Petri de Crescentiis

OPUS RURALIUM COMMODORUM

Vicenza
Biblioteca Internazionale “La Vigna”
2010

Biblioteca Internazionale “La Vigna”

con il contributo di

Fondazione Monte di Pietà di Vicenza

Ristampa anastatica in tiratura limitata
dell’originale posseduto dalla
Biblioteca Internazionale “La Vigna”.
Tutti i diritti di riproduzione riservati.

Finito di stampare in Vicenza nel febbraio duemiladieci
dalla Tipografia Campisi di Arcugnano (Vicenza)

Opus ruralium commodorum Petri de crescentijs.

Ex
Biblioth.Regia
Berolinenſi.

Petri de crescentijs ciuis Bononiensis epistola commodorum ruralium

In nomine sancte et individue trinitatis Amen

Venerabili in christo patri z dño spūali viro summe religionis ac sapiētie fratri Aymerico de placentia sanctissimi ordinis fratrum predicatorū generali magistro dignissimo suus Petr⁹ de crescētijs ciuis Bonoñ. seipsum ad omnia semp mādata obsequiosa paratū. Cū presentē librum ruraliū cōmodorū ad dei omnipotētis honorē z serenissimi regis karoli delectationē meiq3 ac ceteroꝝ vilitatē inchoassem z mediassem, multis z varijs occupatōnibus impedit⁹ diu perficere distuli. Verū a vestra nobili sanctitate vt complerē rogatus qō pro dominico mandato libēter recepi. Judicioꝝ z ciuiliū occupationū strepitu relicto quibus nō poterā sic animū vt operi expediebat quietē habere ad ruris habitationem septua genari⁹ me transtuli z ne ocijs inutilibus aliquo tpe inficiar iustiq3 satisfaciam votis, celestis regis auxilio librū perficere curaui. Nec etiā ei qō primo scripseraz addidi multa vtilia que postea vidi et per experiēnā approbaui. Vestre igit dominationi eundē grandi affectu offero corrigendum per vestrā prudentiā que summa est z vestroꝝ fratrum humiliter supplicans q ipsius elimet rubigo. z qō est vtile nō pernatur. Nā aperte cognosco q nec p me nec forsan per aliū possent integre sciri omnia de quib⁹ in toto libro tractat ppter infinitam agendoꝝ varietatē que semp sub ppetuo motu celesti virtute cōsistit. Nec ab omnibus omnia p̄terita scribi possunt cū auxilio ei⁹ qui sine defectu p̄terita presentia z futura cognoscit. Non ei opus qō defide non tractat reprobari vl sperni debet paucis maculis i quo plura nitent. Sicut nec eradicatur rosariū quibusdā spinis si multas redolentes exhibeat rosas. Nec abscinditur arbor paucis vermiculosis pomis i qua multa inueniunt iocunda

Incipit liber ruralium cōmodoꝝ a Petro de crescētijs ciue bononiensi ad honorē dei omnipotētis et serenissimi regis Karoli cōpilatus.

Liber primus

De locis habitabilibus eligendis. Et de curijs z domibus et bis que habitationi in rure sunt necessaria faciendis. Et primo de bonitate loci habitabilis et cognitione i communi

De aere z cognitōe bonitatis vl malicie ei⁹

De ventis et cognitione bonitatis vl malicie ipsoꝝ

De aqua que hominibus competit et cognitione bonitatis vel malicie eius

De situ loci habitabilis et cognitione bonitatis vel malicie eius

De curijs siue tumbis in diuersis locis diuersimode faciendis

De intrinseca dispositione curie

De puteis et fontibus faciendis et qualiter aqua inueniatur et probetur

De aqueductu

De cisternis et cisternulis

De materijs domoꝝ

De officio villici

De officio patrisfamilias qualiter dz agere emere ac villici opa z rōnem inquirere

Liber secundus.

De natura plantarum et de rebus cōmunibus cultui cuiuslibet generis agrorum

De bis que omni plante conueniunt ꝑm generationis principia

De diuersitate generationis plantarum

De substantia et origine z generatōe plantarum

De diuisione plāte p suas ptes integrales

De diuersitate materialium et simpliciu3 partium plante et de causa augmenti eo9.
De generatione et natura foliorum floris et fructus
De vnitione et diuisione plantarum
De transmutatione et mutatione vnius plante in aliam
De alterationis diuersitate que fit ī plātis.
De diuersitate plantarum sumpta iuxta diuersam fructuum productionem
De his quibus indiget omnis planta
De his que faciunt ad plante generatiōez et augmentum
De putredine siue letamine et stercoratione et cibo plantarum
De aqua que conuenit maturitati letaminis et nutrimento plantarum
De vtilitatibus arationum et fossionum.
De cultu agri satiui
De medicamine agri vt fiat satiuus
De cultu agri montuosi et valliculosi.
De cultu agri noualis
De tempore et modo arandi et dissipādi herbas malas
De seminatione in communi
De plantatione et modis plantandi 7 de electione plantarum
De insitionibus 7 insertionibus p quas plante siluestres mutantur ad domesticarum dispositiones
Ex quibus dispositionibus 7 in quas trās mutetur planta siluestris in domesticationem.
De locis inutilibus et vtilibus generationi plantarum
De terra et cognitione fecunditatis et sterilitatis eius
De situ qui congruit agris ratione fecunditatis eorum
De munitionibus vinearum ortorum et agrorum
De fluminum defensionibus

Liber tertius

De campestribus

agris colendis et de natura 7 vtilitate fructuum qui ex eis percipiuntur
De area
De horreis
De auena
De cicere
De cicercula
De canabo
De frumento
De faba
De farre
De faseolis
De git
De lolio
De lenticula
De lupinis
De lino
De ordeo
De milica
De milio
De panico
De piso
De spelta
De siligine
De picia

Liber quartus

De vitib9 et vineis

et cultu earum et de natura et vtilitate fructuū ipsarum
De vite quid sit et de virtute foliorum. et cineris eo9 et lacrime
De vinearum diuersitate
De diuersitate generum vitis
De diuersis speciebus vitium
De aere qui vitibus conuenit et de situ vinearum
De terra que vitibus apta est
De pastinatione et dispositione terre in q̄ vinea est plantanda
Quando debent colligi plante vitis et q̄les et qualiter seruari 7 ad partes remotas portari
Quando et qualiter vinea et vites sūt plātande
De propagatione et renouatione vitium

et vinearum
De insitione vitis
De putatione vitiū ⁊ arboꝝ vitiferarum
De formatione vinearum ⁊ radicum inutilium amputatione
De relevatione vinearum.
De fimatione vinearum et radicum inutilium amputatione
De vineis ligonisandis
De nocumentis que vitibus accidunt et cura ipsarum
De conservatione vuarum recentium vl' siccarum
De virtutibus vuarum
De apparatu vindemie
De tempore vindemiandi
Qualiter vindemiandum est
Qualiter debent vue calcari ⁊ ex eis vinū fieri.
De his que ex vuis fieri possunt
De agresto passo defricto caroeno ⁊ sappa
De purgatione vini facti ex vuis acerbis et corruptis
De cura vini pluuia agitati
Qualiter mustum in dolijs mittendū sit
Qualiter mustum per totum annum haberi possit
De cognitione si mustum vel vinum habet aquam ⁊ qualiter possit separari ab ea.
Qualiter mustum cito expurgetur
Qualiter vinum non superebuliat
Quo loco debet stare vinū vt melioꝝ duret
De transvasatione vini et aptiōe doliorū
De tempore et modo gustandi vinum
De signis cognoscendi vinum durabile
De nocumentis que vino accidunt
Quibus temporibus vinum facilius vertetur ⁊ corrumpatur
Qualiter potest prouideri ne vinū vertet.
Qualiter vinum versatum liberetur ⁊ clarificetur
Qualiter vinum album denigretur et ī alium colorem mutetur
Qualiter vinum de vno sapore mutetur in alium
Qualiter vinū et vasa liberentur a muffa.
Qualiter prouidetur ne vinum fiat acetū et qualiter ab acetositate liberetur.
Qualiter fiat acetum
De virtute aceti.
De vino et virtutibus eius

Liber quintus

De arboꝝ et de

natura et utilitate fructuū ipsarū
De arboribus in communi
De amigdalo
De auellanis
De berberis
De ceraso
De castanea
De citonio siue coctano
De citro
De corno
De ficu
De lauro
De malis
De malispunicis
De moro
De muniaco
De mespilo
De mirto.
De nuce
De oleo
De piro
De pruno
De persico
De palmis
De pino
De pipere
De quercu roure et cerro
De sorbo
De zezulo
De zanipro
De arboribus non fructiferis et de omni utilitate ipsarum
De abiete
De amedano
De alsero
De auorno
De agnocasto

De buxo
De bzillo
De cypreſſo
De canna
De fago
De fraxino
De fraxinagolo
De fuſano
De geneſtra
De iuo;
De oplo
De pplo ꝛ albaro
De roſarijs
De rozemarino
De rubo
De ſalice
De ſauina
De ſambuco
De ſicomoro
De ſanguino
De ſpina alba
De ſpina iudaica
De ſpina ceruina
De ſcopa
De tamariſco
De vlmo
De vinco
De vindecto
De zuuro ſiue zuiro

Liber Sextus

De ortis et de na/

Dtura ꝛ vtilitate tam herbarū que ſeruntur in eis q̄z ceterarum que in alijs locis ſine hominis induſtria natu/raliter naſcuntur

De virtutibus herbarum in communi.
De ortis et cultu ipſorum in communi
De alleo
De attriplice
De aniſo
De aneto
De apio
De abſintbio
De artemeſia
De ariſtologia
De abrotano
De affodillis
De acetoſa
De blita
De boꝛagine
De baſilicon
De betonica
De bꝛanca vrſina
De biſtoꝛta
De cucurbita
De cucumeribus et citrullis
De caulibus
De cepe
De cumino
De croco
De cepulis malixijs
De carduo
De camomilla
De cuſcute
De calamento
De centaurea
De capillo veneris
De cerifolio
De cicuta
De catapucia
De cretano
De celidonia
De coꝛiandꝛo
De conſolida maioꝛe
De cucumere agreſti
De diptano
De endiuia
De enula
De epatica
De eruca
De ebulo
De feniculo
De flammula
De fumoterre
De fungis
De fenugreco
De gabulijs
De gramine
De gralega
De gencianis

De gariofilata
De humulo
De iusquiamo
De isopo
De irincijs
De iaro
De iri
De liquiricia
De lingua arietis
De lilio
De lingua canis
De lapacio
De lactuca
De lentisco
De laureola
De lappa
De leuistico
De melonibus
De melliloto
De mercuriali
De malua
De mēta ⁊ mētastro
De mandragora
De meu
De marubio
De maiorana
De napo
De nasturcio
De nenufare
De napello
De nigella
De origano
De porris
De papauere
De pencedano
De petroselino
De psillio
De plantagine
De polipodio
De pastinaca
De portulaca
De papiro
De pulegio
De rapis
De rafano
De radice
De ruta
De rubba siue rubula
De spinacijs
De strigio siue solatro
De semperuiua
De satyrion
De sponsa solis
De silermontano
De stafisagria
De squilla
De sinapi
De scucio
De scordion
De sparagis
De sinsibro
De saluia
De scabiosa
De senationibus
De serpentaria
De serpillo
De satureia
De sclarea
De scalongue
De tetrait
De tapsia
De tapso barbato
De testiculo vulpis
De testiculo canis
De thimo
De violis
De virga pastoris
De volubili
De vrtica
De vitriolo

¶ Liber septimus

De pratis et nemoribus

Quare prata creata fuerūt ⁊ qualem aerē terrā aquā ⁊ sitū desiderant
Qualiter fiunt prata et qualiter ꝓcurātur et renouantur
Qualiter fenum colligatur ⁊ conseruetur et de vtilitate eius

Secunda pars libri septimi
De nemoribus que naturaliter proueniũt.
De nemoribꝰ que hominũ industria fiũt

Liber octauus
De viridarijs et re
bus delectabilibus ex arboribus et herbis ⁊ fructu ipsarum artificiose agendis.
De viridarijs herbarum paruis
De viridarijs mediocribus et mediocrium personarum
De viridarijs regum et aliorum illustriũ et diuitum dominorum
De his que ad delectationem fieri possũt in munitionibus curiarũ et viridariorum.
De his que in campestribus agris fieri ad delectationem possunt
De his que circa vites et fructus ipsarum delectationem prebent
De his q̃ circa arbores delectatiõ augent
De delectationibus ortorum ⁊ herbarum.

Liber nonus
De omnibus ani
malibus que nutriuntur in rure.
De etate equorum et equarum
De forma bonarum equarum et admissuris et qualiter teneri et admitti debent.
De nattuitate equi et qualiter teneri et admitti debet
De captione et domatione equi
De custodia equorum
De doctrina et morigeratione equi
De cognitione pulcritudinis equorum
De signis bonitatis equorum
De signis malicie et viciorum et vilitatis precij equorum
De egritudinibꝰ equorum ⁊ eorũ dẽ curis
De infirmitate muri curanda
De glandulis et scrophulis
De egritudinibus accidentalibus equorum et curis ipsorum
De infirmitate que vulgariter vermis dicitur et cura eius
De morbo qui vulgariter dicit antiquor et cura eius
De cognitione et cura strangulionis.
De morbo vularum et cura eius
De doloribus et cura ipsorum
De morbo infundici et cura eius
De morbo pultini vel bulsini et eius cura.
De morbo infestuci et eius cura
De morbo scalamati et cura eius
De morbo aragaiaci et cura eius
De cymoira et cura eius
De frigiditate capitis et cura eius
De morbo oculorum et eius cura
De cornu et cura eius
De morbo pulmonis ⁊ eius cura.
De morbo spallaciarum et earum cura.
De alijs diuersis egritudinibus que tergo accidunt et earum curis
De morbis qui accidunt in cruribus ⁊ pedibus equi et alijs quibusdam.et primo dꝰ morbo malferut et cura eius
De morbo sculamati et cura eius
De lesione spallati et cura eius
De egritudine pectoris et cura eius
De morbo zarde et cura eius
De morbo spauenij et cura eius
De curba et cura eius
De spinellis et ipsarum cura
De morbo suprosti et cura eius
De attractione et eius curã
De morbo scortilati et cura eius
De lesione spine vel ligni et cura eius
De gallis et ipsarum cura
De garpis et earum cura
De crepacijs et ipsarum cura
De cancro et ipsius cura
De fistula et eius cura
De morbo malpiconi et cura eius
De furina et cura eius
De egritudinibus pedum et vngularum et primo de morbo lice
De suppostа et cura eius
De spontatura vngularum et eius cura
De dissolutura vngularum et cura eius
De mutatione vngularum et cura eius
De diuersis inclauaturis et ipsarum cura

De morbo qui dicitur ficus et cura eius
De generalibus signis egritudinum equo/rum
De mulis
De asinis
De grege boum et quales esse debent vac ce ⁊ tauri
Qualiter vacce ⁊ tauri teneri debent
Qualiter tauri debent admitti.
Qualiter vituli debent teneri et quãdo ca strari ⁊ domari possunt et qualiter
De bobus quales debent emi et qualiter teneri et de cognitione bonitatis ipsorum et etatis
De infirmitatibus boum et cura ipsorum.
De diuersitate seu varietate boum et vac/carum ⁊ de omni vtilitate ipsarum
De ouibus quales emi et eligi debent et ō cognitione sanitatis et infirmitatis ipsarū
Qualiter teneri debent et pasci et in q̃bus locis
Quando debent submitti arietibus ⁊ qua liter ⁊ quando et quanto tempore sint pre/gnantes et quales debent esse arietes et q̃t oues sufficiunt vni
Quando debent tondi et qualiter ⁊ quan do signari
De cognitione etatis ouium
Quando et qualiter debent mulgeri et ca seus fieri et seruari
De morbis ouium et cura ipsarum
De agnis qualiter teneri debent et quan/do castrari
De vtilitate ouium et agnorum
De capris hircis et hedis quales debẽt eli gi et qualiter teneri et quanto tempore sint pregnantes et de ipsarum etate sanitate et vtilitate
De scrophis verribus et subꝰ quales de bent eligi et qualiter teneri et quanto tem/pore sunt pregnantes et de ipsarum sanita te et vtilitate
De canibus quales debent eligi ⁊ qualiter teneri et instrui et de ipsorum vtilitate
De pastoribus quot et quales esse debent et qualiter se habere
De leporario et leporibus ceterisq; feris animalibus includendis
De piscinis et piscibus includendis
De pauonibus
De fasianis
De anseribus
De anatibus
De gallinis et gallis et ipsorum pullis q̃/les haberi et qualiter teneri expedit
De columbarijs quales esse debeant.
Qualiter noua columbaria debent ꝓmo muniri columbis
Qualiter sunt tenendi columbi vt libenti/us morentur et fructificent
De officio pastoris columborum
De vtilitate columborum
De turturibus
De turdis et merulis perdicibus ac cotur nicibus impiguandis
De sedibus apum et loco ipsis congruo
De aluearijs qualia esse debeant
De apibus qualiter nascantur
Quales esse debent et quando et qualiter inueniãtur et deferantur
Qualiter tenende ac ꝓcurande sunt apes
De nocumentis apum et cura ipsarum
De morbꝰ ⁊ industria ⁊ vita ipsarum apū
Quando quare et qualiter exeunt exami/na et quomodo p̃scitur eorum exitus
Qualiter examina sũt colligẽda ⁊ includẽda.
Quando et qualiter potest apibus ō mel/le accipi
De melle et cera conficiendis
De omni vtilitate apum

Liber decimus

De diuersis inge/

De nijs capiendi animalia fera. ⁊ pri/mo ponitur prologus

De auibus rapacibus in genere
De accipitre
De pulcritudine accipitrum et cognitiõe bonitatis ipsorum
Qualiter accipitres nutriuntur domestis/cantur et instruuntur et quales capiant aues et qualiter mutantur

De industrijs aucupationis ⁊ inducendi accipitrem vt a domino non recedat
De egritudinibus accipitrum et ipsorum cura
De asture
De falconibus
De diuersitate falconum
De pulcritudine ⁊ nobilitate falconum.
Qualiter nutriuntur domesticantur ⁊ instruuntur et mittuntur falcones
De egritudinibus que falconib⁹ accidũt.
De ismerlis
De girfalcis
De aquila
De guuo et guuecta
Qualiter aues cum retibus capiuntur.
¶ Modus capiendi grues
Aliud
Aliud
Aliud
Aliud
Aliud
Aliud
Aliud
Qualiter aues laqueis capiuntur
Qualiter aues capiuntur visco
Qualiter aues capiuntur balistis arcub⁹ et alijs modis
De capiendis bestijs feris. Et primo qualiter capiuntur canibus
Qualiter capiuntur retib⁹bus
Qualiter capiuntur laqueis
Qualiter capiuntur tayolis
Qualiter capiuntur foueis
De quibusdam alijs ingenijs quibus capiuntur bestie fere
De muribus capiendis
De piscibus capiendis Et primo qualiter retibus capiuntur
Qualiter capiuntur cistis et caueis ex viminibus factis
Qualiter pisces capiuntur bamo spabermis et calce viua et fossinis

¶ Liber vndecimus

De regulis opera

tionum ruris. Et primo de cognitione loci habitabilis in communi.
De cognitione aeris
De cognitione ventorum
De cognitione aquarum
De cognitione situs loci habitabilis
De tumbis et domibus
De puteis ⁊ cisternis
De presentia dominorum
¶ Regule materie libri secundi. Et primo de qualitate terrarum et diuersitate agrorum
De aratione fossione et cultu
De seminatione
De aqua plantarum
De letamine stercoratione et mutatione plantarum
De quibusdam principijs plantarum et operationibus earum.
De partibus plantarum
De plantatione ⁊ generatione plantarum.
De insitionibus
De medicamine arborum et terre
De munitione locorum
¶ Incipiũt regule materie ẽusdem libri in vnico capitulo
¶ Regule materie libri quarti Et primo de quibusdam communibus.
De electione plantarum vitis
De regulis plantationis vitis
De insitione vitis
De putatione vinearum
De fossione vinearum
De vuis et vino
¶ Regule materie libri quinti
De arboribus et cultu ipsarum
¶ Regule materie libri sexti
De orti. Et primo de aere terra et situ que ortis conueniunt
De pastino ortorum
De seminatione ortorum in cõmuni
De iuuamentis ortorum
De collectione herbarum florum seminũ et radicum
De virtutibus herbarum
De conseruatiõne herbarum florum radicum et seminum

¶ Regule materie libri septimi
De pratis ⁊ nemoribus. et primo qualem aerem terrā aquā et situm prata desiderāt
Qualiter fiunt prata procurāt ⁊ renouāt.
Qualiter fenum colligatur ac seruetur et de vtilitate ipsius
De nemoribus
¶ Regule materie libri octaui
De viridarijs ⁊ rebus delectabilibus
De his que circa ipsas vites ac earuz fructus delectationem augent
De delectatiōibus ortorum ⁊ herbarum
¶ Regule materie libri noni
De animalibus nutriendis in rure
De equis et equabus
De doctrina ⁊ morigeratione equorum
De generali cognitione pulcritudinis bonitatis et malicie equorum
De infirmitatibus equoꝝ et curis ipsorū.
De bobus
De ouibus
De apibus
¶ Regule materie libri decimi
De ingenijs capiendi animalia fera.
¶ Incipit liber duodecim⁹ breuiloquus.

De his que singul' mensibus possunt in rure agi.

De agendis in mense ianuarij
De agendis in mense februarij
De agendis in mense martij.
De agendis in mense aprilis
De agendis in mense maij
De agendis in mense iunij
De agendis in mense iulij
De agendis in mense augusti
De agendis in mense septembris
De agendis in mense octobris
De agendis in mense nouembris
De agendis in mense decembris

¶ Expliciūt rubrice libri ruraliū commodorum

Excellentissimo principi domino karolo secundo dei gratia Hierusalem et Sicilie regi illustri. suus Petr⁹ de crescentijs ciuis bononiensis Id quod est. Cum considerarem etatē et multiplices cogitatiōes excellentie maiestatis vestre. deliberaui librum cōponere afferentē consolatōnem ⁊ delectationē animo vestro et perpetuā vtilitatem subiectis vestris. quē vestre dominationi transmitto. humiliter supplicans ⁊ deuote ꝙ ipsum legere ⁊ examinare dignemini per vos ⁊ prudentes vestros clericos et laicos. sicut visus lectus examinatus et approbatus est per sapientissimū viruz fratrem Aymericū magistrū ordinis fratruz predicatorū ⁊ ꝑ prudentissimos fratres ei⁹ ac etiam per peritos ī scientia naturali vniuersitatis scolariū ciuitatis bononiēsis. et si liber dominatōni vestre placuerit me vestrum humilē et fidelem seruuluz vbicūqz sim habere dignemini paratū semꝑ vestris et filiorum vestroꝝ ī omnibus obedire beneplacitis et mandatis

Cum ex uirtute prudentie que inter bonum ⁊ malum caute discernit humanus informet animus ad vtilis et delectabilis cognitionē eorumqz seq̄lam. ⁊ in terrenis reb⁹ pacific⁹ ⁊ trāq̄llus stat⁹ valde vtilis dulcis ⁊ delectabilis reperiat. merito hic totis virib⁹ q̄rend⁹ est. ⁊ inuent⁹ tāq̄z thesaur⁹ inestimabilis cū nulla hūilitate ⁊ patiā ꝯseruād⁹. Per eū nāqz facile benig̃ d̄i dilectō ꝓuocat. vita hoīs illesa tute ꝑuat. ⁊ reꝝ abūdās copia vtilit̄ ꝓcurat. hūc tñ impij viri ñ q̄rūt. ⁊ inuētū superbia seu alio detestabili vicio cecati lacerāt. q̄re licet eoꝝ fortuna ꝓspera sepe videat ad tps. ꝑit tādē. nec dimidiat dies suos. viri āt pacifici ⁊ hūiles licz qñqz lesi fuerīt tñ viuūt ⁊ apd̄ deū ⁊ hoīes grāz īueniētes tādē īpioꝝ hereditāt t̄rā. Ego itaqz petr⁹ d̄ crescē. ciuis boñ. q̄ tps adolescētie ī logica medicīa ⁊ scīa

naturali totū consumpsi. et demum nobi-
li legum scientie insudaui. pacifici stat⁹ an-
xius. post flendū scisma illi⁹ egregie vrbis.
que vero et sibi proprio nomie Bononia
id est. bona ꝑ omnia in omnibus mūdi cli
matibus dicebat̄. Cognoui ꝙ commutata
vnitate ac statu pacifico in dissensionē odi
um ⁊ liuorem. non erat iustū ipsius puer-
se diuisiōis immisceri negocijs. Ideoq; an
nis triginta diuersas ꝓuintias cum earuz
rectoribus circuiui. subiectis iusticiā liben
ter tribuens rectorib⁹ fidele consilium ⁊ ci
uitates in suo iure ac statu pacifico ꝑ pos-
se conseruans. multosq; libros antiquorū
⁊ nouoruz prudentū perlegi ⁊ diuersas ac
varias operatiōes colentiū rura vidi. De
mum ciuitate quodāmodo diuina gratia
reformata. tedio late circuitiōis ⁊ lese liber
tatis affectus ad ꝓpria redij. ac cernens ꝙ
omniū rerū ex quibus aliquid acquiritur
nihil est agricultura melius. nihil vberius
nihil dulcius. nihil homini libero dignius
vt ait Tullius. Et cognoscens ꝙ in cultu
ruris status facile inuenit̄ tranquillus ex-
citatur ociositas ⁊ proximorū lesio euitat̄.
Amplius ꝙ cultus ruris exquisita doctri
na per quā facilius ⁊ abundanti⁹ vtilitas
percipitur ⁊ delectatio procurat̄ que si ne-
gligenter ⁊ sine certa industria singula cō-
sueto more colātur. viris bonis qui de su-
arum possessionū redditibus sine cuiusq̄z
lesione iuste viuere volunt merito appeten
da est ad cultū ruris mentē animūq; con-
uerti. Et implorato dei omnipotētis auxi-
lio actus ⁊ cōmoda eius et cuiuslibz gene
ris agrorū ⁊ plantarum atq; animaliū do
ctrinam obscure ac imperfecte ab antiquis
traditā et modernis satis incognitā. de so-
la christi liberalitate confisus dilucide. taz
ꝑm prudentū naturalis philosophie sentē-
tias et ratōnes apertas q̄z ex approbatis ex
perientijs tradere in scriptis proposui. Li-
ber iste ruraliū cōmodorum dicit̄ quia de
cōmodis ruris tractat qui duodecim con
tinet libros. ¶ Primus est de locis habi-
tabilibus eligendis. et de curijs et domib⁹
⁊ de his que habitationi sunt necessaria fa
ciendis ¶ Secūdus de natura plantarū
⁊ rerū cōmunium cultui cuiuslibet gene-
ris agrorum ¶ Tertius de campestribus
agris colendis. ¶ Quartus de vineis et
vino ¶ Quintus de arboribus ¶ Sext⁹
de ortis ¶ Septimus de pratis ⁊ nemori-
bus ¶ Octauus de viridarijs et rebus de
lectabilibus ex arboribus herbis ⁊ fructu
ipsarum artificiose agendis ¶ Nonus de
omnibus animalib⁹ que nutriūtur in vil-
lis ¶ Decimus de diuersis ingenijs capi-
endi animalia fera. ¶ Undecimus de re-
gulis operationū ruris ¶ In duodecimo
compendiosa fit cōmemoratio de his om
nibus que singulis mensibus sunt in rure
agenda

¶Incipit liber primus de locis habitabilibus eligendis, et de curijs et domibus et his que habitationi sunt in rure necessaria, et primo De cognitione bonitatis loci habitabilis in cōmuni

QVoniā cultꝰ ruris propter continuos eius labores precipue fortitudinē habitātiū requirit. idcirco conueniēs mihi visum est ī hoc primo libro doctrinā tradere de bis q̄ ad cognitōnem salutis locoꝝ habitabiliū spectant. et de quibusdā habitationi necessarijs. nam corpa hominū quibuscunqꝫ cōmodis pecuniarijs pferri debēt. Dicā itaqꝫ ī primis de cognitione bonitatis loci habitabilis ī cōmuni. ¶Que quidē attendit circa q̄nqꝫ. videlicet penes aeris puritatē. ventoꝝ impetuositatē. aque salubritatē. situs qualitatem. et terre fecunditatē. quoꝝ quattuor in hoc primo libro tractant. ¶Quintū vo tractatur in libro secūdo. que oia diligēter cōsiderāda sunt anteq̄ in emptionē pdioꝝ et fabricā domoꝝ pecunia collocata. velox postmodū cū pſonaꝝ detrimento. aut rei familiaris damno. penitētia non sperata sequatur

¶De aere et cognitione bonitatis vel malicie ipsius

AEr ſm Auicen. Anam est vnū ex elemētis generatoꝝ cuiꝰ naturalis locus est circundans aquā. et ab elemēto ignis circundatus. Et est eiꝰ natura calida et humida. si nulla causa extrinseca eā cōuerterit. cuiꝰ quidē esse in generatis iuuat vt alleuient. rarificent et subtilient et ad supiora eleuent ¶Circa cognitionē bonitatis aeris animaduertendū est ne sit putrefactꝰ nec nimis calidus. nō valde frigidus. nō distempate humidus. nec etiā nimis siccꝰ. Nā aer putrefactus putrefacit humoꝝ et incipit putrefacere humorē qui cordi circūdatus est quoniā ad ipsum ꝓpinquiꝰ accedit. et aer fortiter calefactꝰ iuncturas laxat et humores soluit. et in siti augmentū ꝓstat. et resoluit spiritū. et deijcit virtutes et ꝓhibet digestionē. ꝓpterea q̄ calorē innatū resoluit qui est instrumentū naturale. et colorē citrinuꝫ efficit ꝓpterea q̄ humores resoluit sanguineos colorē rubificantes. et quia facit colerā alios ſupare humores. et cor calefacit caloꝛe extraneo et facit humores fluere et ipsos putrefacit et defert eos ad concauitates et mēbra debilia. Et corporibus sanis nō est bonꝰ. confert tamē ydropicis et paliticis et ſpaſmo humido. Aer vo frigidus calorē innatū ad interiora redire facit. et facit catarrū et debilitat neruos. et trachcam arteriā magno ledit impedimēto. et digestionē efficit fortē. et omēs occultas opationes efficit fortiores. et excitat appetitum. Et ad vltimū sanis cōueniētioꝛ est q̄ꝫ aer multe caliditatis. Aer vero humidus plurū cōplexioni est bonus et colorē efficit bonū. et cutē et reddit eā mollē. et poros dimittit aptos. sed ad putrefactiones ꝓparat. Et siccus quidē existit huic contrarius.

¶Predictis itaqꝫ diligēter cōsideratis. constat aeris temperatā mediocritatez et claritatē quantū possibile est requirendā esse. Aer nāqꝫ si bonꝰ est temperatꝰ et clarus. neqꝫ substātia extranea cōplexioni spiritus cōtraria ei admisceat. est salutē efficiens habitantiū et conseruans. Et plāte vt ait Albertꝰ ab ea ꝓportionabiliter conualescunt et fructificant. Si vero malus est et eidem misceant vapores lacuū et stagnoꝝ quibꝰ turbatur cōtrariū operat et tristificat animā. et cōmiscet humores et plantas corrūpit. Et ideo pēti vētes et pruine mortificantes ledūt et destruunt plantas. Et in ſumma ſm Auicen. Omis aer qui cito infrigidat cum sol occidit. et cito calefit cum ipse oriatur ē subtilis. Qui vo huic est cōtrarius existit ecōtrario. Deinde deterioꝛ omnibꝰ est ille aer q̄ cor cōstringit. et aeris

angustat attractionē. Preter hec vero dicit Palladius. q aeris subtilitatē vel salubritatē declarant loca ab infimis vallibus libera. z nebularū nocibus absoluta z balneatoz cōsiderata corpa. Si enī eis color sanus inest capitis firma sinceritas: inoffensum lumē oculoz purus auditus. Si fauces liquide vocis cōmeatum emittant bis signis benignitas aeris cōprobat. contraria vero noxiū illius celi spiritum confitentur.

De ventis et cognitione bonitatis vel malicie ipsorum

Sermo de uentis

Sm Auicennā z de eo qō ventoz causa generat. duobus existit modis scz sermo vniuersalis absolutus. et sermo sm illū qui vnicuiqz ciuitati propius existit. Vniuersalis vero sermo est q meridionalis sm plurimas ciuitatū z locoz calidus est z humid⁹. sed calidus ppterea q a parte solis venit z humidus ppterea q plurimū marū a nobis est meridionale quare in eis fortiter operat sol et eu aporat ex eis vapores q̄ ventis admiscent. et ideo venti meridionales existunt laxātes fortitudinē. et aperiūt poros z turbant humores z mouent eos ab interioribus ad exteriora. Et in senib⁹ efficiunt grauitatē z exturas corrumpūt. z recidiuationes egritudinū efficiunt z debilitāt. Et mouēt epilentiam et afferūt somnū. et faciunt febres putridas. sed nō exasperāt guttur Septētrionales vero venti sunt frigidi eo q transeūt sup montes z terras frigidas multarū niuium. Et sunt sicci ppterea q eis nō multi associant vapores. quoniā resolutio a parte septētrionis fit min⁹. et transeūt sm plurimū sup aquas congelatas. aut sup deserta quare ventus iste corroborat z indurat et que manifeste fluunt phibet. Et claudit poros. et digestiuā virtutē fortē efficit. z vētrem cōstringit et indurat z puocat vinā et acrē putridū et pestilentialē sanat. Cum vero meridionalis septētrionalē p̄cedit et sequit eum septētrionalis. accidit a meridionali fluxus. z a septētrionali interius expressio. Ideoq; multiplicāt tunc flux⁹ materiaz capitis z pectoris egritudines. Et orientales quidē inter caliditatē z frigiditatem sunt tpati sed sunt occidētalibus sicciores. Septētrionales quidē orientis minus habēt maria q̄z septētrionales occidētalis. Venti orientales si in postremo noctis z principio diei flauerint venīt ab aere qui iam temperat⁹ est ppter solē. et subtiliat⁹ ab eo. z eius humiditas iā fuit diminuta. Ideoq; sunt sicciores et subtiliores. Q, si in fine diei et principio noctis flauerūt erit res contraria. Occidētales tamē occidentalibus vniuersaliter semp existunt meliores Occidētales vo pauz plus sunt humidi q̄z orientales quoniā sup maria transeunt q si flauerint in fine noctis et principio diei venīt ab aere in quo sol opatus non fuit spissiores igitur et grossiores erunt Q, si in fine diei et principio noctis flauerint erit res contraria. Predictoz autē ventoz iudicia ppter alias res quā doq; mutantur. Est enī in quibusdā ciuitatib⁹ z locis conueniens vt venti meridionales sint frigidiores. cū eisdē fuerint montes niuosi a parte meridiei. z conuerterint se venti meridionales ad frigiditatē eo q super eos trāsiant. Et est cū septentrionales meridionalibus calidiores existant. z circa deserta furint adusta

De aqua que hominibus cōpetit et de cognitione bonitatis vel malicie ipsius

Aqua ut ait Auicenna

est alterū ex elemētis generatoz. et eius quidez locus naturalis est vt sit circūdans terrā. z circūdata ab aere cum in suis sitibus naturalibus p̄manserit. que frigida est z humida si nulla causa extrinseca fuerit contraria. Et ipsa q̄dem ī generatis iuuamentū p̄stat ad figurandas formas. humidū enī licet formas figuratas cito amittat cito tñ eas recipit.

ſicut ſiccum terreſtre licet duriter eas recipiat. duriter tamen eas retinet. Cunqz humidum aqueū et ſiccū terreū ſe ad inuicez temperauerint. adipiſcet ſiccū ab humido vt cito ſuſcipiat tenſionē. et facile figuram z humidū aqueū acquiret a ſicco vt retineat firmiter qō in eo accidit ex rectificatione z equatione z figuratōnib⁹. z ꝓpter humidum phibet ſiccū a ſua ſeparatione. z ꝓpter ſiccū prohibet humidū a ſua fluxibilitate. Aquaz conſideratio in hac ſcientia eſt duplex. Alia enī aqua conuenit incolis alia vero plantis. Et quidē dz ea que bominibus eſt ſalubris ſermonē facīa. Aque igitur ſm Auicennā que ſunt alijs meliores ſunt aque fontū terre libere. in quibus nulla diſpoſitionū ex qualitatū extranearū ſuperat. Aut aque que ſunt petroſe q̄ ſūt digniores. ne terreſtri putrefactiōe putreſcant. illa tamen aqua q̄ eſt terre libere melior eſt petroſa. dum ſit tamē currens z ſoli et ventis diſcooperta. Ex his enī nobilitatem acquirit. neqz omnis currēs diſcooperta. ſed illa que ſup lutū libeꝝ non fetidū neqz lacuoſum incedit. Nā hec melior eſt ea que ſuper petras fluit. lutū enī mundat aquā z auferit a bea res extraneas ſibi admixtas z colat ipſam. ſed lapides non faciunt illud. Qz ſi hec aqua fuerit mlta z forti cucurrerit motu. que ꝓpter ſui multitudinem illud qō ei admiſcet in ſuā conuertat naturā. et que ſuo motu ad orientē tendat erit melior aqua. et quanto magis cū a ſuo multū elongat principio. z poſt hāc que ad ſeptēnionē vadit. illa nāqz que ad occidentē tendit z meridiē eſt mala. et ꝓpue cū meridionales ſufflauerint venti. et illa quidē que a locis deſcendit altis cum alijs bonitatib⁹ eſt melior. et talis eſt quaſi dulcis. et eſt in ponere leuis z cito infrigidatur z cito calefit ꝓpterea q̄ eſt reſoluta. frigida in byeme z calida in eſtate. in q̄ nullo modo ſapor aliquis ſuperat. neqz vllus odor. z qō in ea coquit cito coquitur z cito diſſoluit. Debes aūt ſcire q̄ pondꝰ eſt ex experimētis adiuuātibus ad cognoſcēdam aque diſpoſitionē. Aqua enī que eſt leuior in plurimis diſpoſitionū eſt melior pondus enī p menſurā cognoſcit. Cognoſcitur etiā ſi in duab⁹ aquis diuerſis duo panni vni⁹ ponderis bumefiāt et poſtea vebemēter ſiccent. deinde ponderētur. neqz aqua cui⁹ pondus fuerit leuꝰ eſt melior. Sublimatio quidē z diſtillatio aquas rectificāt malas. et ſimiliter decoctio. Aqua enī cocta vt teſtificati ſunt ſapiētes minoris eſt inflationis et velocioris deſcenſionis. nam decoctio ſubſtātie acquirit ſubtilitatem. et ideo clarificat deſuper z groſſuz terreſtre deſcendit ad imū. nā cōmixtiones terreſtres leuiter a ſubſtātia ſubtili deſcendunt. ſed a viſcoſo z ſpiſſo non facile deſcēdūt. Ex aquis quoqz laudabilib⁹ ſunt aq̄ pluuie. et ꝑcipue ille que cuz tonitruis in eſtate ꝓueniunt. ſed tamē aque pluuiali cito aduenit putrefactio. licet ſit aqua meliꝰ ꝓptereq̄ q̄ eſt valde ſubtilis. et fit eiꝰ putredo cauſa cōputreſcendi humores. z impedit pectus z vocē. Nā omnis ſubtil⁹ ſubſtantia pluſ recipit paſſionē. q̄ ſi aqua pluuialis plus ebulierit. eius putrefactiōis receptio minuet. Aceroſa quoqz cuz comeditur putrefactiōi oppōnitur. z ab impedimento eius ſecuritatē faciunt. Aque vō puteoꝝ et aqueductuū ſunt male cōparatione aquarū fontium. ſunt enī conſtricte terreſtritates longo rec pientes tpe. Ex eiſ tamen ille deteriores ſunt quib⁹ ex plumbo vie facte fuerint. quoniā ex eius virtute aliquid aſſumūt vnde frequēter ad diſſinteriam ducūt. Aque aūt paludis deteriores ſunt aquis putei. quia manatio aq̄ putei acuitur. ꝓpter illud qō de ipſa extrahitur. vnde ꝑdurat eius motus z nō multum morat in conſtrictiōne neqz manet in locis vnde manat longo tpe. Aqua vō paludis ꝓptereq̄ q̄ longo tpe morat in foraminibus terre putrefacientis z ei⁹ motus in manando z egrediēdo eſt tardꝰ. z nō eſt niſi in terra corrupta z putrida mala ē. Aque ſtantes lacuales ꝑcipue diſcoopte male ſunt et graues. quia in byeme non

infrigidant nisi ꝓpter niues. ideoq; gene-
rant flegma. et quia calefiũt in estate pro-
pter solẽ ⁊ ꝓpter putrefactionẽ generãt co-
leram. Et ꝓpter spissitudinẽ quidẽ ipsaruz
et cõmixtionẽ terrestriũ cuz eis. et ꝓpter re
solutionẽ subtilis eaꝝ generant in eis qui
eas bibunt splenes et eoꝝ mirach subtiliat
et interiora ipsoꝝ ingrossant. et eorũ extre
ma macrescũt ⁊ humeri et colla. ⁊ comedẽ
di desideriũ in eis supat et sitis. ⁊ ꝯstringũ
tur eoꝝ ventres ⁊ difficile vomere possunt
et quãdoq; pueniũt ad hydropisim ꝓpte
rea ꝙ aquositas in eis retinet. et quãdoq;
ad apostema pulmonis ⁊ splenis ⁊ ad dis
sinteriaz. et ipsoꝝ epata debilitant. et in eis
multe alie egritudines generant. Et muli
eres duriter impgnant ⁊ cũ difficultate pa
riunt. ⁊ pariũt pueros apostemosos. ⁊ fre
quenter fit in eis mola ⁊ impregnatio mẽ
dosa. Et eorũ pueri sepe patiunt varices.
et cruriũ insanabilia vlcera ⁊ quartanis ab
undant. et multas alias egritudines pati
untur ⁊ in senib⁹ febres fiunt adurentes ꝓ
pter siccitatẽ naturaꝝ ipsorum et ventrũ.
Aque ꝑterea quib⁹ admiscet metallina sb
stãtia aut eius simile. et aq̃ sanguisugales
omnes male sunt regulariter. licet in q̃bus
dam egritudinib⁹ afferãt iuuamentũ Aq̃
enĩ in qua superat virt⁹ ferri iuuamentuz
ꝑstat ad hoc vt in interiorib⁹ fortitudo tri
buatur. ⁊ vt dissinteria ꝓhibeat. et vt virtu
tes desideratiue omnes ꝓcedãt. Aque ni
uose et glaciales sunt grosse. nix vero ⁊ aq̃
glacialis cũ munda fuerit. et non cõmixta
alteri rei virtutẽ habẽti malã siue soluatur
et fiat ex ea aqua. siue ipsa mittat in aquaz
erit bona. nocz tamẽ dolores habẽtib⁹ ner
uorum. sed cũ coquit ad bonitatem redit.
Q, si aqua glacialis ex aqua mala fuerit
aut ex aquis malis. aut fuerit nix virtutez
contrahẽs malã. et extraneã a locis in qui
bus cecidit erit mala. Aqua preterea tem
perate frigida sanis melior est aq̃s omĩb⁹
licet neruos impediat ⁊ apostemata in in
terioribus habẽtes ledat. ipa enĩ appetituz
excitat ⁊ stomachũ fortez efficit. Aqua vo
calida digestionẽ corrumpit ⁊ facit natare
cibum in stomacho. ⁊ est cũ ad ydropisim
adducit et ethicã. ⁊ cõsumit corp⁹. Aqua
calefacta tepida efficit nauseã et cuz fuerit
calidior q̃z hec. et in ieiunio bibita multoti
ens stomachũ lauabit et ventrẽ soluet. eaz
tamẽ frequẽter bibere est malũ. q̃a stoma
chi virtutẽ debilitat. Illa vero que multũ
est calida colicã resoluit et splenis ventosi
tates frangit. Aqua vo salsa macrescere fa
cit ⁊ exiccat et primo facit ventrẽ propter
vim radendi que in ea existit. postea strin
git eum in fine ꝓpter siccitatẽ nature ei⁹ ⁊
corrumpit sanguinẽ. Ideoq; pruritum et
scabiẽ generat. Aqua vero turbida lapidẽ
generat ⁊ opilatõnes. Ideoq; post ipsam
res comedenda est ꝓuocatiua. licet vẽtrez
habenti plurimũ conferat. et omnes aque
grosse et graues ꝓpterea ꝙ in ei⁹ ventre te
netur neq; cito descendit. Eius vero tyria
ce existunt res ventose et dulces. Aque ꝑ
terea aluminose mulierũ supfluitatez cur
rere non ꝑmittunt neq; spuere sanguinez
⁊ ꝓhibent illud quod d̃ emorroydib⁹ egre
ditur. sed corpa que febribus sunt apta for
titer ad eas ꝑducunt. ⁊ ferree quidem sple
nem resoluunt. ⁊ non coire valentes adiu
uant. Eree vero corruptioni cõplexionis
vtiles existunt. Emẽdatur autẽ aqua si ve
hemẽter coletur. ⁊ coquere quidẽ aquam.
eam quãdoq; colat vt dictũ est. ⁊ inter pu
reaque substantiaz. ⁊ id quod ei admiscet
separationẽ facit. ⁊ maius hoc toto est ipam
sublimando distillare. Aquã vero cuz vi
no bibere vtile est ex eo ꝙ ei⁹ remouet ma
liciam. cum ipius malicia fuerit ex genere
pauce penetratõnis. Aqua etiã cũ pauca
fuerit ⁊ non inuenient tempata cum aceto
erit bibenda. ⁊ ꝓprie in estate. quoniã hoc
a multo excusat potu. Aqua ꝑterea salsa
cum aceto bibenda est et syrupo acetoso ĩ
quẽ silique et mirti grana sunt ꝓiscienda
⁊ sorbe. ⁊ post aluminosam q̃dem aquaz
⁊ ponticã bibendũ est totuz id quod natu
ram soluit. vinũ quoq; est ex eo qd̃ post ip
sam potatũ confert. Supamaraz quoq;

exhibenda sunt dulcia z unctuosa. Ante aqm stantē z paludestrē in qua existit putrefactio non sunt gustanda nutrietia calida supra quā stiptica sunt exhibēda ex fructibus frigidis sicut citonia z mala macana z aeetula. Supaquas grossas z turbidas vtendū alleis. z ex eo etiam qd eas clarificat est alumen tamen. Et ex eis qz q diuersarum aqrum remouēt malicia sūt cepe qa sunt vt tyriaca eius. et ppne cepe cū aceto z allea etiam. et ex rebus frigidis sic lactuce. Solet autē quādoqz vt Palladius aut occultiorē noxam tectior aqrum inferre natura q pfatis rationibus discerni non potest. Idcoqz ipam ex incolarum salubritate noscamus si fauces bibentiū pure sint si saluū caput si in pulmonib⁹. aut torace aut rara aut nulla est caulatio. Si venter aut viscera vl latera siue renes nullo dolore aut inflatiōe vexātur si vicia nulla vesice sint. hec et similia si apud incolas p maiorē pte constare videbis nec de aere nec de fontib⁹ aliqd suspiceris

¶De situ loci habitabilis et de cognitione bonitatis vel malicie ipsius.

Habitationū seu terrarum situs duplex cōsideratio est. vna qdem ratione salutis habitatorū. altera ratione fecunditatis agrorū. Et primo de pmi situs natura dicetur. Sciendū est itaqz vt ait Auicenna q locoz habitabiliū dispositiones i corporibus diuersificātur causa altitudinū z pfunditatū in ipis. Et causa dispositionis ipius terre si est lutosa aut bumefacta aut cenosa aut si est in ea virtus minere et dispositionis multitudinis aqrum aut paucitatis eaz et dispositionis earū q in eis vicinantur sicut arborū aut minerarz aut fouearum aut cadauerū aut boz similium et ex montū et marū vicinitate. Loca habitabilia calida nigrificant capillos et icrispant. Et cū in eis maxima fuerit resolutō et minuetur bumiditas: cito adueniet senium sicut in terra nigrorū. Illis nāqz q ibi morantur aduenit senium in annis trigita. et eorū corda sunt timida ppterea q spiritus multū resolutur. In locis habitabilibus frigidis sunt corda audacie maioris et melius digerentus. q si fuerint bumida erunt ibi morātes grossi et carnosi et multa abundātes adipe. Quoz vene erunt profunde z occulte. et ipsi erunt teneri et albi. In locis habitabilibus bumidis morātes pulcrarū sunt facierū qrum cutes sunt tenere. et cuz exercitātur cito aduenit lassitudo. z eoz estas non multū calefit. neqz byems valde infrigidatur z eis aduenūt febres multe more z vētris et sanguinis multus exitus ex menstruis z emorroydibus et multiplicat epilentia ¶In locis habitabilibus siccis morantiū exiccātur complexiones z ipoz obfuscant cutes z exiccātur. et eoz cerebris cito aduenit siccitas. et eoz estas est valde calida z byems multū frigida. ¶In locis habitabilib⁹ altis morantes sunt sani z fortes. labores multum patientes z viuūt diu. ¶In locis habitabilibus pfundis morātes in vaporositate multa existunt z epatis debilitate z aquis abundāt non frigidis. z ppne si fuerit stātes aut aque lacuū aut stagnoz et eorum aeres sunt mali. ¶De locis habitabilib⁹ petrosis z discooptis borū aeres in estate sunt valde calidi z in byeme multū frigidi et eoz corpa sunt dura z solida et multorū capillor fortia et iuncture manifeste. z vicit in eis siccitas z sunt multuz vigilantes. et sunt malorū morum. inobedientes. et est in eis bellorum fortitudo et solertia in artibus et acuitas In locis montuosis nuosis morātium iudiciū est sicut aliaz terrarum frigidarū. z eoz terre sunt ventose. et dum nix morat generātur in eis boni venti. sed cū resoluit si montes habent q vētos phibeant sunt vaporosa In locis habitabilibus marinis tempat caliditas et frigiditas ppter sue bumiditatis ad passionē inobedientiā Habitātium in locis septētrionalibus iudiciū est sic iudiciū ciuitatū

et tempoꝛ frigidoꝛ. in quibus multiplicã
tur conſtringẽdi ⁊ expũmẽdi egritudines
et multiplicãtur in eis humoꝛes ĩ occulto
coꝛporis congregati. et ſolet ineſſe eis dige
ſtiue bonitas ⁊ vite longitudo. In coꝛpoꝛ
bus preterea eoꝛ vlcera ſanãtur ꝓpter eoꝛ
rum foꝛtitudinẽ ⁊ ſanguinis eoꝛ bonitatẽ
et ꝓpterea q exterius non eſt cauſa que ea
laxet aut que ea detegat. ſed ꝓpter multaꝝ
caliditatẽ coꝛdiũ eoꝛum ſunt in eis moꝛeſ
lupini. Habitantiuꝝ in locis meridionali
bus iudicia ſunt ſicut iudicia terrarum et
tempoꝛ calidoꝛ. plurimũ autẽ aquaruꝝ q
ſunt in eis eſt ſalſum et ſulfureũ. et capita
moꝛãtium ĩ ipſis ſunt plena humidis ma
teriis. quoniã meridies hoc operatur. ⁊ eo
rum ventres ſunt ſoluti ꝓpter illud qõ ab
eoꝛ capitibus ad ſtomachos deſcẽdit. mẽ
bra quoqꝫ eoꝛ ſunt laxa et debilia. deſide
ria etiã comedendi ⁊ bibendi debilia ⁊ q̃li
bet vino grauãtur ꝓpterea q eoꝛuꝝ capita
et ſtomachi debilia exiſtunt. Vlcera quo
qꝫ eoꝛ duritẽ ſanãtur et mollificãtur. Mu
lieribus quoqꝫ accidit multus ſanguinis
menſtrui exit⁹ neqꝫ reſtringit niſi cuꝝ diffi
cultate ⁊ frequẽter abortiunt ꝓpter multi
tudinẽ egritudinũ earuꝝ. Viris quoqꝫ ac
cidunt a ventre ſanguinis exit⁹ ⁊ emoꝛꝛo
ydes ⁊ obtalmia humida que cito ſanatur
Senibus vero in prima ſenectute cũ tran
ſeunt quinquaginta annos accidit paraly
ſis ꝓpter eoꝛ catharroꝝ. et accidit omnibus
eis ꝓpterea q ſunt eoꝛ capita plena aſma
et tenſura et epilentia. et accidũt eis febres.
in q̃bus caliditas et frigiditas ꝯiungũtur
et febres longe hyemales ⁊ nocturne. Acu
te vero febres paruꝝ accidunt eis ꝓpterea
q eoꝛ ventres multuꝝ reſoluũtur et diſſol
uitur ſubtile qõ eſt in ipſoꝛ humoꝛib⁹. De
locis habitabilib⁹ oriẽtalib⁹. Ciuitas que
ab oriente eſt aperta et in oppoſitione poſi
ta. eſt ſana ⁊ boni aeris. ſol enĩ in principio
diei ſuper eã eleuat ⁊ aerẽ eius clarificat ⁊
poſtea recedit ab ea aere iam clarificato. ⁊
exuſſlant ſuper eã venti ſubtiles quos pre
mittit eis ſol. deinde ipſemet eos ſequitur
et conueniũt eoꝛ motus. De locis habita
bilibus occidẽtalib⁹. In ciuitate que ab oc
cidente eſt diſcooperta ⁊ eſt ab oriẽte coo
perta non venit ad eã ſol niſi tarde. ⁊ illico
cum venit ad ipſam incipit elongari ab ea
quia non ei appropinquãdo incedit. Non
ergo eius ſubtiliat aerẽ neqꝫ exiccat. ſed di
mittit ipſum humidũ groſſum ⁊ ſi vẽtos
ei mittit. mittit eos ab occidente ⁊ in nocte
Iudicia erga ipſaꝝ ſunt iudicia ciuitatuꝝ
humidarũ complexionũ caliditatẽ haben
tium temperatã groſſam. et niſi eſſet ꝓpter
illud quod ex ſpiſſitudine puenit aeris eo
ruꝝ natura veris naſe ſilis exiſteret. Sani
tas vero in eis min⁹ exiſtit q̃ in terris ori
entalibus cum diminutione multa. Quã
re q̃ loca eligit habitabilia cognoſcere de
bet terrã ciuitatis vel alterius loci habitã
di. et quomodo eius exiſtit diſpoſitio ſm
altitudinẽ ⁊ ꝓfunditatẽ et diſcooperturaꝝ
aut cooperturã. et eius aquã et ſubſtantiã
aque ipſi⁹. Et quomodo exiſtit ſm ſui pro
palationẽ et diſcooperturã. aut ſm ſui oc
cultationẽ et ipſi⁹ profunditatẽ. Et ſi ſit vẽ
tis expoſita aut in terra profunda. Et debꝫ
cognoſcere ventoſ ibi flãtes ſi ſunt ſani fri
gidi. Et quid ei ſit vicinũ ex maribꝰ ⁊ pela
gis et montib⁹ et mineris. Et debet ſcire q̃
lis ſit terra ſm ſanitatẽ et egritudines. Et
que egritudines illic cõmorantibus euenire ſolent. Et debet cognoſcere illic cõmoraã
tium foꝛtitudines ⁊ eoꝛũ deſideria et dige
ſtiuam et nutrimentoꝛ eoꝛũ bonitatem. ⁊
quomodo ei⁹ exiſtat ſtructura. Et ſi ſit am
pla ſpacioſa aut ſi introit⁹ anguſt⁹. Poſt
hoc oporteꝛ vt feneſtre et porte ſint oriẽta
les et ſeptentrionales. Vltraq̃ illud vñ ma
gis ſolicitari debet vt venti orientales ſtru
cturas ingredi valeãt. Et vt ſol ad vnum
quẽqꝫ locum intrare queat qui ibi exiſtit.
quoniaꝫ ipe eſt qui aerem rectificat. Vici
nitas quoqꝫ aquarũ dulcium nobiliũ cur
rentium mꝫtaruꝝ et mundarũ. et que ĩ hye
me infrigidẽtur et eſtate calefiant. et diuer
ſe ab eis que occultantur eſt res conueni
ens et adiutoꝛium prebẽs. De ſitu ville

id est. dom⁹ tam ratione habitatoꝝ q̃ꝫ fructuum scripsit egregie varro villã edificãdam potissimũ vt intra septa ville habeãt aquã. si non q̃ꝫ ꝓxime que ibi sit nata vl' ꝑennis influat. Si vero aqua non sit viua cisterne faciende sunt sub tectis ⁊ lac⁹ sub diuo ex altero loco vt homines ex altero vt pecus vti possit. Bandã operã vt potissimum sub radice montis siluestris villam ponat vbi pastiones sint laxe. aut vbi vẽti saluberrimi flabunt que posita est ad exortos eq̃noctiales aptissima ꝙ estate habet vmbrã ⁊ hyeme solẽ. Si cogaris ꝓpe flumen edificare. curandum est ne aduersus eum ponas. hyeme enĩ fiet vehemẽter frigida ⁊ estate non salubris. Animaduertẽdum est si q̃ erunt loca palustria et ꝓpter easdẽ causas. ⁊ q̃a. cũ arescunt crescũt animalia quedã minuta. ⁊ que nõ possũt oculi consequi ⁊ ꝑ aera intus in corpus ꝑ os ⁊ nares ꝑueniũt ⁊ efficiũt difficiles morbos Item stropha vitandũ inq̃t ne in eã ꝑtem spectet villa ex qua ventus grauior efflare solet ne ve in conualli caua. sed poti⁹ ĩ sublimi loco edifices eo ꝙ cum ꝑflatur si q̃d ẽ ibi quod aduersariũ inferatur facilius discutitur. Preterea locus q̃ a sole tota die illustratur salubrior ẽ. ꝙ etiã bestiole si que prope nascũtur ⁊ inferũtur aut afflantur aut aritudine cito ꝑeũt. Nymbi repentini ac torrẽtes fluuij ꝑiculosi sunt illis q̃ in humilibus ⁊ cauis locis edificia habent ob h̃ et ꝓpter p̃donum manus superiora loca tutiora. In villa facienda stabula bubulia que hyeme possunt esse calidiora. Itez cellas in loco plano vbi vasa vinaria ⁊ olearia esse possint. Item vbi stent fructus aridi vt grana ⁊ fenum in tabulatis. Itez vbi versetur familia prouidendũ vt fessi opere aut frigore aut calore possint ꝯmodissime in quietẽ se recipere. Villici prope ianuaꝫ cellam esse oportet eumqꝫ scire quid introeat aut exeat noctu quid ve feratur presertim si hostiari⁹ est nemo Catho scribit villam vrbanã pro copia edificato in bono p̃dio si edificaueris libentius et sepius venies fundus melior erit et fructus plus capies. Si te vicinitas libẽter videbit facilius tua vendes opa facili⁹ locabis. oparios facilius conduces

De curijs siue tumbis in diuersis locis diuersimode faciendis

Curie siue tumbe faciende in rure occasione habitationis domini et rusticorum et ad eum fructuũ portandoꝝ et animalium nutriendoꝝ multiplex est ꝯsideratio. Aut enim locus vbi curiã facere disponis. situ⁹ est inter alias domos ville aut est ab eisdẽ remotus. Iterũ aut est in plano aut ĩ montibus. et rursus aut est in loco tuto aut periculoso positus. Si quidẽ inter alias domos ville situs est curia non eget tanta fortitudine ⁊ munitione et clausura. quia minus est furum insidijs expositus loc⁹ tal'. et quia proximũ habet vicinoꝝ auxiliuꝫ si fuerit oportunum. Si vero est ab alijs domibus in loco solitario segregat⁹ conuenientibus foueis ripis et sepibus vndiqꝫ cingendus est ꝓpter oppositas rationes. Qꝫ si est in plano siquidẽ nimis depresso ꝑ totam curiã terra cumulãda est aliunde delata ne ĩ ip̃am curiã ingressus pateat aq̃s fluentibus aliunde. et pluuie in eã cadẽtes inde possint facile deriuari. Si vo in montibus fuerit vbi foueis aquosis muniri nõ potest. eligatur locus cui nisi ꝑ ordinatuꝫ introitũ sit asper accessus vt qui fossarum circuitu muniri non potest seueritate rupis ⁊ altitudine muniatur. Si autẽ locus est ab impietate inimicoꝝ tutus. sufficit si talibus solũmodo valletur munitionib⁹. ꝙ a furibus qui etiã plerũqꝫ pacis insidiantur tpe securus existat. Et cũ in parte periculosa fuerit siquidẽ valde potentib⁹ inimicis expositus tuti⁹ erit locũ desertuꝫ ad tps relinquere q̃ꝫ incaute se et sua morti ciuili aut naturali exponere. nisi forsan patremfamilias ad fabricã inexpugnabil' castri vel arcis diuitiaꝝ moueat multitudo. Si vero beruarij aut debiles inimici ꝑtes

illas quandoqz intrēt ⁊ spolient. curia muris aut congruo palanchato cingat̄ ad q̄si domini facultas non sufficit in vno angulo curie fiat riparū ⁊ fouee munitio fortis ⁊ sup ea bitifredū quoddā vl̄ turris i q̄ cum rebus suis paterfamilias se cuz colonis tempe oportuno recipere possit. Premissis itaqz iam dictis considerationibus eligend⁹ est loc⁹ curie in magis idonea p̄te agroꝝ cui⁹ magnitudo talis esse debebit que ꝓporcionabiliter colendaruz terrarum mensure respondeat. et in toto circuitu fossarū latitudine designata tantum infra tumbā q̄ntum erit dimidia fouee latitudo vndiqz notetur ibiqz circū circa tempore congruo videlicet octobris vl̄ nouēbris februarij vel martij. salicum vl̄ populorum aut vlmoꝝ plante q̄nqz pedibus vl̄ minus sibinuicē eque distātes ponantur Deinde foueas p̄sequātur fossores ad iterius tumbe terrā vniuersam ponentes. et terram solidā p vnā distantiā pedis iuxta fossatum vacuā ⁊ discooperiā relinquentes. vbi postmodū alique ex dictis temporibus spinaꝝ plante iacētes ponātur. ⁊ superducta iteꝝ dicta terra cū vangis ⁊ asironibus ꝑm formā riparū disponat̄ et bacul̄ ligneis ad hoc factis fortiter comprimat̄ ⁊ cum circa vnū pedē sursum excreuerit: iterum spinaꝝ plantis appositis sup eas terra iterū cumuletur. sicqz agendū ē donec ad summitatē ripe fuerit puentū. Possūt tamen in dictis ripis acies multe vel pauce spinaꝝ ꝑm dn̄i voluntatē apponi. si vero timeat̄ de ruina ripaꝝ loco spinaꝝ vl̄ inter ip̄as plantas graminis viridis ponantur radices. Sint autē spinaꝝ plāte tales quales sunt plante spinarū iude si haberi possint. Ip̄e eni sunt mirabiles ad pungendū. vel sint spine albe aut prune siluestres aut plante rosaꝝ siluestriū vl̄ domesticaruz albarum. Rub⁹ vero licet satis fortez faciat sepem. tamē omnes alias suffocat plātas cum non magne existunt. ⁊ ideo mihi non multū placet si possint alie ex p̄dictis haberi. Plurimū autē cauendū est ne inter p̄dictas spinaꝝ acies arboꝝ fructiferarū, alique plante ponātur quia desiderio fructuum homines sepes destruūt ⁊ fossata i tantum ꝙ talis curia nunq̄z poterit clausa teneri. Plante similiter infructuose arboris ibidem nate non ꝓcuret̄ augmentū. q̄r eis crescentib⁹ spinarū dilecta custodia ex ip̄arum arboꝝ vmbris ⁊ radicib⁹ impijs aut omnino periret aut magnā lesionē sentirz Preterea in primo ⁊ secūdo anno eedem spinarū plante singulis estatis mensib⁹ ibidem natis mundent̄ ne ab ip̄arū radicib⁹ humore violēter attracto plantule arescere defectu nutrimēti cogant̄. Plante vero salicum populi vl̄ vlmorū quas pri⁹ dixi esse plantādas sine dubio in summitate ripe ꝓuenient que cū circa se terre noue mlt̄itudinē habeant ⁊ p eaꝝ radices trāseant pingues aque curie defluentes ad foueas mirabiliter ꝯualescēt inter quas fieri possunt sepes sicce. vl̄ quod melius est statim cumulata ripa inter eas multitudo spissa plantularū dictarū arboꝝ infigatur. Hec autē cum cōualuerint ⁊ inscisione atqz plicature inspissate fuerint fortē constituēt sepez seu quasi palāgatū quoddā qd̄ longissimo tp̄e ꝑdurabit. Stipites vero dictarū arboꝝ p̄mitus plantataꝝ vltra decem pedes in altum eleuari nō patiaris q̄a vltra modū priuarent curiā que ꝓpter salutē habitantium aerē salubrē requirit solis beneficio ⁊ ventoꝝ. Eo excepto ꝙ super quolibz angulo tumbe arborē vnā in q̄ntuz ascendere poterit ꝑmittas in altū extolli. quoniam he curiā plurimū decorabūt nec prefatam ꝓpter earū ꝑuū numerū inferre poterūt lesionē. Preterea ⁊ due similiter supra portas dimittant̄ augeri ad quaꝝ vmbras quiescant homines tempore magni estus Mis igit̄ diligēter obseruatis sine magnis expensis curia fossatis spinarū sepibus et arborum forti munitione precincta cū laudabili forma ⁊ cōmodo habitantiuz tuta manebit. In cacumine montis circa domos fiant sepes ex plantis malorū granatorum. He enim plante loca aspera nō for

midant.quia hec arbuſtula modico nutri
mento contenta eſt.et ſepem cõſtituit ſpiſ
ſam et fortem ex multa pullulatione radi
cum ipius ⁊ volentibus p eam ingredi pũ
gentibus ſpinis eius viriliter ſe opponit. ⁊
nihilominus fructũ vtilem ⁊ decoꝛ ſingu
lis annis poſſeſſoꝛib⁹ ſuis parat. ¶ Magne
autem arboꝛes in talibus non cõualeſcũt
locis quia plurimo indigent nutrimento
quod ibi ſufficiẽter haberi non poteſt vbi
terra nimiũ eſt ſaxoſa. Verũtamen ī locis
decliuis montiũ vbi eſt letum ſolũ poſſent
p̃dicte plantationes et maxime ſpinarum
et vlmoꝛ ſatis conuenienter fieri. ſed ſalix
et populus in talibus locis niſi ſint iuxta
riuos et ſabulum aut terrã valde ſolutam
habeant non cõualeſcunt ad votũ. ¶ Si vo
locus tante frigiditatis exiſtat q̃ in eo pu
nici arboꝛ viuere non poſſit ex eis clauda
tur arbuſtulis aut ſpinis que in regiõe il
la ſimiliter expientia iudice melius defen
dantur. ¶ De clauſura et munitione curia
rum que ſupra terram ſunt vtiliter dixiſſe
ſufficiat

¶ De nobilibus autẽ et mirabilibus mu
nitionibus et tumbis circa curias ex arbo
ribus artificioſe faciendis ad libꝝ reſerua
mus octauum.

¶ De intrinſeca diſpoſitõe curie

¶ Curia predicta ī
trinſecus diſponatur hoc modo
In medio facies anterioꝛis fiat ī
greſſus in eaꝫ latitudine decẽ pedũ ad mi
nus ⁊ eiuſdẽ latitudinis in oppoſita pte fi
at egreſſus p quem ad areã vineã l'agros
poſteꝛioꝛes eatur. Haꝫ latitudo p̃fata ſuf
ficit ad currus introitũ feno vl'paleis pon
derati. In locis eiſdem pꝛte fiant nobiles
vel ignobiles p̃m beneplacitũ domini duꝫ
tamen ferreis vectibus ⁊ clauibus poſſint
in nocte firmari. Supra eas vero fiat coo
pertura vl'domus vt mũdioꝛ et ſiccioꝛ ſer
uetur introitus.et ne pꝛte pluuijs et roꝛe
tempe breui putreſcant. Duaꝫ dimidia cu
rie que eſt ab vna pte poꝛtarũ p̃ domino
diſponatur hoc modo.videlicꝫ q̃ iuxta vi
am que curiã diuidit dominica fiat dom⁹
que longã faciem iuxta viã teneat ⁊ ad po
ſteꝛius parũ tendat. ⁊ q̃ domus nõ clau
dat ſuppleat ſepis alta ſpinoſa vel murus.
Sit autẽ domus magna vel pua murata
vel non.tegulis coopta vel cannis p̃m do
mini voluntatẽ et facultatẽ In ea pte iuxta
ripas tumbe p̃gularũ ⁊ vuarũ genera no
biliora plantẽtur.que tandẽ octo vel deceꝫ
pedibus eleuate in altum poterũt decoꝛes
facere p̃gularum ſupra ripas adherentes
arboꝛibus antedictis. Deinde quinqꝫ vel
ſex pedibus infra curiam circũ quaqꝫ bu
miles plantentur arbuſtule veluti ficus et
malagranata ſi aeris illius qualitas pati
tur et micole gecule et cytoniorum plante.
Per mediũ vero huius loci plantẽtur ali
que plante piroꝛũ et maloꝛum viginti pe
dibus ad minus diſtantes. que p̃cedente
tempe diuerſis piroꝛũ et maloꝛũ generib⁹
ſingulis eſtatis et autumni menſibus ma
turandoꝛũ cum diligenti induſtria inſerã
tur.barũ enim vitiũ ac arboꝛum fructus
domino ſpecialiter reſeruãdi ꝓpter fores
clauſuras erunt a ruſticoꝛuꝫ voꝛaci im
bitate ſecuri. In eo etiam loco amenuꝫ for
mabitur viridariũ et dominicus oꝛtulus
et apum dilecta ſocietas illeſa ſeruabitur.
et turtures ericij ⁊ lepuſculi p̃m modos q̃ſ
in ſuis locis dicam. In alia vero parte di
midia fiant domus et tuguria iuxta ripas
circũ quaqꝫ. vl'duas pꝛtes aut vnã tantum
occupantia p̃m exigentiaꝫ familie colono
rum et animaliũ nutriendoꝛũ curia rema
nente in medio expedita. Dom⁹ meliores
in vna pte deputẽtur habitationi coloni ⁊
alie animalibus nutriẽdis. Iuxta domos
ruſticoꝛ cliban⁹ et pute⁹ ſi fons deſit ī pte
quemẽtioꝛi fiat p̃m modos et formas con
ſueto modo ſeruatas dũ tamen puteus a
foſſatis curie et a palude letaminis q̃ntuꝫ
poterit elongẽt ne foſſaꝫ aut letamis bu
moꝛ putrid⁹ p occultos igrediat terre me
at⁹. In alio vo curie capite iuxta tuguria

bestiarum palus formet letaminis maturandi a dominica quantuz poterit domo remota. Q, si tāta sit dominorū nobilitas ⁊ potentia q̄ dedignent in eadē curia cum suis habitare colonis poterūt sane ī dicto loco sic disposito facere morari custodem qui Castaldio nominat ⁊ seorsum ī alia p̄te suū facere locum. palatijs ⁊ turribus ac viridarijs decoratū ꝑm q̄ eorū nobilitati ⁊ potentie crediderint ꝯuenire. Doctrinā autē aree et celle vinarie ac colūbaris pullarij stabuloꝝ et tugurioꝝ feni seruādi suis locis tradendā reseruo

De puteis et fontibus faciēdis et qualiter aqua inueniatur et probetur.

Licet puteus optime moret in curia vt p̄dictū est. tamē quādoqz ꝓpter cōmunem pluriū vtilitatē. ⁊ aliquādo ꝓpter cōmoditatem colonoꝝ. et quia plerūqz aqua non inuenitur in curia vel in p̄tibus et locis ꝓpinquis. aut inuenit sed letaminis curie liquore inficitur. In campis extra curias fieri optat. qd̄ cū acciderit ꝓuidendū est hoc modo vbi aqua in sup̄ficie aut non multū ꝓfunda existit. Itaqz de mense augusti septembris aut octobris fodiēdus est puteꝰ quia vbi aqua his nō deerit mensibꝰ nullum defectū alio tp̄e habebit. Igit ꝑm Palladium añ solis ortū his locis quibus aq̄ querenda est equaliter ꝓnus mēto ad solum depresso spectabis orientē. et in q̄ loco subtili nebula crispū aerē surgere videris et velut rorē spargere. scias ī locis siccis ibi aquā latere. Sed terrarū genus cōsiderabis vt possis de tenuitate vl' abundātia iudicare. Creta nāqz tenues nec optimi saporis venas creabit. Sabulū solutas exiles ī suaues limosas et spacio altiore sb̄mersas Nigra terra humores ⁊ stillicidia nō magna ex hybernis imbribꝰ ⁊ liq̄re collecta. sz saporis egregij. Glaree mediocres ⁊ venas incertas sed suauitate p̄cipuas. sabulo masculꝰ arena ⁊ carbunculꝰ certas ⁊ vbertate copiosas. In saxo rubeo bone ⁊ abundantes sunt sed ꝓuidendū est ne inter ruinas inuente refugiāt. Sub radicibꝰ montiū ⁊ in silicibꝰ vberes. frigide et salubres. Locis campestribꝰ salse graues tepide insuaues plerūqz quaꝝ sapor si optimꝰ fuerit noueris eā sub terris exordiū de monte sumpsisse. Sed in medijs campis montanoꝝ fontiū suauitatē sequētur si vmbrātibus tegant arbustis. Sunt et hec signa inuestigāde aque quibꝰ tunc credimꝰ si neqz lacuna est neqz aliquis ibi ex cōsuetudine humor incidit vl' insedet. Juncꝰ tenuis salix siluatica alnꝰ arundo edera ceteraqz que humore multū aquoso gignūtur. Locis ergo vbi p̄dicta reperis signa pedibus tribus latitudine. altitudine pedum q̄nqz fodiatur. et ꝓxime solis occasum vas puꝝ ereum vl' plumbeū interius vnctū ponat immersum solo fossionis ip̄ius. tūc supra fossam crates facta de v̄gis et frondibꝰ addita terra spaciū omne operiat. Sequēti ti die apto loco si in eodē vase sudores īueniantur aut stille aquā ibi esse nō dubites Itē si vas figuli siccū neqz coctū eadē ratōne ponat ac silr operiat. altero die si aquarum vena ꝓxima fuerit vas humore cōcepto soluet. Itē si vellꝰ lane eque positum ⁊ coopertū si tantū colligit hūoris vt alia die sudet aut fundat exp̄ssum copias ibi eē testabitur. Itez lucerna oleo plena ⁊ incēsa si ibi similiter tecta ponat ⁊ secūdo die repiatur extincta superantibꝰ alimentis aquas locus idem habebit. Item si in eo loco focum feceris ⁊ terra vaporata humiduz fumum nebulosumqz ructauerit aquas ibi fore agnoscas. His ergo repertis certa signorum firmante noticia puteum fodies et caput aque requiras. vel si plura sunt in vnum colligas. Tamen sub radicibꝰ montium in septentrionali parte querende sūt aque. quia in his locis magis abundant vtilioresqz nascuntur. Sed in fodiendis puteis est cauendum fossorum periculum. Quoniam terra plerunqz alumen. sulphur ⁊ bitumen educit que sp̄ūz pestis

exalant. ꝛ occupatis ſtatim narib⁹ animaſ torquent niſi q̄s ſibi fuge velocitate ſuccurrat. Prius ergo q̄z deſcendat ad intima i eis locis lucernā ponas acceſam que ſi extincta nō fuerit periculuz nō timebis. Si vero extinguet locus mortifer eſt cauēd⁹. Fodiend⁹ eſt aūt pute⁹ latitudine peduz octo vel ſeptez quaqz verſum vt binos pedes ſtructura concludat. fieri etiā pōt latitudo ſeu ſtrictio ſm q plures aut pauciores ex eo aquā haurire intēdunt ꝛ ſm magnitudinem ꝛ puitatē venarū. Si aqua limoſa ſit ſalis admixtione corrigitur. Sed dū fodit puteus ſi terra non ſtabit vicio generis diſſoluti aut humore laxabit. tabulas obūcies vndiqz directas ꝛ eas trāſuerſis pectibus ſuſtinebis ne fodientes ruina concludat. Poteſt etiā in talib⁹ locis meliuſ ſine foſſoruz piculo fieri. videlicet q fiat exaſſidibus rota duplex et fortis ad putei latitudinem ſupra quā fiat murus altitudine vnius puncti anteqz pute⁹ fodiatur. Deinde ipius foſſor cū inſtrumentis ferreis i medio exiſtens ſub muro fodiat. ꝛ ipſum vſqz ad terre equalitatē deſcēdere faciat et iterū tantundē muret et fodiat ꝛ terrā ꝛ tādem aq̄m extrahat donec pute⁹ ſit pfect⁹. Sed q̄ in alto ſunt putei pforatis vſqz ad infimā ptez terris ad loca inferiora poſſūt vice fontis exire. ſi vallis ſubiecte natura p̄mittat. aquā vero nouā putei ſic pbabis. i ereo vaſe nitido ſparges et ſi maculaz non fecerit pbabil' iudicabil'. Itē decocta eneo vaſculo ſi arenā vel limū non relinquit in fundo vtilis erit. Itē ſi legumina cito valebit excoquere. vel ſi colore perlucido claret a muſco et omni labe polluciōis aliena

De aqueductu

Cum uero ducenda eſt aqua ait palladi⁹. Q. ducatur aut forma ſtructili aut plūbeis fiſtulis aut cānalib⁹ ligneis aut fictilibus tubis. Si pformā ſtructilē ducet ſolidādus eſt cānalis ne primas aqua poſſit elabi cui⁹ magnitudo p aque menſura

faciēda eſt. Si per planū veniet intra cēnenos vel ſexagenos pedes ſenſim declinetur ſtructura ſex pedibus vt vim poſſit habere currendi. Si quis mons interiectus occurrerit aut per latera eius aquā ducemus obliquā aut ad aque caput ſpelūcas librabimus per quas ſtructura perueniat Sed ſi ſe vallis interſerat erectas pilas vt arcus vſqz ad aque iuſta veſtigia cōſtruemus. aut plumbeis fiſtulis clauſam deici patiemur et explicita valle conſurgere Sz qđ eſt ſalubrius et vtilius ficulibus tubis conducuur vt duobus digitis groſſi ex pte vna reddātur acuti vt palmi vnius ſpacio in alterum poſſit intrare quas iuncturas viua calce oleo ſubacta debemus illinire Sed anteqz bis aque curſus admittatur faxilla mixta exiguo liquore decurrat. vt glutinare poſſit ſi qua ſunt vicia tabularum. Ultima ratio eſt plumbis fiſtulis ducere que noxias reddunt aquas. Nam ceruſa plumbo creatur que plurimuz nocet corporibus humanis. Diligentius pterea eſt aquarum receptacula fabricari. vt copiam inops vena procuret.

De cisternis et ciſternulis.

Cum aqua deeſt ciſterna ſm Palladium fiat magnitudine qua delectatur et cui ſufficit cui omniū conduci poſſit aqua tectorum. teſta cei pauimenti ſuperfuſione leuigetur. hoc pauimentū omni cura tenendum eſt ad nitorē. et lardo pingui cocto aſſidue perfricādum ne deducto humore rimis in aliqua parte findatur. et ita poſt diuturnam et ſolicitā ſiccitatē aqūe prebeatur boſpitiū. In ei⁹ medio formet puteus deinde circa eū oīs ꝓcauitas repleat i fundo de groſſis lapidib⁹ fluminū In medio deminutus ꝛ ō ſabulo i ſupmo. vbi aūt deſūt fluminū lapides loco eoꝝ fornacis petre ponāt. In q̄buſdā tñ locis ſit pauimentū de quadā creta q̄ cuz mediocrit eſt infuſa taliter cōpumit ꝛ calcat vbiqz q aquaz i ſe poſitā vel pluentē in ſe recipit ꝛ ꝓhuat

Anguillas sane piscesq; fluuiales in has mitti pasciq; conueniet vt horū natatu aq̄ stans agilitatē currentis imitet. Rimas ⁊ lacunas cisternaꝝ piscinas vel puteos sartiemus hoc modo. Picis liq̄de q̄ntuꝫ volueris ⁊ tantundē sumas anxungie vel sepi tunc in olla vtrūq; miscebis et coq̄s donec spumet. deinde remouebis ab igne. cū autem fuerit refrigerata cōmixtio calcem supadijcies minutatim ⁊ ad vnū corpus illa mixta reuocabis. cunq; velut stigmentum feceris inseres locis corruptis ac manantibus et pressum summa densitate calcabis. In locis preterea in q̄bus aquis fluminū vtimur fiant cisternule cū q̄bus clarificētur et limpide fiant hoc modo. habeatur vrceus terre magnus in loco frigido sub sabulo obrut⁹ supra quē sit vas ligneū vel terreū coctū latitudinē q̄ndam habēs. q̄d ⁊ foramen ꝑuum cū cannula in medio fundi habeat ꝑ vnum digituꝫ in fundo eleuata supra quā ciatum ponat̄ inuersum. Deinde vsq; ad mediū sabulo impleatur in quo postea q̄tiens volueris flumīs aq̄ ponatur q̄ in sabulo distillata ꝑ cannulaꝫ guttatim descendat inferi⁹ in vrceum in q̄ vtenda seruatur. Q; si maiorē cisternulaꝫ habere volueris poteris tam inferi⁹ q̄ꝫ superius receptaculū de marmoribus vl̄ lapidibus et cemento aut testaceo pauimēto facere s̄m formā et magnitudinem tibi gratam.

¶ De materijs domorum

Cum supra de domibus et edificijs mentionē fecerim fabricandis q̄ ex materia murorum ⁊ lignorū fiunt. dicam q̄ ligna competunt edificijs et q̄ bona cementa. et q̄ cōsideratio in fundamentis habenda ē. Fundamenta igit̄ vt Palladius ait stabilia et diu durabilia latiora sint ex vtraq; ꝑte semipedis spacio q̄ꝫ parietis corp⁹ excrescet Si solida et constricta repitur argilla. q̄nta. vel sexta ꝑs altitudinis eius q̄ supra terram futura est fundamētis deputet̄. Q; si terra laxior fuerit maioris altitudinis obruātur donec munda sine ruderū suspitōne occurrat argilla. que si omīno desit q̄rtam mersisse sufficiat. Arena q̄ comp̄bensa manu edit stridores erit vtilis fabricāti Item si panno vel linteo candide vestis inspersa et excussa nihil macule relinq̄t aut sordis egregia est. Sed si fossilis arena nō fuerit de fluminibus aut glarea aut litore colligatur. Marina arena tardius siccat̄. et ideo non continue sed intermissis tēporibus construenda est ne opus corrūpat. cameraꝝ quoq; tectoria salso humore dissoluit. Nam fossiles tectorijs ⁊ cameris ex celeri siccitate vtiles sunt. melioresq; si statim cum effosse fuerint misceātur. Sed si vti necesse sit maris arena erit cōmodum prius lacuna humoris dulcis immergi vt vicium salis aquis dulcib⁹ ⁊ suauibus eluta deponat. Calcē quoq; albo saxo duro l̄ tyburno aut columbino fluuiali coq̄mus In duabus arene ꝑtib⁹ calcis vna miscēda est. In fluuiali quoq; arena si tertiaꝫ ꝑtem teste crete addideris operuꝫ soliditas mira p̄stabitur. Item si calx et arena equali mensura miscētur erit fortissimū cementum exinde cōmixtū Non est preterea murus faciendus tꝑe magni algoris quia cōgelatus dissolueret̄ postmodū aduenientе calore. Tꝑe mensis nouēbris aut decēbris fabricarū materia est cedenda cuꝫ luna decrescit. quia tunc maxime humor corruptibilis et lignū corrumpēs ꝯsumpt⁹ est. ꝑ p̄cedentē autumnū ⁊ lune etatē. ⁊ ꝓpter presens frigus aeris fugit cū calore naturali arboris ad radices ad calidū ventrē terre. Sed arbores q̄ cedent̄ vsq; ad medullam securib⁹ recisas stare aliq̄ꝫ diu patiaris vt ꝑ eas ꝑtes humor si q̄s in venis ꝯtinet̄ excurrat. Vtiles aūt he sūt maxīe abies videlicet. est ei leuis rigida ⁊ in opib⁹ siccis ꝑfecte durabil̄. Salix vl̄ lares s̄m Palladiuꝫ vtilima. ex qua si tabulas suffigas ī fronte atq; extremitate tectorū presidia ꝯ incēdia ꝯtulisti. neq; ei flāmas recipiūt aut carbones creant vt idem ait. Quercꝰ durabilis

si terrenis opibus obruat. Rouer optima tam sub terris q̄z etiā supra terras. Castanea mira soliditate durat in agris ⁊ tectis ⁊ opibus internis. Fagus in sicco vtilis. sz in humore corrumpit. Popul⁹ Albarus Utraqz salix ⁊ Tilia in sculpturis necessarie. Alnus fabricis inutilis. sed necessaria si humidus loc⁹ fundamētis paland⁹ est. Ulmus ⁊ fraxin⁹ si siccent rigescunt ante curuabiles. Cypressus egregia Pin⁹ vel pirus nisi in siccitate nō durat. Cedrus durabilis nisi tangat humore. Quecūqz aūt ex pte meridiana cedunt vtiliores sūt. que vero ex septentrione proceriores. sed facile viciantur.

¶ De officio villici

Villic⁹ disciplina v bona vtat sm Varronē. ferie seruent. alieno manū abstineat. sua diligētissime seruet. litib⁹ familie supsedeat. Si q̄s deliquerit bono modo vindicet. familia mala ne sit. ne algeat. ne esuriat. opa bene exerceat. facili⁹ a malo ꝓhibebit ꝓ beneficio gratiā referat. vt alijs recte facere libeat. Villic⁹ nō sit ambulator. sobri⁹ sit semp. ad cenā ne coeat. familiā exerceat Procuret vt q̄ dominus impauit fiāt. ne plus cēseat sape se q̄z dn̄m. Amicos domini habeat sibi amicos. In iussu dn̄i nemini credat. Qd dn̄s crediderit exigat. Mutuum nemini det. Ne q̄d nesciēte dn̄o emat. Ne quid dn̄m celauisse velit. Opus rusticum omne vt sciat facere curet. et id faciat sepe dū ne lassus sit si fecerit scribat ī mēte familie q̄d sit. et illi animo equiore facient. Si hec faciet min⁹ libebit ambulare. ⁊ valebit recti⁹ ⁊ dormiet licenti⁹. prim⁹ cubitū surgat. postrem⁹ cubatū eat. Pri⁹ villam videat vt clausa sit. et vt quisqz suo loco cubet. ⁊ vt iumenta pabulum habeant Boues maxima diligētia curatos habeat bubulcis obsequiosus ꝑtim sit. quo libentius boues curēt Aratra vomeresqz faciat vt boues habeāt. pecori et bobus diligēter substernat. vngule curent. Scabiē pecori ⁊ iumentis caueat. Id ex fame ⁊ si impluit fieri solet. Opa omia mature ꝯficiat. Mā res rustica sic est si rē vnā sero feceris oīa opa sero facies. Stramenta si desunt. frondē ligneā legat. eā substernat ouibus bobusqz Sterquiliniū magnū habere studeat ⁊ ꝑ autumnū euehat. ⁊ circū oleas oblaqueet ac fimū addat. Frondē populneā vlmeā querceāqz ꝑ tps cedat. eam condat non paridā ꝑ pabulo ouiū Itē fenū aridū de prato recōdat. post imbrē ⁊ autumnalē rapinā. pabulū lupinūqz serat

¶ De officio patrisfamilias qualiter debet agrū emere et villici operam ac rōem inquirere

Catho scribit predium cū compare cogitabis. sic in aīo habeto vt ne cupide emas. ne ve opa tua ꝑdas. nec satis habeas semel circūire. quotiens ibis totiens magis placebit quod bonū erit. vicini quo pacto niteant id animaduertito et vti eo ītroeas. ⁊ circumspicias vti inde exire possis Uti bonum celuz habeat ne calamitosum. Si et solo bono virtute sua valeat. Si poteris sub radice montis. Si et in meridiem spectet in loco frigido. Loco salubri. operariorum copia Si et bonū aquarium. oppidū validum prope sit. In his agris qui nō dominos sepe mutant. Qui in his agris predia vendiderunt quos pigeat vendidisse. Ubi bene edificatū sit Caueto ne alienam disciplinā temere contemnas. a domīo bono colono bonoqz edificatore meli⁹ emetur. Ad villam cū venies videto vasa ⁊ torcularia et dolia si multa sint. vbi non erūt scito pro ratione fructuū esse instrumenta multa vel pauca sint. videto sumptuosusqz ager ne sit. Paterfamilias cum ad villam venit. fundū ea die si potest circueat l' die sequenti vt agnoscat quomodo fund⁹ cultus sit. Operaqz facta infectaqz sint. Postea villicuz vocet ac interroget quid operis factum sit, et quid restat. satis ne

tempore opera sunt confecta. possitq; que reliqua sint conficere. Et quid factuz vini frumẽti alioꝝq; omniũ. Ubi ea cognouit rationẽ inire oportet operarũ dierum si ei opus non appareat. Dicit villicus se dolo caruisse. se non valuisse. tẽpestates malas fuisse. ꝑuos affugisse. Ubi eas alias ve causas multas dixerit. ad rationẽ opeꝝ operarumq; villicũ reuoca Cum tempestates ⁊ pluuie fuerint. que opera per hyemẽ fieri et per imbrẽ potuerunt. dolia lauari. piari villam purgari. frumentũ transferri. stercus foras efferri. sterquiliniuz fieri. semen purgari. funes sartiri. nouos fieri cẽtones Cuculiones familiã potuisse sibi sartire. ꝑ ferias potuisse fossas veteres tergi. viã publicam muniri. vepres recidi. ortum fodi. pratũ purgari. virgas vinciri. spinas trũcari. Cum serui egrotauerint cibaria tãta dari non oportuisse. Que opera reliq̃ sint curare vt ꝑficiãtur. si quid desit in annum vt paretur. que supersint vt veneant. q̃ opꝰ sint locari vt locẽtur. et que opa fieri. et q̃ locari vt imperet ⁊ ea scripta relinquat. pecus omne consideret. oleũ vinũ frumentũ et quidq̃d supersit vendat. boues. vitulos armenta. oues. lanam. pelles. plaustrũ vetus. seruũ senem ⁊ morbosum vẽdat. Patrem enĩ familias vendacẽ nõ emacẽ oportet esse. Itez que ꝑtinent ad sationẽ suo q̃z tempore promẽda. id est. manifestãda sũt. Que vendenda videndũ. Ea enĩ que ꝑuari non possunt anteq̃z se cõmutẽt celeriter promat et vẽdat Que seruari possunt. tũc vendat cum charitas est. Sepe enĩ diutiꝰ seruata non modo vsurã adijciunt. sed etiam fructũ duplicant si expectato congruo tempore promat.

¶ Incipit liber secũdus de natura plantaꝝ et de rebꝰ cõmunibus cultui cuiuslibet generis agroꝝ

Cum in superiori libro de his q̃ necessaria sunt saluti habitãtium rura q̃daz vtilia scripserim. Cõsequẽter d̃ ipsoꝝ opationibꝰ ĩ villis agẽdis dicendũ est Veꝝ qꝛ ruris exercitia variant ꝑm varietatem plantaꝝ locoꝝ ⁊ tẽpoꝝ. quorũ diuersitas sine noticia nature plãtaꝝ ꝑtiũ ipsarũ ⁊ coꝝ q̃ plãtis necessaria sunt ꝑfecte cognosci nõ potest. de his in h̃ secũdo libro agenduz est. Et qꝛ quedã sunt cõmunia cultui cuiuslibet generis agroꝝ. De his etiã ĩ eodem libro dicet̃. Dicã itaq; in primis d̃ his q̃ omni plãte ꝯueniũt ꝑm generatõis principia.

¶ De his que omni plante conueniunt ꝑm generatõis principia

In plantarum generatiõe sunt ꝑm frẽm Albertuz septẽ. sine q̃bus oĩno nulla nascit̃ planta. Calor videlicet celestis circuli. qui est primũ et viuificũ principium plantaꝝ. Secundũ autẽ est conueniẽs calor loci. qꝛ si in loco sit virtus frigoris mortificatiua. non suscipiet virtutẽ caloris celestis circuli. Similiter aũt si locus vehemẽter sit adustus. erit heremus arenaꝝ. et eius q̃d vocatur mortuũ sabulum eo q̃ non est talis locꝰ susceptiuꝰ celestis v̄tutis plãtas viuificantis. Tertiũ autẽ est calor q̃ materie seminali q̃cũq; illa sit inheret. qꝛ sine illo aut nõ esset receptiua caloris viuifici. aut recepti caloris viuifici ñ essz retẽtiua. ⁊ nunq̃z formaret̃ ex ipo plãtaꝝ aliq̃. sz euanesceret ꝑ euaporatõz Probãt aũt h̃ opa rustificatõis. q̃niã ĩ q̃busdã plãtis cũ ꝑmũ formẽt̃ ⁊ sũt tenelle. vmbracula oportz fieri vt calore solis nõ euanescãt sicut q̃ñ ex seminibꝰ pullulant cypressi vel ficus. Tria autẽ sunt ministrantia substantialẽ materiã. quorũ

primū est humor naturalis inherēs ei qđ formatur ī plante speciē. que primū spirā-do pullulat sursum ⁊ erumpit ad terre superficiē. qui cū pullulat euacuat ab inferiori materiā humoris. totā substātiā humoris formans in instrumēta plantule et inferius in radicē. Destituta aūt virtus caloris subiecto attrahit humorē locis. et iste est secūdus humor ministrās ꝯcepte plāte nutrimentū. sicut ministrat matrix sanguinem menstruū in cōceptione ⁊ formatione animaliū. Tertius est humor pluuiarum ⁊ roris ⁊ niuiū de sup̄ venientium. qui se habēt ad plantas sicut humidū nutrimentale ex cibis sumptū in animalibus ⁊ ideo humidū hoc desiderat̄ a plātis iam formatis ⁊ ad speciē deductis. sicut cibus desiderat̄ ab anima natis animalib⁹. Septimum aūt quod exigit̄ est aer cōueniēs extrinsecus. ille enī conseruat si bonus est aut corrūpit si malus est plantas. Et ideo venti vrētes ⁊ pruine mortificātes ledūt et destruūt plantas. ab aere autē temperato ꝓportionabiliter ꝯualescūt ⁊ fructificant. Amplius aūt arbor in genere suo est calida et humida. ⁊ calor quidē aperit meatū ⁊ impellit humidū. humidū aūt abundās sufficiēter ministrat materiā. ⁊ ideo statim exurget in stipitē. et auget illū et roborat. ⁊ emittit in eo ramos multos ⁊ ī ramis plurimas virgas.

¶ De diuersitate generationis plātarum.

Considerandum est autē principaliter de diuersitate generationis. Ex diuersitate enī generatiōis plantaꝝ fere sciet̄ tota natura eaꝝ. Et đ hac quidē diuersitate ab antiquis fere amplius nihil inuenit̄. q̄z qđ dixit Aristotiles ꝙ arboꝝ scz et plantarū q̄dam generant̄ plantate. quedā ex semine. et quedā per seipsas. ex ipsoꝝ elementoruz cōmixtione ⁊ virtute celesti. que tali cōmixtioni vitā influit vegetabilē. Varro autē refert ꝙ est quedā generatio plantaruz occulta. que fit ex semine in aere existente. vt Anaxagoras scripsit. vel ex semine ī agruz inducto ab aqua fluente. vt Theofrastus affirmat. sufficere tamen puto id quod dicit Albertus. nam vtrūq3 dictū satis comprehendit. ⁊ precipue dictū Theofrasti. Et ea que plantatur aut a radice nata euellit̄. aut a stipite aut a ramis aut a semine nata transfertur de loco ad locū. sed hoc proprie non plantatio sed transplātatio dicit̄ Et iste que sic transplantant̄. quedā totaliter ⁊ integre trāsplantant̄. et quedaz ꝓpter duriciē sue substantie ⁊ corticis aliquantulum cōtundūtur ⁊ scindunt̄ inferius vbi īfigunt̄ terre vt facilius ⁊ citius trahant nutrimentū. Adhuc autē earū que s̄m ꝑtem aliquā plātantur quedā plantant̄ in terra sicut fit de vite salice ⁊ buxo frequentius. q̄dam plātantur in aliā arborē. et hec plantatio vocatur insitio. Qđ autē in generatione plante valde nobis occurrit est ꝙ plātarum quedā ex semine habent generationem que nō producūt semen simile illi semini ex quo habent generationē. quedam faciunt semē melius et quedaz peius. Aliquando enī quibusdā malis seminib⁹ bone arbores ꝑueniūt. vt ab amigdalis amaris et acerbis aliquādo fiunt dulcia et aliquando contra. Et similiter a malisgranatis siue punicis acidis aliquando fiūt dulcia et aliquando ecōuerso. Quarundam autē plantarū semen cū debile fuerit. aut ex loco aut ex aere temporis incōueniētis deficit. Et illarū generatio in tali loco non est ex semine sed ex aliqua alia plantatiōe. siue ramoꝝ siue radicis. ⁊ hoc p̄cipue est ī pineis ⁊ ī palmis ⁊ ficub⁹ ⁊ malisgranatis Et silr̄ in oī abietū natura. nulla eī illaꝝ semen facit tāte efficacie ꝙ pullulare faciat nisi raro. Nā ex semīe palma q̄nq3 pullulat ⁊ cyp̄ssus. ⁊ maxīe palma si plura semīa simul ꝯiungāt̄. Ex vno eī simplici semine pullulat raro Sz cyp̄ssus ⁊ fic⁹ pullulāt ex vno g̃no semīato ad modū herbe primū ⁊ ꝯualescūt paulatī. n̄ āt đ facili fit ꝙ ex semīe malo ꝓueiat bona plāta. nec ecōuerso. licz

hoc aliquando fiat. Sed in animali ꝑ cō
tingit multotiens, ꝓpter diuersitatē enim
habitationū aeris et ventoꝝ et nutrimēn.
cum animal sit facilis alterationis frequē/
ter fit q̄ semen male complexionati ani/
malis alterat̄ et fit melius. et bene cōplexio
nati alterat̄ z fit peius. et animal generatū
fit ꝑm seminis ex quo generat̄ dispositiōez
vel peius vel melioꝝ. Cuiꝰ signū est q̄ omia
domestica animalia videmꝰ valde diffe/
rentia in quantitate et colore. qđ non acci
dit eis nisi ꝓpter sui nutrimēti multam di/
uersitatē z diuersa fomenta stabuloꝝ et
aliorꝝ locorū in q̄bus cōuersant. ¶Propter
qđ etiā carnes eoꝝ in sapore diuersificant
a carnibus animaliū siluestriū. talis ei di/
uersitas in plantis nō est aut tanta nō est.
aut q̄ radicibus terre affixe sunt. z neq; lo
ca mutant neq; nutrimēta.

¶De substantia et origine et gene/
ratione plantarum

¶Deus ī quo or
litur planta est sicut matrix ī ani
malib⁹. z succus siue humor ī ta
li loco ꝑparatus et attractus est sicut san/
guis menstruꝰ in matricibus animalium
Vis aūt celestis in eis est sicut virtus indi
stincta z nō determinata ad speciē. que q̄n
tum ad plante naturā sufficiēter determi
natur z distinguit̄ ꝑ qualitates elemento
rum et modū cōmixtionis eoꝝ in materia
seminis plante. ¶Opera autē plante ꝑm q̄
planta est sunt tria .s. vti alimēto z augere
z generare. Vtunt̄ alimēto siue trahūt ip
sum tantū purū conueniēs et simile sibi. et
hoc totū conuertibile est in substantiā mē
broꝝ. ideo non habēt ventres z venas sed
tantū poros. z terra est eis ꝑ ventre. in qua
dimittunt vtrāq; impuritatē siccaz videli
cet z humidā. Et hec est causa q̄ infigūt ra
dices ori suo similes in terraz. ex qua sicut
ex stomacho sugūt nutrimentū. z dirigūt
radices deorsum maiores plāte omēs ad
locū calidū terre. vbi terre calor melius cō
miscet et digerit nutrimentuz. Et si alique
plante magne in superficie spargūt radices.
z non in pfundū dirigunt. cito arescūt. q̄a
nutrimentū qđ est in superficie terre euane
scit ab eis in fumū ꝑ caloꝝ solis. z non co
gitur spirare in radicibus eaꝝ ꝑ loci conti
nentiam. Augere aūt ipsaꝝ plantaꝝ dicūt
quidā esse in infinitū. asserentes plantam
augeri q̄diu radicibus terre adheret. qui
bus nō est consentiendū. q̄a certū est oim
natura cōstantiū esse quantitatē determi
natā inter duos terminos. maximi in suo
genere z minimi. habēt enī sicut egregie di
cit Aristo. omnia rōem et augmēti et ma
gnitudinis. Licet enī ex nutrimēto ali formē
tur et augeant̄ humido plante. tamē pars
cui faciēda est additio in tantū induratur
ꝓcessu tpis vt extendi non possit. z tunc cō
stat augmentū in longū. et tandē ex eadez
causa stabit etiā ad alios duos diametros
qui sunt in latū z pfundū. De operatione
autē generatōnis plantaꝝ hic solū dicit̄ q̄
sugendo ꝑ poros habēt nutrimentū. et de
eo qđ extrinsecus in gemmis a spū egredi
ente eleuat̄ formāt omne qđ gignūt

¶De diuisione plante per suas
partes integrales.

¶Onsequenter au
tem de ptibus vegetabilib⁹ plan
tarū determinandus est. z de his
que accidunt eis ex natura et non ex cultu
De fructibus enī z cultu dicetur posteri⁹
Oportet igit̄ scire q̄ sicut in animalibus.
ita in plantis. quoddā est qđ est potēcia q̄
libet pars plante. et vocat̄ succus. et quod
dam ē qđ est ꝑs plāte actu. sicut radix sti/
pes et ramus z hmōi. Est autē succus hu
moꝝ ꝑ poros radicis attractꝰ ad nutrien
dam totā plantā. qui per ꝑtes plante a vir
tute nutritiua distribuit̄. necesse est igit̄ q̄
ad plante similitudinē caloꝝ digestiuo sit
terminat⁹. non enī nutrit nisi simile qđ ex
contrariacētibus passionib⁹ ꝑ digestionē
ad similitudinē eius mēbri vl ꝑtis q̄ nutri
tur alteratū est. Ex his autē necessario re/
linquitur q̄ humoꝝ cibalis plante magis

sit insipidus in radice ⁊ ꝑm q magis ⁊ magis a radice pcedit. sic plus ⁊ plꝰ accipit sapozem plāte cōuenientē. Sicut autē accipit sapozē ita etiā accipit inspissationem. subtiliationē ⁊ acumen. Ex actiōne enī caloris in ipsum. necesse est oīa hec inuenire circa ipsum nisi p accidēs impediat vt infra docebitur. ⁊ in q̄busdā quidē plātis calore exalāte plurimū humidū remanet terrestre viscosum lucidū ꝓpter multaz dyapbani naturā in ipo. ⁊ est odozferū ꝓpter actionē caloris in ipso. eo quidē q cōuenienter digestū ē aromaticū ē. qđ autē corruptum est fetidū est. ⁊ hoc humidū quando calore aperiente parū stillat frigiditate aeris exiccat ⁊ vocatur gummi. Aliqñ etiaz distillat p vulnꝰ factum ferro in planta. et tunc etiā gūmi vocatur. sed non est tāte vtutis vt ꝓdictū. Partes aūt que actu sunt ptes plāte diuidūtur in duo genera. q̄daz enim sunt sicut mēbra officialia in animalibꝰ. quedā aūt sicut similia. Modi enim ⁊ iuncture ⁊ vie p modū venaz extēse et radices sunt sicut membra officialia et nutrimenti officio deseruiētia. Sed lignū in babentibus lignū et caro berbalis in nō babentibus lignū est sicut membrū simile in animalibꝰ. Cortex autē sicut pellis in animalibus. Et ad hunc modū est de ceteris ptibus plāte. Sed nodꝰ ille qui vocat malleolus est factꝰ a natura vt in ipo stet succus ⁊ ampliozē accipiat digestionē. cuiꝰ signum est q si in ramo siluestris arboris fiat insitio vltra medium ita q medulla sit abscisa ⁊ postea ligata consolidet. tempabitur malicia fructuuz ⁊ meliozabit sapozem. Causa aūt est q ibidē retentū pozū inueniens nutrimentū ascendēs ptruncuz stat ⁊ diutiꝰ digestū in meliozes digeritur ⁊ transformat fructꝰ. huiusmodi autē nodos habent ꝑcipue in plantis ea que rare sunt substātie ⁊ babēt magnas medullas. aut in toto sunt cōcaua ⁊ cum boc sūt valde longa. sicut est vuis ⁊ viticella ⁊ cucurbita ⁊ arundo. ⁊ genera frugum vt triticū et siligo ⁊ ordeuz ⁊ auena ⁊ alia hmōi. Radices tamen planta habet ozi similes q̄ntum ad tractum nutrimenti. babēt tamen quantū ad aliū modū similitudinē ꝰ effectum cordis radices plantaz. quoniaz cor nutrimento attracto primū infundit calorem viuificū p quē ad membra moueri incipit. ⁊ boc facit radix in plātis. quoniā ex radice datur eis calor et forma vite potentialis p quā ad omnes ptes plāte naturali motu mouetur. Sunt plāte voraces dicte ⁊ abstinētes ꝓpter radicū suaz dispositiones contrarias. Raras enī et pozosas ⁊ calidas babētes radices multū trabūt de nutrimento plꝰ autē q̄z cōuerti possit ⁊ terminari a natura arboris. Et tūc arbor generabit fructus vermiculosos ⁊ putrescētes si non exudet. vel aliter emittat superfluum humidū. In iuuentute autē plantarū boc maxime accidit ꝓpter caliditatez iuuētutis earum. Aliquādo aūt curātur ex ꝑ q ꝓfozātur iuxta radicē. Ibi enim exit superfluum humidū sicut p fleubotomiaz. Si autē plante calide ⁊ rare radicis sint in terra sicca in qua pluit raro ⁊ in qua cadit cū impetu multa pluuia sicut in terra climatis secūdi ⁊ tertij et forte quarti p aliq̄ sui parte trabit radix plāte multis vicibus interpolatis ex abundātia pluuie multū nutrimentū qđ anteq̄z alia pluuia supueniat trabitur ad ptes superiores ⁊ cōpleta digestione ꝓficitur. et ideo tales in talibꝰ locis sepius forte florent ⁊ fructus emittūt. ⁊ hec est causa quare in terra maurozū sepe florent arbores in vno anno. fit autē ⁊ boc in nostris climatibꝰ licet non producāt plāte nostre nisi paucos flozes q̄n post estatē humidā sequitur autumnꝰ valde caliduꝰ et siccus. Sunt autē quedā plāte humide aquatice molles. ⁊ ille quocunq̄z modo infigant terre de facili radices emittūt ⁊ conualescunt. boc aūt faciunt etiā quedaz due ꝓpter similitudinē ligni radicis ⁊ corporis plante sicut buxus cuiꝰ ramꝰ in terraz infixus de facili conualescit. In quibꝰ aūt boc non fit causa est q destituuntur lignum nutrimento anteq̄z ex se formare possit ra

dices eo q̄ aut porosum non est aut nō ha
bet calorem sufficiēter trahentē ⁊ ideo are=
scit anteq̄z ex se emittere possit radices. et
ideo quecunq̄z calide sunt ramis infixis ī
terram conualescūt sicut buxus et sauina.
et multe alie. Et iterum quecunq̄z molles
sunt tactu ab humore terre nutriūtur et ī=
plentur ⁊ cōualescunt sic̄ salix ⁊ tilia. Que
cunq̄z autē neutrā habēt dispositionē har̄
frequenter arescunt quādo rami earū ter
re infigūtur. Uena aūt in planta ꝓprie lo=
quendo non est. sed neq̄z ꝑm multū mani=
festam similitudinē habēt. sed vie nutrimē
ti dicūtur vene eius que aliquando sūt di
recte ascendētes. et tunc crescit planta qua
si per quasdā tunicas herbales vl' ligneas
quarū vna supponit̄ alteri que aliquando
sunt tortuose et tūc efficitur planta nodo=
sa. Aliquādo autē diffundūtur reticulatī
in plantam ⁊ per vias directas nutrimen
tum trahitur ⁊ per trāsuersales retinetur
et reprimit̄ in ꝑtes plante ipsum nutrimē=
tum. Ueniunt etiā vie iste aliquando a ra
dice ascendentes. Aliquando autez ex me
dulla ad exteriora plante sicut linee multe
producte ab eodē centro. Talis igit̄ est di=
spositio venarū in planta. Medulle autē
plantarū vident̄ esse sicut nucha in anima
libus ⁊ per medullā in arboribus decurrit
et pulsat plus de spiritu plante q̄z ꝑ aliquā
aliarū viar̄ ⁊ in ea est vigor spirital' plante
quia aliter partes distātes a radice non be
ne viuificarent̄ ad formā speciei plante Et
ideo plante habent ortum et principiuz ra
morum qui oriunt̄ a corporib⁹ plantaruz
a medulla quasi a vicario radicis. Et quā=
do ligna scindūtur ꝑ ariditatē ꝓfundatur
frequenter scissura cōtinue vsq̄z ad medul
lam et vltra non inuenit̄ ꝓfundari scissura
nisi raro. Plante aūt que nutriūtur ex me
dulla ꝑ poros transuersales habēt medul
las maiores. Et que nutriunt̄ ꝑ poros di=
recte ascendētes habent medullas mīores
Et quandoq̄z nō vident̄ medullas habere
quando magne efficiunt̄ ꝓpt̄ hoc q̄ lignee
tunice artate ꝑ alias circūuestientes com=
primunt ⁊ quasi insensibilē faciūt viaz me
dullarum. Et ꝓbabile est q̄ hec sit vna cau
sa corruptionis magnar̄ plantar̄ interius
suffocatō videlicet spiritus vitalis in me=
dulla inclusi ꝑ hoc q̄ constringit̄ ꝑ circun
stans induratū et constrictū lignū Ip̄a au
tem substantia medulle videt̄ eē sicut pur=
gamentū quoddā colericū qd̄ ꝓijcit̄ de au
ribus animaliū. et hoc fit ꝓpter calorez spi
ritus ⁊ motuz qui pulsat in medulla. Cu=
ius signū est q̄ fere omnes medulle plāta=
rum ꝑfectarū inueniūtur a principio iuuē
tutis plante eor̄ albe et humide et in ꝓces=
su etatis declinant ad citrinitatē et siccita
tem. Sunt aūt plante quedā fere totā sub
stantiam habētes medullosam sic̄ sambu
cus ebulus ⁊ hmōi. et omnes ille nodos ha
bent multos ⁊ nutriūtur ex medulla. et iō
est multa in eis. et in hoc genere est vitis sz
minus est medullosa q̄z sambuc⁹ ⁊ ebul⁹.
Alias autē experimur plantas in toto cō=
cauas sicut fistulas quasdā et calamos. et
hoc fit ideo quia ille multo indigēt spiritu
fumoso libero qui eleuat̄ in concauo plā=
tarum illarū ex nutrimento qui ascendit ꝑ
directos poros laterū plante sicut arundo
et calamor̄ genus et hmōi. hec igit̄ ē dispo
sitio medullar̄. Cortices in plantis sunt si
cut coria in animalib⁹ nisi q̄ adeo non co=
herent plantis quēadmodū coria in aīma
libus. Et sicut in animalibus ꝑs corij excor
ticata ⁊ abscisa nō recrescit sine magna ani
malis cicatrice. sed scissa ꝑ longū et latum
pellis cito consolidatur. ita est in corticib⁹
plantarum ꝓpter quod exiccantur plante
frequenter quando in stipitibus in circūi
tu cortex ab eis abraditur vsq̄z ad carnem
plante ligneam vel herbalem. Non ē aūt
cortex ex contextōne venarum sicut coriuz
animalis. sed substātia corticis generat̄ ex
terrestri plāte expulso ad suꝑsiciē ipsi⁹ Est
autē cortex duor̄ modorū interior scz ⁊ ex
terior. Interior mollior. exterior durior et
asperior.

¶ De diuersitate materialium et

simplicium partium plante et de causa augmenti eius

¶ Sicut aũt in aĩmalibus inter reticulationes venaꝝ ꝛ neruoꝝ sunt supplemẽta ptium simpliciũ que sunt carnes vel ea que sunt loco carniũ in non habẽtibus carnes. Ita sunt in plãtis lignee ptes vt herbales que simplices sunt ꝛ materiales quibus auctꝰ auget planta. ꝛ quibꝰ deficcatis ꝛ diminutis planta videt exiccari ꝛ diminui. ꝛ talia dicunt ppie ptes simplices in plãtis ꝛ materiales eo q̃ ille influũt p nutrimentũ ꝛ efluunt p exiccationẽ plantaꝝ sicut materialia supplemẽta in animalibꝰ. ¶ Hoc aũtẽ q̃dam cõmuni ꝛ vsitata anatomia cognoscatur in vrtica maiore ꝛ canapo ꝛ lino. ꝛ ĩ multis alijs que vias venales habẽt mltũ fortes ꝛ viscosas ꝛ directas. ꝛ quando aq̃ computruit ĩ eis caro materialis ꝛ postea exiccaꝝ ꝛ cõminuiť ꝛ confricaꝝ et recedit et remanent vene illaꝝ plantaꝝ ad modum lane longe candide ꝛ molles ppter viscositatem substãtiale quod est in eis ꝛ fiũt ex eis panni. ꝛ hic est modus quẽ habebãt antiq̃ phisiologi in corpibus hominũ et aliorũ animaliũ quos ligabãt cõtra ictum aque vehementis. ꝛ tũc ablata carne naturali ꝛ molliori remanet reticulatũ ex neruis ꝛ venis ꝛ demonstrabiť modus diuisionis earum in corporibꝰ animaliũ. ¶ Sicut aũt est in vrtica canapo ꝛ lino ita etiã sine dubio est in alijs plantis licet materiale nõ possit ita ab officialibus partibus separi in eis. ¶ Dare aũt non simplex in planta dicit esse. que ex pluribus simplicibꝰ sit cõpositа sicut radix ꝛ ramus ꝛ hmõi. ¶ Planta dicit a platone esse figure bois in uersi. ¶ Radices enim habet subtus ori similes. sed dilatãtur vndiq; vt nutrimentũ accipiãt. ꝛ ideo dilatatur planta inferiꝰ. supius vero dilatať propter ramoꝝ infusionẽ. qui multiplicanť ex duabus causis quaꝝ vna est materialis scz nutrimenti abundãtia. ¶ Altera aũt efficiẽs que est calor solis vndiq; exterius rangẽs arborem ꝛ ebullire facit̃s succũ ꝛ euocans ad exterius. ꝛ ideo erumpit in ramoꝝ multitudinem in supioribꝰ vbi magis ꝓstringitur ꝛ p digestionẽ amplius subtiliať. Et huiꝰ signum est q̃ plante que circumsepte sunt multis alijs plantis. sicut arbores in nemoribꝰ spissis ꝛ vmbrosis crescũt ĩ altuꝝ ꝛ non multiplicanť in eis rami nec multũ ingrossanť earũ stipites. Et carentia q̃dꝫ ramoꝝ est ex eo q̃ p calorẽ solis nõ potest in eis euocari ꝛ ebulire succus ad superficiẽ sed potius frigus vmbre concludit calorẽ interius qui intꝰ multiplicatus ex fuga cõtrarij eleuat totũ nutrimentũ in altũ. ꝛ cuꝝ motus frigoris sit ad centrũ quotiens motus caloris a centro expellit nutrimentuꝝ ad circũferentiã vt impingueť et dilatetur stipes. totiẽs reflectiť a frigore loci vmbre si in se nutrimentũ. ꝛ impedit stipitis fieri ingrossationem

¶ De generatione et natura foliorum florũ et fructus.

¶ Dico itaq; q̃ folij in omnibꝰ plantis materia est humor aquosus non bñ digestꝰ a terrestri sicco. non bene a fece terreitatis purgatus aliquantulũ passus ꝛ cõmixtus. Finalis aũtẽ intẽtio foliorꝫ est ad fructuũ cooperimentũ eo q̃ natura purgatione ĩdigeat a superfluitate humidi aquosi. ꝛ cuꝝ sit sagax ꝛ ingeniosa eodẽ purgamẽto vtitur ad fructuũ defensionẽ. ¶ Materia aũtẽ tam foliorꝫ q̃ fructuũ est. quoniã duo fiũt vapor el in genere tam in ventre plante q̃ in alijs vaporãtibus omnibꝰ. vapor scilicet humidus ꝛ aquosus ꝛ vapor siccus ꝛ ventosus. ¶ Vapor humidus est materia folij. vapor aũt siccus ventosus est materia fructus propter qđ etiã fructus ꝑm genus suũ ventosi esse videntur ꝛ iudicanť. Licet autẽ folium p vmbrã tempatã restringat solis arsurã. tamen quia fructꝰ multa idiget vi solis producitur folium aliquantuluꝝ distans vt non obstet digestioni que fit p solem. Florũ autẽ substãtia generaliter est

facta ex humido subtiliori quod calore pri
mo ebullit ⁊ ꝓpter abundantiā que est ī ip
so dilatat̄ ad modū folij. Ideo tamen quia
humidū habz magis digestū flos fere vni
uersaliter est odoris boni. quod nullo mo
do esset nisi humidū optime digestū ⁊ sub
tile haberet. sicut et terrestre qd̄ in ipso est
subtilissimū est et valde cōmixtū cū humi
do. Cū enī ex vapore terrestri ventoso crea
tio fit fructuū est in ipo vapore subtili⁹ ali
quid et humidius et minoris terrestritatis
quod non de facili constat ⁊ inspissat̄ cali
do digestiuo. ⁊ hoc tamen fit magis vapo
rabile q̄z residuū eiusdē qd̄ est in substātia
plante ī loco gēme in quo erūpit fruct⁹. p̄
mo calore statim erumpit et format̄ in flo
rem ꝓpter qd̄ adheret flori ros qui mel ꝓ
ducit et cerā. et hoc inuenimus in interiori
bus florū in ꝓfundo. qr tamen natura for
mat subtile humidū qd̄ passum est a subti
li ⁊ bene cōmixto sicco. fluit ex ipso subtile
et bene decoctū quoddā humidū aqueuz
quādoqz ꝑ modū dulcis flegmatis in cre
atione humoꝝ in animalib⁹. Cōstat ergo
ꝙ florū substātia fit ex subtili aqueo cōmi
xto cuz subtili terreo qd̄ subtilitate sua po
tius formabile est in figurā floꝝ q̄z ingros
siciem fructuū. Et ideo primo calore veris
flores ꝓrumpunt ꝓpter subtilitatē substā
tie sue materialis ⁊ facilius ledunt̄ a frigo
re q̄z folia vel fructus ꝓpter eandē causaz.
Et sunt multū redolētes ꝓpter subtile hūi
dum q̄d a sicco cōueniēter passum est. qd̄
quasi spūaliter ita resoluit̄ in ipsoꝝ substā
tia. Et humidū folioꝝ magis grosse aque
indigeste est. Et humidū fructuū in prin
cipio sui magis est stipticū et terrestre indi
gens mlta digestione. ꝓpter quod vltimo
complet̄ post folia ⁊ flores. Ampli⁹ cū fru
ctus cadunt ⁊ germināt non trahunt aug
mentū vel nutrimentū a carne illa sz a ter
ra. Cui⁹ signū est ꝙ cuz auferat̄ tota aqua
circumposita meli⁹ germinant semina q̄z
quādo eis remanet. Preterea nutrimētū
fructuū putrescit facile eo ꝙ natura nō ex
cogitauit illud nisi vt putrescat cōpleto se
mine ⁊ cadens in loco seminis fimet ⁊ in
fundat lutū in quo semen facili⁹ conuale
scat. Cui⁹ signū est opus rusticoꝝ. Cū enīz
vites feraces volūt facere fimāt eas ex pā
pinis et acinis que colligunt ex ipsa eadez
vinea cui⁹ vites feraces esse intendūt. hec
etiā considerātur in opibus nature. si eī ca
ro fructus ad fecunditatē seminis nō con
fert cuz natura nunq̄z deficiat necessarijs
ꝓculdubio separet semina ꝑ scissurā ⁊ ap
turam a carne fructuū cadentiū. et huius
contrariū videm⁹ in nature ope. oportz eī
ꝙ fimatio terre que fit ꝑ putridā carnem
fruct⁹ ad fecunditatē seminis eiusdē ope
retur. Contingit aūt frequentius deperire
fructū q̄z florē ex aliqua triū causarū. Ali
quando enī magne sunt plāte ⁊ humiduz
ponunt ad nutrimentū ex quo formādus
erat fructus sed subtile qd̄ transit in florez
non est ita incorporabile plāte. ⁊ tūc perit
fructus ⁊ non flos. Aliqñ autē non ita ci
to potest moueri grossum ⁊ vinci sicut sub
tile humidū et tūc secūdo tertio forte vl̄ q̄r
to anno fructificāt licet omni anno floreāt
Aliqñ aūt nō potest tantū attrahere pro
pter duriciē suaꝝ radicū. et tūc forte non at
trahunt sufficiēs nutrimentū fructib⁹ nisi
per duos annos vl̄ tres. Et qñ congrega
tum fuerit in plāta sufficiēs nutrimentuz
tunc fructificāt et nō in alijs annis. In ole
is igit̄ pinguib⁹ tale est indiciū sic̄ diximꝰ.
sed olee sepe priuant̄ fructu eo ꝙ ad fructū
eius mult⁹ humor pinguis exigit̄ ⁊ mult⁹
calor digerēs. et iō ex dictis causis frequen
ter impedit̄

¶ De vnitiōe et diuisione plātaꝝ.

Est aūt unus mo
dus vnitionis qui fit ꝑ insitionē
in qua planta vnit̄ plāte sicut sti
pes radici et sicut ram⁹ stipiti. et cōtinuat̄
cum ipa ita ꝙ ꝑ omnia efficiunt̄ eiusdem li
gni et eiusdē nutrimēti cum tamē non sint
eiusdē speciei aut forte eiusdez generis qñ
fit insitio Et plāta que inseritur in tantum
trahit nutrimentuz ab ea cui inserta est ꝙ

inferius cui fit insitio natura sua nihil p⁹ ducit nisi radices. Supi⁹ aũt neq; ramos emittit neq; surculos nisi raro. Digeritur aũt succus ad naturã ⁊ modũ insite ⁊ non eius cui inserit. Et ex hoc scimus in arbore duas esse digestiones licet ad inuicẽ sint satis similes. Quaꝝ vna est in radice ⁊ altera in stipite ⁊ in ramis. quare probabile est esse meliorẽ insitionẽ inferiorẽ q̃z superiorẽ. Et quanto magis fiat inferius. tanto magis fructum ⁊ saporem eius immutari ⁊ domesticari. quanto vero fiat altius. tanto minus quia maior est immutatõis virtus in toto q̃z in pte. et maior in maiori arboris pte q̃z in minori. Et qõ bis mirabilius est. caro fructus est p̃m naturã ⁊ virtutem digestionis stipitis. et sapor nuclei et vigor est p̃m naturã ⁊ virtutẽ radicis. Cuius causa est q⁹ pulpa carnis fructuũ est ꝺ primo fluens. substãtia aũt nuclei non potest de primo fluere. sed de ea pte que ẽ loco cordis plante ex cui⁹ virtute tota arbor informatur ⁊ hec est radix. Similiter autẽ est in seminibus animaliũ que ex maxima parte abscinduñ de cerebris animaliũ. et attrahuñ distillãtia p totũ corpus vt vtrum corpis totius accipiant. sic enĩ ⁊ nuclei trahuñt a primo membro arboris vt accipiant virtutez totius ⁊ maxime radicis q̃ est virtutẽ tribuẽs toti corpi plantaꝝ. Dubitatur aũt quare in animalib⁹ diuisa nõ conualescũt. diuisoꝝ aũt vtrũq; in plantis conualescũt. Solutio q⁹ videlicet planta propter similitudinẽ suaꝝ partiũ vndiq; sicut pos quoddã sugit nutrimentũ. et in se q̃si in ventre ⁊ venis digerit. ⁊ ideo conualescere potest. Sed in animalibus q̃z uis habeant in multis similia corpa. et ideo diuisa i vtraq; pte retineant sensum ⁊ motũ. tamẽ quedã organa diuisa a reliquo corpe habent formã sicut os. et ideo quecunq; partes illis destituunt conualescere nõ possũt eo q⁹ nutrimentũ non possunt sugere nec ad congruitatẽ sui corpis digerere sine illꝝ. In diuisione autẽ ista magis lacerata cõualescunt nisi sint valde rare substantie sicut vitis ⁊ salix. hoc autẽ ideo fit quia cum laceratur ad inferi⁹ ramusculꝰ retinet meatus apertos ⁊ vias integras versus nutrimentũ. et ideo statim vt vie ille ad nutrimentum attingũt sugere incipiũt ⁊ conualescit planta. Cũ aũt incidit vel secat tũc pori dirigunt ad nutrimentũ vt vnũ punctũ et non p longitudinẽ alia nutrimento infiguntur ⁊ in ipa sectione totũ corpus plante concutit. ⁊ ipsi pori artant⁹ p collisionẽ et compressionẽ impetus secantis. ⁊ ideo frequenter arescunt incisi pter vitem ⁊ salices que sunt rare substãtie. sed tamen conualescit magis ex transuerso aliquantulũ lõgo vulnere abscisus ram⁹ q̃z directe abscisus et circulariter Et hoc contingit vt dixi quia poros plures tũc apertos habebit ꝺ sus nutrimentuz quando ex transuerso secatur q̃z quando ex directo. Cui⁹ signũ est q⁹ quãdo diuidunt radices antiquaruz arborum p̃m longitudinẽ melius fructificãt eo q⁹ per totã longitudinis diuisionẽ p poros fit attractus nutrimẽti. Si autez ex directo secetur in pfundũ nihil omnino confert. et forte nocebit tantũ q⁹ arescẽt arbores ille. Adhuc ⁊ huius alia ratio est. quia longitudo diuisa non impedit cursum nutrimenti sed latitudo diuisa statim cursuz nutrimenti ⁊ viaz intercipit et impedit. Et iõ scissura in arboribus p longitudinez facta nihil omnino i figura et sapore variat fructus quando fuerit sanata. Si aũt diuidãtur vltra medullam que i medio est ramusculorum ⁊ consolidẽt statim variabunt fructus ⁊ saporeoꝝ ppter diuisionẽ quod contingit ppter impedimentũ nutrimenti quod fit i nodositate que nascit ex hoc p̃m latitudinẽ diuisa plãta. Et ideo diuisio p̃m latitudinẽ est quidã modus insitionis ⁊ ñ diuisio in longum. sicut ostendem⁹ i sequẽtibus. ¶Preterea plãtis p abscisionẽ ⁊ restitutionẽ ptium redit cõtinue iuuent⁹. Contingit autẽ aliquã ptem amittere radicem et pullulabit ex stipite alia radix et nutriet ramos aut omnes aut aliquos et pullulabit ex radicibus stipes et rami. Et similiter

contingit amittere ⁊ recupare ramos aut omnes aut aliquos

¶ De transmutatione et mutatiõe vnius plante in aliã

Vnus modꝰ transmutationis est ꝙ raro potest prescidi silua q̃rcina l'fagia ꝯpletorũ lignoꝝ ⁊ magnoꝝ ꝙ recrescat ĩ eadẽ specie Nã rescisis arboribus p̃dictis recrescunt arbores q̃ tremule dicunt̃ ⁊ arbores que vocant̃ mirice in ꝑtibus alamanie que sunt maioris ignobilitatis q̃z prime fuerunt. Causa aũt huius est ꝙ radices vetustaꝝ arboꝝ solide ⁊ dure sunt ⁊ clausoꝝ poroꝝ. nec valent vltra pullulare postq̃z stipites arboꝝ stantium supra eas p̃scisi fuerint. putrescũt igit̃ ⁊ calor exalans ex ip̃is ⁊ secum trahẽs humidum efficit̃ formatiuꝰ plante alteriꝰ speciei. ⁊ quia destitutꝰ est a vigore arboris anterioris pullulabit in arborẽ ignobilem. et aliquando nõ pullulabit omnino. aliquãdo non generat̃ inde nisi fungus vl' gramẽ vel aliqua alia herba. Est et alius modꝰ valde multiplex sicut certissime ꝓbare poterit omnis q̃ experitur in talibꝰ. fere enim quotienscũq̃z vna ⁊ eadẽ arbor fructifera in stipite abscindit̃. ⁊ relinquit̃ inferior ꝑs ĩ terra sicut fit in insitione ⁊ ipsius eiusdem arboris fragrũ in eodẽ trunco inserit̃ fiunt inde plante quaꝝ fructus nec in figura nec in sapore cum p̃cedentibus cõueniũt. Cuz autẽ inserunt̃ fragra prunoꝝ ⁊ cinoꝝ vl' aliorum fructuũ ossa habentiũ in truncuz salicis efficiunt̃ fructus sine ossibus. Similiter autẽ si inseritur vitis in cerasum vel pirum vel maluz inueniunt̃ vue mature q̃n cerasa sunt matura vel pira vel mala. et tales mutationes valde mirabiles ostẽdunt se his qui diuersas faciũt insitiones. Item expertũ est ꝙ cum inserunt̃ fragra persici ĩ pruni vel cini trnncũ siue stipitem ꝙ mutãtur ambaꝝ arborum nature ⁊ fiunt escula maiora ⁊ meliora q̃z sint alia escula. ⁊ videtur hoc fieri sicut in animalibus ex ꝑmixtione vicinoꝝ seminũ in complexione. sic̃ asini ⁊ eque ex q̃bus generãtur muli vel burdones. non enĩ longe est persicus a pruno vel cino. ⁊ ideo cum vtraq̃z arbor rare substantie sit vtraq̃z virtutẽ suam cõmunicat alteri. Et sic ex ꝑmixtis virtutibꝰ in loco insitionis fit succus ꝑmixtarũ virtutũ ⁊ ideo tunc illud quod sup locũ insitionis extollitur ꝑmutat̃ in speciẽ aliam paulatim que est esculus arbor quia ꝑ figurã folioꝝ agnoscitur ꝙ illa aliquid vicinitatis habz ad cinum ⁊ prunũ. ⁊ ossa que sunt in escul'etiam hanc indicãt vicinitatẽ. ⁊ p̃dicta scribit frater Albertus. Est autẽ p̃ter dictas mutationes illa qua de siluestri fit domestica ⁊ de domestica siluestris. cuius modum ⁊ causam oportet cognoscere. Est enĩ de expertis ꝙ omnis plãta domestica sb̃tracto cultu siluescit. et omnis siluestris domesticatur quãdo cultus adhibet̃. Siluestres autẽ habent plures fructus q̃z domestice. sed habent eos minores ⁊ acriores. sed domestice habent pauciores sed dulciores et minus acres vel maiores fructus q̃z siluestres. Modus autẽ quo domestica fit siluestris est ꝑ subtractionẽ cultus ⁊ loci ĩdurationem ⁊ arefactionẽ ⁊ p̃cipue si ad sabulositatẽ ⁊ arenositatẽ conuertat̃. tunc enim duricies non ꝑmittit ad plantas distillare vel euaporare nutrimentũ sufficiens. Arefactio autẽ priuabit nutrimentũ ⁊ sabulositas siue arenositas vndiq̃z facit euaporare. et nõ constabit vapor circa radices plãtarum. ⁊ tunc macre ⁊ spinose ⁊ plurimoꝝ fructuũ efficiunt̃. Multitudo aũt fructꝰ eaꝝ ex siccitate ꝓuenit quia siccitas est causa diuisionis in multa ⁊ parua. vndiq̃z enĩ intercipitur nutrimẽtale humidum sicco. ⁊ ideo ĩ mlta ꝑua diuidit̃. Efficiunt̃ autem fructus acerbi vel amari ꝓpter hoc q̃d tale nutrimentũ non obedit digestioni complete sicut facit humidũ domesticationis. Modus autẽ quo siluestres conuertunt̃ in domesticas valde est multiplex. ⁊ versatur circa tria in genere hoc est circa naturã fundi ⁊ circa naturã plantarũ ⁊ circa vm

bras ꝛ soles ipsaꝝ.quoniã oportet fundus ipsum conuertere ꝛ impinguare ꝛ solidus et continuũ facere.ꝛ tamẽ non densẽt ita q superius stillantes bonitates recipere nõ possit.et inferius ex terra vaporantes circa radices plantaꝝ continere.Et oportet congerere eum ex tali terra que cuꝝ stillicidijs in se fluentibus infundat ꝛ cũ eua poratõe moueatur apte ꝛ congrue cõtemperet ad complexionẽ plantaꝝ.Circa plantas autẽ est consideratio putando eas pabsciõnẽ spinosoꝝ ꝛ superfluoꝝ ꝛ pinsitionẽ. et aliquando p vnguenta ꝛ emollitionem eius ꝛ p diuisionẽ corticis ei⁹ vt ingrossari possit planta.Et quãdo fit insitio si debeat silvestris domesticari.oportet q aut fragrũ eiusdẽ inserat stipiti suo.aut fragrũ alteri⁹ que etiã est silvestris.aut in fragra eiusdẽ in stipite suo manẽtia vltra medullam ex transuerso incidant ꝛ religent.quia tal' nodus in insitiõe generatus ex soliditate sua magis retinet calorẽ naturalẽ sicut lapis calefact⁹ maiorẽ et magis diuturnũ habet calorem q̃ lignũ.humor enĩ diutius stat ĩ tali nodo.tum ppter tortuositatẽ.tũ etiam ppter soliditatem ipsius.ꝛ ideo ibi melius digeritur ꝛ fructus tunc fiunt dulciores et conuenientiores.ꝛ iste est p̃cipuus modus domesticationis.Consideratiõnẽ autẽ diligentissimã oportet habere in vmbris ꝛ solubus talium locoꝝ.quoniã quedã non bene conualescunt nisi in vmbra vt cucurbita.et quedã non nisi in sole calido vehemẽter sicut vuus.et ita est in alijs multis.et iõ ista sunt multũ attendenda q autez maiores et pauciores sunt fructus domesticaꝝ q̃ silvestriũ plantaꝝ causa est humidi abundantia nutrimenti quod nõ est tot diuisionum eo q non tantus habet de siccis et acutis p̃bus sicut nutrimentum silvestrium.Et ideo cũ sit abundans non facile diuisibile in pauciora diuidit sed in ea ĩ que diuiditur abundantius fluit. et ideo magis crescunt et ingrossantur earũ fructus.

De alterationis diuersitate que fit in plantis

Secundo aũt generationis diuersitatẽ notãda etiã occurrit alteratiõis diuersitas in plãtis eo q ipa frequẽt causat generatiõis diuersitatẽ Et de hoc traditũ est ab antiq̃s q arboz loci frigidi[tatis] ꝛ antiq̃tate nimis ĩduratur ꝛ cõpactũ habet corticẽ q̃ p̃cludit poros radicis p quos nutrimentũ trahere debet.Et si scindat radix eius p̃cipue in ramis maioꝝ ib⁹ ipsi⁹ radicis et scissure illi lapis imittat ne iterato claudat ꝛ cõsolidet.ĩcipit trahere nutrimentũ p poros priũ scissure ꝛ iterato vegetari ꝛ fructificare ꝛ sic de sterili arbore fit aliq̃n fertilis.Simpli⁹ q̃dã arbores dicunt masculine ꝛ quedã femine.Et discernuntur in hoc q pri⁹ pullulat mascula ppter calidũ fori⁹ motũs ꝛ q folia strictiora ꝛ minora sunt ppter siccitatẽ masculi.ꝛ hec habẽt ĩ plãtis pluribus locuꝝ sz maxime ĩ palmis in q̃b⁹ ram⁹ vl' pulluls masculi posit⁹ sup ramos femine ꝓfert ad generationẽ ꝛ maturationẽ femine fructum.Idem est si plantet masculus iuxta feminam vt odor masculi beneficio vẽti deferat ad feminaꝝ.Similiter si arbores malorum punicoꝝ plãtent iuxta olivas vt vapor paulatim ad olivas feratur conferũt. Et per oppositum quedam plantarum cõnotate alijs impediunt generationẽ et fructificationem earum sicut coulus vitẽ impedit.et nux impedit fere omnes alias plãtas propter pernecabilez amaritudinem quam habet. Ex alteratione etiam aliquã do contingit q tantũ aliquando ex frigiditate vel alia causa alteratur planta q mutatur omnino in aliam speciem. aut p̃m totum aut p̃m partem. et hoc modo dicitur calamentum mutari in mentam aliquando. Similiter autem triticum in siliginez mutatur aliquando.et econuerso siligo in triticũ vt ait Albert.Causa aũt maxima alterationũ istaꝝ est p cultum nutrimentuꝝ

et locum. Amigdala enī ⁊ malagranata ⁊ quedā alie plante a sua malicia mutantur ꝑ culturā. malagranata etiā stercore porcino fimata et dulci aq̄ frigida irrigata meliorāt. Amigdale aūt ꝑcipue qn̄ humidū superabundat si clau⁹ infigat vel etiā perforent in aliquot locis vt distillet supfluū humidū cū gummi quod multū ipe emittunt post confixionē ⁊ ꝑforationē. emēdationem recipiūt. Sic etiaz plante q̄ vermiculosos faciunt fruct⁹ curant. sed rustici n̄ faciunt nisi vnū foramen ꝑ quod distillat superabundās humidū. quod cū emittit aliud melius digerit a calore cōplexionali Hoc etiā artificio plante siluestres ī ortenses conuertunt. educit enim ex ipis humidum incultū. et ꝑ cultū alterant corpa eaꝝ sicut per medicinā. ⁊ tunc ad aliā complexionem cōuertunt sicut medicus ducit humorem malū. ⁊ postea ꝑbet nutrimentuz bonum ⁊ alterantib⁹ studet ad generationē sanguinis boni. Locus tamen et labor industrius multū conferūt maxime ad tales attractiones in cultu ⁊ precipue tpe anni in quo fiunt b⁹ mōi plantationes ⁊ alterationes. quedā enī plantarū nō emendātur nisi transplantent. Temp⁹ aūt in quo plantent ꝑcipue est in principio veris cuz tota adhuc virtus est in planta. tunc enīz transplantata cōualescit quia iam in se attraxit humorē et calorē ex quibus pullulat ⁊ adhuc frigore iuuat ne humidū ⁊ calidū eius euanescat ꝑ euaporationē. Plāte autem plantant in hyeme ⁊ meli⁹ cōualescūt q̄z ea que facta sunt in vere. In hyeme enī calidū naturale clausum est in seminibus plante. Et calidū quod est in visceribꝰ terre cōclusum facit euaporare subtile humidum ad radicē que in locū calidū terre infigitur ⁊ ex hoc plāta cōualescit. nā viscera terre magis calida sunt in hyeme q̄z in aliquo alio tpe anni. Cū autē viscera plante sic humido vaporante implent ⁊ impiguātur sole appropinquāte emittūt ⁊ conualescunt. Et hec est causa quare plātatio q̄ fit ꝑfunde in viscere terre optime cōualescit ī hyeme. In autūno autē paucissime plātāt quia tūc humor euanuit ⁊ calor ⁊ terra redacta est in cinerē frigiduz ꝑ calorē estatis et sic nec ex ꝑte terre nec ex ꝑte plāte cōualescere potest In estate aūt generaliter mala est plantatio ꝓpter caliduz ⁊ siccū qd̄ euanescere facit vigores plantaꝝ. ꝑcipue tamē in cancro et leone postq̄z orit stella que dicitur canicula. q̄z tunc tps calidissimum ⁊ siccissimū est. et sunt corpa plantaꝝ eo arida ⁊ vtutes eaꝝ debiles ⁊ terra priuata humido nutrimentali. In paucis tamen locis que tanto feruore temperant fit plantatio in tempore dicto. sicut est locus qui vocatur codonia frigidus valde ⁊ humidus aut ex montib⁹ aut q̄z multuz est iuxta polum aquilonarem

De diuersitate plantarum sumpta iuxta diuersam fructuum productionem.

Quedaz arbores q vno anno fructificant et in alio reficiūtur. ⁊ tales sunt multe ꝑcipue magne arbores sicut oliue piri ficulnee et huiusmodi. que licet ramos producāt quibus cooperiūtur ⁊ dilatātur. tamen in ramis illis nō est abundās fruct⁹ nisi alternis annis. eo q̄ multitudo ramoꝝ trahit succū ad suū nutrimentū. ⁊ non ꝑmittit pullulare fructuz nisi in alterno anno cū redūdat humor in arborē. sicut etiaz magna aīalia minus ponūt in semine q̄z ꝑua. Amplius q̄dam in iuuentute steriliores sūt q̄z ī prouecta etate. quod ideo contingit q̄ succ⁹ totus transit in incrementū eoꝝ. Cū autē steterit incrementum tunc melius fructificāt sicut vitis que vetula est meliores et vberiores producit vuas q̄z iuuenis. dummodo ad extremam ⁊ decrepitam senectutez non peruenerit. Illa enim in omnib⁹ fit sterilis propter frigidum et siccū quod abundat in ea. Quedam autē econtrario melius fructificāt ī iuuētute q̄z in senectute. sic amigdali piri. haꝝ autē plantaruz natura perfecte est calida ⁊ humida in iuuentute

ex quibus qualitatib⁹ post iuuentutē mutatur in frigidū ⁊ siccum. et ideo primū tūc steriles efficiunt deinde in totū aride. et ℔ plus patiūtur a migdali q̄z piri

De his quibus indiget omnis planta.

OMnis planta to
o ta in omnibus ptibus quattuor indiget p̄cipue sicut ⁊ animal seminali scz humido terminato loco conuenienti ⁊ aqua siue humore tempato nutriente ⁊ aere sibi cōsimili ⁊ proportionabili Cū hec quattuor pfecta ⁊ conuenientia fuerint optime nascet planta ⁊ crescit. Si autez h̄ aut aliquid horū discesserit ab ea debilitat generatio ⁊ incrementū plāte proportionabiliter discessioni eor

De his que faciunt ad plāte generationē et augmentū

HErbe aūt et quid
b quid vegetat ⁊ crescit radicit⁹ infirum terre indiget vno vel plibus de quinq̄z rebus. be autē sunt semē. putredo. humor. aqua. plantatio que est plantā nasci super plantā aliā. horū autē q̄nq̄z primum quidē in se virtutē habet formatiuā plante. ⁊ est in ip̄o materia ⁊ efficiēs simul Scōm aūt virtutē formatiuā accipit a virtute stellarum. humor aūt qui est mixtus ex elementis cibus est ⁊ materia tam generationis q̄z generate tam plante. hunc enī planta prima digestione depuratū trahit de terra. Aqua autē sicut in omnib⁹ nutrimentis non deseruit nisi in hoc q̄ ipsa ē alimenti vehiculum. nec fluxum haberet ad partes cibus nisi p motū aque. Intermixibilis enī existens in seipsa bene terminabilem facit cibuz ad mēbra ⁊ ad ptes illas q̄ nutriunt. Plantatio autē sup plantā aliā est que fit p insitionē ⁊ conualescit ppterea q̄ planta interi⁹ habens humorē putridū virtute solis exalat illum. et fit in plāta alia infra plante in figura differēs ab ipa. Sūt igitur tria istor generationi plante debita. duo autē conferunt ad nutrimentū. Ad generationē enim conferunt semen et putredo ⁊ plantatio in planta alia. qđ enī generationi confert oportet q̄ habeat in se formans aliquid ⁊ ad speciē plante deducens. Hoc aūt est formatiuū a virtute inferiori sicut semen. a virtute vniuersali superiori sicut putredo. et hec quidē duo simpliciter conferūt ad plante generationem Tertiū autē quod est plantatio plāte i plāta confert similiter ad generationē ⁊ transmutationē ipius in figura. Similiter aūt que conferunt ad cibum plante diuersitatem habent duplicē quoniā humor ē cibi substantia. Aqua autē confert propriuz cibo motum ad partes nutritas. Sunt aūt quedā adhuc que videntur conferre plantarum generationi ⁊ incremento. de q̄bus etiam supra facta est mentio. sicut loc⁹ conueniens ⁊ aer connaturalis. sed hec non faciunt aliquid ad esse plante sed ad bene eē. et non conferunt nisi ratione seminis aut putredinis aut humoris que sunt temperata ex loco ⁊ aere plāte cōnaturalib⁹ ⁊ cōuenientib⁹. Idez aūt aer qui venit in plāte constitutiōez inuiscat humori semis ⁊ putredinis ⁊ cibi plāte sic fit etiā in aialibus. Amplius plāte vegetāt in calido tpe in vmbra noctis et liquescūt ad solis feruorez. eo q̄ calore ⁊ humore p euaporatōz destituūt. In hyeme etiā q̄n cōstringunt plāte exterius inueniunt intus succose valde magis q̄z in estate. Accidēs aūt qđ multū variat ⁊ iuuat naturā plātaz est cult⁹ boīs. ⁊ hoc ideo. q⁹ plāte in genere aiatoz iuxta elemēta sunt. ⁊ elementoz vires ⁊ materie mixtuz habētes. et ideo qđ mutat q̄litatem terre ⁊ humoris in qua sita est plāta mixtū mutat naturā plāte

De putredine siue letamie et stercoratione et cibo plantaz

LIcet natura sola
l lit p̄ncipiū rez naturaliū. tñ in oīb⁹ his q̄z sub est trāsmutabiles mixtū iuuat arte ⁊ citu vti melio⁹ l pei⁹ trāsmutet

Hac igitur consideratione loquemur de agris et eorum cultu et ortis et pomerijs et ceteris p q̄ fit cultus plantaꝝ ⁊ remouē: tur a siluestritate p domesticationē Sunt aūt maxime quattuor q̄ circa hoc ꝯsiderā: da sunt. cibus videlicet ⁊ aratio siue fossio seminatio ⁊ insitio. circa hec student omēs agricultores p̄cipue. Cibus aūt nō est ali: quod simplex elementū. oportet igit̄ cibuꝫ plantaꝝ ꝯmixtū esse. si enī simplici planta nutriret̄ ex alio nutriret̄ ⁊ ex alio cōstaret. quod omīno irrationabile est. Adhuc au tem cib⁹ non est aliq̄s qui ad mēbra plāte per se deduci possit ꝓpter qd̄ indiget plāta rigato cibo vt hoc conferat̄ ei rigatiōe qd̄ animalib⁹ confert̄ p potū qui vehiculū est cibi decurrētis ad mēbra. Cibus aūt ꝓpri⁹ plantarū est aliquid cōmixtū humidum. Res aūt cōmixta humida integritate ⁊ sa lute consistēs nō est in via mutationis ad aliud sed saluat̄ in seipsa. ꝓpter qd̄ nihil nu tritur a nutrimēto in sua specie ⁊ suo eē sal: uato sed potius ab eo qd̄ iam añ corruptū est ⁊ destitit ab eē ꝓprio aut est in via ad il lud. ꝓpter qd̄ animalib⁹ creatus est vēter in quo cibus corrumpat̄ ⁊ extrahat̄ ab eo illud qd̄ nutrit animal humidū nutrimen tale. Ipsa enī extractio humidi ipsi⁹ qd̄ at trahitur in cibuꝫ corruptio est eius qd̄ nu: trit qd̄ in ventrē ingestū est p manducatō nem. Omnis enī corruptio que est ꝑm na turam sic fit qd̄ extrahit̄ humidū et rema: net siccum decidens in cineres. sicut cito ī cineratur omne sterc⁹ animaliū. Cū igit̄ ñ ventrem habeāt plante sed terra p ventre vtātur. oportꝫ in terra circa plantas eē pu trescentē cibum plāte et tunc attrahia ra: dicibus ei⁹ humidū et illo cibari. hoc autē ꝓbant opa rusticoꝝ qui stercore quod le: tamen vocāt ꝓpe omniū plantaꝝ fimant genera qd̄ non ad radiceꝫ distillat nisi irri gatione pluuie aut aque de sup fuse. Hoc autē letamen in genere duos habꝫ humo res. vnū quidē supenatantē et aereū q̄ nō facile est incorporabilis plāte. sed poti⁹ at trahit̄ ⁊ incidit̄ a sole Alteꝝ autē habꝫ adu natum ⁊ immixtū subtili sicco quod est in ipso. ⁊ hic est vere cibus plantaꝝ. Planta rum generaliter corp⁹ siccius et duri⁹ est q̄ꝫ corpus animaliū ⁊ tali indiget cibo qui terrestreitate indurabil' ⁊ siccabilis sit. Ul: terius enī cibus nutriens similis est nutri to. Judicat̄ autē ⁊ hoc accidēte plantaruꝫ que nimis pingui ⁊ humido nutriunt̄ le: tamine. contrahūt enī fruct⁹ eaꝝ saporē ex letamine. et substātie eaꝝ hac de causa con trahunt nascētias ⁊ putredines. Ex letami ne aūt qd̄ coadunatā cū suo terrestri habꝫ humiditatē ⁊ bonā ꝑmixtionē cōualescūt et roborātur ⁊ fruct⁹ ꝓferunt congruos et vtiles. Fruct⁹ enī eoꝝ saporē ex letamine et substātia eoꝝ contrahūt. Adhuc autem si nimis humidū ⁊ pingue sit letamē aquo: sam plāta attrahit humiditatē plurimam ⁊ luxuriabit in folijs ⁊ mollib⁹ ramusculis infecundis. ⁊ non sufficientē ꝓferꝫ fructuꝫ ⁊ ille quē ꝓfert erit aquosus et incōueniēs Hoc ostendūt oēs siluestres plāte que nu trimentū habēt siccū ⁊ terrestre. Fruct⁹ enī omniū illaꝝ calidiores ⁊ sicciores sūt ⁊ for tioris odoris q̄ꝫ ortēsium q̄ cibant̄ letami: ne aqueo. Adhuc aūt in philosophicis di: ctum est fruct⁹ causari ex humido vnctuo so. hoc aūt non est nisi ꝙ terrestreitati fortis sime cōmixtū est. hoc igit̄ est maxime qd̄ ci bat ⁊ mutat sapores ⁊ modos fructuū. ꝓ: pter quod sterc⁹ auiū non aquaticaruꝫ ⁊ p̄cipue columbaꝝ p̄cipit Palladius per: misceri cū letamine. sterc⁹ hoc feruens est valde ⁊ suo calore in letamine superfluaꝫ consumit humiditatē. et tunc magis cōue nit plantarū cibo. Ideo etiam asininuꝫ et equinum vel ouium et caprarū stercus a rusticis assumitur. Hec eniꝫ animalia sic: cas habent egestiones. et per inductas ra: tiones magis congruūt letamini planta: rum. hac de causa precipitur caueri a ster core porcino quod tam ex specie q̄ꝫ ex acci dente quia siccum nō est plantis affert ma gnum nocumentū. Sic igitur in cōmuni disposito letamine oportꝫ ꝙ ipsum letamē sit in via corruptionis potius q̄ꝫ sit iam

incineratū ⁊ ad terrestreitatē cineream de
ductum ⁊ calore naturali destitutū Nam
optime congruit qđ iam ꝑ putrefactionez
resudat ad superficiē suū naturale humi-
dum. Cū eī hoc humidū nutriat q̄z diu ad
hoc radices plantaꝝ resudat. tamdiu debi
tum plantis p̄bet nutrimentū. Quapꝑter
neq; recens letamen omnino queriť neq;
qđ iam vetustate incineratū existit. sed qđ
est annuū vel tres ꝑtes anni habens opti
mum esse ꝑnunciať a cultoribus plantaꝝ
Recens eni adhuc in se claudit humorem
vetustū aūt in toto amisit in administran
do humorē suū in nutrimentuz. ꝑpter qđ
etiam peritiores medicoꝝ consumptoruz
habitacula p̄cipiunt sub tali letamine fieri
Fomentū enim huiꝰ letaminis a fumiga-
tione sua aliquid carnibus eoꝝ per poros
prebet humectationis. hoc etiā ostendunt
industrie alchimorū qui optimas quasq;
maturationes in clibano letaminis preci-
piunt fieri vocantes clibanū letaminis ca
lorem. qui cum tali ex quo dictū est humi
do expirat ad fimi superficiē. Adhuc autē
sicco letamine posito ⁊ non bene corrupto
videmus arescere multas plantarum. nisi
multo prohibeātur humido aqueo ꝑ con
tinuationē irrigationis. quia siccus calor
qui ex tali fimo generať circa radices incē-
dit vitales radices plāte ⁊ exiccat ⁊ ī aridi
tatem conuertit totā plātam. ꝑpter qđ ex
omnibꝰ his colligiť letamen qđ mutat plā
te habitudinē esse debere in dispositōnibꝰ
īductis. Sic igitur administratum letamē
mutat plante naturaz plus q̄z cibꝰ mutet
animal quod cibať ex illo. Animal eni ma
gis diuersum est ⁊ longius a se alterat ci-
bum q̄z planta. et ideo cū letamen hoc sit ci
bus plante ⁊ vicinior plāte et similior sit ci
bus q̄z aīmal. citius mutabiť ex cibo q̄z ali
quod animaliū. Adhuc autē iam sepiꝰ ha
bitum est ꝙ planta terrā habet ꝑ ventre. et
in terra primā cibus plante recipit assimi-
lationem ꝑpter quod trahit ad se plantaꝝ
mutationē. Virtutes enim terre precipue
sunt virtutes plantaꝝ. ⁊ ſm terre mutatio
nem erit ⁊ plantarū mutatio. nec est aliq̄s
modus ita conueniens ad mutandū plā-
te naturam sicut per letamen et letaminis
contemperationē. Jā enim ostendimus ꝙ
in planta non sunt tot numero digestiōes
sicut in animali Scimus autē ꝙ similium
in corpore facilior est mutatio q̄z etbero-
geniorum. et ideo videmus quasdā plan-
tarum ex cibo non solū mutari ad alteruz
modum saporis fructuū suoꝝ sed etiā fre
quenter transeunt in alias species ex conti
nuitate cibi ⁊ letaminis sicut superiꝰ de tri
tico ac siligine dictum est. Hoc autē osten
dit artis industria quoniā si quis in arbo
re perforatis ramis qui sunt iuxta ramu-
sculos a quibus dependēt fructus imple
at pulueribus optime contritis foramina
ita ꝙ pulueres ipsi sint ex speciebꝰ multuz
aromaticis ⁊ obstruatur ab vtraq; ꝑte op
time cum cera forti et spissa fructus erunt
in sapore aromatici saporem pulueris ob
tinentes qui tamen ad fructuū substantiā
non perueniunt nisi per euaporationem.
Oportet igitur ꝙ multo magis letamē cu
ius humor ingreditur per substantiā cor
pus plante et fructuū mutet naturalez ha
bitudinem ipsius Oportet autē diligenter
considerare cauendo ne letamen ꝯgestuz
super terrā fumet ad flores et fructus. aut
etiā ad gemmas plantaꝝ. Fumꝰ enim ille
siccus et intensus est ⁊ fetidꝰ ⁊ ꝑ poros ad
interiora plantaꝝ ingrediť. et plꝰ erumpit
q̄z malus cibꝰ sicut et animaliū corpa cor
rumpunt huiusmodi fumi ⁊ odores Hoc
autē iam experti sumus in vitibus sub q̄-
bus sarmenta ⁊ palee et ouoꝝ teste fuma-
bant ad gemmas flores ⁊ fructus ⁊ multe
ex his perierunt omnino. quarundā autez
gemme inutiles facte sunt ⁊ quarundā flo
res. Si que aūt aliq̄d vuarū protulerunt
omnino postea aruit ⁊ exiccatū est. Talis
eniz fumus maxime nocet his que rare sb̄
stantie sunt plantis sicut vitis. sic etiā plus
nocet viris q̄z feminis propter raritatē cor
poris virilis. Fumus enim hic indigestus
⁊ non alteratus pertingit intra corpus. et

ideo corrumpit naturas tam plantarū q̄z animaliū. ꝓpter qd̄ id qd̄ ex herbis et locis plantaꝝ eradicatuz est longius proijci ab ipsis debet ne corruptionis fetore plantis afferat nocumentū. Oportet etiā nos non latere ex eadē causa paludes ab agricultoribus fieri debere. sicca enī palea sarmenta et stercora non apte maturātur sed potius corrumpunt̄ ⁊ corrumpūt per fumū suuz quē emittunt. humefacta aūt laxi⁹ resoluūtur in supficiebus. et efficiūtur molliora ꝑ quoꝝ spongiositatē exudet ad superficiez naturale humidū ⁊ maturet̄ in plantaruz conueniēs nutrimentū. Hui⁹ autē indicium est ꝙ plante etiaz sicut animalia attrahunt humidū et cibi sui vehiculū. Et cum non potent sicut animalia. paludalis eniz potus eaꝝ ꝑmiscet̄ letamini qui facit ipm in plātis vndiqz fluere ⁊ ipsarū ꝑtes infundendo nutrire ⁊ mutare. Nec obstat ꝙ videmus quosdā rusticoꝝ p̄parare loca cultuum suoꝝ ꝑincensos cespites et ligna. et tunc terra meli⁹ fructificat in plantis. hoc enī non fit ꝓpter plātas. sed ad tempandā duplicē terre maliciā. friget eī terra ⁊ ex frigiditate sterilis hoc modo aliquid caloris accipit quo semina in ea iactata meli⁹ conualescant. Similiter aūt ⁊ humida nimis ex hoc fecunda incensione ⁊ immixto cinere in cui⁹ poris aqua nō tenet̄ cōtrahit siccitatē temperatā ꝑ quā magis abilis efficitur ad fructificandū. Ex omnib⁹ igit̄ predictis constat letamen esse vnū eorū que p̄cipue plantaz mutant a siluestritate ī domesticationē. Siluestritas enī plāte nihil aliud est nisi neglectus cult⁹ ei⁹ et sapor fructus eius qui vsib⁹ humanis non cōpetit. Et domestica dicit̄ quādo ꝑ cultum ei⁹ sapor ad delectationē ⁊ vtilitatē hominuz redigitur. Hoc aūt fieri ꝑ letamen probant ea que in animalib⁹ videm⁹ accidere. quecunqz enī animaliū sunt domestica. plurium sunt carniū ꝓpter nutrimenti abundātiam. et multaꝝ sunt qualitatū ⁊ diuersoꝝ coloꝝ ꝓpter nutrimēti diuersitatē. ⁊ sapor carnium eoꝝ est alius q̄z siluestriū. Oportet igitur ꝓportionabiliter hoc etiā in plātis accidere ex nutrimēti administratione vt ait frater Albert⁹ Palladi⁹ autē refert ꝙ stercoꝝ congestio locū suū tenere debebit qui abūdet humore ⁊ ꝓpter oloris horrenda a pretorij conuertatur aspectu. Humor abundās hoc prestabit stercori vt si q̄ insunt spinaꝝ semina putrefiant. Stercus asinoꝝ primuz est p̄cipue ortis deinde ouium ⁊ capraꝝ ⁊ iumentoꝝ. porcinū v̄o pessimum. Cineres optimi. Sed columbinnz feruidissimū. ceterarūqz auiū satis vtile excepto palustriū Cassi⁹ vero scribit vt refert Uarro Columbinū esse p̄cipuū. post ipm stercus hominis. Tertio caprinū ouinuz et asininū. Equinū non bonuz nisi pratis stercus qd̄ anno reqeuit satis est vtile nec herbas creat. si vetusti⁹ est minus ꝓderit. Pratis vero recentia stercora ꝓderūt ad vbertatē herbarū et maris purgamenta si aquis dulcibus eluātur mixta reliquis vicem stercoris exhibebunt. Uarro scribit ꝙ ꝓpe villaz duo debent esse sterquilinia vel vnum bifariā diuisum. ⁊ qd̄ in vno nouuz est debet dimitti donec maturescat alterū vetus in agrū tolli. nec non illud sterquilinium meli⁹ cui⁹ latera ⁊ summū virgis ac frondib⁹ est a sole defensum. non enī succū quem querit terra solem exugere oportet. Itaqz periti ꝓcurāt ꝙ aqua in eū fluat qua maxime retinet̄ succ⁹ Stercorādi sūt agri spissius in colle in campo rari⁹ cū luna minuitur. que res herbis si seruet̄ officiet. vt ait palladi⁹. Uni iugero asserit Columella vigintiq̄ttuor stercoꝝ carpēta sufficere. In plano vero decē et octo. rustici autē nostri duplū ponunt ⁊ vltra. Sed tusci n̄ tantū. Itē cumuli tot dissipādi sunt q̄t ea die poterūt exarari ne stercora exiccata nil prosint. Eijciūtur quidē letamina qualibz ꝑte hyemis. Sed si tempe suo eijci nō possint anteq̄z seras more seminis ꝑ agros puluerem stercoris sparge vel caprinū manu ꝓijce et terrā sarculis misce. nec ꝓdest nimium stercorare vno tempe sed frequenter ⁊ modice. Ager aquosus pl⁹ stercoris q̄rit.

ſiccus minuſ. Sed ſi letaminis copia deſit
boc p̄ ſtercore optime cedit vt ſabuloſis
locis cretā ⁊ argillā ſpargas. cretoſis et ni
mium ſpiſſis ſabulum. boc etiā ⁊ ſegetibuſ
proficit ⁊ vineas pulcerrimas reddit. nam
letamen in vineis vini cōſueuit viciare ſa
porem vel ſeminent lupini in agris cultis
⁊ vineis de menſe auguſti ⁊ de menſe apri
lis vel maij. ⁊ cum ad debitū quaſi augmē
tum puenerint euertant. Sic eni loco leta
minis vineā ⁊ terram impinguāt. ſed duo
bus annis ad plus ipſoꝝ durat in eis pin
guedo. In partib⁹ aūt tuſcie cultores exp̄
ti lupinos ſerunt tempe quo ſeminantur
rape in terris cultis vel ſtipulis bis aratis
videlicet circa tres corbes i iugero ⁊ expeſ
ſe ſemina operiūt. Deinde tempe octobriſ
ligonibus incidūt ⁊ in ſulcis ponunt. ⁊ ibi
dem ſeminātes frumentū aratro ſemē ope
riunt ⁊ inde bonū frumentū colligūt eſta
te ſequenti. ¶Mediolanēſes vero ſeminant
rauicias ſpiſſas ⁊ cum creuerint eas euer
tunt. Alij aūt ſerunt gralegam. ⁊ euertūt
cum ad ſubſtātie venerit complementuz.
Alij vero terras que ſua macredine parū
aut nihil fructificant ad multā fertilitatez
cum irrigatione boc modo reducūt. ſcz q̄
extracta de campis ſegete inducūt i agroſ
aquā p̄ ſulcos vel riuulos ordinatos. Eſt
aūt melius ſi aqua eſt turbida de torrente
qui ſup faciem agri terrā nouā inducat et
replendo ſulcos agruz equet p̄cipue ſi fue
rit ager cretoſus. nā ſi ſolutus fuerit ſuffi
cit aqua clara. prodeſt aūt marime tal' ir
rigatio in eſtate cuzaq̄ in agris ſteterit ſō
radiis ſolis feruentis. boc eni modo talis
ager multū impinguat vt plurimū. Item
dicunt mediolanēſes ⁊ omnes cōmunitez
boc obſeruant q̄ vbi linum ſeri debet lupi
nos quos ibi ſeminauerāt euertunt. nō ſo
lum ſi iam magni ſunt ſed etiā ſi tunc nati
ſunt ⁊ valde terrā fecundāt. Et plus dicūt
ſi aliquibuſ dieb⁹ mollificētur in aqua ita
q̄ bonuz germen emittāt ⁊ manu ſerant et
terrā arent eā etiā valde fecundant. Idem
dicunt de cineribus. et ideo fimū cōburūt.
et manu ſeminat ⁊ euertunt cū lini vel al
terius cuiuſuis ſemine. Ponendū eſt au
tem letamen i campis vineis ortis et arbo
ribus p̄cipue a kalendis ſeptembris p om
nes menſes ſeq̄ntes vſq; ad menſem maij
ſubſequentis. et in tempe fortis gelu ſuper
iam natis ſegetibuſ poteſt congrue ſpargi
Poterit etiā ſequentibus menſibus i ter
ris ſpargi ſi eadē die terra operiat ⁊ vineis
⁊ arboribus ſi letamen fuerit valde matu
rum. Et eſt ſciendū q̄ ex vno curru palea
rum q̄nq; aut ſex currus letamis fiūt. ⁊ q̄
ſex annis optime vna ſtercoris ſparſio ter
ram fecundat. Itē notandū eſt q̄ letamen
abſq; animalibus fit boc modo videlicet
q̄ in hyeme palee vel alia ſtramēta p̄icīūt
in vijs lutoſis curijs vel foſſatis et quibuſ
cunq; foueis. ⁊ cum ibi p̄ quindecim dies
vel circa ſteterint ⁊ fuerint conculcate ſe
peq; pluuijs madefacte coacceruantur. ⁊
ad magnū letaminis montē de ſup latum
⁊ concauū vt pluuiaz aquaſ recipiāt poſt
dies aliquot deferunt ⁊ cū ſic p̄ totā eſtatē
ſteterit ſpargunt in agris

¶De aqua que conuenit maturitati letaminis et nutrimento plantarum.

Aqua paludalis conueniēter letamen quod ē nu
trimentū plantaz maturat ⁊ plā
tas irrigat. Aqua eni fluente non bñ ma
turatur nec irrigat plantā. quoniā illa qui
dem frigiditate ſua conſtringit poros leta
minis ne expiret in eo calidum aut hūiduz
naturale ad ſuperficiē. Similiter aūt eadē
frigiditate conſtringit poros radicū et nō
ſinit eas aperiri in tractū nutrimenti. ⁊ qō
eſt circa radices lauat ⁊ deducit. Et ideo in
fortiter fluentib⁹ aquis paucas aut nullaſ
videmus naſci plātas. terreſtritas eni fun
di lauatur ⁊ deducit. nec remanet niſi lapis
durus ⁊ frigidus in q̄ planta naſci vel nu
triri non poteſt. Aqua aūt ſtans ſirum i
ſe recipit ſolis radium ⁊ calefit ⁊ illo calo
re coadiuuat ad letaminis maturationez

ꝛ radicum apertionē ꝛ ad pullulationem
ſeminū ꝛ maxime aqua que deſcēdit ī plu
uijs et rorib⁹ ex nubibus ſuper terrā. hec
enī eſt calida ꝛ vaporabilis. ꝛ ideo pal⁹ cō
uenientiſſime fit iuxta letamen. quia calo
re vt diximuſ maturat ꝛ vaporabilitate cō
miſcet ſubtili cōmixtione. ꝛ confert ei leui
tatem ꝛ motuꝫ quibus eleuari poſſit in ve
nas ꝛ poros organicos plantaꝝ. Si autē
aqua lacualis vel fontiū adhibet ī loco pa
ludum oportet q ſtet ſub radio ſolis priuſ
q̄ letamen miſtiat. et cōmiſceat cum ea fo
titer ꝛ moueat ita q ex motu ſpumā faciat
et vaporabilis fiat ꝓpter dictā cauſaꝫ Aq̄
autē grandinū ꝛ niuiū niſi diu ſtet anteq̄
fluat ad plantas plurimuꝫ ſui frigiditate
plantis nocumentuꝫ affert. eſt enī in ea fri
giditas radices mortificās. ꝛ humiduꝫ le
taminis congelans ꝛ hoc nocumentuꝫ nō
de facili auferet. Cuius ſignū eſt q terre ni
uoſe parum ꝓferunt graminis. et qđ ꝓfere
runt eſt immaturꝫ Et licet caleſiat aliqñ aq̄
per ſolē. tamen nocumentuꝫ qđ intulit pri
ma frigiditate non auferet. qz hoc fuit mor
tificatiuum. hoc enī videmus ī terris gran
dinatis ꝛ agris. quoniaꝫ infra tres annos
vix poſtea reducunt ad cultū. Sed aqua
pluuie licet ſit frigida tamen excellentiā fri
goris non habꝫ. ꝛ habet caliditatē ex nube
ex qua deſcendit ꝛ vaporabilitatē Ros au
tem eſt calidus et humid⁹ ꝛ dulcis q̄ de fa
cili mouet ad membra plantaꝝ. Pal⁹ enī
de qua dictū eſt non erit ſita iuxta plantaſ
ꝓpe. quoniā nimis fuſa planta impedit
a fructu conuenienti ſed mediocriter infuſa
conualeſcit. ꝓpter quod letamen ī turri cō
uenienter in altiori ꝑte orti vel agri tenetur
vt ipſius nutrimentū ꝛ virtus cuꝫ pluuia
deſcendente ad plantarū deducat radices
vbi calore terre fumat in radices arborū ꝛ
aliaꝝ plantaꝝ. et ſugitur humor eius calo
re naturali radicū. Et hec eſt cauſa q aque
pure macillente ꝛ cū impetu fluentes ſteri
les efficiunt terras quas influūt. Aq̄ autē
lacunoſe et paludoſe faciūt eas pingues.
et ꝑcipue quādo ex pluuijs calidis accipi
unt incrementuꝫ ꝓ qđ exeant ab alueo in
agros. ſicut nilus qui creſcit a pluuijs ſub
equinoctiali deſcēdentib⁹ que ſunt calide
et humide. et ideo optime irrigat ſata egy
ptiorum. Alia autē aqua grauis potⁱ eſt
deſcendēs a ꝓtibus letaminis ꝛ a radicib⁹
plantaꝝ q̄ꝫ vaporet in ipſas ꝛ ideo non eſt
adeo conuenies. In lacunis in quibus ſte
tit aqua medicamen accipit ex cōtinuo ra
dio ſolis. et ideo putreſcentes in eⁱ⁹ fundo
herbe quaſi in naturā conuertunt letami
nis. ꝓpter qđ etiā lutū de fundo talū lacu
narum paludaliū acceptū pinguē agrum
ꝛ fecundū facit habens effectū letaminis ī
ipſo Omnino aūt conuenientiſſimū plan
tarum nutrimentū eſt letamen in palude
tempata humiditate putrefacta ꝛ ex cōue
nienti ſtercore cōmixtū ꝓpter cauſas īduc
tas. Sed aqua ſalſa pre omnib⁹ cauenda
eſt ne admiſceat letamini aut plantis. q̄ni
am illa exiccatiua eſt et aduſtiua et omni
no contraria plantaꝝ pullulationi. luꝫ enī
acredo ſalis fracta ſit in humido aqueo cū
tonore tamen ſolis conuertit in acredinez
et amaritudinē. ꝛ tale nutrimentū omino
plante refugiunt. Et aliā habet in ſe ſimili
ter ſiccitatē potentialez ex cōbuſta ſalis ter
reſtritate. et ex hoc contrahit poros planta
rum ꝛ obturat et exiccat letamen ita q ſu
um humidū non valet exudare in planta
rum cibationē. Adhuc autē aque metallo
rum que ꝑ mineras decurrūt aut fiſtulas
metallinas diu aut longe fluxerūt ſunt in
conuenientes. quoniā ex natura metalli co
rrodunt potus q̄ꝫ infundant interiora leta
minis et plantaꝝ. Aqua igit maturans le
tamen eſt aqua paludalis ex pluuijs ꝛ ro
ribus congregata. Si illa non habetur ſit
aqua lacunalis ſub ſole diu calefacta ꝛ for
titer mota. Si aūt nec illa parata eſt ſit aq̄
de fontib⁹ aut fluminib⁹ aut puteis bau
ſta fortiter cōmixta et ſub ſole calefacta

¶De vtilitatibus arationuꝫ et foſſionum

Rationes autem

et fossiones in genere quattuor conferunt vtilitates quaꝝ vna est aptio terre.secūda est adequatio eiusdē.tertia est agri cōmixtio.quarta eiusdē cōminutio. Terrā autē aperiri necesse est quia aliter nec semina in se iacta recipit.nec ea que in se habet sufficienter expirans emittit ⁊ ideo aperiri oportet in omni mutatione plantaꝝ quādo de siluestritate in domesticitatē mutant Soliditas quippe superficiei p pondus ipm terre ⁊ pculcationē hominū ⁊ bestiaꝝ.adhuc aūt p imbrū ictus ⁊ fluxum facta impedit ne aliquid in se ab exteriori recipiat.aut etiam aliquid ab interioribꝰ suis emittat vñ planta in ea fixa aut germinet aut muteť a dispositione vna in aliam.ppter qđ terraꝫ pscindi oportꝫ aut aratro aut fossorio Similiter autē nisi fuerit adequata non bene mutabit plantā sed portꝰ ꝓtrahe in ea dispositiones forte corrumpent. Cū enī cōtinuetur quod est in superficie terre suo pondere ⁊ fluxu humoris tendat inferius ī terre viscera.est terra interiꝰ ad duos vel tres pedes magis pinguis q̄z in superficie.⁊ ideo inferiorem supius eleuari ⁊ superiorē deprimi p arationē ac fossionē oportet vt adequata virtus sua in vna virtute vnita moueat plantaꝝ radices ⁊ fecundet.Adhuc aūt beneficium radiorꝫ solis tangit primuꝰ superficiē.sed cum nō sit retinens aliq̄d euanescit ⁊ ppter redundantiā cōseruat in inferiori pte terre.⁊ hoc adequat qñ inferius supius ponit.⁊ econuerso. Et multe alie adequationes virtutū terre fiunt p fossiones terre ⁊ arationē.Cōmixtio etiaꝫ necessaria est.quoniā nisi ptes quelibet sibi permixte sint non erit ipa ppria locus generatōis plantaꝝ. Plante enī que cōmixtaꝫ sunt vtutum locū sue generationis querunt esse mixtū.nec potest fieri q̄ ager sit equaliť humidus ⁊ equaliter siccus ⁊ equaliť calidꝰ et equaliter frigidus nisi fiat hoc beneficio fossure ⁊ arationū.Cōminutio etiā est necessaria ppter subtilitatē ipsius.nisi enī cōminuatur non subtiliať.et nisi subtiliet nō erit conuenies cibus ⁊ materia plantaruꝫ ppter quod p̄cipit agricultor Palladius q̄ non aretur tpe quo lutosa est terra quia tunc in puluerē non reducit.nec est tēpus congruū arationi tps eximie siccitatis.q̄a tunc glebe magne non diuidunť nec potuit tpe quo paꝫ mollita est terra nec tantum habet humoris q̄ contineāt se ptes ipsius cum enī ppie cōminuť ⁊ subtiliať aptať seminibus ⁊ plantis ppter causas iductas Hac de causa periti in agricultura ter vl quater crudū agrum arari p̄cipiunt dicētes qualibet de tribus vel quattuor arationibus addere fructibus proporcionabiliter sui numeri quantitatē. vel q̄ secunda aratio reddat alterā fructuū ptem ⁊ tertia tertiā ⁊ quarta quartā.⁊ vltra nō pgrediť. quia sufficit q̄ p quattuor arationes terra est subtiliata ⁊ ad cibū pparata. Hac ō causa p̄cipiūt in rusticatione glebas magnas malleis magnis cōminui.quia aliter vt diximus non cōuenit generationi plantarū Qđ aūt diximus ō quattuor vel tribꝰ arationibus variatur ꝑm qualitatē agri q̄ colitur.fortis enim ⁊ glutinosus ⁊ adulterinis herbis repletus non excolit ad emēdationem ⁊ subtiliationē nisi quattuor arationibus. Porosam autē ⁊ subtilē ⁊ mundaꝫ terrā habenti forte sufficit vna aratio l due aut vt multū tres ad plus.ppter qđ etiam p̄cipit Palladius terrā considerari.quoniam si laborꝫ fructus excellit vtilitatem relinquenda est.si autē fructus excedat laboris meritū insistendū dicit esse cultui Sūt autē agri qui non arando sed fodiendo tē perātur.et hi sunt quoꝝ multū est pingue dimis in pfundo quod vomer aratri ptingere nō potest.Ad hoc enim oportet adhiberi fossorū q̄ pfundius terrā sulcat q̄z vomer aratri.Compertū est autē operatione ⁊ comptione rusticoꝝ vsq̄z ad decē pedes pluuie humorē pinguedinē superficiei terre secū deferre cū in pfundū distillat.Amplius autē sicut videmus animalia aquatica que sub terra pfunde generantur in lacubus subterraneis venenosa esse eo q̄ lucis expertia sunt ⁊ vaporibꝰ spissis nutrita

Ita etiã id pingue qđ in pfundo terre latet incongruũ est et grossum ⁊ frigidũ nisi ad superficiẽ aliquãdo tollat ⁊ luce sol' lustratus subtilietur ⁊ dissoluat ⁊ spiritale fiat quo vaporabili spũ ad radices ⁊ semina ptingere ⁊ penetrare possit ⁊ vsibus laborãtiũ adaptari. Nõ aũt oĩs ager colitur vel aratur. Cũ enĩ antiqui egyptij ꝓmo agrũ mẽsuris geometricis distinxerũt q̃tuor agrorum genera esse dixerũt in q̃bus plãte domesticant ꝑ cultũ. satiuũ videlicet cõsitum compascuũ ⁊ nouale. Ex his aũt duos tantũ arãdo ⁊ fodiendo coluerũt. satiuũ videlicet ⁊ nouale. vocãtes satiuũ qui seritur continue singulis annis vel in eodẽ anno pluries. nouale aũtẽ qui alternis ãnis aut tertio intermisso aut q̃rto vel q̃nto aut sexto aut forte septimo anno q̃scit. ⁊ bos fodere ⁊ arare ꝑceperũt ꝓpter causas quas diximus Compascuũ aũt ⁊ consitũ non fodiendos esse ꝑceperũt. Compascuũ aũt vocabant eũ q̃ prata ferebat in pastũ aĩa'liũ. Consitũ aũt eũ qui arboribꝰ erat cõsitus. q̃ portabãt fructus salubres vsui hominum et compascuũ nullo modo Consitũ vo nõ fodiebant nisi forte parũ circa radices ⁊ ũ vbiq; cuiꝰ cultus nos inferiꝰ rationẽ dicemus. Sed hic dicere sufficit qꝫ satiuꝰ ⁊ nualis ager fodiendi ⁊ arãdi sunt. qa aliter semina in eis nõ bñ conualescũt ꝓpter causas quas diximꝰ.

¶De cultu agri satiui

Quersificãtur autem in arãdo et cultu satiuus et nualis ager. q̃nã satiuꝰ virtutẽ habet magnã ⁊ feracẽ fructificãdi intantũ qꝫ si cõtinue non maceret in ptu pingue dine nimia luxuriabit in spuria diuersarum plãtaꝝ qđ postea sine magno labore emẽdari non poterit aut forte in humore ita qꝫ ipse humor nimis abundãs submergat semiũ virtutẽ. Et si quidẽ adeo ferax est qꝫ timet luxuria adulterinaꝝ plantaꝝ continue serit omni anno aut forte in anno pluries eo qꝫ calidus ⁊ humidꝰ est talis ager ⁊ soli calido expositꝰ. q̃ etiã sol ab eq̃noctiali descendẽs calorẽ terre ad pullulationes feminum sufficiẽter immittit. nã calor solis cõmiscet inferiora supioribꝰ ad generatiõs eoꝝ que in terra nascunt. Et ideo quando solis calor inferiorẽ terre humorẽ eleuat in superficiẽ agri siccã efficit ager cõtinue calidus ⁊ humidꝰ. Et est ille ager semꝑ porosꝰ terre ⁊ bone cõmixtionis et facilis cultuꝰ et puo labore multã ꝑfert fructuũ vbertatem. et ille ꝓprie vocat satiuꝰ. Q̃n aũt vincente calore solis eleuatũ de pfundo humidum nõ cõmiscet agrũ ⁊ mollificat eũ. sed cõsumitur ⁊ plꝰ ꝓsumit sol de humiditate vl' humore q̃s eleuet efficitur ager puluerulentus ⁊ sabulosus et salsus et pessimus q̃ non recipit bonitatẽ ꝑ cultũ sed potiꝰ siccitate redigit in beremi; solitudinẽ in q̃ nulla plantaꝝ recipe potest ad bonũ vsum mutationẽ Adhuc aũt si tãta sit solis debilitas vt nihil de pfundo terre eleuare possit ad superficiẽ. sed potiꝰ cõprimit cõtinue ager loci frigiditate mortificãte quãtũcunq; ille colatur nõ reddit fructũ plantaꝝ nisi forte siluaꝝ eo qꝫ siluarũ arbores in valde magnã pfunditatẽ dirigũt radices vbi est calor humanus ex supiori terre cõstrictiõe. Ad tantã aũt pfunditatẽ nec fossio pertingere potest nec aratio nec seminatio. et iõ tales agri nec arabiles nec satiui dicunt. Omnia hec que in supficie terre nascunt ex vaporibus de subtus ad supficiẽ ptingentibꝰ oriuntur. Satiuꝰ igitur ager optimꝰ est qui vapore ptingẽte ⁊ nõ ꝓsumpto superiꝰ est calidus ⁊ humidꝰ molle habẽs supficiem ⁊ porosam q̃ ⁊ cultu facilis est ⁊ ferax seminibus in eũ iactis. Est autẽ hoc imaginari p similitudinẽ caloris balneoꝝ. In his enĩ si quis calore moderato mouẽte quidẽ humidũ sed non cõsumente vsus fuerit diffũdetur humidũ naturale immixtum cibali humido ꝑ corpꝰ suũ ⁊ extẽdet carnes suas ⁊ impinguabit eas. Si aũt calore ĩmoderato ⁊ diu vtaꝫ expirabit humidũ eius et destruet ⁊ macerabit corpus eiꝰ. ꝓpter quod dixit Palladius, maxime eligendum esse

pinguem ⁊ rarū agrū qui calore rarifica-
tus nō dissolut⁹ sit ⁊ humido multū spūa
li ad supficiē reflexo impinguat⁹ sit Secū
di aūt meriti dicit esse pinguē ⁊ densuz. hic
enī et si densus sit aratione est subtiliabil'
⁊ rarefactibilis. ⁊ tūc efficit' conueniēs pin-
gui ⁊ denso. hic eī labore quidē colit' tamē
cultorib⁹ nō negligētib⁹ ad vota respōde-
bit. Cū aūt iste due dispositiones magis ī
ueniātur in culto agro pinguis ⁊ rar⁹ ma
gis vineis cōgruit eo ꝙ vites rari ligni sūt
⁊ ex denso non ita sugere possunt Adhuc
aūt plurimo indigēt calore ⁊ humore pin
gui vinee ꝓpter qd̄ non conuenit ad vites
terra densa que ⁊ calorez impedit ad radi-
ces ꝑtingere ⁊ humorē. Pinguis autez ⁊
densus frugib⁹ magis cōgruit que solidū
exigunt fundū ⁊ cibū ꝓpter grani siccitatē
⁊ soliditatē. sola aūt nimis macra ⁊ melan
colica quadā ariditate. nec frugibus cōpe
tunt nec vineis. hec enī repressam ī vicinaz
sui ꝓfunditatē habēt humiditatē. ⁊ hec hu
miditas paꝝ spirat nisi forte ad arboꝝ ex ꝓ
fundo generationes. ⁊ harū fruct⁹ aut nul
li sunt ꝓpter frigus aut immaturi ⁊ incon
uenientes. ⁊ ideo plāte in tali terra nō do-
mesticant'. Ea autē que nimio calore sicci-
tatem patit' ꝑ omnib⁹ peior est. illa enim ⁊
in ꝓfundo ⁊ in supficie destituta est humi-
do. ⁊ ideo hec heremus vocat' eo ꝙ redacta
sit in solitudinē. nec aliqd̄ profert ꝓpter ad
ustionē ⁊ salsedinem sabuli nisi forsan her
bas valde minutas ⁊ siccas ex aliquo mo
dico vapore alicui⁹ tempati tpis genera-
tas. Propter qd̄ optim⁹ agricultor Pal-
ladius dicit illud deterrimū terre gen⁹ esse
qd̄ est siccū simul ⁊ spissum macrū et frigi
dū calidi expiratione.

¶ De medicamine agri vt fiat sa
tiuus

Sunt aūt quidaz
agri in se quidē frigiditate steri-
les aut humore q̄ culti primo ac-
cipiunt medicinaz ⁊ postea in eis optime
plante p̄cipue fruges ꝓueniūt. In talibus
enī terris argilla fossa terre frigide mīstra-
tur. ex argilla quidē terra frigida accipit fe
cunditatē eo ꝙ argilla calida est et sicca ꝓ-
prietatem habēs masculi. Terra autē frigi
da est ⁊ humida eo ꝙ frigus inducit humi
dum. et cū calidū siccū ꝑmiscet' frigido hu
mido fit tempamentū ⁊ tūc terra illa ferax
ita diu efficit' donec ꝑ alluuionē imbrium
nō distillauit ab ea argilla. ⁊ tūc plante ī ta
libus terris ad meritū veniūt mutātes sil
uestriū qualitates ac ꝓprietates in dome-
sticarū qualitates tā in quātitate fructuū
q̄z in qualitate. si eī terra sicca ⁊ amara est
nunq̄z recipit medicinā. quicqd̄ enī ingeri
potest tali terre totū in adustionē ⁊ salsedi
nem ⁊ siccitatē conuertit'. ꝓpter qd̄ etiā ter
ram ad iouē clamasse in fabulis poetaruz
legit' conquestā de incēdio phetontis ⁊ nō
conquestā de gelicidio saturni sciēs ꝙ ma
licia que ex frigore est potest tpari nō aūt
adustio que ē ex siccitate salsugis. Simili
ter autē si terra humore infecūda est aliqd̄
recipit temperamentū. fodit' enī fossatis ꝑ
trāsuersum ad q̄ primo descendat humor
supfluus ⁊ postea defluat ab agro. ⁊ tunc
recipit tpamentū ꝓpter qd̄ omnes fossas
agroꝝ ad vnā maiorē ⁊ decliuiorē deriua-
ri facias ꝑ transuersales aratiōes ⁊ fossas
vt ꝑ decliuiorē agri a supfluo mundet' hu-
more. eo modo quo etiā īmutatōes ⁊ eua
cuationes corpa curant animaliū ex hūo
re ⁊ non qualitate tantū infirmata. Sicut
enī hec est duplex causa egritudinis in ani
malis corpe ꝙ videlicet aut qualitate aut
humore infirmātur. ita etiā in agro. Et iō
cum terra frigiditate sola vincibili est ste-
rilis studeat agricultor infundere alteran
tem argillā. Si aūt ex humore solo eius in
fecunditas est studeat euacuantibus eam
reducere ad cultū ꝑ modū fossaꝝ q̄ dictus
est. Sed terra que iā sic destituta cōbusta
est ⁊ desperata est sicut animal' corp⁹ mor
tuum ⁊ incineratū. His igit' modis ager sa
tiuus iuuat' ad domesticationē plantaruz
p̄cipue in fruguz cultu. quoniā de vineis
sermo erit posterius cum de agro consito

tractabimus. In talib⁹ enim nō optimis agris q̄ medicina plurima ⁊ ꝯtinua īdigēt diligēter obseruāda sunt tpa cult⁹ ⁊ satōis In terris autē frigidis autumnalē tēpestiue oportet fieri sationez vt planta aliq̄d roboris añ hyemis aduentū accipiat. nam si debilis nimis ad hyemis ꝑuenerit frigiditatem ipa gelante glacie mortificabitur ⁊ a fructu optato destituet̄. hoc aūt maxime ē in eo agro q̄ cū frigiditate etiā est sicc⁹ nisi tunc tempestiue ꝑueniat̄ satio nō habebit robur cōtra hyemē macra ⁊ tenella plātatio. In agro aūt calido ⁊ pingui differēda est satio quantū cōmode potest. Q; si preueniatur in tali agro satio luxuriabit ī herba. ⁊ cū totū in herba posuerit humidū sb̄stantiale non habebit verno tēpe vñ ꝓducat semina vtilia. nā eius satio non accipit ab hyemis frigore aliquod nocumentum eo ꝙ locatū sit semē ī agro calido ⁊ pingui et sic a frigore hyemis ledi nō potest sz plātula potius impinguat̄ ⁊ retinet̄ a frigore hyemis ne luxuriet. ⁊ tūc verno supueniēte calore multiplicia ex se formabit semina ⁊ fruct⁹ in maxima vbertate ꝓducet. Silr̄ autē cōsiderandū est in agris multū frigidis ⁊ humidis q̄ circūpositi sunt maribus ⁊ paludibus multis. hos enī non cōuenit seminari ī autumno. nimiū enī ꝑfundūtur humore frigido et seminū farina abluitur ⁊ perit ita ꝙ euanescūt ī vere ⁊ a fructu destituunt̄. Sed verno tpe sata habēt multiplex humidū affluens ⁊ vaporosum tā ex agri fundo q̄z ex locis adiacentib⁹. ⁊ cuz calor solis ꝯualuerit cito crescūt ⁊ fructificāt Et hui⁹ signū est ꝙ videmus tales in siccitate tpis que alios agros impedit optime fructificare. tpis enī siccitas nimio agri humori ꝯiuncta facit tpamētū ⁊ fructuū reddit vbertatez. ꝓpter qd̄ etiā dicimus tales agros ꝑ sationē fabe vel lini si aliqñ infecūdi sunt redire ad vbertatē eo ꝙ talia radicitus euulsa supfluā ipsi⁹ tempant humiditatē ꝓpter qd̄ culture studiū sit circa huiusmodi agros vt ꝑꝯgestos aggeres affluentem redundātiā impediāt aquaꝝ ne agri operiant supficiē ⁊ ꝑ fossata in extremitate agroꝝ aperta eā que iaz influxit aut ꝑ pluuiam venit educant aque humiditatem. Nullo autē ingenio vt dictū est curari valet terra ex adustione longa ⁊ siccitate sterilis effecta. Raritas enī sua humorem inductū nō retinet. Siccitas enī letamen absumit appositū ⁊ amaritudo innata impedit seminū aut plantaꝝ nutrimentum. Frequenter tñ super hmōi salsugine supficiez quandā terre lenis ⁊ pinguis que allunione maris adducta est inuenim⁹. aut forte que longa putredine herbarū ibi est generata. Flumina enī in mare intrantia plurimam secū trahunt terrā quā eradūt de terris optimis que duz ad mare ꝑuenerit refluxu ꝓiicitur sup salsuginē littoris. ⁊ dum hoc fit cōtinuo tpe longo supficies tal̄ terre feracissima est in frugib⁹ que non in ꝓfundum figunt radices. eas vero q̄ in profundum figūt radices nutrire non potest Et ideo talis terra frugū quidē fert copiā sed arbores aut nulle aut ꝑuule valde nascunt̄ in ea. Hui⁹ aūt signū est ꝙ videmus maria que bis in die naturali influūt ⁊ refluunt iuxta littora sua tales habere agros Maria autem stantia omnino iuxta littora sua sunt sterilia.

¶ De cultu agri montuosi et valliculosi.

Agri aūt in conuexitatibus montiū siti frequenter patiunt̄ siccitatē ⁊ macredinem. quoniam pingue qd̄ est in ipsis defluit ad valles. Et ideo valles quidez pinguissime. conuexa aūt montiū sunt arida. ꝓpter qd̄ plante in eis nō bene domesticant̄ ꝑ cultū. ꝓpter qd̄ etiā talia loca ꝑcipiunt̄ ab agricolis ꝑ transuersuz sulcari vt in sulcis stet retenta pinguedo que decurret in preceps si ex directo sulcus descēdet. ꝓpter qd̄ etiam fiunt retinacula ꝑ macerias ex transuerso ante agrū ne humus defluat post q̄z fuerit exarata. Quidam autē subtiliori ingenio humū hanc serunt non exaratā sed duraz

et postq̄ seminata est humus euertunt eā sup semina aut aratro aut ligone aut alio fossorio ⁊ non arant eā nisi semel nec cōminuunt in ea magnas glebas. quoniam si arata sepi⁹ ꝯminuerent cū pluuia que impetu descēdit ex cōuexo montis tota portaretur ad vallē ⁊ periret qd̄ seminatum est. Semē igit̄ in tali agro tenue ⁊ nō bonum debet esse. tū ꝓpter cultus defectū. tū propter impossibilitatē retinēdi pinguedinē ⁊ humorē ex q̄bus semina ꝯualescunt Et iō etiam fimus letaminis sub terra in montibus nō ponit̄ sed poti⁹ in supficie ne terra in intimis mota ꝑ humorē ⁊ impetū descēdat in vallem. nec letamē equaliter spargitur in montib⁹ ꝑ totū sed alti⁹ plus letaminis ponit̄ vbi plus de humore abluit̄. ⁊ ꝑm q̄ declinat cōuexitas d̄ letamine ponitur minus ⁊ min⁹. Inferiora enī ꝑ se descensu humoꝝ pinguesūt. Supiora autē pinguedine ꝑ alluuionē destituunt̄. dū autē plus letaminis ponit̄ vbi plus de humore abluitur ⁊ min⁹ in loco ad quē plus letaminis ꝑ alluuionē imbriū apportat̄ fit quedā temperamenti equalitas. Fruct⁹ autē cōuenientiores sunt montiū q̄z valliū quoniā reuerberatio solis ad montē maior est et humor moderat⁹ citius obedit digestioni et loca ipa montiū sunt vaporosa qui vapor maturantē adiuuat calorem. Ex his ergo animaduertendū est q̄ quecūq̄z plāte aromaticos ⁊ calidos et siccos habēt fructus has mag̃ congruit in montib⁹ plātari et seminari ꝓpter loci calorē et siccitatē. Quecunq̄z aūt solidos ⁊ humidos hn̄t fructus his magis conuenit in vallib⁹ seminari q̄z in montibus. ꝓpter qd̄ vina et aromatica meliora sunt in montib⁹ et in genere frugū auena melius q̄z triticū vel siligo in montibus ꝓuenit. frumentuz autē ordeū et siligo melius in vallibus ꝓueniunt ꝓpter suorum granoꝝ soliditatē In valliculoso autem agro necesse est fieri fossatum ī medio vallis magnum ⁊ multa parua ad ipm descendentia per que humoris impetus defluat ne venientes de monte torrentes submergant semina q̄ iacta sunt in valle. Sic autem agro culto domesticum seminibus et radicibus plante ingerit nutrimentum et ideo planta tunc domestica efficitur cū ager satiuus vt dictū est temperat̄. Cū enī venter ⁊ mater sit vegetabilium oportz vt ipsa ad cultum redacta semina ꝑm agrum suas mutent dispositiones. Digerit enim cibum et facit eum colericū aut flegmaticum aut sanguineū. et postea per dispositiones cibi alteratur corpus et substantia plātarum. Nam sicut arte medici experti dispositiones laudabiles acquirit venter et tunc ad laudabiles dispositiones cibi mutat et corpus. Sic sapiens agricola ad laudabiles dispositiones mutat agruz per cultum quo laudabiliter disposito etiam plante laudabiles acquirunt dispositiones. Eadem autez operatio est inter partum et matricem et agrum et plantā. quoniam licet operator sit sperma masculi qui sicut artifex mouet et format partuz. tamē quia sanguis menstruus trahitur in nutrimentum part⁹ in multis sequitur matris et matricis dispositionem. In agris autez et plantis hoc est plus q̄z in matrice ⁊ partu. quia sicut in ante habitis est ostensum in plantis non est proprie masculus ⁊ femina. sed permixte sunt he virtutes in eodem propter quod terre dispositio tota est que alterat plantaz ad domestice vel siluestris dispositionem

De cultu agri noualis

Ager aūt qui noualis ab antiquis sapientibus vocatur duplex est. vnus quidem qui primum ad cultū redactus est Alter autez ad quem interpositis quibusdam quietibus necesse est suā redire nouitatē. sicut est ager q̄ duob⁹ annis semīat̄. in tertio q̄escit aut in quarto aut in q̄nto aut ī sexto aut ī septimo. vsq̄z ad hūc enī tantū inuenimus diuersificari quietes agrorum. noualis autem qui vno anno seminatus plib⁹ annis

quiescere vult pro certo malus est ⁊ cultui ⁊ cultori ad vota non respondēs laboris. Studiū aūt qd̄ habet̄ in agro noualiuz q̄ nunc primo ad cultuz sunt redacti est extirpatio stirpiū siluestriū quarū radices nisi extirpētur omnē sugunt agri humorē ⁊ nō ꝑmittunt semina nutriri ⁊ ad debitū vegetari. ꝓpter quod etiā p̄cipitur agrū nō seri diuersis seminib⁹ ne vnū adurat aut exiccet aliud attrahēdo ad se nutrimentuz. Extirpatis aūt illis seritur ager. Et primo quidem ꝓpter nō exhaustā virtutē terre quaz cōtraxit longa in ip̄a putrefactōne herbarum ⁊ stirpiū diuersaꝝ diu ferax est aut sine aut cū paruo letamine. Deinde oportz adhiberi letamen si ferax debeat ꝑmanere et nisi sit pinguissimus ager oportz aliquā interponi quietē p̄sertim quādo cū substātia herbali ⁊ paleari plāte semiate aut metuntur aut radicit⁹ expellunt̄ ⁊ euelluntur Extracta enī agri pinguedine ⁊ virtute necesse est vt nudus ager soli exponat̄ tertio vel alio anno cui⁹ calore ⁊ lumine v̄tutem accipiat generādi sicut habuit ī prima germinatione. Spūs enī viuificus plāte duz ꝑ semina ⁊ plātas attrahitur humore ⁊ spiritu viuificis terra destituit̄ et determinato tp̄e quiescens ad agrū iterū reuocatur. sicut reuocat̄ ad vterū virtus concipiēdi ꝑ quietē inter partū ⁊ partū. Ad vnuz enim agrū redit citius ⁊ ad alterū tardius s̄m q̄ ager magis et minus fecundus ⁊ calidus et humidus et porosus ⁊ siccus ⁊ pinguis et subtilis inuenit̄. Hoc autē ostendit et ipsum nomē. quoniaz nouale est quod redit ad v̄tutē pristinā ꝑ quietē innouatū. Omnium enī operū phisicoꝝ testātur hec opa Que enī cum labore ⁊ expensa virtute perficiunt̄ nisi quiete interposita restauruz accipiant dissoluūtur et corrumpunt̄. Quicunqz igit̄ agri ꝯtinuatis sationib⁹ fructificant ꝯtinue ex celo ⁊ hūore suoꝝ p̄ncipiorū accipiūt innouatōz q̄bus instaurati semꝑ possunt accipe pullulationē ⁊ iō ꝯtinue seminant̄. Quicūqz autē ager ꝯtinuo hūore nō modo infusus ē sed etiā cooꝑtus illo in maiori ꝑte anni h̄ est ī hyeme ⁊ in vere qñ debēt pullulare semīa et ī autūno qñ serendū est aut coopt⁹ nimio humore frigido ⁊ grosso infusus. hic ab egyptijs q̄ primitus agros distinxerūt vocat̄ ager subcene⁹ aut cenulent⁹. ⁊ ille neqz noualis ē neqz satiu⁹ qꝛ in estate qñ in sup̄ficie siccat̄ scindit̄ magnis scissuris lutū qd̄ est in sup̄ficie ip̄i⁹ ex aqua frigida grossa que cooperuerat eū ī sup̄iori ꝑte luti ei⁹. et hic impedit pullulationē bonaꝝ plantaꝝ. Si que enī nascunt̄ plante in tali agro siluestres remanēt. quia acide vel amare sunt ī sapore ꝓpter grossiciem ⁊ frigiditatē ⁊ cruditatē humoris ⁊ ī semine et in fructu destituūt̄ ꝓpter defectū subtilis hūidi ex q̄ causant̄ semīa ⁊ fructus Adhuc aūt qꝛ tp̄s estatis ñ est ad pullulationē fructuū. sz ad maturitatē ⁊ exiccatiōz ⁊ iō ꝓnunciāt de h̄ agricultores. q̄ deserendus ē. qꝛ nulla vtilis plāta ī eo mutari pōt ex siluestri ad ꝯueniētes domesticis plātis ꝓprietates. Aliū aūt agrū vliginosū eē dixerūt antiq̄ cultores. de q̄ ratiocinati dixerunt ip̄m ad cultū redigi ñ posse. Hec aūt est vligo sicca siccitatē ꝯtinue obtinēs. hec est siccitas puluerulēta. et hic est q̄ heremi bz naturā. cū eī ꝑtes in sup̄ficie nō habeat solidas ⁊ ꝯtinuas ñ radicabit ī eo. ⁊ florebit aut fructificabit aliq̄ ꝑfecta plātarū. Nam plāta querit locū solide ꝯtinuitatis. in q̄ radicetur et floreat ⁊ fructū ferat. In vliginoso enī tota sup̄ficies est pot⁹. ⁊ qd̄ est subtil' humoris ī fundo totū euaporat̄. nec retinetur aliquid in sup̄ficie qd̄ reflexū ꝯtineatur et constet. et plāta ꝑfecte formetur ex ipso. et ideo qꝛ talis ager plantaz nō suscipit. nō potest etiā per aratōnes aut fossas ad hoc redigi vt in eo fiat aliqua domesticatō plātarum. et ideo relinquendus esse censetur et in piscinas et lacunas redigend⁹. Que predicta sunt de terra vliginosa. sunt verba et sententia Alberti. Alij tamen dicunt q̄ terra vliginosa est in qua semꝑ insepabilis manet hūiditas dicētes q̄ vligo ē natural' hūor t̄re ab ea nūq̄z discedēs nec recedēs vt insepabile accidēs. ⁊ in hac opinione vi-

detur esse Palladi⁹ qui ait ꝙ omne tricicum solo vliginoso post tertiā sationē ī genus siliginis cōmutat̄. nā talis transmutatio ex supflua humiditate poti⁹ q̄z ex superflua siccitate ꝓcedit ⁊ in multis alijs locis idē Palladi⁹ sentit. Et cū eo ꝯcordat varro ⁊ alij multi qui de hac materia tractauerunt.

De tempore et modo arandi et dissipandi herbas malas

Pingues et sicci agri in locis aridis de mense ianuarij ⁊ februarij possunt ꝓscindi ⁊ arari. In locis v̄o temꝑatis ⁊ in humidis de mense maij ⁊ aprilis. videlicet qn̄ in eis supflua humiditas est cōsumpta. ⁊ terra iā ad equalitatē inter humiditatē ⁊ siccitatē ꝑuenit. Eodē mense aprilis ⁊ maij pingues agri q̄ diu aquā tenent ꝓscindantur: cū omnes herbas ꝓtulerint ⁊ eaꝝ semina nondū sunt maturitate firmata. ⁊ sicci d̄ q̄bus p̄mo diximꝰ possunt secūda vice arari mēse iunij ⁊ iulij. secunda vice arant̄ agri humidi quos diximꝰ de mēse martij aprilꝭ vel maij esse sulcādos. mēse augusti humidi agri secūda. sicci v̄o tertia vice arent̄. mēse septembris pinguis ager ⁊ q̄ diu tenere consueuit humorē tertia vice arabit̄ q̄zuis humido anno possit ⁊ añ tertiari. nūc ager humidus planꝰ exilis serit̄ ⁊ arat̄ Cliui graciles nūc primū arandi sunt ⁊ serendi. Boues melliꝰ collo q̄z capite iungunt̄ q̄s vbi ad versurā venerint arator retineat et iugum ꝓpellat vt eoꝝ colla refrigerent̄. Sulcus autē in arationibꝰ ꝑm Palladiū longior q̄z centū. xx. pedū esse non debet. sed ex consuetudine cultoꝝ lombardie ⁊ romaniole vsq3 ad ducētos pedes ⁊ vltra sulcꝰ extendit̄ Cretosa terra ꝓfundius. soluta vero minus ꝓfunde aret̄. Seruandū est enī ne inter sulcos terra non mota relinq̄t̄ Glebe oēs sunt dolabris vl̄ malleis aut ligonibꝰ dissipāde. Sed eq̄liter totā terrā motā esse agnoscis si trāsuersiz ꝑ sulcos particā mittes. q̄ res sepiꝰ facta bubulcos ab hac negligētia submouebit. Obseruādū est ne lutosus ager aret̄ aut q̄ sepe sit post lōgas siccitates imbre leui ꝑfusus. Nā terra q̄ lutosa tractat̄ in p̄ncipio toto fert̄ anno tractari nō posse. que v̄o leuiter supiꝰ infusa est ⁊ subtꝰ sicca si tūc aret̄ asserit̄ ꝑ trienniū fieri sterilis ⁊ ideo mediocrit̄ ager infusus vt nec lutosus sit nec aridꝰ debet proscindi. Si collis est trāsuersus sulcet̄ ꝑ latera que forma tūc cū semē accipit est seruāda. Si agros incultos aꝑire volueris ꝯsiderabis an sit hūidꝰ ager an siccꝰ siluis aut g̃mine filice vl̄ frutectis vestitꝰ. Si humidus erit fossaꝝ ductibꝰ ex oī ꝑte siccet̄. sed aꝑte fosse note sunt. Cetere v̄o h̄ genere fiūt īprimūt̄ sulci ꝑ agrū ex trāsuerso altitudine pedum triū. postea vsq3 ad medietatē lapidibꝰ replent̄ aut glarea ⁊ desuꝑ terra equat̄. Sed fossaꝝ capita vnā patentē fossam petāt ad quā decliues recurrāt. Ita ⁊ humor deducet̄ ⁊ agri spacia nō ꝑibūt. Si defuerint lapides sarmētis vl̄ stramine cooꝑiant̄ vl̄ q̄buscūq3 virgultis. Hec aūt d̄ mēse maij apta fiūt ⁊ etiā alijs mēsibꝰ ꝑm q̄litatē hūiditatis terre ꝯsūpte. Si nemorosus est extirpatis aut rare relictis arboribꝰ colat̄ Si lapidosus ꝑ mltas ꝑtes saxoꝝ turba collecta purgari poterit ⁊ muniri. Juncꝰ gramē et filices freq̄nti aratōe vincūt̄. s3 filicē si sepe fabā ꝯseras vl̄ lupinos. ⁊ si subinde nascētē mucrone falcis recidas intra exiguuz tꝑs absumes. mēse iulij vtilit̄ vl̄ añ caniculares dies filicē extirpabimꝰ ⁊ caricē. h̄ mēse cuz sol cācri tenebit hospitiū. luna sexta ī capricorno signo posita g̃mē ablatuz greci asserunt nihil de radicibꝰ redituꝝ

De seminatione in cōmuni

De semīs natura ⁊ v̄tute iā ī p̄cedētibꝰ dictū ē S3 h̄ attēdēdū est ꝙ semē duo ꝯtinz q̄ꝝ vnū est v̄tꝰ formatiua quā h3 e celo cuz calore ⁊ spū q̄ instrumētalit̄ formatiue deꝑuiūt. Calor quidē digerēdo segregādo ⁊ sb̄tiliādo. spūs aūt vehēdo v̄tutē. Alteꝝ autē quod habet semen est substantia formalis

que immixto sibi humido suscipit formati
onem ⁊ figurationē in plantā ⁊ plāte orga
na. Aduertendū est igit in omni seminati
one vt seratur semē qñ adiutoriū maī ba
bet e celo. hoc autē est quādo iuuat calido
humido ⁊ viuifico lumine solis et lune si
mul. Luna enī q; terre vicina est regit om
nia terrea ad pullulationē ⁊ p̄cipit ppter
quia ipsa mouet lumine solis temperato
qđ in ipa aliquantulū tpatum est. In sole
enī est cōiunctū sicco. ⁊ ideo est aliquātulū
adustiuū humidi seminis. ⁊ ideo nouella
semina ⁊ plātas teneras aliqñ obumbrāt
a feruore solis bi qui ortos p̄udēter exco
lunt. sed in lumine lune est lumen eiusdem
solis p̄iunctum frigido tpato et humido
vt ex lumine solis habeat caliditatē mouē
tem ⁊ ex frigido tpato recipiat tpamentū
⁊ ex humido moueat liccitas ipsius. Incē
so igitur primo lumine in luna cū ipsa est
calida tempate ⁊ humida iaciēda sunt se
mina. q; tūc cōuenienti iuuat virt eorū
a luna ppter rationes iaz inductas. moue
bit enī tunc virtutē formatiuā calori et
spūs iuuat a tempato calore lune ⁊ ab hu
mido lune iuuat materia formalis que for
manda est. nec oportet attēdere ad stellas
alias. quoniā virtus illarū cōmunicat lu
mini solis ⁊ lune p applicationē lune ad eas
que omnib applicat aspectibus eaz quo
libet mense p accessum ⁊ recessum. Et ideo
ab antiquis sapientib luna regina celestis
milicie vocata est ⁊ vitrea diane lampas.
Ratio nomis p̄rioris est. quia vicina nob
existens plus influit sup inferiora q̄z alia
celestis vtus. ⁊ ap'icās se in spacio mensis
quolibet mense pficit mutuato lumine qđ
omnia pficiūt in spacio multoz annoz. p
pter qđ egregi pbus Aristoteles dixit q
luna facit in mense qđ sol facit in anno hoc
est hyemē ⁊ estatē ver ⁊ autumnū. quoniā
a prima accēsione vsq; ad dimidiationem
lumis ei est calida ⁊ humida sicut ver ⁊ a
dimidiatione luminis eius vsq; ad pleni
tudinē. ⁊ est calida et sicca sicut estas. Et a
plenitudine vsq; ad dimidiationē secūdaz
est frigida ⁊ sicca. Et a dimidiatiōe secūda
vsq; ad defectū est frigida ⁊ humida corru
pto seminili būore fleumatico ppter qđ si
satio fiat tpe quo est calida ⁊ sicca exiccabi
tur humidū substātiale seminū qđ forma
ri debet in organa plāte ⁊ nō pueniet plan
te pfectio. Si aūt tpe illo fiat satio q̄ est fri
gida ⁊ sicca non mouebit calor seminū nec
tuuabit humiduz. ⁊ ideo satio nō erit cōue
niens. Si aūt tpe quo est corrupte senectu
tis frigida ⁊ humida exist̄es putrescēt for
te semina ⁊ nō pueniet vtilitas satiōis. In
prima aūt accēsione oia iuuant ⁊ puemēt
vtiliter. Et ideo ōr vitrea lāpas dyane a fri
gida luce succēsa. Dyanā enī lumen aeris
fabulātur eē poete qui aer spūaliter existit
in corpoīb animatoz. lāpas enī bui spi
ritus corp lunare est. qđ lucē cōceptā ⁊ tē
peratā a sole formate pfundit ⁊ spūs aia
toz. ⁊ mouet eos vt moti pferāt vtutes ad
naturales opatōnes q̄s sol si p se moueret
dissolueret ppter nimiā sui intpantiā ⁊ sic
citatē. Ideo enī frig lune poptime obleq̄
tur. q; p̄tinēs extrinsec ⁊ accedēs intrinse
cus tpate. ⁊ mouet interi spūs ad natura
les opatiōes. ⁊ nō sinit eos dē dissoluit p eua
porationē q; frig tpatū circundās extrin
secus repmit ⁊ reflectit spūs vt in interiori
bus p̄fortent. maxime aūt ꝫ est in plātis q̄
nō agūt nisi naturales opatiōes et nō sen
sibiles. sensus ei magis p̄fortant extra. et na
turalia magis vigēt in interioīb. Aduer
tendū igit est vt in accēsione lune semine
istis rationib. Oportet aūt p̄iderare q̄rtā
circuli declinis in q̄ mouent lumia vtuifi
ca cum in circulo declui fit generatō ⁊ cor
ruptio vegetabilium. non est tamen i om
nibus partibus causa generationis. sed in
quarta que est ab ariete in cancrum. Om
nis ergo satio est perfecta anteq̄m sol acci
piat artetem. quia tunc semina in matrici
bus suis non inuenies sed in matrice terre
euocabit ea et viuifico lumine mouebit.
Et autumnales quidem sationes tunc ra
dicate mouebunt in debitam sue substātie
quantitatē ⁊ floris ⁊ seminū formationez.

Uernales aūt seminationes etiā in matrice terre iacentes tūc pullulabūt ⁊ coadiuuante sole tempato florebunt ⁊ germinabunt ante tps eximie siccitatis. Nec oportet ꝙ multū obseruētur venti. quoniā licet auster euocet terrā ⁊ pullulare facit plātas tamen aquilo quando non est mortificantis frigiditatis continet semen ne euaporꝫ ⁊ dissoluatur Sed plerūqꝫ cauenduꝫ est ꝙ ager non serat diuerso simul semine. sepe enim contingit ꝙ vnū semen magis cōtrahitqꝫ alterū ⁊ tunc vnū adurit alterum. et aliquando ꝑ oppositū tractū vtrūqꝫ impeditur a germine. Uidemus enī ꝙ plāta iuxta elleborū vel scamoneā posita cōtrahit ꝓprietates eius. Et zizania iuxta triticum posita ipsum adurit Similiter facit coriꝰ vel caulis circa vitem. ⁊ sic est de mltis aliis. ⁊ sic etiā absqꝫ dubio diuersitas seminis subtile humidū quod est in agro cōtrarijs virtutibus corrumpit ꝙ non bene proficit ad fructū domesticuꝫ sicut etiā diuersitas seminū animaliū quando vnū coit cum femina alterius speciei corrumpit vtrumqꝫ Ita ꝙ neutrū ꝓficit fecunditati. propter q̄d cauendū est ab hmōi diuersitate ī pluribꝰ Quedā tamen semina ꝑ experientiā inueniuntur se inuicē non ledere. sed insimul sata conualescere ⁊ fructꝰ vbertatē successiue afferre veluti cū serunt tempe congruo in pastinato solo semina atriplicū spinatioꝝ feniculoꝝ lactucaꝝ petrocilli satureie blitis ⁊ caulium. Ex quibus primo euellunt atriplices. secundo spinacia. ⁊ ex caulibꝰ q̄daꝫ vt transplantent vel omnes ⁊ nimis spissi rarificant ⁊ sarculātur ⁊ successiue colligūtur remanētibus ex quolibet genere q̄busdam seminibꝰ ꝓpter semina. Itē seruntur congrue simul frumentū ⁊ spelta milium panicū ⁊ faseoli Et similiter ordeū ⁊ frumētum. Amplius si vltra mensurā semina iactentur in agro macilēta ⁊ non ꝓficientia erunt. sed si seratur ager ꝟm ꝓportionem cibalis humidi qd̄ est ī ipso ita ꝙ radices dilatari ⁊ confortari possint tūc etiam plāta exurgēs fortis erit ⁊ ꝓferēs fructū quē q̄rit ex labore culture. Hec igit diligēter esse attendēda ⁊ natural suadet rō ⁊ experientia cultꝰ. Oportet etiā attēdere ne forte vel semina ipa iacta sint corrupta. ⁊ ideo p̄cipit a Palladio ne semīa iacta vetustiora sint q̄ꝫ annua. si eī vetustatē habēt vltra annuꝫ nimis exiccata sūt ⁊ v̄tus formatiua ꝓprio subiecto destituta hūoris radical euanuit ⁊ ideo talia raro ꝓficiūt. Preterea frumentū ⁊ cetera semīa eligant p̄cipua in ea regione quā colimꝰ vl exprobemꝰ aduecta. nā omniū surculoꝝ vl frugū genera preclara. terris tn̄ tuis expta cōmittere debes. In nouo aūt genere seminū añ experimentū nō est spes tota ponēda. Et nota ꝙ semīa locis humidis citiꝰ q̄ꝫ siccis degenerant. Oīa legumīa a grecis autoribꝰ seri iubent ī terra sicca. faba tantūmodo ī humida terra iubet spargi. Licet tpatis agris serēdū sit. tn̄ si siccitas longa sit semīa iacta nō minꝰ in agris q̄ꝫ in horreis ꝟuabunt. si necessitas cogit de salsa terra sperari aliq̄d pꝰ autūnuꝫ plantāda vl ꝯserēda est vt malicia eius hybernis imbribꝰ eluet. aliq̄d etiā terre dulcis vl fluuialis arene subijciēdū est si illi v̄gulta cōmittimꝰ. Locis vliginosis aut exilibꝰ aut frigidis aut opacis d̄ mēse septēbris circa eq̄noctiū triticū ⁊ alia semina q̄ añ hyemē serūt dū serenitas ꝯstat ꝯgrue semīant vt eoꝝ radices añ hyemē ꝯualescāt Siccis v̄o aut pinguibꝰ aut calidis aut soli expositis locis pꝰ dicta tpa semīent dūmō vsqꝫ ad hyemis gelicidiū nullatenꝰ differāt. Fiunt p̄terea semīaria ī q̄bꝰ nutriunt tā semina q̄ꝫ surculi vt cū adoleuerīt in aliū trāsferant locū. H semīariū talē terrā ⁊ talit p̄paratā desiderat. vt infra in tractatu ꝓximo scriptū ē. Sꝫ vt scribit Uarro. q̄ ī semīario nata st si loca erūt frigidiora q̄ mollis nate sūt ꝑ brumalia tpa tegere oportet frōdibꝰ aut stramētis. si erūt imbres secuti vidēdū ne alicubi aq̄ ꝯsistat. Uenenū eī est ꝓpter gelu radicibꝰ tenell sub terra ⁊ sup v̄gultis ne eodē tpe eq̄ crescant. qꝛ tecte terre tpe ꝓpagant supra terrā aere frigidiore cingūt Itaqꝫ ita esse docent siluestria ad que sato

non accessit.nam prius radices nasci solēt nec longius pcedunt nisi tpe quo venit sol Duplex est causa radicum.nam quedam arbores naturaliter longius producūt radices q̄z alie.z quia aliq̄ terra facilius viaz dat radicibus q̄z alia.Si autē seminarius surculis constitū est cacumina que mollio ra erunt natura vt oliue aut ficus integenda sunt binis tabellis dextra ac sinistra ligatis.¶Preterea scribit Catho q terra seminarij talis esse debet qualē desiderāt semina z surculi in ea sata.Item dicit q surculi non debēt eminere nisi quattuor digitis supra terraz.z cacumina debēt fimo bubulo oblini.

¶De plantatione et modo plātādi et de electione plantaz

Arborū quedaz a fructum faciunt z semen i fructu carne reclusum.quedaz vero nullum fructū ferunt in quo semen aliqō iueniatur ex quo possit planta similis generari.Que fructū z semen faciunt.quedam illud parū z debile faciūt.quedā grossuz z potens in dura testa reclusum.Que semē parū z debile faciunt virtutē generatiuā habent tam in semine q̄z in ramis diffusā et ideo ex vtroq̄z plātari z cōualescere possunt licet plantatio ex tali semine sit periculosior z quādoq̄z in longā nimis speretur etatem.z ex ea nō domestica sed siluestris planta nasceī.Ex ramis vero plantatio citius z facilius pualescit.et inde domestica planta puenit nō siluestris si ex planta domestica fuerit ramus acceptꝰ.et in hoc genere est vitis malagranata et ficus et multe alie.Que vero semen forte faciunt.virtutem generatiuā habent maxime in ipso semine collectā.Ideoq̄z ex ipso semine melioꝰ q̄z ex ramis pueniunt.Et buiꝰ generis sūt nux castanea amigdalus et alie silues.Arbores vero que nullū faciunt fructū.virtutem generatiuā diffusam necessario habēt in ramis cum natura specialē eis non deputauerit locum vbi earū sperma vt semē colligerent.Ideoq̄z ex ipsis ramis cum suis gemmis aut ex plantis cū radicibus vel sine radicū matre euulsis optime conualescunt.et maxime que poros habēt apertos p quos facile transeat nutrimentū.Siue autē ex semine siue ex ramis siue ex radicibus plantas aliunde diuulsas plātare desideras.cōsidera vtrū locus in quo plantare intendis sit insidijs bestiarū expositꝰ aut clausus et tutus a nocumēto corrosionis earū.Si est insidijs bestiarū expositus melius est q in aliquo loco clauso.umbrali tamen libero cuiꝰ terra sit libera soluta dulcis et aliquantulū stercorata et optime fōdacta ligonibus z maxime noua sursum desubtus eleuata omnia semina rami vt plātule duobus distātes pedibus aut vno in seminario planteris.videlicet si sint fortia semina vt nuces amigdala z similia singulariter.Si vero sint debilia vt vitis malagnata palme et pira et similia tria vel quattuor coniunctim ponant vt debilis virtus vnius alteriꝰ auxilio sustenteī.et assidua seu frequēti fossione dissipent herbe nascētes.nec ibidē alique domestice seminētur.Fiant etiā irrigationes tempe magni estꝰ cum celestis diu negat infusio.Sit autez aqua irrigans non frigida mortificās nuper de puteis vel fontibus hausta.siz de piscinis seu palude letaminis aut de foueis corruptis accepta.vel sit puteorū vel fontium postq̄z eā exhaustā et i aliquo loco positam rectificauerit calor solis.Cui multuz poterit si in ea modicū fimi ponas eamq̄z sepe moueas z impingues.Et cū earz summitas iniurią corrosionis bestiarz duobus vel tribus annis elapsis euaserit cum vniuersis radicibus transferant ad scrobes vt delicet in loco vbi eas postmodū stare disponis.Iuxta quas palos figas et spinis si opus unū esse videbit munias.si vo locus clausus z ab iniurijs bestiarz tutus exstitit statim semina ramos vt plātas i loco vbi perpetuo stare debebūt confidenter pone et eis eadē tribue auxilia que supra in his q̄s in seminario nutriendas eē dixi relata

sunt. Spacia vero inter arbores vel vites ꝑ-
uenit ꝑm multitudinē arboꝝ ⁊ terraꝝ ꝯsue-
tudinē approbatā. ⁊ ꝑcipue ꝑm q̄ de singul'
plantis suo loco dicet. Scrobes autē fiāt
late ac ꝓfunde ꝑm magnitudinē plātule et
radicū. dū tamē in solo arido vel decliui ꝓ-
fundius ⁊ in humido aut depsso aut mi-
nus ꝓfunde plantent ⁊ in mediocri medi-
ocriter infigant. Si terra nimis cretosa ē
eidē plurimū cōtrite letamen ⁊ sabulū mi-
sceatur. ⁊ si nimiū sabulosa letamen cū cre-
ta ponat. Ita tamē q̄ in macra terra pl⁹ ⁊
in pingui min⁹ letaminis apponat Sit au-
tem fimus q̄ huic apponitur nō porcinus
sed alioꝝ animaliū bñ maturus. Cum aūt
planta trāsferī domestica vel siluestris ꝑs
ad meridiē versa rubrica signetur. vel alio
modo vt trāslata eisdē celi quibus añ ste-
terat cardinib⁹ apponat. Cū vero plātas ī
scrobe deponis qd̄ de radicibus lesum īue-
neris amputabis Obseruandū est tamen
ne terra in qua plantat sit nimis madida
aut nimis sicca cū planta disponit quia ni-
mis mollis incōgrue radicibus adaptat.
que vero nimis sicca est sua supflua siccitate
radicū plantule naturalē humiditatē ꝯsu-
mit. sed inter vtrūq3 ꝑdictoꝝ tenēs mediū
puluerisabilis seu dissolubilis sit vt cōue-
nienter aptet radicib⁹ aut ramis sine radi-
ce plātatis ⁊ pedib⁹ mediocriter ꝯculcet.
Q3 si necessitas te coegerit in terra nimis
sicca vel molli plātare de locis alijs ꝯueni-
ens apportet ⁊ in scrobe vsq3 ad omniū co-
optionē radicū ⁊ etiā vsq3 ad q̄si scrobis re-
pletionē si habueris abundantiā eius. Fi-
ant aūt plantatiōes ꝑdicte de mensib⁹ oc-
tobris aut nouembris in locis aridis ⁊ mō-
tuosis ⁊ calidis vt eiusdē terre supflua sic-
citas circa plantas humiditate hyemis tē-
peret. In humidis aūt aut valliculosis lo-
cis ⁊ frigidis conuenientius in februarij et
martij mense plantat ne supflua hyemis ⁊
loci humiditas debilis plante naturalē ca-
lorem extinguat. In tpatis autē locis vtro
q3 tpe satis ꝯgrue plantant vel etiā trāsplā-
tātur. hec quidē que dicta sunt in his que
cum radicib⁹ plantant ꝓprie locū habent
Que vero plantant semina mēse ianuarij
ponenda sunt nō amplius quaternis digi-
tis sub terra posita vt semine de mēse sub-
sequētis februarij tumefacto. statim cū pri-
mo veris ⁊ solis calorē senserit aperiat cor-
tex ⁊ pullulet noua plāta. Q3 si loc⁹ sit cali-
dus ⁊ siccus cōuenienti⁹ octobris vl' nouē-
bris mense ponunt. Et rami q̄ sine radici-
bus plātant d̄ mense martij infigantur ab
arbore nuper abscisi cū viridi succ⁹ sit cor-
tici iā infusus. quoꝝ quidē plantatio satis
etiā apte fieri poterit d̄ mēse octobris post
humidū autumnū cū nondū humor ⁊ spi-
rit⁹ viuific⁹ plāte fugā habuit ad radices.
Nā tēpe maximi frigoris calore naturali
arboris ad terre viscera calida fugiente se-
cumq3 humorē ⁊ spūm trahēte si tūc rami
aut palmites plātandi recidantur a matre
plantati debilit ꝯualescent. Ramusculꝰ q̄
plantat torquēd⁹ nō est nec aliquo modo
vexand⁹. ⁊ ꝑs ea de qua radix sperat iniu-
rie nulli subijciat ⁊ maxime in his que am-
plos poros ⁊ ligni rarā compositionez ha-
buerint aut medullas magnas vt est salix
et vitis ⁊ similia hoc seruabis. Sed in his
plātis que solidū ⁊ spissum lignū habēt vt
buxus ⁊ sauina ⁊ similes. forsan proderit
si rami ꝑs inferior scindat. et in scissura im-
mittat lapillus vt ꝑ longitudinē pororum
plāte facile humor terrestris ingrediēs plā-
tam nutriat ⁊ ꝯualescere faciat. Caput in-
ferior in terrā figendū non rotundo s3 lon-
go vulnere trāsuersum ferramētis īcidat
acutis aut ab arbore lacerat⁹ plantet. sic eī
poros quib⁹ attrahit nutrimentū apertio-
res habebit. In omni plantatōe que post
hyemē in locis calidis ⁊ siccis facienda est
vtile puto si scrobe terra modico maturo
letamīe mixta repleta succo aut lauatura
letaminis aspergat. leniter tamē ne terraz
cōdenset ⁊ fouea modicū vacua relinqua-
tur vt estatis tpe imbres colligat facili⁹ q̄
eius supfluā temperēt siccitatē. In his au-
tem plantationib⁹ q̄ ante hyemē fiūt erit
melius terram circa plantas exaggerare

ipsam q3 fortius cõprimere ne ad plantas supflua humiditas digestionẽ impediens colligat. ¶Rami qui plãtandi sunt pot9 bi/ennales q3 anni tantũmodo existant exce ptis vitibus ⁊ quibusdã aliis in qbus annui tantũmodo esse debẽt atq3 tales eligã tur qui sint leti succosi nitidi gẽmis grossis et plurib9 oculati. ⁊ ad vnã tantũ materiã sint redacti. ¶In plurib9 aũt amputat̃ con grue summitas ⁊ in determinata longitu dine relinquũtur vt in salice vite oliua ⁊ vl mo si placet ⁊ in quibusdã aliis bis silib9

¶De insitionibus et insertionib9 per quas plante siluestres mutan tur ad domesticaz dispositiões.

INsitio fit multis modis sed ea que maxime pficit vt peã rudis siluestriũ dispositio mutet in domesticã ⁊ vsui conuenientem dispositionẽ est q similiũ fiat insitio i̇ simi lia ꝑm genus ⁊ nõ ꝑm speciẽ sicut piri in pi rum ⁊ mali in malũ. ⁊ sic de aliis. si enim di uersa genere in diuersa inserant̃ nutrimen tum talũ ad aliã dispositionẽ alteratũ vix bene nutriet ⁊ forte corrũpet plantã insitã prationẽ quã dixim9 de corruptiõe semis animaliũ ⁊ agroz qñ diuersa genere semi na pmiscent̃. ¶Est aũt plantaz ad inuicẽ in ter omnia animata plurima similitudo. li cet enim arbores specieb9 suis differãt. tamẽ lignũ vni9 speciei arboris non multuz di stat a ligno speciei alteri9 ¶Et hoc contingit ideo quia forma formal' plantaz inter ani mata plus est immersa materie ⁊ quasi in nullo vel modico eleuata sup eã ꝓpter qõ vita etiã eius occulta est. ¶Hac igit̃ de cau sa fit q arboris vni9 nutrimentũ digestiõz habet sufficientẽ primã vt nutriat aliam. ⁊ secũda digestio adhibita p alias conuertit succũ in saporẽ ⁊ figurã fructus ꝑm q con uenit secũ de. ¶Et ideo etiã qñ dissimiles sibi plante inserunt̃ qualescunt et fructificant ¶Optima tñ insitio est vt diximus simil' qn tum potest in similẽ ꝑcipue in truncũ aut ramos omnes inscissos vt sepe probaui.

Item ait Varro q melioz est insitio i̇ arbo rem domesticã q3 siluestrẽ q3 meliores fru ctus ꝓducit. Itẽ melioz est si fiat inferioz in stipite q3 in ramis in altũ q3 melioz fit im mutatio in toto q3 in ꝑte. ¶Quia aũt omis insitio fit p infixionẽ vni9 in aliã ⁊ ꝑforem alligatõnẽ ita q insita quasi venas radica les spargit in eaz cui inserit̃ fit q illa cuius mollicies tãta est q citius cõterit̃ q3 infigi ⁊ colligari valeat nõ possit inseri alicui plã te. et ideo herbe molles babẽtes stipites vt olera ⁊ nimis tenelli surculi. nulli plãte q3 diu tales sunt inseri possunt quonã inser ta non cito radicat̃ in ea cui inserit̃. ſz opoz tet q ꝓcessu tpis cõfortetur et continuetur cum ea cui inserta est. ¶Hec igit̃ est causa q mollis plãta nec in mollẽ nec in durã nec in similẽ nec in dissimilez inseri potest. ¶Ad huc autẽ neq3 in eã que multũ dura est cõ uenienter inserit̃. multũ enim dura non de fa cili in se venas radicales recipit ꝓpter an ditatẽ ⁊ difficultatẽ dure ꝑforationis. et iõ tales insitiones plerũq3 male prouenium sed inserẽtes querere debẽt parua fragra ⁊ recentia in quib9 sit mlta succositas et par ua duricies que quidẽ sustinere possit col ligationẽ ⁊ facile aperiat̃ a calore naturali hec enim cũ inseritur cito aperit se versus eã cui inseritur. et emittit in eaz venas radica les p quas sugit melius nutrimentum q3 sugeret ex terra. et ideo tunc cõualescit insi ta melius q3 si in terra esset fixa. et hec est ra tio in surculi insitione ꝓter illud qõ dictuz est de ea in eodẽ libro. Item sunt surculi in serendi sterilles. quia ferentes fructũ tantũ in eo ponunt q non facile ad debitũ veni re possunt augmentũ. Item de nouo nati ꝓpter rationes ꝓdictas. Itẽ gemmis gros sis et spissis ⁊ pluribus oculati. q3 vbi mul titudo gemmaz grossaz et spissaruz ibi ab undãtie generatiue virtutis que maxime in humore digesto et spisso ⁊ optime com mixto in gemmis coadunato cõsistit. Itez ab oriẽtali arboris ꝑte decisi. quia i ea par te magis q3 in alia ꝑte in ramis ꝑ illustra tionem tempati caloris solis est caliditas

⁊ humiditas que in omnib⁹ animantibus sunt causa vite. sed etiā in alijs accepti partibus ꝯualescunt. Oportet aūt scire ꝙ insitionum multi sunt modi quib⁹ optime ꝓueniunt. ⁊ a siluestritate ad domesticationez plantā transmutāt. Prim⁹ quidē ē ꝙ fragra eiusdē arboris omnia vltra medium medulle ex trāsuerso incidāt ⁊ tunc alliget quod incisum est sicut vulnera ligari consueuerunt. ⁊ circūponat cera vel lutum ad pluuie ⁊ extrinsecoꝝ nocumentoꝝ defensionez ⁊ ne rumpi aut eoꝝ plage aperiri agitatione ventoꝝ possint cōuenientib⁹ particis muniant. statim enī cōsolidato vulnere superior ꝑs emendatuz in sapore ꝓferet fructū ꝓpter digestionem succi in nodo factam. ⁊ hec dicit ꝓprie insitio. que quidem plantā in alterā non transmutat spēm seu genus. sed etiā de siluestri domesticā facit Secund⁹ aūt modus est ꝙ vna ⁊ eadem arbor abscidat in trunco ⁊ fragrū superius in eadē arbore acceptū trunco suo reinseratur. tūc enī conualescēs insita ꝓferz fructū alterius generis in sapore ⁊ quātitate et figura q̄z prius ꝓtulerat. Et iste mod⁹ facit diuersitatē omnē que est in malis ⁊ piris ⁊ ceteris fructib⁹. tanta enī est vis nodi et conuersionis poroꝝ qui prius ascenderūt ꝙ succū ex nodis ⁊ poris retentuz dirigunt ad aliā formā plantalē que forma mōstratur in quātitate ⁊ sapore fructus vt ait Albertus. Terti⁹ modus inuent⁹ est in vite ⁊ in quibusdā alijs que ex medulla crescūt videlicet ꝙ gemma vitis vni⁹ excidit vsqz ad medullaz ꝓfundo vulnere ⁊ transuerse vtrimqz obliquato. et tantūdem de gēma vitis alteri⁹ eruitur ⁊ loco alteri⁹ ponitur. et fit colligatio sicut in alijs. et tūc conualescit ⁊ fructificat ⁊ fieret hoc forte in alijs arboribus sed in vite expertū est. Quart⁹ vero modus insitionis est quo fragrū vni⁹ arboris in aliā inserit arborē ⁊ ꝯualescit et fructificat in ea ꝑ modū q̄ sepe dictus est. ⁊ iste modus regulariter cū fuerit magis similium erit melior ⁊ meli⁹ ꝯualescens ⁊ fit ꝓprie in illis arboribus que rectos habēt poros ⁊ ꝑtunicas ligneas a radice accipiunt nutrimentū. Sed iste modus et similiter secūdus in plures subdiuidit modos Et vnus quidē est quo surculus inserēd⁹ inter corticē ⁊ lignū noue matris imprimitur. Secūdus est cū surculus scisso infigitur ligno. Tertius est qui fit more emplastri. Quartus qui dicit ad buccellū. Quintus vero in amedani seu salicis pertica viridi ꝑforata. De quib⁹ omnibus ꝑ ordinē est videndū Primus quidē modus quo surculus inter corticē lignūqz deponit fit hoc modo. truncū serra recidam⁹ acuta ī loco nitido ⁊ succoso. ipsumqz cum fascia corticis de suꝑpoliamus. deinde vimine salicis aut vlmi ligamus. ibiqz inter corticem ⁊ lignū cuneū ferreū vel osseum ī acutum tendēs ab vna ꝑte planū ⁊ ab alia q̄si rotundū tribus prope digitis cōsiderāter deponimus ne corticis fascia scindat. et in eū locū sb̄ducto cuneo stati surculū mergimus ab vna ꝑte decisū salua medulla ⁊ cortice ꝑtis alteri⁹ pellicula exteriori remota. ita ꝙ optime trunco adhereat surculi incisura. qui supra truncuz quattuor aut sex digitis emineat vel vsqz ad octo. duos vel tres aut plures surculos ꝑ trunci cōstituimus qualitate. quaternis digitis vel amplius aut min⁹ inter eos spaciū relinquam⁹. ⁊ lutū desuꝑ cōueniēt ponim⁹ ⁊ disponim⁹ peciā ⁊ ligam⁹ Hic aūt modus optime comp̄hendit ⁊ conualescit. sed fieri nō potest nisi de mense martij vel aprilis cum iam potest lignū a cortice facile separari. Sed nec fieri potest nisi ī trunco grosso vl' mediocri. et in his arboribus que grossuz habent corticē ⁊ pinguez vt ficus pirus et malus castanea ⁊ similes. Cōualescit aūt maxīe iuxta terrā huiusmodi facta insitio. Et etiā in quacunqz ꝑte stipitis ⁊ grossoꝝ ramorum satis cōgrue ꝓuenit. sed duob⁹ ad minus annis perticaꝝ ꝓpter ventoruz rabiē adminiculis eget. Modus autez secundus qui scisso fit stipite hoc mō agendus est. Resecet trunc⁹ ⁊ desuper poliatur vt dictū est in modo p̄dicto. deinde scindat

in ea parte que magis succosa videt. & que corticem ibidē planū & adequationi furculi congruū cernat habere qđ maxime iuenies vbi mai⁹ est spaciū inter corticē et medullam ꝓpter abundantiaz nutrimēti qđ ad partē illā accessit. ¶Si anteqz scindas vinculū ꝓpe summū stipitis ligaueris trūcum a nimia longitudine scissure defendes. Deinde cuneū duob⁹ digitis vel modicū minus longū formabis in furculo ab vtraqz pte decisum salua medulla & aperta scissura cū aliquo cuneo & de ipsius scissure labijs sublata omni lanugine si affuerit cum puncto parui cultelli acuti furculū immerges taliter q̄ cortex cortici adequat in pte interiori & lignū ligno exteri⁹ vt succ⁹ inter cortices & ligna possit melius seu liberius ptrāsire. in scissura etiā furculi optime trūco noue matris adhereat. Deinde subducto cuneo vt in trunco furcul⁹ sponte constringatur immissus sup rimulas et cortices coniungēdos aliquid corticis eiusdez arboris vel panni lineꝯ cerati ponatur & cū trunco stricte ligetur. Deinde vt aut Cathos subtili puluere in superiorē partē scissure īmisso creta plurimū compressa cuz pauca arena & fimo bubulo vt idem ait vel cū cera sup truncū & ligaturā ad defensionē calloris venti & pluuie congrue disponat & pecia fasciet⁹. Ego aūt plus q̄z milies ꝓbaui & semp inueni sufficere solā cretā bñ cōpressam sine fimo vel arena vel cera et puluere in scissura. hoc etiam proderunt ne vapor a radice ascendens ad nouū alendum filium eidē foras egrediens denegeat. Notandū est tamē q̄ istius modi actus & operatio diuersificat ꝑm diuersitatē grossitudinis & tenuitatis stipitis inserendi & cunei furculi incidendi. nā aut inserend⁹ stipes est valde grossior furculo aut mediocris aut nihil. Si quidez stipes est valde grossior duobus potest scindi modis. vno vt ab vna parte stipitis vsqz ad medullā tantuz cum cōgruo ad hoc scalpro scindatur. ibiqz vnus tantū furculus infigat. alio modo vt ab vna pte stipitis ad aliā scissura ptrā-

seat. ibiqz duo furculi scz vnus a qualibet pte ponat vel vnus tantum si placuerit ab vna pte altera vacua remanente ponatur. Si vero stipes est modicū grossior furculo. necessario p medium scindit & vnū solum recipit furculū. Vbicunqz aut ē vn⁹ tantū modo furculus ponendus est. Debet cuneus eius formari vt in scissura ex vtraqz pte facta. tertia cū cortice maneat conuenienti. In quarta vero que intra stipitem stare debet nihil corticis et latitudinis videatur aut modicū eo modo quo melius furculus tam in cortice q̄z in ligno stipiti exterius & interius adequat. Vbi aūt duo furculi ponendi sunt fiat in scissura cunei a duab⁹ partibus vsqz prope medullaz et acumen accedat. ab alijs duab⁹ partibus sit quasi eiusdem latitudinis ita q̄ ꝑs parū latior cū oī cortice pmanens extra cum cortice matris equet. Pars vero strictior remota exteriori corticula versus medullā stipitis interius disponat. Si aūt stipes est equalis furculo qui inserend⁹ est formet cune⁹ vt ab vtraqz pte sit cortex & vtriqz fiat adequatō et cortice vel peciola sup rimulis posita ſb tili vinculo scissa vel cordula cum modica strictura ligēt. & post modū cū creta seu cera & peciola fasciet. Et hic modus iuxta terram & in altū et in summitatib⁹ optime cōualescit. Et omnes iste forme que siūt scisso trunco possunt fieri cōuenienter de mēse februarij & martij. Etiā et mēse aprilis si furculus omni tenera pte priuet. & melius si colligant anteqz pullulēt et diu ſb terra in loco frigido & vmbroso seruent summitatibus nō subuersis. Et etiā de mēse ianuarij cū calefactione ignis facta insitio cōprebendit cū ei⁹ auxilio conglutinat⁹ curat succus. Sz tunc ꝑfecta erit insitio ceteris melior & meli⁹ ꝓualescens cū iam cortici seu viridis succ⁹ intulerit et gemme incipiunt esse suspecte. Ego etiā malorū insitiones feci circa principiuz augusti de furculis illa estate maturatis et satis congrue ꝓuenerunt. Verūtamen talis insitio faciēda est sub terra vel modicum supra eam vt cum

cumulatione terre a tāto estu insita defen
setur. Uel supra eā vas aliquod stillās su
spendatur. ⁊ hoc auxilio poterit hoc tem
pore etiā in aliū fieri. Fit etiā vt ait Uarro
hec insitio cōmode in solsticio estiuo ⁊ ca
nicule signo ⁊ p̄cipue in fico. vt in tractatu
insitionis ficilati⁹ scripsi. Potest etiam p̄
dicta fieri insitio sub terra ⁊ circa terrā seu
modicū supra eaz vbi sine dubio insiti ra
musculi pueniunt omnib⁹ aljs locis ad i
crementa maiora. qz ibi lignū ⁊ cortex ma
xime beneficio solis adherentis humescit.
cuius loci insitio magis competit plantis
paruulis in qbus insitio celebrat. Si vero
planta mediocriter fuerit magna cōmodi
us erit eandē i locis altioribus inserere vbi
cortex sit nitida ⁊ succosa q̄z ipsam circa ter
ram inserere. quia sic fruct⁹ ex ea pluribus
annis tardi⁹ habet. Uerū tamē quāto ma
gis inferius fiat tāto magis domesticatur
fructus vt supra pbatum fuit. Si vero fue
rit arbor magna plurimos habēs ramos
nil erit vtilius q̄z ramos in locis nitidis re
secare. ibiq; quotcūq; volueris surculos i
serere. Q, si adeo vetusta ē arbor q ramo
rum cortices nimū sunt rugose ac humo
re cōsumpte arbor ea dē incidatur ⁊ relinq̄
tur incisa vsq; ad annū sequentē. ⁊ tunc in
serantur surculi q̄ in ea nati fuerint letiores
⁊ in cōmodiore p̄te locati circumcisis ⁊ ab
iectis ceteris q̄ tōt numero esse poterūt q̄t
inserenti placebit. quia omnes numerum
surculor sufficiēter nutriet tal' arbor. Mo
dus quidē inserendi quē Palladius em
plastrationē vocat. sic ab eodem fieri affir
matur. Ex nouellis ramis nitidis ⁊ feraci
bus. gemma que bene apparebit sine dubio
p̄cessura duob⁹ digitis quadratis circum
signetur vt ipsa statuat in medio. ⁊ ita sub
tiliter cortex leuetur acutissimo scalpro ne
gemma ledat. Itē ex ea arbore cui gestim⁹
inserere similiter cuz gemma tollet empla
strum. nitido tñ atq; vberi loco tūc ibi con
uenienter impressum circa gemmā vincu
lis cogitur sine lesione germinis coherere
vt ea que apposite reddit locū gemme p̄o
ris includat. tunc luto suplinis et liberam
gemmā relinquis. Cui multū p̄derit si pe
ciola cum ceza sup iunctura ⁊ rimulas cor
ticum apponat ad extrinsecor nocumento
rum defensionē ⁊ nutrītis succi ⁊ vaporis
viuifici retentionē. Ramos deinde supio
res eius arboris resecabis ne mater ppri
os volens nutrire filios scz ramos. alienū
sibi filium ppter vilitatē traditū peundū
relinquat. Deinde vero. xx. diebus exactis
aut pluribus resolutis vinculis reperies
externi seminis gemmā mire in arboris ali
ene membra trāsisse. Hic aūt mod⁹ de mē
se iunij fieri posse asserit. licet ⁊ ante ⁊ post
modicum cōprehendat dū modo gemma
conueniēs habeat. Et modus quidez qui
vulgariter dicit ad buccellū q̄ huic proxio
plurimū est affinis sit hoc modo. Buccel
lum paruū grossitudine pollicis longum
cū gemma in medio de nouo surculo ele
uatum. in nouo surculo eiusdē grossitudi
nis suo cortice in tres vel quattuor partes
scisso ⁊ denudato ponat. ⁊ tantū ad inferi
us consideranter cōprimat q̄ ligno stipitis
mediocriter stricte adhereat ⁊ cortex appo
siti anuli non scindat. Et siue gemma posi
ta sup locū gemme sublate ponat sine nō.
nihilomin⁹ sine aliquo ligature vel alteri
us rei auxilio cōualescit. abscindēda tamē
ē omis circūdans soboles surculor ne in
site subrip iant nutrimentū. Et tamen ma
gnū adminiculū p̄stabit si cortex pendens
taliter rescindat q̄ remanēti apposit⁹ buc
cellus subtiliter adequet. Et ppter dictam
causaz peciola deinde creta sup iunctura
⁊ totū buccellū ponat libera gēma relicta.
Deinde ne creta cadat linea pecia fascietur
Fit aūt hic modus de mēse martij post q̄z
cortex separat a ligno. et de mense aprilis ⁊
maij si surculi ante q̄z germinent collecti p̄
uentur ne pullulēt in loco frigido ⁊ vmbro
so sub terra p̄ p̄te submersi. Itē expertū est
in mēse iunij ⁊ circa finē iulij buccellū par
uum cū gemma de nouissimo surculo ele
uatū ⁊ in nouissimo surculo positū eiusdē
grossitudinis siue gemme adequetur siue

non ſine aliquo auxilio ligature vel alteri
us rei optime ꝙualere. Et tā hic modus q̄z
ſupior ꝓprim⁹ q̄ emplaſtratio ꝺr locū hab3
in his ſolis arboꝛib⁹ q̄bus ſucc⁹ pinguis ē
in cortice vt ficis oleis caſtaneis ⁊ ſimilib⁹
¶ Poteſt etiā ſine abſciſione inſerēdi ſurcu
li eleuari buccellū. ⁊ domeſticū eiuſdē groſ
ſitudinis ab vna ꝓte ſciſſum ibidē apponi.
et cū filo ligari ⁊ ꝑparari vt dictū eſt ſupra
⁊ cū comꝑhendiſſe videt ſupra buccellum
abſcidi. relicta eni ſummitas ſuccū ad buc
cellum fort⁹ attrahit q̄z abſciſa. ⁊ hoc mo
do pñt plures eiuſdē ſpeciei ⁊ diuerſarū in
vna virga formari. ¶ Hod⁹ vo q̄ fit in ame
dani vl̄ ſalicis partica fit ℔ modo. partica
vel bacul⁹ dictoꝛ ligneꝛ ꝓforet ſubtili tere
bra ⁊ acuta. ita q̄ inter vnū foramē ⁊ alterꝫ
ſit ſpaciū vni⁹ ſemipedis. ⁊ ſurculis modi
cum raſo cortice intromiſſis iacētes merga
tur in ſcrobe ſurculis eleuatis ita tñ q̄ par
tice ſaltē ſalicis ſummitas aliq̄d remaneat
ſupra terrā. huic vo poſt annū materia to
taliter eleuata ⁊ inter ſurculos inciſa plan
tam quālibet radicib⁹ plurimis decoratā
in ordinata ſcrobe depone. cui forſan ꝓde
rit ſi creta vel cera foramina ⁊ eoꝝ ſciſſure
vndiq3 optime obturent. Quidā autē mi
bi aſſeruit ſe expertū fuiſſe hāc inſitionem
in palo ſalicis viridi ꝓforato vſq3 ad me
dullā ſolūmodo. ⁊ infixiſſe ſurculos equal
groſſitudinis remoto cortice quatenus in
trabāt in foramē vt cortex ſurculi equareť
cortici pali. ⁊ cū cera omnē rimulam obtu
raſſe ⁊ poſuiſſe palū ſub terra quattuoꝛ di
gitis iacenter in loco aquoſo ita q̄ de pa
lo nihil aꝑparuit. ſed ſoli ſurculi ſup terraz
⁊ comꝑhendiſſe optime oēs ⁊ reſecato inē
ſurculos truncō plātaſſe ⁊ bene ꝙualiſſe.
Aliū aūt modū inſerēdi retulit Columella
dicens. Gallica terebra vſq3 ad medullā p
forandā plaga interi⁹ leniter inclinata vbi
deducto omni fragmine vitē vel ramū ad
modū foraminis delibratū. ſucciduz tamē
⁊ humentē ſtrictū impaimi vna vl̄ duab⁹
gemmis foris relictis. ⁊ tūc argilla et mu
ſco locū diligēter operiri ⁊ ita vites i vlmo
inſeri poſſe dixit. ¶ Predicti aūt duo modi
fieri poſſunt cōmode in menſe martij ⁊ in
principio aꝑilis ac febꝛuarij fine. cū viri
dis ⁊ nou⁹ ſuccus caloꝛe aeris diſſolutus
mouet in cortice. Itē ſcribit Varro aliuz
modū inſerēdi ſuo tpe inuentū eſſe in ꝓpin
quis arboꝛib⁹ ℔ modo. Ex arboꝛe q̄ vult
habere ſurculū in eā quā inſerere vult ra
mulū traducat. ⁊ in ei⁹ ramo ꝑciſſo ac de
fiſſo ꝛplicare in locū quod cōtingit ex vtra
q3 parte quod intus eſt falce extenuatum.
ita q̄ ex vna ꝓte qua celū viſuū eſt cortice3
cuz cortice equatū habeat. Ei⁹ ramuli quē
inſeret cacumē vt directū ſit ad celū curet.
poſtero anno cū comꝑhenderit vnde ꝓ
pagatū eſt ab altera arboꝛe ꝑciđit. Ex pre
dictis igit̄ patet q̄ licet inſitio in ſimilia ſit
melioꝛ tñ ⁊ in diſſimilia plerūq3 cōualeſcit
⁊ infinita mirabilia facit q̄ aꝑarēt his q̄ ex
periri deſiderāt ⁊ in talib⁹ exercitant

¶ Ex quibus diſpoſitionibus et in quas tranſmutetur plāta ſilueſtriſ in domeſticationē

Ex his que ſupra determinata ſunt ſcim⁹ plantas ſilueſtres eē ſpinoſas ⁊ ſcabioſas in corticis ſubſtātia ⁊ paruoꝛ et multoꝛuz folioꝛ ⁊ plurimoꝛ fructuuz ⁊ in quātitate minoꝛ ⁊ acutioꝛ et ſiccoꝛ ſuccoꝛ. Et ℔ om nia nō dubitam⁹ accidere plāte ꝓpter ſuū nutrimentū. ⁊ ideo plāta in omnib⁹ his di ſpoſitionib⁹ mutat̄ ꝓ nutrimentū cultoꝛiſ agri in oꝑpoſitas diſpoſitiones. Spinoſitaſ eni venit ex humido nutrimētali intēſo qđ cogitur ad ſupficiē ꝓtingere a medulla ip ſa ſua intēſione. ⁊ hec in domeſticā mutat̄ ꝓpter abundantiā humidi que nō patitur caloꝛē acui ſed frāgit eū ⁊ nō ſinit terreſtre aggregari ſz infundit ⁊ currere ipſum facit in poꝛos plāte. Similit̄ aūt eiuſdē humidi abundātia fluit in maioꝛ folioꝛ diuiſionē hoc etiā facit vt maioꝛes ſint fruct⁹ dome ſticaꝝ. Et q̄ humoꝛ ſilueſtriū tenuis ⁊ ſub tilis eſt ꝓpter paruū eaꝝ nutrimentuz erit

humor domestica ꝛ spissus ꝛ viscosus ꝛ ad flegmaticitatē accedēs ꝓpter eius abundantiam ꝛ letamis administrati cōmixtionez. Tenue aūt ꝛ subtile facile dispergit a calore ꝛ diuidit i plura ꝛ ideo numero sūt plurimi fructꝰ arboꝝ siluestriū ꝛ nō vermiculati sed integri in arboꝝ diu ꝑseuerātes quoniaz subtile ꝛ tenue nō facile putrescit. nec de facili claudit poꝝ sue vegetatiōis ꝑ quē fugit ex arbore. ꝑcipue cū in eodez humido sicut in ꝓpꝛio subiecto sit calor acutꝰ Abundans aūt ꝛ spissum ꝛ viscosum hūidum ꝑ maguas ptes fluit in vnum ꝛ non est facilis digestionis eo q̄ calidū eius est bebes ꝛ ideo fiunt ex eo magni quidez sed non tot numero fructꝰ sicut ex tenui subtili ꝛ acuti caloris existēte. ꝛ cito bebes eiꝰ calor ꝓmittit claudi eius poꝝ ꝑ quē fugit ex arbore ita q̄ multi talū fructuum cadunt ante tps maturationis ꝛ de facili attrahūt vermes. Qđ autē emendat succū ꝛ digerit in domesticis nodi ꝑcipue sunt insitionū qui tenēt in torturis suis ꝛ trāsuersalibus poꝝ humidū donec ad suauē maturetur saporē. ꝛ talis quidē est trāsmutatio eaꝝ ꝑ insitionē domesticaꝝ arboꝝ. Ille aūt plante que sunt de genere granoꝝ ꝛ oleꝝ ex solo cultu ꝛ cibo domesticant̄ in hoc q̄ substātie eaꝝ molliores ꝛ maiores efficiuntur. et sui sapores ꝛ humores minus efficiuntur acuti ꝓpter causam quaz supra diximus. Subtilitas ei corticis que est in domesticis ꝛ planicies absq; dubio ex bonitate et abundantia ꝓuenit nutrimenti

De locis inutilibus et vtilibꝰ generationi plantarum

Planta i sua generatione indiget duobꝰ Quoꝝ vnū est materia ex qua fit ꝛ alterū est locꝰ sue generatiōis q̄ admodū ꝛ pater. Et materiā quidē impedit loci salsugo. eo q̄ exiccat humorē ꝛ humidum radicale plātaꝝ. Cuiꝰ signū est q̄ terre salse cōmixte vel sale seminate sterilez efficiunt. Loca autem ꝓpetuis niuibꝰ coopta oīno nō cōpetunt generatiōi plātaꝝ q̄ exprimēto cōperimus niuē a tpamento esse remotissimam ꝓpter frigꝰ glaciale qđ est mortificatiuum Oportet aūt scire q̄ si aliq̄s locꝰ in se tpaꝰ in hyeme frequēter sit niue cooptus ille ex niue tribꝰ ex causis fecūditatē capit Quarum vna est q̄ vis terre euaporās reflectitur sepius ad terrā ꝓpter niuis coopimentum. Alia aūt quia niue repressa caliditas ad terrā illā spiritās ꝓueniēs generatiōi prebet nutrimentū humidū qđ paulatim ꝛ ꝑ vices distillās supioribꝰ ptibus terre vigorem natiuitati plātaꝝ ꝓtinue infūdit. Tertia causa est q̄ nix frigiditate sua locuz circumstāte vigorē principioꝝ generantium plantā cōtinet ne euaporet. et continet terre superficiē ne emittat intꝰ in visceribus terre vapores generatos q̄ congregati ad superficiē ingrediunt radices plantaꝝ et ꝑstant eis nutrimentū ꝛ fecunditatē ꝛ fomētationē et generationē materie que ingreditur plantaꝝ cōmixtionē. Sicut autē diximus q̄ locꝰ ꝓpetuus in frigore ꝓpter niuositatē non cōuenit generationi plantarum ita ꝛ eodē modo in locis salsuginosis ꝛ siccis nō apparet multū generatio plantaꝝ ꝓpter remotionē locoꝝ a tempamento. hec enī loca multā salsuginē habēta multe sūt siccitatis ꝛ ꝑ consequēs etiā multe frigiditatis eo q̄ calor complexionalis nō ꝓualescit et retinet nisi in humido tempato. et si alius calor aliquando sit in talibꝰ locis ē adurens. et talis calor non remanet ꝫ euolat adustus frigidus et mortificans ea q̄ forte nasci debuissent. Et signum huius terre est q̄ minoratur et contrabitur ex siccitate et frigiditate. quia elongatur a calido ꝛ humido; que eleuant et faciunt crescere loca ꝛ exaltari. ꝓpter quod terra dulcis que abundat in calido dissoluente et in humido vaporante frequentius eleuatur in colles et montes. et terra salsuginis multe deprimitur et inferioratur. In locis autem caldis per conuenientiam materie plantarum et loci apte et bene nate ꝓueniunt

In talibus enī locis dulcis est aqua subtilis ⁊ bene digesta eo ꝙ a calore loci talis ex fundo attrahit terre. et bene digerit a calore loci terminante ⁊ etiā bene cōmiscet. A calore enim multo nō adurente prouenit humidi decoctio. Calor enī in talibus locis abundat ex duab⁹ causis. quarū vna ē calor loci retinēs calorē. Secūda est calor sol' qui ex aliqua reuerberatione multiplicat super locū illum. Et loci quidē calor est sic instrumētalis. Calor autē solis est sicut terminans ⁊ formalis ⁊ quasi viuificās. et iō continue format humidū in plantis Aer etiā immixtus est humido locorum taliuz ⁊ ille iuuat ad hoc vt humidū sursum spirando educat in plante figurā. Montes autē eo ꝙ sunt subtus cōcaui et vaporosi. attrahunt a suis cōcauitatibus humorez. et adiuuat ad hoc caliditas multa que est radioꝝ solis ⁊ stellarū. ⁊ multa ad ꝯuexuz montis reuerberatio. et ideo festinat ī his humidi decoctio p̄cipue in latere cōuerso circa calidum solis hoc est circa meridiez. ꝓpter quod plāte multe et bene decocte ꝓueniunt in montib⁹ et precipue niuiū. humidum enī attractū ad montis superficiē ex figura deuexitatis continue defluit. ⁊ iō superius vinū remanēs optime decoquit quia meli⁹ vincitur a calore quādo nō est superfluū. nec omnino siccat quia ꝯtinue extrahitur ex cōcauo montis et fouet pluuijs et rorib⁹. et hec est causa ꝙ in alto deuexo montis crescunt vina odorifera ⁊ plāte aromatice ⁊ sunt sicciores aliquantulū. Ad pedes autē eorundē montiū sunt plāte et vina magis humida ⁊ minus digesta ⁊ plante spissiores ⁊ grossiores. ꝓpter multum humidū a cōuexo montiū ꝯtinue ad talia loca defluens. Quedā tamē loca siue plana siue montuosa ꝑpetue sunt sterilitatis. ⁊ hec vocant heremi. ⁊ hec sunt arenosa et salsa. et hec sunt vincentē in se habētia salsedinē ⁊ siccitatē. Et inter arenulas locorum taliū sunt raritates eo ꝙ ꝑtes arenaꝝ sūt cōtigue et nō ꝯtinue sibi cōposite. Plāta aūt nō potest generari ex vapore continuo q̄ diffundit ex circuitu loci ex mltis ꝑtibus loci cōtinuis a vtute solis euaporantis. In talib⁹ igit locis aut nō generat omnino plāta aut rara ⁊ debilis essentie sicut est saxifraga ⁊ quedā alia g̃mina ꝑua. partibus enī loci nō coherētib⁹ ꝓpter adustionez. impossibile ē ꝑtes vaporis solide essentie ⁊ coherētis esse. ꝓpter qd̄ etiam expirat inter arenas ꝑ diuersas ꝑtes ⁊ nō format ī plantā. Amplius aūt lutū nobile qd̄ ingenuū est ⁊ liberꝝ a grossa terrestritate ꝓpter vnctuositatē suā cito ꝓducit plantam vnctuosam esibilē. Plāta autē q̄ sup solidos nascit lapides ꝓpter carentiā humoris vix longo cōtingit ⁊ crescit tēpe. Plāta enī remanens et crescēs indiget terra et aqua et aere. et raro hec habet plāta que ī lapidis soliditate est erumpēs. Est et alia plāte ꝯsideratio ex loco plāte ꝓueniēs. quoniaz si fuerit in loco qui est ꝓpe solē hoc est ad directum solis respectū versus orientē ⁊ meridiem citius nascit ⁊ crescit eo ꝙ calor sol' directi⁹ ⁊ diutius manēs sup eaz. cōuenientius ⁊ forti⁹ mouet humidū ei⁹. ⁊ qñ fuerit ad aquilonē et occidentē ita ꝙ sol cito declinat ab ea tardabit generatō ei⁹ ⁊ nutrimētum diminuet. Fit autē ꝫ dupliciter naturaliter scz ⁊ ꝑ accidens qñ locus aliquis ex montibus vel alijs causis ꝓprietatez accipit orientis vel occidētis. Similiter aūt si in loco plante sit aqua frigida grossa in se concludens aerē siue vaporez aereū q̄ sua frigiditate ⁊ spissitudine ascēdere siue euaporare non permittit. ille non ꝑmittit plantas nutriri ad magnū incrementuz. Eodē autē modo impedit siccitas retenta in aliquo loco incrementū plantaruz ꝓpter defectum humidi nutrimenti. tunc enim calor naturalis diffunditur ad extrema loci. et agit in illa cōburendo et obstruendo poros viarum sicut obstruuntur in terrestri adusto. ⁊ tūc aqua nutriens etiam si adessz non haberet meatus ꝑ quos in plante nutrimentum euaporaret. et remanet planta destituta nutrimēto ⁊ ideo nō crescens in magnā quantitatē

¶ De terra et de cognitione fecũditatis et sterilitatis ei⁹.

Terra est unum ex elemẽtis generatoꝝ cui⁹ natural' loc⁹ est ĩ medio toti⁹ in q̃ naturaliter manet q̃eta ⁊ ad ip̃m cuꝫ ab eo sepata fuerit naturaliter mouet̃. Est aũt frigida ⁊ sicca naturaliter. sꝫ accidẽtaliter reb⁹ extrinsecis ĩmutat̃. Ei⁹ v̄o esse in generatis iuuamentũ p̃stat ad retentionẽ faciendã ⁊ fixionem ⁊ ad faciẽdas figuras ⁊ formas. In terris v̄o s̄m Palladiũ fecũditas querenda est ne alba ⁊ nuda gleba sit. ne macer sabulo sine admixtione terreni ne creta sola. ne arene squallẽtes ne ieiuna glarea ne arenosi pulueris lapidosa macies ne salsa vl' amara ne vliginosa terra ne tot⁹ arenosus atqꝫ ieiun⁹ ne vallis nimis opaca ⁊ squalida. Sꝫ sit gleba putris ⁊ fere nigra ⁊ ad tegendũ se graminis sui crate sufficiẽs. aut mixti coloris q̃ ⁊ si rara sit tñ pinguis ⁊ cretosi soli adiunctiõe glutinet̃. q̃ ꝓtulerit nec scabra sint nec retorta nec succi naturalis egẽtia. Ueꝝ quoniam alia terra dãdis frumẽtis ꝯuenit ⁊ alia magis vinetis amica est. Sciendũ est q̃ frumẽtis dãdis vtilis ẽ que naturaliter ⁊ sua spõte ꝓducit ebuluꝫ iuncũ gramẽ pingue trifoliũ calamum rubos pingues pruna siluestria lappas farsana cicutã maluã. ⁊ ceteras hmõi herbas q̃ latitudine ⁊ pinguedine foliorꝝ letũ soluꝫ ⁊ fecundũ demonstrãt Color tñ terre nõ magno ope desideret̃ sꝫ pinguedo atqꝫ dulcedo. Pinguẽ sic agnoscis terrã glebã parũ dulci aq̃ ꝯspargis ⁊ subigis. si glutinosa est ⁊ adheret ꝯstat illi esse pinguedinẽ. Itẽ scrobe effossa ⁊ repleta si supauerit t̃ra pinguis si defuerit exilis. si ꝯuenerit eq̃ta mediocris Dulcedo autẽ cognoscit̃ si ex ea pte agri q̃ magis displicet si eiusdẽ eq̃litatis tot⁹ ager videt̃ glebã fictili vase madefactã dulci aq̃ iudicio saporis explores. Uineis q̃ꝫ vtilez ꝑ hec signa cognosces. si corpis aliq̃tenus rari atqꝫ resoluti ẽ. virgulta q̃ ꝓtulit nitida lenia viridia ꝓcera fecũda sunt vt pirus siluestris prun⁹ rubi ceteraqꝫ hmõi neqꝫ intorta neqꝫ debilia neqꝫ macra exilitate languẽtia. Et hec ĩ cõmuni breuib⁹ ĩ medium absoluta q̃litercũqꝫ sufficiant de terra congrua vineis qꝛ pleni⁹ dicã de ip̃a ĩ libro vineaꝝ. sꝫ cũ sunt genera terraꝝ plurima pinguis aut macra spissa vel rara sicca vl' humida lapidosa vel nõ lapidosa montuosa vel plana ⁊ ex his pleraqꝫ viciosa. tñ ꝓpter seminũ ⁊ plantaꝝ differẽtiã sepe necessaria maxime tñ ⁊ absolute eligend⁹ est pinguis ⁊ resolut⁹ ager vbicũqꝫ situs. qꝛ h̄ minimũ petit laborẽ ⁊ fructũ maximũ reddit Secũdi meriti est spissus ⁊ pinguis. qꝛ licet laborem maximũ petat tñ ad vota respõdet. Illud v̄o deterrimũ gen⁹ est qd̄ erit siccuꝫ simul ⁊ spissum macrũ ⁊ frigidũ q̃ ager more pestiferi fugiend⁹ ẽ Ueꝝ cũ agri sint varijs vtilitatib⁹ deputati Uarro recitat Cathonẽ in nouẽ genera diuisisse ac graduuꝫ vtilitatẽ scripsisse. ait eni meliorẽ agrum eẽ illum vbi vineta possunt esse bono vino ac multo. Secũdo vbi ort⁹ irrigu⁹. tertio vbi saliceta. q̃rto vbi oliueta. q̃nto vbi pratũ. sexto vbi camp⁹ frumẽtari⁹. septimo vbi cedrine silue. octauo vbi arbusta. nono vbi glãdaria silua. Sꝫ aliq̃ dãt primatũ bonis pratis. qꝛ modicas aut nullas requirũt expensas. contra in vineis eo q̃ fructuꝫ sepe sumptu deuorant

¶ De situ qui cõuenit agris ratõe fecunditatis eoꝝ

Sit⁹ terraruꝫ s̄m palladiũ ñ sit adeo plan⁹ vt stagnet nec p̃ruptus vt defluat nec obrut⁹ vt ĩ imũ deiecta valle subsideat nec ardu⁹ vt tẽpestates ĩmodice sentiat ⁊ calores Sꝫ ex his oĩb⁹ vtil' sp̃ ⁊ adeq̃ta mediocritas req̃rat̃. videlicet vt cãp⁹ aptior sit ⁊ humorẽ plurimũ cliuo vallãte subducẽs. vel collis molliter ꝑ latera inclinata deductus vel vallis cũ quadã moderatõe ⁊ aeris claritate submissa. vel mons alteri⁹ cacumĩs defensus obiectu ⁊ a molestioribus ventis aliquo liber auxilio. vel sublimis asper

sed nemorosus ⁊ herbid⁹. Preterea positio agri q̄ eligend⁹ est. ea si sit in frigidis ꝓuintijs orienti vl̄ meridiano lateri ager debet esse oppositꝰ ne alicui⁹ magni montis obiectu his duab⁹ ꝑtibus exclusus algore rigeat. In calidis vero ꝓuintijs ꝑs potius septētrionalis optāda est que vtilitati voluptati ⁊ saluti equa bonitate respondeat. Itē ait Uarro ꝙ quattuor extra fundū ꝯsideranda sunt q̄b⁹ fund⁹ vtilior vel minus vtilis reddit̄. Primū est si regio ꝓxima est infesta q̄z uis fertilis sit fund⁹. inutilis tñ ē ꝓpter latrocinia. Secundū si in regiōe ꝓpinqua sunt boīes q̄ emant q̄ in fundo sūt venalia vel nō care vendāt que fundo sūt oportuna. fructuosior enī fund⁹ est. Tertium si nimis lōginq̄ ē vt ex ea difficile necessaria portent̄ ad funduz min⁹ fructuosior censet̄. Quartū eundē fundū fructuosiorē faciūt vecture si vie sunt q̄b⁹ plaustra vl̄ naues portare ac exportare necessaria possint Refert etiā ad fundi fruct⁹ quēadmoduz vicin⁹ in cōfinio cōsitū agrū habeat. si enī ad limina quercetū habeat nō possis recte ꝑm eā siluā serere oleā qd̄ vsqz eo est cōtrariū natura vt arbores nō solū min⁹ ferant sz etiā fugiāt vt introrsum in fundū se reclinent. ⁊ in cōfinio vitē ⁊ fundū faciāt sterilē

¶ De munitionib⁹ vineaꝝ ortorū et agrorum.

Vinearuz ortorū ⁊ agroꝝ munitiōes mltis modis fiūt. Quidā enī fossatis cingūt. q̄dam sepib⁹ ex palis et viminib⁹ factis. quidam spinaꝝ aut aliaꝝ arboꝝ plātis. Et fossarū quidē munitiōes plurimuz defendūt ab ingressu hominū ⁊ animaliū rapaciuz ⁊ ab iniuria vicinarū aquaruz ad loca defensa fluentiū ⁊ maxime si ripas habēt velut sufficiētes aggeres eleuatos. Multuz etiā conferūt agris ⁊ vineis nimiū humidis ⁊ aquosis vt ab eis fluat suꝑfluus humor aquosus segetes necans ⁊ in lolium ⁊ auenā conuertēs. et completā digestionez humoris vuas nutriētis impediēs. Et hec quidē fossata magna vel ꝑua faciēda sūt ꝑm ꝙ magis ⁊ minus aquosa sunt loca. et ꝑm ꝙ magis ⁊ minus hominū ⁊ animaliū intrare volentiū timent noxam. Fiunt aūt optime toto estatis tempe si aqua subterranea vel in fossatis reparandis collecta ñ impediat in quibus locis facienda sunt de mense augusti septembris ⁊ octobris. quibus mensib⁹ aqua fossarū ⁊ suꝑficiei terre maxime cōsumpta est. Qualiter autē noua fiunt fossata notū est quia ab vtraqz ꝑte latitudinis filum seu funis extenditur et signatur. deinde cū vangis in creta ⁊ acironibus in sabulo fodiūtur et cum badilib⁹ extra remanens cōtrita terra proijcitur. et ripe cū zappis seu vangis vel acironib⁹ poliūtur. Uetera vero fossata reparant̄ hoc modo. primo quidē omnia fossorem impedientia cū ronchonib⁹ extirpent̄. Deinde cum ligonib⁹ fundus radat̄. ⁊ terra cū herbis rasa ꝓijciatur ad viā. Deinde cuz ligonibus adequent̄ ⁊ forment̄ ripe ꝑm ꝙ stare debebūt ⁊ postea libere fossatū quantū placuerit fodiat̄. Notandū est tamen ꝙ ī terra cretosa nō debent fieri ripe nimis sed parū pendētes. qꝛ post gelidā hyemē adueniente veris calore dissoluerent̄ ⁊ ruerēt. sz in lapidosa vel soluta terra nō facile ruūt ripe. Munitiones sepiū que de palis ⁊ viminibus fiunt ꝑcipue locū habent vbi materie ipsarū habetur copia. ⁊ vbi multitudo arborum spinaꝝ plantationē ⁊ conualescentiam impediret. Que quidez qualiter fiant notuz est ꝙ affixis palis acutis semipede distantib⁹ texunt̄ vimine ⁊ spinis desuper muniunt̄ ⁊ cū paucioribus palis ⁊ viminib⁹. debiliores tamen fiunt si affixis palis duobus vel tribus pedibus inuicem remotis tres vel quattuor pertice distantes equaliter extrāsuerso ligantur. deinde sursum rectis viminibus positis contexuntur. Munitiones autem que de spinarum plantis et arborum fiunt: hoc modo faciēde sunt. videlicet ꝙ fiat in loco munitionis sulcus vno pede concauus. et tātundem latus. In quo plante aliunde

radicate vno palmo aut duob⁹ distantes ponant. ⁊ terra q̄ inde remota fuerat optime trita opiant radices. deinde fodiat fossatum si fieri debet ibidē ⁊ terra sup̄dictas plātulas eleuet ⁊ cū tota sursuz eleuata fuerit in summitate si placuerit ali⁹ fiat sulcus ⁊ similis plātatio fiet. Poterūt etiā multe plātationes fieri ad fortiorē munitionez si placuerit ꝑm modū in primo libro traditū cū de tumbis ⁊ curijs loquerer. Notandū tamen est ꝙ multū necessaria est clausura ex spinis tantū faciēde sunt plātatōes Ubi vero nō tanta est necessitas ⁊ lignoꝝ habetur penuria ꝓpter ignē possunt commode fieri plātationes ⁊ p̄cipue supior ex plātis vlmoꝝ ⁊ prunoꝝ sycomoꝝ ⁊ similiū. q̄ oēs plantatiōes tertio anno cū ꝯualuerint affractent ⁊ plicent vbi fortes fiant ⁊ spisse et vbi p̄dite fuerint repent. Deinde cuz spisse creuerint intricate disponant ⁊ ligent vbi opus fuerit ⁊ nō iuxta terrā sz vno pede supra eam. Incidant ip̄e octobris ⁊ nouēbris ⁊ meli⁹ februarij ⁊ martij vsqz quo incipiāt turgescere gēme. hoc eni modo loca semp clausa erūt. ⁊ seps inspissabit pullulans in summo stipituz in medio ⁊ radice. Ex his tñ que in supiori acie sunt plātate poterūt alique quibusdā pedibus distātes sine incisione relinq̄ vt fructū ferāt. aut ꝑ igne seruent vel edificijs deputent. Et plāte q̄dem spinarū in acie inferiori ponēde sunt. inde spinaꝝ aut arboꝝ aut prunoꝝ vel rosaruz siluestriū ⁊ similiū spinas acutas habētiū. Que vo in suprema ponēde sunt arbores sicut prune domestice que spinis suis defendunt ⁊ spissa eaꝝ pullulatiōe claudunt. igni tertio vel quarto anno seruiūt ⁊ plurimū fructū ferūt. vel sint plāte vlmoꝝ vl' salicum vl' populoꝝ vel micoloꝝ ⁊ citonioꝝ aut malagranatoꝝ in calido aere vel temperato ⁊ similiū arboꝝ ⁊ p̄cipue facile pullulantiū a radice. Notanduz est tñ ꝙ si terra sit adeo frigida et dura ꝙ in ea plantule difficile cōprehendāt plātule solūmodo citoniorum cū radicib⁹ vel sine ponat ibidē que nō refugiūt talē terrā. Q, si ē camp⁹ vlmus est vtilior omnib⁹ alijs plātis q̄ et sepem sustinet ⁊ accolit vuas ⁊ frondē iocundissimā ministrat ouib⁹ ⁊ bob⁹ ac virgas p̄bet sepibus ac foco ac furno. ⁊ est in multis opib⁹ oportunus Si vo plātule desunt in p̄tibus illis aut aliūde portētur radicibus coop̄tis ⁊ optime p̄paratis vt a calore defendātur. et vento ⁊ maturitatis fructuum tempe colligātur et sole siccentur semina. et in seminario mense ianuarij vel februarij sata aut plantata nutriant vt seq̄nti vel tertio anno ipsoꝝ copia facile habeatur. Palladius tamen p̄cipit matura colligi semina rubi ⁊ spine que rub⁹ caminus vocatur ⁊ cū farina herebi ex aqua macerata misceri funes. deinde sparceos veteres mixtioni sic induci vt inter funes semīa recepta seruētur vsqz ad verni temp̄is initia tunc vbi sepis futura est duo sulci trib⁹ pedibus a se sep̄atis sesquipedes altitudine fiant et per vtrosqz cum seminib⁹ obruant funes in leni terra. In tricesima die procedūt sentes quos teneros amminicul' op⁹ est adiuuare q̄ inter se per spacia relicta vacua iungentur

De fluminum defensionib⁹

Flumina suo īpetu sepe ripas possessionū fodiunt ⁊ in eis operant ruinas. Et q̄nqz sui cremēto ⁊ depressione vicinoꝝ locoꝝ inundāt ⁊ operiūt terraꝝ sup̄ficiē. Et vbi sua rabie ruinas operant rupes modicū superi⁹ penaculi fortes fiāt ꝑm impetū amnis aut ibidē mergant ciste cuz magnis cornibus ligneis ad modū cratis ab vtroqz capite factis ⁊ viminib⁹ ꝯtexte ⁊ lapidib⁹ plene que bergulli dicunt. Ubi vo aquaꝝ abundātia sup̄ficiē operit ⁊ segetes necat fiāt aggeres fortes ⁊ magni tales ꝙ eoꝝ potentia aquaꝝ iniurie cōtradicat. Q, si in aliq̄ loco debilitat agger anteq̄m deficiat alius cōueniens post ipsum fiat et debilitat⁹ in quibusdā incidat locis vt curr⁹ ⁊ bestie ac boīes nouū aggerē percurrere ⁊ ꝯculcare cogantur

¶ Liber ¶ Tertius

¶ Incipit liber tertius De cāpestri b⁹ agris colēdis et de natura et vti litate fructuū qui ex ipsis nascun tur.

Campestrium agroꝝ cultus i libro secū do generaliter tradit⁹ est Nunc autē in hoc tertio libro dicā singulariť de cultu ⁊ vtilitate cuiuslibet seminis ⁊ fructus qui seminať in eis et ex eis ꝑcipitur ꝟm ordinē alphabeti. Et pri mo quidē dicam de area ⁊ de horreis que vnicuiqꝫ seminū communia vtilia ⁊ neces saria sunt

¶ De area

Area longe a uil la esse nō debet ꝓpter deportandi facilitatē ⁊ vt fraus non timeatur dñi vel ꝓcuratoris vicinitate suspecta Sit aūt vt Palladi⁹ ait vel strata silice vl' saxo montis excisa. vel sub ipo triture tꝑe vngu lis pecorū ⁊ aqua admixtione solidata. sit circa hāc locus altus plan⁹ ⁊ purus i quē frumenta transfusa refrigerenť et horreis inferanť. que res in eoꝝ durabilitate ꝓfici et. Fiat deinde ꝓximū tectum vel habeanť sextaria ⁊ similia vt tꝑe imbris subito mun da et semitrita transferanť vel operiantur. Sit aūt loco sublimi ⁊ ꝑflabili vndecunqꝫ longe tamē ab ortis ⁊ vineis atqꝫ pomeri is. Nam sicut radicib⁹ virgultoꝝ prosunt letamē ⁊ palee. ita insidētes frōdib⁹ ꝑforāt ⁊ corrumpunt

¶ De horreis.

Situs horreoruꝫ superior ⁊ longe ab omni olere ⁊ letamine ⁊ stabulis ponend⁹ est frigidus ventosus ⁊ sicc⁹. Sed factis gra narijs vt Palladius ait amurca luto mi xta parietes liniunť cui aridi oleastri folia vel oliue ꝑ paleis adijciunť. que vt siccata fuerint frumēta cōdenť. hec res gurgulio nibus ac murib⁹ ⁊ ceteris noxijs aīalibus inimica est. Aliqui coriandri folia frumen tis miscent ad seruandū ꝓfutura. hec Pal ladius. Nihil tamē cōmodius erit diu cu stodiēdis frumētis q̄ꝫ si ex horreis i alteruꝫ locum vicinū transuersa refrigerenť aliq̄n tis dieb⁹ atqꝫ ita horreis inferanť. Negat columella ventilāda eē frumēta. quia ma gis miscenť animalia totis aceruis que si non moueanť in summitate vltra mensu ram palmi subsidēt. et hoc corrupto velut corio illesa durabūt. Ab horreis tamen de bet auster esse auersus. Adhuc cauendū ē ne pauimentū sup qđ poniť humidum sit aut rarū sed solidū et bene planuꝫ ne muri bus p̄beat habitaculuꝫ ꝑ foramen. Insup etiam diligenter attendendū est ne sit loc⁹ excedens in frigore vel calore. quia vtrūqꝫ segetes corrumpit ⁊ ꝑdit in eis virtutez na turalem. Aliq̄ puteos faciūt hoꝝ solum ⁊ latera paleis substernūt. ⁊ curāt ne humor aut aer tāgere possit nisi cū ꝓmať ad vsuꝫ. quo enī spūs non ꝑuenit ibi non oriť gur gulio. sic conditū triticū manet annis qui quaginta. miliū vero plus annis centū vt Varro scribit.

¶ De auena

Auena duplex est siluestris ⁊ domestica. Siluestris nasciť in frumēto cū granum ei⁹ satū nimia mollicie ⁊ intempantia terre cō uertitur in auenā que ab ea i herba cogno sciť. qꝛ latiores viridiores et pilosiores ha bet frondes. ⁊ hui⁹ granū nigrū ⁊ pilosum est ⁊ maturať et cadit ante maturationem frumēti. Domestica est alba non pilosa et seminať tꝑe seminū frumenti ⁊ eodez mo do ⁊ melius mēse ianuarij februarij ⁊ mar tij. et etiā in macra terra bona ꝑuenit. ⁊ eū dem querit aerē ⁊ similē terram desiderat. Albertus tamen dicit q̄ siccū querit agrū et modicū ante messes frumēti maturatur et colligiť. et tam herba vtriusqꝫ auene q̄ꝫ semen est optimū pabulū equoꝝ et boum et asinoꝝ ⁊ muloꝝ. neutra vo ipsarū hoīes

nisi ppter necessitatez in suo cibo vtuntur. Virtutē habet relaxandi omnē tumorem z duricies. z faciei immūdicies depurādi vt dicit Plateari⁹

De cicere

Cicer notum est. Et eius quidē diuersitates sunt. Quia quoddā est albū quoddā sanguineū. z ex his quoddā grossum z q̄ dam parū z quoddā est rubeuz z aliud ē nigrū. Ex quib⁹ sanguineū tantū rugosuz corticē habet z est meli⁹ ceteris. Reliq̄ omnia corticē habent politū. Optime nascit i aere tempato z humido z terrā pinguissimam z solutā deliberat. z cretā etiā nō formidat z terrā quidē valde maculentaz reddit. Seminat mense februarij in locis calidis tempatis martij. Frigidis vo de mēse aprilis. Cui pderit vt cito nascat si molle seratur z maxime aqua letaminis cū tarde seritur. Et circa sulcos ortoz optime plantatur z cū maturū est colligit remanētib⁹ herbis. Media corbe seminis bubulca cō tenta est. Sarculat z herbis mundatur vt faba sed nebulis ledit z inde in eluuione facile perit. Colligit quidē granis existētib⁹ siccis z cū luna multum pcessit in defectu. Cicer albū p̄m Isaac calidū est in primo g̃ du. humidū in medio. Rubeū autē est calidus z minus humidū. Sz Auicēna dicit q̄ vtrūq; est calidū z siccū in primo gradu et nigrū est fortius. Cicer plurimi ē nutrimenti ac ventrē humectat sed inflationez generat z ventositatē. Idcirco auget spermā z coitū valde cōfortat. quia tres habet in se causas ad coitū ptinentes. s. calorem. nutrimentū z inflationē. Ideoq; valde cōpetit admissarijs equis cū multitudinem equaruz necesse habuerint coire. Ypocras dicit q̄ ciceris potestates due sunt et cum coquit eas amittit z in aquā vbi coquitur redeunt. vna dulcedinis altera salsuginis Cum dulcedine sua nutrimēto bono nutrit z lac augmentat z ventrem humectat Cū salsugine vo humorē grossuz soluit ac minuit. vrinā et menstrua puocat z valet ictericis ac hydropicis et ad toti⁹ corporis pruriginez Et si in eius iure laueꝫ impetigi nem z serpiginē mūdificat. Itē p̄m Galienum Cicer educit lūbricos z valet ad opilationē splenis z epatis z fellis et lapides frangit in renibus z vesica sed nocumētuz est vulneribus renū z velice. Cicer nigrū est magis diureticū z apertiuū. et ideo pl⁹ valet in aptiōe splenis z epatis et fractura lapidum z lumbricis educēdis. z precipue si cum apio coquat z ius ipsi⁹ bibat. Albuz vo est melius in augmentatione lactis et spermatis. Auicēna dicit q̄ cicer clarificat vocē et nutrit pulmonez meli⁹ q̄z res aliq̄. z ppter hoc fiunt sorbitiones ex farina ciceris. Et oportet q̄ cicer cōmode comedatur neqz in p̄ncipio cibi neqz in fine sz i medio eius. z vehemēter addit in coitu z eius infusio facit erigere membrū fortiter quādo bibitur a ieiuno

De cicercula

Cicercula nota est aerē humidū deliderat z terram pinguē z cretosam. seminari pōt i solida terra vt faba. deinde arari et sulcari tpe ianuarij z februarij z in p̄ncipio martij serit. z media corbis cōplet bubulcam. Bon⁹ cib⁹ est animalib⁹ et boies ea vtuntur elixa z in tortis z in pane cū alijs generibus bladi p familijs tenuib⁹ et boc q̄ laboribus exercentur.

De canabo

Canabū est de natura lini z ideo simile aerē deliderat z terrā. sz nō oportet vt sit totiens exarata. Verūtamē q̄ volūt habere canabum p funib⁹ seminare debēt ip̄m in locis pinguissimis in q̄b⁹ longū valde puniet z grossaz z multā stupā habēs ex grossicie corticis ei⁹. et quanto rari⁹ seminabit tanto magis ramosum erit. Qui vero volunt ex eo facere pānos sz saccos linthea mina z camiseas seminēt ip̄m in locis me-

diocriter pinguib⁹ ⁊ solutis aliqualiter spissū in quib⁹ ꝓueniet sine ramulis q̄si magnuz linū. Et tale cōpetens erit p̄dictis opibus. et iterꝫ erit necessariū piscatorib⁹ ꝑ rhetib⁹ eoꝝ. nā canabū valde meli⁹ defendit in aq̄ q̄z linū ⁊ similiter rhete ex ipso factū. Seritur aūt de mense aprilis et in fine martij et herbis sarculo mundat et manib⁹. Colligitur canabū cū matura sunt semīa eius scz masculinū ⁊ in fascib⁹ ligatū ponunt ī aliquo loco duo fasces simul vt semīa vnius sint sup semina alteri⁹ ⁊ radices oppositе. ⁊ cooperiunt summitates seminū cū herba vel quolibet stramīe sup quo ponūtur lapides aut terra vt seminū maturitas compleat. et cū sic ꝑ sex aut octo dies steterit eleuant stramina aut lapides et ponitur lintheamen sub vel iuxta semina et excutitur semen qd̄ facile cadit. Sz femininū qd̄ semen nō habet totū ꝑ decē dies añ masculinum colligit cū albescit. deinde totū simul macerat in aq̄ ibiq3 dimittit donec stupa possit a lino separi. ⁊ ip̄m linū putrefactuz conteri. et maxime qd̄ ex eo subtile est. Qd̄ vo grossum est valde ⁊ longū velut partice depilari potest a ligno stupa q̄ facile ab eo carpit postq̄z fuerit maceratū ⁊ in aqua lauādo ꝯcussum ⁊ postea exiccatū. Et nota q̄ ex eodē semine canabi nascat canabū ramosum qd̄ semina infinita ꝓducit. ⁊ aliud non ramosum qd̄ seminib⁹ oīno caret. Semē ei⁹ optimū est ꝑ auiculis et ipsum libēter assumūt sibi in escā

¶ De frumento

Frumentū est granum qd̄ ceteris omnib⁹ corporis humani cōueniētius nutrimentū est ꝓpt̄ similitudinē sue cōplexionis. Ei⁹ quidē diuersitates multe sunt. Nā quoddā est nouum vni⁹ videlicet anni vl̄ minoris etatis ⁊ hoc maxime cōueniēs p̄bet nutrimentū. et tale seri debet. Et quoddā ē maioris etatis. ⁊ hoc min⁹ laudabiliter nutrit nec seminibus cōpetit. qr raro vl̄ debiliter nascitur satū Et cuiusdā granū est longū mediocriter. et albū vel rubeū subtilē habēs corticez et farinā interi⁹ albaz. et hoc est optimum. Qd̄ vero est grossum rotundū rubeū vel album aut lucidū est min⁹ bonū. Et pasta quidē q̄ fit ex eo nō est tenax. nec ei⁹ panis crescit in altū. Que vero fit ex primo ē valde tenax. et eius panis multū auget. sed ex agro collect⁹ mēsure min⁹ rñdet q̄z grossū Et granū quidē qd̄ in terra pingui nascit. est pingui⁹ grauiusq3 in pōdere ⁊ nutribilius. Qd̄ vero in terra macra orit cōtrariū existit. Et qd̄ in regione vel terra calida nascitur est calidi⁹. et qd̄ in frigida est frigidius. qd̄ in sicca sicci⁹. et qd̄ in humida regione vel terra ꝓuenit est humidi⁹ Et ē qd̄daz in spicis tonsum. et hoc licet breues faciat spicas. et nebulā seu melumē timeat pl⁹ q̄z viscosum vt quidam dicūt. tamē a radice pullulat et spicaꝝ numeꝝ duplat. grossum vero ⁊ maxime spicas habēs rubeas licet eas magnas ꝓducat ⁊ grossas atq3 mltuz granosas. tamē parū pullulat et rariores īuenitur spicas habere. In omī climate habitabili nascit. licet abundanti⁹ ⁊ nobilius ꝓueniat in regionib⁹ tēpatis sicut in tertio q̄rto ⁊ q̄nto climate. Terrā desiderat pinguem aut mediocris pinguedīs et dulcis saporis. Cretā diligit ⁊ ī mediocriter soluta bonū ꝓuenit nimis vo solutā aut sabuluz nudū recusat patēti campo letat ⁊ leditur vmbris. locis humidis et aquosis degenerat et in loliū et auenā ꝯuertit. Frumentuz vo collis grano robusti⁹ est sed mēsure minus respōdet. Seminat aūt in frigidis et niuosis locis in fine augusti et toto septēbri. Tpatis in fine septēbris et toto mense octobris. In calidis vo in fine octobris et toto mēse nouēbris. In q̄b⁹ omnib⁹ locis primo exiles terre serant vt frumēti sati radices añ hyemē ꝯualescāt. vltimo pingues que si mature serant luxuriāt in spuria diuersaꝝ herbaꝝ que frumēta necant. In iugero seu bubulca seminis corbis vna sufficiet. Qz si p̄dicto tpe terra fuerit nimis sicca. semina sparsa meli⁹ in agris q̄z in horreis ꝑuabunt. Si vo nimis mollis gelicidio

sequētis hiemis corrigetur si extra agrum aqua poterit deriuari ne germē extinguat Si terra sit tpata in octo dieb⁹ terrā egreditur vel paulo post. Colit̄ campestris frumentari⁹ ager hoc modo. Eo diligēter exculto s̄m doctrinā in generalib⁹ traditam ⁊ eo seminato iterꝝ aret̄ ⁊ ligonib⁹ vniuersum semē operiat̄. glebe rumpant̄ et ex eis sulci mundent̄ tā directi minores q̄ꝫ transuersales maiores ꝑ inferiores agroꝝ ꝑtes impressi ꝑ quos aque pluentes libere sine obstaculo ad fossata deriuent̄. que si tpe q̄ granum est in lacte ⁊ incipit germinare in agro remaneāt semē extinguēt. Mense vero ianuarij post gelicidiū februarij ⁊ martij postq̄ꝫ frumentū est quattuor foliorum sarculo ⁊ manib⁹ ab omnib⁹ adulterinis herbis mundet̄ ita q̄ herbosis locis maturius nō herbosis seri⁹. Mense vero maij non sunt tāgenda frumēta q̄ florent octo diebus. deinde flore deposito diebus quadraginta grandescūt vsqꝫ ad maturitatis euentū. Idē dicit Palladius de ordeo ⁊ d̄ ceteris que sunt seminis singularis. Mēse iunij locis maritimis ⁊ calidiorib⁹ ac siccis. tpatis vero ⁊ frigidis mense iulij tritici messis abscindit̄ quā paratā esse cognoscis si equaliter spicaꝝ populus maturato rubore flauescit. Et modus quidez metendi solitus not⁹ est. Pars v̄o galliaruꝫ planior hoc cōpendio vtit̄ ad metendum. Et ꝓpter hominū labores vni⁹ bouis opa spacium toti⁹ messis assumit. Fit igitur vehiculum q̄d duab⁹ rotis breuibus fertur. hui⁹ supficies tabulis munit̄ que forinsecus decliues. in summo reddūt spacia lōgiora ab ei⁹ fronte carpenti breuior est altitudo tabulaꝝ. ibi denticuli plurimi ac rari ad spicaꝝ mensurā cōstituunt̄ in ordine ad superiorē ꝑtem de curru. A tergo vero eiusdē vehiculi duo breuissimi temones figantur vbi bos capite in vehiculū v̄so iugo aptatur. ⁊ bos mansuet⁹ qui nō modū cōpulsoris excedat. Hic vbi vehiculum ꝑ messes ceperit pellere oīs spica in carpetuꝫ denticulis cōp̄hensa cumulatur abruptis et relictis paleis altitudinē vel humilitatē plerūq̄ꝫ bubulco moderāte qui sequitur ⁊ ita ꝑ paucos itus ac redit⁹ breui temporis spacio tota messis implet̄ hoc cāpestribus locis vel equalibus vtile est vbi necessaria palea non habet̄. Secata frumēta ī mane vsqꝫ ad tertiā. vel tota die cum aer tpatus est ligātur q̄ in horis nimie siccitatis spice ac ligamina ex eadē segete franguntur. deinde ligata portātur ad areaꝫ fasciculis numeratis. ⁊ sub tecto aliq̄ aut in barchis taliter disponunt̄ q̄ aqua pleres intrare n̄ possit ibiq̄ꝫ cōgregent̄ donec fuerit vniuersa messis expleta Postmodū triturantur aut virgis aut equabus. sed virgarū tritura melius totū frumentū de paleis excutit trituratio v̄o equaꝝ velocius ⁊ fractione paleaꝝ eas nutrimēto animaliū melius p̄parat. Ab omnib⁹ folliculis et seminibus extraneis euētatione mundātur ⁊ cōuenienter exiccata ⁊ refrigerata in areis ad horrea seruāda portātur. cui⁹ durabilitati ꝓderit si sepe inquirat̄ ne intra se acerui calore inficiantur extraneo. Q̄d quidē cū acciderit ꝑ granaria siue horrea moueātur vl̄ euentent̄ vel q̄d melius est ad solē et aerem deportētur. et refrigerata iterꝝ horreis inferantur. Generaliter tamē de omnib⁹ granis p̄ter miliū compertū est q̄ in stipul̄ suis diutius q̄ꝫ excussa seruant̄. Frumētum s̄m Isaac calidū est ⁊ humidū temperate. Cortex ei⁹ calidus ⁊ siccus est ⁊ mundificatiuus. nutrimentū eius est ꝑuissimuꝫ. in aqua calida missus ⁊ ꝑfricatus atqꝫ colatus coctusqꝫ pectora ⁊ pulmones viscosis humoribus purgat. ⁊ si aqua mittat̄ in lac nutribilior efficit̄. Si cuꝫ vino aqua mixto coquat̄ et fiat cathaplasma de eo māmillis duris ꝓpter lac coagulationem dissoluit. Isidor⁹ autē dicit q̄ farina frumenti cum melle mixta faciei pustulas sanat māmillis ex coagulatiōe lactis induratis cū adipe ⁊ vino decocta duriciē mollificat. Collectiones ⁊ apostemata maturat. neruos induratos ⁊ indignatos ⁊ quasi spasmatos relaxat. Et eadē dicit Diascorides. Frumē

tum cū sale mixtū apostemata maturat ⁊ aperit. Tritici recētis ⁊ noui nutrimētū parum crudū flegmaticū ⁊ inflatiuū existit. rugitū ⁊ dolorē lateribꝰ cōmouet. assatum magis nutrit. ventositatē minꝰ facit ⁊ stipticum est. In aqua coctū grauissimū est et inflatiuū. digestioni durꝝ ⁊ rugitū mouet. humores dēsissimos ⁊ viscosissimos generat. Sꝫ tñ si bene digeritꝫ multū nutrit ⁊ mēbra cōfortat. ꝓpterea dari oportet eis qui magnis laboribꝰ exercentꝫ. Granū fractuꝫ si cū lacte coquatꝫ sanguinē bonū ⁊ laudabilē generat ⁊ nutrimentū multū. Si tñ sepe sumantꝫ opilationē epatis ⁊ duriciē splenis ⁊ lapidē in vesica ⁊ renibꝰ faciūt. maxime si renes calidos naturaliter vel accidētaliter inueniāt. Et pasta quidē frumēti q̄ plibꝰ vtimur modis siquidē azima viscosa est inflatiua ⁊ ad digerendū dura. Iōqꝫ inflationes ⁊ dolores ⁊ opilatōes generat ⁊ nutrimentū durꝝ ⁊ grossum ⁊ illaudabile reddit q̄re exercitātibus tantū ꝯuenit. Si vero fuerit fermētata bonū ⁊ laudabile generat nutrimentū Si vero frixa vl sub prunis cocta mala est. qꝛ exteriꝰ dura ⁊ interiꝰ viscosa ⁊ semicocta remanet. Ideoqꝫ nec ociosis cōpetit ꝓpter viscositatē ⁊ cruditatem intrinsecā nec exercitātibus ꝓpter duriciem ⁊ adustionē extrinsecaꝫ. Panis in forma magnꝰ corticē subtiliorē ⁊ duriorez habet. ꝓpterea eiꝰ cortex parū nutrit et est ad digerendū durꝰ humiditatem desiccat vñ ⁊ ventrē ꝯstipat. medulle vo multuꝫ hꝫ ⁊ ipa medulla est grossa viscosa humida ī flatiua ⁊ flegma viscosū generat. Panis aūt ꝑui et subtilis interiora ignis ꝑforat et medulle humiditatē desiccat. vñ paruꝫ nutrit ⁊ tarde egeritꝫ ventrēqꝫ ꝯstipat p̄cipue si frigidꝰ sit ⁊ vno vel duobꝰ diebꝰ a coctōne longinquꝰ. Qui vo est mēsure medie ī forma est medie potestatis. Et panis q̄dē cuiꝰ ignis in coctiōe magnꝰ fuit habꝫ exteriora exiccata ⁊ indurata. interiora vo non bene cocta. qꝛ velociter cortex indurata nō ꝑmittit focū ad interiora penetrare. Iōqꝫ cortex est dura nō nutriēs sicut fere incēsa vnde siccissimū sanguinē parit et cōstipat ventrē. Et mica quidē viscosa grossa et indigesta. vñ crudos ⁊ viscosos generat humores. Si eni añq̄ coctꝰ sit extrahatꝫ viscosus erit fortiter digerētibꝰ ⁊ exercitātibꝰ tantū necessariꝰ. Et si dimissus fuerit vsqꝫ quo coctꝰ erit siccꝰ erit ⁊ stipticꝰ ⁊ durus digeri. Mediocris vo focꝰ tꝑatus est quia totū penetrat corpꝰ panis eq̄litꝫ. Et coctꝰ q̄dē in furno melior est qꝛ totꝰ equaliter coq̄tur. sub testis vo deterior qꝛ focus in vna ꝑte magis opatur ⁊ altera cruda remanet et viscosa ⁊ ideo ad digerendū durus est. Si ergo sepe comedatnr post multū tꝑis inflatiōes ⁊ dolores lateris generabit. Similiter subcinericiꝰ aut sup carbones coctus velociter extrinsecꝰ desiccatur. interius vo grossus remanet ⁊ viscosus et multum cineris cū eo admisceꝫ. maxīe si ligna sint mollia ⁊ cito incindantꝫ. ⁊ ideo inflationes ⁊ grauitates mēbrorū ⁊ obscuritates facit. Et panis q̄dē calidꝰ aut recēs magis est humidꝰ et nutritiuꝰ q̄ post vnū aut duos dies accipitꝫ laudabilis ē. qꝛ tꝑatꝰ est interius et exteriꝰ. Siccissimꝰ rarus est et leuis causa ablate humiditatis. vñ hūores desiccat ⁊ generat sitim ꝓpter desiccationē stomachi ⁊ ventrē ꝯstipat. Panis autem tꝑate habēs fermētū ⁊ sal ⁊ bñ cōfectꝰ ⁊ sic oportet coctꝰ facile in stomacho digeritꝫ et sanguinē clarissimū in corpe generat. Vñ cōmodior est eis q̄ in quiete sunt ⁊ deliciarum delectatiōe. Exercitātibꝰ ⁊ laborātibꝰ incōueniēs est ꝓpter sui subtilitatem et facilitatē dissolutiōis ex mēbris eoꝝ. Panis vo paꝝ fermētatꝰ sal nō habēs nec bene coctus viscositatē creat ⁊ grossiciē. ꝓpter hoc aptus est exercitātibꝰ ⁊ fortiter digerētibus Panis vo supfluū fermēti ⁊ salis habens minime nutrit ⁊ ꝯfortat. Virtꝰ eni salis humiditatē eius desiccat. fermentū vo cōiunctionem rarificat

De faba

Alba quedā grossa quedā ꝑua est. Itē quedā alba

quedā nigra est. Et iterꝝ quedā facile coq̄t quedā dure. Et alba quidē que facile coq̄t est melior ⁊ ꝑua saporosior ē ⁊ magis fertilis q̄z grossa. Grossa v̄o pulcrior sz min⁹ fertilis. In omī aere habitabili ꝓuenire d̄r Terrā desiderat pinguē ⁊ cretosam ⁊ in ea subtilē facit corticē ⁊ facile coquit̄ ⁊ ī mediocriter soluta satis ꝯueniēter nascit̄. In sabulo v̄o ⁊ macra nō bene ꝓuenit. ⁊ que ibi nascit̄ grossum habet corticez ⁊ dura est ad coquendū nisi talis ager letamine impinguetur. tūc enī ei⁹ malicia emendat̄. Melior tñ semꝑ est q̄ nascit̄ in terra pingui cretosa Seminat̄ aūt in stipulis ⁊ in terra nō arata. licet et in arata seri congrue possit. Spargit̄ āt semē ī locis calidis aut tꝑatis inense nouēbris ⁊ decēbris. Frigidis autez aut ītꝑatis de mēse ianuarij ⁊ februarij cū terra post forte gelicidiuz talis est q̄ possit arari post sparsum semē. Et meli⁹ quidez in hūida q̄z sicca terra serit̄. Sed et seri pōt de mēse martij. maxime in terra valde pingui cui mlt̄ū ꝓderit cū tarde seritur si madida seminet̄ sic eī statim germinare ⁊ nasci cogetur q̄ si in aq̄ letaminis duob⁹ vel tribus dieb⁹ mollificari sinat̄ q̄ nascitur ex ea melioris erit cocture. ⁊ etiā talis mollificatio pinguis eidē contra terre macredinē auxiliū exhibebit. Quidā dicūt fabā in aq̄ vitrata cum serit̄ respersam cocturaz non habere difficilez nec est necesse vt nascat̄ q̄ glebe in ei⁹ seminatōe rumpātur. his enī nō obstātibus licet plurimū infra terram submersa fuerit erūpit pullulās ad suꝑficiem terre. Corbis vna ⁊ min⁹ bubulcā complet. nā late spargēda est vt dilatari in stipitibus possit. Luna aūt plena meli⁹ serit̄ faba. Hoc genere leguminis terra non ledit̄ ⁊ maxime si radices dimittant̄ sed tamē in eo nō multū fecundat̄ nisi ꝑ accidens ager fuerit humid⁹. Nā columella dicit agruz frumētis vtiliorē ꝓbari qui anno suꝑiori vacu⁹ fuerit q̄z qui calamos fabacee messis eduxit ⁊ verū dicit duplici rōe. vna ratō quia messis de nutrimēto frumēti aliquid cōsumpsit. altera q̄r nō potuit in estate sic cōmode exarari vt nudus. Faba s̄m Palladium runcāda est cuz quattuor digitis eminet suꝑ terrā. deinde alia vice sarrietur cum herbe nocue fuerint in ea renate. quo quidē nō affligit̄ sed ꝓficiet ⁊ multum fructum reddet. Et flexa quidē ꝓpe nodum sicut integra rñdet. Mense maij ⁊ iunij faba quadraginta dieb⁹ floret simulq̄z grādescit. Idē est in omnib⁹ q̄ sunt semīs duplicis velut pisum ⁊ cetera legumina Mēse iunij faba luna minuēte vellctur ante lucem sane ⁊ anteq̄z luna ꝓcedat ⁊ excussa et refrigerata ponat̄ in horreo. ⁊ sic gurgulio nes aut nullo modo aut min⁹ patietur infestos vt Palladius ait. Varro scribit q̄ faba ⁊ cetera legumina in vasis olearijs cinere oblita ꝑdiu incolumia seruant̄. Fabe vt dicit Isaac aut comedunt̄ virides ⁊ tūc frigide sunt ⁊ humide in primo gradu et humores generāt grossos crudos ⁊ inflatiuos. Vñ ventositatē faciūt ⁊ ideo stomacho valde nociue sunt. Sicce vero et maturitate ꝑfecte frigide sunt ⁊ sicce in primo gradu ⁊ illaudabilē generāt sanguinem. ⁊ carnē inflant ⁊ dilatāt. ⁊ oꝑant̄ in ea q̄d fermentū in farina. Vñ in suꝑioribus vētris plurimā grossiciē generāt ⁊ inflatiuā. ex q̄ fumus in caput ascendēs cerebro nocet et somnia multa ⁊ corrupta inducit. Cū igit̄ hui⁹ nature sint fabe nō eis aliquo decoctionis modo potest auferri sz minui. Experimento aūt hoc ꝓbat̄ q̄r fabis q̄tidie vtentes indigestionē ⁊ inflationē patiunt̄. etiā si sanissimi sint. Mūdificatiue autē sunt et ideo valēt ad lentigines. et qui cutē sui corporis mūdificari volūt ex farina eaꝝ lauari assuescāt. diuersis coquit̄ modis. Quedam enī aqua coquunt̄. quedā enim igni assant̄. Cocte in aqua laudabiliores sunt. quoniā aqua eis plurimū aufert ventositatis ⁊ grossiciei. maxime si eiecta aqua priori altera iungat̄. Hec q̄z decoctio duobus fit modis aut cū cortice aut sine cortice. Et cocte quidē cū cortice dure sunt ad digerēdum grosse inflatiue. spissitas enī corticis egressionem ꝓhibet ventris. ⁊ mora eius

diuturna in ventre ventositatē ⁊ inflatiōz generat. Cocte vō sine cortice minus sunt inflatiue ⁊ cito digerunt. et si ꝑm ius fiat calefactiuis reb⁹ appositis vt pipere zinzibere vel oleo pfecta est medicina ad cort⁹ opationem. Comeste aūt cū origano menta cimino ⁊ similib⁹ suā ventositatē ⁊ inflatiōz minuūt. Allate min⁹ ventositatis ⁊ inflationis habēt sed ad digerendum durissime sunt. verūtamē si aqua infundat post allationem ⁊ cū cimino mēta ⁊ origano comedantur. duriciē amittūt Fabe confracte bobus in cibū cōtinue abundāter exhibite cito eos impinguāt. et hoc modo boues magni ⁊ senes a peritis vaccarijs impinguāt in dieb⁹ qndecim ⁊ renouat caro eorum. Auicēna dicit q fabaz rectificatio est plōgatio infusionis eaz ⁊ bonitas decoctiōis ⁊ comedere eas cū pipe ⁊ sale ⁊ silib⁹ ⁊ cuz oleo et meliores oīm sūt grosse albe nō ꝑforate a gurgulionib⁹. Et ex ꝑprietatib⁹ eaz est q ablcindūt oua gallinaz cū nutriūtur ex eis. et q faciūt videre somnia cū alienatione ꝑturbata et q faciūt accidere ꝓpruritus ꝑprie recētes. Itē emplastrū ex corticibus eaz sup femur infantis ꝓhibet ortū piloz similiter quādo sepe iterat sup locū rasuz. Et fabe abstergūt morphēa in facie ⁊ ꝓcipue cū cortice et pannū ⁊ lentigines ⁊ faciunt colorē bonū ⁊ eaz emplastrū ē bonuz apostemati māmille ⁊ caseitati lactis i ea. et que ex eis cocta sunt cū aceto et aqua cōferunt solutioni antique ⁊ ꝑprie cū fuerint cū corticib⁹ suis ⁊ ꝓferunt dissenterie. Plinius dicit q faba cocta cū colatura et⁹ potata pulmonē mūdificat. apostemata māmillaz curat. cū rosis mixta dolorē ⁊ liuorem ⁊ lippitudinē oculoz curat masticata ⁊ ꝓpibus apposita. humores ad oculos reumatizantes cōpescit. Itē scissa ⁊ sup venaz incisaz posita sanguinē restringit. lac effluens de māmillis sistit ⁊ defluere de māmillis nō ꝑmittit. Pdo dagricis ⁊ arteticis cū adipe ouis decocta subuenit si sup doloris locū emplastret. Tumores ⁊ inflatōes apostematū repcutit si in ꝓncipio decocta in aceto tumori apponat. Itē dicit q qñ faba est in flore aquas maxime cōcupiscit cū vero efflorauit diligit siccitatē. Itē dicit q in aqua marina vel salsa vix coquit. Dicit etiā q in insulis maris occeani nascit faba spinosa ꝑse que coqui non potest. Itē in egypto nascit faba spinosa longa decē cubitorum quā cocodrilli fugiūt timētes ne oculi eoz spinis eius ledātur.

¶ De farre

Far est quasi simile spelte sz est grossior in herba ⁊ grano. Seritur tpe tritici ⁊ spelte. Et corbis vna bubulcā cōplet. Abundatur ⁊ metit vt triticū. Far tempate complexiōis est. ⁊ est cib⁹ bonus sanis ⁊ egris. satis cuz nutrit et ꝓfortat ⁊ bonū generat nutrimentum ⁊ pon⁹ est stipticū q̄z laxatiuū

¶ De faseolo

Faseoli noti sunt. et eoz quidā sunt rubei quidā albi. Terrā et aerē talē deliberant q̄ lem panicū et milium. et inter ipsa et cicera cōmode seminant. Serunt etiā in ortis inter cepas ⁊ caules. sed ⁊ in min⁹ soluta terra ꝓueniunt. ⁊ eisdē tpibus seminantur. Et quāto magis terra pinguis fuerit. tāto rarius seminētur herbis sepe mundent. Colliguntur aūt succesiue ipsoz silique quotiens albedine sua maturitatē fatētur ⁊ sup limbeis aut sextorijs ad solem siccant. Rubei calidi sunt ⁊ humidi in medio secundi grad⁹. Albi vō parū min⁹ calidi sz magis humidi. Testat hoc q eoz grana vt cetera siccari nō possunt. et si deficcant diu ꝑuari non possunt. humores generat grossos et inflationem ventositatē sumū q̄z plurimū caput implentē. et somnia pessima ac terribilia facūt ⁊ corrupta. Auicēna ꝓterea dicit q generāt humorē grossum. sz sinapis ꝓhibet nocumentū eorū. et similiter acetū cū sale pipere ⁊ origano

¶ De gith

Gith est semen nigrum et quasi triangulare. Cui⁹ herba nascit̃ in frumẽtis ⁊ speltis et siligine ⁊ vulgariter dicit̃ gittiron⁹. et facit flores rubeos ad modũ campanellarũ Est autẽ calidũ et siccũ in secundo gradu Virtutẽ habet dissoluẽdi et cõsumẽdi contra opilationẽ splenis ⁊ renũ ⁊ yliacã passionem ⁊ dolorẽ stomachi ex ventositate valet puluis eius in cibis. Cõtra lũbricos detur puluis eius cũ melle et fiat etiã emplastrum ex puluere ei⁹ ⁊ succo absinthij circa vmbilicum

De lolio

Lolium siue zizania nascit̃ inter triticũ siccis corruptisq; tpibus vim acutaz habet et venenosam. Opilat mentez ꝑturbat ⁊ inebriat. Cum vino cocta ⁊ stercore azinino ⁊ semĩe lini cathaplasmate facto. apostemata dissoluit et scrophulas. Cocta cum radicis cortice et vulneribꝰ iam putrefactis apposita sanat et mũdificat. Itẽ est adustiua tritici q̃ trahit nutrimentuz eius. sicut papauer est zizania auene ⁊ caulis vitis quia adurit eã vt ait Albert⁹

De lenticula

Lenticula nota est hec vult habere locũ tenuẽ ⁊ resolutũ vel etiã pinguẽ. sz siccũ maxime q̃ luxuria ⁊ humore corrũpit̃ vsq; ad lunã duodecimã. De mense februarij serit̃ Quartariũ corbis in satiõe bubulce sufficiet. Cũ aũt lens valde cito pullulet ⁊ ĩcrementũ accipiat oportet q̃ si ager fimãdus est prius q̃z serat̃ cũ fimo arido misceat̃. et cũ in illo quattuor vel q̃nq; diebꝰ steterit: tũc spargat̃ in agrũ. hoc Albert⁹. Sz Palladi⁹ ꝑcipit hoc fieri debere vt cito nascat̃ et crescat. Frigida est in ꝑmo gradu. sicca ĩ tertio. Nutrimẽtũ ei⁹ est grossum ⁊ ad digerendũ duꝝ. melancolicũ sanguinem generat ⁊ si cũ corticibꝰ comedat̃. cerebꝝ fumo grosso implet̃ ⁊ melancolico. vñ causa est doloris ⁊ fallaciũ formidolosoꝝq; somniorum. Ventositatẽ ⁊ inflationẽ ⁊ constipationem faciũt. Preterea ceteris granis stomacho nociuior est et pulmoni ac dyafragmati et pelliculis cerebri ceterisq; neruis pelliculaꝝ et ꝑcipue oculoꝝ q̃ humiditatem eoꝝ desiccat et exasperat. sanis oculis officit quãto magis infirmis. Est igit̃ cõplexioni sicce noxia sz eis q̃ humide sunt cõplexionis aliqñ prosunt si sine cortice coquant̃. Itẽ ydropicis valẽt cũ cortice vero nocent nimis ꝓpter ventositatẽ ⁊ inflationem quã faciũt. grãdis et noua melior est ⁊ coquibilis ꝑm cibũ ⁊ medicinã q̃z parua vetus et dura. Si cineri misceatur melius seruabitur

De lupinis

Lupini aut terras aut vineas impinguãdi aut seminis colligẽdi causa serunt̃. Qui ꝑma causa in vineis vel agris spargunt̃ de mẽse augusti. vel collectis vuis serẽdi sunt et ligonibꝰ cooperiẽdi vel aratro. Deinde mẽse aprilis vel maij cũ ad debitũ augmẽtum ꝑuenerint euertendi sic eni vineas et agros letamĩs more impinguãt ⁊ fecũdãt et in agris tũc serat̃ miliũ ⁊ panicũ et tempore veniẽte frumẽtum. Et vineis quidem magis letamine ꝯferũt q̃d eis nõ bñ competere dicit̃ quia ꝯsueuit vini viciare saporem. Serunt̃ etiam optime post collectas messes in stipulis vel faualibꝰ bis aratis vel circa principiũ augusti Deinde mense octobri iuxta terrã ligonibus inciduntur. et ꝑ sulcos ponunt̃. super quos seminato frumento vomere terra voluit̃. ⁊ sic denuo optimũ granũ ibidez efficit̃. vbi etiã anno sequenti iterũ frumentũ seri potest vel siligo. Possunt etiam seri eodem tempore inter panicum in secunda eius sarculatione qui collecto panico remanebũt vt agꝝ impinguent frumentarium ꝑm modum predictum. et tunc due corbes eius vel plures in bubulca ponuntur. Qui vo semis

colligendi causa serunt mense octobris ⁊ no uembris debent seri ⁊ corbis vna bubulcā complet. limoso agro lupin⁹ non nascitur Cretā formidat et exilē terrā ac rubricaz di ligit. Lupini sarculādi non sunt et sarcula ti extinguunt quia vnā tantū radicē habe ant nec hoc quidē desiderāt qr herbas p̄ter auxiliū cultoris affligūt. Mense iunij vel iulij colligitur. et statim si placuerit fert ex area sed est ab humore longe ponendus in horreis. sic enī diutissime custodit maxime si granaria ei⁹ afflauerit fumus assiduus. Lupini vt ait Isaac calidi ⁊ sicci sunt in se cundo gradu. Et eoꝝ ali⁹ est amarus q̄ ex natura sua talis est. et hic medicine cōpe tit. Ali⁹ dulcis ⁊ insipid⁹ qui ex mora mul ta in aqua dulcorat⁹ est ⁊ insipid⁹ factus. Farina lupinoꝝ cū melle valet cōtra lūbri cos. ad idē valet panis fact⁹ ex farina eius melle et absinthio posit⁹ sup stomachuz et melius si addat modicū aloes. Eadē fari na apostemata maturat ⁊ rūpit. Lupinus vt ait Auicenna subtiliat capillos ⁊ abster git pānos ⁊ morpheam et faciē et tūc maxi me qn̄ decoquitur cum aq̄ pluuiali donec dissoluat. Quidā dicūt q̄ farina lupinorū pilos natos adurit ⁊ exurgere alios nō p̄ mittit. Isaac ait q̄ si aqua in q̄ dulcorātur loca cimicū abluant moriētur. Dulcorati vero lupini nutrimentū grossum est et ad digerēdū durū. Ideoqz humores generat viscosos

De lino

Linum desiderat aerē tempatū et terrā solutam et pinguez. ⁊ quāto pinguior fuerit tanto ipsi⁹ stupa erit grossior. quāto vero macrior tāto ei⁹ stupa subtilior erit. sz ex eo paꝝ et breue in tali terra nascet. hui⁹ autez seminatiōe terra satis macrari ⁊ ledi credi tur. Ideoqz auxilio letaminis eget si tale se men recipe assuescit Ei⁹ terra semel añ hye mem debet arari vt glebe ꝓpter gelu seq̄n tis hyemis in puluerē reducant. deinde p⁹ hyemē cū primū poterit secūda vice arabi tur deinde aspergat et iterū arat q̄nqz vel sex vicib⁹ inter omnes in tantū q̄ quasi in puluerē redigat. Ita tn̄ q̄ prima vice ꝓfū dius. secūda vice min⁹ ꝓfunde aret. ⁊ sic sp ꝓfundatio vsqz ad vicē vltimā minuatur. Deinde a medio aprilis vsqz ad ei⁹ finem ipsius est optima satio que in summo ter re fit minus vno palmo terra supra semen aratro reuoluta. In cuius satione s̄m mo rem alexandrie vbi linuz optime procura tur. potest vnus bos vnum ducere aratꝝ. et duo simul iuncti possunt ducere duo vt vnum aratrū per vnum brachium vel pa rum plus quodam fune sequatur ad pri mum. quorū vnū quodqz suuz habeat bu bulcū qui aratrū teneat et conducat. Tres corbes huius seminis vel parum plus suf ficiunt in bubulca. Cui multum proderit si talis ager erpegetur postq̄m fuerit semi natus. Q, si tempus fuerit magne siccita tis ei valde proderit si poterit irrigari. po test etiam seri ante hyemem ī locis calidis in quib⁹ linū natū frigore non ledat. ⁊ tūc melius ꝓuenit in terra mediocriter creto sa q̄z in nimis soluta. nec est necesse q̄ sit pī guis ⁊ q̄ vltra duas vices aret dummodo terra pulueriset. et cū fuerit seminatū meli us est q̄ cū erpexe solūmodo de quibusdā spinis facto semē opiat. Meli⁹ etiā est q̄ vnus bō cū fune trahat erpexem q̄z boues ꝓpter nocumentū vrinaꝝ. et h̄ est cuilibet homini facile. Hec herba bis mūdanda ē que maxime grūgo. id est. custute vel lini podagra inuoluēte suffocat. Ideoqz extir pand⁹ est anteq̄z circa linuz inuoluat. licet ꝑ ipsum ambulādo ledat cū magnū est. et ideo mūdator debet añ se manib⁹ aperire. et ire per eum eleuatis optime pannis. sed cum prima vice mundatur. quia tunc par uum est et conculcatū releuatur et nō ledi tur ambulando ꝑ eum. Colligit cum ma turato colore flauescit. et eodem die ne ro re tangantur sub tecto portatur ligatuz in fascibus. Deinde malleolis ligneis excuti untur semina ⁊ ip̄m linum ad macerādū in aqua ponit in qua quattuor vel quinqz

diebus si putrida sit stetisse sufficiat Si autem nō sit corrupta vsq; ad septem dies in ea stare oportet vt putrescat caro herbalis ⁊ cortex ex quo fit stupa remanet incorruptꝰ. Vel potest optime macerari ꝫ modo vt mediolanēses obseruāt. Cū maturū est colligitur sine aliq̄bus herbis admixtis et in puis fasciculis ligat cū herbis vel siligie aut iuncis ⁊ in campo siccat ⁊ quantū pōt defenset a pluuijs p̄cipue cū est siccum. postea defert ad domū ⁊ sub tecto ponitur et seruat vsq; ad mēsem augusti donec completa sit trituratiōis necessitas. tūc autē semen aufert ⁊ ad aquā portat ⁊ in ea ponat ac sepe cuz ꝑticis submergat vel ponderet quibusdā lignis vt optime balneet ⁊ in ea dimittat ꝑ dimidiā diē tantū. ⁊ sic bene balneatū reducat ad domū ⁊ totū ponatur in cumulo iuxta muꝝ sub tecto ⁊ paleis operiatur. ⁊ sic dimittat tribꝰ diebus in q̄bꝰ calefiet ac macerabit. ⁊ tunc cū infrigidatuz fuerit vel tenerū ac leue effectū vel semina in eo remanētia incipiūt germinare vl stupa eius a carne remota ꝑ se nō torquetur cōpleta erit maceratio. ⁊ tunc vnusquisq; fasciculꝰ diuidat in tres vel quattuor manipulos magnos ⁊ cū ipo lino ligent. et in area optime exiccet ⁊ reponat Postea poterit quolibet tp̄e parari vt moris est. Erit aūt signū tempate maceratōis quādo maceratur in aqua cū tactu mollescit adeo ꝙ omnē rigiditatē amiserit. Cognoscit etiam si ex eo aliquid extrabat de aqua ⁊ siccatuz probet si caro herbalis a stupa facile separatur. Verū tamē si minꝰ q̄z expedit maceretur erit stupa fortior ⁊ albior. sed non ꝑfecte sepabit ab ea caro herbalis ⁊ erit durior ad filandū. Deinde optime lauat ⁊ in aqua excutit ⁊ ad solē siccat. Cum autē siccatū fuerit cōcutitur malleolis ligneis vt eius caro rumpat. Deinde ad solē caliduz ponit ⁊ cum fuerit calefactū in pannis calidis in domo simul ponit ⁊ cooperitur. et cū ꝑ aliquas horas sit steterit gramet. hoc enī modo mundat optime nec stupa rumpitur gramādo q̄d fieret si statim gramaretur cū eleuaret de sole. Et si tempꝰ fuerit humidū cū multis pānis calefactis ad ignem p̄paratur gramē. Deinde a spatulis eiꝰ mūdificatio cōplet. Deinde pectinat ⁊ filat. Virtꝰ seminis lini ꝑm Auicennā est ꝓxima virtuti seminis fenugreci. Caliduz est in primo gradu ⁊ mensuratū in humiditate ⁊ siccitate. Si sumat cū melle ⁊ pipere mouet coitum

¶ De ordeo

Ordeum tolerat omnē aerē ⁊ desiderat terraz pinguem vt optime ꝓficiat ⁊ i mediocri etiā ꝓuenit. Et patenti magis q̄z vmbroso loco letat. His tp̄ibus ⁊ eodē modo vt triticū serit ⁊ septē diebꝰ sub terra moratur. ⁊ tūc egredit vt ait Varro. Legumina vo quinq; diebꝰ p̄ter q̄z faba. Seri etiā ab Alberto dicit in principio veris ⁊ vtrūq; fieri potest. Sed huiꝰ sationis messis ad maturitatē tardiꝰ ꝓuenit. Ordeū tñ marzolū qd̄ bononie marsola vocat serit toto mense martij ⁊ p̄ncipio mēsis aprilis ⁊ mēse iulij est maturū. Itē inuenit ordeū quod in trituratōe mundat vt frumentū ⁊ istud eodē tp̄e seritur quo frumentū in seminando corbis vna bubulcā ꝑficit. Colit ⁊ mundatur vt frumentū ⁊ maturatur modicuz añ ipsum. ideoq; messis eius primo recipitur que cōsummāda est anteq̄z grana refractis spicis lapsa decurrant quia nullis velut triticū folliculis vestiūtur. Eius culmos quos pinguones dicimꝰ in agris aliq̄z diu iacere sinamus. quia hoc modo grā descit ⁊ trituratur vt triticū. Ordeum ꝑm Isaac ⁊ Auicennā frigidū est et siccum in primo gradu virtutē habz mundificatiuā et excolatiuam. plus tamen faba desiccat. et propterea ab inflatione liberat. ordeum et triticum nutribiliora et laudabiliora sūt ceteris granis. sed ordeum citius digeritur et ideo de membris citius dissoluitur. frumentum vero tardius digeritur ⁊ tardius a membris dissoluitur. Galienus d̄ ordeo et faba scd̄m medicinam dicit. Ordeum

⁊ faba quoniã tempamẽto sunt vicina in multis ꝑm medicinã locũ habẽt sicut cera ⁊ oleũ in cathaplasmatib⁹ Fit de ordeo cõfectio vtilis elixat̃ ordeuz prius aq̃. postea assatur deinde farina facta cũ zucharo cõficitur. hoc in estiuo tpe ad stomachi ⁊ epatis refrigeriũ valet. Ad sitim etiã valet cũ aqua tpatum. siue grossum vt cũ cocleari comedat̃ siue liquidũ vt bibat̃. Ex eo ptisana ꝯficit̃ hoc modo vt cortex auferri possit mensura ordei sumat̃ vna. aque nouem. et tã diu coquat̃ donec redigatur ad vnaz et colatũ potui detur. hoc valet ad custodiendã sanitatẽ corpusqz humectat. Si corp⁹ refrigerari pl⁹ appetat parũ aceti misceat̃. vel addat̃ semen papaueris albi. Ptisana sanis crebro vsu clarissimũ et ꝑfectissimuz sanguinẽ generat nec min⁹ q̃z panis nutrit que sanis danda est. infirmis vo diuersis modis prout cuiusqz expedit infirmitati. Si enĩ velis sitim ⁊ epatis calorẽ extinguere bibe supradicto modo. Si excolatiuam ⁊ mũdificatiuã ptisanaz esse volueris cum cortice coque. Si laxatiuã ⁊ refrigeratiuã cocte in mane suppone mel violaceuz. Si ꝑpter epatis opilationẽ illud velis accipe cũ eo coquis simul radices apij ⁊ feniculi. ⁊ accipe illud cũ oxizacara Alij aũt dicunt ꝙ ptisana fit hoc modo. ordeũ mundatuz decoquat̃ multũ bñ in aqua ⁊ colet̃ ꝑ pannum. Farina sic fit. Ordeũ bene mundatũ in mola ponitur et terit̃. mola tñ aliquãtulum subleuata vt grossam operet̃ farinaz. Farina talis in aqua cocta diu ẽ optimus cibus febricitãtibus ⁊ ꝑcipue laborãtibus apostemate spiritualiũ. Auicenna dicit ꝙ habet ꝓprietates dictas de siligine. Itẽ si fiat linimentũ ex eo cũ aceto forti ⁊ ponatur more emplastri supra scabiẽ vlceratam sanat eã. Itẽ fit ex eo emplastrũ cum citonijs ⁊ aceto sup podagrã ⁊ prohibet fluxuz sup fluitatũ ad iũcturas. et aqua ei⁹ ꝯfert egritudinib⁹ pectoris. Et qñ bibitur cũ semĩe feniculi facit abundare lac ⁊ aqua eius est infrigidatiua ⁊ humectiua febrium. In calidis quidem pura et in frigidis cum apio et feniculo

De milica

Milica est notissima. Ei⁹ quidẽ duplex ẽ maneries Est enĩ quedã rubea quedã alba Itẽ inuenit̃ tertia species que est albior milio. Et iterꝫ quedã in herba multũ excrescit quedã parũ. Et rursus quedã diu morat̃ ĩ agris vt longa. et quedaz in paucis maturatur dieb⁹ vt miliũ. et hec est que ĩ herba parũ excrescit vt miliũ Terrã desiderat valde pinguem ⁊ potius cretosam q̃z solutaz ⁊ eã valde macrat ꝓpter multũ nutrimentum quod querit. Et locis quasi paludosis letatur. ibiqz optime prouenit cum primo reducũtur ad cultuz. nã nimia pinguedine talis loci frumentũ et faba periret ĩ eo nisi primo per sationẽ milice supflua cõsumeretur pinguedo. Seritur in pastinata terra vel in solida. potest etiã seri ꝑ sulcos fabarũ et cicerũ et vbicũqz rare nate fuerit fabe et cicera in secunda sarculatione ipsarum que fabis a ciceribus eradicatis erit denuo sarculanda. In temperato aere circa finem martij et initium mensis aprilis. In calido vero maturius et in frigido serius est serenda. Sed ea que parua est toto tempore quo milium seritur potest seri q̃a tantundem moratur in agris. Et ideo quidam mixtim eam seminant cum milio vl̃ panico. vel etiam cum vtroqz simul. Et parum huiusmodi seminis videlicet octaua corbis sufficit ad complendam bubulcam Circa quindecim vel viginti dies semẽ ei⁹ sub terra moratur anteq̃m nascatur et natum licet sit parua milica tamen runcatur circa finem aprilis et initium mensis maij et tunc ipsius herba oblaqueatur vt melius germinet et pullulet a radice. Deinde mense iunij sarritur siue runcatur secunda vice. et tunc circa ipsius herbam terra cumulet̃ vt a casu meli⁹ defendatur ⁊ sole. mẽse augusti vl̃ septẽbris colligit̃ eis iuxta t̃rã ĩcis. ⁊ p⁹ ea iuxta panoclas si melegaria

habere volueris. Si vero eis non eges partic-
cis flectit. et panocle incidunt et in fasciculis
ligant melegarijs sup radices in campo re
lictis et in bubulca mediocris milice circa
sedecim corbes pueniunt. siccanda est quantum
potest postquam equabus fuerit triturata vel
virgis et in loco reponenda ventoso quantum
potest apta ne nimium adunata calefiat et
corrumpat. Melegaria competunt ad clau
denda tuguria et vias tempore luti sternendas et
competunt igni et clibanis calefaciendis cum
fuerint exiccata. et plantis salicum inuoluen-
dis ne excorient a bestijs et ne sole vrantur
estiuo Semen milice bonus cibus est porcis
pro cibo et bobus et equis dari potest. et ho-
mines ea tempore necessitatis vtunt et sola et cum
alijs granis in pane et precipue rustici quod con
tinuis laboribus exercitant. et est frigidum
et siccum generat melancolicum sanguinem. Item
inflatiuum est et propter suum pondus facit descen
dere cibum quem in ventre inuenit

¶ De milio

Milium notum est

Cuius duplex est maneries Quoddam
scilicet quod circa tres menses moratur in
agro. et aliud quod maturitatem recipit in sexa
ginta diebus postquam fuerit seminatum. Terram
desiderat valde aratam solutam et pinguem
nam et in sabulo et arena pueniet dummodo so
lo irriguo et humido celo serat. nam siccum
et argillosum formidat agrum. et terre in qua
seritur pinguedinem valde consumit. Serit
etiam per sulcos fabarum et inter ipsas vbi rare fu
erint in secunda earum sarculatione si terra fuerit so
luta vel media non cretosa quod euulsis fa
bis sarculandum erit. Seritur etiam optime
inter faseolos et in vineis seri potest mense
aprilis maij et iunij seri potest. Palladius
vero dicit et cum eo concordat experientia ru-
sticorum quod serat milium de mense martij et
erit maturum in mense Junij. Ex quo probabi
liter sequitur quod si terra sit bene pinguis pote
rit in eadem estate iterum seminari Corbis octa
ua pars sufficit in bubulca. Herbis preterea
liberet assidue. Maturum est cum totum albe-
scit. Ab auiculis cum multo labore defendit
Cum secatum est et in fascis ligatum erigatur ad
solem. ibique per duos vel tres dies moret. De-
inde portet ad aream et statim trituret ne si in
magnum ponat aceruum calefiat et corrumpat.
Eo triturato siccet optime antequam portetur
ad horreum quia milium non bene siccatum statim
calefit et corrumpit. Optime vero siccum longis
simo tempore seruat. et quidam colligunt solum spi
cas sicut in panico seruat. Milium secundum Isa-
ac frigidum est in primo gradu siccum in se
cundo. Testatur hoc leuitas et concauitas eius
et viscositatis ventositatisque abundantia
minus nutrit ceteris granis ex quibus fit pa-
nis. Gratia tamen sue siccitatis confortatiuum
est stomachi et aliorum membrorum corporis
diureticum est. et ideo assatur ad ignem et ad cor
rosionem dolorem que ventris calidum supponit.
Causa autem sue siccitatis et nutrimenti mini-
mi non est accipiendum ab his quod carnes suas
augmentari et impinguari desiderant nec ab
eis quod in corporibus suis laudabilem sanguinem
generari volunt. sed ab illis tantum a quibus refri-
geratio aut confortatio humorumque superfluorum
desiccatio appetit et desiderat

¶ De panico

Panicum desiderat

Eadem terram et aerem quam milium et eis
dem seritur mensibus et eodem mo
do. et tantundem seminis requirit in bubulca
Et eodem modo herbis sepe mundat. quod etiam
inter fabas cicera et faseolos et in vineis con
grue seri potest secundum doctrinam de milio traditam
Est etiam quoddam panici genus quod in paruo tempore
recipit complementum. et istud congrue seminat
post messes completas in stipulis bis vel ter
aratis et glebis confractis et in quibus optime
pueniet nisi tempus eximie fuerit siccitatis. Pa
nicum secundum Isaac et in forma et natura simile est
milio. minus tamen nutrit. ventrem vero constipat
magis. Accipitur diuersis modis et per eo-
rum diuersitates actionem suam mutat.
quocunque tamen modo accipiat melius mi-
lio est. Coquitur autem sepe aut cum pinguedine
aut cum oleo sepe cum lacte caprino vel

amigdaleo. Et coctū quidē cum oleo aut pinguedine laudabili⁹ est. quoniā siccitatem suā amittit z vaporositatē bonū qz nutrimentū acquirit z constipationez perdit Cum lacte vo coctum laudabili⁹ est eo qō cum aqua sola coquit. sed coctionis cū aq duo sunt modi. coquit enī aut integre aut mola fractū. Integrū ablato cortice coqt. vt in vna panici mēsura quindecim aque ponant Ita coctū grossum est z ad digerēdum durū sed nō est ventris cōstipatiuum quia ppter suū pond⁹ ad inferiora descēdit. Mola tritū coquit ita vt farine mūdate decies tantum aqua ponat. et postqz bis vel ter bulierit digitis fricet et colet z colamentū susceptū donec durescat excoqtur. siccqz comedi vtile est z ceteris subtilius digerit qz facili⁹. magis vo stipticū

De piso

Pisum est robelia alba z grossa. Et seminat de mense septēbris z octobris z ianuarij et februarij. vt puto melius in terra facili z soluta loco tepido z aura humida. Due partes corbis vel parū min⁹ in bubulca spargūtur. et colligi hoc debet siliquis exiccatis et granis fortiter induratis luna decrescente postqz multū pcesserit in defectu. frigidum est in primo gradu et tempatum in ter humiditatē z siccitatē. Cortex eius stipticus est. cortice ergo mundatum laudabiles generat chimos nec inflationē aut vētositatem facit sicut faba et ad vsum edēdi bonū est in estate et in calida regione

De spelta

Spelta nota est. Eius quidē diuersitates sunt. qā quedā ē grauior qdā ē melior quedā vero leuior. z hec deterior est. aerē desiderat q̄lem frumentū z terrā sed meli⁹ defendit i macra qz frumentū. et i creta et patēti campo optime puenit. Et bis tempibus seminat quib⁹ frumentū et eodē modo. sed due corbes in bubulca serunt cum ex frumēto corbis vna sufficiat. Colitur et mundat sicut frumentū. Maturat autē immediate p⁹ frumentū cū post ipsum modicū maturetur et eodē modo triturat. verū separata a paleis pluries trescat. id est virgis semen ei⁹ excutitur vt ab aristis mundet. tempate q̄litatis est et equis et bobus et similib⁹ p̄bet optimū nutrimentū. sed et boies ea vti cōmode possunt quia eius panis tempatus est et valde leuis. et ideo si tres ptes spelte cum quarta misceat pte fabaz ex superflua grauitate fabaz et multa leuitate spelte fit panis satis pulcer et bon⁹ z familijs cōueniens si in eius artificio diligētia obseruet que supra dicta est in pane frumenti

De siligine.

Siligo nota est et eius quidē nō sunt diuersitates. Aerē cōmunē cum frumento desiderat et frigidiorez tolerat vt alpes. quia citius maturat. In nemoribus enī alpiuz incident mense maij et iunij omēs ramusculi arboz. deinde cū siccati fuerint icidūt de mēse augusti. zapantur quasi in cinere tantū et spargantur p totū agrū z in eis seminatur siligo que optime puenit illo anno. Deinde vsqz ad septē quiescit annos. z eadē satio denuo iteratur. Sed vbi nō sunt nemora herba cū suis radicib⁹ et modico terre incidit et exiccata cōburitur. in cuius cinere et puluere siligo postea p̄fato tempore seminat et circa octo annos quiescit. et idem opus postea iterat. Terraz desiderat solutā et sabulosam et in pingui et patenti campo melioz puenit. z bis tpibus q̄ bus frumentū serit. conuenienti⁹ tamē ante q̄z post seratur. Una quidē corbis seminis sufficit in bubulca. colitur z mundat sicut frumentū octo diebus floret circa finē aprilis z initū maij locis tpatis. quo tempore tangi a cultore non debet. Et quadraginta dieb⁹ depolito flore grandescit vsqz ad maturitatis euentū. Maturat autē et metitur anteq̄z frumentū z triturat vt ipsum frumentū. Eius quidem substātia

est tenax et viscosa valde. & ideo conuenienter miscetur cum milica milio faba & similibus ad panem pro laboratoribus & familiis faciendis. quia coniungit et conglutinat pastas eorum que per se cocto pane retineri non possunt sed franguntur & terun tur. Siligine vero sola in pane raro vtimur. Auicenna dicit q est de natura ordei scilicz frigida & sicca in primo gradu. Eius nutrimentum est minus nutrimento tritici & eius aqua frangit acuitatez humorum. et similiter farina eius super pannum ponitur & epithima eius calidum accipitur & fit ex ea decocta sicut sorbitiones cum pice et colophonia emplastrum sup apostemata dura & cum solo furfure suo sup apostemata calida

De vicia

Vicia dupliciter

Vtimur aut seminis colligendi. aut pabuli secandi causa. Est ei optimus tibus equis et bobus herba eius et semen. Serenda est de mense ianuarij & februarij non in aurora quando ros est. sz quando sol per duas vel tres horas caluerit & absorbuerit rorem. quoniam compertum est vicia rorē sustinere non posse sed euanescere virtutem eius. Cauendum est autem ne seratur anteqz luna sit in vltima sui circuli quarta hoc est post vicesimam primā lunam. Compertū est enim q añ satam limaces persequūtur & deuorant. Habet hoc vicia proprium. quia viridis messa sicum eo qđ in terra remanet ager statim aretur letaminis more terram impinguat. Si autem exaruerint radices ei⁹ anteqz terra aretur succū aufert ab agro.

Incipit liber quartus De vitibus et vineis et cultu earum et de natura et vtilitate fruct⁹ ipsar

Superius in libro secūdo multa de natura & cultu vitis dicta intelligunt cum de natura plantarū & reb⁹ cōmunibus cultui cuiuslibz generis agroz generali sermone diceret. Hic vero in hoc quarto libro de natura & cultu vitis & vineaz & omni vtilitate fruct⁹ ipsarum specialiter est agendū

De vite quid sit et de virtute foliorum et cineris eius et lacrime

Vitis apud nos

vnota est sed in frigidissimis regionibus in qbus viuere non potest ignota est. Ideoqz dicam⁹ q est quedā humilis arbustula multū tortuosa nodosa & scabrosa. latissimos habēs pedes & magnā medullā & frondes latas & intercisas que sine putatione & palor & arborū auxilio diu viuere & cōmode stare nō potest. Et eius qdem fructus est vua ex cui⁹ succo fit vinū pciosissimus liquor. Folia vitis sunt multū medicinalia. nā vulnera mundāt & sanant in aqua decocta calorē febrilē refrigerant. Estuationē & tumorē stomachi catbaplasmata mire sedant pgnantē adiuuāt. somnum puocant & cerebrū cōfortāt. Eius lacrima potata sepe calculos frangit vt dicit Diascorides Visū acuit. lippitudinē oculorum tollit. morsib⁹ venenosis succurrit et ventrē sistit. Cinis ei⁹ valet ad pōdicta cum succo rute & oleo admixt⁹. Plinius aūt dicit q folia vitis dolorē capitis amputāt. iflationē sedant & cū farina ordei calidā arteticam curāt. dissintericos valde iuuāt si eoz succum bibāt patiētes. Cortex vitis & folia arida vulnera sanguinē sedāt ipsumqz vulnus cōglutināt & sanāt. Cinis vitium mox fistulā purgat & curat. neruoz dolores et cōtritiones mitigat. Scorpionū & canum

plagas cū oleo sanat. Et cinis corticis ꝑ se pilos ablatos restaurat ⁊ multiplicat

¶ De vineaꝝ diuersitate

Vinearuꝫ genera diuersa sūt ſm diuersas ⁊ varias cōsuetudines regionū. Nā q̄daꝫ cū auxilio paloꝝ ⁊ particaꝝ in ordine fiūt. ⁊ hoc duob⁹ modis. Uno quidem modo vt cuilibet palo sit vitis adiūcta. ⁊ sic fiunt ī plurib⁹ ꝑtib⁹ lombardie ⁊ romaniole. Et hoc quidē modo in exili terra trib⁹ plantē tur pedib⁹ distātes quaqꝫ versum. In pin gui v̄o quattuor. in mediocri tribus ⁊ se mis. Alio v̄o modo vt vna vitis sup̄ mul tos palos ⁊ particas extendat̄. ⁊ sic fiunt in plurib⁹ ꝑtib⁹ marchie anthonitane. Et h̄ quidē modo plantent̄ distātes cōsiderata pinguedine vel exilitate terre adeo vt spa cium vniuersum possint ꝯgrue opire. ⁊ hec quidē ligonib⁹ tantū colunt̄ nisi fuerit al te plurimū ⁊ distātes. Quedā rursus fiūt velut arbustule more ꝓuinciali quas sine pali auxilio stare ꝯstat. Et hec quidē aut fi unt ꝑ certas acies adeo ab inuicē distātes q̄ arari possint et diuersis seminibus seri. aut eque distātes vndiqꝫ q̄ arari non pos sint. ⁊ h̄ quidē modo trib⁹ distent pedibus aut min⁹ vel amplius ſm q̄ fuerit letū aut exile solū in q̄ plantant̄. Quedā etiā in aci ebus fiūt cū particis. aut in forma pergula riorum ꝑuorū q̄ a ꝑte stipitis sunt depssa. ⁊ ab opposito eleuata. ⁊ hic modus a q̄bus dā mutine ⁊ in alijs locis plurib⁹. ⁊ maxīe in ortoꝝ spacijs obseruat̄. Quedā vinee fi unt cū arbustulis ad h̄ formatis ꝑ agros pl⁹ vel min⁹ eque distātes ſm q̄ magis vl̄ min⁹ de vino vel tritico paterfamilias op tauerit. mediocris tñ mod⁹ distātie sedeciꝫ vel viginti pedū habet̄. ⁊ iste mod⁹ maxīe apud mediolanū ⁊ in illis ꝑtib⁹ obseruat̄. Quedā plantant̄ in ripis fossatoꝝ cū fiūt. aut postea sup̄ ripas aut etiaꝫ ꝑ agros iu xta magnas arbores vt eas q̄ sunt in agris aut ripis operiāt ⁊ fructificēt. ⁊ hic mod⁹ plurimū obseruat̄ in mltis ꝑtib⁹ italie. Et iteꝝ supradictis vineis que in ordinib⁹ fiūt quibusdā ponunt̄ pali ⁊ ꝑtice. quibusdam v̄o pali aut frascones loco ipsoꝝ solūmō ⁊ sarmētes in quattuor ꝑtes aut duas tantū velut ꝑtice extendunt̄ ⁊ ligant̄. ⁊ h̄ modus apud terdonā ⁊ cremonā ⁊ piscoriuꝫ p̄ci pue obseruat̄. et quedā sine amminicul̄ ia cere sinunt̄ in terra. q̄d ꝑ sola necessitate vl̄ indigētia ꝓuintie faciendū est. et h̄ maxīe potest in mōtib⁹ valde aridis tolerari vbi vue nō putrescūt in terra iacētes sed a solis nimio feruore seruant̄

¶ De diuersitate generū vitis

Diuersitates gene rum vitis multe sunt. Nā q̄dam valde timēt nebulā ⁊ pruinas. que dam paꝝ. Et quedā timēt siccitatē ⁊ vētos ⁊ quedā ea facile tolerāt. et quedā valde fe cunde sūt. ⁊ q̄dā paꝝ. Et quedā vites sūt q̄ rum fruct⁹ cito maturant̄. quedā tarde. et quedā valde fructū suū in flore ꝑdūt. q̄daꝫ non. Et quedā melumine fructu priuātur quedā fructū suū ab eo defendūt. Et q̄daꝫ facile ventis rumpunt̄. quedaꝫ adeo tena ces existūt vt ab eis facile non ledant̄. Et q̄ dam timēt pluuias. quedā nimiā siccitatē Et quedā sunt spissos nodos habentes. q̄ dam earū gēmas ꝑ lōga internodia distu lerunt. Et quedā sunt lōgos ⁊ grossos pal mites faciētes. quedā ꝑuos. Et quedā ma gnā medullā faciūt. quedā ꝑuā. Et quedā frondes faciūt valde intercisas. quedā pa rum. Et quedā rotūdas ⁊ ꝯtinuas Et que dā faciūt vuas albas. ⁊ quedā rubeas. que dam nigras. Et q̄dā faciūt botriones mul tos ⁊ ꝑuos. quedā paucos ⁊ magnos. ⁊ q̄ dam faciunt grana callosa. quedam mol lia. Et quedā durū corticē granoꝝ. quedā subtilē ⁊ tenerū. ⁊ quedā faciūt grana val de pulcra ⁊ lucida. quedā obscura ⁊ q̄dam dulcia et quedam acria. et quedam faciūt vina seruabilia. et quedam corruptibilia. Quas oēs diuersitates facile videre pōt vir industri⁹ et exꝑtus.

De diuersis speciebus vitium

Species uitis ual

de multiplices inueniunt. Et ipa
rum multe diuersis nominibus
in diuersis puintijs ⁊ ciuitatib⁹ apellant.
Sed quoniã ex eis quedã sunt meliores.
⁊ quedã minus bone. Primo meliores ⁊
eaꝝ bonas ꝓditiones apte scribã. ⁊ eaꝝ po
nam nomina. Deinde breuiter dicã ꝺ aliis
minus bonis. vt habita vtrarũqꝫ noticia.
sciant volẽtes plantare vel inserere vineas
eligere meliores. Dico itaqꝫ in primis q̃
est quedã species vue que vocat sciana q̃
satis tarde pullulat. ⁊ est vua alba quasi ro
tundũ habens granũ ⁊ facies mediocriter
magnos ⁊ spissos botriones. et folium me
diocriter intercisum. ⁊ in quolibet sarmen
to etiã in veteri nato duos vel tres quattu
or et q̃nqꝫ quãdoqꝫ botriones producit. Et
tãta est duricies ligni ei⁹ q̃ sarmẽtes nõ fle
ctunt inferius ꝓpter vuaꝝ pondus Unde
vltra modũ ramulos implet. ⁊ vua ei⁹ est
valde vinosa ⁊ lucida ⁊ cito maturitatem
recipit. Et vinũ ei⁹ est valde subtile et dya
phanũ ⁊ mediocriter potens ⁊ seruabile ⁊
maturũ. Sacrã terrã aut mediocrem et
montuositatẽ desiderat ⁊ in ea melius q̃ꝫ i
aliqua alia fructificat si stricte putet. Naꝫ
longos palmites cũ vuis nutrire non põt
et hec apud brixiã ⁊ ptes mõtanas mantue
ꝑcipue frequentatur. ⁊ p̃ ceteris in speciali
veneratiõe habet. Est ⁊ alia spẽs que voca
tur albana q̃ tardissime pullulat. ⁊ est vua
alba modicũ longũ habens granũ ⁊ faciẽs
satis magnos botriones ⁊ spissos ⁊ lõgos
⁊ mediocriter fructificat ⁊ facit folia medi
ocriter intercisa. ⁊ ei⁹ sarmenta vi põderis
non flectunt tãta est duricies ligni ei⁹. Et
eius grana a sole plurimũ colorant ⁊ val
de cito eius maturatio complet. ⁊ est satis
dulcis in sapore. sed cortice austerũ aliquã
tulum amaꝝ habet. ⁊ ideo melius est q̃ vi
num ex ea exprimat q̃ꝫ ꝙferueat in vuis ⁊
in tinis diu cũ corticib⁹ ⁊ racemis. ⁊ vinuꝫ
quidẽ eius est valde potẽs ⁊ nobilis sapo
ris bene seruabile ⁊ mediocriter tenue Et
si tẽpestiua paulisper fit ei⁹ vindemia meli
us seruat vinũ eius Et hec species vue pre
ceteris apud forlinũ ⁊ in tota romaniola ĩ
veneratione habet vbi strictissime putat.
Nã cum longis palmitib⁹ min⁹ defendit
Est ⁊ alia spẽs vue que tribiana vocatur.
que est alba cũ grano rotundo puos ⁊ p̃
multos botriones faciẽs. In iuuẽtute ste
rilis ⁊ ꝓcedente tpe fecundat nobile vinuꝫ
faciens ⁊ bñ seruabile. ⁊ hec species p totã
marchiã ꝑcipue cõmendat. Est ⁊ alia spe
cies q̃ grãgno lata dicit que vnũ os tantũ
habet in grano. ⁊ est lucidissima ⁊ longuꝫ
habet aliquantulũ granũ. ⁊ facit vinũ val
de limpidũ et potens ⁊ durabile et nobilis
saporis ⁊ odoris. et hec apud terdonam. ⁊
in illis ptib⁹ maxime cõmendat. Est alia
species q̃ a quibusdã malixia ⁊ a q̃busdaꝫ
faracla vocat que granũ albũ ⁊ rotundus
habet ⁊ turbidũ cuꝫ subtili cortice. que mi
ro modo ponderat ⁊ in terra satis macra
defendit. ⁊ vinũ facit mediocris bonitatis
⁊ potẽtie nõ multũ subtile nec multũ ꝓua
bile. ⁊ hec ꝑcipue apud bononiã in bono
re habet. Est ⁊ alia spẽs que gorganica ꝺr
que alba est ⁊ rotunda mirabiliter dulcis
clara seu lucida ⁊ colore aurea ⁊ cũ grosso
cortice seruabilis vltra oẽs alias. et valde
fertilis scꝫ femina. q̃ mascula nihil valꝫ cu
ius grana sunt longa ⁊ in colore valde au
rea sed sterilis est oĩno. Et ei⁹ vinũ est val
de subtile ⁊ dyaphanũ. que potẽtie ⁊ satis
seruabile. ⁊ hec apud bononiã ⁊ paduã in
magna veneratõe habet. Est et alia spẽs q̃
albamaza dicit que est alba nõ lucida sed
maculis plena. rotũda ⁊ mirabiliter dulcis
⁊ vinũ facit dulcissimũ. Et q̃busdã annis ẽ
fertilis ⁊ sepe sterilis et ꝑcipue si stricte pu
tetur sed satis fertilis est si cũ longis palmi
tibus relinquat. ⁊ hec in multis ptibus bo
nonie inuenit. et maxime in burgo pauca
lis in bonore habet. Est et alia spẽs q̃ vo
catur buranexe que est vua alba multum
dulcis ⁊ pulcra. et in arboribus bñ fructifi
cat. Itẽ est vua que vocat affricogna que

non est delectabilis ad edendū. et in arbori
bus miro modo fertilis est. et ideo p̄cipue
cōpetit in locis vbi boīes vuas inuadūt. ⁊
he due spēs apud pistoriuz pre ceteris dili-
guntur. Sunt etiā quedā alie vuaꝝ albaꝝ
spēs satis bone sicut liuidella que bonuz ⁊
seruabile facit vinū ⁊ multū que apud pi-
sanuz p̄cipue plantat̄. Et verdiga que par-
uos facit palmites ⁊ multū fructū. Et ver
decla que grana facit viridia ⁊ parua. ⁊ mlt̄
tas fert vuas. Que due spēs ⁊ inferiores q̄
minus bone dicunt̄ in antiquis vineis ⁊ ī
quibusdā nouis ꝑ comitatū inueniunt̄ bo
nonie. Sunt ⁊ alie species vuaꝝ albaꝝ q̄ꝝ
quedā licet apud quosdā in magno habe-
antur honore. tamē apud nos diuersis ra-
tionibus aut ꝓpter paucitatē fructꝰ ipsarū
aut quia nimiū melumē timeant minꝰ bo
ne ꝑ experientiā reperiunt̄. Et he sunt mu-
scatellus ⁊ liuatica que optime ad esū sūt
⁊ in arboribꝰ. sed in vineis spissis et iuxta
terrā non respondēt ad votū. Et greca et
vernatia que licet apud nos bonū faciant
vinū tamē faciūt nimis paꝝ Et herbigōes
et coceruia et graposa ⁊ fusolana ⁊ lumiza
que bonū faciūt vinū. et quibusdā annis
sunt miro modo fertiles ⁊ maximos botri
ones agētes. sed quasi singulis annis fru-
ctu destituūtur in flore. non ferētes aliquo
modo melumen. Uuaꝝ similiter nigrarū
vel rubeaꝝ multe sūt spēs. quedā valde bo
ne ⁊ quedā parū. Et bone quidez sunt gril-
la et zizaga siue mardegana que sunt qua
si eiusdē ꝯditionis. sunt enī modicuz nigre
multū fertiles omni anno habētes longa
grana ⁊ ipoꝝ corticē subtilē et pulcrum. et
delectabile vinū faciūt et satis seruabile. sz
ꝓpter nimiā pluuiā crepāt eoꝝ grana. ⁊ in
montibꝰ nō bene ꝓueniūt sed ī cāpestribꝰ
agris letant̄. Differūt tamē qꝛ zizaga nobi
lius vinuz facit sed minꝰ qꝛ ꝑuos facit bo-
triones ⁊ raros sz multos. ⁊ parua grana
Grilla v̄o facit omniū haruz c ꝓposita ⁊ he
species abundāter inueniūtur bononie et
in multis alijs terris. Est et alia spēs vue
nigre que vocat̄ nubrolū que non est dele
ctabilis ad edendū. ⁊ est miro modo vino
sa ⁊ vult terrā pinguē ⁊ stercoratā ⁊ valde
timet vmbras ⁊ mature pullulat ⁊ vinum
facit optimū et ſuabile ⁊ potens valde. nec
audet vltra vnū diē vel duos stare in gras-
pis. et h̄ in ciuitate astensi et in illis ꝑtibꝰ in
maximo honore habet̄. Est et alia species
que vocat̄ maiolus que est vua nigra val
de cito maturabilis. et pulcros et lōgos ⁊
spissos botriones faciēs in sapore dulcissi-
ma et vinū facit durū et satis seruabile q̄si
nigrū et satis fertilis est sed melumē aliq̄n
tulum timet et in plano et in montibꝰ ꝓue
nit. et hec maxime apud bononiaz in locis
infinitis habet̄. Est et alia species que bu-
racla vocat̄ que valde nigra est habēs lon
ga grana. ⁊ vinū faciens valde nigrū et bo
num in terris humidis et aquosis. sz ī mō
tanis et siccis locis nō letat̄. et hec apud far
rariam pre ceteris spēbus eligit̄. Est et alia
species que vocat̄ gimaresca. hec nō est mlt̄
tum nigra longū habēs granū. et ante ma
turitatē omnia folia ꝑdit. in sapore acris si
ue acida. mediocriter fertilis. botriones fa
cit raros et vinū optimū et diu seruabile ⁊
hec vua non comedit̄ ab auibꝰ vel canibꝰ.
nec libēter ab hominibꝰ. et ex ea plurimuz ī
ueuit̄ in ꝑtibus montanis bononie. Est et
alia species que dicitur graionꝰ quasi p̄di
cte similis in sapore et vini durabilitate et
forma. sed maiores valde botriones facit.
et grana grossiora. et abundantiꝰ vinum sz
minus nobile et magis pingui loco letat̄.
et hec in pluribus ꝑtibus bononie inueni
tur. Est et alia species vue nigre que d̄r pa
deringa que grossos et spissos facit grap-
pos et multas vuas ꝓfert ⁊ vinū grossum
et pro hyeme delectabile facit. sed in estate
non durat. et hec in infinitis vineis bono-
nie inuenitur. Sunt et alie multe spēs vua
rum nigraꝝ que ꝓpter varias cōditiones
malas minꝰ ꝓprobant̄ sic̄ est pingnolꝰ q̄
multū diligit̄ apud mediolanū sup arbu-
stulis. sed apud nos nō bene fructificat. et
albatica cum qua tinguntur alia vina q̄
nimis melumē timet. et vinū nimis auste-

rum facit. Et varana clētina et portina q̄ licet sunt mirabilis dulcedinis ad edendū z bonū faciunt vinū. tñ sunt fere sterles z nimis melumē timēt. Et valmurica z tusta que valde nigre sūt Et melogon⁹ q̄ añ omnes spēs denigrat. z canicula que pulcerrima pua z seruabilis est q̄ omnes alternis fructificāt tantū annis. Est etiā quedā species vue rubee vt cinapriū valde dulcis et seruabilis sed pauy fertilis. Sunt etiā q̄dā genera z spēs vuay siluestriū que labruste vocantur. quay quedā sunt albe quedam nigre que valde pua faciūt grana et puos graspos que sup arbores z sepes spinarū viridiū suo naturali motu cōscendūt z nō putātur sed si putarent z p cultū domesti carent grasposfacerēt maiores granaq; grossiora q̄; prius. Et be que nigre sūt tinguntvinū z clarificāt si integre vel cum racemis cōquassate ponant in dolijs nec viciant saporē vini. Et que albe sunt clarificant z purificāt vina alba. Sunt z quedā spēs vuay grossay z duray que dicuntur pergule z brumesce quay quedā sunt albe quedā nigre quedā rubee z quedā habent grana rotūda quedā longa valde. quedā mediocriter. quedā specialia non habēt nomina. Et eay quedā tempestiue maturationē recipiūt quedā tarde. Et ex bis eligende sunt que magis placēt ad esum. quia propter nichil aliud plantant cū ex eis vinum non fiat. satis tamē cōpetunt ad agrestuz faciendū acerbe

¶De aere qui vitibus competit z de situatione vinearum

Celum mediocris

qualitatis tepidū magis q̄; frigidum esse debet. siccū potius q̄; nimis vmbrosū. Ex añ omnia vitis pcellas ventosq; nimis formidat. Aquilo tamē vites sibi obiectas fecūdat. Auster vo nobilitat. Ideoq; in arbitrio nostro est an plus de vino habeam⁹ an meli⁹. De situ vinearum etiā sciendū est q̄ campi a montibus remoti z valles nō aquose largius vinum ferunt. Colles vo z campi iuxta eos existētes z naturā eoy habētes nobilius vinuz faciunt. Preterea est sciendū q̄ in locis frigidis in montib⁹ a meridie vineta ponēda sunt. Calidis a septētrione Temperatis ab oriēte vel si necesse fuerit ab occidēte vt bac industria excellens qualitas temperet. Loca naturā sepe vitib⁹ mutant. z iō earū genera cōueniēter aptent. Planoigit̄ loco statues vitē que nebulas sustinet z pruinas. Collib⁹ q̄ siccitatē z ventos. Pinguia gro graciles atq; fecūdas. Macro feraces et solidas. Frigido et nebuloso ea sque hyemē celeri maturitate p̄ueniunt. aut q̄ duris acinis inter caligines securi⁹ florent Ventoso tenaces. calido generi teneriores z humidi. Sicco eas q̄ pluuias ferre non possunt. Et ne multa dicā eligēda sunt genera que p defensione viciorū suoy cōtraria loca diligunt bis in q̄bus durare ñ possunt. placida sane regio z serena tute gen⁹ omne suscipiet. Industri⁹ ergo vir pbata diligat z locis talib⁹ mādet que imitari possunt ea vnde sumuntur. sic merita queq; seruabit.

¶De terra que vitib⁹ apta est.

Plum ad vineas

ponēdas nec spissum nimis nec resolutū sit. ppius tamē esse resoluto debz nec exile nec tenuissimū tamē leto primū nec campestre nec pceps nec siccuz nec vliginosum. modice tamē roscidū nec salsum nec amaz q̄ vitiū saporez corrupto vino contristat. Tofus z alia duriora vbi gelu relaxant et solibus pulcerrimas ferunt vineas refrigeratis estate raticib⁹ z humore detēto sed z soluta glarea et calculosus ager z mobiles lapides. si tamē p̄ omnia se glebis pinguib⁹ miscuerint et silex circū terrā suppositus quia frigidus est z tenax humoris radices estate sitire ñ patitur. Itē loca ad que de cacuminib⁹ terra decurrit vel valles quas fluminuz saturauit aggestio. Argillosa terra cōmoda est. sed argilla sola grauiter inimica. Niger sa-

bulo et rubeus vtilis est cui fortis est terra
ꝑmixta. Carbunculꝰ nisi stercoret̃ macras
vineas reddit. In rubrica difficile compre
hendunt q̃zuis postea nutriant̃ in ea. sed h̃
terre genꝰ est valde opibus inimicũ. qꝛ par
uo vel humore vl̃ sole aut nimis madescit
aut nimis siccat̃. Ideoqꝫ maxime vtile so-
lum est qd̃ inter omnes nimietates tempe
ramentũ tenebit ⁊ ꝓximiꝰ fuerit raro q̃z dẽ
so. Utilẽ vineis terrã ꝑ h̃ signa cognosces
si coloris ⁊ corꝑis rari aliquatenꝰ ac reso-
luti est virgulta q̃ ꝓtulit lenia nitida proce
ra ⁊ fecũda sunt. vt pirus siluestris prunꝰ
rubꝰ ceteraqꝫ hmõi. neqꝫ intorta neqꝫ ste-
rilia neqꝫ scabrosa nec macra exilitate lan-
guentia. Ad pastinandum ꝑterea rudes
agros vel maxime siluestres eligamꝰ. Ul
tima est eius cõditio in quo fuerũt vineta
vetusta. quo si necessitas coegerit priꝰ mul
tis arationibꝰ exercitent̃ vt abolitis radici
bus prioris vinee ⁊ omni eiꝰ carie et squa-
lore depulso nouella vitis tutiꝰ possit ĩduci

¶ De pastinatione et dispositiõe terre in qua vinea est plantãda.

Demense septem-
bris vel octobris locis aridis aut
ianuarij vel februarij seu martij
locis humidis fieri debet pastinũ siue cul
tura vbi vinea est plantãda. qd̃ tribꝰ fit ge
neribus. aut terra in totuꝫ fossa aut sulcis.
aut scrobibus. Tota terra debet effodi vbi
ager est immũdus vt siluestribꝰ truncis ⁊
radicibus filicis vel herbaꝝ noxiaꝝ spacia
liberẽtur. Ubi aũt sũt mũde nouales scro-
bibus pastinemꝰ aut sulcis sꝫ meliꝰ erit sul
cis qꝛ humorẽ velut in totũ pastinata spa
cia trãsmittũt. fiũt aũt sulci longitudine q̃
destinaueris. Tabule latitudine trium pe
dum vel q̃ttuor altitudine vniꝰ pedis ĩ lo-
cis humidis vel duoꝝ in locis siccis. dein-
de si ligonibꝰ ꝑ hoĩes vinea est colẽda tan
tum crudi soli relinquimꝰ ꝙ altero sulco
impresso vitiũ acies tribꝰ vel q̃ttuor distẽt
pedibꝰ. s. tribus in solo exili quattuor ĩ pin
gui ⁊ tribus ⁊ semis in mediocri. Si vero
arande sunt vinee q̃nqꝫ vel sex pedum spa
cia que non fodienda sunt in medio relin
quũtur. Q, si scrobes fieri placeat tantuꝫ
fiant longe quantũ vites distare debebũt
vt in quolibet scrobis capite plãta vna po
natur Possunt tamẽ cõmodissime sulci fi
eri distãtes in triplo q̃z vinea spissa finaliẽ
esse debebit ⁊ in quolibet sulco plante ĩ du
plo spissiores q̃z esse debeant poni. Sicqꝫ
acies ligonibus ꝓcurari ⁊ spacia per trien
nium aut quadrienniũ arari ⁊ omni gene
re seminũ seri. Cũqꝫ vites excreuerint vnã
trahi a dextris ⁊ alterã a sinistris ⁊ de vtra
qꝫ duas fieri vites sicqꝫ spaciũ totũ imple
ri. Scrobes nõ sunt vltra duos pedes alti
us fodiende Neqꝫ pangimꝰ frigore ne sar
menta laborent latera scrobibꝰ equaliter
sint incisa ne obliqua vitis sautietur alte ni
tentibus sarmentis cum fossor incũbet. pa
stinum aũt omne qd̃ versabit̃ duoꝝ pedũ
altitudine vniuersa terra fodiatur In quo
erit diligentia ne crudũ soluꝫ occulta frau-
de fossor includat quã rem ꝑ spacia que fo
diuntur virga custos exploret in q̃ modꝰ
est ꝑdicte altitudinis designatus. Et radi
ces omnes ⁊ purgamẽta maxime rubi ⁊ fi
licis in summũ redigi faciat que cura ĩ om
ni positionis genere est vndiqꝫ seruanda.
Possunt etiã cõmode fieri fouee parue ⁊
stricte cõuenienter tamen ꝓfunde vbicun
qꝫ vites ꝑ vniuersum agruꝫ ꝑpetuo stare
debent ꝑm ꝙ ꝑ omnes agricultores exper-
tos bononie. et in locis alijs pluribus ob-
seruatur. Possunt etiã foramina in terra
circa vitẽ fieri vbicunqꝫ vitis plantãda est
que quidẽ cum palo fieri consueuerunt. sꝫ
est melius valde ꝙ fiant cũ foraterra qd̃ ẽ
instrumentũ ferreũ ꝑ me primitus in reꝝ
natura inuentũ quo terra quantũ expedit
ꝓfunde foratur forasqꝫ terra educitur. nec
in foraminis parietibꝰ conculcatur vt infi
xionem debiliũ radicũ impediat. ⁊ hoc qui
dem ꝑuo valde labore ꝑficitur nisi ager la
pidosus fuerit vel saxosus. Locꝰ quidem q̃
pastinãdus erit prius impedimẽtis ⁊ omĩ

bus liberetur arboribꝰ ne fossa terra post calcatu assiduo solidetur. Illud quidez experimentis assiduis compertū est vites melius ꝓuenire si vel statim fosse terre vl' non longe ante pangantur cum tumor pastini nondū repetita soliditate subsedit. ⁊ hꝫ q̄dē in sulcis ⁊ scrobibus est ꝓbatum

¶ Qualiter debent colligi plāte vitis et quales et qualiter seruari et ad partes remotas portari

Plante uitis que p taioli dicunt̄ colligi debent quando plantande sunt ⁊ etiā ante colligi possunt si bene seruent̄. Et meliora quidem tp̄a colligendi eas sunt tempus octobris quādo ꝑs foliorū cecidit ⁊ ꝑs adhuc retinetur in vite. tūc enī calor naturalis vitis adhuc est expansus in ramis sed cū omnes frondes ceciderūt omnino et superuenit gelu intensum in aere tunc rami eiꝰ calore naturali destituti sunt qui ꝓpter frigꝰ aeris fugam habuit ad radices ad calida viscera terre. quare tales plante difficilius comprehendūt. Tempus p̄terea martij in quo iaz calor ⁊ humor ad ramos redijt ita ꝙ eorū gemme iam tumescere incipiāt est optimū ad plantaꝝ collectionē ꝓpter eandem rationē. Eligendaꝝ quidē plantarū ratio est multiplex. Et primo quidē ex tali terra eligi debent q̄ non sit multuz pinguior ea in qua pangi debent sed sit equal' aut exilior. nam si a pingui terra ad solum exile transferantur vtiles esse non possunt nisi sepe stercore adiuuentur. Item eligēda sunt pangenda sarmenta de vite media: n̄ de summa neqz de infima quinqz vl' sex gēmarum spacio a veteri ꝓcedentia. quia nō facile degenerant que de talibus locis colliguntur. Summa flagella repudiemꝰ ac surculos. qui licz loco bono nati sunt tamē feracitatis beneficio caruerunt. Pampinus autē qui de duro nascitur etiaz si fructum attulit pro frugifero non ponatur. ī suo enī loco fecundatur a matre. trāslatus vero tenet sterilitatis vicium quod nascēdi conditione suscepit. Sumātur etiaz de fecunda vite Neqz estimemus ea brachia fertilia que vuas singulas ac binas producunt sed que multa vbertate curuant̄. Nā potest ferax vitis ī se feraciores habere materias. Erit autem in hoc signum fertilitatis si de duro aliquo loco fructum citabit. si fetu impleuerit ramulos ex omni parte surgentes sed hoc signis proprijs per vindemias est notandum. Asserit autē Columella vno anno explorari fertilitatem non posse sed quattuor quo numero cognoscitur vera generositas surculorum. Ad pangendum nouellus palmes debet eligi duri in se nihil habens et veteris sarmenti. q̄ niam hoc sepe corrumpit̄ ⁊ putrescit. Mēsura sarmenti vnius cubiti ꝑm Palladiū esse debet. Mihi autem videtur longius esse debere maxime in locis decliuis montuosis et aridis cum in foueis oblique pāguntur ipsumqz ramulis et capreolis siue anchis esse purgandum. Seruande sunt plante vitis taliter ꝙ vento aut sole nō vrātur aut aliquo modo ledantur et precipue sub terra vsqz ad dimidiam partez merse. si paucis erunt seruande diebus. Si vero diu eas seruare necesse fuerit et maxime iā multo adueniente calore vsqz quasi ad sūmitates ipsarum terra valde trita operiātur aperte adeo ꝙ terra tam intra q̄z supra posita diligenter singulas plantas tangat Qꝫ si eas transuehi ad partes multum remotas oportuerit. purgamentum tritici quod vocamus loctum vel palee molles et modicuz lutose cum plantis optime misceantur et sacco vel sextorio quod est melius inuolute stricte ligentur capite grossiori cum prefatis paleis et scorio cooperto et cum portantur quantum fieri potest a sole defendantur ⁊ ventis. Qꝫ si nimia esset aeris siccitas possunt quandoqz vtilit̄ capita grossiora in aqua demergi. Sic enim disposite diu ferri poterunt et teneri sine lesione ipsarum

Qualiter et quando vinea et vites sunt plantande

Tempore septembris ⁊ aprilis in locis frigidis vinee sunt plantāde. Tempatis v̄o de mense octobris ⁊ martij. Calidis de mēse nouembris ⁊ februarij. Ita tamē q̄ ī omnib⁹ p̄fatis locis si humida ⁊ campestria depressa fuerint post hyemē pāgant̄ ne calor naturalis ipsarū duplici aquositate loci videlicet et hyemis extinguat̄. Si v̄o arida et montuosa sint loca pangenda añ hyemem plantent̄ vt supflua locorū siccitas circa plantas humiditate hyemis tempet̄. In locis vero tempatis ante hyemē ⁊ post congrue potest pangi. Itē ponende sūt vites placidis diebus ac tepidis qñ solū est modice humidū sed poti⁹ aridū q̄z lutosū Cum vinea plantat̄ in ordine aut plantat̄ ī foraminib⁹ palorꝝ grossorꝝ vel in foramine instrumenti qd̄ foratura vocatur quod ē valde melius. ⁊ tūc factis foraminib⁹ directis vel parꝝ obliquis. duo sarmētes in pte inferiori oblique incisi foramini imprimātur ⁊ sabulū vel terra soluta ⁊ trita et cum pauco maturissimo letamine palearū mixta vsq3 ad mediū foramen ponat̄. Deind̄ creta vel terra ibidē inuenta repleat̄. Aut ī paruis foueis cōuenienter ꝓfundis pāgūtur capitibus plantarꝝ longe positis ī parte infima ⁊ in suprema iuxta signū cum fune ꝓporcionaliter vndiq3 positū ꝯiunctis et terra cōtrita mediocriter supinducitur ⁊ conculcat̄. Caput sarmenti cū deponitur torquendū nō est nec aliquo modo vexandum. Nā ꝑs ea de qua radix sperat̄ ī iurie nulli subijcienda est. Due gemme fertiles remaneāt supra terrā. nec dimersa penitus fecundiori ꝑte supra eā quod est sterili ꝓximū relinquat̄. Ubi pingnis ē natura terrarum maiora inter vites spacia relinquamus scz quattuor pedū. vbi exilis angusta scz trium. vbi v̄o mediocris triū pedum et semis. Preterea non est tantū vno genere vitiuz omne pastinū conserendū ne annus iniquus generi vindemie spem omnez excludat. ⁊ ideo quattuor vel quinq3 generis eximij sarmenta pangemus. At expediet maxime genera tabulatim disponi. ⁊ sic generum diuersitate distincte posita poterit eam operariorū minor numerus expedire ⁊ gradatim que velocius maturantur prius condere. deinde que serius ac meli⁹ puro sapore sine luctamine alterius generis vnaqueq3 vina seruare. Et si hoc facere tibi difficile videatur non alia simul cōseras q̄z que sapore et flore ⁊ maturitate cōueniant. In scrobib⁹ vero magnis et latis vt vitium distantia esse debet ꝑ angulos quattuor sarmenta deponas. et vinaciā vt dicit Columella stercori mixtam simul sparges ⁊ si exile solū fuerit pinguem inseras terrā scrobi. Si vero nimis cretosuz eidē misceas sabulum. Q, si arbustum te delectat habere plantā generose vitis prius in semīario nutrire debebis. Uñ radicata transferatur ad scrobē cui arbor est iuncta. In seminario aūt breui spacio distantia inter se sarmenta depones. Et cum conualuerint hinc post bienniū radicabit̄ vitis vel arbustula ⁊ transferet̄. Quas cū depones ī scrobem ad singulas materias redeas putatis omnib⁹ que scabra sunt. curtatis etiam radicib⁹ si quas poteris inuenire vexatas In scrobe aūt ad arbustum faciendū duas radicatas vites depones. obseruās ne se in radice ꝯtingant. et ipsas vites ad scrobis latera discreta coniunges. Uarro asserit scrobē non primo anno esse cōplendam que res faciet vitē altius fundare radices. sed hoc aridis ꝓuintijs forte ꝯueniet. Hūidis v̄o sata putrefient humore suscepto nisi terra statim cumulet̄. Sed arbusta que ferent plantas arborū de his generibus ponat. Uel si agro suppetit abundantia. his vtat̄ vlmo oplo salice populo fraxino cerasonuce prino ⁊ similibus. sed salice ⁊ populo in locis humidis tantū vti possum⁹. ceteris vero in his et alijs locis. Ex his autē generibus truncos radicatos vel salicez ⁊ populuz sine radicibus circa scrobē vitis

constitui oportet. In scrobe vitis ab arbore sua sesquipedis vel duorũ pedũ spacio distare debebit Nam arbori nimis ꝓxima vitis aut ipsius opprimet incrementũ aut opprimet̃ ab ea. Aliud etiaꝫ de transferẽda vite ingeniũ fieri potest. Ex vimine parua corbicula ad arborẽ vel pergulariũ fertur cui vitis adheret ⁊ in fundi media ꝑte pertunditur ⁊ inducto in eã sarmento vitis suspendit̃ ⁊ terra replet̃. qđ sarmentũ exacto anno in corbicule fundo incisum cuꝫ ipsa corbicula portabit̃ ad locũ vbi plantare ꝓponis. ibiqꝫ cũ ipsa corbicula obruit̃ circa arboris maritãde radices. ⁊ hec quidẽ fiet sine ambiguitate prendẽdi. Caueis etiam muniẽda est aduersum pecoris appetentis iniurias ⁊ arbori sue ꝓtin⁹ alligãda. Cum v̄o arbores ripaꝝ vitib⁹ munire desideras optimũ est ⁊ facile sulcũ in ripa facere. ibiqꝫ spinas ac taiolos mixtum ponere et fossato effosso terrã suꝑinducere. sic eĩ spinis munit̃ ager. ⁊ ꝑ eas vitis tute conscendet Optimũ ꝑterea genus est ꝓuincialiũ vinearum que fiũt vt vites velut arbustule stent. que quidẽ plantant̃ vt he que ĩ ordine disponũtur. Et he quidẽ aut vndiqꝫ pãguntur equaliter. aut vnũ ordinẽ tantum seruãt ab alio ꝓximo vt placet remota sed in his vna sola plãta in qualibet fouea potest poni in duab⁹ videlicet acieb⁹. In tertia v̄o bonũ erit vbiqꝫ duas poni quibus ꝓxime plãte ꝑdite possint annis seq̃ntibus reꝑari ꝙ si in quolibet loco due ponãtur cũ ꝯualuerint debilior auferat̃ vt vna sola remaneat. Preterea sciendũ est ꝙ naturã vitis celũ solũqꝫ sustẽtat si genera cõueniẽter aptent̃. Ideoqꝫ in eaꝝ plãtatiõe ꝑcipue obseruãda sunt ea que supra diximꝰ cũ de aere ⁊ situ vineaꝝ loqueremur

¶ De propagatione et renouatõe vitium et vinearum

Propagationes qñqꝫ in vineis quãdoqꝫ ad arbusta fiunt. In vineis quidẽ qñqꝫ ꝓpagat̃ in locũ vacuũ vbi vitis ſm ordinẽ vinee debet esse. Quãdoqꝫ v̄o in locum alterius que infamati generis est sarmentũ vitis nobilis propagat̃. ⁊ quandoqꝫ ꝑ circumferẽtias ducit̃ vt vinea incrementũ recipiat. Et primo quidẽ modo ad ordinatũ protrahitur locum aut statim cum sarmẽtum est sufficienter longum. aut successiue per annos vbi eiusdem deficit longitudo Et ideꝫ obseruandũ est in omni propagationis genere. Si autem in locum eradicande vitis propago ducatur. aut hoc statim fiat aut primo anno per vnũ pedem ꝓpe vitem auferendã protrahitur vt habito vitis damnande fructu anni prioris seq̃nti leuiter in locum prius eradicate trahat̃. Cum autem protrahitur ad arbores vl̃ arbusta ad vnũ pedem ad minus ab arbore fiat remota propago. In omnibus autẽ ꝑ narratis modis letamen in fouea sup̃ terram circa propaginẽ apparentẽ relicta ponatur. nec sub terra per tractũ propaginis apponatur. alioquin superfluo letaminis calore debilitabit̃ l̃ arescet nisi fuerit adeo maturum ⁊ vetus ꝙ omnis calor letaminis exalauerit Est aũt sciendũ ꝑdictas propagatiões fieri aut in fossione toti⁹ vitis que propagat̃. aut virgis siue curuatura sarmenti vt velut arcus supra terrã relinq̃tur alia parte vitis infossa. ꝙ si fiat virgis: post bienniũ recidãtur aut trienniũ quod est tutius propter debilitatem biennaliuꝫ radicum que vitem nouã sepe non conuenienter defendunt. Vetus et antiquata vitis et que longe nimium producit frugiferos palmites renouatur per studiosuꝫ cultum congruis temporibus eidẽ adhibitũ et per fimationem letaminis aut sarmentorum aut sabuli in loco nimis cretoso aut certe in terra nimiũ sabulosa. ⁊ ꝑ strictã putationẽ aut insitionẽ factã in loco stipitis nitido ⁊ succoso. Columella dic̃ ꝙ si vitis ꝑgularij vel arbusti q̃ est integro trũco ĩ solo robusto stricte putet̃ ⁊ ablaq̃ata fimet̃. ⁊ intra tertiũ vel quartũ pedem a terra mucrone feriatur acuto ac fossa frequẽtius incitetur. ex eo loco germen plerũqꝫ ꝓducit

in vere ac materiã vitis fundit qua repare
tur vitis. Q, si trunc⁹ vitis est nimia vetu
state corrupt⁹ de mense martij iuxta terre
superficiẽ vel sub ea modicũ recidat vt simil
in abscisso trunco vitis eadẽ renouet. vl cũ
vitis q̃ sola est nimiũ longe pducit frugife
ros palmites plicet vnũ remotũ a vite z in
transibi in terrã ereat apodiat⁹ ad vitem.
z post biennũ incidat mater. Vineereno-
uande vites aut oẽs laudabilis sunt gene
ris. z tũc de omnib⁹ fiat vt de singulis viti-
bus supra dictũ est prime. Aut omẽs sunt
male. quo casu nil erit vtili⁹ q̃z eã vniuersa
liter extirpare atq; sufficiẽter vetustis con
sumptis radicib⁹ eã denuo plãtare. Q, si
quedã vites sunt bone quedã male radici
tus extirpatis peioꝛib⁹ vel appositis palis
in omnib⁹ locis in q̃bus vites aptantur q̃
relicte sunt adeo fodiant q̃ facile flecti pos
sint. z totaliter submersei duas aut plures
ptes ꝑm exigentiã et possibilitatẽ ipsarum
vnaqueq; distribuat. et duob⁹ palmitib⁹
in singulis locis ad plus relictis cũ duab⁹
gemmis supra terrã ceteri amputẽt. z vni-
cuiq; viti ex fimo aliq̃d apponat. Nec est p
termittendũ q̃ de nouis palmitib⁹ tãtum
de vno quoq; sub terra mergendũ est q̃ ra
dices ĩ loco ꝓgruo nouas emittere possint
que in veteri nisi sit quasi nouũ facile non
nascunt. Q, si aliq̃s remaneat loc⁹ ad quẽ
null⁹ possꝫ palmes pduci eidẽ aliũde trã
slati noui palmites tribuant. Omnis prete
rea ꝓpagatio fieri potest in mensib⁹ octo-
bris z nouẽbꝛis februarij et martij. cuꝫ ter-
ra nec adeo mollis est q̃ cõmode tractari
nõ possit z ei⁹ ptes cõminui. nec adeo du-
ra q̃ nimiũ fossioni resistat. In aquosis ãt
nimiũ locis post byemẽ et in siccis añ bye-
mem vtilius ꝓpago ducet. Ita tamen q̃ in
plano sub terra vno pede in cliuꝫ z truno
sis vsq; ad duos pedes vitis trabẽda mer
gatur. Vel forsan ea q̃ fit añ byemẽ in om
nibus locis est melioꝛ. dũ tamẽ in aquosis
terra circa eã bene disponat. quia firman-
dis radicib⁹ vt ait Palladi⁹ vitis incum
bit. cum proferendi palmites eã cura non
promouet

De insitione vitium

Vites inseruntur
vel in vitibus aut in arboꝛibus.
Et in vite quidẽ insitio duob⁹ po
test fieri ꝓgruo modis. in trũco videlicet et
palmite. Insitio ĩ trunco fit hoc modo Eli
gatur trunc⁹ inserendus talis q̃ sit solidus
z humoꝛis exuberet alimẽto. neq; vlla ve
tustate aut iniuria laceratus arescat. Reci
datur circa terrã aut ad pedẽ medũ infra
terrã. nã supra terrã difficilius cõprehẽdit
Varro aũt vitem scribit inserendaꝫ secari
debere triduo añq; inseraꝫ vt qui in ea ni-
mius est humoꝛ aduẽtici⁹ effluere possit.
Inserẽdi surculi sint solidi rotundi gẽnis
spissis z plurib⁹ oculati. ex q̃bus tres oculi
vel duo in insitõe ponant. Radat ergo sar
mentũ ad duoꝝ digitoꝝ mensuram vt ab
vna pte sit cortex. nec patiaris nudari me-
dullã sed leniter rade vt incisura possit sen
sim in acumẽ exire z corticata ps cortici no
ue matris adaptet. Infim⁹ oculꝰ ita infiga
tur vt trũco iunct⁹ adhereat. qui oculus ex
teriorem debet respicere partem. Eo inde li
getur vt in alijs insitionibus est narratuꝫ.
Tegumento quoq; aliquo a ventis et so-
le defendat ne hi quatiant hic adurat. vbi
calor temporis ligaturã inuaserit ipso pã
niculo tenuis humoꝛ circa vesperaꝫ debet
frequenter affundi vt hoc alimento cõtra
vim celi torrentis animetur. Potest etiaꝫ
aliquid veteris cum nouo conuenienter ĩ-
seri. Cum ergo germen ceperit incremẽtuꝫ
adiutoꝛio calami vel pali debet annecti ne
motus aliquis fragilẽ sarmenti pcedentis
quassetetatẽ. Leni vinculo et non stricte li
getur ne adolescentia mollissimi germinis
nodo dure constrictionis angat. Si infra
terrã inseruerit eam bñficio congestionis
accumula vt hoc quoq; nouis sarmentis
preter nutricis alimenta subueniat. Aliq̃
etiã in vite vel ramo biennali vel vltra inse
runt surculũ longũ modicũ veteris bũtez
et trunci grossitudinem possidẽtẽ vl etiam

inequalē. vel simul vtrimq3 iunctis ad scis
sam vel supradicto modo insitione parata
⁊ lege ꝓpaginū obseruata. In palmite aūt
insitio duobus fit modis. Et vno quidē q̄
omnib⁹ melior est. vt nouū sarmētū nouo
ꝑ scissurā addatur incisura vtriusq3 in eo
dem iuxta gemmā adhibita loco ⁊ ligatu-
ra cum peciola ex cera imbuta ⁊ molli vi-
mine. deinde argilla cōgrue sb̄secuta. Alio
modo vt gemma vitis vnius excidat̄ vsq3
ad medullā ꝓfundato vulnere ⁊ transuer-
se vtrimq3 obliquato ⁊ tantūdem de gem-
ma vitis alteri⁹ obruat̄ ⁊ loco prime pona
tur. et fiat colligatio vt in alijs et tunc ꝯua
lescit ⁊ fructificat. Quidā etiā expert⁹ mi-
hi asseruit se vsq3 ad medullā vitem parua
terebra ꝑforasse ⁊ ibi surculū conuenientē
foramini modicū rasum infixisse et comp̄-
hendisse nō abscisa vite. que quidem si ab
scidatur debet melius ꝓuenire Est ⁊ alius
modus optime ꝓueniens vt incidatur in-
serenda vitis oblique vsq3 ad medullā vel
prope eā intantū ꝙ cuneus duoꝝ ꝓpe digi
torum possit immergi. et tunc surcul⁹ dua
rum gemmaꝝ modicū habens veteris vs-
q3 ad medullā rasus ab vna parte vt inci-
sura in acutū tendat ⁊ p̄paratus eo modo
quo melius adequet̄ alterius partis exte-
riori remota corticula imprimat̄ in plagaꝫ
⁊ ligetur et creta circūposita peciola post-
modū inuoluatur ⁊ ꝑ quattuor digitos vl̄
idcirca mater supra insitā sit abscisa nec su
pra eam aut infra ꝑmittatur aliquid pul-
lulare. et possunt circa vitem plures surcu
li conueniēter aptari. Optime etiā proue-
nit si vnus tantūmodo inseratur surculus
⁊ si eiusdē grossitudinis sit cuꝫ trunco erit
melius quod esse possit. Alioquin cuꝫ vna
parte corticis adequet̄. Vel s̄m Varronez
fiat adequatio medullaꝝ. Insitō ī arbores
duob⁹ potest fieri modis. ⁊ vno quidez vt
vitis trahatur ꝑ cerasum vel aliā arborez.
vbi vua tempe fruct⁹ arboris maturetur.
Alio vero vt inseratur in arbore sicut om
nis insitio in dissimilia fit quādoq3. Et pri-
mus quidē modus est vt plantet̄ vitis iu-
xta cerasum vel aliā arborē piroꝝ ⁊ maloꝝ
et ꝑforantur ille ⁊ per foramen vitis trahi-
tur. ⁊ cum creuerint arbor ⁊ vitis ita ꝙ effi
ciuntur ligna eoꝝ continua. precidit̄ vitis
ex parte radicis ita ꝙ non nutritur nisi per
radicem ⁊ stipitē alterius arboris. et tunc
maturatur vua cū fructibus illius arboris
Inseritur autē in arbore vlmi et forsan in
quibusdam alijs s̄m Columellā. vt trūcus
arboris gallica vsq3 ad medullam perfore
tur terebra. ibiq3 affigatur surculus vitis
s̄m modum supra traditū cum in commu
ni de insitionibus locutus fui. Fiunt prete-
rea dicte insitiones locis calidis mense fe-
bruarij. frigidis vero mense martij cum vi
tes non aquato sed spisso lacrimantur hu
more. licet facte tempore quo aquosas ef-
fundunt lacrimas aut postq̄m emiserint
pampinos quandoq3 insite comprehēdāt
Possunt etiam de mense maij et iunij iaꝫ
consumptis lacrimis si palmites inserēdi
loco frigido ⁊ vmbroso a pullulatione fue
rint preseruati. Alium insuper modū quo
nuda gemma loco alterius cum melle vel
alia quacunq3 reponitur a quibusdaꝫ vul
gariter predicatum non pono. quia eum
nullaten⁹ approbare videtur naturalis ra
tio ꝓpter nimiā teneritudinē gemme. Ve-
rūtamen quidā frater minor mihi asseruit
ꝙ de mense aprilis cū folia vitis incipiunt
apparere accepit summitatē gemme rema
nentibus folijs paruulis cū quadā conca-
uitate. ac in eo loco posuit aliā gemmaꝫ si-
milem recentissimā aliunde acceptā cum
molli fimo bubulo. ⁊ sine quolibet alio au
xilio conualuit Ideoq3 ꝓbari potest licꝫ vi
deatur cōtra naturalē rationē positā a fra
tre Alberto theutonico. Catho autem scri
bit ꝙ vitis insitio vna est ꝑ ver. altera cum
vua floret ea optima ē. Per ver vitem sic
inserito. p̄cidito quā inseres. eam mediam
defindito ꝑ medullam. eo surculos p̄acu-
tos acuito quos inseres. medullā cuꝫ me-
dulla cōponito. Altera insitio est si vitis vi
tē ꝯrigat vtriusq3 vitē tenerā p̄acuito obliq̄
int̄ sese medullā cū medulla libro colligato

Tertia insitio est terebra vitem quam inse
res ꝑtundito eo duos surculos vitigineos
qd̄ genꝰ esse voles insectos obliquos acui
to ad medullā facito. bis medullā cuꝫ me
dulla cōiungas arcitoqꝫ ea que terebraue
ris alterū ex altera parte eos surculos faci
to. sint longi pedes binos eos in terram di
mittito replicatoqꝫ ad vitis caput medias
vitis vinculis ī terrā defigito terraqꝫ ope
rito. Hec omnia luto depressa oblinito al
ligato integitoqꝫ ad eundē modū tanq̄m
oleas. Ego autē aliā insitionē sepe ꝓbaui
et eam inueni infallibilem ⁊ securā a pollu
tione ⁊ lesione fossure. hanc insitionez hoc
modo facere debes. Accipe palmitem lon
gum nouū habentē quattuor digitos vete
ris p̄cedentis anni ⁊ remoue dimidiam ve
teris partē vsqꝫ ad medullā. ea salua rema
nente in parte inserenda. ⁊ ex alia dimidia
veteris forma cuneū longū tribus digitis
scꝫ vsqꝫ ad palmitē nouū ⁊ ibi fiat vna co
therca ⁊ cuneus ibi bene fortis existat inci
sus non a parte medulle sed ab altera tan
tum ⁊ fiat bene acutus. Postea scinde per
mediū stipitem inserendū eiusdē grossitu
dinis si esse potest alioquin sit grossior pa
rum. ⁊ de parte habente minꝰ de medulla
dematur quātitas vniꝰ digiti grossi. ⁊ ī ce
sura infige cuneum vt cotherca fortiter ad
hereat capiti breuiori stipitis scissi. et alia
duo capita equalia sint aliquantulū intra
nouū vt vinculum possit stringere vtrūqꝫ
caput veteris sarmenti equatū. Deinde li
ga stricte cum iunco scisso totā scissuram
et eo modo poteris inserere duo vel tria vl̄
plura brachia vitis reliquis omnibꝰ am
putatis. Deinde totā vitem insitā demer
ge in terrā. et tot sulcos in quā partē volu
eris facias quot brachia sunt insita ac in q̄li
bet sulco in loco vel locis vbi loca insita in
terra iacebūt vnā paruā foueolam facias
in quaꝫ tota ligatura insite dimittat̄ et ter
ra cooperta pedibꝰ suauiter comprimat̄ ⁊
vltra vnā spannā ad minus sarmentuꝫ su
perius eleuetur. Itē poterūt sarmenta no
ua in nouo sarmento vl̄ veteri vsitato mo
do coniungi et eodē modo in terrā deꝑmi
sed est opus q̄ iunctura cannula scissa fir
metur ne flectēdo facile rumpat̄.

De putatione vitium et arborū vitiferarum

Locis calidis men
se octobris nouembris februarij
et martij donec earꝫ augētur gem
me iusta fiet putatio vinearū. Frigidis ve
ro mense februarij vl̄ martij tantū. In tem
peratis vtroqꝫ potest tp̄e fieri sed cōmodi
us erit in montibus vineas q̄ septētrionē
aut ꝑtes occidentis respiciunt verno puta
ri tempore. Alia ꝑs aduersa clementioribꝰ
plagis recidat̄ autumno. Nā in talibus lo
cis ⁊ in omnibus calidis pruinaꝝ vis ⁊ na
tura nescit̄. Sed semꝑ ꝑm Palladiū ī pu
tatione nitatur vt vitis fiat robustior ī cru
re ne debili viticule duo duramēta ꝑuemꝰ
quod quidā experti putatores nostri tem
poris in ordinatis et depressis vineis non
obseruant astruētes melius esse stipitē vi
tis renouari frequēter. Auferēda sunt leta
intorta debilia et malis locis nata sarmen
ta. Et sarmentuꝫ quidē inter duo brachia
natū debet incidi Q, si pinguedine brachi
um quodcūqꝫ debilitauerit illud brachio
deciso succedat. Erit tamē optimū putatō
ni sarmentū inferius bono loco natum re
cuperande semper vitis causa tueri vel ad
vnā vel duas gemmas relinquere. In lo
cis letis ⁊ clementioribꝰ altius licebit vites
expandere In exilibꝰ aut estuosis aut decli
uis humilior est habēda. Sed erit sapien
tis estimare vim vitis. Nā que tollitur al
tius ⁊ pinguis et fecunda est plus q̄ꝫ octo
palmites habere non debet. ita semꝑ in ꝑte
media vnū aut duos relinquamus custo
des. Si macra ⁊ humilis est singulis bra
chijs singula flagella dimitte sed ꝓuiden
dum est ne in vna ꝑte sint sarmēta que ser
uas. qd̄ si fiat tanq̄m si fulgure tangat̄ are
scit. Circa crus quidq̄d nascit̄ amputemꝰ.
si non desideret vinea renouari. Relinquē
da sunt sarmenta neqꝫ circa durum neqꝫ ī

ſummo.quia hec velut pampinaria min⁹ afferūt.illa vo vitē nimietate fetus onerāt ⁊ longius ducūt quare ſunt in medio loco ſeruāda non iuxta gemmā.ſed aliquanto ſupius fiat plaga ⁊ auertat a gemma pro⁊ pter lacrimā defluentē.Ungues etiam cu ſtodū ſiccos ⁊ nociuos recide.⁊ omnia q̄ vetera ⁊ ſcabra reperies.Q⁊ ſi truncus vi tis ſole aut pluuijs aut noxijs animalibuſ eſt cauat⁹ purgemus quidq̄d eſt mortuū plagaſq⁊ eius amurca liniamuſ aut terra qō pderit aduerſus p̄dicta.Cortex etiaz re⁊ ciſus ⁊ pendens a vite tollat.que res vt ait Pd alladi⁹ minorē fecē reddit in vino.Pdu ſculus etiā radat vbiq⁊ repertus.S⁊ pla⁊ ge quas in duro vitis accipiet oblique ac rotunde fore debebūt.Cetera igit ſarmē⁊ ta quibus p̄mi anni fructus pependerūt. omnia recidant.⁊ noua circūciſis capriol⁹ ⁊ ramulis inutilib⁹ relinquātur.Sed ſciē dum eſt q̄ in quibuſdaz p̄tibus ſarmenta quantū longa ſunt a natura pducta a pu tatore relinquūtur vt apud cremonā ⁊ ter donam ⁊ alia multa loca.In quibuſdā ſo lum ſummitates ſteriles auferūt.In alijs aūt vſq⁊ ad vnū pedē palmituz longitudo relinquit.Alibi vero adeo ſtricte putātur q̄ vſq⁊ ad ſemipedis menſuram palmites breuiātur.Et p̄im⁹ quidē modus non eſt obſeruādus niſi in locis letis vbi p̄tice nō ponunt ſed vites velut partice vel funes vndiq⁊ extendunt.Secundus vero apud Aſt obſeruatur cū palis tantuz circa vitez affixis.⁊ ad eos palmitib⁹ paucis extenſis Et bi duo modi p̄cipue tolerātur in letis vineis ⁊ in his vitiū generib⁹ que ſuas gē mas plonga internodia diſtulerūt.et hu⁊ iuſmodi vinee plurimū ⁊ multū fructuz fe runt ⁊ multos botros licet non adeo ma⁊ gnos vt vites ſtricte putate.multūq⁊ aſſi due fodi ⁊ fimari deſiderāt tales vinee vt fructū ⁊ palmites congruos ferre poſſint. he vero vinee in quib⁹ vſq⁊ ad vnū pedem palmites breuiant vt bononie mutine et i alijs locis multis i mediocri ſolo defendū tur ⁊ quaſi in omni genere vitiſ.⁊ congrue palmites fructūq⁊ ſuū defendunt.Que ve ro ſtrictiſſime putant vt apud forlimū.⁊ in quibuſdā alijs locis ⁊ in puintia taliter p⁊ curantur in vitib⁹ que ſine palis ⁊ particis velut arbuſtule in ſuis ſtant ordinibus.et in vitibuſ que ſpiſſos valde nodos inueni untur habere ⁊ maxime in exilibus ſolis ⁊ in ſpecieb⁹ vitis que vocant albana et ſcla ua.Et poteſt etiā talis putatio ſeruari i zi⁊ ziga ⁊ verdiga . que ſi aliter putent nimis miſeraſ vuas ferunt ⁊ ſufficiētes p⁊o anno ſequenti palmites nō p̄ducunt.et hec eſt i vineis putationis ratio. Itē expertū eſt q̄ ſi ſarmentes p̄ducētes vuas incidant ppe botros vuaz eis florentib⁹ vel paucis die⁊ bus poſt naſcent noui ſarmētes cū multiſ vuis p agreſta colligenda tēpe vindemie et poſt ipſam.Et puto q̄ huic experiētie p̄de rit ſi a tota vite tempe dicte putationis au ferantur omnes ſarmentes nati ſine vuis vel ſaltem bi qui in ſequenti putatiōe a vi te tolli debebunt.Itez p̄derit ſi vue primo nate nō p̄mittant maturari ſed cuz adhuc erunt acerbe p agreſta tollant.hec autē lo cum habent non in omnib⁹ generibus vi tium ſed in bis que tam in veteri q̄z in no⁊ uo vuas p̄ducunt vt ſunt muſcatellus ⁊ ſimilia.In arboribus aūt et pergulis⁊ tot materie relinquūtur q̄t virt⁹ vitis poteſt cōmode tolerare ⁊ tamen non ſint in aliq̄ loco nimis ſpiſſe.et in ſarmentib⁹ relinq̄n dis omnes ſummitates ſteriles auferant. Pdutant aūt a plurib⁹ de tertio in tertiuz annū tantū vt plures vuas ferāt.S⁊ ſi an nis ſingulis putētur eas pinguiores p̄du⁊ cent et longiori tempe vitem defendēt.qui dā aūt nunq̄z putāt vites in magnis aut ra moſis arboribus ꝓſtitutas ppter nimiam difficultatē putationis eaz.ſed particis vi⁊ tes fortiter p̄cutiunt vt que arida ſunt excu tiant.Et quidā nullo modo percutiūt. ſed eas ſuo naturali motu viuere ſinunt ⁊ hoc etiam modo in locis pinguioribus defen⁊ duntur.Itē ſciendū eſt q̄ in cuiuſlibz vitiſ putatione tria cōſideranda ſunt ſcz fructu um ſpes.vt tales palmites tantuz relinq̄s

de quibus ꝑcipiendoꝝ fructuū spes habe-
tur vt sunt valde maturi et rotundi ⁊ gros
sas ⁊ rotūdas gemmas habētes ⁊ spissas
ꝑm speciem vitis illius. Itē successura ma-
teries vt videlicet custodes et sarmenta in
bono loco nata ex quibus materia sequē-
tis anni presumit̄ breuia valde relinquas.
Item locus qui vitē seruet vt custodem re
linquas etiā in parte infima vel in aliquo
congruo loco cū ꝓpter vetustatē aut defor
mitatem aut nimiā longitudinē vitis īdi-
get renouari. vt postq̄z sufficiēter creuerit
in loco custodis residuū amputet̄. Itē no
tandum est ꝙ si vitis mature putet̄ matu-
rius pullulat ⁊ plura sarmenta maiora ꝓ
ducit ꝓpter retentionē humoris qui nō ef
funditur consolidatis plagis ante cursum
eius quare totus cedit in augmentum ra
moꝝ. Q; si tarde putet̄ seri⁹ pullulat ⁊ fru
ctus plurimos ꝯsequeris ꝓpter effusionē
supflui humoris aquosi digestionē humo
ris viscosi ex quo fructus generatur impe
dientis. Ideo vites ⁊ vinee exiles pri⁹. pin
gues v̄o que supfluo humore īdigesto lu-
xuriant nimiū ī frondes ⁊ palmites et que
pruinas timent serius amputent̄. Itē post
bonā vindemiā strictius puta ꝓpter con-
sumptā virtutē vitis. post exiguā vero lar
gi⁹ ꝓpter vires eiusdē alterna resumptas
requie. Arbores vitifere quedā nullo mo-
do putantur vt que ferunt labrustas q̄ sūt
vites siluestres que nunq̄z putari cōsueue
runt. Vel vites domesticas que particis
tantū a quibusdā siccitate purgant̄. Que-
dam de tertio in tertiū putātur annum vt
sunt arbusta ⁊ arbores magne q̄ vites do-
mesticas sustinent nisi sint fructifere arbo
res que auiditate fruct⁹ non putant̄. Uti-
le tamē est si eis annis quibus arbores pu
tande nō recidunt̄ nimia spissitudo ⁊ rami
supflui amputent̄

¶ De formatione vinearū et radi
cum inutiliū amputatiōe

Nouellam uitem

n Columella dicit post primuz an-
num ad vnā materiaz esse formandā. nec
recidendā totā sicut italie ꝯsuetudo est an
no secundo expleto. quia vel intereāt vites
in totum recise vel infecunda sarmenta ꝓ
ducāt. que amputato capite velut pampi-
naria de duro coguntur exire. quare iuxta
ipsam cōmissurā veteris sarmenti ad vnā
vel duas gemmas inferioris capitis relin
quenda sunt. qd̄ est merito in viticula for-
tiore seruanduz. nā debilis nimis viticula
secundo anno recidēda relinquitur. Et sa
ne adiuuāda est calamis nouella vitis vl̄
exiguis palis vt sequēti anno robustiores
accipere possit. Et tā diu recidēda est vsq;
ad vnā vel duas gemmas donec leta ⁊ fer
tilia sarmenta ꝓducat. Qd̄ cū fecerit siqui
dem vitis velut arbustula est formāda ad
vnā tantū materiā reducat̄. Si vero cum
pali et particaꝝ auxilio stare debet. ī ea due
materie sunt seruāde que tante longitudi-
nis forment̄ quanta desiderat stipitis alti
tudo vt videlicet in exili solo breuioris vni
us scilz pedis. in pingui v̄o et leto maioris.
duoꝝ scz vel triū peduz altitudinis dispo-
nantur. anno deinde sequēti quattuor ad
plus materias habere debebūt que in par
tes quattuor diuidātur. Deinde sequenti
bus annis totidē vel plures ꝑm doctrinaz
in eaꝝ putatione traditā. Q; si vitis super
arborē vel arbusta conscēdere debet ꝑ eta
tes ad hoc ꝓducenda est donec ad ramos
fuerit ibiq; incidi debebit vt in ei⁹ sūmitate
nata capita sequēti anno diuidātur ꝑm di
uisionem que inuenitur in arboris ramis.
Deinde cōsequēter ꝑ ramos vitis ꝓcuret̄
ascensus vnā semꝑ materiā ad cacumē ar
boris dirigendo. Formantur vinee diuersi
mode ꝑm varias cōsuetudines ciuitatum
⁊ locoꝝ. nā in quibusdā locis formātur in
ordinibus cū palis et particis aut cum sar
mentibus tensis aut sine aliquo auxilio vt
alibi dictū est. In quibusdā fiunt ī acieb⁹
⁊ tunc aut cū vna partica tantū vel duab⁹
siue trib⁹ cū sint in leto solo ⁊ maxime ī aci
ebus arboꝝ quib⁹ vites mediantib⁹ q̄bus
dam palis sustentant̄. Aut etiam fiunt in

pergularijs paruis.z tunc a parte ſtipitis ſunt depreſſe z ab altera dirigunt in altum que multo indigent ligamine et labore ſz plurimū fructum ferunt. Ego autez pono vnam partē ſolā in pte depreſſa.z vnam in parte alta bene fortē que omnes palmites valde longos z fere ad terrā pendētes ſuſtinent cū magna fertilitate vuarū.ſed vnā partē ab altera diſtare facio p vnū brachiū ſolūmodo z talia pgularia facio i ripis vineaꝝ z agroꝝ in quibus ſūt ſepes z arbores ſup quas reponūt ſarmenta mlta z maxima p anno ſequēti. z hoc modo paucis expenſis multas vuas pcipio in ripis z ſepib⁹ viridib⁹ que alias niſi p clauſura z lignis p igne pauce aut nulle vtilitatis exiſtunt.que etiā plurimū loca exornant. In quibuſdā formantur in arbuſta humilima ordinata vndiqz vel i magnas arbores acieb⁹ diſtinctas. Arbuſta humilima vitifera formanda ſunt vt eis plantatis poſtqz biennio vl triennio elapſo ſufficienter cōualuerint in ſex vel ſeptem aut octo pedū altitudine recidant.ita q in exili ſolo breuiora.in leto vero z pingui altiora formētur ibiqz natis ramis anno ſequenti omnes exceptis quattuor melioribus amputent z remanētes in pteſ quattuor diuerſas cum pticis aut iuncis formēt z ligatis lapidib⁹ ſufficiētibus perpendicularitē cogantur p latera extendi ne dirigant in altū qui cū fortificati fuerint longitudinē triuz vel quattuor pedū ſinātur habere. In quorum capitib⁹ erunt vites fortibus vinculis alligande.z hic mod⁹ pcipue obſeruatur i ptibus mediolanēſibus. Sed in pgamenſibus faciunt ſtipitez magis depreſſum videlicet trium pedū z ramos innatos etiaz plures eleuant in altū formātes arbuſtulam vitiferā ad modum campane inuerſe In cui⁹ medio ſup ſtipite morat qui putat vitem z arborē z ipſam vitez circūcirca expandit faciens palmites omnes foreſ vndiqz ſtare declines. Magne vero arboreſ formande ſunt vt in altuz z depreſſum habeāt vndiqz multos truncatos ramos p̄m poſſibilitatē vitis arborē operientis ſuper quoꝝ capita ligabunt vites q poſtmoduz omnes onuſte ad inferiora flectent. Hoſ ſunt etiā cōmode formari vt vites ferant. z ipſe arbores augmentū non p̄dant. hoc modo videlicet cum popul⁹ ſalix vl vlm⁹ erūt circa groſſitudinē brachij circa .xij. vel xv. pedes ſummitas incidat.z ramis ibidē naſcentib⁹ vn⁹ rectior p̄mittat in altuz extolli quantū voluerit.et ſingulis annis vl alternis ramuſculi auferātur ab ea ſola ſūmitate relicta.ceteri vo rami infra dimiſſi formētur vt in humilib⁹ arbuſtis vitiferis dictuz eſt.ad quos vites ligent nec abinde ſupra conſcendere p̄mittant. Itē vt Varro ſcribit.vbi terra naturaliter humida eſt ibi altius vitis tollenda eſt eo q in partu z alimonia nō vt in calice querit aquā ſz ſolem Quocirco vtile eſſe puto in locis campeſtribus humidis pampinare vineas tp̄ib⁹ cōgruis.ſ.menſe maij z iunij z ipſas liberare ab omnib⁹ ſupfluis z inutilibus p̄pinis z ſarmentis. Deinde maturatis fere vuis poſt menſem auguſti eas ſupfluis frondibus denudare vt ſol vniuerſas vuas videre z coquere poſſit vt vinū fort⁹ et maturius fiat.z ſupflua hūditate cōſumpta fiat melius duratiuū z melioris odoris

De releuatione vinearum

Vinee releuande ſunt z vites ligande anteqz gemme nimiū turgeſcāt.z vinee quidem quein ordinib⁹ cū palis z particis fuerint ita q in eis vites ſpiſſe ſunt vndiqz diſtantes equaliter releuande ſunt vt cuilibz viti palo affixo eadem in medio vitis cingatur conuenienti vinculo ſi vinea eſt depreſſa. Si vo alta in duobus cingenda eſt locis.prius tamen ad nouez palos ſex cannis aut particis conuenienti altitudine alligatis ita q vna vitis ſit in medio et cetere circumſtantes.ſic enī defendūtur a caſu et vindemiantibus quaſi ad omēs vites aptus patet acceſſus. Deinde palmites i partes q̄ttuor diuidātur z fortiores fortioꝝ

particis debiliores debilioribꝰ alligentur. In his vero vineis que rariores habēt vites pali ꝑ totū tribus distātes pedibꝰ affigantur ⁊ eisdē cannis vel particis firmiter ligatis superinducāt vites ⁊ taliter disponant. ꝙ operiant vniuersa spacia ⁊ ligent. et hic modus obseruat in mltis vineis marchie anthonitane sed mihi non placet. Ubi vero palmites velut funes tendunt cuilibet viti circa eam tres pali parui ponunt ab inuicem distātes medio pede. et vinculū quoddam circa eos velut sertuz cingat. deinde palmites extendant ⁊ inter vitē ⁊ vitez furcula parua ponat vl baculus liget ne vue flectantur ad terrā. Et taz huic vinee q̄z ceteris in quibus palmites longi relinquuntur multū ꝓderit si facta ꝓpe palum ligatura extra eā postq̄z iaz lacrimas effundūt suauiter modicū torqueant sarmentes. nā huiusmodi tortura nascit infra ligaturaz successura materies. nec vuis nascentibus aliquā inferet lesionez. Et hic modꝰ apud ast laudabiliter seruat ab omnibus. sed palmites circa vitē sine particis ad duos tres vel quattuor palos post vinee fossionē satis irrationabiliter ⁊ inepte ligant. In his autē vineis que in aciebus consistūt si cuz particis aut sarmētibus tantuz fiunt nota est eaꝝ operatio Si vero in paruis pergularijs affixis paruis palis iuxta vites et lōgis tribus pedibꝰ ex oꝓposito remotis baculus fortis inter vtrūq̄z palum paruū et magnū ligetur a parte vitis depressus ⁊ ad oꝓpositā eleuatus sup quibꝰ sufficiētibus particis positis vites distribuantur eq̄les Si vero in arbustis vel arboribus sūt vites nihil aliud agenduz est nisi vt vites in pluribus locis ligent ad stipites ⁊ earū palmites ꝑ ramos ⁊ truncos equaliter distributi ligent. Sz ꝓuidendū est omnibꝰ annis vitē resolui ac religari q̄r refrigerat vt palladius ait.

¶ De fimatione vineaꝝ et radicū inutilium amputatione

Ense octobris vl nouembris februarij vel martij fiunt ꝑue fouee circa vites ⁊ amputatis cūctis radicibus que in summitate sunt terre letamē imponit. et maxime hoc est in vite nouella seruandū vt amputent radices supuacue quas ꝓduxit etate que si conualuerint inferiores radices faciūt in terra et remanet vitis in summitate suspensa que res eā frigori faciet obnoxiaz ⁊ calori. sed he radicule non ad stipitez debent recidi ne aut ꝑles inde nascant aut noua plaga corpori vitis impressa vi secuturi algoris vratur. Recidantur autē relicto digiti spacio. et si placida hyems est vites relinquamꝰ aptas cuz ante hyemē hoc est factuz si violenta ante mensem decēbris operimꝰ. Si perfrigida modicuz columbini stercoris circa viticulas largiemur. Sed cū alium fimuz ponimus. paruis parū magnis vero vitibꝰ plus apponimus. Plurimū igit operatur in vineis letaminis administratō frequens ad multū ꝓferendū fructū. sed quia consueuit vini saporem viciare ⁊ durabilitatē ledere qui nobilius vinū habere cupiūt de mense augusti vbi vinea miserior est. lupinorum corbē vnā in bubulca seruut. et cū ad debitum augmentū ꝑuenerint eos euertunt. ⁊ optimū stercꝰ vineis prebere dicunt Vel ī foueis circa vites factis ponunt minutatatim incisos sarmentes et pāpinos ⁊ operiunt.

¶ De vineis ligonisandis

Ense martij nouella vinea incipiat puluerisari. qd tūc ⁊ deiceps vsq̄z ad octobrē singulis mēsibus agendū est non solū ꝓpt herbas sed ne tenera adhuc semina solidata terra ꝯstringat. Sed ī mense iulij mane et vespere iā calore deposito debet effodi et auerso gramine puluerisari Graminū radices sunt cū obsint plurimū extirpāde. Fiant ꝑterea sulci ꝑ illas ꝑtes in quibꝰ aqua colligit vt ad extremas ꝑtes facile defluat que si remāserit nouellas extinguit et antiquas vites elidit. Eodez mense martij est

celebranda completaꝝ vineaꝝ fossio añq̃z gemme nimis turgescãt quia si fossorẽ ap̃tus vitis viderit oculus cecabit̃ spes mag̃ vindemie. Deinde mense maij fit secunda fossio vineaꝝ eo tp̃e quo nondũ florẽt vel eo quo iam florere desierũt. quia q̃ florent constat nõ esse tangẽda. In qualibet autẽ fossione cauendũ est ne fiat eo tp̃e quo terra nimis madida vel nimis sicca est. sz cuz medie dispositionis existit. Et quanto terra magis puluerisabitur tanto melius erit Sufficit tamen si mediocriter ꝓfunde fodiatur Sit aũt studiũ vt vniuersa terra fodiatur equaliter vt nihil in ea crudi soli remaneat ⁊ maxime iuxta vites quã rem virga in qua sit altitudinis pastini mod⁹ designatus diligens custos in multis locis exploret. Nã hec cautela dolosos fossores ab hac negligẽtia submouebit

De nocumentis que vitib⁹ accidunt et cura ipsaꝝ

Accidunt nocumenta in primo anno plãtatis vitibus vt pereãt vel semiuiue remaneãt. Qd̃ quidẽ q̃nq̃z fit ꝓpt̃ herbas circa eas nascẽtes quaꝝ radices sibi nutrimentuz surripiunt. qd̃ si accidat frequenti fossione ⁊ herbaꝝ incisione iuuent̃. Aliq̃n vicinis arboꝝ vel sepium vmbris. et tunc aut amputãde sunt aut frondib⁹ denudãde. Sepe etiã ex nimio solis ardore deficiunt quo casu aut obumbratione aut operimento terre circa eas cũ aliquo stramĩe ne omnino siccent̃ aut aque cõueniẽtis exhibitione lesionẽ euitant Accidit etiã q̃nq̃z nocumentũ vitibus ex vicinitate quarundam plantaꝝ. sicut caulis corili ⁊ lauri. Cõpertum est enĩ hec adurere vitẽ. Ideoq̃z in vineis plantari nõ debent Quãdoq̃z patiuntur animaliũ corrosionẽ que plurimũ ledunt eas ⁊ toxicãt. Ideoq̃z si pauce sunt vites spinis cõgruis muniant̃ si plures fossatis cingant̃ ⁊ sepibus. Quãdoq̃z vites ĩ hyeme gelu pereunt. quare recidende sunt iuxta terrã ⁊ in talibus locis in putatione curãdũ est vt nunq̃z stipes erigat̃ aliquis supra terrã. ⁊ cuz approximat hyems vites putẽt̃ nõ curtatis flagellis ⁊ omnib⁹ simul ĩ quibusdã locis cũ iunco ligatis iuxta terram flectant̃ ⁊ sup̃ capita ipsoꝝ ne surgant aliquid terre ponat̃. Deinde post hyemẽ deducto ligamine releuent̃. vel fiant ĩ arboribus tantũ sup̃ quas non facile gelu siccantur. Aliquãdo autẽ frigus non totam perimit vitẽ sed solũ nouos palmites qui ꝓpter ligni teneritudinẽ ⁊ medulle magnitudinem se defendere nequeũt. Qd̃ cuz acciderit sursum in loco idoneo palmitibus ꝓcreandis. aut etiã modico de palmitibus relicto si aliquid viriditatis ibidem habuerint recidat̃. sic enĩ quasi renouabitur ⁊ formabitur vitis. ⁊ forsan eodẽ anno aliquez fructũ feret. Accidit etiã plerũq̃z vt postq̃z palmites ⁊ vuas ꝓtulerint pruinis omnẽ viriditatẽ amittãt. quare in talibus locis omnia genera vitiũ plantãda sunt que tarde virescãt vt sunt albana garganica ⁊ maiolus. Plerũq̃z vineas inuadũt ruge que omnẽ viriditatẽ corrodũt ⁊ v̄mes virides ⁊ azurri parui q̃ taiaturi vocant̃ bononie. q̃ natos cũ vuis palmites ꝑforant ⁊ desiccant. Cõtra que subueniendũ est vt ꝑ manus mulierũ ⁊ hominuz colligant̃ ⁊ pedibus conculcent̃ vel igne crement̃. Accidit ꝑterea sepissime vt tp̃e caloris descẽdat cuz feruenti sole paruissima pluuia venenosa ⁊ adusta. q̃ vulgariter apud bononiaz melumẽ vocat̃ que multa genera vitiũ adeo ledit q̃ eaꝝ fructũ omnino in nihilũ reducit Ideoq̃z vbi hoc frequẽter accidit ea plãtent̃ vitiũ genera que modicuz vel nihil leduntur ab eo vt est malisia ⁊ albana ⁊ grilla ⁊ quedã alia genera nota. Tẽpestas etiã sepe omnino vineas cõsumit. Cõtra quaz nihil omnino valere ꝑt nisi forsan pia oratio ad deũ mũdo corde directa. Licet q̃daz tã mares q̃z femine ignorãtes naturam et generationẽ grandinũ imprudẽter aut fallaciter asserãt cõtra grãdines ⁊ fulgur quedam fieri posse. Accidit etiaz q̃nq̃z q̃ vitis ligone ledat̃ ⁊ tunc quidẽ vitis stricte liget̃

in plaga ⁊ ea circumfossa omnū vel capi-
num admisceat cū terra letamen. Accidit
ꝓterea sepe q̄ vitis tot pampinos ꝓfert q̄
eos ⁊ vuas ad debitū nequit ꝓducere au-
gmentū. In quib⁹ mense maij cōsiderāda
sunt sarmenta q̄ nouella vel vetus vitis ꝓ
tulit. ⁊ et pauca ⁊ solida relinquam⁹ ⁊ ī no
uellis ām̄iniculis firmam⁹ donec brachia
firmata durescāt. nec amplius resecte ⁊ pul
lulanti viticule q̄z duas vel tres materias
relinquam⁹. ⁊ ꝓpter ventoꝝ iniuriā alligē
tur. Si relinquas in primordio pauciores
hoc mense pampinari ꝙueniet. sed tunc est
pampinatio necessaria cū teneri ram⁹ digi
tis stringentib⁹ crepabūt sine difficultate
carpentis. hec res vuas efficit pinguiores
successuraz materiā corroborat ⁊ utilitati
fructuū ꝙuenit solis admissu. Accidit ꝓte
rea vitib⁹ sepe tāta debilitas vt misera ni
mis sarmēta ⁊ vuas ꝓducāt quibus fimo
frequēti fossione ⁊ stricta putatione subue
niendū est. Quedā aūt adeo lete ⁊ pīgues
sunt q̄ magnitudine pāpinoꝝ vineas clau
dunt ⁊ se vicinasq̄z vites suffocāt nec fru-
ctum suū maturare ꝑmittūt. Quibus sub
uenire oportet larga putatōe. rara fossiōe.
fimi priuatione. ⁊ palmitū ⁊ pampinoꝝ in
utilū amputatione tpe maij ⁊ frondium
spoliatione in locis frigidis ⁊ precipue cui
vue putrescūt. pampinent̄ ꝓ latera trigin-
ta dieb⁹ ante vindemias. et sola frons illa
seruanda est que in summitate posita solē
nimiū defendit a vertice. ⁊ si que in terra ia
ceant sursuz sine reuolutione suauit̄ eleuē
tur. In locis aūt ardentib⁹ ⁊ siccis obum-
bratur vua ne vi solis arescat. si aut vinee
breuitas aut facultas ꝑmittit operationeꝝ
In quibusdā etiā locis nimias hominū ⁊
canū patiunt̄ insidias. Quas diligent̄ die
noctuq̄z maturitatis tpe custodiri oportz
⁊ in eis plantari debēt ea genera que non
sint delectabilia sed austera ad edendū vt
gimaresca ⁊ gimaron⁹ que non de facili tā
guntur ab aliquo ⁊ tamen nobile ac serua
bile vinū faciūt. Alsturnis sepe ꝓterea plu-
rimū infestant̄. qb⁹ cū accidit funibus et si-
gnis terribilib⁹ ꝓ vineas appensis ⁊ perso
nis girantib⁹ ⁊ eos terrentib⁹ expellantur
Q̄z si tanta est eoꝝ inuasio q̄ ꝓdictis mo-
dis defendi non potest fiat in medio vinee
sup quattuor columnis loc⁹ eminēs super
quo puer aliq̄s maneat trabatq̄z ⁊ moue-
at funes ab aliis capitib⁹ ad lōgos palos
circa vineā ligatos cū cucurbitis ⁊ paruis
baculis circa eas cuz in aliqua ꝑte viderit
oportunū vt in ciuitate eloge ab omnibus
obseruatur

¶ De conseruatione vuaꝝ recen
tium vel siccaꝝ

¶ Vas quas seruare volumus legamus illesas. nec
acerbitate rigidas nec maturitate
tē fluentes sed quib⁹ est granuz luce pene-
trabile ⁊ splendidū ⁊ tactus cū molli iocun
ditate callosus. Si qua sunt uiciosa resece
mus. nec patiamur interesse quib⁹ inexpu
gnabilis acerbitas cōtra blandimēta esti-
ui caloris induruit tūc incisos botrionuz
tenaces calida pice ambire oportz atq̄z ita
in loco sicco frigido ⁊ obscuro sine lumis
irruptione suspendi. Itē aliter. extracto pa
ne de furno nō nimis calido ponatur ī eo
palea ⁊ supra eā vue ibiq̄z ꝓ horam sm q̄
melius tibi v. debit̄ dimitte donec aliquan
tulum siāt passe. Vel ponant̄ sup assibe vl̄
aliqua craticula in furno. ⁊ post q̄z inde fu
erint extracte submergant̄ in musto dulci
simo ⁊ ponant̄ ad solē donec aliquantulū
sint sicce seu aliquantulū musto guttate. ⁊
ponant̄ in vase veluti in lagena vel sacco.
Itē aliter vuas sole decoctas pone in mu
sto ferenti ad ignē modice dimittendo et
pone ad solē iteꝝ ⁊ sunt optime. Item vue
sanissime ⁊ aliquātulū ad solē passe seruāt
in sabulo siccato ad solē. Itē in paleis vlfe
no substratis. Item in foliis vuis siccatis.
Itē in melle. Caibo aut vuā in ollis cōmo-
dissime condi ⁊ in sapa ⁊ in musto. Recte
vuā passam grecā sic facias. melioris aci-
ni ⁊ dulcis et lucidi botriones in ipsa vite
torquebis ⁊ patteris sponte mediocriꝫ sic-

cari. Deinde sublatos in vmbra suspendis
⁊ vuam districtā cōponis in vasculis sub
sternis pampinos sicco algore frigentes ⁊
manu comprimis ⁊ cū vas impleueris de
super pampinos addes ⁊ operculabis ac
statues in loco frigido sicco quē nullus fu
mus infestet. Salernitani aūt vuā passaz
hoc modo faciunt. Eligūt enī meliora vua
rum grana ⁊ ad solē desiccāt. Deinde ī fur
no modicū posita cum vino dulci abluūt
⁊ supaspergūt puluerē cynamoni ⁊ ligant
in folijs fici ⁊ seruāt ꝑ annū. hec virtutem
habet leniēdi ⁊ decocte in vino ⁊ ipsum vi
num valent cōtra frigidā tussim. Fit etiam
optime vua passa hoc modo torqueatur ī
vite. ⁊ sic torta ꝑ tres vel quattuor pendeat
dies. Deinde collecta quilibet botrionus
cū manu vel tenacula in musto dulci fer/
uenti ponat̄ ⁊ intantū ꝙ bis possit dici salu
tatio beate virginis marie teneat̄. Deinde
siccet̄ ad solem si callidissim⁹ est vel ī cliba/
no pane extracto. Caue tamen ne pluuijs
aut rore tangat̄. Deinde refrigerata in ali/
quo mundo vase ponat̄ ⁊ optime compres
sa desuper ponderet̄. Quidā autē ea exicca
ta ad solem iterū in musto dulci frigido ob
ruunt ⁊ exiccant aliquantulū ⁊ cōponunt
Sed hec omnia fieri cōmode possunt de
vuis recentib⁹ sine tortura racemi omīb⁹
alijs que diximus obseruatis dū tamen sci/
as ꝙ difficillime siccari possunt ad solem ī
regionibus tempatis. Itē grecis docētib⁹
si vuas vel poma in vite vel arbore diu ser
uare volueris vasculis clausa fictilibus ab
vna ꝑte ꝑtusis diligēter a summo tecto su
spende q̄zuis poma gipso cooperta ī lon
gam seruentur etatem

¶ De virtutibus vuarum

Vua in duo diui/
ditur ꝑm Isaac. Est enī acerba et
matura. Acerba est frigida in ter
tio gradu. sicca in secūdo. hec tres habz sub
stātias in se diuersas. s. grana corticē ⁊ suc/
cum. Granoꝝ natura sicca est ⁊ dura nul/
lius cōuersionis in corpe sz integra egredi
tur sed farina ex eis pistatis facta b. bita cō
fortat ⁊ colericā egestionē strīgit maxime
si assent̄. Cortex grossus est nec conuertit̄.
⁊ ideo nō nutrit. ꝯfortatiu⁹ est stomachi. ⁊
epatis calorē extinguit sitim aufert acumē
colere rubee mitigat. Uomitū ⁊ digestio/
nem colericā stringit. Oculis appositus pal
pebraꝝ grossos hūores attenuat ⁊ exiccat.
Itē valet ad pruriginē oculoꝝ ⁊ asperitatē
Succ⁹ vero vue acerbe añ dies canicula/
res ad solē poni debet vt siccet̄ et spisset̄ vt
mel. hic valet humorib⁹ ad gulā descēden/
tibus ⁊ gingiuas ⁊ auriculas. Si clistere
facias valet vulnerib⁹ intestinoꝝ ⁊ diutur
nis humoribus in vuluā descendentibus
Uua matura que est in sua cōpleta dulce
dine sanguinē laudabilē facit ⁊ ceteris fru
ctibus quēadmodū ficus melior cibus est
Pl⁹ tñ ficus q̄z vua nutrit. Testat̄ autē ꝫ
quia quidā suis tꝑib⁹ eis solis vtunt̄ vñ
pingues fiūt ⁊ clare eoꝝ cutes. desistentes
vo ab eaꝝ esu facile marcescūt. Ei⁹ ossa sūt
frigida ⁊ sicca granis acerbe vue vicina. ha
bent tñ acumen quoddā ꝓpter qd̄ cito exe
unt añ conuersionē. Itē cortex ei⁹ frigid⁹ ⁊
siccus est ⁊ ad digerendū dur⁹ ⁊ si cuz ossi
bus ⁊ cortice edat̄ indurat egestionē ⁊ īfla/
tionē ⁊ ventositatē generat ⁊ hūores lōgin
quos a sanguīe laudabili. Si comedātur
in hora qua de vite accipiunt̄. siquidē iuue
niant stomachū malis humorib⁹ vacuuz
⁊ cibis et fortis sit digerere bñ digerūtur et
in laudabilē sanguinē cōuertunt̄. ⁊ ventris
adiuuāt solutionē. corpusqz a malis pur/
gant humorib⁹. Ecōtrario si stomachum
inueniāt malis humoribus vl̄ cibis plenū
et digerere sit imbecillis in eo morant̄ ⁊ in
flationem generant ac rugitum et in hu/
mores malos conuertuntur et fumuz no/
xium plurimū creant. Appense autez et ab
aere hūorib⁹ supfluis d̄siccate ceteris vuis
sunt laudabiliores ⁊ subtilib⁹ dietis cōue/
niētes. Ab inflatiōe longe sūt ⁊ vētositate
vel fumositate nec stiptice sūt nec solubiles
In mustum misse vel sappam grosse diete

sunt ⁊ stomacho min⁹ ꝯueniẽtes. Uẽtosi-
tatẽ ⁊ inflationẽ ꝓducũt ꝑpter extraneos
humores ex musto vel sappa assũptos. vue
multũ carnis habẽtes nutribiliores et du
riores existũt q̃z he que pl⁹ humoris q̃z car
nis habẽt. Itẽ vua cui⁹ sapor est dulcis ac
grossus melliq̃z vicin⁹ calidior est sitimq̃z
generat ⁊ grossioris est nutrimenti ⁊ ad di
gerendũ durioris inflatõnẽ faciẽs ac rugi
tum ⁊ opilationẽ splenis ⁊ epatis. Et vua
cui⁹ sapor est subtilis aquosus frigidiorẽ
⁊ digeri leuior. stomachi cõfortatiua ⁊ mũ
dificatiua a colericis humorib⁹. sitis miti-
gatiua ⁊ ꝯueniẽs cõplexionib⁹ tꝑatis. Et
vua cui⁹ sapor est medi⁹ inter ꝑdictos est
medie potestatis. Alba vua clara et aquo-
sa. leuiter nutrit ⁊ facile digerit̃ venas cito
ꝑforat ⁊ vrinã ꝓuocat. Nigra grossa est et
digeri dura sꝫ ꝯfortatiua stomachi. et sibñ
digerat̃ nutrimentũ bonũ ꝑstat. Rufa vel
citrina media est supradictaꝝ. Passum si-
ue vua passa est sicca ad comparationẽ vi
ridis. ⁊ ex ea quedã est dulcis que calidior
est ⁊ humidior maxime si nigrasit. et h̃ va
let ad dolorẽ pectoris ⁊ pulmonis ⁊ tussim
mitigat. Que v̓o acerbitatẽ habet minus
nutrit ⁊ frigidior ⁊ siccior est dulci. Ideoq̃z
stomachũ cõfortat. calorẽ extinguit. ⁊ ven
trem constipat

De apparatu vindemie

Appropinquante
vindemiaꝝ tꝑe ꝑparande ⁊ aptã
de sunt tine in his locis in q̃b⁹ mo
ris est vinũ cũ suis racemis ⁊ arillis buli-
re. In alijs v̓o torcularia. Itẽ corbes cophi
ni ⁊ ciste ⁊ cetera instrumẽta ⁊ vasa q̃ vni-
cuiq̃z necessaria vel oportuna sunt s̃m va
rias ⁊ diuersas locoꝝ ꝯsuetudines ⁊ omĩa
vasa necessaria sunt mollificãda optime et
lauanda. Et iunci veteres seruati q̃rendi
sunt. q̃z meliores ⁊ durabiliores sũt nouis
q̃ adhuc semimaturi existũt

De tempore vindemiandi.

Utile est dinoscere
quando vindemiandũ sit. nã quidã añq̃z
vue maturent̃ vindemiãt. ⁊ iõ subtile ⁊ in
firmũ ⁊ nõ ꝑmanẽs faciũt vinũ. Alij vero
tardi⁹ vindemiãtes nõ soluꝫ vineas ledũt
resolutis iam virib⁹ eius sed etiam tale vi
nũ passibili⁹ ⁊ min⁹ durabile faciũt Cogno
scit̃ ergo tꝑs vindemie gustu ⁊ visu. Aui-
cenna eni democrit⁹ ⁊ affrican⁹ dicunt sex
solũ dieb⁹ debere vuã ⁊ non plurib⁹ ꝑma
nere maturã. Si eni granũ vue iã nõ viri
de sit. sꝫ in ea nigredine vl̓ alio colore ĩ quo
tandẽ esse debet s̃m naturaꝫ generis illius
vue significat eã esse maturã. Quidã autẽ
exp̃mũt vuã. ⁊ si quidez effluxerit granum
vue nudũ nõ ꝯtinẽs carnẽ maturas eẽ ad
vindemiã approbãt vuas. Si v̓o effluxerit
granũ cũ ꝑte carniuꝫ eas nõ dicũt esse ma
turas. Quidã aũt ex q̃ incipiũt passe fieri:
maturas cõijciũt vuas. Alij v̓o ꝓbant ita
ex vno densissimo botro vnũ auferunt aci
nũ. post vnũ vl̓ secũdũ diẽ cõsiderãt si ma
net in eadẽ forma loc⁹ acini. ⁊ si circũstãtes
nullã recipiũt augmẽtationẽ vindemiare
festinãt. Si v̓o acini locũ minorẽ factũ ꝯsi
derent quasi his que in circuitu sũt acinis
adiũctis sustinẽt vindemiã donec augmẽ
tatio ꝓcedit. Palladi⁹ aũt ait maturitatez
cognosci si expressa vua grana q̃ in acinis
celant̃ sint fusca ⁊ aliqua ꝓpemodũ nigra
quã rem facit maturitas naturalis. Opor
tet ergo tũc vindemiare. ⁊ maxime luna ex
istente in cancro vel leone libra vel scorpio
ne vel capricorno vl̓ aquario. Ea v̓o finien
te ⁊ subterranea existẽte festinãter oportet
vindemiã facere vt burgundi⁹ ait in libro
de vindemijs quez de greco trãstulit ĩ lati
num. Et in summa sciendũ est q̃ si vue ni
mis pingues ꝑ latera frondib⁹ denudent̃
vinũ q̃d ex eis fiet min⁹ erit aquosum po
tentius et melius duraturuꝫ. Si vue colli
guntur post tertiã rore consumpto et aere
calido ⁊ sereno vinum erit potenti⁹ et me
lius duraturum. Uue lucide nõ pingues
neq̃z consumpte nec in aliqua parte corru
pte vinum faciunt potenti⁹ ⁊ melius dura
turum. cõtraria vero contrariũ operãtur.

Uue nimis mature vinū faciūt dulci⁹ ſz minus potēs minuſq3 durabile q̄3 eedem tpe priori collecte. Uue nimis acerbe faciunt vinuz acerbi⁹. ¶Mediocres vo faciūt vinū potens ꝛ meli⁹ duraturū. Uue in augmento lune collecte vinū minus ſuabile faciunt. In decremēto magis. Si vue nigre ad bulliendū ponant in fundo tine vinum erit rubicundi⁹. ſi mature maturius ſi acerbe acerbi⁹. ſi mel dulci⁹. ſi ſaluia ſaluiatum. Et generaliter ſapoē ꝛ vtutē acq̄rit eius qđ in eo loco ponet ſi dieb⁹ cōgruis ſimul ebullierint. ſi vue collecte quibuſdam diebus in aceruo ſteterint vinuz maturi⁹ erit. Si muſtū in doliis ſiue graſpis ebulliat bonū ꝛ durabile erit ſz tardi⁹ clarificabitur q̄3 ſi cū eis ebuliat

Qualiter vindemiandum ſit

¶Vi portant co/

¶Opbinos maiores vel corbes ꝛ quivuas in ciſtis colligunt eligāt foꝛlia. ꝛ ſi quis acerbus vel putrid⁹ aut ſiccuſ inueniatur botrus auferat. Oportet autē ꝛ calcantes vuā ſi quid oblin ſunt qui preſunt cophinis aut corbibus ipſa eligere foꝛlia. ipſa enī contrita cū vuis auſtem magiſ operāt vinū ꝛ facile corruptibile. De acerbis autē putridis ꝛ ſiccis vuis maximū fit nocumentū vino

¶Qualiter debent vue calcari et ex eis vinū fieri

¶Amiſſas torcu/

lari vuas ſtatim pedibus expriami oportet ab his q̄ ad boc ſūt ordinati ꝛ cū omnē acinū equaliter calcauerint ſurſum racemos ꝛ grana eleuent ꝛ attrahant vt multuz bumoris ſub torculari defluat ꝛ cū ſecūdo calcauerint ꝛ in altuz racemos erexerint ꝛ molles ꝛ calidos ꝛ nō valde bumidos eos fecerint ſic ſub ligno ꝛ palo eos ponāt. Calidi enī ꝛ molles exiſtentes facile fluxibiles fiunt. Si vo bumidi valde diſponant neceſſe eſt granū ſuppoſitum ſcindi eoꝛū compoſitionē. Intrātes autem in toꝛculari oportet valde pedibus eſſe mundos ꝛ non ſepe exire ꝛ intrare nudis pedibus. et eſt bonum q̄ in eo non comedant nec bibant ꝛ q̄ ſint veſtiti et cincti propter ſudoꝛes ſuperuenientes. In quibuſdam tamen partibus vt bononie calcantur ad vineam in coꝛbibus ſicut mediocriter poſiunt ꝛ calcate poſite ſuper curribus in valis portant ad tinas in quibus eas ſtare ad feruendū permittūt per octo dies ꝛ vltra vſq3 ad quindecim vel viginti ex quo multū purificatur vinum. ſed ſapoꝛe racemoꝛū inficitur. Ideoq3 meli⁹ eſt q̄ ſupꝛa tinam ponatur cratis vel inſtrumentum ex aſſibus perforatum ad boc diſpoſitum ſupꝛa quod ſtet vnus calcatoꝛ qui calcando pficiat quod in coꝛbe cōpleri non potuit ꝛ cum omnes bene calcauerit racemos cū pedibus per vnā partem ī tinam emittat in qua tantū buliat ſolummodo q̄ purificatū ſit ꝛ racemi ſupꝛa liq̄ē eleuati ab eoq3 diuiſi qđ in paucis euenit diebus quo facto reponatur in valis et in tinis. et aque ponatuꝛ parum vel multum ſm q̄ nobiliores ꝛ potentiores aut viliores vue fuerint. ꝛ ſm q̄ boc vinum qđ mixtuz dicitur melius vel peius optatur. Sciendum eſt tamen q̄ quanto melius vue calcantur tanto minus ꝛ deterius fiet muſtū ſed de puro plus babebitur. Si vero male calcate fuerint econtra erit. ꝛ ſm illum modum vinum purificabitur et durabile fiet nec viciabitur racemoꝛum ſapoꝛe. ſcias tamen q̄ vuas debiles aqueas magis. nobiles vero minus bulire oportet. Eſt autez ſciendum quaſdā eſſe ſpecies vuarū adeo auſteros racemos ſuos babentes q̄ cum eis vinum ſine ſui detrimento bulire non audet. quaſdam vero adeo modicū auſteros babentes q̄ cum eis bulire plurimuz poſſit. Notandum eſt etiam q̄ quanto vue pinguiores ꝛ aquoſiores ſunt. tanto magis cum racemis bulire debent in tinis. Et quanto nobiliores et ſicciores fuerint. tanto minus in eis ſtare oportet. Itē ſciendu3 eſt q̄ poſtq3 vue collecte ſunt et in aceruū

posite si duob⁹ vel tribus dieb⁹ sic steterīt valde ipsaꝝ ⁊ vini augeť maturitas et dulcedo. Ideoqꝫ vtile est in vineis habere bitumen in quo vue ponātur vbi diu stare poterūt. et extra in tina ꝑua ex bitumine facta colligi maturꝫ vinū qđ inde liquebit qđ valde suaue ac delectabile erit. nō tamē in estate de facili poterit ꝯseruari. Sciendū ē etiā ꝙ omne vinū qđ cū racemis ⁊ pellibus seu corticib⁹ acinoꝝ nō feruet est albuꝫ qđ v̄o cū eis feruet tingeť ab eisdē ⁊ corticis colorem nigꝝ aut album vel rubeum acq̄rit vel aureum

De his que ex vuis fieri possūt

Ex uuis fieri possūt agrestū passum defrictū caroenū sappa vinū ac acetū. De quib⁹ omnibus dicendū est q̄liter fiant ⁊ ꝯseruētur ⁊ de natura ⁊ v̄tute quā habet in corꝑibus humanis

De agresto passo defricto caroeno et sappa

Agrestū fit duplex liquidū ⁊ siccū. Agrestū quidem liquidū fit hoc modo. Cū vue sūt adhuc acerbe sed ad debitū vel quasi ꝑuenerunt augmentū colligunť et pistantur ⁊ in mastellū vel tinam vel aliud vas ponūtur ad solem ⁊ in eis aliquid de sale poneť ⁊ postq̄ꝫ duob⁹ vel trib⁹ diebus ad solem steterint accipiť succus ⁊ reposit⁹ vsui ꝑueť ⁊ quidā de sale non ponūt sed cū eo meli⁹ conseruať ⁊ maxime si ex talib⁹ vuis factuꝫ fuerit quaꝝ vinū in estate sanū seruari nō potest. Agrestū v̄o siccū sic faciendum est Accipe vuas acerbissimas ⁊ pista et exprime ⁊ pone in vase ex ere rubeo sup ignē et coque donec coagulationi appropinquat Deinde pone in vase extēso et soli expone donec siccet ⁊ serua. Et quidā ponūt ad siccandū in sole absqꝫ decoctiōe aliq̄ si sol calidus adest. Quidā etiā agrestū faciunt ex vuis aliq̄d dulcoris ꝑticipātib⁹. sꝫ prior stipticior ⁊ frigidior est. Potes ⁊ tertio modo facere agrestū spissum vt mel qđē plurimū v̄tuosum vt supra dictuꝫ est de v̄tutibus vuaꝝ. Passū vniuersa africa ꝑingue ac iocundū sic cōficere solita est ⁊ cōsueuit legunť vue passe q̄ꝫ plurime ⁊ ī fiscellis iunco factis aliquatenus raro contextu posite. virgis primo fortiter v̄berantur. deinde vbi vuarū corpus vis cōcussionis exoluerit comprimiť hinc passum est q̄cquid effluxerit. ⁊ conditū vasculo mellis more seruatur. Defrictū caroenuꝫ ⁊ sappa fiunt ex musto. Nā defriciū a deferuendo dictum effectū est vbi ad spissitudinē fortiť despumauerit. Caroenū cū tertia ꝑte ꝑdita due ꝑtes remanserint. Sappa vbi ad tertias redacta descēdit quā tamē meliorē faciūt citonia simul cocta

De purgatione vini facti ex vuis acerbis et corruptis

Oportet omnes vuas acerbas vel aliter qualiť cunqꝫ corruptas separe a reliquis. et qđ ex ipsis est mustū ita est curandum. Aqua pluuialis vsqꝫ ad dimidium est excoquenda. ⁊ ex hac aqua decocta q̄nta est musti decima ꝑs super infundi vino Rursus autē cū vino decoqui vt ꝯsumať in decoctione decima ꝑs. Quidā aūt non ita faciūt sꝫ ipsis vuis immittūt a quam cōmiscentes ad futuꝝ mustū tertiā ꝑtē post calcatis vuis mustū coquūt vt cōsumatur eius tertia ꝑs

De cura vini pluuia agitati

Si pluuialib⁹ imbribus multis superuenientibus vue in vinea adhuc existētes ꝑ p⁹ vindemiā ampli⁹ q̄ꝫ oportet madefiant ex necessitate ipas calcabim⁹. Si autē vindemiatū mustuꝫ imbecilli⁹ esse didiceris. docebit aūt te hoc gust⁹ cū vinū ī dolijs mittetur post primā ebullitionē cōfestim transfundatur in alia dolia. manet enī in fundo omne limosuꝫ vl̄ lutosū ꝓpť grauedinem Quidā aūt melius faciūt ⁊ vinū coquunt

donec vicesima ps eius consumatur imit
tentes gipsi centesimā ptem. Laudacij vo
eo vsqz ad ignē vinū decoquunt quo vsqz
quinta ps ei⁹ cōsumat et eo post totā con
sumptam vtuntur

Qualiter mustum in dolijs mit
tendum sit

Dolia antequam
d mittat in eis mustū aqua salsa pu
ra spongia ablui oportet ⁊ incen
so fumigari. oportet aūt neqz nimis facere
ea plena nec nimis deficientia sed opinari
oportet quousqz mustū buliēs augmēta-
tionē faciet vt nō supeffundat. Cōmouere
postea qd in dolijs est mustū p q̄nqz dies
⁊ manib⁹ ⁊ ciphis spumā et si q̄d aliud sit
supfluū auferre. ⁊ expurgatiōes omnes a
cellario educere ⁊ longi⁹ pijcere. Si enī p
pe manserint canopes inde generantur et
malus inde fit odor que ambo vinū euer-
ti faciunt. Idcirco bonū odorē in torculari
bus ⁊ maxime in apothecis esse oportet

Qualiter mustum per totuz an-
num haberi possit

Antequaz calcen
a tur botri q ex ipsis stillat mustuz
qd presmonē quidā vocāt mitte
in eodē die in vas pice interi⁹ perunctum
vel exteri⁹ vt semiplenū sit vas. et obstrue
diligēter gipso. Multo enim tpe pmanet
mustū valde dulce. multo magis seruabit
si vase p̄cluso corio in puteū vas immittit
qr non supbuliens semp erit mustū. Si q̄s
aūt ⁊ quiescibiliter. id est. paulatim cōcul-
cauerit vuas vt nō cōprimant scz fortiter:
hoc mustū vtile ad pmanentiā habebitur
vt burgundi⁹ ait. Alij vas vt est dictum i-
terius ⁊ exteri⁹ pice punctū in puteuz po-
nunt vt labia sola supemineāt. hoc p expe
rientiā optime visum est. Alij in arenā hu
midam vas suffodiūt

De cognitione an mustū vel vi
num habeat aquā et qualiter pos-
sit separari ab ea

Vt cognoscamus
v an mustū habeat aquā. pira cru-
da vel sm quosdā mora mitte in
mustū ⁊ si aquā habz submergent. si nautē
supnatabūt. Quidā cannā grecā q̄ nascit
in aquis vel linū vel papirū vel fenū vl' ali-
quid aridū vngūt oleo ⁊ in vinū mittunt
⁊ extrabūt si aquā bz ꝯgregabunt gutte in
oleo. Et quāto pl⁹ de aq̄ habuerit tāto ma
ior erit guttaꝝ aq̄ cōgregatio. Alij simpli-
cius faciētes vinū immittūt i ollā nouam
nōdū infusā. ⁊ appēdūt duob⁹ dieb⁹. stillat
enī olla aquā mixtā. Quidā in calcē viuaz
supinfūdūt ⁊ si quidē aquā bz sonabit am-
pullas faciēs ⁊ resiliet. Quidā vo spōgiaz
nouā oleo vnguētes ea obstruūt os vasis
⁊ euertūt. ⁊ si aquā bz fundet in spongiam.
Eadē pbatōe ⁊ i oleo vtimur Alij d musto
sibi modicū in manu mittūt ⁊ fricāt. si puꝝ
est viscosū est ⁊ adheret. si aquā bz nō adhe
ret. Aqua h mō separat a vino. Alumen hu
midū mitte in testā vini. deinde spōgia vn
cta oleo obstrue os teste vl' alteri⁹ vasis. ⁊ i
clinās sine effundi ⁊ effluet solū aq̄

Qualiter mustū cito expurgetur

In metreta dulcis
i musti cotulā aceti mitte. ⁊ p⁹ tres
dies erit puꝝ

Qualiter vinū nō superebulliat

Oronam pulegij
c vl' nepite vl' origani collo vasoruz
circūpone vt ait burgūdi⁹. q̄dam
aūt interiora dolioꝝ circa latera pungunt
lacte vaccino. detinebit enī intus bulliens
mustū vt dicunt

Quo loco dz stare vinū vt melius
duret

Cellam uinariam
c septētrioni habere dēm⁹ oppositā.
frigidā obscurā vl' obscure primā
longe a balneis stabul' furno sterq̄linijs ci
sternis aq̄s ⁊ ceteris oloris horrēdi In libro
tñ vindemie a burgūdio edito dr q fortis

vinum sub diuo ponendū est. aduertat autem occasum z meridiē parietibus quibus dam appositis. Reliqua autē vina sb tecto ponenda sunt. Fenestras autem altiores oportet facere ad aquilonem et orientem versas.

¶De transuasatione vini et apertione doliorum

OPortet uinū trās uasare in borealibus ventis. neq; q̄z in australi. z imbecillioza q̄dez in vere. fortioza aūt in estate. Una autem que sunt in aridis locis post solsticiuz bruma le. Bū aūt transuasat vinū in luna plena acetū fit. Scire oportet quoniā cum vinum a mutescente id est. fece separat subtilius z imbecillius fit. Affirmant expertissimi viri q; si circa festum omniū sanctoruz cum vinū ebullire cessauerit z fex ad fundum descenderit ipsuz remoueatur a fece grossa faciet in byeme matrē subtilē cum q melius cōseruabit. et post byemē facilius clarificabit tpe veris. Itē dicunt q; si vinuz diu cum fece moret aduenīēte calore ipsa ei adeo incorporabitur q; ei9 sapore inficietur z nō poterit aliquib9 clarificari modis nisi coquat vsqz ad principiū ebullitionis lento igne z claro z in vase mūdo ponatur cum saluia viua babēte in fundo duos baculos vel vnā tegulā mundā inuersam et mantellū de grosso panno Vel ponat in una munda z in idē vas postea reducatur modo p̄dicto. Preuidendū est etiaz vt in byeme quidē calefiat. in estate vero infrigidetur. Oportet aūt trāsuasare vinū cuz luna augeat z subterra est. Oportet etiā cum a doliis in parua vasa trāsmittimus vinū obseruare ort9 stellaz. Mouet eni fex ortibus stellaz z maxime in flore rosarum z florescēte vinea. Consulūt autē sapiētes et maxime bes yodus. Cū aperit doliū vinuz quod est in principio doliz z qđ est circa fundum cōsumetur. mediū autē vinū doliz seruet qđ fortio9 ē z pmanenti9 z ad inueterationem aptio9 Vinū eni qđ est prope os doliz vt aeri adherēs est imbecilli9 q; euaporatur. Qđ autē est sec9 pfundū seu a pro pinquans feci cito vertit. Oportet aūt transmutatū vinū intestis vel alijs vasculis non vsqz ad labia testaz immitti sed vsqz deorsum paz sub collo vt nō suffocetur. sz respirationē habeat si de acetositate non timet sed si ea timeat quasi nibil respiret z fiat vē tilogus de salice viridi a cortice mundata Item bonū est q; iuxta spinā fecariam fit vna parua spinella per quā extrabit parū de vino tempibus calidis z ventosis. nā p ipsam egreditur aliquid de fece cū vino et ipsum clarificabit melius. Itē oportet aperientem dolia seruare ortū astroz q̄a tunc vini fit motus z non oportet tunc vinū rimari. Et siquidē doliū in die aperies oportet intendere soli vt non eius caliditas incidat vino. Si aūt in nocte necessitate multotiens p uocante doliū aperies supintē dere oportet lumini lune. Item oportet euacuata dolia confestim abluere aqua salsa vel cinere vel argillosa terra siccari si vinū est debile. Sed si est valde potens solūmodo bñ claudat vndiq;. q; odor et potentia eius tuetur vasa

¶De tempore et modo gustandi vinum

QVidam borealibus existentib9 ventis gustāt vinum. Immutabilia eni z sincera tunc sunt. Alij vo experti vini cognitores austro scz vento flante vina gustant. Eluster eni magis vinū cōmouet et redarguit quale est. Jeunū autē existentē non oportet vina gustare. obtundit eni gustus neqz post mltā potationē et comestionē vt burgundius scribit. sed ex consuetudine bonum ieiuno tātū stomacho gustāt Itē oportet gustantē vinū neqz amarā escā neqz salsā neqz aliq̄ q̄ gustū alterent sūpsisse sz q̄z maxime cum pauca comedisset et bene digessisset. Quidā autē volentes circumuenire emptores. testā nouam babent quā pfundunt optimo vino veteri et bñ redolenti z

in ea ponunt vinū qđ vendere volūt. Maliciosius autē quidā attribuūt nuces et caseum gustare volentib⁹ vinū vt comedāt. vt certissim⁹ falsificet gustus. Hec aūt dicimus nō vt faciamus sed ne decipiamur. Oportet etiā emptorē sepi⁹ gustare vinuz nouū ⁊ vetus vt nō obliuiscat q̄d effugere debeat

De signis cognoscendi vinum durabile

Immisso uino in dolio post qđdā tpus trāsuasandum est in aliud vas quiescibile. In priori vase derelinquēda ē ipsa fex et diligenter vas p̄cludat. Deinde intuendum est multotiēs odorātes ne aliq̄ transmutatio fiat circa fecem gignentez conopes vl' fangū albuz quē facit subtus butē vel magis aliq̄d taliū existimandū est vinum eē corrumpendū. Si nihil tale generat credēdum est vinū pmanens esse. Quidā autez calamū integr̄ pforantes immittunt vsqz ad funduz sup feces. ⁊ p̄cludentes calami supioris foramē magno digito postea auferentes digitū p olfactū attrabūt inferioris odorē. Deinde exugentes attrabunt fecis ptem. ⁊ s̄m fecis qualitatē vinū futurū esse opinant. Quidā v̄o par̄ vinū bulientes ⁊ infrigidātes gustant ⁊ qualecunqz inuenit in gustu. tale futur̄ vinū reliquū esse credūt. Oportet aūt ex medio vase gustuz facere. Alij v̄o ex tegimine vasor̄ signū accipiunt. discooperto enī vase qđ est in tegimine gustāt siquidē vinosum est optimū est vinū. si v̄o aquosum. non. Alij autez ex ipso gustu si a principio austerum fuerit signum certum. si autem molle fuerit cōtrarium.

De nocumētis que vino accidūt

Accidit uino propter aquositatē corruptibilem in vite vel postea sibi admixtā vt corrumpat ⁊ vertat ꝓpter varias causas extraneo calore in ipsam agēte. Qz si fex vel modicū talis vini in eo đ dolio extracto relinquat in vase nec aperiat vas. cōuertit ī muffam q̄ vas inficit. Deinde qđlibz vinū in eo positū cōsequēter corrūpit. Et si ex eo vino in sanū doliū vel aliud vinuz miscet aliq̄d seu ponit ipsa inficit ⁊ in suā corruptaz naturā ꝯuertit. Itē vinū forte ⁊ potēs ⁊ p̄cipue dulce grossum si tpe calido dimittatur ī vase nō pleno nec desup clauso euaporat calidū ⁊ humidū vini ⁊ remanet frigidū ⁊ siccū qđ in acetositatē ꝯuertit. de q̄r̄ omniū cura dicendū est

Quib⁹ temporib⁹ vinū facilius versetur et corrumpatur

Vne uinū sepi⁹ ouertit circa pliadum occasum et circa solsticiū estiuale ⁊ circa subcane estū qđ vulgariter cūmas vocat. ⁊ generaliter circa oēs ventos annuales. Et in estu ⁊ in gelu ⁊ in largis imbrib⁹ vel ꝓpter violentū ventū aut terremotū vel ꝓpt̄ durum tonitruū vl' qñ florescūt rose vl' vinee vt burgundi⁹ scribit

Qualiter potest ꝓuideri ne vinū vertatur

Sales usti immissi in vinū id verti ⁊ vltra q̄z bulire oportet ⁊ spumā ampliorē fieri inbibent. Amigdala dulcia nigris vuis immitte ⁊ pmanens id seruāt. Uua passa ablatis granis ⁊ cū arena immissa musto vel vino cocto pingue ⁊ pmanens id facit. quidam vuā siccā casu in vinea natā eligūt. et singulariter vtunt. Gipsum immissum in primordio quidē auster̄ vinū facit. tpe v̄o ꝓcedēte austeritatē euaporat. Utilitas autem gipsi multo tpe pmanet ⁊ pmanentiā facit ⁊ verti nō sinit vinū. Et ei⁹ quidē proportio ē vt si vinū sit lentū ⁊ saporis humecti aut pluuia agitatū centesima ps gypsi sufficiet. q̄ si vinū nascit v̄tute solidi⁹ medietas abunde sufficiet. Fenugrecū si teratur cū sale vstū ⁊ cuz vino misceat. vina q̄ vertūt a sua mala fece sepata ⁊ ī boni vini fecē

immissa ꝑmanentia erũt. Quidã autez te-
das accẽdẽtes in musto extinguũt ⁊ nõ si-
nunt vinũ verti. Quidã aũt cedri fructuz
vstũ ⁊ gallas vstas immiscẽtes vino ꝑma
nens hoc faciũt. Alij cinerẽ ex sarmẽto vi-
nee cõbusto ⁊ semen feniculi terentes et in
massam redigẽtes miscẽt cũ vino. Quidã
vina que vertunt̃ in alia vasa ⁊ in aliaz do-
mum trãsferũt. Si enĩ a calore lesa sunt in
refrigerantib⁹ locis ea recõdunt. Si autẽ
ab humore et frigiditate in calidis locis et
siccis trãsponunt. Alij v̓o semen lini vel li-
gnum querc⁹ cõburentes cinerẽ immittũt
vino. Alij lac ⁊ mel miscentes vt valde sint
leuia immittunt vino vel musto. Argilla
post ebullitionẽ vini ĩmissa expurgat deor
sum secũ transferẽs turbulentũ ad fecem.
magis aũt si vsta fuerit ⁊ bñ redolẽs vinũ
facit ⁊ dulce Reptilia enĩ hyeme eã come-
dentia viuũt. dulcorat enĩ argilla vinum ⁊
ꝑmanens facit Elleboꝝ nigrũ ⁊ albũ pau
cum immissum expurgat vinũ ⁊ ꝑmanẽs
facit. Vinũ coctũ vsqz ad tertiã ꝑtem ĩmis
sum musto ꝑmanẽs id facit. frumenti fari
na ꝑmanentia vina facit. Resina pini reti-
net vina. Alumen scissum stiptica vina fa-
cit ⁊ acuentia vel acida sedat. Quidam di
cunt ꝙ impossibile est vinũ verti si prescri
bant̃ in vase vel in dolijs hec diuina verba
Gustate ⁊ videte quoniã xp̃s suauis ẽ do
minus. ⁊ bonuz est ꝙ scribant̃ in pomo qđ
mittat̃ in vas. Cõfectio mirabilis ad vinũ
seruandũ q̃ vocat̃ pãnacia. Recipe aloes
vncias. ij Incẽsi vncias. ij. amomi vncias. ij
melliloti vncias. iiij. cassie vnciã. j. spice nar
di vncias. ij. folij vncias. iiij. mirre vncias. ij
Hec oĩa in pãno ligata mitte ĩ vnoquoqz
dolio postq̃z vinũ ibi fuerit immissuz ⁊ iaz
expurgatũ. Immitte aũt in vnoquoqz va
se cocleariũ vnũ haꝝ specieꝝ ⁊ post a pãno
dissolue ⁊ vino puluerẽ dimitte. ⁊ postea ꝑ
tres dies radices calami moue. Quidam
aũt aliã cõfectionẽ faciũt Recipe croci vn
cias. iij. hoc aũt bonũ colorẽ reddit. Incen-
si masculi cribrati vncias. iij. Hausteꝝ facit
folij mãipulũ vnũ. hoc bonũ odorẽ dat vi
no. hec oĩa cribrata misce ⁊ ex eis in quãli-
bet anforam vini mitte coclearia duo cuz
vinũ nõ buliat sed subsistat In oĩ vino hoc
ꝓprie serua vt iã subsistẽtia ea specieb⁹ con
dias. Alij v̓o sic vina cõdiunt. Recipe car
damomi yreos ilirice cassie spicenardi mel
liloti xiloballsami squinãti costi spice celti-
ce. Omnia equali põdere tere et reconde ⁊
vino immitte Item accipe semen artheme
sie ⁊ herbã pentafilon ⁊ puluerisa. et cuz vi
num est bulitũ pone intus et non versabit̃
Alij vt nõ verset̃ in graspis duob⁹ vel tri
bus dieb⁹ bulire ꝑmittũt ⁊ ĩ februario trãs
mutant ⁊ ex eo tertiã vel quartã ꝑtẽ buliũt
⁊ simul miscent. deinde ponũt vnaz cõmu
nem parapsidẽ salis in duodecim corbib⁹
vini. Vel aliter in februario trãsmutetur ⁊
quarta ꝑs ei⁹ buliat̃ ad ignez et despumet̃
donec sexta vel octaua ꝑs minuat̃. et iuxta
finem ebulitionis ponat̃ in quolibet calda
rio in ganula ⁊ lurixij sicci vel lurixij tantuz
Ita ꝙ paꝝ cũ vino buliãt ⁊ cũ eo calido po
nantur in vase. Et si ponunt̃ in eo graspe
bñ ablute pri⁹ in musto posite clarius erit
vinũ. ⁊ obturet̃ vas vt nõ respirz ⁊ sit bene
circulatũ. ⁊ hoc certũ est. Vel aliter fit dele
ctabile ⁊ mirabile ad bibendũ hoc modo.
Qđcũqz vinũ sit cõprimant̃ vue ⁊ vinum
nihil cũ graspis bulitũ totũ ad ignẽ buliat
⁊ despumet̃ ⁊ in vase ponatur Deinde acci
pe. xx. gariofilos ꝑ quolibet corbe ⁊ in filo
vel pecia positos in os vasis mitte ⁊ est cer
tum. Alij dicũt si mustũ expressum ⁊ ĩ ꝯti
nenti separatũ a graspis. ponat̃ in tina ⁊ co
opertũ cũ aliquo pãno mũdo vel nouo se
xtorio sic vsqz ad dies. xv. vel. xx. dimittat̃. ⁊
quolibet die spumet̃. deinde in doliuz mit-
tatur erit mirabile ĩ claritate ⁊ sapore.

Qualiter vinum versatum libere tur et clarificetur

Accipe cerasa acria
in bona q̃ntitate ⁊ tota integra in
vegete vbi est vinũ versatũ proice
et sic vinuz incipit ebulire. et sic dimittat̃ ꝑ
tres dies vel vsqz ꝙ cesset bulire. quoniam

in ipsa ebulitione purgat vinū a fecib⁹ optime. ⁊ cū vinū clarū videris in alia vegete repone certū est. Si autē cū vino versato mel in bona quātitate distempaueris et ī vase vbi est vinū versatū iactaueris et pvendonē cū baculo ipm vinū cū melle agitaueris ⁊ postea sic dimiseris clarescet vinum ppter mel. nā mel qđ turbidū est ī vino ad fundū descēdere facit. Quidā autez optime faciētes tpe vindemie racemos recentes nō cōpressos in magna quātitate ī vase versati vini ponūt vbi racemi pro matre sunt ipsi vino. Nā racemi versum reducunt ad debitā bonitatē ⁊ saporez post aliquod tps. Hoc aūt sciēdū q anteqz aliqđ fiat vino verso trāsuasandū est ⁊ a sua mala fece liberandū. Quidā aūt versuz vinū in graspis de qbus recēter vinum sit extractum iactāt vt in eis clarescat. ibiqz dimittunt quantū expedit qđ si multū fuerit nō totū subito sed particulariter p vices successiue agendū est ne calorē graspaz extinguat ⁊ ebullitionē qua clarificat in totum phibeat. Et quāto min⁹ mustū steterit in graspis tāto fortius opatur. Palladius aūt dicit vinū ea die limpidū fieri ac optimum si grana piperis pistacei viginti addecto modico vini simul cōteras. ⁊ sex vini sextarios mittas diu añ omnib⁹ cōmotis tunc qescere patiaris ⁊ coles vsui mox futurum. Itē feculentū statim limpidum fieri si septē pini nucleos in vnū vini sextarium mittas diuqz cōmoueas. ⁊ paululū cessare patiaris mox sumere puritatē. colariqz debere ⁊ in vsum referri. Quidā aūt clarificant cū nucleis persicoz. Alij aūt cum solo claro ouoz ⁊ pauco sale. Vel ꝑm alios. accipe lapides albos fluuij ⁊ eos in clibano coque donec in eis crepaturе incipiunt apparere. quo facto in puluerē subtilissimuz deducant. Itē accipe salē albū ⁊ ipsum tere subtiliter ⁊ in vase decē corbiuz pone sex vncias puluerис lapidis ⁊ quattuor salis. ⁊ in vas cōmiscendo imittas ⁊ si p quolibz corbe addideris ouа duo vel tria erit optimum qđ etiā de dictis lapidibus crudis ⁊ subtilissime puluerisatis ⁊ sine sale fieri poterit. ⁊ hec pbatissima sunt. Et optimuz est q aliquid de melle addat. nā mel rubeū albi vini restaurat colorē pditū. ⁊ omne mel est viscosum ⁊ graue atqz omniū liquorū conseruatiuū. Qđ si nimis fuerit turbidū plus de vnoquoqz addat. ⁊ hec retinent fecem ⁊ turbulentiā ad fundū sui pōdere vt nō possit sursum facile denuo eleuari. Et nullo pīsus sapore vinū inficiūt. Si vo in tantū turbidū est q efficiat liuiduz ⁊ fluat vt oleū calore naturali ei⁹ in totuz extincto nulla tanqz mortuo potest medicina valere. Si vo vinū nō omnino extinctū rubeū est habens colorē corruptū ⁊ croceū cū vino albatico vel alio multū rubicundo aut cū lauatura corticū siccoz vl recentiū vue albatice. vel cū colatura seminū ebulorū restaurabit. ⁊ succ⁹ ipsoz seminū saporē versati vini corrigit. Et similiter mel rosatum. Idē etiā fieri poterit cū lauatura dictoz seminum siccatoz. Itē optime clarificat hoc modo. In vase viginti corbiū accipiant q̄draginta ouа ⁊ in aliquo vase fracta cum manib⁹ vel mūdo granatello plurimū agitent. deinde vna cōmunis parapsis tartari misceat ⁊ vino addito in vase ponatur. Quo facto cū claua p vendonē in vase posita fortissime agitet ⁊ plurib⁹ vicib⁹ desubtus p fezariā extrahat ⁊ in vas iterū reponatur. Cū vo clarificatū fuerit omnis turbulentia p spinaz in costis desubter extrahat. Sed est sciendū q in vino albo sola clara ponāt. In rubeo vo vitella ⁊ clara. Et ī multum turbido pl⁹ de reb⁹ apponit. Itez loco tartari optime sal ponit ⁊ tandē modicuz aque fluminis in vase ponat. Alij colligūt in vindemijs vuaz ⁊ semina qb⁹ optime siccatis ⁊ ex bis facta farina manū plenaz in qualibet corbe ponūt ⁊ diligēter pmiscent Clarificari optime atqz a sapore versati liberari ab experto valde dz̄ si in tartareo vase libra media aluminis de rocha bari. et tantū dem zucbari rosati cū libris octo mellis ponat hoc modo. Mel coquat et optime despumet q̄ refrigerato alumen valde

puluerisatum ⁊ zucharū dissolutū in eo ꝑ misceatur ⁊ cratere vel situla vini in his cō mixto cuncta ponant̄ in vase. optimeq3 cū scissa pertica agitent̄ ⁊ vas disclausuz vsq3 ad diē dimittat̄ sequentē ⁊ in secūda die vl̄ tertia clarū erit. Q, si valde turbidū ⁊ putridum erit vinū de vnoquoq3 p̄dictoruz plus aliquid apponat̄. Ex acerbo autē maturum efficit̄ si in p̄dicta mēsura libra vna prefati zuchari cum vno mellis rublo ponatur modo p̄narrato. que res etiā vinuz faciet boni saporis ⁊ odoris. Vel clarificatur optime ⁊ fit purū et odoriferū hoc modo. Accipe mediaz librā de bono alumine roche et mediā aluminis zucharini et subtiliter puluerisa ⁊ pone mediā vnciā de p̄dictis ꝑ qualibet corbe si est paꝝ turbiduz et si est multū turbidum pone vnā vnciaz ⁊ accipe vnā librā taxi albi vel rubei s̄m ꝙ est vinū in. xxiiij. corbibus. et accipe plenaz manū salis albi. et tria oua recentia ꝑ qualibet corbe. et si vinū est albū non ponas vitella ouoꝝ. si est rubeū pone totū. quibus ouis fractis in aliquo vase ⁊ fortiter agitatis ⁊ apposita in ipsis ouis vna situla aque fontis vel putei. et iteꝝ agitatis et supradictis rebus appositis et fortiter iteꝝ agitatis ⁊ in dictā vegetē. xxiiij. corbiū positis ⁊ cuz pertica scissa optime cū vino in vegete agitatis ⁊ ꝑmixtis donec totū fuerit turbiduz extrahendo desubtus ꝑ fezariā et ponēdo desuꝑ ꝑ coconē dimittat̄. et in secundo die clarū erit. et vsq3 ad octo dies quolibet die vnus cyathus extrahat̄. ⁊ similiter ꝑ spinā inferiorē in costis ter in die tota turbulentia donec cōsumpta fuerit extrahat̄. Sciēdum est tamen anteq̄3 p̄dicta fiant trāsuasari debet vinū in aliud vas ⁊ a sua mala fece liberari. Potest etiā clarificari si paꝝ fuerit cum colatorijs pannoꝝ vt claretum colatur

¶ Qualiter vinū albū denigratur et in aliū colorē mutatur

Postquā uinuz album de sua vindemia in aliquod vas transmutaueris et per vnā diē resederit in tinā de qua vinū nigrū extractuz fuerit iacta p⁹ duos dies extrahes clarissimū et valde rubeū. Itē si in tuis vuis tot sunt albe ꝙ parū essz rubeū vindemientur diuisim et in tina tūc nigre primo ponant̄ et albe desuper et totū optime nigrū erit. Palladius dicit vitib⁹ hāc esse naturā vt alba vel nigra si redigatur in cinerē vinoq3 īponatur ei vnā quamq3 formā sui coloris imponere. Candidū vo reddat̄ ex rubeo et albo eadez rōe scz vt combusti sarmēti cinis modij vni⁹ mensura mittat̄ in doliū qd̄ habebit anforas decē. et triduo sic relictū operiatur et lutet̄. eritq3 albū vl̄ nigrū quadraginta diebus exactis. Vel rubificat̄ et denigratur optime tp̄e vindemiaꝝ cuz vuis que vocant̄ albatice. ⁊ cum labrustis bene maturis cuz steterit circa duodecim dies conquassate in aliquo vase si ponat̄ earuz vinū nigerrimuz in illud qd̄ intendim⁹ denigrare. et ex denigrando vino pluries lauentur racemi dicte albatice vel labruste. ⁊ est etiā optimus mod⁹ ad denigrandū vinum puꝝ vel mixtū in tinis vt cum graspe eleuate sunt suꝑ liquorē q̄3 melius fieri potest p̄mant̄ in eundem. et iteruz bis vel ter fiat idem. et sic a corticib⁹ vuarū nigraruz tingetur. Rubificat̄ etiā siue denigratur ⁊ clarificat̄ et eius color mortu⁹ reuiuiscit h̄ modo. ꝑ qualibet corbe accipiat̄ media libra seminū siccoruz ebuli ⁊ in vino calido mollificētur. deinde manibus vel cū pistorio cōterantur ⁊ pluries cū vino lauentur et lauatura in vase cum ouis et tartaro et vino rubeo et sale mittatur et agitatuz seruetur

¶ Qualiter vinum de vno sapore mutetur in alium

In cōdiendo musto greci mustū decoctū ad medietatē vel tertiā ꝑtē musto adijciūt Suaue de duro fieri dicūt si ordeacij pollinis ciathos duos simul cū vino subactos mittas in vini vasculo et hora vna ibi esse

patiaris. Aliq̄ vini dulcis feces admiscēt. vel melius postq̄z vn⁹ curr⁹ vuaꝝ positus in tina fuerit mel liquefactū ad ignē in bona quātitate iacteť. deinde quocūq̄z portētur ī tina ponanť q̄ si puluerē piperis melli miscueris potēs fiet. Et si gariofilos addideris vel aliud odoriferū eoꝝ acquiret odorē. Idē erit si in musto sine graspis buliente ponanť Uinū ad potandū suaue sic dicunt fieri. feniculi vel satureie singulorū congruū modū vino infundi atq̄z turbari Uinū quoq̄z optimi odoris fieri īter paucos dies si baccas mirti agrestis mōtanas siccas ⁊ tonsas mittas in cadū. vbi aliq̄ diebus saltē decē requiescere patiaris ⁊ tunc coles ⁊ vtaris. Flores etiā vitis arbustule collectos in vmbra siccare curabis. tūc diligenter tonsos ⁊ tritos habebis in vasculo nouo. ⁊ cū volueris tribus cadis vnaz floris mensurā quā syriacā vocant adijcis. ⁊ dolium suplinis ⁊ sexta vl' septima die aperias ⁊ vtaris. Potest etiā recens in puissimis manipulis ad funiculū ligari habētez in capite lapillum q̄ mergať in vino. et tot diebus suspēsum teneri donec ip̄m odoriferum reddiderit ⁊ nō vltra q̄z malo sapore inficeret. Uinū velut vetus efficiť de nouo si amigdala amara ⁊ absinibiuz ⁊ pini gummā ⁊ fenugrecū simul fricas quantū sufficere estimabis. et pariter fundas et ex his vnū ciathum in anforā mittas. Uinuz quoq̄z asserūt ex molli forte sic fieri. Altee hoc est ibisti folia vel radices aut ei⁹ caulem tenerū decoctū mitte aut gypsum aut ciceris cotulas duas aut cypressi pillulas tres aut buxi folia quātum man⁹ ceperit aut apij semen ⁊ cinerē sarmentoꝝ. cuius vis flamme corp⁹ reliquit exile omni soliditate detracta. Et generaliter quocūq̄z tēpore in acerbū vel forte vinū dulcissimum poni potest. ⁊ vinū acerbū in dulce. si dulcedo displiceat ⁊ vinū nobile in ignobili et potens in debili. Q, si vis ei addere aliquē saporē extraneū pone qd̄ voles in gropol' ad filū ligatis cū puo lapillo. ⁊ omni die d̄ vino temptādo gusta. ⁊ cū habet de sapore q̄ sufficiat vt nō ꝑpendať omnino extrahe filū. et ꝓbatū est foliū optimū saporē vino conferre

¶ Qualiter vinum et vasa liberentur a muffa

Si uinū moidam id est. muffam habet vel aliū malum saporē. vitē albā. id est. vitalbam cū suis radicib⁹ accipe ⁊ subtus botē infunde radices eius sub terra ita q̄ veniant radices eius recte ad foramen dolij desuper. ⁊ immerge ramos in vino palmum vnū ꝑ foramen dolij desup. ita q̄ trib⁹ diebus ibi ꝑmaneat ⁊ perdet illū malū odorē Alij accipiūt vitalbam longā ⁊ ꝓcurant q̄ ab vno capite infigať in vase in loco spine fezarie ⁊ flectať ad terrā ⁊ sub ea mergatur ita q̄ stet firma ⁊ aliud caput reuoluať duobus vel trib⁹ digitis supra terraz et videbis quotidie ꝑ poros vitalbe muffam exire. ⁊ sic minorabiť sapor muffe. Ad idez fac vnū panē panicij inter testas et caliduz pone sup monifros vel mufferos dolij. Item vinum a muffa curari ferť si diebus pluribus pane calidissimo obtureť qd̄ quidem totiēs diciť faciendū donec appositus panis nullaten⁹ denigreť. Vel accipianť semina lauri q̄ dicunť orbata ⁊ buliant ī vino ⁊ ponantur in vase. hoc enī modo diciť liberari vas ⁊ vinū sed malo sapore inficiť. Et iō melius est q̄ rami lauri buliāt in caldario vini ⁊ in vase ponanť ⁊ misceať vinuz. Rami vero simul vl' diuisim ligati ꝑ vendonē suspendanť in vino ibiq̄z dieb⁹ aliquib⁹ dimittātur donec vinū fuerit liberatū. deinde auferanť. ⁊ ꝫ modo nō inficiť vinū malo sapore. Itē exptus sum q̄ multa mespila acerba in quattuor vl' plurib⁹ cordulis infixa. posita ꝑ cocitonē vt descendāt ī vinuz ⁊ ibi ꝑ quindecim dies vel vnū mensez dimissa optime liberant vinū ⁊ vas a muffa Itē curari ferť si mane et sero in vase manipulus saluie suspendať ne vinū contingat ⁊ extractū aqua laueť. foramīe optime obturato. Itē a muffa vinum curari fertur si

sacculus strictus plenus panico calido in foramine dimittat̃ ꝑ vinũ natans ⁊ aliquo tiens ꝑmutetur. Itez ꝑ certo liberari dicit̃ si accipiatur manipul⁹ herbe que vocatur nierella alias morella. ⁊ in supiori ꝑte cum cordula ligat⁹ in mane ꝑ vendonẽ in vase ponat̃ taliter ꝙ duobus digitis tantuz descendat ĩ vinũ ⁊ funiculo supra vas ad aliquid ligato ipsum vas optime obturetur ⁊ sic ꝑ illam diez solũmodo dimittat̃. deinde in sero tollat̃ ⁊ tantundẽ de recẽti herba ponatur. ibiqz vsqz in ortuz diei sequentis dimittat̃. ⁊ sic ꝑ tres vel quattuor vices fiat ⁊ liberabit̃ vinũ. Vel ponat̃ sacculus subtilis mũdus line⁹ vel de scamigua plen⁹ sale vel gipso aut calce ꝑ vendonẽ cũ funiculo ligatus vt in medio vini descẽdat. et sic semꝑ teneat̃ ⁊ cõferet. Vas infectuz muffa hoc modo curat̃. ponat̃ calx extincta scilicz vna quarterula vl' quartula in vase. xij. corbium ⁊ vase bñ stricto ponat̃ aqua vel vinum feruens in eo obturet̃ ne respiret quo sic ꝑ aliquã morã dimisso pluries reuoluatur ⁊ apertũ aqua infrigidata lauetur. Vl' aliter zaniprus in caldario vini decoctus in vase cũ feruenti vino ponat̃ ⁊ fiat vt sup̃ Et melius erit si vtrũqz scz secundũ post p̃mum fiat ⁊ optime sine dubio liberabitur Alij dicũt ꝙ curat̃ sale in vase posito et tribus mensibus ibidẽ cõtrahente moraz. Et forte idem fit cũ calce vel gypso aut cinere Vel liberat̃ hoc modo Radat̃ optime vas interius cũ gratusa vel assa ⁊ in rimulis ⁊ ginis cũ puncta cultelli ⁊ ab omni nigredine vel muffa mundet̃ ⁊ ponat̃ in vase. x. corbium vna quarterola cineris sarmentorũ cum omnib⁹ prunis suis ⁊ pl⁹ si erit nimis infectũ. ⁊ ducat̃ cinis cũ prunis ꝑ singulas ꝑtes vasis. deinde claudat̃ vas ⁊ ꝑ vendonem in eo ponat̃ aqua feruens ⁊ obturet̃ ⁊ ad omnes ꝑtes vasis reuoluat̃. et sic dimittat̃ donec cinis ⁊ aqua infrigidata erũt ⁊ tunc optime lauet̃ vltimo rotet̃ cuz aqua calida bene salsa. Eodẽ modo curantur tinacia. sed quia nõ possũt ita claudi cooperiantur sextorijs ⁊ pãnis vt parũ respirent

Item vinũ ⁊ vas ab expertis dicit̃ liberari a muffa si solũ puluerisatũ in subtili sacculo positũ ꝑ vendonẽ in vase ponat̃ vt ĩ medio vini pluribus dieb⁹ moret̃. ⁊ non inficitur malo sapore. ⁊ vna vncia in vase q̃nqz corbiũ sufficit. Itẽ dicit̃ vas curari cũ aceto fortissimo bulito si ex eo lauetur ⁊ aliq̃ntulum dimittat̃. Alij dicunt si fiat ignis palearum in eo curat̃. vel forte meli⁹ liberabitur cũ igne sarmentoꝝ. Cõseruantur vasa a muffa si cuz euacuata erunt vsqz ad vini paruã quantitatẽ aperiant̃ ⁊ extrahantur ⁊ optime siccẽtur vel aqua sallita vel vino rorent̃. vel eo nõ extracto si fortiter obturẽtur ne vini odor ⁊ fumus exalẽt. qđ in musto non obtinet nec in debili vt in vase audeat remanere. Nota ꝙ si sint plures corbe ⁊ vis scire que sit melioris vini ꝑcute cũ digitis contra fundũ ⁊ que clari⁹ sonabit illa melior. que vero obtusi⁹ illa peior.

¶ Qualiter prouidetur ne vinum fiat acetum et qualiter ab acetositate liberetur

Cinerem de uite alba. id est. vitalba pone in vino. et nõ fit acetum vt quidam dicũt. Melius tamen p̃cauet̃ ne vinũ fiat acetũ si teneat̃ ĩ cella frigida plenis dolijs ⁊ clausis optime ne respirẽt. Qz si vas nõ est plenum ⁊ est in loco calido ⁊ de acetositate futura timetur accipiat̃ frustum lardi grossi optimi ⁊ in alba ⁊ subtili pecia lini suatur. ⁊ ab vno capite ligato funiculo ꝑ vendonẽ immittat̃ vt in mediũ ventrẽ vini descẽdat ⁊ cum vinũ bibendo minuet̃ ipsi⁹ lardi fiat descẽsus ⁊ desup vas claudat̃ ⁊ sic teneatur donec vinũ ꝯsumptũ fuerit. Et quãto pl⁹ lardi fuerit tãto meli⁹ ab h̃ vinũ p̃seruabitur. Vt acetũ mutet̃ in vinũ in ip̃m semen porri dicit̃ debere immitti. Alij dicũt ꝙ de acetositate iuuat̃ sup vendone frondibus vitis positis ⁊ sepi⁹ ꝑmutatis semꝑ lapide aliquo supius existẽte. Alij dicũt si oleum oliue ponat̃ in vase tantum ꝙ cooperiat su

perficiem vini optime ab acetositate defen
ditur ⁊ cū vltima ꝑte vini exibit oleū ⁊ colli
gi poterit

Qualiter fiat acetum

Acetū fit hoc mo
do. Ponat̄ bonū vinū ita ꝙ sit se
miplenū vas ⁊ p̄cipue vinuꝫ dul
ce in loco calido ⁊ vase aceto infecto et dis
cooperto. et fiet acetū. Itē si ponas vinum
clarum vel turbidū in graspis vñ sit vinuꝫ
extractū ⁊ paruā quantitatē supaddas ace
ti ⁊ dimittas ꝑ mensem vnū vel amplius
optimū efficiet̄ acetum. Si vis cito facere
acetum calefacies calibē vel lapidem ⁊ po
nes in vino ore vasis manēte discooperto
Vel vas ponat̄ ad solē ꝑ tres vl̄ quattuor
dies cū vino addito sale Vel potes adhuc
facere citiꝰ hoc modo. Accipe qd̄ vis vas
⁊ imple optime vino ⁊ bene opila ⁊ in cal
dario pleno aqua facias vas diu bulire. ⁊
statim acescet. Ad faciendū acetuꝫ fortissi
mū. accipe cornalia qñ incipiūt rubescere
et centimora que nascunt̄ in campis qñ si
militer rubere incipiūt ⁊ de labrustis añq̄ꝫ
incipiant tumefieri. ⁊ de prugnolis sepiuꝫ
acerbis ⁊ puluerisa subtiliter omnia simul
⁊ tūc accipe de meliori aceto quod inueni
es ⁊ distempera illud puluere illo ita ꝙ fa
cies panes bñ desiccatos. et quādo vo es
facere acetum fortissimū de aliquo vino si
fuerit vinū forte. pone vnciā vnam et si fu
erit debile pone plus ꝑm ꝙ videbitur tibi
de illo pane ⁊ statim erit acetū fortissimuꝫ
vel infra octo dies. Itē dicunt experti val
de. si graspe vuaꝝ vindemiaꝝ tempore bñ
lauentur ⁊ a corticibus ⁊ immūdicia omī
purgent̄ ⁊ modicū ad solem siccent̄ ⁊ in ali
quod vas ponant̄ vt mediū impleāt. ⁊ tā
tundem vini addat̄ ⁊ de super vas clauda
tur fiet acetū fortissimū cui vt puto prode
rit si graspe priꝰ forti madefiant aceto ⁊ to
to tpe poterit inde acetū extrahi ⁊ vinū ad
di. Si radices raphani siccēt̄ ⁊ puluerisen
tur ⁊ in vase ponant̄ fit acetuꝫ. Itē accipiat̄
acetosa ⁊ siccet̄ et pulueriset̄. et ex ea cū forti
aceto fiat panis et exiccetur ⁊ in vino pona
tur statim fiet acetum quod etiam in men
sa fieri poterit. Et idem de radice raphani
dicitur

De virtute aceti

Acetū frigiduꝫ est
et siccum in secundo gradu. Pe
netratiuā habet v̄tutem et diuisi
uam ex sui substantia ⁊ constrictiuā ex su
is qualitatibus Contra vomitū ⁊ fluxum
ventris buliant in aceto galle vel rose vel si
milia. ⁊ in tali aceto ponat̄ lana vel spōgia
si sit vomitꝰ super stomachū. si fluxꝰ ven
tris super renes ⁊ vmbilicū. Sirupus ace
tosus qui fit de aceto valet ad simplicē ter
cianam ⁊ ad quotidianā de fleumate salso
⁊ ad omnes acutas si detur mane cum aq̄
calida. diuidit enī materiā colericā. fit autē
sic. zuchaꝝ debet resolui in aqua et aceto et
coquatur donec adhereat tacie. Itez valet
contra omnē materiā calidā. Oximel fit si
militer ex aceto. quādoqꝫ simplex quando
qꝫ compositū. Simplex fit ex duabꝰ parti
bus aceti ⁊ tertia mellis. Compositū autez
fit hoc modo. Accipe radices apij feniculi
et petrosilini et tere aliquantulū et ꝑ diem
et noctem iaceat in aceto. secundo die coq̄
sil̄ et postea cola. et in tali aceto pone mel
ad tertiā partē et coque vt supra. Squilli
ticum fit. accipe squillam et dimitte per di
em et noctez in aceto ⁊ coque ⁊ cola ⁊ opor
tet interiora et exteriora abijci et mediana
admisceri. Deinde admisce mel et coque
vt supra. Si vero non habes squillam: lo
co eius pone radices raphani et similit̄ fac
de eis. Datur oximel simplex vel composi
tum contra frigidam materiam sicut siru
pus acetosus contra calidaꝫ. quia diuidit
et digerit eam. Salsa ex aceto saluia pe
trosilino menta et pipere appetitum cōfor
tat. Item si carnes comedantur cum ace
to appetitus confortatur. Item nota ꝙ
si acetum inuenit stomachum plenū laxat
ventrem. si vero inueniat vacuū cōstipat.
Item valet cōtra debilitates ex egritudine

si in eo ponat̃ panis assus ⁊ ex eo pane mollificato tangant̃ os nares ⁊ labia patiẽtis. ⁊ vene pulsatiles in brachio ⁊ sup ipsis venis liget̃ panis p̃dictus. Et pl⁹ adhuc valz panis intinct⁹ in succo mẽte. Valet etiam acetũ cõtra litargiã ⁊ frenesim si fiat fricatio circa volas manuũ ⁊ plantas pedũ cũ aceto ⁊ sale. Auicẽna aũt dicit q̃ acetũ etiã confert adustioni ignis veloci⁹ omĩ re. Et qñ miscet̃ cuz vncto olei et cũ oleo rosaceo ⁊ conquassat̃ ⁊ infundit̃ in eo lana non abluta ⁊ ponit̃ sup caput cõfert sode calide et fortitudini eius. Et oris collutio ex eo et ꝑprie cũ alumine cõfert motioni dentiũ. Et vaporatio aceti calidi cõfert difficultati auditus ⁊ acuit ipsum. Et aperit opilatiões colatorij alias collaterales fortiter ⁊ resoluit sonitũ. Et qñ bibit̃ calefactũ post medicinas mortales ꝯfert.

De vino et virtutib⁹ eius

Vinuz s̃m Isaac bonũ dat nutrimentuz ⁊ corpi sanitatẽ reddit. Et si accipiat̃ s̃m q̃ oportet ⁊ quantũ valet natura sufferre. digestiuã virtutẽ cõfortat tã in stomacho q̃z in epate quia impossibile est actionez v̄tutis digestiue ꝯfortari absqz caloris naturalis fortitudine. Null⁹ aũt inuenit̃ cib⁹ aut potus adeo naturalis v̄tutis cõfortatiuus ⁊ augmẽtatiu⁹ ꝑut vinũ ꝑpter familiaritatis consortiũ q̃d cũ natura habet. et ideo cito cõuertitur in naturalẽ ⁊ mundissimum sanguinẽ. Vñ Rufus ait. Vinũ non soluz naturalẽ cõfortat calorem verũ ⁊ turbidũ clarificat sanguinẽ. Adit⁹ corpis maxime venarũ aperit ⁊ mundificat. epatis opilationem aufert ⁊ aperit. tenebrosam fumositatem tristicie generatiuã a corde repellit. totiusqz corpis mẽbra corroborat. Et non solũ sua bonitas in corpe ostendit̃ sed etiã in anima. facit enĩ illã obliuisci tristiciaz et angustiã ⁊ dat sibi leticiã. confortat eaz ad inuestigandũ rem subtilez eiqz tribuit solicitudinẽ ⁊ audaciã. neqz ab ea sentire laborem neqz dolorẽ dimittit. Est igit̃ conueniens omnib⁹ etatib⁹ tpibus ⁊ regionibus. cum sumptũ fuerit s̃m vim ⁊ cõsuetudinẽ bibentis. et s̃m q̃ natura ferre poterit. actio enĩ vini non eodẽ modo operat̃ in senibus iuuenib⁹ adolescentib⁹ ⁊ pueris. In senib⁹ enĩ est s̃m medicinã quia calor vini eorum frigiditati repugnat Iuuenib⁹ v̄o est s̃m cibum quia natura ei⁹ est similis nature iuuenis. Adolescentib⁹ v̄o et pueris ẽ cibus et medicina. quia licet calor naturalis eoꝝ sit fortis substãtialiter. tamen nonduz est in ꝑfectione ꝑpter abundantiã humiditatis eoꝝ. proinde vinũ naturali calori eoruz dat augmentũ et nutrimentuz et eoꝝ desiccat humiditatẽ vnde est medicina. Preterea sciendũ est q̃ in hyeme et frigida regione vinũ cõuenit puꝝ. in estate vero calida/qz regione vinũ parum multũqz cõmixtũ necessario congruet. corpa enĩ refrigerat ⁊ humectat ꝑ aquaz que ei cõmixta est. Repugnat etiã calori aereo ne calida ⁊ sicca faciat corpa. portat ⁊ velociter cibũ cũ sui sb̃tilitate ad toti⁹ corpis mẽbra. Est igit̃ ꝯ duas causas cõtrarias iuuatiuũ. Calefacit eĩ corpa frigida ⁊ desiccat humida naturaliẽ infrigidat calida ⁊ humectat sicca accidentaliter. quia cũ sui subtilitate ⁊ ꝑforatione aquã ad membra portat quãdo necesse habent refrigerari et humectari. Diuersitas vini generaliter est triplex. Recẽs videlicz vnius anni. vet⁹ quattuor annoꝝ et vltra mediocre scz duoꝝ annoꝝ vel triũ. Recẽs vero caliduz est in primo gradu. vñ ꝑtinet frigiditati ⁊ humiditati. Idcirco ceteris ẽ nutribilius. malosqz generat humores et inopinata somnia. ventositates stomachi et intestinoꝝ. Vnde Galien⁹. Vinũ quodcunqz recens nõ habet vim ducẽdi cibum ꝑ corpus neqz vrinã ꝓuocandi. oportet ergo frigidas ⁊ humidas habẽtes naturas illud cauere. Ideoqz si necessitas fuerit eligatur vinũ clarissimũ aquosum diu a torculari expressum. Vetus aũt vinũ caliduz et siccum est in tertio gradu et habet quoddam amaritudinis. hmõi vinũ paꝝ nutrit caput cito ascendit ⁊ mentẽ ꝑcutit pro sue

punctionis acumine maxime si ex eo mul
tum bibat̄ ⁊ ei paꝝ misceat̄ aque. ꝓpter h̄
igit̄ caueant illud debiles neruos habētes
et q̄ sensus acutos habēt. magnū enīz eis
nocumentū p̄stat nisi multā in suis corpo
ribus humiditatem habeāt que ei resistat
Uñ Galienus. multū inquit est vinuz ve
tus conueniēs his quoꝝ in vasis multitu
do humoꝝ crudoꝝ est accumulata. Uinū
vero mediocre est bonū vtpote tempatuz
⁊ hoc est calidū ⁊ siccū in secūdo gradu. ꝑ
inde huiusmodi vinū eligatur ⁊ vetustissi
mum spernat̄. Similiter nouū vitetur qđ
ab ebulitōne non q̄euerit nec terrestria ad
suū naturalē locū descenderūt. nec quod ē
aereum ad suū locū. id est. ad supiora ascē
dit. nec liquor eius clarissimus ⁊ lucidissi
mus apparet. Preterea sciendū ꝙ color sa
por odor liquor debilitas ⁊ fortitudo diuer
sificant vinū in eius qualitate ⁊ actione Et
color quidē generaliter est quadraplex. sūt
enī albus ⁊ niger qui sunt simplices. Et ru
beus ⁊ aureus q̄ sunt ex his cōpositi. Sūt
et alij colores inter hos scz glaucus ⁊ rose
us qui sunt inter rubeum ⁊ albū. Et palli
dus ⁊ subpallid⁹ qui sunt inter aureū et ci
trinum q̄ omnes hoc modo generantur.
Uinū nāqz de vuis albis factū primo ē al
bum ꝑ aquositate ⁊ cruditate ⁊ defectione
sui caloris naturalis. Sz cū aliquantisper
inueterauerit ⁊ vnū annū transierit calor
eius cōfortat̄ ⁊ ipsius humiditas minuit̄.
fitqz coloris subalbidi. Q, si pl⁹ īueterauе
rit vt duos trāseat annos. multo pl⁹ calor
eius cōfortat̄ suiqz humiditas minuit̄. fit
qz color eius pallid⁹ Q, si iterꝝ plus fuerit
vetus vt quattuor annos excedat suamqz
digestionē cōpleat ⁊ naturalis caliditas in
statum venerit color ei⁹ fiet citrin⁹. Simi
liter vinum de vuis rubeis factū cū in ini
tio adhuc est crudū eiusqz calor defecit co
lorem habebit albedini vicinū. Cūqz vnū
trāsierit annū cōfortat̄ calor ⁊ digestio ei⁹
et fit rosei coloris. Et si duos annos transe
at ⁊ suā digestionē cōpleat ⁊ virtutē rufuz
habebit colorē. Q, si vinū fuerit ex vuis ni
gris in initio est nigerrimū ⁊ obscurū pro
pter terrestrē partē sibi dominantē ⁊ defe
ctionem caloris sui ⁊ digestionis. Q, si an
num transierit vnū eiusqz calor ⁊ digestio
confortat̄ ⁊ descenderit terreū ad suū locuz
⁊ incipit clarificari. fit inter rubeū et nigrū
mediocre. Si aūt duos transeat annos ⁊
calor eius suam cōpleat ꝑfectionē et dige
stionem ⁊ descendat terrestre ad inferiora
et clarificatum sit. fit rubei coloris. Palaz
ergo intelligimus vinū ⁊ albū ⁊ nigrū mi
nus esse ceteris apta. sed album magis q̄z
nigrū humiditati et aquositati pertinet. ni
gruz vero terrestreitati ⁊ grossiciei. Diuer
sitas vini ꝓpter saporē est. quia aliud ē dul
ce aliud ponticū siue acetosum. aliud insi
pidum ⁊ aliud forte. Dulce calidū est in se
cundo gradu. siccū in primo. Aliquātulū
humiditati pertinet. vnde est grossum ⁊ il
laudabile in sua actione nisi ꝙ ventrez sol
uit quia in omni re dulci est vis laxatiua ⁊
colatiua. qđ vinuz si aliquid inuenerit qđ
sue actioni sit cōtrariū ⁊ cohibeat̄ ad exeū
dum calefit ⁊ bulit ascēditqz ad superiorez
partē stomachi ⁊ in colericos humores cō
uertit̄. sitim generat ⁊ ventositatē ⁊ inflati
uam opilationē in epate ⁊ splene generat.
⁊ lapidē in renib⁹ creat ⁊ maxīe si membra
talibus p̄parata inuenerit aut digestiuā v̄
tutem debilē. ꝓpter hoc caueāt illud hi qui
bus grossa ⁊ humida natura dominatur
sua enī grossicie facile subtiles venas epa
tis opilat sed pulmoni non nocet quia nō
transit ad eū nisi quod de ipso est subtilius
qđ venas pulmōis que valde late sūt opi
lare non potest. sed cū vinū dulce rubori et
claritati ꝑtinet ⁊ bibitū fuerit quātū opor
tet ⁊ s̄m ꝙ nature sufficit ꝯueniens est egri
tudinem exeuntibus. et quibus necessaria
est multitudo nutrimēti. Pōticū vero vi
num qđ acerbū d̄r. durius clari⁹ et graui⁹
est. tardiusqz digerit̄ ⁊ venas difficulter ꝑ
forat qꝛ dulce calidi⁹ ē ⁊ acceptabiliorez hz
saporem. sed ponticū est terrestre ⁊ asperū
habet saporē. Unde difficile est ad ꝑforan
das venas. neqz egestionem neqz sudorē

prouocat. non ergo bonum sanguinē gene
rat. ventrē tamen ⁊ intestina cōfortat Ui
num autē insipidum melius est pontico.
quia temperatū est ad comparationē pon
tici. Unde congruit calidas complexiōes
habentibus maxime stomacho. paruz ta-
men nutrit. citoqz vrinam eijcit. Uinū for-
tissimū est cunctis calidius ⁊ fortioris acti
onis. citoqz caput ascendit ⁊ ebulire et fer-
uescere facit corporis humiditates. Unde
fumus ascendens de stomacho nocet cere
bro mentemqz percutit. Necesse est ergo
vt illud caueant complexiones habentes
calidas nisi multū fuerit cōmixtum. quia
si multum fuerit cōmixtū ⁊ quantū opor-
tet et decet accipiatur. ⁊ scd̄m ꝙ conuenit
etatibus ⁊ regionibus et consuetudinibus
laudabile est quia grossos dissoluit humo
res ⁊ vias venarum a putredine mundifi-
cat atqz sanguinem clarificat. Senib⁹ au-
tem et qui eorū vicinātur etati propter su-
perfluitatis coadunationē in eorū corpo-
ribus est huiusmodi vinū optimum ma-
xime si puritati fuerit vicinum. quia eoruz
calorem confortat. crudorumqz humoruz
abundantiā dissoluit. conuenit etiam his
quibus grossi humores et crudi collecti fu
erint. Diuersitas vini propter liquorē est.
quia aut est subtile aquosum aut terrestre
grossum aut mediocre. Uinum autez sub
tile aquosum semper inuenitur cū albedi
ne et claritate. Unde facile in stomacho di
geritur et venas perforat et vrinam prouo
cat. Ideoqz est vtile febricitantibus. quia
non fortiter calefacit neqz mentem ꝑcutit.
nullum etiaz cerebro vel neruis nocumen
tum infert. Et si mixtum non fuerit erit me
lius. maxime ad extenuandam sitim. Ui-
num terrestre ⁊ grossum oppositum ē sub-
tili aquoso. vnde stomachuz grauat. quia
durum est ad digestionem faciendā ⁊ dif
ficile ad perforanduz venas vrinam non
prouocat ⁊ tarde ad caput ascendit ꝓpter
sui grauitatem et grossiciem. Idcirco non
facile facit ebrietatem. Item vinum quod
dam est odoriferum quod cito sensuz odo
rabilem in pellicula cerebri stantem perfo
rat propter sui leuitatem. Quoddā est nul
lius odoris propter grossiciem et grauita
tem sui. et quoddā est horribilem odorem
habens. Uinum odoriferum suū liquorē
significat esse temperatū et subtilem omni
sordicie mundificatum penitusqz digestū
Unde clarum sanguinem generat lauda
bilem ⁊ mundum. cordis confortatiuum.
animāqz letificat. tristiciam et angustiam
expellit. quoniam mundificat sanguinem
a putredine in corde existentem. propter ꝫ
huiusmodi vinuz omnibus etatibus ⁊ cō
plexionibus conueniens est. si accipiatur
ꝑm ꝙ oportet ⁊ ꝑm ꝙ natura sustinet Pre
terea mutat vicium anime in virtutē. ver
tit enim eam ab impietate ad pietatem. ab
auaricia in largitatem. a superbia in humi
litatem. a pigricia in solicitudinez. de timo
re in audaciam. ab ignauia in facundiam
astutiam et ingenium. sed hoc fit cum tem
perate prout oportet bibitur. Sed si vsqz
ad ebrietatem bibatur generabit supradi-
ctis contrarium. quia ebrietas rationalis
anime lumen extinguit. vnde ꝑmanet ca
put velut nauis in mari absqz gubernato
re et velut militia sine rectore. Uinuz vero
nullius odoris innuit sue fumositatis gros
siciem et grauitatem et indigestibilitatem
Idcirco illaudabilis est nutrimenti et tur
bidum ⁊ grossum generat sanguinez. et fu
mum turbiduz ⁊ obscurum. quare fit cau
sa tristicie. sed non cito caput ascendit. Ui
num autem grauez et horribilem habens
odorem est pessimum. Nam sui odoris
horribilitate et grauitate cerebro nocet et
mentem percutit et neruis cerebriqz pelli
culis lesionez infert ⁊ pessimū generat san
guinem ⁊ maxime si est ponticū

¶ Incipit liber quintus De arboribus et natura et vtilitate ipsarum arborum

Superius in libro secundo multa de arboribus generaliter dixi. cum de natura plantarum et rerum communium cultui cuiuslibet generis agrorum sermone communi locutus fui. Nunc autem in hoc quinto libro specialiter de singulis arboribus est pertractandum. Verum quia quedam sunt eis communia quedam propria. Primo generali loquar sermone de cultu omnium in communi postea vero dicam de cultu singulorum que in nostris inueniuntur regionibus secundum ordinem alphabeti vt facilius vniuscuiusque inueniatur tractatus. Et primo quidem de fructiferis latius. Vltimo de infructiferis et earum vtilitatibus breuiter pertransire intendo. Dicam igitur de fructiferis quid sunt et de diuersitatibus earum. et qualem terram desiderant et qualem aerem et qualiter plantentur et quando et qualiter inserantur et qualiter colantur et qualiter formentur et qualiter a nocumentis liberentur. Item de fructibus ipsarum qualiter colligantur et quando et qualiter seruari possint et quid ex eis fieri potest. Et de virtutibus quas habent in corporibus humanis

¶ De arboribus in communi

Descriptiones arborum et diuersitates ipsarum ponere non oportet in communi aut numerare quia satis vnicuique note sunt in regione propria et per singulares ipsarum tractatus aperte patebunt. Aerem vero quedam calidum valde desiderant sicut piper et palma. quedam frigidum vt castanea. plurime vero temperatum vt fere omnes. Et quedam in omni aere viuunt vt malus pirus et quedam alie. Et quedam desiderant terram pinguem valde vt morus et ficus et similes. Quedam macram et sabulosam vt palma et pinus. In hoc tamen arbores omnes conueniunt quod desiderant terram in superficie siccam et subtus in visceribus humectam ad quam dirigunt radices earum. Magna quippe corpora arborum multum desiderant cibum precipue corpora domesticarum. quarum fructus magnus et plurimus singulis desiderat annis. Qualiter autem plantentur et quando et qualiter inserantur sufficienter dixi in secundo libro. Colende sunt hoc modo circa autumnum oportet effodere terram circa eas vsque ad denudationem radicum. et aliquid imponi letamis vt hoc ipsum cooperta radice continue per pluuie fluxum radicibus apportetur. Quod si nimium est sabulosa terra conuenienter recipi et cretam pinguem. Et si nimium cretosa eidem sabulum fimi loco ponatur. hec autem non solum stipiti appodianda sunt sed tribus quattuor aut quinque pedibus circumquaque secundum magnitudinem arborum et radicum. et cum terra que ibi primo fuerat congrue misceatur quod si hoc vsque ad extensionem radicum fieret sine dubio plurimum arbori iuuamen afferret. Ex his enim emendato nutrimento iocundior efficitur arbor et redit ad ipsam aliquid iuuentutis ex tali cibo. propter quod in loco inter duas aquas sito optime proueniunt arbores. aut in loco qui est super riuos. Et talium arborum planior est et subtilior cortex. et rami magis confortati et exaltati quam aliarum. In loco etiam decliui ad quem fluit humor de montibus et pinguedo propter similem humoris abundantiam. Nam in vallis visceribus optime colitur ager consitus et nobilitat arbores sua bonitate talis locus. Si autem aliud haberi non possit per canalia inducatur riuus qui quandoque ad radices arborum clausus inundet et reddat terre viscera humecta. Si autem nec hoc apte fieri possit neque terra sit bona proueniunt arbores cito spissos et hyspidos cortices habentes qui sui spissitudine incrementum et fructum arboris impediunt. Formande sunt arbores vt antequam plantentur. Siquidem parua fuerit plantata omnes circumdantes recidantur ramusculi et sola summitate relicta ponatur in scrobem. Si vero magna sit plantata omnibus prorsus amputatis ramis et solo stipite eidem relicto plantetur.

Si aũt fuerit insita que duos habuerit stipites debilioꝛ auferatur vt relictus solus letioꝛ in arboꝛez erigaꝛ nisi sit forsan ficus aut malus punic⁹ vel similis que põt vnũ vel duos aut plures habere cõmode stipites pro domini voluntate. Cũ vo plantata compẽderit vsqz ad trienniũ non putetur nisi forsan loco incongruo nascerẽtur in ea ramusculi a deo leti q summitati cuius optaꝛ augmentũ nutrimẽta subducãt q casu tles relictis ceteris tãqz toti⁹ arboꝛi inimici tollãtur. Post prenarratã etatem putent quecũ qz in parte stipitis nata erũt ea tamen cõsideratione adhibita q stipes erigatur a terra plus vel minus ꝑm naturam arboꝛis vel maciẽ loci. vt in pingui solo altius. in exili depressius erigatur. ibiqz ramoꝛ diuisio in ptes congruas procuretur. Si stipes sursum directus non perrexerit pertica cũ vinculis corrigatur. Et si diuisus supra truncuz in partes non fecerit ramũ cui⁹ summitas sursum directa celuz aspiciat idoneioꝛ sensim eleuetur in altuz. z directe partice alligef. Q, si nec boc q̃dez cõmode fieri poterit nihil vtili⁹ erit q̃z plãtam ꝓcidere vbi conueniens ramus nasci speratur vt cũ natus erit z cõualuerit leuibus vinculis alligef vt qõ sponte noluit faciat iusticia violenta coactus. Deinde ptẽpoza vbi rami nimiuz spissi aut scabri aut non cõuenientibus nascunt locis duris et acutis ferramentis ab arboꝛe recidantur. Et si aliquã celi plagam deserentes ad q̃sdam se conspirãtes contulerint a prauo reuocati pposito desertum locũ inhabitare coganꝫ. Si vero superbiẽs humoꝛ se p latera non diffundens ramusculos in altuz extulerit in eo recidatur loco vt fragra sint conuenienti⁹ pcessura. Sic ergo ab adolescentia eius vsqz ad debitũ complementuz pcuretur solicite vt stipes in ramos et rami in virgas z virge in fragra fructifera diuidantur. Deinde cũ minoꝛata virtute et succedente senescẽtis arboꝛis impotentia: ponere fructuũ rami rumpunt aut hũoꝛe deficientes arescunt z tantũ pferunt vel fructificant alternis annis. amputef ab ea omne ramoꝛ superfluũ z importabile põdus vt non totus humoꝛ necessario. sz ps potius in substantiã conuertaꝛ ramoꝛum z alia nutrimẽto fructuũ ne pereãt tribuatur. Cõsiderare tamẽ oꝛtet quantitatez nutrimenti qõ potest pstare locus generationis arboꝛis. In ea enĩ ꝓportione oꝛtet defalcari de virgis z ramis q nõ relinquantur nisi tot q nutrimentuz sufficiens possit esse in loco z sugere ex loco. Si autẽ non fiat ita erũt arboꝛes intermissis annis reddentes fructuz z nõ satisfacient cultoꝛi ad votum Dicte autẽ putationes z formationes fieri possunt a principio nouẽbꝛis vsqz ad finẽ martij. vel vt naturalius z magis ꝓpꝛie loquar a tpe casus foliorũ qñ cunqz in bis que frondes amittũt ꝓeter gelidum acumen vsqz q̃ incipiunt pullulare Accidit quãdoqz nouellis plãtis vt quasi arescant ꝓpter vehementẽ intemperantiã estus solis. Quibus subueniri oꝛtet fossione a irrigatione frequẽti. obiectis etiaz defendant umbraculis vt straminibus ad plantã ligatis vel luxuriosis et frondẽtib⁹ herbis. vel viscosa emplastrent argilla vel sepo aut oleo vel vnguento frigido regio corticis liniatur australis. Formice ꝓterea plantã vel insitam tenerã cõualescentẽ inuadere consueuerũt z in frondib⁹ quibusdam ab eis generatis vermiculis folia cõtrahere. ramusculoꝝ etiã impedire augmentum. Cui subueniendum est vt recisis foliis que lesa z contrita pspicis nimia q̃ in summitate consistũt a vermiculis diligẽti manuum seu digitoꝝ pstrictione purgentur. quo facto ab eis importunis hostib⁹ plãtula liberata in altũ tuta conscendet. Et vt plantis paruis vel magnis vel etiã fructuum lectoꝛibus ascendẽtes formice ꝓfatam aut aliã non inferant lesionẽ eisdem ne sursum repere possint tale obstaculum faciamus. succũ portulace cũ aceti media parte permixtũ ꝓcipit Palladius debere infundi vel vini fecibus truncuz arboꝛis illiniri. aut rubrica cum pice liquida. sed modeste

pro arboris noxa ne id qd̄ p remedio exhibetur faciat venenū. Vel qd̄ puto melius. vellus lane aut lini vel feni aut palee q̄ntitas circa stipitē in altiori dictaꝝ rerū parte liget̄. inferiore sparsim ⁊ q̄si pectinata pendente. Vel fiat vas figuli rotundū ⁊ latuz ī cuius medio sit amplū foramen p qd̄ plāta figatur sicqz vt aquā vndiqz possit sine effusione tenere vt ad plantā formice accedere nō possint vel circa truncum plante viscus circulariter inuoluat̄. sic enī eaꝝ exercitus nocuꝰ a solito impeditꝰ ascēsu. inuitus ab arbore deuiabit. Alij dicunt ꝙ si cordula serica oleo vncta cingat̄. ꝓhibebit̄ formicaꝝ ascēsus. Pre omnibus autez cauendū est ab animaliū ingressu quoniam illa plerūqz plātas rodunt ex q̄ planta plurimū contristat̄. ⁊ quādoqz arescit aut nimis nodosa efficit̄ ita ꝙ substantiā eiꝰ crescere impedit ⁊ fructificare non permittit. Q, si est in tali loco ꝙ ab ingressu animalium defendi nō possit. affixo eidē cōgruo palo spinis pungentibꝰ muniat̄. Contra impulsus ⁊ rabiē ventoꝝ q̄bus nouelle insitiones ⁊ maxime in locis eminentibꝰ facte facile dissipant̄ vnicuiqz virge insite cōueniens amminiculū spissis vinculis alligētur. ⁊ si facta fuerit insitio scisso trunco duplici cū amminiculis relinquat̄ estate. Surculis v̄o inter corticē lignūqz depositis tutū est eas triennio sub amminiculoꝝ custodia remanere. Oportet aūt in omni arbore attēdre ne spuria ī arbore nata aut ex radicibꝰ iuxta stipitē erumpētia dimittant̄. quoniā illoꝝ nutrimētū subtrahitur arbori ⁊ cū ꝯualuerint ⁊ multiplicata fuerint arescet arbor. primuz quidē in ramis. postea v̄o in stipite. Oportet igit̄ talia ī p̄ncipijs amputare. Amputāda etiā sūt quecunqz in ramis ⁊ virgis aruerint ne vicina sibi erumpāt arboris mēbra. Accidit etiaz plerūqz arboribus ꝙ humor supfluꝰ indigestus ad partē expellit̄ cutis. vt in hominibus et animalibꝰ plerūqz videmꝰ cuius putrefactio vermes generat q̄ arboris salutem nequiter ꝑsequunt̄. Ideoqz cum in aliqua ꝑte stipitis corticē tumefieri vides. illico locū scinde vt inde virus noxiū elabatur. Q, si vermes iā creauerit vnco ferreo eos inde curabis auferre. Si v̄o ꝑpenderis in pluribꝰ locis humoribꝰ indigestis ⁊ fluidis corticē viciari eandē in quibusdaz scinde locis ab alto stipitis vsqz ad imum vt putrescētia in ipso durescāt. Si languida est arbor vt fructꝰ vermiculosos aut lapidosi generis ferat vicio forsan humoris a malicia qualitatis terre ꝓdeūtis sublata terra circa ꝑtem radicuz. alia melioris addatur saporis. Et ꝑforato circa terrā stipite cuneus ex quercu foramini affigat̄. Qd̄ etiā agendū puto cū in arbore adeo nutrimentū abundat ꝙ calor naturalis eiusdez quasi extractꝰ diminuta digestione succū inspissare non potest ad debitā fructuū generationē. Ideoqz luxuriare cogit̄ in multitudinē folioꝝ. sed ⁊ nascunt̄ sup arbores alie plāte capillares virides. Studiū autē est radere aliq̄d de hispiditate corticis ⁊ deponere viridia desup nata. ⁊ sepiꝰ stercorare radices maiores ⁊ infundere eas bñ apte. ⁊ imponere lapidē in scissurā vt melius attrahēdo possint restaurare tp̄e humido sitim quā ex ariditate agri patiunt̄. Si aūt terra nimis cōculcata est vt magnas habz herbas ⁊ ꝓfundas radices habētes plurimū generat impedimentū. Cōsolidata enī vltra modū terra. non ꝑmittit ad radices descēdere humorē. et sua cōpressiōe implet ⁊ obturat poros radicū vt extrahere nutrimentū nō possint. Impedit etiā euaporationē que ab inferioribꝰ fit ad radices pertingere eo ꝙ vaporis debilis calor tantā v̄tutem spissitudinis loci penetrare non valet. Huic aūt impedimēto fossione succurritur nō aratione. quoniā aratri cōtinuus sulcꝰ multā infert radicibꝰ lesionē Herbe aūt magne q̄ radicibꝰ vsqz ad ima ꝑtingūt p̄ripiunt nutrimēta arboribꝰ eo ꝙ habent radices molles vl̄ molliores et rariores q̄z arbores ⁊ ideo citiꝰ trahūt nutrimentum Oportet igit̄ eradicari illas ⁊ radicitꝰ euelli. Sz forte qr loco denudato penitus ab

herbis indelectabilis efficeret dimitti pos-
sunt germina subtilia sicut fila que nō nisi
de sup̄ma supficie nutrimentū trahūt. ho-
rum enī graminū nocumentū aut omīno
nullū est aut nō tantū de quo sit curandū
Plurimū etiā nocet arboribꝰ erucarū ge
nus folia ⁊ quicq̄d viroris est in eis corro
dēs ⁊ flores dissipās vt oīno fructꝰ pereat
Igit̄ in decēbri ianuario ⁊ februario ipsaꝝ
oua que sunt sup ramusculis q̄busdā telis
inuoluta. priusq̄z nascant optime colligāt
⁊ igne crement. q̄z cōculcatione aut ꝯcussi
one vix omnia deleri possunt sz ignis cun-
cta cōsumit. Accidit etiā plerūq̄z piris ī de
crepita etate vt duricie corticū radicis tra
here nutrimentum nō possint sufficiēs ad
nutrimentū ramoꝝ arboris ⁊ fructuum. q̄
re sequit̄ vt alternis aut rarioribus annis
fructū ferāt. Scindant̄ ergo per medium
grossiores radices arboris ⁊ in scissuris ne
claudi possint fluuiales immittāt̄ lapides
vt humor in terra sufficiēter digestus q̄ per
compactū corticē intrare nō poterat p scis
suram aptos ingrediat̄ meatus. Ramorū
etiā supfluus adeo minuat̄ numerꝰ q̄ suc
cus attractus sufficere possit nutrimento
fructuū ⁊ ramoꝝ. Arboribꝰ igitur p̄dictis
modis excultis si ager est nimis humidus
pferent arbores fructꝰ vermiculosos eo q̄
humidū cōceptū indigestū et molliter pas
sum putrescit interiꝰ. a qua putredine cuz
subtile humidū vaporare incipit. aīmal de
genere vermiū pcreatur q̄d postea fructū
arboris corrodit ⁊ inutilez reddit. cuius si
gnum est q̄ semp in loco semīs vbi subtili
or est humor vermis generat̄. Oportet igi
tur si possibile est vt pportionabiliter desic
cetur locꝰ vt plante nō vltra modū cibētur
Si aūt forte faciliter fieri nō poterit pforēt̄
stipites arboꝝ iuxta terraz vbi ad stipitem
vniunt̄ radices maiores vt p foramē illud
distillet humor supfluus ⁊ curabūtur tūc
fructus. Si aūt ecōtrario aridꝰ est locus ⁊
pprietates habēs heremi ita q̄ vix cultu cu
rari potest arbores efficiētur spinose ⁊ fru-
ctus afferēt paruos ⁊ acidos. et ideo a tali
bus locis plāte p̄cidende sunt. Fructꝰ colli
gantur sine ramoꝝ fractura ⁊ colligentis
euitato casu p̄cipiti in arboribus quaꝝ fru
ctus perticis nō excutiunt̄ si rami altiores
debiles cōgruis funibꝰ cū fortioribꝰ alligē
tur. Inferiores vero longis s̄m q̄ sufficiat
scalionibus erectis fructu exonerent̄. vl̄ ha
beatur pertica fortis nō multū longa cum
vnco ferreo ab vtraq̄z pte bñ firmato cuiꝰ
vnū caput ad ramuz inferiorē debilē colli-
gendū ponat̄. aliud vero ad ramuz superi
orem fortē vbi meliꝰ ꝯfortabitur ⁊ apte cō
firmet̄. Cū ipso etiā possunt rami colligēdi
ad locū colligētis trahi et tracti in aliq̄ pte
cuz opposito vnco firmari ⁊ colligi sine pe
riculo collectoris. Legunt̄ aūt fructꝰ preci
pue pira diuersis tp̄ibus s̄m diuersitatem
maturatiōis ipsoꝝ. hac cōsideratiōe adhi
bita vt hi qui tp̄e maturant̄ estiuo tunc le
gantur cuz odore colore et sapore sibi attri
butis maturitatē fatētur. qui si aliquātulū
legātur añ. videlicet cuz prima indicia ma
turitatis apparuerint. diebꝰ pluribꝰ serua-
bunt̄ ad vsum q̄z hi qui fuerint vltima ma
turatione collecti. Qui vō in fine maturā
tur autūni ad vsum veris vel saltē hyemis
seruaturi octobri mēse legātur sereno ⁊ sic
co tp̄e existēte cū luna sui fulgoris q̄rta po
titur etate. Et hec de arboribꝰ in cōmuni
dicta sufficiāt

¶ De amigdalo

Amigdalus est ar
bor satis nota. Et eiꝰ quidē diuer
sitates in fructu due sunt. quoni-
am quedā faciūt fructꝰ dulces q̄dam ama
ros. Dulces esui hoīm cōpetūt Amari q̄z
sūt calidiores magis cōpetūt medicine q̄z
esui. Itē quedā sunt grossum valde ⁊ durū
habētes corticē quedā subtilē. Et quedam
amigdala sūt longa q̄dā quasi rotūda ⁊ q̄
dam grossa ⁊ q̄dā p̄ua. Eligēda sunt gros-
sa rotunda subtilē corticē seu testā habētia
Amāt aerē calidissimū. licet ⁊ in tempato
pueniāt ⁊ ꝯsueuerūt mature florere. nam
in terris calidis multū fructificāt propter

abundantiã ſui humoris vt ait Albertus In terris autẽ frigidis inſpiſſat⁹ eſt ſuccus eius. ita q̃ fructui nõ eſt abilis. et ideo i terris multuz frigidis aut omnino perit aut parũ vel nihil fructificat. et fruct⁹ eius nõ diu durat in terris frigidis natus. z ẽ euanidus frequenter. ita q̃ ex ipſo non oritur planta. z ideo in terris frigidis oportz plantare nucleos qui ex terris calidis ſunt allati. Terrã durã ſiccam z calculoſam deſiderat. licet in mediocri pura terra ſatis apte pueniat. Sed in nimis aquoſa modice vl nulli⁹ vtilitatis exiſtit Amigdal⁹ ſeritur ianuario z febzuario menſe in locis tpatis. In calidis vo octobzi z nouembzi ſemine z plantis q̃ de matris radice tollunt. Sed i hoc arboris genere nihil vtili⁹ eſt q̃z ſeminarium facere. Fodiem⁹ ergo altã ꝑm palladium vno ſemipede areã. Uel ꝑm albertum duob⁹ pedib⁹. mihi aũt vni⁹ pedis foſſio ſatis ſufficiens eſſe videt. Deinde i ipa area ſeu ſeminario obruem⁹ amigdala nõ ampli⁹ quattuoz digiti ita vt cacumina figamus in terra ſpacio inter ſe binoruz pedum vel vni⁹ ſolũmodo ſepata. Sed ipſa amigdala ad ponendũ grandia legamus z noua nõ nimis groſſam teſtã babẽtia. q̃ anteq̃z ponam⁹ mulſa maceremuſ nimis aquata ne germen extinguat ex mꝰto melle mordacitas. Aliq̃ eas nuces pri⁹ liquido fimo ꝓtribuũ macerant. Deinde die ac nocte eas ſtare patiunt i mulſa. ſed que ſuſpitionẽ tantum poſſit habere dulcedinis. Terra aũt ſeminarij debz habere letamen admixtũ. cui multuz ꝑdeſt ſi etiã miſceat ſabulum vt terra ſit ſoluta z mollis. Cũ vo in ſeminario diſpoſita erũt ſi ſiccitas interuenerit. ter in menſe cõuenient aqua rigemus herbis circũſtantib⁹ ſepe purgantes Erit etiã diligentis cultoris vnicuiq̃z nuci eius poſite ligniũ paruũ infigere vt ſeminarium ſine leſione germinuz anteq̃z ſuꝑ terram emineãt fodi poſſit. Proderit etiam multũ ſeminario ſi añq̃z in eo ponant amigdala terra noua q̃ ſubtus fuerat deſuper eleuet. z optime puluerißata ſemẽ recipiat

Cum in ſeminario adoleuerint duob⁹ annis elapſis. ꝑdictis menſib⁹ tranſferant ad locum vbi ꝑpetuo tpe ſtare debebũt. Statuende aũt ſunt vt ad meridiẽ ſpectent .xx. aut .xv. pedib⁹ ab inuicẽ ſepate. Inſerit mẽſe decẽbzi z ianuario z locis frigidis februario Si ſurculos colligis z cõdias anteq̃z gemmẽt aut germinẽt. Utiles autem ſunt qui de ſummitate ſumunt. Sub cortice et in trunco inſerunt in ſe in perſico z in pruno. Sed eius inſitio non eſt ita vtilis vt ſatio. vt ait Albert⁹. primo anno quo plantatur vt optime cõualeſcat. a menſe februarij vſq3 ad mẽſem octobzis ſingulis circũfodiatur menſib⁹. et herbis ibidẽ naſcentib⁹ liberetur. vel quater ad min⁹ in tempe dicto cum terra nõ nimis mollis eſt. ſed talis q̃ in puluerẽ aliq̃d humoris habentez poſſit cõuerti. Sequẽtib⁹ vo annis ter vl bis ad minus circũfodiat vt imbzes ſupuenientes accipe poſſit. qui ꝓculcata nimiũ terra denegãtur eidẽ Tpe aũt floris non circũfodiatur quia flos eius facile foſſura excutitur vt idem ait. ſi terra ei⁹ macra fuerit i autũno effoſſa letamen accipiat. ſi nimiuz ſabuloſa conueniẽter lapides letamen z cretaz accipiet. Formari autẽ debet vt ſupra dixi cum in cõmuni de formatõe arboꝝ locut⁹ ſum. Sit aũt vno ſolo ſtipite cõtenta q̃ a ſex pedib⁹ vſq3 ad decẽ erigat a terra vſq3 ad ramos primos. Uidez multa nocumenta emergũt que aliis arboꝝib⁹ plurimiſ q̃nq3 eueniunt. z eaꝝ cura ſuperi⁹ eſt cõuenienter inſerta. Preterea tamen accidit eis q̃ ſi rodantur fruct⁹ eaꝝ ſunt amari. z ideo plurimum a pecore ſunt ſeruãde Itẽ cũ timetuz ne pruina ledant. nudent radices eaꝝ ante q̃z floreant. vt marcialis aſſeruit. Albertuſ vo addit q̃ lapidibus paruis albis cũ arena groſſa operiant. Et ſi ꝑ pruina nõ timetur arena ſubmoueat z reponatur humuſ Teneraſ nuces creare dicit Palladi⁹ marcialem aſſeruiſſe. ſi añ florem radicibuſ ablaq̃atis aqua calida p dies aliquot inferatur. Ex amaris dulces fiũt ſi circũfoſſo ſtipite tribus digitis a radice fiat cauerna ꝑ

quã noxius humor exudet. vel medi⁹ terebretur truncꝰ z melle ligni cuneus impmatur oblinit⁹. Uel si circa radices ouis stercus aut parui suis infundas. vt Palladius ait. Cõfixa clauis multis plurimuz iuuatur ad fructũ. z maxime si auret sunt. vt ait Albert⁹. Si feraces ñ sũt tede cuneum terebrata radice mergam⁹ vel sic silices inseramus vt cortice tegente claudat. Hec arbor hoc habet proprium q in senectute plus fructificat eo q humor eiꝰ tũc a calore non exiccat sicut in iuuẽtute. Fructꝰ eius colliguntur pertices excussi cũ maturi sunt. licz acerbi z adhuc teneri a mulieribꝰ z maxie pgnantibus cũ multa auiditate petantur Natura aũt sunt amigdala cũ cortex circa testã existẽs aperit z separat ab ea. Becoziata aũt si aqua salsa lauẽtur cãdida fiunt z plurimũ duratura. Sz sine aliqua ĩ dustria vel cura seruant in longũ si fuerint exiccata. Si difficulter coziũ dimittãt pales obruta ꝓtinuo relaxabũt. Ex virgis amigdali fiũt optime virge clauaz quibus milites vtunt. Itẽ ex stipite eiꝰ iuxta radices fiunt fortissimi mazi ad scindendum ligna. Amigdala dulcia calida sunt z humida ĩ medio primi gradꝰ. viridia tenuiora z laudabiliora sunt qz sicca ꝓpter eorũ humiditatẽ. Idcirco si sicca in aqua calida vna nocte excorticata iaceãt fiũt in actione viridibus vicina. Pdonzo si viridia priusqz habeant cozrices aperturã edant. gingiuas cõfortabũt. stomachiqz caloꝛẽ refrigerabunt Dyascozides idẽ affirmat z addit q caput grauãt. caliginẽ nutriũt. venerẽ accendũt. somnũ faciũt z ebrietati reliſtũt. Amigdala amara calida z sicca sunt in secũdo gdu valent ꝓ alma z tussim ex frigiditate cũ zucharo ad reprimendũ eaz amaritudinem Oleũ ipsoz valet cõtra surditatẽ z sanẽ ĩ aurib⁹ immissum. Itez valet ꝓ lumbricos cũ farina lupinoz sup vmbilicum posita. Itẽ valet optime ad mẽstrua puocãda cũ trifera magna suppositoriũ facti. Auicenna dicit q amigdala amara sua ꝓprietate interficiũt vulpẽs si cũ aliquo cibo comedã tur ab ea. Itẽ cõferũt posita supra pannuz z lentiginez z cicatrices z pcussiones z applanãt ꝓtinuõ faciei z cũ radix coquitur z linit sup pannũ ẽ medicina fortis. Et cortex z folia sunt mũdificativa z extenuativa z sanativa vt dicit diascozides z comedere amigdala dulcia impinguat. Galien⁹ vo dicit q aperiũt opilatiões in epate mirabili apertione amigdala amara.

¶De auellanis

Auellane note sũt

Ex bis quedã sunt silvestres que in nemoribꝰ z sepibꝰ nascunt. qdã domestice. Silvestres sunt pue saporose grossam testã habentes. Domestice vo q dam sunt rotũde grosse z quedã longe ex q bus longe saporosiores sunt z citiꝰ maturant. omnes tñ maturitatẽ fatent cũ a suis folliculis sepant. que cũ ad solẽ siccate fuerint diu seruãtur. In oi fere aere ꝓueniũt. loco gaudẽt macro. frigido. humido. salubroso. licet in omni fere genere terre nascant z cõualescant. Pdonẽde aũt sunt in nucibꝰ suis nec amplius duobꝰ digitis terra supra eas ducẽda est. Melius tñ plãtis z sobole ꝓueniũt mẽse februarij plãtande sunt. licet mense martij octobris vl nouẽbris plãtari possint z qualescãt. Ex ligno buxi arboris fiũt optimi circuli vasoꝛũ vini z arcꝰ ad sagittandũ satis boni. Auellane sunt calide et pauz sicce z sunt nucibꝰ frigidiores et põticiores. eaz enĩ corpa sunt solidiora z spissiora vnctuositate carentia. Ideo plꝰ nucibus sunt nutritiue. tardiores ĩ ad digerẽdum z ad descendendũ ex corpe vẽtris. inflationẽ in corpe generãt. maxie si cũ interiori cortice comedãt ablato eo fiũt digesti biliores z vtiles antiquã habẽtibꝰ tussim. ꝓcipue si pistate cũ melle eluti dent. Itẽ eius cortex est stiptic⁹ z stringit ventrẽ

¶De berberis

Berberi sũt fructꝰ

b cuiusdã arboris pue valde spinose sicut arboꝛ malipunici. et sunt

rotundi rubei quasi subnigri sicut fructus spine albe aliquantulū oblongi. Plantā tur vt malipunici frigidi sunt ⁊ sicci ī scdo gradu valēt ꝯtra febrilē distrasiam sirup⁹ ex eis ⁊ zucharo fact⁹ cōtra calefactionez epatis. puluis eoꝝ cū succo solatri ꝯficiat ⁊ epati supponat. Auicēna dicit ꝙ sunt frigidi ⁊ sicci in tertio gradu. dixit etiā ꝙ sunt vincētes colerā valde ⁊ scindūt sitiz valde. Hui⁹ fruct⁹ arbustula optima ē ꝑ sepibus ⁊ clausuris si haberet plantaꝝ copia. q̄ quidem ꝑ sationē fruct⁹ vel seminis ei⁹ haberi potest

¶ De ceraso

Cerasus est arbor nota ⁊ desiderat aerē frigidū aut tpatū. Calidū vo sustinere nō pt. In tepidis tñ regionib⁹ ꝑua ꝓueniūt cerasa. Mōtana vel ī collib⁹ vel ꝓpe montes ꝯstituta regiōe letāt. Solū aūt desiderant positiōis humecte. Quedā sunt dulcia q̄dā pontica. ⁊ hec magnā faciūt arborem. ⁊ sua spōte directe sursum ascēdunt. ⁊ hec ꝓprie dicunt cerasa. Alia vo sunt valde acria ⁊ hec arborē valde minorē faciūt ⁊ sursum nō dirigūt sz solū modo ꝑ latera diffundūtur. ⁊ hec vocant marene siue marasce que multas plātas faciūt sup radices ī circuitu suo valde radicib⁹ plenas ⁊ ad plantandū abiles. Plantāt semine ei⁹ posito tēpe octobris vel nouēbris. Uirgulta etiā ipsi⁹ ꝑ amminiculis posita affirmāt a palladio facile in arborē ꝓsilire. q̄ aūt seminib⁹ plantate fuerint p̄dictis mēsib⁹ trāsplantantur Inserit mēse nouēbris vl' si necesse sit extremo ianuario. Ego aūt inueni ei⁹ insitionē factā tpe februarij ⁊ martij optime ꝓuenire. licet melior sit ei⁹ ⁊ omniū arboꝝ gūmā habentiū insitio qñ gūma vel his non est vel fluere desinit. Uarro aūt scribit ꝙ inserit tpib⁹ brumalib⁹. H est a die duodecimo decēbris vsqz ad kalēdas februarij. Inseritur aūt optime sub cortice ⁊ ī trūco scisso et in sūmitatib⁹ ei⁹. sz q̄ in trūco inserūt oēm lanuginē auferre debebūt. Inserit in se. in pruno. in platano. ⁊ vt q̄dā dicūt ī populo Amat scrobes altas ⁊ spacia largiora vide licet. xxx. pedū vel. xl. assiduas fossiones. putari in ea putrida ⁊ sicca debebūt ⁊ q̄ densius artata ꝑtulit vt arescāt. Fimū ñ amat atqz inde degenerat Formāt vt stipites dulcium ab octo pedib⁹ vsqz ad duodeciz erigatur a terra pl⁹ etiā vel min⁹ ſm ꝙ in leto solo fuerit l' exili. stipes vo marenaꝝ acriuz sex pedib⁹ vel circa eleuet in altuz. Si cerasus hūore ꝯcepto putrescat ī trūco foramē accipiat. Si formicas patit vl' alio modo ledat ei subueniēdū est vt supra dixi cuz locut⁹ fui de arborib⁹ ī cōi. Cerasa nō aliter q̄z ī sole siccata seruāt. Ut sine ossib⁹ nascātur sic fieri debere asserit marcial'. Arborez tenerā ad duos pedes recides ⁊ eā vsqz ad radicem findes medullaz partis vtriusqz abradere ferro curabis ⁊ stati vtrasqz ꝑtes vinculo stringas ⁊ oblinis fimo summaz ꝑtē vel creta ⁊ lateꝝ diuisuras post annuz solidat dicta cicatrix. hāc plantā surculis q̄ adhuc fructū nō attulerint inseris. ⁊ ex his absqz ossib⁹ poma nascēt. Cerasa dulcia cito de stomacho descēdūt ⁊ eoꝝ iuuamētū stomacho ē ꝑuū. Et pōtica faciūt ꝯtrariuz hoꝝ. Acetosa vo desiccāt pl⁹ q̄z pōtica ⁊ cū H incidūt ⁊ cōferūt stomacho fleumatico pleno supfluitatib⁹. Biascorides aūt dicit ꝙ humida molliūt ventrē ⁊ sicca retinēt eū Et gūmi ei⁹ cū vino ⁊ aq̄ mixtū curat tussim antiquā ⁊ meliorat colorē faciei ⁊ acuit visum ⁊ ꝓuocat appetituz ⁊ cū vino solo cōfert lapidi.

¶ De castanea

Castanea est arbor nota. Ex his q̄dā sunt domestice q̄dā siluestres. Et domestice q̄dā sunt mediocres fruct⁹ faciētes q̄ castanee dicūt. Et quedā faciūt fruct⁹ valde grossos q̄s mediolanēses marronas vocāt Diligūt celi statū frigidū ⁊ tepidū ñ recusant. Si hūor assenserit delectāt decliuis ⁊ opacis regionib⁹ ac maxīe ī septētrionem vsis Amāt solū molle ⁊ solutū non tamen

arenosum. In sabulo ꝓueniūt sꝫ humecto
Terra nigerrima illis est apta ⁊ carbūcu-
lus ⁊ tofus diligēter infract⁹. In agro spis
so ⁊ rubrica vix ꝓueniūt. In argilla et gla-
rea nō pñt nasci. Serit plātis q̄ sponte na-
scunt ⁊ semine. Sꝫ q̄ plātis serunt ita egre
sunt vt biēnio de eaꝝ vita sepi⁹ dubitetur.
Serēde sunt ergo castaneis suis nouēbri
⁊ decēbri ianuario ⁊ februario. Eligēde sūt
castanee ad serendū recētes grādes matu
re. sꝫ ita faciendū est vt durēt vsqꝫ ad febru-
ariū. Castanee in vmbra siccent expāse tūc
in angustū ⁊ siccū locū trāslate cumulate-
qꝫ diligēter fluuiali opiant arena Post di
es. xxx. eas arena remota in aquā frigidaꝫ
mittes q̄ sane sunt mergūt q̄ supnatāt non
valēt. Itē quas ꝓbasti silr obrues et p⁹. xxx
dies iteꝝ ꝓbabis. ⁊ B cuꝫ tertio feceris ad
veris initiū serere debebis q̄ māserint illi-
bate. Aliq̄ in vasculis ꝟuant arena pariter
immissa. pastinari ergo loc⁹ debebit q̄ bu-
ic deputat arbusto altitudine pedis vnius
⁊ semis vel duoꝝ vel tot⁹ vel sulcis ī ordīe
destinatis. aut terre aratris resolui q̄ fimo
satiatus ⁊ redact⁹ in puluerē castaneaꝝ se
men accipiat. nō ampli⁹ pedis dodrāte de
mersum vnicuiqꝫ semini. ꝓpter notaꝫ sur-
culus dꝫ affigi ⁊ ipa semina simul trina vl
quina ponant. ⁊ inter se q̄ttuor vel triū pe
dum spacio sepata. quas cū transferre pla
cuerit binas plātas trāsferre debebit. ita tñ
q̄ in nemorib⁹ spissiores. in agris v̄o semīa
libus rariores scꝫ. xl. pedū distantes vt pos
sint ꝑ latera ꝯuenient diffundi plantentur.
Loc⁹ tñ deductoria liq̄ris accipiat ne inci
dens hūor limo germē extinguat. Inserit
mēse martij ⁊ apl ⁊ maij in se ⁊ ī salice. sꝫ in sa
lice tardi⁹ ꝓuenit ⁊ maturat. In cortice in-
seritur ⁊ inoculat. et meli⁹ inserit ad buccel
lum B modo. p̄cidat arbor nobilis generis
⁊ cū sequēti anno pullulauerit ad moduꝫ
populi. colligant surculi añq̄ꝫ gemmēt. ⁊ ī
frigido ⁊ vmbroso loco seruent obruti. vt
postmodū de mēse aprilis ⁊ maij habeant
⁊ tūc ex eis cōmode fiet insitio ad buccellū
vel more emplastri. Q, si multas fieri insi
tiones oportet ex surcul' inserēdis multi fi-
ant buccelli cū gēma lōgi ꝟm latitudinem
vni⁹ grossi digiti ⁊ pluris. deinde inciso sur
culo inserēdo in loco ꝯgruo ⁊ cortice ī tres
vel q̄ttuor ꝑtes scisso. eligat buccell⁹ equa-
lior stipiti. q̄ tantū deprimat inferi⁹ q̄ eq̄t.
⁊ cortex eleuat⁹ long⁹ minus buccello for-
metur. ⁊ qd excorticatū est supra buccelluꝫ
totaliter incidat. Nouū castaneū circūfo-
di debet assidue mēse martij ⁊ septēbris. in-
crementū magis acq̄rit si putationib⁹ ad-
iuuetur. In nemorosis locis depressi⁹. In
agris v̄o q̄ seminātur alti⁹ in eis rami for-
ment. Castanee colligunt cū ꝓpter maturi
tatē de ericijs suis ceciderūt in terrā vel cū
in eis apparere incipiūt excutiunt perticis.
⁊ collecte cū ericijs in aceruū intra sepē ro
tundā timore porcoꝝ coaceruant. ⁊ cuꝫ sic
in carzarā alias gazara q̄busdā diebus ste
terint aperiunt. ⁊ he meliores q̄ꝫ p̄dicte sūt
ad seruandū virides qꝛ vsqꝫ ꝑ totū martiū
possūt virides ꝟuari sꝫ alie q̄ mature ab ar
bore cadūt vsqꝫ ad q̄ndecim dies solū non
seruant virides sed ad fumū posite vt siccē
tur diu seruari pñt ⁊ saporosiores ceteris
esse dicunt. Seruātur virides ī sabulone.
vt dixi. vel in cratib⁹ ad fumū duobus fere
mensib⁹ posite vt postmodū desiccate mū
dentur ⁊ diu seruent. Lignū castanee opti
mum est in domib⁹ ⁊ mirabilis durabili-
tatis sub terra ⁊ ad pluuias extra tecta. ⁊ iō
ex eo fiūt optimi pali ꝑ vineis ⁊ ꝑgularijs.
Et ex eo fiunt optime vegetes ⁊ tine ⁊ vasa
in q̄b⁹ castanee sicce seruant. Castanee ꝟm
Isaac calide sunt in p̄mo gradu ⁊ sicce ī se-
cundo Significatio caloris eaꝝ ē dulcedo
earūqꝫ saporositas ⁊ ponticitas īnuit sic-
citatē. Et ad digerendū satis sunt faciles ⁊
nutribiles nō multuꝫ stiptice vel diuretice
sunt. Si assent eaꝝ corp⁹ rarificat ⁊ ī aqua
elixent quia eaꝝ cōplexio tempat ex aque
mollicie ⁊ humiditate sunt boni chimi in
corpe generatiue ⁊ siccitatē pectoris et cor-
poris temperamentū ⁊ vrine difficultateꝫ
dissoluūt. Colerici eas cum zucharo come
dant fleumatici cū melle. Itē he ꝟm medi-

cinam virtutē habēt laudabilē q̄ ab omīa tionis ⁊ vomit⁹ cōstipatiue sunt ieiuniq̄ intestini cōfortatiue. Cathaplasma quoq̄ ex eis cuz ordei farina ⁊ aceto siue vino factum ⁊ sup māmillaꝝ tumorē positum eis potent̄ auxiliabit̄. Castaneaꝝ quidē corticibus vstis ⁊ puluerizatis. ⁊ cū sappa tpatis. capitiq̄ adolescētis in modum cathaplasmatis positis eoꝝ capillos cōfortat et augmentat ⁊ cōtra alopiciā valet. Auicenna dicit ꝙ in castanea est abstersio ⁊ inflatio in ventre inferiore ⁊ stipticitas ⁊ confortat membra ⁊ est tarde digestionis sz est boni nutrimenti. si ergo cū zucharo misceat̄ eius nutrimentū est bonū. Galien⁹ dicit ꝙ ē nutribilior omnib⁹ granis adeo ꝙ est ꝓxima granis panis

¶ De coctano

Coctan⁹ siue citonius est arbor nota. Et ex his q̄dam sunt q̄ faciūt pira citonia. et he arbores maiores sunt ⁊ minora habent folia Et quedā sunt arbores minores ⁊ latiores habētes frōdes. quaꝝ fruct⁹ proprie vocant̄ coctana siue citonia. Amāt locuz frigidū ⁊ humectū si in tepido ponāt̄ opus est illis irrigatione ferunt tamen statū mediocris situs inter naturā frigoris ⁊ caloris ⁊ in planis ⁊ decliuib⁹ ꝓueniūt magis tñ inclinata ⁊ cōuexa desiderāt Terrā desiderant satis pinguē ⁊ in soluta magis q̄z creta letant̄. Plātant̄ plātis cū radicibus iuxta ipsas arbores inuētis. Itē taleis ⁊ cacuminib⁹ in locis calidis de mēse octobris ⁊ nouēbris. frigidis v̄o martij et februarij. Temperatis vtroq̄z tpe seri possunt Ita lōge ponēde sunt s̄m Palladiū ne alteram quatiente vēto stillicidiuz tangat alterius Mense februarij inserunt̄ meli⁹ in trunco q̄z cortice in seipsas. Inserant̄ autē nouelle arbores quib⁹ succ⁹ ī cortice est. Si maior est circa radicez meli⁹ inserit̄. nisi cortex et lignū bñficio loci adherētis hūescat. Itē recipiūt in se surculos ꝓpe oīs generis. scz punici sorbi omniū malorū q̄ meliora producunt. Bū minor est iuuet̄ stercore Maior vero cinere vel crete puluere semel toto āno misso radicib⁹. Poma ī his cito matura ⁊ maioris ꝓuentus assiduus humor efficiet. Rigande sunt quotiens celestis negatur infusio ⁊ circūfodiende locis calidis octobri ⁊ nouembri. locis frigidis februario et martio. ⁊ nisi circūfodiat̄ assidue aut sterilis efficit̄ aut eius poma degenerant. Formātur vt vnū soluz stipitē habeant q̄tuor vel quiq̄z pedib⁹ eleuatū a terra Putande sunt ⁊ a nocumētis seu viciosis omnibus liberāde. Si egra est arbor amurca equaliter mixta aqua radicib⁹ debz infundi qd̄ annis singulis factū custodiet a viciis. sz arboris lōge derogabit etati vt ait palladi⁹ Colligunt̄ coctana mense octobri cū aduenīēte pruina maturitatē aureo colore fatent̄ ⁊ que magis odorifera sunt debēt eligi. Si ꝑ cotilidones suspendāt̄ ī frigida regione forte durabūt ꝑ annū et amplius. vel seruant̄ inter binas tegulas posita si luto ex omni ꝑte claudant̄ vel si defricto incoquātur aut passo. Alij siccis locis tantum reponūt a quib⁹ vent⁹ excludit̄. Alij ī melle dimittūt in quo genere condiendi satis matura diligunt̄. Alij milio obruūt vel in paleis separata demergunt. Alij vasculis optimo vino plenis immittūt. Alij dolijs musti immergūt qd̄ ⁊ odoratū vinuz reddit. Ex citonijs fiunt bone ⁊ spisse sepes spinas tñ non habēt sed ingressum bestiarū inhibent ⁊ quādoq̄z fructū ferunt ⁊ incise satis igni respondent. Citonia vt ait Isaac generaliter diuiduntur in duo videlicet in crudum ligneū et perfecte maturatū. Crudum itaq̄z ligneum pessimum est ⁊ durissimum ad digerendum et nihil nutrit Idcirco ea omnino vitare oportet. Maturatū vniuersaliter frigidum est in fine p̄mi gradus. siccum in medio secundi. Propterea ponticitas ī eis maior est q̄z in ceteris malis. Ideo valet ad sanguinis fluxum ⁊ egestionem ac vomitum. Confortatiuum est stomachi si moretur in eo. Et si comedātur stomacho vacuo constringit ventrem

Si post cibū accipiat̄ laxat. cōprimēdo et constringēdo os stomachi. Sz ex his quedam sunt pōtica et quedam dulcia. Pontica ⁊ stiptica frigidiora sunt ⁊ ad digerendum duriora. ⁊ ideo nō sunt cuz carne sua edēda sed liquor ei⁹ tantū. Nā stomachū cōfortat. vrinā ꝓuocat ⁊ egestionē vomitū qz ꝯstringit. Et si cū carne edant̄ ingeniari oportet vt carnis duricies auferat̄ vel elixando aut supra aquā calidam apponēdo. aut qd̄ meli⁹ est scindant̄. ⁊ abiectis granis mel in cōcauitate ponat̄ ⁊ excorticent̄ ⁊ in lino vel stuppa vel qd̄ meli⁹ est in pasta inuoluta in cineres calidos mittant̄. sic eniz erunt stiptica valde ꝯfortatiua. Acetosa sb̄tiliora ⁊ penetrabiliora sunt. ideo sitim extinguūt ⁊ acumen colere rubee ⁊ vomitui colerico ⁊ egestioni cōferūt. vrinā ꝓuocāt. ⁊ vim appetit⁹ augēt. odor eaꝝ vomitū prohibet. ⁊ succ⁹ post vinū bibituz deponit fumum salientē ad caput. Vñ dicit Auicenna ꝙ citonia ꝯferūt vomitui ⁊ ebrietati ⁊ sedant sitim ⁊ cōfortat stomachū recipientē supfluitates ⁊ cōferunt dissenterie. ⁊ qñ sumunt̄ post cibum soluūt adeo ꝙ qñ plurimū ex eis sumit̄ extrahūt cibū añ digestionem Dulcia v̄o sunt magis tpata q̄ddam caloris habētia. vñ vis eis manifesta nō inest ad sitim extinguendā vel calorē

¶ De citro

Arbor citri nota est. desiderat aerē calidū sz irriguis ⁊ maritimis locis maxime gaudet q̄b⁹ humor exundat. Si q̄s tñ h̄ genus arboris ī regione frigida nutrire desiderat loco parietib⁹ munito. vel in ptē meridianā verso disponat hāc arborē. sed hibernis mensib⁹ tectū stramine velet agresti vt vbi etas refulserit aeri arbor nuda ⁊ secura reddatur. Terrā rarioris nature desiderat. mēse martij serit̄ multis modis. s. semīe. ramo talea ⁊ claba. Si granis velis serere ita facies. terrā in duos pedes fodies ⁊ eidē cinerem miscebis. breues areas facies vt vndecunqz ꝑ cānales aq̄ decurrat. In his areis palmarē scrobē manib⁹ aperies ⁊ tria g̃na deorsum versū cacumine iuncta ꝯstitues. ⁊ obruta q̄tidie rigabis. Citi⁹ ꝓcedent si beneficio aq̄ tepētis vtaris natis germinib⁹. semꝑ ꝓxima herba runcet̄. potest hinc trima plāta trāsferri. Si ramū velis ponere: nō ampli⁹ sesquipede debebis immergere ne putrescat. clabā seu cōmodi⁹ est q̄ sit manubrij grossitudine longitudine cubitali. Ex vtraqz ꝑte leniget̄ nodis ⁊ aculeis recisis sz integra sūmitate gēmaꝝ ꝑ quas spes futuri germinis ītumescat. Diligentiores tñ fimo bubulo adlinūt vtriqz qd̄ summū est. vel marina alga vestiunt vl̄ argilla sub acta ꝑtis vtriusqz extrema cooperiūt. atqz ita in pastinato solo deponūt. Talea ⁊ gracilior ⁊ breuior esse p̄t. q̄ sil̄r vt claba mergetur. sz talea palmis duob⁹ supsit claba oīs obruit̄. alijs arborib⁹ nō debet annecti. Talea siue claba ei⁹ calidissimis regionibus ꝑ autumnū ponit̄. frigidissimis iulio ⁊ augusto positas ⁊ q̄tidianis irrigatiōib⁹ aīmatas Palladi⁹ vsqz ad poma ⁊ mag̃ incremēta ꝑduxisse affirmat. Inserit̄ mēse apli locis calidis. maio frigidis. nō sub cortice sz scisso trūco circa ipsas radices ⁊ ī piro et moro s̄m quosdā. gaudēt assidua fossiōe ⁊ hinc ꝑueniunt poma maiora nisi q̄ arida sunt rarissime debem⁹ abscindere. Hec arbor pomis nō caret cū humoris abundantia maturis seacerba substituāt. Acerboꝝ vero etatē florentia cōsequātur orbē quendam cōtinue fecunditatis sibi administrāte natura. Ferunt̄ acres medullas mutare dulcibus si pertriduū mulsa aqua semina ponenda macerent̄ ⁊ ouino lacte. Aliq̄ mēse februarij truncum aliquo foramine ab imo terebrant ita vt altera parte nō exeat. ex hoc humorem permittunt fluere donec poma formētur. tunc foramen luto replēt sicqz quod est medium dulce fieri confirmant. Poma eius possunt in arbore fere toto anno seruari vel in paleis Meliusqz si vasculis quibuscūqz claudant̄. Poma citrina s̄m Isaac ex quattuor reb⁹ sunt cōposita. prima est cortex. secunda est caro.

tertia medulla.quarta semen Cortex est ca
lidus in primo gradu siccus in secūdo. qō
acumen eiusq3 odor ostendūt.eius tamen
substātia dura est ⁊ solida. Idcirco nō est
p cibo accipiēda. sed si exigua pōe eius pro
medicina sumat stomachū cōfortabit ⁊ di
gestiuā pim adiuuabit.bonūq3 odorē pre
stabit.atq3 erit cōtra venenū mortiferum
potēter cū vino datus.Qui sicc9 inter pā
nos missus eos a tineis ꝓseruat icolumes
Itē pgnantib9 datus esui escaꝫ irrationa
bilem appetituz curat.Caro aūt frigida est
⁊ humida in ꝑmo gradu.vnde ē stomachi
refrigerativa ⁊ ad digerendū difficilis pro
pter eius duriciē.quapropter necesse ē sto
macho exinanito añ omnē cibū accipi cuz
melle ⁊ zucharo.⁊ si in medio vel ī fine prā
dij edatur fit causa ⁊ materia dure ac gros
se febris.Medulla vō subtilis est ⁊ aquo
sa omniq3 caret nutrimēto. Sed hec ē du
plex.qz quedā est insipida quedaz acetosa.
Insipida frigida est ⁊ humida in secundo
gradu.vñ calorē refrigerat ⁊ sitim mitigat
Acetosa vō frigida est ⁊ sicca in secundo gra
du. Virtutē habet incidentē extenuantē et
refrigerantē. Idcirco fit calorus epatis mi
tigativa ⁊ stomachi ꝓfortativa. Virtutem
appetitivaz excitat ⁊ acumini colere rubee
mitigationē ꝑbet.sitientibus ꝓfecte subue
nit. Suspitionē ac tristiciā de colerica car
diaca generatā remouet. Egestionē vomi
tumq3 colericū sedat. Impetigines ac len
tigines cū ea fricatas destruit. qō testatur
qz pānis incausto madefacti cū ea purifica
ti ad puristinū redeūt colorē. Semē caliduz
est ⁊ siccū in secundo gradu qō sua amari
tudo ostēdit. Idcoq3 ꝑm cibū est incōueni
ens.sed ꝑm medicinam est salubre. apost
matū q3 dissolutiuū ⁊ cōtra venenū propi
natū cū vino Frōdes q3 ipsi9 arboris quia
sunt odorifere ⁊ quidā acuminis habēt.
sunt corticibus pomoꝝ ꝓpinquā in iuua
minis actione

¶De corno

Cornus est arbor parua que licet nascaī in nemoribꝰ ⁊ sit cō
muniter arbor siluestris tñ qz domestica
ta p cultū facit fructū ad quedā vtilem.iō
de ipsa dicā. Hec arbor fere omnē aerē sū
stinet.⁊ in omni terra ⁊ maxime pingui et
humida cōualescit. ¶Plantaī semine suo ⁊
plantulis q̄ cum radicib9 iuxta ipsas inue
niuntur. Fructus eius maturitatē fatetur
cum ex rubedine colorē nigrū assumpsit.et
facile ab arbore cadit. Ex ligno hui9 arbo
ris quia durissimuz est ⁊ tenax fiūt optimi
dentes molendinoꝝ ⁊ manubria malleoꝝ
⁊ virge ad triturandū frumēta ⁊ garminā
dum lanā.⁊ generaliter omnia q̄ ligni du
riciem ⁊ tenacitatez requirūt.⁊ ideo vtile ē
ex eis facere sepes vbi ñ est necessaria clau
sura spinaꝝ.nā hec arbor spinas nō habet.
Et qz non habet ipsaꝝ plantarū copia fiat
seminariū de semine eius tarde collecto ⁊
ad solē siccato.seminent aūt de mense octo
bris ⁊ nouembris. Cortex valde pōtica sūt
⁊ stiptica. ⁊ quāto min9 sunt nigra tanto
magis sunt pontica ad vsum cibi nō cōpe
tunt.sed ꝓpter medicinā valent ad vētris
fluxū ⁊ vomitū ꝓstringendū qui fit ex acu
mine colere ꝓpter ipsoꝝ frigiditatē et stip
ticitatem. Itē ex eis fit optimū acetū si pi
stentur ⁊ cū fortissimo aceto misceantur ⁊
in panes formata ⁊ siccata seruent ⁊ vino
cū opus fuerit misceant

¶De ficu

Ficus est arbor f nota. Et eiꝰ quidez diuersitates
sunt multe. Idcoq3 vnusquisq3
illa genera eligat que in loco in quo plan
tare desiderat vel in simili videt melius p
uenire.hoc tñ puideat vt in locis aridis et
macrisꝰ nō plantet eas que a tempe magni
estus in talibus locis ab arbore cadūt Itē
in locis non tutis non plantet ea genera q̄
ante folia ficus producunt. Hec arbor ae
rem calidum vel temperatum desiderat ⁊
in mediocriter frigido cum hominis auxi
lio sustentatur.videlicz si est ab oriēte ⁊ me
ridie discooperta.et ab alijs duab9 ptibus

aliquibus obstaculis munita. Itē nō im-
pinguet terra eius ne eā nimis tenerā by-
ems inueniat. et tunc stipes eiꝰ paleis mu
niatur vsqꝫ ad ramos circū quaqꝫ ligatis
⁊ supra terrā circa pedē fimꝰ animaliuꝫ re
cens ponat ⁊ maxime colūbinus qui rece
dente frigore post byemē auferat nisi ter-
ra fuerit macra nimis. frigidū vō aerez re
cusat. Terrā pinguem vel mediocrez desi
derat. ⁊ in macra etiā ⁊ sicca quedam eius
species defendunt. in qua sicciores ⁊ dulci
ores fructꝰ ꝓueniunt. In pingui vō et hu
mida aquosiores ⁊ minꝰ dulces. magisqꝫ i
sipidi ⁊ grossiores. Plantat plātulis aliū-
de acceptis locis siccis mense octobris vel
nouembris. Tempatis mense februarij. fri
gidis vero mense martij vel aprilis. cū ta-
leam vel cacumen ponas. vltimo martij vl
in mense aprilis. cum ei se viridior succꝰ in
fuderit. Si cacumen ponas ramū bimuꝫ
vel trimū ab australi ꝑte decides. ⁊ sic ob-
rues vt diuisa cacumina terra interiacēte
velut tres surculos reddant. Taleā sic po-
nemus vt ei leuiter ab vna ꝑte diuise lapi-
dem mergamꝰ infisso. eligende sunt plāte
in quibꝰ frequens nodus exuberat. q̄ vero
nitide sunt ⁊ oculos suos ꝑ longa interno
dia distulerūt steriles esse credunt. Si plā
tam fici nutrias in seminario. et maturaꝫ i
scrobem trāsferas poma generosiora pro
ducet. Scrobes amat altas ⁊ magna iter
ualla ꝓpter longitudinē radicū eiꝰ. In lo-
cis frigidis ficus seramus que cito ꝓueni
unt. vt ante imbres genꝰ hoc possit occur-
rere. Calidis vero ⁊ estuosis eam que sero
maturat. Ficus inserit mense aprilis inter
corticem. vel si nouelle sunt arbores scisso
ligno. statimqꝫ operiendū est ⁊ ligandum
ne ventus introeat. Meliꝰ comp̄hendunt
si circa terrā recisa inserātur arbusta. Ali-
qui et iunio mense inserūt Varro scribit ꝙ
ea que verno tpe inserebātur possunt etiā
circa solsticiū inseri vt ficus. qꝛ densa mate
ria nō est. ⁊ ideo sequit calidiorē. A quo fit
vt in locis frigidis ficeta fieri non possunt
aqua recēti in sicco munita tenellū eniꝫ ci
to facit putrem. Itaqꝫ canicule signo com
modissime existimat ea inseri. Que aūt na
tura minꝰ sunt mollia vas aliqd sup̄ ligēt.
vnde stillet lente aqua. ne priꝰ exarescat sur
culus q̄ꝫ cōualescat. Cuiꝰ surculi corticem
integrū dicunt seruandū ⁊ eū sic exacuen
dum vt non denudes medullā ne extrinse
cus imbres noceant aut nimiꝰ calor. argil
la oblinendū ac libro obligandum. Catho
aūt scribit ꝙ etiā ꝑ vindemiā ficꝰ inseri p̄t.
Surculꝰ est legendꝰ anniculus. Inutilis
eni credit minoris vel maioris etatis. Itez
inoculari siue emplastrari ficꝰ potest et ad
buccellū inseri potest mense iunij ⁊ iulij. tñ
ad buccellū fieri pōt ⁊ mēse aprilis et maij
Inserit aūt in caprifico i moro ⁊ i platano
⁊ oculis ⁊ surculis vt Palladiꝰ ait. ⁊ in se
multo meliꝰ. Gaudet assidua fossione. cui
mltū ꝓderit si ꝑ autumnū stercꝰ apponas
maxime de autarijs. Format ficus in locis
frigidis vt vnū solū habeat stipitē a terra
modicū eleuatū. q̄ sic meliꝰ a frigore defen
datur. In locis vō calidis vnuꝫ vel plures
dūmodo nō vltra tres vl quattuor stipites
habeat ꝑ dñi volūtate. Recidēda sunt i ea
quecūqꝫ aut putrida aut male nata repe
ris. ⁊ ea ratiōe putāda est. vt inclinata per
latera possit expādi. Truncꝰ arboris scari
ficandus est q̄ loco tumet vt possit humor
fluere ne vermes creet. qui si creati fuerint
vncinis ferreis tollātur a fico. Alij solā cal
cem viuam latebris vermiuꝫ apponūt. Si
formice moleste sūt rubrica butiro et pice
liquida mixta circa truncū debet induci. si
fructus suos velut egra ꝓijcit. aliqui radi
ci terebrate cuneum figunt. vel securi arbo
ris corium sepe ꝓscindūt cū folia incipiūt
producere fici. Ut multū ⁊ pinguem ferat
fructum in principio germinis cacumina
summa didicimꝰ Vel hoc tantū cacumen
quod ex arboris medietate procedit. Ut fi
cus cito maturet suco cepe longioris cuꝫ
oleo ⁊ pipere mixto vnge poma qñ grossa
incipiunt subrubere vt Palladiꝰ ait. Sed
tunc sine aliquo medicamine propinque
maturitati existunt. Ficus virides seruari

possunt. vel in melle ordinate ne se contingāt vel singule intra viridē cucurbitā clause locis vnicuiq; cauatis vt ait Palladi⁹ Siccentur aūt ⁊ seruent̄ hoc modo quo cāpania tota custodit. In cratibus fic⁹ expanditur vsq; ad meridiē. et adhuc mollis in q̄luz refundit̄. tūc calefacto furno ad panis coquendi modū. suppositis trib⁹ lapidib⁹ ne ardeat qualis includitur ⁊ clauso furno vbi bis cocta ficus fuerit sicut est calida interpositis folijs suis in vas fictile claudat̄ bene picatū densius pressa ⁊ operculo diligentius obducitur. Si pluuijs abundantibus crates nō possis expādere. sub tecto eas ita cōpones vt semipede erigāt̄ a terra ⁊ eas ad vicē solis cinis subiectus vaporet ⁊ subinde ficus sicut est diuisa vertatur vt ficorum coria siccētur. ⁊ pulpe tūc duplicate in cistellis seruent̄ aut loculis Alij maturas mediocriter ficus ⁊ diuisas in cratib⁹ expandūt totas sole siccādas et nocte recipiunt sub tecta. Ficus sicce cum pinguedine sua seruātur ꝑm hyspanoꝝ morē ꝯ modo. siccent̄ mediocriter ⁊ optime refrigerate in vase aliquo cōponant̄ ⁊ bene ponderate seruentur. Ficus scisse quas cesenates optimas habēt ꝓcurant̄ ab eis hoc modo Colligūtur ficus grassule mediocriter hoc modo mature. ⁊ ad solē ꝑ biduū integre dimittūtur. deinde pinguiores scindūtur ꝑ medium ex trāsuerso. ⁊ iterū parte interiori ad solē conuersa duob⁹ vel trib⁹ diebus siccant̄. ⁊ duab⁹ simul iunctis. et iteꝝ duobus vel tribus dieb⁹ ad solē relictis tandez in testa ponunt̄. ⁊ iteꝝ ad solē triduo dimittuntur. Deinde in scrinio ꝑ. xv. dies tenent̄ ⁊ postea iteꝝ ad solē si necessariū videbitur reponunt̄. quib⁹ postea refrigeratis in aliquo vase stricte fortiter ponderant̄. Et caue cū siccant̄ ꝙ rorē vel pluuiā nusq̄z tāgāt Ficus ceteris fructib⁹ laudabilior et nutribilior est ꝫ grossos creat hūores. Viridis quedā est cruda nō ꝑfecte matura ⁊ q̄dam ꝑfecte matura. Cruda nō bene matura parum est calida magis grossa ꝓpter dominium terrestris ꝑtis in ea. Unde Ipocras

Ficus q̄nto longinq̄or a maturitate. tāto min⁹ calida est ⁊ magis grossa. Perfecte matura est calida in primo gradu ⁊ temperata inter humiditatē ⁊ siccitatē. Fic⁹ ex trium reruz cōpositione cōsistit scz ex semine pulpa ⁊ cortice. Seminis nutrimentū nullum est vt arene vel lapidis. Cortex siccus est vt cutis. propterea durissimus ad digerendum. Caro nutribilior solubiliorq; existit. Sicca v̄o ficus calida est in p̄ncipio secundi gradus. sicca ī medio primi. ob quā rē calefacit ⁊ sitim creat. ⁊ in colericos mutatur hūores. ceteris tñ fructib⁹ nutribilior est minusq; inflatiōis habet. ꝫ si supfluos in stomacho humores īueniat dura fit ad digerendū. ad corruptionēq; mutat̄ ⁊ inflationē ⁊ ventositatē generat ⁊ pessimum sanguinē. in supficie etiā corpis pediculos creat. Si aūt humorib⁹ mundificatū inueniat bene digerit̄ ac sanguinē laudabilē facit. corpusq; mūdificat ⁊ pulmonez renes ac vesicā humorib⁹ grossis. Qui vult eius noxietates vitare ieiunus accipiat. et post ipas piper vl' zinziber ⁊ vt laudabilē sanguinē generet nuces simul aut amigdala mā ducet Itē ꝑm medicinā valet si cū ysopo coquat̄ pect⁹ pulmonēq; mūdificat. Tussim diuturnā emendat. Gargarizata cū apozimate ei⁹ in cānalib⁹ pulmonis apostema dissoluit. Cocta in vino si clistere fiat valet ad dolorē ventris q̄ ex grossis humoribus ꝓcedit. Auicēna p̄terea dicit ꝙ est alba melior. deinde rubea ⁊ postea nigra. et succus folioꝝ vehemētis est calefactiōis ⁊ abstersionis. ⁊ in ipa q̄dē est lenificatō vltima ⁊ lac quidē eius coagulat liquefactionē sanguinis ⁊ lactis ⁊ calefacit alias liq̄facit coagulatū. Et illa quidē q̄ est humida velocis ē nutrimēti. Et ramis q̄dē fici inest tantum subtiliatōis ꝙ qñ caro coquit̄ cū eis dissoluitur. et ficuū decoctō ꝯfert apostematib⁹ gutturis ⁊ apostematib⁹ radicū auriū gargarizata. lac ei⁹ ꝯfert pūcture scorpiōis inunctū ⁊ similiter rutele. et sil'r illa q̄ est īmatura aut folia recētia ponit̄ sup morsuz canis rabiosi ⁊ cōfert

De lauro

Laurus est arbor satis magna cui⁹ frondes sunt late longe ⁊ solide. semper virides ⁊ odorifere valde q̄ arbor orbatā facit que ē fructus paru⁹ niger. In omni fere aere ꝓuenit ⁊ maxime in tempato vel calido delectatur. Terrā solutā ⁊ maritimam diligit. Plantat̄ ramis ⁊ surculis aut semine eius de mense martij. ꝓprie cum humor ad corticem ramoꝝ ꝓuenerit. Eius frondes ⁊ rami optimi vt in eis ficus sicce seruent̄ et in geladia ponunt̄ vt eam odoriferā reddāt. et circa diacitonitē siue in parua ipsi⁹ frustula diuisim disponunt̄ In quacūq3 aūt re ad coquendū ponant̄ plurimū ei⁹ odorem augent. et cerebrū ac stomachū odore ac sua ponticitate confortāt. Fructus eius qui est orbata in vino muffa infecto positus ipsum sanat. sed idē suo sapore satis ingrato afficit. Auicenna dicit ꝙ grana cortices ⁊ folia eius sunt calida et sicca sed grana sunt calidiora ⁊ sicciora. nā sunt ī secundo gradu ⁊ eius oleū est calidius oleo nucis ⁊ confert doloribꝰ neruoꝝ omnibus. et resoluit laxitudinē Et quādo de cortice ei⁹ aut granis bibitur aureus. id est. pondus dragme vni⁹ ⁊ semis frangit lapidē ⁊ interficit fetum ꝓpter suā amaritudinē additaꝫ sup amaritudinē aliorū ⁊ confert mordicationi scorpionis cuꝫ vino. ⁊ est bona vespe et api quando pungūt. Et omnino est tyriaca venenis omnib⁹ bibita. Diascorides dicit ꝙ frondes lauri libros et vestes cum quib⁹ ponunt̄ a tineis defendūt a vermibus ⁊ a corrosione tutos reddūt

De malo

Malus est arbor nostissima. Eius quidez diuersitates multe sunt. nā quedaꝫ mala mense iunij ⁊ iulij maturitatem recipiūt. que si vsq3 ad completā maturationeꝫ in arbore dimittātur fiunt dulcia et odorifera valde Quedā vero sunt que vsq3 ad hyemē non maturātur. et adhuc colligunt̄ acria ⁊ acerba. sed postea ꝑ se maturationē tempe procedente recipiūt. Et quedā sunt grossa valde. quedā parua. quedā mediocria. ⁊ quedam rubea ⁊ quedā crocea ⁊ quedaꝫ viridia. et quedā diu seruabilia et quedam parum. Et quedā dura et solida. quedā tenera et facile frangibilia. et quedaꝫ in arbore durabilia. quedā ab ea facile cadētia. Sūt autē multe maloꝝ species quaꝝ meliores aut deteriores quilibet poterit ꝑ experientiam in qualibet regione eligere aut vitare Hec arbor in omni aere ꝓuenit et pingue ac letū solū diligit cui humorē non tam rigatio q̄3 natura suppeditet. Et si ī arena vl̄ argilla sit rigationib⁹ adiuuet̄. Montanis locis debet ad meridiē versa cōstitui Macrum et aridū soluꝫ poma vermiculosa et caduca facit Serit̄ ramis et semine sed tardus est in vtroq3 ꝓuentus. Meli⁹ igit̄ est vt in locis calidis octobri ⁊ nouembri. In frigidis v̄o februario et martio plātas siluestres maloꝝ ponam⁹ ⁊ cum ꝯualuerint inserātur. Spacia v̄o inter ipsas arbores viginti aut triginta pedum esse debebunt. Malus inseri potest in piro in spino in coctano in sorbo in persico platano populo ⁊ salice mense februario ⁊ martio ⁊ per solsticium q̄nquaginta dieb⁹ vt ait Catho. ⁊ alijs arborib⁹ q̄bus pirus. Et in cortice et ī trunco ⁊ emplastro ⁊ ad buccellū ⁊ ī amedani vel salicis pertica ꝑforata. vt in generalibus plene traditū est in libro secundo. He arbores primo plantatōnis sue anno circūfodiātur ⁊ ab herbis singulis liberēt̄ quolibet mense estatis. deinde quibusdaꝫ annis bis vel ter qualibet circumfodiant̄ estate. Sed postq̄3 cōualuerint et suas radices fundauerint neq3 exarari neq3 etiaꝫ effodi desiderāt. Idcirco magis eis prata conueniūt. sterc⁹ non exigunt quidē sed libenter assumūt et maxime si ei cineres misceātur Amāt modestas irrigationes. putatio bis apta est sed maxime vt arida aut male nata tollātur. Formātur vt sex vel octo pedib⁹ stipes erigat̄ a terra q̄ alio stipiti

nunq̃z ſociat⁹ exiſtat. Cureturq; vt ſtipes in multos diuidat̃ ramos ⁊ rami in vgas ⁊ fragra q̃ fructū ferāt. Et q; equaliter per omnia latera expādat̃ taliter q; rami q̃q; nimiū onerati ligamine appoſito ſuſtẽtentur vt hec in ca. cōmuni de arborib⁹ pleni⁹ ſunt tractata. Accidit facile huic arbori vt poma ei⁹ caduca ſint. qō ſi euenerit ſciſſe radici lapis imiſſus poma tenebit. Si ſpiſſa poma ramos onerauerint iunij et iulij menſe interlegēda ſūt queq; viciosa vt ſuccus q̃ ingrate bis poſſet impendi ad meliora vertat̃. ⁊ generoſis abundantiā miſtret quā numeroſa vilitate pdebant. Q; ſi hoc cōmode fieri nō poſſit palis pertici⁹ ⁊ funibus defendat̃ a ruptura ramor̄ ne copioſa ipſi⁹ liberalitas in eius interitū ⁊ pniciez conuertat̃. Cito ſeneſcit hec arbor ⁊ in ſenectute degenerat. Eſtiua poma tūc colligēda ſunt cuz colore ⁊ odore aut dulci ſapore maturitatē fatent̃ Seruabilia vo colligenda ſunt circa finē ſeptēbris ⁊ vſq; ad medium menſis octobris q̃ caſu pluriū ſanor̄ ⁊ nigredine ſeminū maturitatē portendūt cum longis ſcalis vſq; ad ramos quos attingere poſſunt. Abinde ſupra cū manib⁹ debilib⁹ ramis cuz funib⁹ vel vncinis ad fortes bñ formatis. Legenda ſunt diligenē que volum⁹ mala ſeruare ⁊ ea in obſcuro loco vbi ventus nō ſit vel puus vt ait varro. Hā ſi fortis eſt feneſtre claudant̃. ſtramentis prius in crate ſubiectis vel paleis. aut loco in cumulos ſecreto diſponimus Aliq̃ omnia ſimul ponūt ⁊ locū operiunt Vinū ⁊ acetū fit de malis ſicut ex piris infra dicet̃. Poma diuidunt̃ in duo. ſ. in cruda nō matura ⁊ in cōplete ac pfecte in ſua arbore maturata. Cruda dura ſūt ⁊ lignea male nutriunt. ſtomacbonocēt. dolorez generant ⁊ venas nō penetrāt. ⁊ eor̄ aſſuefactio cauſa eſt febris diuturne que dure diſſoluitur qō ⁊ de ceteris fructib⁹ intelligendum eſt. q̃ non ſunt pfecte in ſuis arboribus maturati. Perfecte in ſua arbore maturata. diuerſa ſunt p ſua diuerſitate ſaporum. Quedā enī ſunt pontica. quedaz acetoſa. quedā dulcia. Et pontica quedā ſunt terreſtria frigida ⁊ ſicca ad digerendum tarda. multū aūt ſtomachi ꝓfortatiua propterea q; ſtomachū cōprimunt ⁊ humiditatē ſuperfluā ibi inuentā deſcendere faciunt. Sunt etiā egeſtionis cōſtrictiua et marie ſi ante cibū ſumātur ⁊ cōuenientia ſūt bis in quor̄ ſtomachis calor ⁊ humiditas dominātur. ſed groſſa ſunt ad digerendum et dura tarde penetrātia venas inflationē faciunt. neruis nocent Liquor vo eor̄ laudabilior eſt ⁊ ſubtilior et leuior. idcirco ſtomachum ꝓfortat ⁊ inteſtina ⁊ valet ad ſanguinis fluxum. ⁊ diſſinteriā ex colerica egeſtione et vomitum. Propterea pomor̄ huiuſmodi ſuccū oportet mādendo exprimi carnem vo eiici aut ingeniari quomō eaz duricia et aſperitas auferat̃. Hoc itaq; fit tribus modis. aut illa elixando in aqua vt ex aqua humiditatē attrabāt et mollicie aut ſup fumū aque calide ſuſpendendo vt bumectent̃ ⁊ maturent̃. aut ſecta p medium granis interior̄b⁹ duris eiectis eor̄ locis mel aut zucharū apponēdo ſm naturaz accipientiū ⁊ paſta inuoluēdo. et in cinerib⁹ calidis aut prunis dimittēdo donec paſta exterius excoquat̃. hmōi ars molliciez preſtat maturitatē ſaporoſitatē ⁊ ad digerēdū velocitatē ⁊ noxietatē eor̄ ip̄ neruoſ aufert Acetoſis aūt dominat̃ aquoſa ſubſtantia cuz terreſtri exiguo quare frigiditas eor̄ ⁊ ſiccitas temperatiores ſunt pōticis ꝓpter vicinitatē liquoris aeree nature. Hñ actio ſua compoſita cū ſua ſtipticitate cōfert et conſtringit ſtomachuz et ventrē ⁊ egeſtionem colericā ⁊ vomitū inhibet. Cū frigiditate vo ⁊ tenuitate liquoris ſitim extinguit. et acumen colere rubee ⁊ cardiace colerice vires aufert et humores groſſos qui calidi ſunt ī ſtomacho deſtruit. Dulces vero chimos tenuat vt totū corpus valeant penetrare. huiuſmodi poma añ cibū et poſt cibū ſunt bona edi. ſz pira añ cibuz ſunt nociua. Dulcia vo q; tpata ſunt inter quattuor qualitates ſtomacho minime nocent ⁊ ad conſtrictionē ⁊ laxationez ventris vim

manifestã non habent. Frõdes rami ⁊ cortices quia stiptica sunt ⁊ acida cõfortatiua sunt stomachi. vulnera solidãt. ⁊ humores malos ad ea cõcurrẽtes phibent. Auicenna dicit q in eoꝝ substãtia dominat humiditas superflua frigida. et forte ille q̃ sunt vehemẽtis dulcedinis in caliditate sunt tẽperata aut declinant ad eã. Et in pomis q̃dem est inflatio. ⁊ ppie in eis que non sũt dulcia. et insipida sunt aquea valde. et ad partẽ humidã superflue decliua. Et acetosa ⁊ immatura generãt flegma putredines ⁊ febres ppꝛietate sui humoris ⁊ sue crudi tatis. et quia facile recipiũt putrefactiões Et vinũ quidẽ pomoꝝ et reliquoꝝ antiquuꝫ melius est q̃ꝫ recens ppter resolutionẽ va porum maloꝝ ab eo. Et assiduatio comestionis pomorũ facit euenire dolores ner uorum ⁊ ppie vernalia ⁊ odorifera cõfortãt cor. et si sit ibi angustia ex caliditate sũt magni iuuamẽti. et confortãt debilitatem stomachi que stiptica sunt aut pontica vl̃ acetosa. et conferũt dissinterie ⁊ maxie pontica. Et tam poma q̃ꝫ succ⁹ ⁊ folia ipoꝝ conferũt venenis

De malopunico

Malapunica sunt mala granata que nota sunt. Ex quib⁹ quedã sunt dulcia quedaꝫ acria siue acetosa. quedã aũt mediocris saporis inter dulce ⁊ acre composita. Regio illis apta est que calida aut tẽperata existit. Frigidã vo sustinere non possunt. Solum cretosum amat becarbor ⁊ insoluto etiã qualescit. Itẽ macilentũ licet etiam in pingui pueniat. Albert⁹ tñ dicit q vult solum arenosum ⁊ pingue. Seritꝫ plantis de matrũ radice diuulsis. Melius tamẽ si ramus est cubitalis incisus manubrij grossitudine ac vtroq̃ capite falce lenigat⁹ acuta velut obliqu⁹ immergit. prius tamẽ porcino stercore ⁊ in capite ⁊ in pte que ima ẽ liniatur. vel in crudo solo malleo cogatur ad interiora defigi. Mel⁹ autẽ proueniet si ponẽdus ramus gẽmata tam matre su mat. Curandũq̃ꝫ est ne virgulta deponas inuersa siue corticib⁹ spoliata. Si scrobe depones tres lapillos in ipsa radice constitutos puidetur vt Palladi⁹ ait ne poma scindãtur. Fiũt aũt p̃dicte plantatiões locis tempatis martio vel aprili. Calidis aũt ⁊ siccis nouẽbri. Inseri posse firmat de ramorũ cõnexione vt medulla vtrimq̃ꝫ diuisa se iungat. In se tantũ inseri põt circa finẽ martij vel kalendas aplis in trũco secto in quo surcul⁹ recẽtissim⁹ inseri statiꝫ debet ne mora exiguũ q̃ est exiccet humoꝝ. Circumfodi debẽt autũno et vere et formari vt vnũ aut duos vel tres ad plus habeãt stipites a terra modicũ eleuatos et singul' annis recidi oĩa que in stipite nascent aut circa radices. Plura eis accidũt nocumẽta quare si acida fiãt nõ rigent assidue. naꝫ siccitas in his suauitatẽ pstat et copiaꝫ cuius nimietati aliq̃d debꝫ humoris apponi Si acida nascant alla queatis radicib⁹ debet tede clau⁹ infigi. Alij algã marinaꝫ obruunt ad radices. Cui nõnulli miscent stercus asininũ atq̃ꝫ porcinũ. Si florẽnõ continet cũ aque pari mẽsura tempabis. et ter p annũ radicibus illi⁹ infundes vel amurcam mittes infusam. Vel radicib⁹ algã iũges. bisq̃ꝫ rigabis in mense. vel arboris florentis truncũ vt palladi⁹ ait. plumbeo circulo debebis includere vel corio anguis ĩ uoluere. Si crepãt poma lapidẽ in media arboris radice supponi. vel squillam circa arborẽ seres. Si vermib⁹ laborãt et tangit radices felle bubulo cõtinuo moriuntur. Aut si clauo eneo vermes eosdem purges difficile nascent. vel asini vrina stercori admixta porcino vermib⁹ obuiabit. cinis cuꝫ lixiuio circa punici truncũ frequẽter infusus leta ⁊ fructuosa reddet arbusta Asserit martialis cãdida in his grana fieri si argille ⁊ crete quartaꝫ ptes gipsi misceas ⁊ toto triennio ♄ gen⁹ terre radicib⁹ ei⁹ adiũgas Idẽ dicit mire magnitudinis poma fieri si olla fictilis circa punici arborẽ obruat. ⁊ in ea ram⁹ cũ flore claudat ne resiliat ligatus ad palũ tũc coopta olla ꝑ pluuie muniat

incursus. autũno patefacta sue magnitudinis poma reddet. Multa in punico ait poma ꝓcedere si titimali ⁊ portulace succꝰ equaliter mixtꝰ anteq̃z gẽment alliniat̃ arboris trunco. Colligunt̃ aũt cũ suoruz granoꝝ rubedine cõpletã maturitatẽ portendunt. Seruant̃ vo si picatis appẽdiculis ordinata suspẽdas Vel aliter lecta integra in aqua marina vel salsa mergant̃ vt cũ biberint post triduũ sole siccent̃ vt sub diuo nocte ꝑmaneant. Postea in loco frigido suspendant̃ ⁊ cũ eis vti volueris aqua dulci pridie macerabis. Itẽ si induãtur argilla ⁊ ea siccata frigido loco pendeãt. Itez si olla sub diuo obruant̃ q̃ habeat arenas vsq̃z ad mediũ. et mala cũ tenacibꝰ lecta impmant̃ cannis singulis vl' sambuci virgulis et ita sepata in arenis figant̃ vt ipa quattuor digitis emineãt ab arena. Hoc ⁊ sub tecto in scrobe fieri potest. ⁊ vtiliꝰ est ad seruãdum si nõ ramo longiore tollant̃. Aliter in seriola cui ad mediũ aq̃ mittat̃ suspendunt̃ mala ne humorẽ tangãt ⁊ seria claudit̃ ne vẽtus irrũpat. Itẽ in dolio sic ordinant̃ intra ordeũ ne se inuicẽ tangãt ⁊ doliuz desuper aperit̃. Ex malisgranatis ꝫ modo fit vinũ. Grana matura diligẽter purgata ĩ palmeam fiscellã mittis. ⁊ in coclea exꝑmis ⁊ leniter coquis vsq̃z ad medietatẽ. ⁊ cũ refrigue rint picatis ⁊ gipsatis vascul' claudis. Alij succũ nõ excoquũt sed singulis sextarijs libras mellis singulas miscẽt ⁊ in ꝑdicto vase custodiũt. Ex malispunicis fiũt optime sepes spisse spinose fortes ⁊ multũ fructus ferẽtes Malapunica vtiliora sunt medicine q̃z esui. nutrimentuz q̃ꝑpe eoꝝ ⁊ si laudabile est ⁊ bonũ tñ paruũ est ꝓpter subtilitatem eoꝝ facilẽq̃z digestionẽ. Hec aũt q̃ttuor ꝑtibꝰ cõposita sunt q̃ tamẽ omnes sunt stiptice. prima est cortex. secũda caro. tertia liquor. quarta grana. Liquor frigidus est. sed diuersis modis ꝑm suos sapores et liq̃ditates. Sũt nãq̃z põtica acida muza dulcia ⁊ insipida. Pontica impossibile est accipi ꝑm cibũ q̃z ꝓpter asperitatẽ ⁊ duriciez abhorret ea natura. nec recipit nisi ꝑm medicinã. ꝓinde hmõi malagranata si paꝝ ĩ suꝑficie excorticent̃ ⁊ tritoꝝ succꝰ aut cum vino aut cũ syrupo laxatiuo potet̃ superiora stomachi exꝑmunt ⁊ expellũt humiditatẽ putrefactã de inferioribꝰ. ⁊ post mundificationẽ stomachũ cõfortant absq̃z lesione neruoꝝ eiꝰ. Idcirco valet ad febres diuturnas q̃ ex putrefactis humoribꝰ ꝓcreãtur ⁊ ad pruriginẽ ⁊ scabiẽ d̃ putredine salsi fleumatis ortã. Acida in multis rebꝰ ꝓpter paruitatẽ terrestris substãtie melioris sunt actionis q̃z cetera. Calores epatis extinguũt. membra ꝯfortãt ⁊ ꝑsertim os stomachi epar ⁊ cor. Vñ valẽt ad cardiacam colerã ⁊ ad dolorẽ qui nascit̃ in ore stomachi ex colera rubea. habet etiã hoc ꝓprium q̃ in oculis ictericoꝝ stillatũ citrinũ ab eis abijcit colorẽ. ꝓpterea si ablato cortice malagranata acetosa omnia pistent̃ ⁊ succus extractꝰ cũ melle coquat̃ vt vnguẽti similitudinẽ habeat valet ad expulsionẽ vnguium oculoꝝ. purificatq̃z aciẽ a grossis viscosisq̃z humoribꝰ. Maligranati liquor dulcis grossior ⁊ calidior est ⁊ digestibilior et ꝓpterea caloris aliquantulũ stomacho ingerit citoq̃z in colerã rubeã mutat̃. et ideo frebricitãtibꝰ incõueniens est s̃z humectat ventrẽ. pectoris lenit asperitatẽ. tussi tribuit mitigationẽ. Muzum vo qd̃ est int̃ dulce ⁊ acetosum mediũ ad epatis calorem ⁊ stomachi non minꝰ valet q̃z acetosum. sed vim vomituz cõpescendi ac ventrẽ stringẽdi nõ habet. Insipiduz aũt qd̃ est quasi aq̃ sapor ꝓ sui liquoris ⁊ aquositatis copia ad frigiditatẽ ꝑtinet. Vñ est incõueniens ꝑm medicinã ⁊ ꝑm cibũ vel potũ. ꝑm cibum q̃z saporẽ non habet vt a mẽbris corpis attrahatur. ꝑm medicinã q̃z ꝓpter aquositatem nec stomachũ ꝯfortat. nec vomitũ nec solutionẽ ꝓhibet. Idcirco fastidiũ facit stomacho. debilẽ mollẽq̃z ipsum reddit ⁊ cibum in stomacho digeri nõ ꝑmittit. Vñ fit causa rugitꝰ ⁊ inflationis. Malagranatoruz nuclei a succo expressi sunt vtiles ad restrĩgendum vomitũ colericũ et egestionẽ. precipue si assentur eorumq̃z puluis bibatur.

Calorem etiaz stomachi atqz colere rubee acumen extinguunt. Eoz vero cortices frigidi z sicci acterestres sunt, qz si in aqua coquantur z fiat clistere valet contra dissinteriam z diarriã. Itẽ apozima ex eis factũ gingiuas confortat z cõstringit fluxuz sanguinis emorroidaz et mulierũ. Itẽ idẽ cortex i vino coctus z potat9 lumbricos ascarides z cucurbitinos de vẽtre mortuos abijcit. Flos eoz qui balaustia vocat strictioz z siccioz est pdictis omnib9. debet qz aliqñ tulum siccari z in vitreo vase recondi. Est enĩ frigidũ z siccũ in secũdo gradu z seruatur in efficacia p duos annos. Valet autẽ contra vomitũ colericũ z fluxũ sanguinis z ventris ex debilitate vtutis contẽtiue. nã contra vomitũ teranĩ balaustie z coquantur in aceto z spongia intincta ponat sup surculum pectoris. et cõtra fluxum coquatur in aqua pluuiali z fiat fomentuz. Auicenna dicit q corticel maligranati z balaustie vtrũqz retinet omnẽ fluxuz sanguinis cõsolidat plagas z vlcera antiq z fortes efficit dentes motos

De moro

Quus est arboz nota plurimũ vitis amica. Que calidũ deliderat aerẽ aut tempatum. frigidũ vero recusat. loca autẽ querit sabulosa z plerũqz maritima z ĩ mediocriter soluta puenit. sed in tuffo vel argilla vix cõprehendit. stercore aut pingui terra valde letat. Ideoqz inter domos in ciuitatib9 vbi est multa pinguedo plurimũ letatur z magna viriditatẽ efficit. Seri potest ĩ locis tempatis mense martij vel circa finẽ februarij Calidis vero mense octobris z nouembris. Seri autẽ potest semine sed poma z virgulta degenerant. Mdeli9 aũt feritur taleis z cacuminibus z meli9 taleis selquipedalibus ex vtraqz pte lenigatis z fimo oblitis. Et cũ scrobẽ paulo ante fecerim9 ĩmergimus z in cinere terre admixto tegamus nec ampli9 quasi quattuoz digitis supter ram relinquam9 Mplantã robustã transferas mense octobris z nouembris. Tenerã februario z martio. Scrobes deliderat altas z interualla magna, xxx. scz pedũz vel citra ne vna vmbris premat alterius z in radicibus se impediãt. Inserit autẽ in se. et in persico ꝑm quosdã vel fico, que si comprehendat cõualescere bene nõ debz. vlmo etiam insita vt ait Palladi9 cõprehendit sed magne partũrit infelicitatis augmẽta. Fossionibus letat z stercore sed humor assiduus moris pdesse non credit. difficulter crescit nisi fuerit in valdeleto solo z putrida ĩ bis vel arida post trienniũ quotiẽs opus fuerit sunt putanda. Circa Kalendas octobris moris ablaqueãda est z radicib9 ei9. vini veteris feces recentissime infundende Formanda est autẽ vt vno tantũ stipite sit contenta z rami principales circa octo pedes eleuent a terra. Vel plus aut min9 ꝑm q in leto solo fuerit vl exili. vt ĩ leto altiores in exili depressiores fomenĩ Feracẽ letiorẽ qz mori arborẽ aliqui fieri tradiderũt si p foramina bincinde trunco singulos cuneos ĩ seramus terebinti. Accidit preterea nocumentũ magnuz moro vt ei9 impediat augmentũ z fructib9 eius vt inutiles omino fiant si foliis suis spolieĩ. et maxime si non fuerint que in summitatib9 sunt ramusculorum in eis relicte. Vl qõ peius est tipe sũmitates cũ frondib9 sint collecte vt sepe importune nimiũ faciunt mulieres cum eas ꝓpter vermiũ sericorũ escam suscipiũt. Folia que sũt optimus cibus vermiũ colligũtur statim cũ vermes nati fuerint vsqz q a cibo desistunt z incipiunt facere opus suũ fructus autez cum sua nigredine et teneritudine maturitatẽ fatenĩ. Mora duobus sunt modis. aut acria non pfecte matura. aut perfecte dulcia maturata. Acria frigida sunt z sicca. vim habent stipticã. stomachi et intestinoz confortatiuã z ventrẽ constipant. quare huiusmodi siccata multum valẽt ad diarriã et dissinteriã maxime si colerice sint. Item eoz succus valet plurimũ ad gutturũ vel fauciũ aut vue doloẽ. maxime cum salpa z modico zucharo coctus

Matura aūt dulcia modicū ad calorez p
tinent ad humiditatē vero multum quare
cito de stomacho eijciunt. Ventrez hume
ctant ⁊ vrinā prouocant. Si tamē cibum
in stomacho ante se acceptū inuenerint cō
morant cibo resistente ⁊ in corruptionē cō
uertunt ⁊ stomacho ac capiti nocēt. Si ve
ro stomachum vacuū inuenerint bene di
gerunt modicū tamen nutriunt. ieiunis ac
cepta in aqua vel niue refrigerata refrige
ratiua sunt valde sitim auferūt et incensio
nem caloris extinguūt. Radix mori cū aq̄
cocta ⁊ potata ventrē humectat ⁊ lumbri
cos ⁊ cucurbitinos expellit. Si vero fron
des simul cū radice coquant ⁊ aqua eorū
retineat in ore valet ad dolorē dentiuz. Si
aūt cum vino coquant ⁊ gargarismus fi
at valet ad humores ad vuā descendentes
⁊ guttur. Si pistata mori radix ī aceto po
natur ⁊ ad solē diebus. xij. dimittat ⁊ desic
cata redigat in puluerē hic dentes perfora
tos ⁊ putridos euellit appositus. Auicēna
dicit q̄ morum est malū stomacho. corrū
pitur enī in eo ⁊ quādo corrumpit veloci
ter nocet. Et oportet q̄ comedant omnes
species ante cibū ⁊ recipiant in stomacho
in quo nō fit corruptio. Et mor q̄d sallitū
est ⁊ siccatū retinet ventrē vehemēter ⁊ cō
fert dissinterie. Et vi corticis eius fit mūdi
ficatio ⁊ solutio eius est plurima ⁊ in om
nibus speciebus mori est ꝓuocatio vrine.
Et cortex mori est tyriaca iusquiami.

De muniaco

Muniac⁹ est arbor
in quedā que est quasi simil' pruno.
sed est magis nodosa. Et eius fru
ctus est magnitudinis cōmuniū prunoꝝ
sed similis fructui persicorū in forma. Est
tamen valde odoriferū ⁊ in colore aureuz
eius pomuz. Aerē ⁊ terrā desiderat vt pru
nus. solutū tamē solū diligit nō argillā vel
cretam. Serit semine fruct⁹ mense februa
rio ⁊ ianuario ⁊ mense octobris nouēbris
februarij ⁊ martij transplātatur In se vero
⁊ pruno ⁊ persico ⁊ forsan amigdalo p̄t in
seri. Circumfodi debet assidue ⁊ siccis tpi
bus irrigari atq; putrida ⁊ arida in ea reci
di ⁊ vt prunus formari. Min⁹ sunt humi
da poma eius q̄z persica aut pruna. magis
tamē stomachi aut cerebri cōfortatiua cuz
optime matura existūt q̄d eoꝝ color sapor
⁊ odor apte demōstrāt

De mespilo

Mespilus seu nespi
lus est arbor nota. Et ex pomis
eius quedā sunt grossa ⁊ domesti
ca modicū pontica. Et quedam sunt silue
stria pua ⁊ valde pontica. Aerē calidū tē
peratum ⁊ frigidū sustinet. et terraz deside
rat sabulosam pinguez vel glareosam cui
arena pmixta est vel argilla cum saxis Se
ritur mense martio vel nouembri taleis sz
solo stercorato ita q̄ vtrumq; caput talee
stercus obducat. Seritur ⁊ semine sed ī lō
gam sperat etatē. Inserit autē in se in piro
pomo ⁊ spina alba ⁊ citonio. Surculus ta
men eius ex arbore media debet assumi. nā
de summitatib⁹ viciosus est. In trūco scis
so inserenda est. nā corticis macies ieiuna
si in cortice inserat nil nutriet. Albert⁹ aūt
dicit q̄ quando insitio fit de eis super trun
cum alterius generis scz mali vel piri vl' eti
am alicui⁹ spine. tunc fructus eius multuz
excrescit ī quantitate sed nō producit ossa.
quia fructus est in proprio ligno crescens
Ego autē sepe inserui in pirum ⁊ malum
⁊ coctanū ⁊ spinā albā ⁊ non inueni ossib⁹
carere nec in quātitate augeri. Si autē de
ficerent escula id est nespila. in aliqua regi
one expertū est vt dicit Albert⁹ q̄ quādo ī
seritur fragrū persici in truncuz spine ma
gne que est similis fago in ligno et cortice
⁊ vocat spina fagina vulgarit crescūt mes
pila maiora ⁊ meliora que visa sūt. Amat
putari ⁊ circumfodi. fimus ⁊ vitiū cinis si
radicibus infundant eam fertilē reddunt
format vt modicū supra terraz circa quat
tuor habeat stipites vel ramos qui ad exte
riora eleuati tendant ⁊ altitudinē bouz ex
cedant. Si vermib⁹ occupatur stilo eneo

ſm Palladiū ſunt purgandi ⁊ amurca vl̄ humana veteri vrina vel calce ꝑfundendi. ſed parcius ꝓpter arboris noxam vel aq̄ decocti lupini ſed putatur hinc arbor ſteri lis fieri. Si formice infeſte ſunt rubrica cū aceto ⁊ cinere tempata necabūtur. Si poma labūtur fruſtuz de eius radice ꝑciſum in media trunci parte figamus. Meſpila ad ſeruandū legunt̄ nondū mitia. que ⁊ in arbore durabunt diu vel ī viriolis picatis vel in ordinē ſuſpenſa vel cū pendiculis ſemimatura ⁊ aqua ſalſa ꝑ quinqz dies macerata. poſtea ſepe infundant̄ ne enatent. Die ſerena legant̄ ac media et paleis obruantur diſcreta ne ea viciſſim tact⁹ afficiat Seruant̄ ⁊ melle ſi nimis matura collegeris. Ex meſpilis bone ſepes fieri poſſunt ſi ſpiſſe plantent̄ vel virgis ꝓpaginent̄ vl̄ ſpinorum alboꝝ aut coctanoꝝ ꝑ totū ſepibus inſerant̄. Meſpila ſiue eſcula frigida ſunt ⁊ ſicca in primo gradu. proprietatē habēt ſtomachū confortādi. ⁊ colericā egeſtionē ac vomitū auferunt. vrinā prouocant. magiſqz ad medicinā competūt q̄z ad cibum parū eni nutriunt ⁊ groſſum faciunt cibuz Meliora aūt ſunt ſi añ cibū ſumant̄ q̄z ꝑ⁹ cibū. qꝛ ſtomachi ſunt ꝯfortatiua ⁊ neruoſitati eius nō nociua

De mirto

Mirtus eſt frutex ī m littore maris ſup quo mare ſepe exundat ꝑcipue abundans. Aerem querit calidū aut tempatum aut frigidum ſm Albertū. Terrā autā deſiderat ſabuloſam ſolutā macrā ⁊ heremi proprietatem habentē. Serit̄ plantis ab ipſa matre euulſis. Mirtuli qui ſunt fruct⁹ eius frigidi ſunt in primo gradu. ⁊ ſicci in ſecundo. q̄ principaliter cōpetunt medicine ſecundario folia ⁊ flores. Et quāto vo recentiores ſunt fructus ei⁹ ⁊ flores tanto meliores fructus poſt maturitatē collecti in magna efficacia poſt bienniū ſeruant̄ ad ſolez debēt ſiccari flores non poſſunt diu ſeruari ſz folia diutius. virtutē habent conſtringēdi ex ponticitate ⁊ cōfortandi ex aromaticitate Contra vomitū ⁊ fluxum ventris ⁊ ꝓfluuium mulieris ex debilitate virtutis contentiue vel ex humiditate dent̄ ipſi fructus ad comedendū vel ſuccus expreſſus. Det̄ etiam ſyrupus ex ſucco eorū addito zucharo quod optimū eſt contra ꝑdicta. et poteſt ꝑ annū ſeruari ſi bene coquat̄ ſuccus. Si vero nō habes zucharū adde mel. Ex puluere vl̄ ex fructibus decoctis ⁊ albumine oui fiat emplaſtrū circa os ſtomachi cōtra vomitum. ⁊ contra diſſinteriā circa renes ⁊ pectinen ⁊ vmbilicū. fiat etiaz fomentū ex aq̄ fluuiali decoctionis folioꝝ eius circa inferiora ꝓpter fluxum ⁊ diſſinteriaz et ꝓfluuium mulieris. Item fomentū ex hac aqua circa frontē ⁊ timpora ⁊ pedes ſomnum ꝓuocat in febre acuta ⁊ ſoluit dolorē capitis ex caliditate et faſciculi ſummitatū eius in aceto vel aqua pluuiali cocti ⁊ ſup os ſtomachi poſiti refrenant vomitū et ſuper renes pectinem ⁊ vmbilicū valent ꝯ fluxum ventris ⁊ in acuta febre ſoluunt dolorem q̄ fit ex acumine caloris diſſoluentis. Syrupus ex floribus factus miro modo valz ꝯ predicta. Puluis etiā florum eius datus in cibis ad eadē valet. Et vlceribus ſuppoſitus ea conſolidat. Item puluis mirtulorum ⁊ florū eorū in mane ante cibum dat⁹ cōfert laborātibus fetore oris q̄ ſtomachi vicio factus eſt. Auicenna dicit ꝙ retinet ſolutionē ⁊ ſudorē ⁊ omnē fluxum ſanguinis ⁊ omnē fluxum ad mēbra. Et quando cū ea fit fricatio in balneo confortat̄ corp⁹ ⁊ deſiccant̄ humiditates que ſunt ſub cute Item eius oleū ⁊ ſuccus ⁊ decoctio ipſius confortāt radices capillorū. et ꝓhibent caſum ⁊ ꝓlongant eos ⁊ denigrāt ⁊ proprie eius ſemina. Et folia eius ſicca prohibent fetorem aſcellarū ⁊ inguinū. Itē ſedāt apoſtemata calida ⁊ aduſtionē ignis cuz oleo et ſimiliter emplaſtrū ex ipſo fructu et ꝓhibet a veſicatione. Itē emplaſtrum factum ex fructibus eius decoctis in vino eſt conueniens mollificationi iuncturarum. Et eius folia cum in vino decoquūtur ⁊ fit ī

de emplastrum sedant soda vehementem Item sedat obtalmiam et exitum ⁊ cuz co quitur cum oleo sanat eorum apostemata. Item confortat cor ⁊ aufert tremorē cordis. Item confortat stomachū ⁊ pprie robeius.et eius semina phibent cursum superfluitatū ad stomachū. Itē est bonus i prohibendo mēstrua. Itē eiꝰ succus pfert punctureſcorpionis

¶De nuce

¶Vx est a nocendo dicta eo q eius vmbra nocet alijs arboribꝰ nota est.hec arbor nullum recusat aerē neq genus terre licz in pingui soluto solo maior ⁊ letior efficiat Gerunt extremo ianuarij nucibus suis eo more quo serunt amigdala ⁊ eisdez mensibus. Sed quas nouembri disponas aliq̄tenus sole siccabis vt exiccetur noxium virus humoris.quas vero mense ianuarij ⁊ februarij positurus es aqua simplici ꝑdie macerabis. ¶Donētur autez transuerse vt latus id est ipsa carina figatur in terrā. Cacumen ipsum cū in seminario vel alibi nucem componimꝰ in partē dirigimꝰ aquilonis. lapis subtus vel testa vt ait ¶Palladius ponenda est vt radices non simplicet sed repercussa respergat. Transplantat in locis calidis ⁊ siccis mense octobris cū casum foliorū passa est ⁊ melius mense nouembris. In frigidis vo mense februarij ⁊ martij.sed in temperatis vtroq; tpe satis cōmode transplantat. Biennalis in frigidis.et triennalis in calidis regionibꝰ transferat. Radices autē plantaz in bac resecare nō debes.letior fiet si sepius transferatur fimo bubulo ima planta tangenda est. siz melius cinis in locis frigidis ⁊ sabulum in calidis spargetur i scrobibꝰ ne calore stercoris aduratur.nam ⁊ cinis creditur corticis eiꝰ teneritu dinē ꝑcreare ⁊ fructuū densitatē. Altis delectat scrobibꝰ pro arboris magnitudine.⁊ interualla maiora desiderat scz quadraginta vel quinquaginta pedum ad minus.quia stillicidijs foliorum suorum proximis vel sui generis nocebit arboribꝰ. Inseritur autem in se in trunco februarij mense et in pruno.vt ait ¶Albertus. Debet aliquando circumfodi. ne cauafiat vicio senectutis.Et cannalis longus a summo trūco vsq; ad imum tempore veris debet excuti vt beneficio solis ⁊ venti dureſcant. que in putredinē translibant. Formant autem vt sex vel octo aut decem pedibus stipes earum eleuetur a terra ibiq; diuidat i ramos.qui primo sursum deinde pceden te tempore flectentur inferius.et p magna latera se diffundent. Si dura nux erit vel nodosa et stricta et inde nucleum facile auferri non possit corter circumcidendus est vt tandem vicium mali deducat humoris Alij radicū summa precidūt.Alij terebrate radici palum de buxo imprimunt vl'cuneum clauum aut ferreū figunt. Que ꝑbari possunt sed ea inutilia puto ⁊ omi ratione carere Colligunt autem eas perticis excutiendo cum inter nucleum et testā aliqua rubedo apparet.aut cum ab exterioribus corticibus incipiunt posse spoliari.et i aceruum congregantur vt quibusdam diebus elapsis possint a dictis corticibus facile remoueri. Deinde in area duobus vel tribus aut quattuor diebus ſm q̄ sol magis vel minus calidus fuerit dimittantur. vt siccentur et seruabiles fiant. Q, si anteq̄z ad solem ponātur aqua lauentur pulciores ⁊ magis venales efficiuntur. Et cū siccate fuerint vtile erit omnes perforatas et a vermibus occupatas eligere.et ab alijs segregare vt statim rumpantur.et nucleis siccatis seruentur ꝓpter oleum faciendum qui diuturnitate temporis remanentes in testis a vermibus tota consumpti fuissent. Reliquas autem electas seruare. Quas in arena seruandas obrues vel folijs suis aridis.vel in arcba ex suo ligno facta includas.vel cepis miscebis.quod etiā eis acre dinē tollit ¶Marcialis aūt exputi se ait viridesnuces putamibꝰ suis liberatas i melle demergi ⁊ pꝰ ānū viridescē et ipsum mel sic

medicabile fieri vt ex eo facta potio arteri
as curet ⁊ fauces. Ex ligno eius fiunt opti
ma scrinia ⁊ valde pulcra ⁊ durabilia et ce
tera similia vasa ad res gubernandas. Et
fortes rote p currib⁹ ⁊ tenaces diuq3 dura
biles. ⁊ in his opibus excedit omnia ligna
mina que in nostris inueniunt partib⁹ Ex
fructu autē fit oleū cū instrumētis ad hoc
paratis qđ est valde pulcruz et delectabile
crudū in cibis assumptū. Ex vna autē cor
be nucū fit tertia ps nucleoz ex quib⁹ fiūt
xv. libre olei si bone fuerint. alij autez habēt
xviij. libras. Nuces quedā sunt virides q
dam sicce. Virides min⁹ sunt calide siccis
Aliquantulū aūt humiditatis habēt ppt
maturationē imperfectā. vñ paruz sunt sic
ce ⁊ parū sunt stomacho nociue. que man
ducate cū ruta faciunt contra venenū Sicce
vero nuces sunt ꝑm Auicennā in tertio g
du calide. et in ꝓncipio secū di sicce. Et sunt
tripliciter. nā quedā sunt vicine tempori q
fuerunt virides. quedā remote et quedaz
mediocres. Propinque sunt humide mo
dicū vnctuositatis habētes. et q̄nto magis
ab eo dē elongant tempe. tanto magis eaz
būiditas cōsumitur eisq3 vnctuositas do
minatur. Ideo tunc comeste citoī humo
res colericos cōuertunt. Quib⁹ itaq3 vetu
stioz⁹ existentib⁹ ⁊ vnctuositate ipsis nu
cibus multo magis dominātē fit earuz sa
poz quasi vetustissimū oleum et cibi natu
ram amittunt. Nuces villis stomachi sūt
contrarie nisi cū inuenūt stomachuz tem
peratū. aut tantā habere frigiditatē q̄ calo
ri nucuz valet repugnare. Idcirco tali sto
macho fūt boni nutrimenti boneq3 dige
stionis. Sed calidū habētib⁹ stomachuz
pstant vstionem ⁊ in colericos mutant hu
mores acfumosos aut furiosos. capitiq3
dolorem faciūt ⁊ oculoz vertiginē Sed vt
ab eis omne auferatur nocumentuz mun
dari eas necesse est ⁊ per noctem vnā in ca
lidam aquā poni vt partē humiditatis aq
acquirāt fiantq3 quasi virides. nuces si añ
cibum cū ficubus edātur contra rem vene
nosam corpus defendunt. Q, si ex eis ca
thaplasma fecerimus cum cepis melle ⁊ sa
le proficiet morsui canis rabidi. Rursꝰ ca
thaplasma factum ex eis cum ruta ⁊ melle
super apostemata ex colera nigra ea mire
dissoluit. Que etiā cum suis trite corticib⁹
⁊ super vmbilicū posite destruunt aposte
ma intrinsec⁹ corpori manens Corticis q3
vel frondium sue arboris vnū exagiū esu
datum cū vino stranguirie optime subue
nit ⁊ si cum aceto potetur repugnat febri
rigorē habentib⁹. Auicenna dicit q folia ⁊
corter nucis sunt cōstringentia fluxuz san
guinis ⁊ eius corter adustus est desiccati
uus sine mordicatione. Et ei⁹ medulla ma
sticata. id est. nucleus viridis ponat super
apostema melancolicū ⁊ vlcerosum ⁊ con
fert. Itē cū melle ⁊ ruta cōfert torsioni ner
uorum ⁊ facit sodam. et oleū antiquatum
facit euenire gutturis dolorem. Et empla
strum nucis cōfert māmille apostemose.
Et nutrita cū melle cōfert stomacho frigi
do Et cū ficubus et ruta est medicamē om
nibus venenis. Biascoudes ꝓterea dic q
vmbra nucis est valde mala dormientib⁹
sub ea et diuersarū egritudinū generatiua
Et succus corticis ⁊ radicuz eius potatus
subuenit difficultati vrinandi ad q̄ntitatez
vnius exagij ⁊ cum aceto potatus repug
nat febrib⁹ venientib⁹ cū frigore ⁊ rigore
crines tingit ⁊ purificat et prohibet casum
capillorum

¶ De olea

OLea est arbor no
ta. Et eius quidē multe sunt spēs.
quas ꝓpter similitudinē virtutis
eaz monstrare nō expedit. Alē calidū vel
tempatū requirit ⁊ i modice frigido viuit.
sed valde frigidū sustinere non potest Ter
rā desiderat cui glarea sit admixta aut cre
tam sabulonis coniunctione resolutā aut
pinguē sabulonem. Aut terraz nature de
pressioris ⁊ viuide. Cretā autē figuli omni
no repudiat. ⁊ vliginosam ⁊ in q̄ semp hu
moz existit. ⁊ macrū sabulonem ⁊ nudam
glaream. In eis enim q̄zuis cōpbendat

non cōualescit. Et sit⁹ quidē terraꝝ sibi ap
tus est hoc modo ꝙ locis estuosis septētri
onali colle frigidis meridiano gaudet. me
dijs cliuis delectat. In his enī cōtinue pro
pter deflexū stillat ad eā humor quē mltū
requirit ⁊ satis retinet circa radices ei⁹ eo
ꝙ locus ei⁹ non est p̄ceps sed late deuexita
tis neqꝫ imū neqꝫ arduū patit locum quia
in imo nimia est aquositas in arduo pau
ca. Locis calidis ⁊ siccis octobris ⁊ nouē
bris. Frigidis v̄o februarij ⁊ martij mense
plātant que vel pastinis cōstituende sunt.
vel suū locū scrobib⁹ tenere debebūt. Se
runtur aūt aut ex radicatis plātis aut a sti
pitibus euulsis ⁊ ad inferius laceratis aut
ex ramis. pullulat etiā a nucleo sue amur
ce. sed a plātis ⁊ ramis in terrā infixis me
lius cōualescit. ꝓpter qd̄ miratus fuit Vir
gilius ramū oliue q̄ fere siccus videbatur
pullulasse cuꝫ in terrā fuerit infixus. Que
cū ponunt in pastino aut scrobib⁹ decisis
capitib⁹ ⁊ brachijs ⁊ in truncū redacte vs
qꝫ ad mensurā cubiti vni⁹ ⁊ palmi ī fermē
to terre fosse defigant locū palo antea dep̄
mente. Ordei grana s̄m Palladiū subter
iaciant. ⁊ amputet his quicq̄d putridi aut
arentis inuentū fuerit. Et tūc capita earuꝫ
luto velant ⁊ musco vinculis quibuscūqꝫ
constricta. Sꝫ maximū beneficiū est vt ꝓ
ficiat incremēto si ꝑtes rubrica vel alit̄ no
tent quib⁹ opposite steterāt ⁊ cōtra eas sili
ratione ponant. Cū plantant in scrobibus
fiant quattuor vel trib⁹ pedib⁹ late ⁊ duo
bus ꝓfunde. in q̄b⁹ vbi lapides desunt gla
rea misceat ⁊ stercus. Si clausus est loc⁹
modice que ponuntur emineāt supra ter
ram. Si v̄o pecora formidant altiores trū
ci esse debebunt. Si oliuetū instituas sint
a se discrete quindecim pedib⁹ vel viginti
omnis subinde circa eas herba vellatur ⁊
quotiēs se imber infuderit frequentissimis
fossionib⁹ sollicitent. ⁊ subinde ducta a trū
co t̄ra atqꝫ cōmixta in aliquātulo altiores
cumulos congerat. Si aūt fermentarius
est ager ⁊ pinguis quē conserimus oliue
ta inter se quadragenis pedibus distent sꝫ
si macer vicenis quinis cui proderit si ordi
nes in fauoneū dirigant Si ꝓuintia ī qua
plantare desideras indiget oliuetis. ⁊ non
est vnde planta sumat seminariū faciēduꝫ
est vt ibi rami serra incisi in moduꝫ sesqui
pedalem deponātur. inde post quinquen
nium poterit valida plāta transferri. Ple
riqꝫ autē quod facilius ac vtilius est radi
ces olearum que in siluis plerūqꝫ sunt aut
in locis desertis in cubitalē mensurā reci
sas. in seminario si placuerit aut in oliueto
disponunt ⁊ ammixtiōe stercoris adiuuāt
quare ꝓuenit vt ex arboris vnius radici
bus numerosa planta nascat. Inserit in se.
⁊ rami quidez in trunco subtili insiti illico
conualescūt. Hec insitio fit optime per vi
demias vt ait Catho. Colunt autē vt ī sin
gul' mēsib⁹ q̄ sūt in seminario vel scrobib⁹
nouelle pastinent. Cū vero adoleuerint ter
in estate vel bis ad min⁹ fodi eas oportet.
⁊ omnib⁹ herbis circūnascentibus libera
ri. In locis aridis aut tepidis mense octo
bris ablaqueande sunt olee ita vt eis a su
periori parte humor possit induci. omnem
sobolē Columella p̄cipit euelli. Palladio
aūt videt dimitti paucas semꝑ ac solidas
ex quibus vel in vetustate matris loco de
relicta succedat. vel melius nutrita vel ag
geste terre beneficio etiā suas habens radi
ces ad oliuetū faciendu sine seminarij cu
ra transferatur arbustula. Eodē octobris
mense locis frigidis ⁊ exilibus stercorāda
sunt oliueta. muscus semꝑ radatur ab eis
⁊ putentur vt Columella dicit. octo anno
rum etate transacta. Palladio autez vide
tur vnoquoqꝫ anno sicca infructuosa cū
aliqua debilitate nascentia resecari debere
cui magis assentō. Ait etiā Palladi⁹ egre
gie ꝙ hec arbor amat mediocriter ab hūo
re suspēdi. Scalpi assidue letaminis vber
tate pinguescere ventis clementer feracib⁹
agitari. Formatur vt paucos habeat stipi
tes ⁊ parum eleuentur in altum. ⁊ vt per la
tera quantum poterit diffundatur. Acci
dit oleis ex vicinitate aliarum plantarum
plurimum nocumentum eo ꝙ ipsa oliua

plurimo humido indigeat. & ideo quicq̃d iuxta eã plãtatur sibi nutrimentuz subripit & ipsam macilentã facit quare oportet plãtas ppinquas euellere nec ibi aliquas dimittere. Itẽ vult diligẽter custodiri a bestiarum accessu quaz corrosio eã plurimũ ledit nec radat̃ corter eius. quia tũc exudarz & efficeret̃ sterilis & arida. Similiter nocet sibi plurimũ trãsitus quorũ cũqz eo q̃ conculcata terra in trãsitu & indurata nõ permittit ad eã descendere sufficientẽ humorẽ quia fodienda & stercoranda est. Non vult aũt hec arbor irrigari fontib⁹ vel riuis eo q̃ talis aqua grauis est & cito fluit a radice deorsum. sed pot⁹ pluuijs gaudet que aqua vaporosa est & statim fumat in radices eius. Si sterilis est olea gallica terebra pforabis tũc duos frugifere arboris ab australi pte ramos eiusdẽ magnitudinis tolles & stricte in foramen vtrũqz conjicies vl lapidẽ vel pini vel querc⁹ palos et abscisso eo qõ supabit luto paleato curabis occultare. Si sine fruge luxuriauerit oleaster: palũ radicib⁹ eius infige. Q, si fructus arboz leta non affert terebret̃ gallica terebra vsqz ad medullã impressio foramie cui olestri insormis talea vehemẽter arteẽ & ablaq̃ate arbori amurca infusa vel vetus infundatur vina. hoc enĩ modo velut coitu steriles arbores vberant̃. Quas tamẽ durãte malicia inserere oportebit. Mẽse nouẽbri oliua colligit̃ cũ varia esse cepit vel manibus vel excutiendo cũ perticis suauiterne ledant̃ ramusculi Ipsis enĩ lesis sequẽti anno plurimũ fructui derogat̃ ex q̃ pmuz fiet oleum. sed cũ tota nigrescit melioz est & illud qõ spei merito posterauit fundendi vbertate cõpensat. Aristoteles autez dicit q̃ nunq̃z pfecte maturescũt in arboze. etiaz si p multos annos ibi essent sed vt veram & pfectã cõsequãtur maturitatẽ oportet vt bacce colligete d̃ arboze p plures dies i vna cõgerie coaceruent̃. & sic p compressionem mutuam cõfortato calore & retento ad iteriora ad plenã maturitatẽ ducãtur. Plinius vero dicit q̃ q̃z diu in arboze permittuntur tanto meliores fiunt. semp enĩz nouas vires resumunt & difficilius cadunt. Varro scribit q̃ olea de qua fit oleum debet cõgeri et conseruari aceruatim per dies singulos in tabulato vt ibi mediocriter fratescat. ac primus quidẽ acerus dimittur ẽ sex vicibus ad vasa olearia ac trapetas et submittitur mole olearie que est ex duro & aspero lapide. Olea lecta si diu nimiuz fuerit in aceruis calore fratescit. itaq̃z si neq̃as mature conficere in aceruis iactando ventulari oportet. Item scribit catho q̃ oleum ab amurca oportet separari q̃z cito potest. Nam oleũ quanto diutius in amurca steterit tanto deterius est. Item dicit q̃ olea purganda est a frondibus et immundicia omnia anteq̃z oleum fiat. Item scribit Varro q̃ amurca est bui⁹ virtutis q̃ si de ipsa nimis ponatur in agro terram denigrat & sterilẽ facit. sed modicuz ad agriculturam vehementer ptinet. et circa radices arboz infundi solet maxime ad oleã & vbi cunq̃z in agro herba nocet. Ampli⁹ scribit catho. vestimenta ne tinee tangãt amurcã decoquito ad dimidiã ea vngito fundum arche & extrinsec⁹ pedes et angulos vbi ea aruerint vestimenta condito. si hoc feceris tinee non nocebunt. Item ligneã suppellectilem si vnges non putrescit et si cũ ea terseris splendidioz fiet. Item enea omnia vngito sed prius extergito bene. postea cum vti voles extergito splendidioz erit & erugo non erit molesta. Item oleuz si in vas nouuz inducetur⁹ ees amurca ita vti est cruda prius colluto agitatoq̃z diu vt bene combibat. id si feceris vas oleum nõ bibet & oleum melius faciet & ipsum vas firmi⁹ erit. Olive quedã sunt siluestres quedã domestice. Et domestice q̃dã sunt acerbe viridef q̃dã mediocres sc̃z rubee & varie. q̃dam nigre & mature. Acerbe virides nihil vel parum habẽt adhuc vnctuositatis sc̃z aquositatẽ tantũ. & be sunt terrestres & pontice. frigide & licce. vñ sunt stomachi pforatiue et ventris cõstipatiue & ad digerendũ tarde & cor⁹p⁹ q̃si nihil nutriunt. Sed hal oliuas

quidam preparant cum sale ⁊ aceto. Alij cum aceto tantū. ⁊ he fiunt frigidiores ⁊ tenuiores quare colere acumen extinguunt ⁊ virtutem appetitiuā excitant maxime si ī medio prandij accipiātur que virtuti digestiue obedientes stomachū valde ꝯfortāt ⁊ ventrē constringūt. Catho scribit eas optime vsui condi si sale sint confricate diebus quinqꝫ. ⁊ tunc sale excusso si biduo in sole posite fuerint manere idoneas solere easdem sine sale in vase aliquo districtim condere. Nigre quidē mature calide sunt. ⁊ temperate humide. quare cibus earum est multū nutribilis ⁊ grossus mollificans stomachū. tardus ad digerendū ⁊ facil' ad egerendum. Et tarditas quidē digestiōis fit propter vnctuositatē facientē cibum natare in ore stomachi. Facilitas vero egestionis est propter vnctuositatē in stomacho lubricante. Unde priusq̄ꝫ digeratur ex stomacho descendit ⁊ nonnunq̄ꝫ in coleram rubeam cōuertitur. Mediocres vero minus nigris ⁊ acerbis sunt nociue propter vnctuositatis sueqꝫ ponticitatis paucitatē Oleum qd̄ de oleis fit aliud est recens nouiter de olearum fructibus expressum. Aliud vetus quod diu de fructibus manauit Cognoscitur aūt laudabile oleum in odore si est odoriferū. ī sapore si est saporis optimi cui⁹ scꝫ ponticitas in lingua sentitur. acuminis indigens qualitate quia quantum ponticitatis habet tantū frigiditati ⁊ siccitati ꝑtinet et ob hoc stomachū confortat. Proinde antiqui similauerunt ipsum oleo rosato. Illudqꝫ in multis passionib⁹ olei rosati vice dederunt. Oleum quidem recens ex oliuis nigris ⁊ maturis. caliduꝫ et humiduꝫ est mediocriter stomachi mollitiuum ⁊ ventris citoqꝫ in coleram rubeā conuertitur. Quod vero longe ab oliuis maturis fuerit oī carebit malicia q̄ ad aliquid retinebit ponticitatis. sed ablata penitus ponticitate fit nocibile citoqꝫ in malos humores ꝯuertibile. Q, si multo mag̃ inueterauerit vt saporis fiat asperioris ac horribilioris inconueniens erit esui. tamē medicine vtile Uarro scribit cellam oleariam ad partem calidam habere debere fenestras. sꝫ vini ad frigidā

De piro

Pir⁹ est arbor nota. Et eius quidem diuersitates īfinite sunt ⁊ in qualibꝫ ciuitate diuersa inueniuntur pira. Ideoqꝫ infinitate et etiam in vtilitate omissa hoc soluꝫ hic dicere sufficiat ꝙ quedam maturantur mense iunij quedā iulij quedam augusti quedam septembris quedā octobris et quedā tunc collecta et seruata sequenti tantū maturantur estate vt pira ragina. et quedam sunt parua quedā grossa quedam mediocria ⁊ quedā sunt in corpore crocea q̄dam viridia quedam rubea ⁊ quedam edūtur non mitia ⁊ quedam si non sunt mitia edi non possunt et quedam habent durū corticem ⁊ grossum. quedaꝫ lenem ⁊ subtilem et quedā non. et quedam sunt interius lapidosa. et quedam valde dulcia quedam acetosa. quedam stiptica siue pontica quedam insipida ⁊ quedam sunt valde odorifera quedam parum vl' nihil. Hec arbor omnē celi statū patit̄. nā in calido frigido ⁊ temꝑato aere satis ꝯgrue cōualescit et fructum ꝓfert. In macra ⁊ pingui potest terra plantari. Uerū ī macro arido ⁊ cretoso solo poma minora ⁊ duriora erūt ⁊ ipe arbores ꝑue ⁊ quasi vetustate ꝯsumpte. ⁊ maxime vbi salsedo est vel amaritudo terre ad ipsarum radices. in leto aūt pingui et dulci solo. validas arbores ⁊ fruct⁹ nobiles et plurimos cōsequemur. ⁊ maxime si tale solum in lateribus montium vel in planis ꝓpe montes fuerit in quo pirorum arbores sunt plantate. non enī in talibus locis degenerabit hec arbor nec in se aut ī fructib⁹ de facili patietur defectum. In locis autez a montibus multū remotis nimiuꝫ humidis ⁊ aquosis erunt arbores magne ⁊ frōdose. fructusqꝫ ipsarū turgentes et virides aut viuo colore carentes et eorum odor et sapor quodammodo insipidus ⁊ obtusus

Plantari possunt rami piroꝝ vt d̄ oliuis dictum est. et eodē modo. sed quādoqꝫ tardus est euent⁹ et nō ꝑfecte fructificāt. Itez plantātur pira ⁊ nasci quidē necesse est originem suā repetēte natura. sed est hoc expectare homini longinquū ⁊ non domestica sed siluestria nascerētur. Melius ergo est vt piroꝝ plātas radicatas seram⁹ agrestiū vt cū comprehenderint inserātur Spacia vero inter ipsas arbores vt optime conualescant. xxx. pedum esse debebūt. In aridis et siccis locis mense octobris ⁊ nouembris frigidis februario et martio. Temperatis vero viroqꝫ tempe cōgrue pirus plātatur Inseritur conuenienter in piro agresti vel domestico ⁊ in malo in quibus optime ꝓuenit. Item in spina alba et coctano sed in his ad debitū augmentū ꝑuenire non pōt Item in quibusdā alijs arborib⁹ insita cōprehendit sed inutiliter ⁊ ideo hoc obmitto. Potest autē hec inseri arbor sub terra vel supra eā iuxta terrā. vel in altum ꝟm distinctionē traditā in libro secūdo cum ī cōmuni de insitionib⁹ locutus fui. Fit ei⁹ insitio sub cortice ⁊ in trunco scisso. Itē ī amedani vel salicis pertica perforata ⁊ sub terra sepulta. Item ꝑ illum modū qui emplastratio nominat̄ Item ꝑ illū qui dicitur ad buccellū. Horꝝ autē modoꝝ doctrinā sufficiēt in libro secundo ostēdi. Assidua gaudet fossione. ac letaminis vbertate pinguescere. Formatur aūt vt vnū solum habeat stipitē. qui vsqꝫ ad octo vel decē pedes aut plures erigatur a terra ibiqꝫ ramorū diuisio ꝓcuretur. Accidunt piris multa nocumenta que cū eoꝝ curis nominata sunt in huius libri ꝑncipio cū sermonē feci d̄ arboribus in cōmuni. Et colligunt̄ sine periculo si rami debiles altiores cōgruis funib⁹ cum fortiorib⁹ alligent̄. Inferiores vō cuꝫ scalis et scalionibus exonerent̄. Hec ei arbor valde fragiles ramos habet ⁊ casui colligentis expositos. et maxime cū ad etatez decrepitā incipit declinare Pira colliguntur diuersis tꝑibus ꝟm diuersitatez maturationis ipsoꝝ vt tñ estiua tunc legātur cū odore et colore sibi ꝓpo maturitatē portendunt que si duob⁹ aut tribus diebus ante legātur. videlicꝫ apparentib⁹ primis maturitatis indicijs plurib⁹ seruabunt̄ diebus ad vsum q̄ꝫ si sint vltima maturitate collecta. Que vero in fine maturātur autūni per hyemē seruatura octobri mēse legātur sicco tꝑe ⁊ in lune descensu. Seruantur pira si a caducis diligenter electa integra ⁊ ꝓpe dura et aliquanto viridia obruta intra paleas vel frumēta ponātur. in loco tamē obscuro ⁊ sicco. Alij cū tenacibus suis statim lecta picatis vrceis condiderunt ⁊ oribus vasculoꝝ gipso clausis aut pice. ipa sb̄ diuo obruta sabulone texerunt. Alij pira que se non contingerēt in melle seruarunt Itē pira diuisa ⁊ g̃nis purgata in sole siccātur et in frigida aqua salsa manere permittuntur. postea in aqua pura biduo macerentur vel in sappa vel passo et vsui reꝟuātur. Uinum fit de piris si concussa ⁊ saccorarissimo condita ponderib⁹ compriman tur vel prelo. hoc in hyeme durat sꝫ prima acessit estate. Acetuꝫ de piris sic fit. pira siluestria vel asperi generis in cumulo ꝟuantur matura per triduū. deinde mittuntur in vasculū cui fontana vel pluuialis aqua miscetur. et opertuꝫ vas ꝑ. xxx. relinquit̄ dies. ac subinde quantū sublatum fuerit ad vsum aceti tantū aque ad reparationē addatur. Liquamē de piris sic fiet. Pira maturissima cū sale calcātur vbi carnes eorū fuerint resolute. vel in cupellis vel in vasis fictilibus picatisqꝫ claudunt̄. post mēsem tertiū suspense he carnes liquorem dimittunt. saporis iocūdi ⁊ coloris albeduli. Ex ligno piri pulcre assides seu tabule fiunt q̄ optime leuigātur. ex q̄bus multa opa congrue fiunt. Pira quedā siluestria. quedaꝫ domestica sunt. Siluestria frigidiora duriora et sicciora et magis pontica sunt domesticis. Rursus pira quedā sunt acerba pontica. et quedā matura dulcia. Acerba pontica quasi omīa sunt de natura siluestrium et stomachuꝫ confortant ventrēqꝫ constipāt. et sunt frigida et sicca medicine

non nutrimẽto conueniẽtia. Ideoq; oportet ingeniari vt molleſcãt ⁊ aſperitatẽ amittant vt videlicet elirent aut ſuper calide aq̃ fumuꝫ ſuſpendant aut operta paſta aſſentur aut cũ melle condiant. Plateari⁹ dic̃ q̃ pira ſiue cocta ſiue cruda ſint ventrẽ cõſtipant. ⁊ ſi cocta ſunt i aqua pluuiali ⁊ poſita ſup os ſtomachi compeſcũt vomituꝫ ex colera. ⁊ ſuppectinẽ fluxuꝫ ſanguis conſtringunt. Pira dulcia matura tempate cõplexionis ſunt quia min⁹ ceteris frigida ſunt. quapropter calefaciũt ⁊ augent digeſtionem valentq; in his quorũ ſtomachi frigidi ſunt ⁊ ſicci. Habẽt aũt pira pprietatem q̃ ſi cũ fungis coquant omnẽ auferũt leſionem p̃cipue ſi ſilueſtria ſunt ppter põticitatem ſuã. Cinis arboris piri agreſtis bibitus in his qui fungoꝝ ſunt comeſtiõe ſuffocati multũ valet. Frondes piroꝝ ⁊ rami ſtiptica ſunt ſolũmodo. ſed piroꝝ ſtipticitas cũ aquoſa dulcedine mixta eſt. Auicenna dicit q̃ pira ſilueſtria exiccata conſolidant vulnera.

¶ De pruno

Prunus eſt arbor nota. Et ei⁹ quidẽ diuerſitates ſũt quia quedã eſt domeſtica ⁊ q̃daꝫ ſilueſtris. Domeſtice quedã faciũt pruna alba quedã nigra quedã rubea. Herẽ deſiderat tepidũ principaliter. et frigiduꝫ ſatis cõmode ſuſtinere poteſt. loco gaudet leto ⁊ humido ſimiliter lapidoſis ⁊ glareoſis iuuatur locis letamẽ reculant. quia ex ẽ fructus permiculoſos ⁊ caducos faciunt. Seruntur oſſibus ſuis autumno mẽſe nouẽbri ſolo putri ⁊ ſubacto. duobuſ palmis vl̃ minus obruant oſſa eadẽ ponant et februario. ſed tunc ſunt p triduũ liquido macerãda vt cito germiare cogant cui rei pderit ſi in ſeminario nutriant vt poſtmoduꝫ ela p̃ſo biennio tranſferant Pponãtur eiſdem menſibus ⁊ plantis quas ſumem⁹ ex radicibus aut cortice matris radicibus cũ ponuntur ſimo oblitis. hec arbor non multũ pfundas querit ſcrobes quia non multũ in profundo radices figit nec multum magna ſpacia quia ſe inuicez parum impediunt. Inſeritur in ſe in perſico ⁊ amigdalo. ſed eam degenerẽ reddit ⁊ paruã ⁊ in ſe recipit amigdalũ ⁊ malum ſm quoſdam. et muniacũ. Extremo martio fit eius inſitio vel menſe ianuarij anteq̃ gumma eius incipiat lacrimare. Sed ego etiã mẽſe februarij expertus ſum ſepe optime puenire Iuuatur frequenti humore ⁊ aſſidua foſſiõe extirpande ſunt a radice ſoboles. exceptis rectioribus que ſeruabunt ad plãtas. Formatur autẽ vt vnũ ſolum habeat ſtipitem non multũ eleuatũ a terra. Si languida ẽ arbor pruni amurca cũ aqua equaliter tẽperata radicibus eius debet infundi. vel cineres ex furno ⁊ maxime ſarmentoꝝ. Si poma decurrant oleaſtri opirum terebrate infige radici. Si vermes aut formicas patitur cureꝫ vt ſupra in tractatu cõmuni de arboribus dixi. Pruna ſiccanti ſole ſciſſa in tribus vel quattuor pribus circa oſſa Alij in aqua marina vel in aqua feruente recenter lecta pruna demergunt ⁊ inde ſublata in furno faciũt aut ſole ſiccari. Ex pruniſ fiunt optime ſepes ⁊ vtiles. q⁹ ſua ſpiſſa pullulatione ſpiſſas eas ⁊ fortes faciunt ⁊ fructum abundãter pbent. Et cũ duob⁹ vel tribus aut quattuor annis inciduntur quibuſdã rarioribus derelictis multos pparant vinearũ palos ⁊ igni ſatisfaciũt abundanter. Sed vt diuerſaꝝ prunoꝝ ſufficiens habeatur p ſepibus faciendis copia: nihil erit vtilius q̃ tempe maturitatis eaꝝ pueros ad forum ⁊ ad plateaſ mittere vbi vendunt. et a perſonis vilibus comedunt qui omnia oſſa cuiuſlibet generis inuẽta colligunt. ⁊ hec ſiccata ſup̃dictis temporibus plantanda ſeruãtur. Ex quib⁹ quattuor vel vſq; ad ſex ſimul in ſeminario poni poſſunt vt cum cõualuerint ad farinas ſepium trãſferant ⁊ ſulcos. Pruna paruꝫ nutriunt ⁊ alba quidẽ dura ſunt ad digerẽdum. ſtomacho nociua ſed exiguꝫ ſoluti ua. Ideoq; cuꝫ ſint groſſa non debent comedi niſi grandia ⁊ pfecte in arbore matu

rata. Et pruna nigra quedã sunt domesti-
ca quedã agrestia Rursus domestica que
dam sunt nigra pfecte maturata et dulcia
quedam cruda siue acerba dura viridia ⁊
pontica ⁊ quedã rubea scz media inter ea.
Nigra pfecte matura ⁊ dulcia minus sunt
frigida ⁊ magis humida. nã eoꝝ frigiditas
est in initio primi gradus. humiditas vero
in fine. Platearius tñ dicit ꝙ sunt frigida
⁊ humida ĩ secundo gradu. Et Auicenna
dicit ꝙ sunt frigida in principio secundi. et
humida in fine tertij stomachũ humectãt.
ventrẽ molliunt et colerã rubeã soluunt et
pijciũt. tamen si eis nimiũ vtamur stoma-
cho nocẽt. Cruda vero dura viridia ⁊ pon
tica pessima sunt in medicina ⁊ cibo. Bu-
rum enĩ stomacho valde nociuũ est et mi
nime nutrit atqz fatigat. Ruffa vo magis
sunt frigida ⁊ minus humida. Agrestia ni
mis stiptica sunt. ideoqz valent ad dyarri-
am ⁊ dissinteriã. et quidaz ea matura colli
gunt ⁊ scindunt ꝑ mediuz ⁊ ad solẽ siccant.
aceto aspergunt ⁊ in vase reponũt. et ꝑ ma
gis q̃z sicca virtutẽ infrigidandi habent et
intestina leniendi. Uñ valent in acutis fe-
bribus ⁊ in acutis egritudinibus ⁊ ad ven
tris constipationẽ ex humore colerico. Et
si sunt viridia dent ad edendum. si sicca co
quãtur in aqua ⁊ pruna comedãtur ⁊ aq̃
bibatur. Auicenna dicit ꝙ gũma eius est
subtiliatiua ⁊ incisiua ⁊ glutinatiua. ⁊ con
solidat vlcera. et cũ ex folijs prunoꝝ collini
tur os ꝓhibet fluxum fieri ad vtrãqz ami
gdalã ⁊ vuã Et gũma ẽ bona ꝓ scriptoribꝰ
vt dicit Isidorus

¶ De persico

Persicus est arbor

Pnota cito tñ crescit ⁊ ꝑuo tempore
viuit. Locis q̃buscunqz ꝓueniunt
sed pomis ⁊ frondibꝰ ⁊ durabilitate preci-
pua sunt si celũ calidũ solũ arenosum ⁊ hu
midum sortiãtur. Frigidis vero ⁊ maxime
ventosis intereũt nisi aliquo defendantur
obiectu. Mense nouẽbris in locis calidis
ceteris vero ianuarij persici ossa ĩ pastina
tis areis sunt ponenda binis vel vno a se
pedibus sepata. et cum ibidẽ plãte excreue
rint transferãtur ⁊ non amplius q̃z duobꝰ
palmis vel tribus ſm Palladiũ obruant
Bũ tenera sunt germina herbis ꝑsepe cir
cumfossa liberent. plantã bimã recte trans
ferimus breui scrobe nec a se longe statuẽ
de sunt vt inuicẽ a se calorẽ solis excutiant
Ianuario vel februario locis frigidis No
uembri calidis ꝑsicus inserit. maxime circa
terrã surculis plenioribꝰ ⁊ ꝓpe arborẽ seu
stipitem natis. Naz cacumina vel nõ tene
bunt vel diu durare nõ poterunt. Inserit ĩ
ĩ amigdalo ⁊ pruno. Aprili mẽse vel maio
locis calidis. In italia vero maio existẽte
vel iunio persicus inoculari potest qđ em
plastrari dicit preciso đ super trunco ⁊ em
plastratis plurimis gẽmis eo modo quo
dictũ est. Ego aũt inueni insitionẽ ĩ pruno
factã mense februarij optime ꝯualere. Ob
laqueãde sunt ꝑ autũnũ et suis folijs ster-
corãde Itẽ putãde sunt vt putrida ⁊ arida
tãtum virgulta tollãtur. nã si aliquod viri
de resecemus arescunt. vt Palladius ait.
Sed apud nos experientia ꝯtradicit imo
si rami virides loco incongruo nati tollũ
tur pulcrior et melior efficit arbor. sz forsan
in sua regione loca erãt nimis arida. Hec
arbor ardore solis arescit et ideo tumulet
aggestione frequenti vespertino iuuet hu
more. et obiectis defendat vmbraculis. vt
idem Palladius dicit. Qđ intelligo in lo
cis nimiuz calidis et siccis quia in nostris
ꝑtibus temꝑatis non eget. Unũ solum sti
pitem habere debet a terra modicuz eleua
tum. Languenti arbori veteris feces vini
aque mixtas oportet infundi. Contra pru
inas stercꝰ ingerat persico vl' vt modo dixi
mus feces vini cũ aqua permixte vl' quod
magis prodest aqua in q̃ faba decocta est.
vt idẽ Palladiꝰ scribit. Si vermes patitur
cinis amurce mixtus eos extinguet vel bo
uis vrina cum aceti tertia ꝑte confusa. Si
poma caduca fiunt radici eius nudate vl'
trunco lentisci vel terebinti cuneus. vt ait
Palladiꝰ affigatur. vel terebrate ĩ medio

palus salicis imprimat. Si poma rugosa creabit aut putrida circa imū truncuz cortex recidatur ⁊ cū inde modicus humor effluxerit argilla vl' paleato luto plaga tegatur. Cōtra vicia persici fertur ꝓficere spartea ad ramos suspensa. Persica seruant. si detractis ossibus melle condiunt ⁊ saporis fiunt iocundi. Itē seruari dicunt si vmbilicum eius gutta picis calentis compleueris ⁊ in vase clauso reponas Persica frigida ⁊ humida sunt in secundo gradu. flegma generant ieiuno stomacho sunt edenda ⁊ post vinū vetus odoriferū est potandum. Persica diuidunt in duo. Quedaz enī sunt grossa mollia ⁊ hec sunt magis aq̄sa scz frigida ⁊ humida Et quedā sunt parua solida ⁊ dura. ⁊ h̄ sunt magis terrestria scz magis frigida ⁊ q̄dammodo sicca ⁊ maxime si non fuerint ꝑfecte in arbore maturata aut fuerint omnino acerba et cruda. Frondiū eius succus potatus lumbricos cucurbitinos eijcit. idez facit si ex eo catha/plasma feceris vmbilico. Et s̄m Auicēnaz succus foliorꝫ eius in aurē immissus vermes interficit. Matura sunt bona stomacho. ⁊ in eis est virtus faciendi appetitū cibi Et oportet quidez vt non comedant post alium cibū quoniā corrumpunt post euz. et corrumpunt ipsum sed ꝑcedāt añ cibuz. Et sicca sunt tarde digestionis ⁊ non boni nutrimenti. q̄zuis sint multi nutrimenti. Et matura leniunt ventrem. ⁊ immatura constringunt

¶ De palma

Palma est arbor ferens dactilos aerē desiderans calidum aut tempatū. nā in climate calido ante hyemē maturat fructū. sz in frigido quod est quintū vel sextū clima non maturat nisi post hyemē ad principiū veris aut estatis anni sequētis. Sed circa septimum pullulat sed ꝓpter frigus nō conualescit Sed est verius dicere q̄ nec ī sexto climate viuat ⁊ in quinto difficile. Terraz solutā ⁊ sabulosam requirit. nā constat locum nullis prope fructibus vtilez in quo palme sponte nascunt. Seritur plātis ap̄li mense vel maio ita tamen q̄ q̄n plāta ponitur circa eā vel sub ea terra pinguis fundatur. Item serit mense octobris semīe siue ossibus dactilorꝫ non veterū sed recentium ⁊ pinguiū in cui⁹ seminario terre cinis miscendus est. Notanduz est tamen q̄ ex vno nucleo vix vnq̄z palma crescens cōualescit. sed poti⁹ ex multis simul positis. Et hoc ideo est quia plantula que ex vno orit adeo debilis est q̄ truncū qui arborez portare posset facere non potest. Multe autē plante simul exorte ⁊ ꝓpter compressionez sibi inuicē continuate ꝑficiunt illius arboris truncū. Adhuc cū nuclei ⁊ semina aliarum plantarꝫ habeāt virtutē pullulatiuaz. quedā in summo quedā in imo quedaz in circuitu ⁊ quedā in medio. nucleus palme qui est os dactili habet quasi a dorso suo. ⁊ ibi est foramen strictū ⁊ aliquantulū longum ꝑ quod germen suū egredit. Quare optima plantatio ei⁹ est q̄ hec ossa ī sacculo lineo in sabulo ponant. et quantuz fieri potest foramen vnius foramini alteri⁹ applicetur. vt plantula vni⁹ fortiter penetret plantā alterius. ⁊ tunc vires multarū coniuncte ꝑfectiorem facient arborē. Palma enī vnius virtutis non ꝑficit. tum propter sexum q̄ in ea est distinctior q̄z in alijs plātis. tum etiā ꝓpter ligni debilitatē. Iterum palma masculus nunq̄z facit aliquem fructum. sed plantat⁹ masculus ꝓpe feminaz inclinat se ad eam. ita q̄ tangūt se rami maris ⁊ femine. et comp̄mit bifurcatio ramorum femine ramos maris. ⁊ tunc perfecte palme recedunt a se inuicē. et tunc femina concipit non substantiā aliquā emissam a masculo sed virtutē ipsius. Similiter aūt hoc ostendūt opera rusticorꝫ. quoniā cuz longe ab inuicē sunt plantata masculus ⁊ femina abstrahūt ramos masculi ⁊ ponūt super feminā. ⁊ illa in suis furcis comp̄mit eos ⁊ concipit ex eis. Cū autē stat femina fructu onusta per ventū qui spiritū et humorem masculi ducit super fruct⁹ femine

maturant fructus. Non aūt est arbitrādū q ista impregnatione ⁊ maturatōe femīa indigeat qñ ex pluribꝰ seminibꝰ planta cōualescit. qꝛ tunc plures masculos in vtute et substātia in se habet. Annua vl' bima debet transferri mēse iunio et iulio inchoāte circūfodiat assidue vt irrigatione ꝯtinuos estatis vincat ardores. aquis aliquatenus salsis palme iuuant. Si egra est arbor feces vini veteris oblaqueate oporꝫ infundi. vl' radicū supuacua capillamenta decidi. vel cuneū salicis interfossis radicibꝰ imprimi. Hec arbor difficile crescit ⁊ longissimo tempe viuit ⁊ añ centū annos fructus non facit. vt dicit Plinius. Et est sciendū q fructus dactiloꝝ nō ꝑ cotilidones depēdet a ramis eiꝰ. sed potiꝰ habens sedes q̄sdam in quibꝰ immediate sup ramos cōsistunt Et qd mirabile est in vna siliqua profert fructus suos ⁊ ramulos in q̄bꝰ fructꝰ sui consistūt que siliqua nō in supiori ꝑte aperit sicut fit in siliqua rose ⁊ lilij et aliorū multoꝝ florū sed aperiunt inferiꝰ ex ꝑte rami. ⁊ cadūt postq̄ꝫ exiuerūt dactili et rami sup quos sūt eo modo q̄ aperit siliqua papaueris ⁊ porri. In supremo aūt cacumīe habet hec arbor capsam in qua est substantia mollis q̄ multū succedit ad substantiā dactili que cū abscindit palma arescit Dactili calidi sunt ⁊ humidi in secūdo gradu grossi sanguinis generatiui ⁊ difficiles digestioni. ficubꝰ tamē siccis sunt digestibiliores ⁊ magis vrinā ꝓuocātes sꝫ illis assuetantes epatis ⁊ splenis cōstipationeꝫ duriciem ⁊ grossiciē ⁊ tumorē patiunt. gingiuis ⁊ dentibus sunt nociui et dolorem in ore stomachi faciunt

De pino

Pinus est arbor p nota q̄ credit ꝓdesse omnibꝰ q̄ sub ea sunt. Amat locū gracileꝫ sepe maritimū inter mōtes et saxa vastior ⁊ ꝓcerior inuenit. Ventosis ⁊ humidis locis arboꝝ fiūt incremēta letiora. sꝫ huic generi deputabis ea spacia vel mōtes q̄ alteri vtilia esse nō possunt. Exarabis autez ea loca diligēter atqꝫ purgabis atqꝫ frumēti more semen asperges ac leui sarculo curabis operire nec plꝰ q̄ꝫ palmo debꝫ abscindi et nata nō trāsferunt quia nō facile comp̄hendunt ⁊ vix crescūt nec aliquo tpe īcidātur quia moriunt ⁊ loco rami seu radicis īcise alie non nascunt. Seritur igit nucleis suis aqua ꝑ triduū maceratis calidis ⁊ siccis regionibꝰ mense octobris vel nouēbris frigidis vo ⁊ humectis februario ⁊ martō Aliqui dicūt fructū pineuꝫ trāslatione mitescere. sed illi plātas hoc modo procurant vt prius multa semina in caliculis terra et fimo repletis obruunt q̄ ibi ꝓcesserint relicto eo qd solidiꝰ est auferunt alia. vbi iustū ceperit incrementū trimā plantā cuꝫ ipsis caliculis transferūt quibꝰ fractis in scrobe indulgent radicibus largitatē terre. tamen eque stercꝰ admiscēt. Seruandū est autez vt radix eius que vna est ⁊ directa vsqꝫ ad summitatē eiꝰ possit integra ⁊ illesa trāsferri. Defendēda est arbor tenera a pecore solum ne calcet inualida. putatio pini nouellas arbores tantū ꝓmouet vt sperata īcrementa duplent. Itē fert q sub eiꝰ cortice nascunt facile vermes qui lignū corrodunt ⁊ destruunt. ⁊ ideo longiori tpe durat si sepe corticibꝰ spolietur. Nuces pinee vsqꝫ ad mēsem nouēbris in arbore esse pñt Maturiores pinee legent prius tñ q̄ꝫ patescāt nuclei q̄ nisi purgati durare non possunt. tñ aliq̄ in vasis sictilibꝰ nouis ⁊ terra repletis cuꝫ testis suis asserunt custodiri. Pinea calida et humida est in secundo gradu. Et ꝑm Auicennā est calida ⁊ humida in tertio g̃du. Optimꝰ cibus est laborantibꝰ in spūalibus ⁊ apostemate ex frigido humore. asmaticis ⁊ sicce tussientibus. Ethicis ⁊ consumptis sanguinē augmentat. libidinem incitat. ꝑ se potest dari vel cū syrupo vl' cuꝫ electuario vel in cibis. Cōtra tussim valet cortex exterior cum primo pinea ab arbore sumit ⁊ decoquatur bñ in aqua. et postea super carbones ponatur vt patiēs fumuꝫ recipiat

De pipere

Piperis arbor par
pua est ⁊ nascit ⁊ optime fructificat
sub cancro ⁊ in primo climate vbi
est multa adustio solis ⁊ p̄cipue in monte
caucaso. vt dicit Isidorus. Dicit etiā q̄ ei⁹
siluas serpentes custodiūt. sed incole illius
regionis tp̄e maturitatis siluas incendūt.
et serpentes fugiunt. ⁊ ideo grana piperis
que naturaliter alba erāt efficiuntur nigra
⁊ rugosa Sed diascorides dicit q̄ saraceni
collectū ponūt in clibano vt virtus gene-
ratiua auferat ⁊ non possit in alijs partib⁹
mūdi seri. In locis etiā temp̄atis nascitur.
sed in eis fructū non facit. ⁊ ideo apud nos
ipsius plantatio ⁊ industria nulli⁹ existit
vtilitatis. Piper calidū ⁊ siccum est in ter
tio gradu. virtutē habet dissoluendi ⁊ con
sumendi. puluis eius naribus apposit⁹ ster
nutationē p̄uocat ⁊ cerebrū a superfluita-
te fleumatica mundificat. Vinū decoctio
nis eius ⁊ ficuū siccarum spiritualia mun
dificat a glutinoso humore. ⁊ miro modo
valet contra asma frigidū. Puluis etiam
eius cū ficubus datus digestionē ꝯfortat.
Sanguineis ⁊ colericis non est vtil' vsus
piperis. dissoluit enī et quādoq̄ inducit le
pram. Itē puluis eius super carnē positus
eam corrodit. Auicenna dicit q̄ cum melle
positus in palato est cōueniens ad squinā
ciam. ⁊ pulmonē mundificat. Cū aceto bi-
bitum ⁊ linitū est bonū apostematib⁹ sple
nis. Itē p̄uocat vrinā ⁊ eijcit fetū ⁊ post co
itum corrūpit fetū cū fortitudine

De quercu rouere et cerro

Quercus rouer et
cerrus sunt arbores magne q̄ sūt
fere eiusdē nature. multāq̄ simili
tudinez habēt in soliditate ⁊ duricie ligno-
rum ⁊ forma folior̄ ⁊ fruct⁹. Nā omnes p̄
ducunt glandes omnesq̄ p̄fundas mltas
⁊ magnas radices faciunt. sed in arboris
forma differūt. Nā quercus breuē facit sti
pitem ⁊ ramos magnos ab omni p̄te dif-
fusos. Rouer stipitē facit directū et altum
cum paucioribꝰ ramis. Cerrus v̄o stipitez
facit longissimū ⁊ valde rectum ⁊ paucos
ramos. He arbores solidā terrā aut medi
ocrem querūt ⁊ montuosam vel mōtibus
p̄ximam. Resolutā vero ⁊ aquosam ⁊ pre
cipue sabulosam fugiunt. Serunt glandi
bus suis in seminario vel in cāpis vl' ripis
fossator̄ positis mense ianuarij ⁊ februarij
vel etiā mense nouembris. Colligunt etiā
glandes tp̄e quo mature ab arbore cadūt
⁊ ad solem siccate seruant p̄ cibo porcorū.
quibus est valde ꝯueniens cibus. Omēs
p̄dicte arbores laborerijs sub terra diu du
rabiles competūt. supra terrā vero rouer ē
optima. cetere minus bone Glandes frigi
de sunt in primo gradu. sicce in secūdo. nō
vtimur eis in cibis hominū sed porcorum
quia sunt digestioni inobediētes ⁊ ventrū
constipatiue ⁊ ideo valent dissinterie et vl-
ceribus intestinor̄ et fluxui sanguinis sed
tamen vrinā p̄uocant ⁊ corp̄is sunt nutri-
tiue quasi quedā grana. tardeq̄ de stoma
cho descendūt ⁊ capitis dolorē faciunt pro
pter fumum ear̄ ex stomacho ascendētem
Sed ei⁹ sup̄ficies multū est stiptica ⁊ simi
liter ipsar̄ arbor̄ galle. vnde valent ad san
guinis fluxū mulierū. Item apozima eor̄
cōuenit intestinor̄ vulnerib⁹. Puluis eti-
am eor̄ combustor̄ in loco vulneris imis-
sus humores putridos fluentes desiccat.
Auicenna dicit q̄ folia ear̄ sunt vehemen-
tis stipticitatis. ⁊ fruct⁹ quidē glandis cō-
fert in p̄ncipio apostematib⁹ calidis Folia
p̄terea glandis faciūt coherere plagas cū
terunt ⁊ puluerisant desup̄. ⁊ galle ipsar̄ li-
niunt cū aceto sup̄ impetiginem ⁊ auferūt
eā. Et puluis ear̄ spargit sup̄ aquā ⁊ bibit
ad vulnera intestinor̄ ⁊ ad fluxū antiquū
⁊ similiter qn̄ ponit in medicinis ꝯueniēs
est ad hāc operationē

De sorbo

Sorbus est arbor
nota cui⁹ fructus duplex est. vide
licet p̄uus rotūdus. ⁊ h̄ ex femina

ꝓducitur.vel maior parū long⁹ et acutus qui ex masculo ꝓcreatur.Amat loca būida ⁊ frigidis prima ⁊ in montib⁹ vl̄ locis proximis montib⁹ magis q̄z in vallib⁹ remotis a montib⁹ delectat.Solū pinguissimū desiderat cui⁹ indiciū certissimū facit si frequēs vbicunqz nascat.mēse ianuario ⁊ februario ⁊ martio locis frigidis.Calidis vero octobris ⁊ nouēbris sorba serūt egregie.ita vt matura in seminario ipsa poma panganť.Plantas etiā si quis ponere voluerit habebit arbitriū dūmodo locis calidis mense nouēbri.tempatis ianuarij ⁊ februarij.frigidis martio inclinātē disponat Plāta est trāsferenda robustior scrobes desiderat altiorē ⁊ spacia largiora vt qō illi maxime ꝓdest a ventis frequēntibus agitata grā delcat.Mēse aprili vl̄ vltimo martij sorbi inserunt in citonio ⁊ in spina alba licet in ea pua ꝓueniat sub cortice ⁊i trūco.⁊ vt puto etiā in malis competēter inseri potest. Gaudet irrigatione tpib⁹ siccis ⁊ assidua fossione.Formāda est vt vnum solū habeat stipuē circa decē pedes vl̄ duodecim eleuatū a terra.Si vermes patiat infestos qui i ea rufi ⁊ pilosi solēt i intima medulle secare aliquos ex his absqz arboris iuria detractos incēdio vicino cremari debere Palladius ait.quo igne alij credunt fugere vel perire Sorba seruantur Bmodo.lecta duriora ⁊ posita vbi mitescere ceperint fictilibus vsqz plenum clauditur viceolis gipso desuper tectis ⁊ bipedania scrobe loco sicco sub sole mergunt ore perverso.et desup spissi⁹ terra calcat.Itē secta ꝓ tres ptes siccātur in sole ⁊ seruanť vel per mediū diuisa siccant.Cuz volueris vti aq̄ feruenti macerata reuirescūt sapore iocundo.Aliqui cū pediculis suis viridia lecta suspendūt locis opacis ⁊ siccis. Ex sorbis maturis fit vinū sicut ex piris.Lignum sorbi est solidū non corrigineū sz facile frangibile quare optime leuigat. Ideoqz valde conueniēs est opibus vasoz scrineoz ⁊ assidum que superficiē tersam ⁊ politā req̄runt Rubeū tamen habz lignū.Sorba frigida est ⁊ sicca ventriscz ꝓstipatiua etiā si sit perfecte matura

¶ De zezulo

Zezulus est quedam arbor pua multuz scabrosa Cui⁹ folia multa quasi in vno ramulo sunt connexa.simulqz tpe hyemis ab arbore cadūt.Ei⁹ fructus silis est bacis rosaz vel fructui oliuaz vnū tantuz habet os.Eiusqz lignū est interi⁹ rubeū valō pulcrum et solidū.Ideo fiunt ex eo musica instrumenta ⁊ p̄cipue cythare que fiūt ex eo optime.Aere desiderat temperatū nec frigus formidat. Et in terra pingui ⁊ soluta letatur.Seritť nucleis suis i seminario mēse nouēbri ⁊ februario satis ⁊ diligēter nutritis.que cū cōualuerint biennio vel triennio transferunť.Seritur etiā plātis super radicib⁹ matris natis.Inseri eā posse puto in spina alba ⁊ forsan in pruno mense februarij ⁊ martij scisso ligno.⁊ formatur vt vnū solū habeat stipitem p lex pedes vl̄ circa eleuatuz a terra. Colliguntť autē zezula vindemiaz tempe quādo rubedinē vl̄ varietatem ostendunt.que quidem satis sūt delectabilia ad edendum. modicū tamen nutriunt

¶ De zanipro

Zanip⁹ est arbuscula pua satis nō q̄ aerē calidū et tēpatū desiderat.⁊ terram areno sam solutā ⁊ fere sterilē.⁊ maxime oritur et fructificat in littore maris aut i montibus quasi sterilib⁹.in quib⁹ est terra soluta que lima vocať.In locis valde aquosis ⁊ vallibus nō viuit.quia nimia humiditate corrumpiť ⁊ nutrimēto sicco ⁊ humido sustētatur.Hui⁹ arbuscule due sunt species.videlicet mascula que in altuz erigiť et valde modicū fructū facit.et femia que iuxta terram quasi serpēdo ramos expādit q̄ miro modo quasi toto tpe anni fructificat.⁊ fructum maturat. Itē est tertia species valde pulcrior ⁊ melior, cui⁹ fructus est rubeus

et grossus vt pua cerasa.sed fructus supio
ris speciei est niger ⁊ puus.Hec arbustula
siluestris est ⁊ in dictis sponte nascit locis.
Tamen si quis eā plātare desiderat nucle
is suis serat.vl plātulis eradicatis de loco
matris quo voluerit trāsferat.nec eius ra
dices multū sub terra demergat q̄ nec fossi
one leta nisi loc⁹ fuerit nimis adust⁹.mē
se februario vel martio est serēda. ¶Mutari
aut formari non eget nisi forsan q̄s mascu
lam velit ppter voluptatē aliquā in altum
extollere.Colligit eius fructus cū successi
ue sua nigredine vel rubedine maturitatē
fatetur.Eius lignū rubeū pulcrū ⁊ quod
ammodo variū est et odoriferū.cōpetitq;
verubus que suuz saporē carnib⁹ in ipsis
assatis cōferre dicunt.fiunt ex eo coclearia
satis pulcra.Fruct⁹ eius calidus ⁊ sicc⁹ est
⁊ multū valet cōtra frigidam tussim come
stus ⁊ in vino coct⁹.si vinū bibat ⁊ ipē fru
ctus edat ¶Remi eius cū fructu ⁊ frondib⁹
in aqua vel vino cocti ⁊ in vase ex mussa i
fecto cū ipso vino vel aqua calidissima po
siti ⁊ obturato vendone in eodem agitati
vasa mirabiliter liberant.ipsiq; saporez et
odorē laudabilē pstant

¶Incipit alia pars huius quinti
libri De arboribꝰ non fructiferis
et de omni vtilitate ipsaꝝ

¶Sufficienter
dictū est supra de arbo
ribus fructiferis ⁊ ō cul
tu ⁊ vtilitate ipaꝝ. Nūc
autē dicetur breuiter ō
nibus arboribꝰ ⁊ fru
ctibus infructiferis que
reperiūtur in ptibus nostris.et de vtilitate
ipsaꝝ ꝑm eundē ordinē alphabeti

¶De abiete
¶Abies piella et are
a re quasi eedē arbores sunt.nō eni
colunt.⁊ in alpibus ⁊ locis nimo
sis magne valde pueniūt. et omnes miro
modo directe in altū extollunt.Frōdes vi
rides omni tempore habent Ex ipsis fiunt
arbores ⁊ antēne magnarū nauium .qui
bus nulle alie arbores sufficere possent.op
time sunt omnibus operibus liccis edifici
orum.quia leues et rigide ⁊ diu durabiles
sunt.et assides facte ex eis vbiq; plurimuz
domū exornant.Fiunt etiam ex eis vasa vi
naria tam magna q̄z parua.sed in eis faci
le mutatur in acetum.Sed arexe precipue
competunt situlis in quibus aqua defertur
Nam abies ⁊ piella p̄ē facile viciant.

¶De amedano
¶Amedan⁹ que al
a nus vocatur est arbor que nō co
lunt .sed in locis palustribus et
aquosis precipue delectatur.Fabricis inu
tilis est sed necessaria si humidus loc⁹ fun
damentis palandus est.Nam sub terra ili
co radices viridis infixa emittit.et in gross
sata ex pluribus palis prope positis et in
vnum corpus redactis fortissimum ⁊ diu
durabile fundamentū facit. Item ex ea cō
uenienter incisoria fiūt ⁊ parapsides q̄bus
rarissime accidūt crepature

¶De asero
¶Aserus est arbor
a satis magna que in alpibus iue
nitur que optime conuenit cipbis
parapsidibus aliisq; rebus et incisoriis fa
ciendis et viellis ⁊ omnibus delicatis ope
ribus.quia eius lignum est album et soli
dum et valde politum efficitur.sed eius pa
rapsides faciliter per calorem scinduntur.
nisi facte sint de quartino id est .de ligno i
quattuor ptes sisso.aut de nodoso.id est.
de neruosa radice

¶De auorno
¶Aornus est ar
a bor parua que similiter circa al
pes oritur. Cuius median⁹ cor
tex datus in cibis aut potibus mirabiliter
ventrem laxat

De agnocasto

Agnuscast⁹ est fru
a tex id est arbustula parua q̄ om⁹
ni tempe viridis reperit⁹ In aquo
sis locis magis ⁊ in siccis minus. et eius li
gnum est duz. ⁊ eius folia sunt sicut folia
oliue sed sunt lenioza. Calidus est ⁊ siccus
in tertio gradu. Et ſm Auicennaz est cali⁹
dus in primo ⁊ siccus in secundo. Flores ⁊
folia competunt vsui medicine ⁊ magis flo
res q̄z folia. ⁊ flores quidē agnuscast⁹ vo⁹
cantur qui in vere colligūtur. ⁊ per annuz
tantū seruant et virides maiores sunt effi⁹
cacie q̄z siccati. Dicitur aūt agnuscast⁹ qa
libidinem reprimendo castū vt agnus la⁹
toxem reddit. Lectus ēt ex eo stratus libi⁹
dinem stringit pbibendo pollutionē ⁊ vir⁹
ge erectionem. vt dicit Auicēna. Fomēten⁹
tur etiā genitalia ex aqua decoctionis eius
⁊ succus potetur. Contra gomorreā deco⁹
quatur modicū castorei in succo eius et det
in potu. Item folia eius decoquātur i ace⁹
to addito castoreo ⁊ genitalia catbaplas⁹
mentur. Et nota q̄ que dā extinguunt libi⁹
dinem inspissando sperma vt semen lactu
ce pſilliū cucurbite. cucumeres. cu
curbite. portulace scariola. acetū campho
ra ⁊ similia. Que dā maniendo spiritus et
consumendo sperma vt ruta. maiorana.
agnuscastus. ciminū. calamentū. ⁊ anetuz
Hec enī sunt calida apertiua ⁊ ventositatē
exterminātia ⁊ soluunt. Item fomentum fa
ctum ex aqua decoctōis agnicastī matri⁹
cis exiccat supfluitates ⁊ ipsius angustat
orificiū. Cōtra litargiā valet decoctio agni
casti apij ⁊ saluie in aqua salsa ſ̄ ea fortis
ter capitis posterioꝛ ps fricet. Auicēna dic
q̄ suffumigat mulier cū vehemēs desideri⁹
um coitus adest ⁊ liberat et eius folia fugāt
venenosa.

De buxo

Buxus est arboꝛ
b que solidissimū croceū ⁊ pulcerri⁹
mū lignū habet q̄ pulcris frondi⁹
bus ⁊ viridib⁹ semp vestita est. Ex q̄b⁹ do⁹
micelle serta faciūt. Plātari pōt nō solū ſ̄
plātule radicate de stipite matricis euulſe
ponant. ſz etiā si rami ei⁹ frōdib⁹ denudati
infigant in terrā. Rasura hui⁹ ligni q̄a frī⁹
gida est ⁊ sicca decocta in aq̄ putei ꝓstrin⁹
git fluxum capilloꝝ. vt dicit Bialcordes
Tingit etiā crines si ei⁹ decoctiōe sepi⁹ ab⁹
luant. Ex ipsi⁹ lignis fiūt optimi pectines
⁊ cochlearia ⁊ manubria cultelloꝝ ⁊ calculi
⁊ rabule ceree. et omne op⁹ puū q̄ pulcer⁹
rimū lignū sculpēdū reḡrit. recipit enī ⁊ re⁹
tinet cōmode oēm formā

De brillo

Brill⁹ est arbustu
b la pua q̄ in aremis fluminū nascit.
q̄ pulcras valde vgulas ⁊ mitas emittit. q̄
colligūt de mēse aplis cū succ⁹ ei⁹ eis mouet
⁊ excoriciāt. Deinde fiūt ex eis corbes et ca
ueeamū ⁊ cauee calei siccādi ⁊ ꝓuādi. et ca⁹
nistra in q̄b⁹ panes ponāt ⁊ fruct⁹. Itē ex
radicib⁹ ei⁹ liganī manubria falciū ⁊ falci⁹
nelloꝝ q̄ ad incidēdū ligna ⁊ putādas vine
as necessaria sūt

De cypresso.

Cypress⁹ est arbor
c nota ⁊ pulcra q̄ viridis ſp existit.
⁊ iō libenter i clausſtris monachoꝝ
⁊ fratꝝ plātat. Ei⁹ ei lignū est valde odori⁹
fex ⁊ pulcrum ⁊ ex eo fiūt pulcerrime atq̄
odorifere alſides q̄s boies libēt ponūt i fū⁹
dis instrumētoꝝ musicoꝝ vt licij citbare ⁊
altoꝝ. ⁊ i oib⁹ opib⁹ delicatis. Hec arbor vt
ait Auicen. calida est i ꝑmo gdu ⁊ sicca in
ſcdo. Et q̄a dicūt q̄ ē frigida. folia et nuces
ei⁹ stiptica sunt. ⁊ ei⁹ folia delēt morpheā ⁊
ꝓsolidāt vulnera ⁊ nuces ei⁹ ⁊ ꝓfortāt neruos
⁊ roborāt mollificatoꝝ ⁊ stringūt etiā ⁊ de⁹
coctio nucis cū aceto delet dolorē dentiū

De canna

Canna siue arūdo
c nota ē Terrā desiderat mediocrit⁹
būidā ⁊ pinguē. Canneta fiūt hoc
modo. videlicet q̄ pastinata eq̄liter terra
de mense februarij et breuissimis scrobib⁹

vno pede distātib⁹. cānaꝝ oculi ꝑ scrobes singulas obruant. Si calida ⁊ sicca prouintia est valles hūidas ⁊ irriguas op⁹ est deputare cānetis. Si est humida regio locis medijs instituant sz succo villaꝝ subditis. Ligonisant vt vinee ⁊ ligonib⁹ in equalitate terre incidunt de mēse octobris et nouēbris. Sz si q̄ sunt antiqua cāneta mense februarij sarrient recisis q̄ sunt in radice purganda. id est. putrib⁹ male porrectis. et si q̄ gignendi nō habēt oculos. Ex cānis fiunt pali ⁊ ꝑtice vinearū ⁊ scorea quib⁹ inter se domus pauperꝝ distinguūtur. Et ꝑm Auicennā sunt vehemētis infrigidationis. Et folia canne radix ⁊ cortex ꝯferunt alopicie ⁊ abstergunt sordes. Et radix eius cum cepa siluestri extrahit carni infixa. Et lanugo que est eius flos quando cadit in aurez facit euenire surditatē quoniā inuiscat in ea ⁊ nō egredit.

¶ De fago

Fagus est arbor magna nascens in alpibus ex q̄ optime fiunt lancee ⁊ sellarum assides ⁊ libroꝝ. Itē fabricis vtilis est ī sicco. sed humore corrumpit. Isidorus autez dicit ꝙ glans siue fagi fructus est multum dulcis ⁊ nutribilis. eius medulla muribus est multū accepta ⁊ glires impinguat. turdis ⁊ columbis cōuenit. et eos nutrit. ⁊ ei⁹ carnes coquibiles facit. Eius ligni substātia operibus est apta sed non multuz durat quia libenter a vermibus corrodit. sed est valde necessaria vitree arti si nondum a vermibus corrosa est. quia ex eius cinere vitrū cū alioꝝ quorundā appositōe ꝑ ignis conflagrationē ꝑparat

¶ De fraxino

Fraxin⁹ est arbor satis magna q̄ in pinguib⁹ ⁊ hūidis nemorib⁹ delectat. Cui⁹ lignū satis igni cōpetit. ⁊ est optimū ꝑ circul' vegetū ⁊ tinaꝝ ⁊ salis curruū alias scal' turrium. Itē edificijs cōpetit exiccata ñ viridis dū tamē terraz nō ꝯtingat qꝛ statim hūore corrūpit. Ei⁹ etiā silua de tertio in tertiū vl' quartū annū incisa optimas ꝑ vineis profert ꝑticas. Plini⁹ aūt dicit ꝙ folia fraxini sunt vtilia ꝯ venenū. Nā succo exp̄sso potui dato ꝯ serpētes sūme auxiliat. tātaq3 ei vis est cōtra serpētes vt ei⁹ vmbrā vespertinam vel matutinā non attingāt. et si inter ignem ⁊ fraxini folia ponit serpens ī ignez potius q̄z in fraxinū fugiet. Et ei⁹ cortices et folia ventrē stringunt ⁊ vomitū ex defectu virtutis cōtentiue factū si cum aq̄ pluuiali ⁊ aceto decoquant ⁊ sup stomachuz apponant. Et est arbor calida ⁊ sicca ī scdo gradu. vt dicit Palladius

¶ De fraxinagolo

Fraxinagolus est arbor fraxino in frondib⁹ ⁊ lignis similis q̄ in locis domesticis seu cultis delectat. Hec arbor fruct⁹ quosdam siue granula ꝑua ꝓducit que nigra sūt qñ existunt matura ⁊ valde dulcia sz q̄si nihil supra ossa ex pulpa habēt. Itē exiccata mlt'is mensibus cōseruant

¶ De fusano

Fusan⁹ est arbor parua q̄ in alpib⁹ orit ex cuius ligno fiunt optime fuse ⁊ viellaruz archeti

¶ De genestra

Genestra est quedā arbustula adeo ꝑua ꝙ plimū ad herbe naturā accedit q̄ ī montib⁹ ⁊ locis macerrimis aut etiā maritimis orit. Et flores facit valde pulcros q̄b⁹ prosertis domicelle vtūt ⁊ ex ramuscul' ei⁹ deficiētib⁹ iūcis pñt palmites vineaꝝ ligari. It ex genestra ꝑt fieri stupa q̄ loco canabi vl' lini succedere pōt.

¶ De Iuo

Iuus. id est taxus est arbor ꝑua q̄ in alpib⁹ ⁊ mōtibus eis ꝓximis īuenit q̄ optima ē ꝑ balistis ligneis ⁊ arcub⁹ faciēdis

De oplo

Oplus est arbor satis magna que lignū habz valde albū ⁊ pulcrū quasi asero sile ex q̄ fiunt optima iuga boū. Incisoria etiā ⁊ parapsides ⁊ assides ꝑ delicatis opibus faciendis

De populo et albaro

Opulus et albarus quasi similes sunt in magnitudine ⁊ forma frondiū. sed populus magis in altū extollit ⁊ eius lignū nō politur. Albar⁹ vo magis ꝑ latera ramos extendit. et eius lignū est albius ⁊ pulcri⁹ ꝑ assidibus faciendis. edificijs in sicco satis competunt licet longissimo tempe nō durēt. locis humidis ⁊ arenosis p̄cipue populus letatur. in montib⁹ et locis saxosis ⁊ cretosis durare nō possunt. Plantāt ramis annalib⁹ vel biennalibus aut etiā maioris etatis in terra infixis ⁊ facilime comp̄hendūt. Item compertū est albarū incidi et q̄cunqz inerint fragmina incisure. inde quasi siluā spissam nasci. Potest etiā hoc euenire ex pullulatione radicū que circa precisam arborē vniuersam occupāt terraz in supficie eius. ꝓpter qd etiā prefate arbores plurimū inueniunt obesse vineis ⁊ frumētarijs agris. Populus habet hoc ꝓpriuz q̄ si estiuo putet tempe facile perit aut infirma ⁊ scabrosa efficit. Dicit autē popul⁹ eo q̄ incisa pullulat ad modū populi. vt dicit Isidorus

De rosarijs

Rosaria nota existūt Sūt aūt quedā alba quedaz rubea. Et iterꝫ q̄dā domestica ⁊ q̄dā siluestria sunt Alba vo tā domestica q̄z siluestria fortes ꝯstituūt sepes. qr mltas et fortes habēt spinas ⁊ oēs adeo retortas q̄ ꝑ eas volētes ingredi retinēt violēter. Sz rubea rosaria debiles virgulas ⁊ spinas ꝑducūt. Plantāt aūt plātulis ⁊ virgultis i ꝑuas ꝑticulas diuisis ⁊ i seminario satis. aut semib⁹. Et semia q̄dē sunt q̄ i pomulo rubeo sunt collecta q̄ꝝ maturitas ad plantandū apta cognoscit cū p⁹ vindemias colorē fuscū ⁊ molliciē q̄ndā hn̄t. Si q̄ sūt rosaria antiq̄ circū fodiūt ⁊ ariditas vniuersa recidit. Itē q̄ rara sunt pn̄t virgaꝝ ꝓpagine repari. Rosa frigida est in p̄mo g̃du. sicca in scd̄o. viridis ⁊ sicca cōpetit vsui medicine. Siccant aūt aliq̄ntulū ad solem. et possunt ꝑ trienniū seruari. Cū receptio rosarum inuenit sicce ponēde sunt in medicinis qr facili⁹ ꝯterunt. Ex viridib⁹ autem fit mel rosatū. zuchaꝝ rosatū. electuariū de suco rosarū. Syrupus rosatus oleū rosatū. ⁊ aqua rosata. Mel rosatū sic fit. p̄mo mel despumet deinde colet. postea addant folia rosaꝝ abiectis stipitib⁹ ⁊ quibusdā albis q̄ sunt in ꝑte inferiori ⁊ minutatim incisa ponant ⁊ fiat decoctio aliq̄ntula. ⁊ signū decoctionis ei⁹ est odor ⁊ color rufus in septem libris mellis vna rose ponat ꝑ q̄nqz annos seruari pōt. Et habet virtutē cōfortandi ex aromaticitate. mūdificādi ex melle. Competēter dat flegmaticis colericis et melancolicis in hyeme ⁊ estate debilitatis cum mulsa facta ex aqua et melle rosato. ad mundificationem stomachi ex frigidis humorib⁹ mel rosatū cū aqua decoctiōis seminis feniculi tribus granis sal' additis. Vel s̄m Nicolaū fit hoc modo. In decem libris albi ⁊ purissimi mell' despumati succi recentiū rosarum libra vna ponat. et in cacabo ad ignē posito cum bulire ceperit: viridium rosaꝝ cū forficibus vel cultello i cisarum libre quattuor addant ⁊ tādiu buliat q̄ ad succi cōsumptionē redeat. ⁊ cum bulierit semper agitetur et in ficili vase repositus. quanto magis tenebitur. tāto melius erit. Cum aqua frigida sumptum stomachū confortat ⁊ constipat. et cuz calida mūdificat. detur in mane ⁊ in meridie. Eodē modo fit mel violaceū ⁊ valz tipice febricitantib⁹ cū calida aqua datū. Zuchaꝝ rosaceū sic fit. folia rosarum viridiū pistata cum zucharo bene ꝯterant ⁊ ponantur in

vase vitreo ꝑ triginta dies ad solem ⁊ q̄ti-
die moueant̄ vt bñ misceant̄. In quattuor
libris zuchari libra vna rosaꝝ ponat̄. ⁊ po-
test ꝑ trienniū seruari. Virtutē habet con-
stringendi ⁊ cōfortandi. ⁊ valet ꝯ dissinte-
riam. lienteriā. ⁊ diarriā ex debilitate virtu
tis cōtentiue factā. Item valet ꝯ vomitum
colericū. contra sincopim ⁊ cardiacā passi
onem cū fit ex calefactione spiritualiū det̄
cum aqua rosata. Electuariū de succo ro-
sarum sic fit. Recipe zuchari succi rosaruz
ana librā vnaz ⁊ vncias quattuor. sandali
trium generꝝ ana dragmas sex. spodij dra-
gmas tres. dyagridij dragmas. xij. cāpho
re dragmā vnā. Tempera ad modum ele-
ctuarij cū syrupo facto ex zucharo ⁊ rosaꝝ
succo ⁊ detur cū aqua calida ad modū ca-
stanee in matutinali hora. valet aūt cōtra
guttā calidā ⁊ colerā rubeā purgat. Et cō-
ualescētes tertianarios q̄tidie purgat sine
molestia. ⁊ reliquias maloꝝ humoꝝ q̄ ibi
remāserunt potēter educit. Syrupus rosa
tus sic fit. Quidā decoquunt rosas ī aqua
⁊ in tali aqua rosata addunt zucharū ⁊ fa
ciunt syrupū. Alij autē faciunt ponere ro-
sas in aliquo vase habente strictū orificiuz
⁊ superinfundunt aquā feruentez ⁊ dimit-
tunt isti stare donec aqua sit rubea. et inde
faciunt syrupū. Alij conterunt rosas viri-
des ⁊ succum exprimūt ⁊ in tali succo faci-
unt syrupum. ⁊ hic est optimus. Et nota ꝙ
syrupus factus ex recentib⁹ rosis prius ali
quantulum laxat. postea cōstringit. factus
vero ex siccis in principio ⁊ in fine ꝯstringit
Contra fluxū ventris ⁊ vomitū colericum
detur cū aqua pluuiali vel rosata. febrici-
tantibus post minutionē cū aqua frigida
potui det̄ cōtra sincopim similiter. Scd̄m
Nicolaū sic fit Accipe rosas recentes ⁊ po
ne in vase ꝑse ⁊ in caldario pone aquā do
nec bulliat ⁊ bullientē sup̄ rosas predictas
infunde ⁊ postea ipsum vas tege ne fum⁹
exeat. ex quo aqua ibi refrigueri rosas in-
de eijce ⁊ alijs recentib⁹ aquā bullitaz ean
dem iterū superinfunde mutādo rosas do
nec aqua illa rubea fiat. De hac aūt aqua
quattuor libras accipe ⁊ in quattuor libris
zuchari infunde. Cū autē bulire incepit al
bumen ouoꝝ aliqd̄ cum zuchari aqua fri-
gida multū agitata donec spumescat con-
cutias ⁊ illā spumā in syrupo bulliēte spar
gendo infunde. ⁊ cū quasi nigrescere illa in
ceperit suauiter cū cacia remoue. ⁊ iteꝝ ali
am infunde donec clarus fiat syrup⁹. Et
cum cepit syrup⁹ quasi filū facere si cū di-
gito tetigeris aut cacie dependēs adhere-
at coctū est. ⁊ valet calori ⁊ siccitati febriuz.
sitim reprimit cōfortat ⁊ constipat. Eodez
modo fit syrupus violaceus ⁊ syrup⁹ ne-
nufarinus qui valent cōtra maximos ca-
lores in acutissimis egritudinibus. Oleū
rosatū sic fit. Quidaz decoquunt rosas in
oleo cōmuni ⁊ colant. Alij terunt rosas vi
rides in oleo ⁊ vase vitreo soli exponūt ꝑ
dies q̄nquaginta. ⁊ hoc est bonū. Scd̄um
Nicolaū fit hoc modo. In duabus libris
olei cōmunis abluti libra vna viridiuz ro-
sarum aliquantulū cōcussarū ponatur in
olla posita plena sup̄ ignē in caldario ple-
no aqua suspenso ⁊ tādiu buliāt donec aq̄
tertia p̄s minuat̄ qd̄ demū albo panno li-
ni immissum torculari exp̄mat̄. Eodē mo-
do fit violaceū sabatinū ⁊ mirtinū oleum.
Et valent ista olea ꝯ acutas ⁊ ꝑacutas in-
uncta sup̄ epar ⁊ pulsus timpora ⁊ plātas
manuū ⁊ pedū quoniā calorē extinguunt
Aqua rosacea fit multis modis. Nā q̄daz
habent patellā plumbeā quā ponunt sup̄
quodā texto inuerso cui est ab vna ꝑte ho
stium. vñ sub eo ponit̄ ignis ⁊ inter textuz
et patellam est cinis grossitudinis duoruz
digitoꝝ ne aqua saporem fumi accipiat. et
circa textum est fornacella parua de lapi-
dibus ⁊ luto facta. Deinde patella rosis ī
pletur ⁊ capellum plumbeū ponitur supra
ipsam ita ꝙ versus partem vnde aqua ro
sata egreditur aliquātulum pendeat. ⁊ ig-
nis cōtinuo sit sub ipsa patella. tantumqz
rose dimittuntur in ea ꝙ in eis sit humidi
tas consumpta. et tunc reijciuntur ⁊ alie re
centes in earū loco ponūt̄ ⁊ in aliq̄ vase vi
treo sub pipio capelli posito aqua recipit̄.

Deinde in engbestarijs ad solem posita q̄ busdam dieb⁹ decoquenda relinquitur ⁊ seruatur. Alij volentes omnē saporē fumi ⁊ odorez euitare in aqua rosata ponūt patellam predictā ⁊ capellū in cacabo aq̄ pleno. atq; ita ī fornacella disposita ꝙ ab vna parte possit in eo aqua īmitti que loco ei⁹ que ab igne consumit̄ succedere possit. ⁊ h̄ est optima. Et quidā in filo folia rosarū posita in vase vitreo ⁊ suspensa ne vasi ab aliqua ꝑte adhereant soli exponūt ⁊ desup adeo claudunt ꝙ vapor rosaꝝ exire n̄ possit. ⁊ hec est melior que esse possit Tn̄ valde parum ⁊ cū nimio labore fieri potest. Habet autē virtutē confortandi ⁊ cōstringendi. Contra fluxum ventris ⁊ vomituz colericum detur aqua rosata simplex vl' aqua decoctionis masticis ⁊ gariofilorū ⁊ precipue contra fluxū ex debilitate virtutis contentiue vel acumine medicine qn̄ ipsa nimis ducit ꝓuenientē. Sincopisantibus et cardiacā patientib⁹ detur in potu ⁊ super aspergat̄ faciei. In colirijs cōpetenter ad oculos ponit̄ ⁊ in vnguentis ad faciem q̄ abstergit pannū faciei ⁊ subtiliat cutē Rose sicce naribus apposite cerebrū cōfortant. ⁊ reparant spiritus. Contra fluxū ventris ex colera detur aqua pluuialis in qua rose sint decocte. ad idem valet emplastruz ex rosis ⁊ albumine oui ⁊ aceto positū sup renes ⁊ pectinem. Contra vomituz fiat decoctio ī aceto ⁊ spongia marina intincta ori stomachi supponatur. Contra sincopim detur aqua decoctionis rosarū. detur etiā puluis in ouo sorbili. Item contra ruborez oculoꝝ si sentiat̄ pūctura valent rose cocte in aqua ⁊ cathaplasmate. Antea dicit̄ flos rose qui interi⁹ reperitur. valet autē contra fluxum ventris ⁊ vomitū. Itē puluis eius vue suppositus humiditatez eius cōsumit Et nota ꝙ succus rosarū viridium in vase vitreo potest seruari per annū. Auicenna dicit ꝙ rosa rectificat fetorem sudoris quādo in balneo amministrat̄. Et emplastruz de rosis coctis ⁊ ꝯtritis ⁊ nō expressis positum sup apostemata calida ea soluit.

De rore marino

Ros marinus est

r quedā arbustula parua odorifera que semp habet frōdes virides que quasi assimilant̄ zanipro ⁊ scope. In marinis locis p̄cipue delectat̄. et ideo ros marinus appellat̄. Plantat̄ autē plantulis de radice matris diuulsis. Item ramis in terrā infixis his mensib⁹ q̄bus alie fiūt plātationes. Calidus ⁊ siccus est sed excessus eius non determinat̄ in gradu. Folia ei⁹ et flores competūt medicine ⁊ flos eius dicitur anthos. Unde dyantos electuariuz fit ex eo. Arbustula ipsa etiaz lanotides dicit̄ vel detrolibanos. vnde cum istoꝝ receptō inuenit̄ folia debent poni. Flores autez aliquantulū desiccati ad solem per annū silr seruantur. et folia habēt virtutē confortandi ex aromaticitate. dissoluendi ex caliditate. extergendi mūdificandi ⁊ consumēdi ex siccitate. et dyaforeticā ex caliditate. Cōtra sincopim ⁊ cardiacā detur dyantos cuz vino. Item fiat decoctio floꝝ in vino ⁊ tale vinum detur patiēti. Contra frigiditatez stomachi ⁊ ad digestionē ꝯfortandam detur dyantos vel vinū decoctionis florū et masticis. Cōtra dolorē intestinoꝝ ⁊ stomachi ex ventositate detur vinū decoctionis eius et cimini. Et cōtra cerebri frigiditatem fiat eius decoctio in vino ⁊ patiens capite cooperto fumū recipiat. Contra humiditatez vue acetū vel vinum decoctōnis eius gargarisetur. Contra stranguiriā ⁊ dissinteriā flores vel saltē folia decocta in vino cathaplasment̄. Ad mundificationē matricis et conceptū iuuandū. fiat fomentū circa pudenda ex aqua decoctionū eius. flores autē in oleo decoctos supponūt sibi mulieres

De rubo

Rubus notus est

r Competit sepibus faciēdis. quia eas fortes et spissas ⁊ pūgētes facit. Sed ꝑ se non mltū ꝯpetit nisi plātas arborum vel aliaꝝ spinaꝝ admixtas habeat

quibus sustineat. que adeo sint solide q̄ n̄ flectant ⁊ destruant ab eo. Plantat autez plantulis suis que facile inueniunt vbi rubi capita tangūt terrā. quia ibi statim radices emittūt. Itē plantat seminib⁹ suis mature collectis ⁊ siccatis ⁊ vsq; ad initiuz veris seruatis ⁊ tunc seminatis. Fructus ei⁹ sunt mora que mulieres ⁊ pueri comedūt sed optima sunt ꝑ porcis. Rubus calidus ⁊ siccus est vt quidā dicūt. Constantin⁹ tn̄ dicit summitates ei⁹ esse stipticas ⁊ valere cōtra vsturas ⁊ calida apostemata. vn̄ videtur q̄ sit frigida ⁊ sicca. Cōtra ruborem oculoꝝ cortices ei⁹ cum vitellis ouoꝝ conterātur. ⁊ addito croco oculis supponant. Cōtra quaslibet vsturas cera mūda resoluatur postea addat oleum rosatū. deinde succus turionū eius in maiori quantitate Contra calida apostemata folia summitatum trita cū aqua rosata supponant. Contra dissinteriā succus turionū eius cuz aq̄ ordei ꝑ clistere immittat. vel ex turionibus cū albumine oui ⁊ aceto fiat emplastrū super pectinem ⁊ renes Si sit vicio supioruz lenticula aliquantulū exusta in succo eius detur ad manducandū

De salice

Salix est arbor nota sic dicta eo q̄ plātata facile ī altum salit. Hec arbor in locis hūidis ⁊ arenosis siue solutis delectat et non multū ꝓfunde radices facit. Plantat optime si terra ꝑforata cū palo aut foraterra: planta biennalis in ꝑte inferiori acuta foramini fortit̄ imprimat ⁊ vsq; quasi ad superficiez foramen ex sabulo impleat vl' terra soluta. si terra vbi plantata sit cretosa existit demū creta supponatur. Q, si soluta est terra in qua plantat sufficit si ex eadem impleat foramen. cui multū ꝓderit si eisdē cardinibus quib⁹ in salice steterat oꝑponatur. Fit aūt eius plātatura de mense octobris ⁊ nouēbris aut februarij. et meli⁹ mense martij cū iam ipsis plātis adhuc sup salice existentib⁹ viridis succus infundat. Eis autē plātatis mense aprilis ⁊ maij abradatur quicq̄d in stipite ꝑter superiorez oritur ꝑtem. Tertio quoq; aut quarto anno inciduntur omnes equaliter sex pedib⁹ supra terrā. Sed si duob⁹ tantū pedibus sup terrā ipsius formaret stipes ꝓceriores ꝓduceret perticas ⁊ longiori tꝑe duraret. q̄a hec arbor tanto in ramis erit fecūdior. quāto ē terre ꝓpinquior ⁊ est ad incidendū aptior. Verūtamen si est in loco animalib⁹ exposito magis timet corrosionē ipsoꝝ. que octo vel decem pedib⁹ a se inuicē distare debebunt. ne si nimis spisse fuerint superfluis vmbris perimāt ea que seminātur ī agris De tertio in tertiū annū pertice incidūtur videlicet subtiles iuxta salicez. ⁊ grossiores tribus vel quattuor digitis ab eo remote. incidant rotunde. vel nō multum oblique Et quicq̄d est in salice siccū vel mortuum amputet. nec fiant in eo cauaze remote. sed paulatim equaliter ꝑ omnia diffundātur Ex hoc enī modo perticas ꝓceriores et minus ramosas efficiēt. et tꝑe longiori durabunt. Et nota q̄ si eo anno quo nō incidūtur amputent vimina ꝑua inutilia remanentia mai⁹ suscipiēt incremētuz. Ex ligno salicis solido ꝑ perticis faciendis nō absciso fiunt trabes ⁊ materie dom⁹ satis bone. ⁊ ex grossis fiūt assides ⁊ conche ⁊ parapsides incisoria ⁊ multa vasa vinaria. Ex ꝯcauis vero fiūt aluearia ⁊ situle ⁊ sextaria. ex perticis fiunt vinee. ⁊ ex eis ⁊ viminib⁹ fiūt sepes ⁊ clausure curiaꝝ ⁊ porticuū et mlta alia vtilia. Hec arbor ꝯpetit medicine vsui s̄m corticē folia ⁊ flores. habet autē virtutē cōstringēdi ⁊ ꝯsolidādi. Contra dissinteriam succus expressus ex folijs ⁊ potui dat⁹ valet. Contra vlcerationē intestinoꝝ ex dissinteria factā detur puluis corticis ei⁹ cōbusti in aliquo potu. Idem puluis vlcerationes exterioꝝ partiū consolidat. Idē puluis vt testatur Diascorides cuz aceto potui datus ⁊ cum aceto cathaplasmat⁹ neruos verrucas ⁊ poros curat. Itē folia salicis respersa aqua ponenda sunt circa febricitātes. Isaac autē dicit floris seu seminis

salicis hanc esse virtutē vt si qua mulier illud in potu sumpserit filios nō generat sed efficitur infecunda

De sauina

Sauina est arbor satis pua que semp viridis est. et habet folia q̄si cypresso similia. Hec arbor satis cōmode viuit in omni loco Et libēter plantat̄ in viridarijs ⁊ in claustris religiosoꝝ. quia circulis ⁊ perticis iuxta eā positis ramos cōueniēter vndiq; expādit Plantat̄ autē ramis sicut de buxo dixi in terrā infixis. Hec arbor calida et sicca est ī tertio gradu. cui⁹ folia competūt medicīe. ꝑ biennium seruari possunt Vinū decoctionis ei⁹ valet cōtra dolorē stomachi ⁊ intestinorū. Itē decocta in vino valet ꝯ stranguriam ⁊ dissinteriā. Cathaplasmata etiā valet contra dolorē iliacū. est enī dyaphoretica ⁊ diuretica. Fomentatio etiam ex aq̄ decoctionis ei⁹ in vino valet cōtra p̄dicta. ⁊ etiā menstrua ꝓuocat ⁊ fetū mortuū educit. Item decocta cū oleo ⁊ supposita idem melius operat̄. Cōtra tenasmon ex frigida causa valet si fiat decoctio ei⁹ in aceto ⁊ vino ⁊ fumū inde patiēs recipiat.

De sambuco

Sambucus est arbor nota q̄ in sepib⁹ nascit̄. et ramis in terrā infixis plātata faciliter comp̄hendit. Ex cui⁹ ligno grosso vel mediocri fiunt arc⁹. et ex grosso nō nodoso fiunt optime sagitte. Itē fiūt cannelle tinatiorum ⁊ vegetū ex ei⁹ ligno. Virtus ei⁹ est calida et sicca in secundo gradu. Medicine cōpetit p̄ncipaliter cortex eius. secūdo folia et flores virtutē habet diureticā attractiuam ⁊ purgatiuā Cōtra quotidianā p̄cedēte purgatione añ horam accessionis detur vinū decoctionis corticis mediani sambuci Itē succus sambuci ꝑ se datus vel cū melle lūbricos interficit. Ad menstrua ꝓuocanda succus corticū pessaginetur vel folia cathaplasmentur. fomentū ex aqua salsa decoctionis corticū ei⁹ tumorē pedū soluit ⁊ dolorem exterioꝝ partium

De sicomoro

Sicomor⁹ est quedam arbustula pua quasi assimilatur sanguino ī forma ligni. que pulcras valde ꝓducit v̄gas. et ei⁹ cortex ē pulcerrim⁹ ⁊ adeo adheret ligno q̄ ex eo fiunt pulcra manubria cultelloꝝ ⁊ nascit̄ in nemoribus ꝓpe alpes

De sanguino

Sanguin⁹ est arbor similiter pua que multū pullulat in sepib⁹. et eas valde inspissat sed spinis caret. et pulcras et solidas virgas ꝓducit ex q̄bus fiunt breuexilli ad auiculas cū noctua capiēdas. ⁊ vimina ipsi⁹ texēdis telis optima sunt

De spina alba.

Spina alba est arbor satis pua q̄ optima est ꝑ sepibus. q̄a valde acutas h̄z spinas. nec in radicib⁹ ꝑ agros pullulat. Et ī se optimam recipit insitionē. nespila ⁊ pirus et malus in ea facile comp̄hendūt. sed ad debitum augmentū ꝑuenire nō possunt propter īequalitatē magnitudinis eaꝝ. Lignū habet albū et solidū. Ideoq; cōpetit pixidibus ⁊ coclearib⁹. Plantat̄ autē plantulis que inueniunt̄ in stipitib⁹ matrū sub terra modicū nate que aliquas sub terre superficie radiculas ꝓduxerūt. Vel ex eis plantulis que ī magna quātitate inueniuntur nate in arenis in locis valliuz ad quas fluminum torrētes semina ꝓduxerūt. Potest etiā ex ipsis seminib⁹ post vindemias collectis seminariū facere ī locis arenosis ⁊ solutis. et inde post biennium ad loca sepiuz commode transferre. Hec arbor frigida et sicca est in primo gradu. et ei⁹ decoctio cōfert instrumentis iūcturaruz ⁊ podagre et mollificationi stomachi

De spina iudaica

Spina iudaica melior omnib⁹ est ꝑ sepib⁹. q̄ in quolibet folio duas habet spinas. vna videlicet rectā. magnā ⁊ acutissimā. ⁊ aliaz ꝑuā. retortā ⁊ spissam. q̄re sua pullulatiōe fortē constituit sepem

De spina ceruina

Spina ceruina nō multū sepib⁹ cōpetit. q̄ nō est bñ spinosa. sz ex ea optimi ꝑ vineis fiunt pali q̄ sub terra lōgo tpe durant

De scopa

Scopa est arbustula valde ꝑua. similis quasi zani procui⁹ radix est rotūda ⁊ adeo dura ⁊ nodosa q̄ ex ea optimi fiūt cipbi si bene solida inueniatur

De tamarisco

Tamariscus est arbor calida ⁊ sicca in secūdo g̃du. Vinū decoctōis ei⁹ valet ad opilationē splenis ⁊ epatis. Itē stranguiriaz dissoluit ⁊ pl⁹ in cibo cocta. Ad idez valet frequēs bibitio cū vase ex tali ligno facto. Cortices aūt sunt maioris efficacie q̄z folia

De vlmo

Vlmus est arbor nota que omnez aerē sustinere potest ⁊ terrā desiderat pinguē vt optime cōualescat. nec cretosam neq̄z solutam recusat. Que plantat̄ plātulis cuz radicibus inuētis que facile cōualescunt. Hec arbor optima est vt vites sup eā ascēdant. Ex ligno eius fiunt trabes ⁊ materie domoꝝ. licet nō diu durent in eis. Itē fiūt ex eo muzoli rotaꝝ ⁊ fusoli molendinoruz ⁊ scale turrium ⁊ bis valde competit Item fiunt mazi ad ligna scindenda ⁊ vasa vinaria stringenda. quia tenax est ⁊ non facile scinditur lignū eius. Itē fiunt furce et furcones. ⁊ competenter omnia instrumenta que tenacitatē habent vt potius curuent̄ q̄z rumpant̄ aut scindant̄ Et folia quidem eius optima sunt ꝑ pabulo boū

De vinco

Vincus est arbor nota que plantatur vt salix quia eiusdē est nature. et ideo conuenienter in ea inseritur. Et hec quedā facit virgas croceas quedā nigras quedā rubeas Item que in loco calido ⁊ exili oritur tenaciores virgas producit. Que vero in vmbris aut in loco pinguissimo oritur minus tenaces fac̄. Itē ē alia spēs vincoꝝ q̄ gorre vocāt̄ q̄ optimi sūt ꝑ tinis ⁊ vegetib⁹. q̄ longas ⁊ ramul̄ carētes ⁊ in sūmitate grossas ⁊ valde tenaces virgas ꝑducunt. ⁊ hec quidem facillime radices emittit ⁊ comp̄hendit si ex virgis fiunt frusta vno pede minora ⁊ in terra infigantur duob⁹ solum digitis supra terrā relictis. que nullo tempore in stipite altius ascendere debet. Ex eis etiam fit optimū gorretū. si in loco soluto plātentur vndiq̄z vno pede distātes. q̄d singulis annis incidi debebit

De vindecto

Vindectus est arbor satis bñ nota que nō efficitur magna. et in locis delectat̄ aquosis ⁊ palustrib⁹. ex qua fiunt pro vineis cōpetentes pali ⁊ magis sub terra durantes q̄z pali fraxini aut vlmi

De zuuro

Zuurus est arbor cui⁹ cortex grossus est ⁊ optim⁹ ad planulas et zunaros. q̄ singulis trib⁹ annis vel quattuor ab arbore sua tolli dicitur et renasci. quod est contra naturam corticis aliarum arborum q̄ excorticate siccantur. Est enim cortex in arboribus sicut corium in animalibus. cuius si q̄ pars abscisa sublata fuerit non renascetur in eodem statu. sed cū deformitate et maxima cicatrice

Incipit liber sext⁹ De ortis et de natura et vtilitate tā herbarū que serūtur in eis q̄z ceterarū que ī alijs locis sine hominis industria naturaliter nascuntur

Tractaturus de ortis ⁊ īdustria cult⁹ ipsarū ⁊ de oīb⁹ herbis q̄ ꝓpter alimētū humani corpis serunt̄ in eis dicā etiā mixtim ſm ordinez alphabeti de his q̄ sine hominis ministerio ex ipsa elemētorū cōmixtione in alijs nascunt̄ locis q̄b⁹ frequēter vtimur vt earū v̄tute corpa in aliquam egritudinē lapsa ad salutē reducāt̄. vl̄ ante lapsum sana seruent̄. Hui⁹ nāq̄z cognitio valde vtilis erit oīb⁹ ⁊ p̄cipue habitātibus rura vbi medicinarū cōpositarū copia non habetur

De virtutib⁹ herbarū in cōmuni

Dicim⁹ q⁹ arbor sola pfectā plāte ꝯtingit naturam ⁊ in ipsa qualitates elementales magis recedūt ab excellētijs quas habent in ip̄is simplicib⁹ elemētis. Herbe autez et olera ſm minorē satis rōnem accipiūt nomen plāte. ⁊ q̄litates elemētales ī ipsis magis sunt acute. ⁊ min⁹ ab excellētijs simplicium elementorū recedētes. ꝓpter qd̄ etiaz sunt minores eo q̄ a p̄mo humore pinguescente in terra min⁹ recedūt. nec alte eleuāt̄ ꝓpter debilē virtutē aīe vegetabilis ī ipsis quo aūt viciniores sunt elemētis eo viciniores sunt materie. ⁊ forma q̄ est vegetabilis anima nimis vincit in eis ⁊ ꝓpter hoc sunt efficaciores ad transmutandū corpa. et iō magis sunt adhibite medicinis q̄z aliquid aliud. Dico igit̄ vt ait frater Albert⁹ theutonicus phs egregi⁹. q̄ quasdā qualitates habēt a cōponētib⁹. quasdā a cōpositione quasdā a specie ſm se. A cōponētib⁹ vero habēt frigefacere ⁊ calefacere humectare ⁊ exiccare. A cōpositōe v̄o habēt has qualitates fractas ⁊ aliq̄n adherētes ⁊ aliquando subtiles ⁊ penetrātes. quoniā mlte earū nisi haberēt calores fractos in humido p̄cipue ⁊ frigido absq̄z dubio ea q̄bus adherent exurerent ⁊ incenderēt. Idē aūt est de frigiditate quoniā nisi fracta esset mortificaret. Similiter aūt est de humido ⁊ sicco adhuc aūt calor nō staret adherēs in floribus nisi teneret̄ ab humido et a sicco aliq̄ntulum passo. nec siccū penetraret nisi subtilitatē accipet ab humido. ⁊ acumen a calido. et retinentiā a frigido ⁊ detentionez. A specie aūt habēt q̄litates et opatōes mltas ⁊ mirabiles. sicut q̄ aliqua virtute purgat colerā vt scamonea. ⁊ aliqua v̄tute purgat flegma vt ebul⁹. ⁊ aliqua melancoliā vt sene. et sic de alijs. Has enī v̄tutes nō habēt a cōponētib⁹ elemētis. neq̄z ab ip̄a cōpositione quoniā cōpositio nō dat v̄tutem sed virtuti cōponētis ipsa dat modū agēdi vl̄ patiendi. sed sunt opatōes iste ⁊ qualitates a tota specie causate a v̄tutib⁹ celestibus. ⁊ a v̄tute anime. nō enī vnq̄z calidū purgarz sed poti⁹ cōsumeret nisi a v̄tute celesti causaret̄ hec opatio. Sicut eī in intellectu practico sunt forme p se mouētes corpus eius in cui⁹ sunt intellectu. ⁊ in estimationibus animaliū sunt forme que mouēt animalia ita sunt forme a motorib⁹ orbiū p figuras stellarū infuse generabilib⁹ q̄ sūt forme etiaz mouētes p seipsas ad quedā ad que q̄litates elemētales p illū modum nullo modo mouēt. Expimento aūt scim⁹ formā femīe in intellectu existētem mouere ad venerea p seipsam. et ip̄a sibi mouet in corpe instrumēta et mēbra p que exercet̄ coit⁹. Et similiter forma artis p seipsam mouet ⁊ q̄rit instrumēta ꝯueniētia fini suo Et ſm hūc modū efficaciores sunt motores orbiū mouētes formas influere suis materijs q̄s mouent motu stellarū et celi q̄z sit aīa in influēdo formas tales corpi sibi ꝯiūcti. He autē forme obtinētes materias generabilium ⁊ corruptibiliū mltis ꝓbant̄ effectib⁹ in lapidib⁹ et plātis. Sūt enī multi effect⁹ lapidū et plātarū q̄ expimento accipiunt̄ in eisdem

in quib⁹ studēt magici ⁊ mira p eos opāt Et iste opatiões sunt q̄ nec cōponentiū ele mentoꝝ sunt nec cōpolitōis ipsi⁹ p̄m se. ſz sunt formaꝝ p̄m q̄ influre sūt ab intellectu alib⁹ ⁊ sepatis subst̄ātijs. Empli⁹ aūt scien dū est q̄ materia nihil agit p se sed oīa pati tur. ⁊ nō sunt nisi tria formaliter in plantis Forme enī q̄ sunt in eis aut sunt cōplexio nales aut celestes aut aīales ex aīa vegeta bili q̄ est i eis. Et forma quidē cōplexional' est in eis absoluta ⁊ sepata. Absoluta vo ē vt calor ⁊ frig⁹ humiditas ⁊ siccitas. ⁊ iste absolute forme variant maxime p̄m duo q̄ sunt in plātis quoꝝ vnū est elemēti cōpo nentis quātitas p̄m virtutē In vna enī est pl⁹ caloris in alia pl⁹ frigoris. Aliter aūt p qd̄ variat ista forma in agēdo est loci natu ra in q̄ crescit. Plāte ei habent q̄litates lo coꝝ in q̄b⁹ crescūt. ⁊ p̄m diuersitates clima tum variat actio qualitatū ⁊ plātaꝝ. Plā te radicis⁹ terre adherēt. ⁊ habēt pl⁹ de qua litate loci q̄z cetera q̄ sunt mobilia de loco ad locū. q̄zuis enī innumerabi'ia p̄m locū sint imobilia. tñ sunt dura nō sugentia lo coꝝ pp̄rietates. ⁊ iō nō tot q̄ plāte acq̄rūt locoꝝ pp̄rietates. Que etiā molles sunt p̄ mitus ⁊ maxīe berbe ⁊ sugūt nutrimētum suū a locis sicut a ventre q̄dā. Cōparatiue aūt iste eedē q̄litates ⁊ acuunt ⁊ frāgūt. ca lor enī acutt siccī dominio. Frāgit aūt ⁊ ebe tat ab aquea humiditate ⁊ inde fit q̄ aliq̄n due plāte būt duas caliditates eq̄les p̄m el sentiā. ⁊ tñ ineq̄liter agunt p̄m ea. q̄ calidi tas vni⁹ acuta est ⁊ alteri⁹ fracta. inde etiaz fit q̄ vna forti⁹ agit in pfundo. altera i sup ficie forti⁹. q̄ enī est in subtili būido fortius penetrat in pfundo. ⁊ illi adheret ⁊ in eo ag gregat virt⁹ ei⁹. Et q̄ adheret grosso sicco forte maior est ⁊ tñ nō pūgit nisi ad superfi ciē. eo q̄ penetrare non pōt grossa siccitas ipsi⁹. Hoc aūt mō frigidū etiā cōpat ad sic cum ⁊ būidū. q̄ licet oīs q̄litas actiua fortificet in grossa suba postq̄m recepit eā. tñ ipa grossities ei⁹ impedit penetratiōz. ⁊ iō min⁹ agit in aliā aliq̄n q̄z minor vel equal' q̄ est in suba subtili. Adhuc aūt q̄litas illa actiua q̄ est i substātia subtili licz forte ma ioꝝ sit q̄z alia q̄ est in substātia grossa. tñ nō pficiet opationē suā. q̄ euaporabit cū sub tili humido in q̄ est anteq̄z cōpleat opatiō nē suā. ſz sicca diuti⁹ agit q̄ retinebit i suba grossa ipsa q̄litas actiua

De ortis et cultu ipsoꝝ i cōmuni. Generali sermone

8 De ortis loquēs in p̄mis dicam q̄ aerē desiderat liber ⁊ tempatū vt tempato p̄mū. q̄d patet ex eo q̄ tpa et lo ca nimie caliditatis aut frigiditatis formi dāt ⁊ in eis herbe ad vltimā q̄si aridatē p uenīūt nisi tūc multis pluuijs aut irrigati onib⁹ adiuuēt. Et silr videm⁹ q̄ loca ⁊ tpa mortificātis frigiditatis tolerare non p̄nt. Iteꝝ videm⁹ q̄ in locis vmbrosis nulli⁹ vt modice vtilitatis existūt. Terraz desiderāt mediocriter solutā ⁊ humidā poti⁹ q̄z sic cam. Creta enī et argilla sunt ortis ⁊ cultoꝝ rib⁹ plurimū inimice Et herbe in nimis so luta terra posite i p̄ncipio veris optime cō ualescūt. ſz in estate siccant. Iteꝝ irrigu⁹ esse desiderat vt supra si riuū habeat q̄ possit p quentētes sulcos cū op⁹ fuerit irrigari q̄ si ℞ habere nō potest habeat in se piscinā vel fontē aut puteum q̄ loco riui succedat. ⁊ si nullū boꝝ haberi pōt fiāt fouee ⁊ multum pue p ortū i q̄b⁹ pluuiaꝝ būores aliq̄z diu retineant. Vñ Palladi⁹ egregie dicit q̄ or tus q̄ celo clemēti subiacet et fontano būo re pcurrit ppe est vt liber sit ⁊ nullaz serēdi disciplinā req̄rat. Iteꝝ req̄rit terrā pinguissi mā. ideoq̄z i altiore pte sui fimū sp̄ habeat. Cui⁹ succ⁹ eū sp̄ōte fecūdet. ⁊ ex eo etiam se mel q̄libet anno si habeat copia ei⁹ singula ortoꝝ spacia impinguent eo tpe q̄ seri vel plātari debebūt. Sit aūt ort⁹ domui pri mus lōge tñ ab area sit⁹. Plā puluerē pa leaꝝ q̄ herbaꝝ folia pforat ⁊ exiccat panē i imicū. Felix aūt orti positio ē cui leuiter in clinata planicies cursus aq̄ fluētis p spa cia discreta deriuat. Si habeat copia terre ortis exposite ptes eius sic diuidēde sūt vt be in q̄bus autūno seminabit vernali tpe

paſtinēt.et quas ſeminib⁹ vere cōplebim⁹ autūni tpe debem⁹ fodere.ita vt vtraq; paſtinatio decoquet bñficio algoris et ſolis. In locis aūt humidis ſeminādis i vere vtile erit circa finē nouēbris multos imprimere ſulcos ꝓcauos ad quos labat ſupfluus areax humor tpe ſatōnis.vt maturi⁹ talis loc⁹ ſulcis repletis ſemib⁹ ipleat. Si vō penuria terre habet quocūq; tpe anni terra inter humiditatē ⁊ ſiccitatē inuenit equalis paſtinari pōt ⁊ ſtatim ſeri.ſz ſi optime loc⁹ impinguat⁹ fuerit ea q̄ ſata erūt maius ſuſcipiēt incremētū. ¶Paſtinatū vō fiat pfundum.ꝑma vice groſſum cū vāga ⁊ ſup terram ſim⁹ ſpargat. Deinde cū ligonib⁹ iterum minutatī paſtinet.⁊ q̄ntū fieri pōt letamen ⁊ terra miſceant ⁊ i puluerē deducantur. Cū aūt ſeminādū erit cū fimo fiāt aree circa duos pedes ample ⁊ longe q̄ntū vo lueris ſup q̄bus iactabit ſemē ⁊ raſtro operietur.⁊ ſi q̄d terre dure i ſuperficie remāſerit ꝓterat.⁊ i ex aree cū fimo opiant maxime cū fit ſatio byemal. Impinguat enī terrā ⁊ a frigore ſemē defendit. Herbe aūt ſcz lactuce blita borago cauliculi ⁊ cetere q̄ in eo loco ꝑmu⁹ erāt euulſe cū fit paſtinū cōmode circa ſulcos areax plantant vt in ſequenti habeant q̄drageſima ⁊ ſeminario nō afferant nocumentū ex q̄b⁹ quas voluerit poteris ad ſemē pducendū ſuare. ¶Dōt autē in ortis ſatio plurū herbarū fieri toto tēpe anni q̄ aer ⁊ terra naturaliter ſeu bois induſtria inueniūt inē humiditatē ⁊ ſiccitatē equales aut ab eēlitate nō nimiū diſcrepātes. Ex ꝑncipalis ⁊ ꝑcipua ſatio duplex ē. Una vernal que fit mēſe februarij vl martij. Altera autūnalis q̄ fit mēſe ſeptēbris vl octobris. Ita tñ q locis frigidis autūnalis ſatio maturi⁹ fiat. vernalis tardi⁹. In calidis vō regionib⁹ autūnalis ſeri⁹ fieri pōt. ⁊ vernal maturi⁹. Hoc tñ ſcias q in tpatis locis ⁊ in calidis ꝑfata ſatio vnalis melior inuenit ſi facta fuerit i fine nouēbris vel in ꝓncipio decēbris q̄ſi februarij vel martij mēſe fiat. licet añ aduentū februarij ſemia nō naſcant.q; valde maturi⁹ herbe ꝑ quadrageſima habebunt.⁊ porri ⁊ cepe citi⁹ poterunt trāſplantari. ¶Poſſunt aūt cōmode ſemiari herbe ſepatim ⁊ mixtim. Mā ſi mixtim ſeminant cū ꝙualuerit euellēt q̄ fuerint trāſplantāde. vt porri cepe ⁊ caules Et ex his q̄ transplātari nō debēt ꝑmo euellēt atriplices ⁊ ſpinatia q̄ nō durāt in ortis et remanebūt blite ⁊ petroſill⁹ ſatureia et aliqui caules.⁊ ex lactucis ⁊ feniculis alique. q̄bus ad ꝙruā raritatē deductis ſarculabunt vt ad debitū veniāt cōplemētum. Et herbe q̄dē q̄ transplātari nō debēt rare ſerende ſunt. Que vō trāſplantabunt ſpiſſi⁹ ſeri debēt. Et eſt notādū q̄ vbi debēt plātari porri cepe ⁊ caules faſeoli miliū panicus cucurbite cucumeres meloneſ et citrulli. poſſunt de mēſe decēbris ianuarij ⁊ februarij ſeri oēs herbe q̄ cōſumunt añ ꝑdictarū plātationū tps. vt ſunt ſpinatia atriplices ⁊ lactuce caules porrine ⁊ cepoline et cetere ſimiles. Cauendū eſt etiā ne q̄ habent ſemina ſint corrupta. Ideoq; eligēda ſunt q̄ farinā interi⁹ habēt albā ⁊ que magis fuerint ponderoſa ⁊ pinguia ſiue groſſa.et in plurib⁹ eox ſint talia q̄ nō exceſſerint anni etatē. Sepe tñ puenit q̄ ſemina q̄ntūcūq; ſint bona ſi iacta fuerint nō naſcant ex aliq̄ malicia corpox celeſtiū impedita. Ideoq; plerūq; vile inuenit diuerſa ſemina ſimul ſeri ne tps alicui ſemini ꝓrarū ex toto terram denudet. Licet ei aliq̄n plāte ſe inuicē impediāt vt ſcz ꝓbatuz eſt in q̄rto libro.tñ herbas vt plurimū videm⁹ cōmode ſimul naſci ⁊ iueniri. vt apte pzi ꝑtis ⁊ in locis ceteris in q̄b⁹ diuerſas ſil herbas ⁊ raro vni⁹ tantū generis natura ſuo naturali motu producit. quā q̄dē ſeq̄ debem⁹ in oibus tanq̄z ducē Scias etiā q̄ omniū herbaz optima eſt ſatio cū luna fuerit i augmēto ꝑpē rōez quā ſupra dixi in libro ſcdo. Et ſepe euenit vt nō ſit vtilis ſatio cū luna ꝓceſſerit in defectu. Herbe trāſplantant i terra bñ paſtinata cū palo facto foramie vel p ſe in areis vel multe ex ipſis circa herbax areas q̄nuper fuerint ſemiate. Trāſplantatio fit fere ex omnib⁹ herbis exceptis ſpinacijs atri-

plicib⁹ ⁊ anetis. omni tpe quo plātule ali-
qualiter creuerint ⁊ terra nō fuerit nimis
sicca licet nō fuerit mollis vt mlti reqrunt
Fit aūt trāsplantatio vt sapor herbarū i me
lius cōmutet ⁊ domesticet. ⁊ q̄ nimis spis-
se nate fuerint adeo rare ponant vt sarcu-
lari possint ⁊ ad debitū puenire augmētuz
Nec est in trāsplantatōne necesse firmari
radices. sed in q̄busdaz vtile est amputari
radicū summitates. vt i tractatu cuiuslibz
herbe patebit. Sarculant q̄z quotiēs her-
be nociue nascūt in eis q̄ tā sarculo q̄z ma-
nibus optime auferant ne melioribus her
bis surripiāt nutrimentū. Fit etiā sarcula-
tio cū ꝓpter pōdus terre atqz imbriū ict⁹ ⁊
ambulantiū ꝯculcationē terra fuerit nimi
um solidata. duz tñ scias ꝙ qñ terra fuerit
nimis mollis nō tangat. sed si fuerit nimis
sicca licet terra moueri nō possit herbe ni-
hilomin⁹ recidant q̄ res multū ꝓficit ortis
Accidūt ortis multa nocumēta. Qñqz ei
necessitas nos cogit ortū facere in terra ni-
mis solida ⁊ cretosa. cui multū ꝓderit si sa
bulum misceat aut letamis multitudo et
terra sepissime moueatur. et qñqz terra est
adeo soluta ꝙ humor ꝯcept⁹ facile resolui
tur. et ortus estiuo tpe nimiū exiccat. Cuiꝓ
derit si eisdē misceat letamē ⁊ creta. si nō po
test facile irrigari. aut diu negat celestis in
fusio. Si autē ort⁹ est oīno nimis aquosus
magnis cingat fossatis. ⁊ ꝑ ipsum ortuz fi
ant etiā tales fosse ꝙ humor aquosus sup
fluus defluat ad ptes extremas. Si vo fu
erit nimis siccus ⁊ aridus foueis nō cinga
tur. q̄a orto subducūt humores Et alte du
obus pedibus pastinet. quia ortus cultus
sic negligit siccitates. ⁊ tpe caumatis irrige
tur ⁊ plāte paruule obumbrent. hyeme ve
ro rigida cooperiant noue seminationes.
ne superfluo frigore que sata fuerint corrū
pantur. Cōtra nebulas ⁊ rubiginē paleas
et purgamenta plurib⁹ locis ꝑ ortū dispo
sita. vt ait Palladius. simul oīa cū nebulā
videris instare cōburas. Cōtra limaces si
abundauerit qui eas de orto remoueant
sint lectores. Contra formicas si habent in
orto foramen cor noctue foramini appona
mus. vt Palladius ait. Vel origano ⁊ sul
fure tritis foramen asperge. Si de foris ve
niant omne orti spaciū cinere aut crete can
dore tingemus. Si feceris lineā de oleo nō
audebunt intrare donec fuerit exiccatum
sed hoc est difficile. sed erit vtile hoc facere
circa arbores patientes formicas. Contra
erucas semina que spargēda sunt semper
uiue succo madefiāt vel sanguine erucarū
vel ꝑ manus puerorū colligātur ⁊ occidā
tur cum ortuz infestant. Cicer est inter ole
ra propter multa portenta serendū. vt ole-
ra infesta nō generēt animalia. in corio te-
studinis omnia semina que sparsurus es
sicca. vel mentā locis plurib⁹ ⁊ maxime in
ter caules sere. Cōtra mures et talpas pro-
dest i ortis cattos aut māsuetas mustelas
habere. Aliqui foramina eorū creta ⁊ succo
agrestis cucumeris implēt. Et alij foramē
cum pastino vsqz ad terrā solidā auferunt
deinde ponunt aquā in foramine in terra
solida existente. ⁊ inde egrediens aīal occi
dunt. Preterea omnia semina orti et agri
feruntur ab omnib⁹ malis et noxijs aīma
libus aut monstris intacta seruari si succo
radicum tritaruz agrestis cucumeris an-
tea maceretur. Herbe colligūtur propter
cibum ipsis recisis cultello modicū supra
terram. et ex multis sola folia colliguntur.
que ad debitū quasi peruenerūt augmen
tum vt in blita sclarea boragine petrosilio
et in caulibus obseruatur. Sed in hyeme
caules totaliter recidantur. Porro in his
omnibus excepto petrosilio et feniculis ⁊
saluia et quibusdā alijs. si sepe stipes cum
natus fuerit vel creuerit auferatur longio
ri tempe sine seminib⁹ virides habebunt.
Verū propter medicinā oportet colligere
postq̄z integrā incipiunt habere quantita
tem quā debent anteq̄z florū alteret color
et cadāt. Sz semīa colligunt postq̄z termi
nus eorū finit et exiccant ab eis cruditas et
aquositas. Et radices sumēde sunt cū ad-
est foliorū cas⁹. Flores vo colligere optz p⁹
aptionē integrā añ extermiatōz ⁊ casū Sz

tota herba colligi dz cū ad suā integritatez puenit. Et fructꝰ quidē sunt colligēdi post qz finit cōplemētū eoꝝ z aīqz sint ad cadēdum pati. Et qcūqz colligūt decrescēte luna meliora sūt z magis ꝑuabilia bis q colligunt in eiꝰ augmēto Et silr qcūqz colligūtur in claro aere meliora sūt bis q colligūt i dispositōe hūiditatis aeris z vicinitate ipsius pluuie. Et silue stres q dez domestics sunt fortiores z minores q̄ntitatis ꝑm ꝓlinum. Et ex siluestribꝰ mōtane sunt fortiores Et ille q̄z loca sunt ventosa z sublimia sūt itez fortiores. Et ille q̄z colorē fuerit magis tinctus et sapor magis apparēs z odor fortior erūt potētiores in genere suo. Amplꝰ scias q vtꝰ ꝑbaz debilitat pꝰ duos aut tres annos ꝑm plurimū. Herbe flores z semina ꝑuāda sunt i locis siccis z obscuris q̄ in sacculis aut vasis ꝑstrictis melꝰ seruāt. ne odor z vꝫus exalet z ꝑcipue flores. Radices āt melꝰ i subtili arena ꝑuant. nisi sint radices q̄ siccate seruant q̄ silr in loco sicco z obscuro melꝰ ꝑuabunt Semia tñ pomorū z cepaz melius q̄z aliaz in suis siliquis seruabunt

¶ De allio

Allū de mense nouembris optime plātat i terra mari me alba z subacta sine stercore. licet in alia terra etiā stercorata ponat Dz z seri ꝑt mēse septēbris z octobris februarij z martij. z i locis calidis mēse decēbris. et si dimutāt in terra q̄n matura sunt renouāt eoꝝ radices z folia z faciūt semē seq̄nti anno. qō semiari ꝑt z allia ꝓducit. ꝓlātant i areis vno pede seu palmo distātes Itē pñt ponī in areis herbaz due aut tres acies in q̄libet. Sarculāda sunt frequēt vt meliꝰ eorū capita crescāt. Si bñ capitata facere volueris vbi ceperint eoꝝ stipites ꝓdire procul calca ita succꝰ reuertet ad ea. Colligūt cū eoꝝ stipites se āmodo sustinere nō pñt in lune defectu z claro aere. Fert enī q si serant luna sub terra posita z sub terris lūa latēte vellāt odoris fetitate carebūt. Itē in paleis ꝓdita vt fumo suspēsa dura būt. Alliū calidū est z siccū i medio q̄rti gradus. vtutē bz cōsumēdi dissoluēdi z expellēdi venenū. Cōtra morsus venenatoꝝ aialiū accipe allia et tere z cataplasmēt. Succꝰ etiam interi receptus discutit venenū. vnde tyriaca dicit rusticoꝝ. Cōtra lumbricos accipe allia paz piperis petrosilinū succum mētre z acetū. et fac inde sallamētū. z comede cū pane vt carnibꝰ. Ad o apiendas vias epatis z renales meatꝰ: fiat sallamētū cū vino z succo herbaz diureticaz z det patienti. Cōtra strāguriā z dissinteriā z dolorē yliū accipe allia z coque i vino z oleo. et facias inde emplastꝝ z ipone pectini z circa ỹgā z loca dolētia. Alliū visui obest. q̄a deliccat. et toti corpi nocet si vltra modū sumat. qz generat lepā. apoplexiā. z maniā. z multa alia mala. Alicē. insup dic. q allius decoctū clarificat vocē z guttur. et ꝑfert tussi antiq̄. et dolorib⁹ pectoris ex frigore. Isaac dicit q paz dāt nutrimēti allia. et sūt nociua colericis et calorē naturalē bñtib⁹. frigidis et būtis naturaliꝫ vrinā ꝓuocant. et ventrē būm ecrāt. et siccis natura ꝓpria nū facit. sz polētes calorīs eoꝝ nocumētuz vitare bis ea eligēt. Deinde ꝓdūtea cū aceto

¶ De atriplice

Atriplex seritur mēse februarij et martij et aplis z ceteris mēsib⁹ vsqz ad autūnū si poterit irrigari et ñ desiderat trāsplātari Et a q̄busdā serit mēse decēbris i terra bñ culta et stercorata et melꝰ ponit si rare fuerit seminatꝰ. ꝓdūt āt seri ꝑse i suis areis. et silr cū aliis herbis et sp amputādꝰ ē ferro q̄ pullulare ñ cessat. Sepe ei rigari deliderat si tpe magne siccitatis fuerit. Leiaeꝰ ꝑ q̄tuor āños ꝑuari pñt. atriplex frigidꝰ ē i gradu būidꝰ in sco. paz nutrit. Eiꝰ ei liquor ē aq̄sus z cito eijcit. z ideo est pētris solutiuus Cataplasmatꝰ sup calidū apostema illico refrigerat z sanat. Semē eiꝰ mūdificatiuum est z colatiuū. vnde vtile est icterica m habētibꝰ q̄ nascit de epatis opilatiōe.

ex quo duab⁹ dragmis cū calida aq̄ ⁊ mel-
le potui datis colericus valde ꝓuocat̄ vo-
mitus.

De aniso

Anisum desiderat
terrā bene pastinatā ⁊ pinguem ⁊
optime ꝓuenit si humore iuuet̄ et
stercore. Serit̄ mēse februarij ⁊ martij per
se ⁊ cū alijs herbis. ac semē ei⁹ suspēsum ꝑ
trienniū durat. Anisum calidū est ⁊ siccū ī
tertio gradu. Alio noīe dicit̄ ciminū vel fe-
niculū romanū. ⁊ est semē cuiusdā herbe q̄
simili noīe appellat̄. Uirtutē habet cōsumē-
di ⁊ dissoluēdi. potest aūt seruari ꝑ quattu-
or annos in multa efficacia. Cū lauat̄ faci-
es ex aqua ipsi⁹ clarificat eā. ⁊ similiter ac-
ceptio eius ⁊ vsus cū mēsura. sz nimi⁹ vsus
eius faciē citrinat. Cōtra ventositatē indi-
gestionē ⁊ acidas eructatiōes det̄ vinum
decoctiōis anisi feniculi ⁊ masticis vl' pul-
uis ipsoꝝ in cibis addito puluere cinamo-
mi. ⁊ dolorē intestinorū ex frigiditate miti-
gat. Cōtra viciū matricis ex frigiditate va-
let decoctio ei⁹ cuz trifera magna. Contra
epatis opilationē det̄ decoctio ei⁹ cū alijs
rebus diureticis Cōtra liuorē ex ꝑcussione
⁊ p̄cipue si sit ī facie circa oculos ꝯterat̄ cū
cimino et supponat̄ cuz cera calefacta. Ad
augmētationē lactis ⁊ spermatis valz pul-
uis ei⁹ sumpt⁹ in cibo ⁊ potu. ⁊ hoc operatur
aperiēdo meat⁹ lactis ⁊ spermatis

De aneto

Anetum desiderat
cōmunem ortoꝝ terrā. Et seritur
mense februarij ⁊ martij septēbris
et octobris. ⁊ in locis clementib⁹ etiā mēse
decembris ꝑ se ⁊ cū alijs herbis. Omnē ce-
li statū patit̄ sed in tepidiori letat̄. Rari⁹ se-
ratur ⁊ irriget̄ si nō pluat. Aliq̄ semen eius
nō obruunt opinātes q̄ ab aue nulla tāga-
tur. Anetū calidū ⁊ siccū est in secūdo g̃du
Eius semen principaliter competit medi-
cine secundario radix recens. nā sicca nul-
lius est vtilitatis. tertio herba. Semē eius
per triennium potest seruari. meli⁹ tamen
est si annis singulis renouetur. Decoctio
herbe ⁊ seminis valet ad stranguriā ⁊ dis-
sinteriam ⁊ lac augmentat. Contra dolorē
matricis fasciculi aneti bulliāt̄ in vino ⁊ ca-
thaplasmentur. Semen eius ventositatez
tumorē ⁊ inflationē dissoluit ⁊ similiter ra-
mi eius. ⁊ ipsum semē ventrē de humoris
putredine mundificat. habz etiā proprieta-
tes extinguendi singultū de plenitudine fa-
ctum. Q, si vratur caliduz et siccum est in
tertio gradu. et valet contra vulnera putre-
facta ⁊ diuturna in ventre nata. Auicēna
dicit q̄ assuefactio comestionis aneti debi-
litat visum

De apio

Apium mense fe-
bruarij martij et aprilis ⁊ maij se-
ri debet ⁊ multū multiplicatur ī
circuitu. et eius vetustiora semina citi⁹ na-
scuntur. et nouella sunt serius seminanda
Apium aliud est domesticum aliud silue-
stre. Et domesticū aliud ortēse aliud aqua-
ticum. Quod in ortis nascitur caliduz est
in p̄ncipio tertij g̃d⁹ ⁊ siccū in medio. Iōqz
coctū vl' crudū esui datū opilatōz aꝑit vri-
nā ꝓuocat ⁊ vētrē strigit. Hz āt ꝓprietatez
mēbroꝝ ꝯstipatōz dissoluēdi ⁊ viā hūorib⁹
faciēdi. eosqz ad stomachū vuluā et caput
attrahēdi. Nocz āt epilēticis ⁊ p̄gnātib⁹. et
vomitū īducit. vinū decoctōis ei⁹ tortionē
vētris ex vētositate factā cōpescit. Semen
maioris ē efficacie. scdo radix. tertio herba.
Aq̄ticū āt ranū d̄r eo q̄ ī aq̄s nascit̄ vbi ra-
ne morāt̄. vl' eo q̄ renib⁹ opitulat̄ paꝝ ē ca-
lidū. vñ digestibili⁹ ē et calidis nata ꝯueni-
ens. Et cathaplasmate fctō ex eo ⁊ mica pa-
nis sup stomachū ei⁹ ardorē mitigat. Sil-
uestre d̄r apiū ris⁹ eo q̄ melācolicū purgat
hūorē ex cui⁹ abūdātia tristicia generatur
Apiū risus ī vino vl' aq̄ decoctū strāguiri-
am ⁊ dissinteriā soluit ⁊ fumigium ex eo fa-
ctū mēstrua ꝓuocat vl' succ⁹ ei⁹ suppositus
Et nota q̄ apiū risus ore sumi ñ dz qr in q̄-
busdā locis adeo violētissimū est inueniū
q̄ si sumat̄ est causa mortis

¶De absinthio

Absinthiū calidū

Est in primo gradu. ⁊ siccū in secō
do. Habet virtutes cōtrarias
scz laxatiua ⁊ ꝓstrictiuā. Primā ex caliditā
te. secundā ex grossicie ⁊ pōcitate substan
tie. vñ nō est dandū nisi materia existēte di
gesta. Debz aūt colligi circa mediū maij et
in vmbra siccari. Cōtra lūbricos in inferio
ribus intestinis existētes dat cū puluere cē
tauree vl' perficarie vel nucleoꝝ pſicoꝝ vel
foliorꝝ. Ad mēstrua puocāda pessarizetur
succꝰ eiꝰ. vel fiat suppositoriū ex eo ⁊ apio ⁊
artemesia coctis i oleo. Cōtra ebrietatem
dat succus eiꝰ cū melle ⁊ aq̄ tepida. Cōtra
suffocationē ex sanguine. alias fungis dat
succꝰ eius cū aceto ⁊ aqua calida. ad duri
ciem splenis absinthiū coctū cataplasme
tur. Cōtra dolorē ⁊ liuorē mēbroꝝ ex pcus
sione ex succo absinthij ⁊ puluere cimini et
melle fiat emplastrū. Cōtra vermes auriū
instillet succꝰ eiꝰ. Succꝰ eiꝰ potatꝰ visum
clarificat ⁊ oculis impositꝰ ruborē et par
nū remouet. Libros ⁊ pānos a vermibꝰ et
tineis tutos reddit. Et incaustū ⁊ cartas a
corruptione cōseruat

¶De artemesia

Artemesia que

alio nōie dr mater herbarū cali
da ⁊ sicca ē in tertio gōu. Folia
eiꝰ magis q̄z radix cōpetūt medicine. et vi
ridia magis q̄z sicca. Valet ꝯ sterilitatez q̄
fit ex frigiditate. nā si esset ex caliditate ma
gis obesset. qđ satis ppendi pōt ex cōplexi
one mulieris si ē macra vl' pinguis. dat er
go puluis eiꝰ cū puluere bistorte et nucis
muscate cū melle cōfectꝰ. vl' syrupo simplu
ci in modū electuarij. Itē si balneet in aq̄ i
qua cocta sit artemesia vl' ex tali aq̄ fomē
tet vulua. vel ex ea ⁊ oleo cōmuni fiat sup
positoriū. Ad mēstrua puocāda fiat pessa
riū ex succo eiꝰ. Cōtra tenasmon ex frigida
causa patiēs recipiat fumū eiꝰ p anum. et
herba calefacta ⁊ sup lapidē posita sedeat
supeam

¶De aristologia

Aristologia du/

plex ē. s. lōga ⁊ rotūda. ⁊ vtraq; ca
lida ⁊ sicca ē in tertio gōu. Radix
magis q̄z folia cōpetit medicine. radix col
ligit in autūno ⁊ exiccata pōt p biennium
ꝑuari i multa efficacia. Et folia cū floribus
virtutē hñt dissoluēdi ⁊ ꝑsumēdi ⁊ expellēdi
venenū ⁊ ꝑuari pñt p duos annos. Cōtra
venenū ⁊ morsū venenatoꝝ aialiū dat pul
uis eiꝰ cū succo rute. Puluis etiā eius car
nes corrodit i vulnere ⁊ fistula. Ad expellē
dū fetū mortuū coquat i vino ⁊ oleo radix
eiꝰ ⁊ fiat ide fomētū iuxta femur. Puluis
etiā eiꝰ cū aceto cōmixtꝰ cutē optime a sa
nie ⁊ scabie mūdificat. Albert. dicit q̄ hz mi
rabilē virtutē i attrahēdo spinas ⁊ alia carni
infixa. Hoc idē dicit Auicē. Itē dicit q̄ mūdi
ficat sordes auris ⁊ ꝓficat auditū q̄n ponit
in ipa cū melle ⁊ ꝓhibet saniē si generet in
ea. Et si liniat sup splenē cū aceto ꝓfert vali
de. ⁊ rotūda in omnib⁹ est fortior

¶De abrotano

Abrotanū est her

ba calida ⁊ būida i p̄mo gōu. ē hz
tiliatiua ⁊ aptiua valde. Eiꝰ em
plastꝝ ꝓhibz attractiōz materiē ad mēbra
Itē ꝓhibet lapidē in renibꝰ ⁊ puocat men
strua sedēdo i eiꝰ decoctiōe ⁊ ꝓfert vlceribꝰ
eiꝰ. ⁊ eijcit secūdinā ⁊ fetū ⁊ ꝓficit coadunati
ōi oris matricis ⁊ apit ipm ⁊ duriciei eiꝰ
bibitū ꝓfert ⁊ more emplastri suppositū. ⁊
ponit ex eo vsq; ad q̄nq; dragmas

¶De affodillis

Affodilliet centuz

capita ⁊ albucū idē est. Caliduz ⁊
siccū ē in. iij. gōu. folia eiꝰ sūt silua folijs porri
radix eiꝰ ꝓpetit medicie magis q̄z herba ⁊ vi
ridis melioꝝ ē q̄z sicca. In radicib⁹ eiꝰ iueni
unt q̄dā capita i modū testiculoꝝ. diuretica
hz virtutē attrahēdi ꝑsumendi ⁊ dissoluēdi.
Et valet ad ea ad q̄ valz anetū ⁊ eodē mō.
Itē valz ꝯ maculas ⁊ oē viciū oculoꝝ. Hꝫ mō
accipe vnciā seminis croci ⁊ vncias vnam

mirre. bulias i libra semis boni vini rubei et libra semis succi affodilloꝝ vsqꝫ ad medie ptis ꝯsumptionē. vel si ponat ad solem in vase eneo ꝑ tot dies ꝙ ad medietatē deducat miro modo ꝓdest si tali collirio illiniantur oculi

¶ De acetosa

Acetosa frigida et a sicca est in secūdo gradu. In ipsa est stipticitas ⁊ supat colerā ⁊ eius humor est laudabilis. Radix eiꝰ cuꝫ aceto cōfert scabiei vlcerose ⁊ excoriatiōi inguis ⁊ ex ea fit emplastrū scrophulis ita ꝙ dicit ꝙ si radix eiꝰ suspēdat in collo habētis eas iuuet ea. Et eiꝰ decoctio cū aqua calida cōfert pruritui. ⁊ similiter ipa in balneo ē vtil. et comedit ꝓpter desideriū viri

¶ De blita

Blita desiderat terbram pinguissimā humidā stercoratā ⁊ subactā vt optime ꝓficiat. Seritur ea q̄ ꝓpter cibū querit mēse decēbris februarij ⁊ martij p̄cipue. sꝫ potest fere toto tpe seri si terra iueniat equalis. Et optie q̄ spissa fuerit rarificat ⁊ alibi trāsplātatur cū aliquātulū creuerit vt sit q̄nqꝫ vel q̄ttuor folioꝝ radicibꝰ fimo recēti obductis Et q̄ inuenit in loco vbi fiūt seminaria euulsa ⁊ satis areis plātet circa ipas ab vtraqꝫ ꝑte sulcoꝝ Itē potest semiari in areis vbi sūt melones ⁊ citrulli ⁊ cucurbite cū incipiunt ramos extēdere siue sint ibi cepe siue nō q̄ remanebūt remotis melonibꝰ citrullis vl cucurbitis. Sarculāda est sepe ⁊ ab herbis inutilibꝰ liberāda si ꝑ se sola fuerit. Sꝫ blita q̄ ꝓpter semina colligēda serit optia erit si mēse serat augusti. deinde mēse ianuarij ꝑ sulcos ortoꝝ vel ꝑ areas trāsplātet. h̄ enī postea meliora semia ferūt Et nota ꝙ ex eodem semie blite nascunt q̄dā nobiles q̄ primo anno seia ñ ꝓducūt sꝫ solū anno seq̄nti ⁊ hec debēt ꝓpter esum ꝟuari. Et q̄dam nascunt ignobiles q̄ p̄ma estate surgūt i stipitem ⁊ semē ⁊ ꝓducūt. ⁊ h̄ dissipent ex orto. Itē seri pōt ꝑ se ⁊ cuꝫ alijs mixtim q̄ remanebit ⁊ sarculabit remotis q̄si ceteris herbis. Eiꝰ semē ꝑ q̄ttuor annos durat Blita frigida ⁊ hūida est i tertio g̃du. laudabilē chimū generat ventrē humectat. ⁊ cōuenit calidis natura vl accidētaliter calefactis ⁊ sitim extinguit Blita lēdes ⁊ alias imundicias capitis ⁊ faciei maculas emēdat capillas repat capitis ⁊ ꝯseruat. malos hūores nutrit si nimis sepe i vsu habet. vt dic Biascorides. Aristoteles aūt dic ꝙ sup eiꝰ radicē sicut ⁊ sup caulē pōt plātari surculus. q̄ tandē corroborata radice i arborē trāsmutatur

¶ De boragine

Borago seritur mense augusti ⁊ septēbris ⁊ optie de mēse aplis. l sola i areis vl circa nouellas areas aliaꝝ herbaꝝ. nec apte alio tpe seri p̄t. ⁊ trāsplātat ꝯgrue fere toto tpe anni. Seia eiꝰ colligūt semimatura ne de siliq̄s suis cadāt ⁊ herba cū semibꝰ ꝑ duos l tres dies ponit i aceruū vt semia maturitatis recipiāt cōplemētū. et sup linteamie cōcutit sup q̄ semē facillime cadit. alit ei haberi nō possꝫ. semē ꝑ duos ānos ꝟuat. Borago calida ⁊ hūida ē in p̄mo g̃du. Hꝫ aūt ꝓprietatē leticiā generādi si i vino missa potui det Cor etiā valde ꝯfortat vñ valet cardiacis. ⁊ i aq̄ cocta cū melle vl zucharo potui data cānales pulmōis ⁊ pectoris optie mūdat optimū sang̃nē generat. Vñ valet cōualescētibꝰ ex egritudie sincopizātibꝰ cardiacis ⁊ melācolicis comesta cū carnibꝰ vl ꝯdita cū sang̃ne. Cōtra sincopim det syrupus ex succo eiꝰ ⁊ zucharo factꝰ Cōtra cardiacam addat dicto syrupo puluis de corde cerui. Cōtra ictericiā comedat freq̄nt cocta cuꝫ carnibꝰ. Itē succo eiꝰ ⁊ scariole vtat ⁊ plurimū cōfert

¶ De basilicon

Basilicon. id est. bozimū calidū ⁊ siccū est i p̄mo g̃du. Cuiꝰ tres sūt spēs. s. gariofilatum qd habet minuta folia. ⁊ h̄ maioris ē efficacie. It est beneuētanū qd latissima hꝫ

folia. Et est aliud quod mediocria habz folia. Hec herba ex aromaticitate habet virtutem cōfortandi ⁊ ex qualitatibus dissoluendi cōsumendi extergendi ⁊ mūdificandi. Contra cardiacā ⁊ sincopim ipsius herbe decoctio detur cū aqua rosaꝝ. Ad idez valet vinū in quo eadem herba ꝑ noctem steterit. et si in ea cocta fuerit tale vinū multum cōfortatiuū ⁊ aromaticū erit et valet contra ꝑdicta. et contra indigestionē ⁊ fluum ventris ex frigiditate. Sed contra fluxum valet ꝑcipue si herba vl' semen quod melius est decoquat' in aqua pluuiali cuz modico acacie. et talis aqua det' patienti. Item valet ad matricē mundificandam ⁊ menstrua ꝓuocanda

De betonica

Betonica calida ⁊ sicca est in quarto gradu. Folia eius ꝑcipue competūt vsui medicine viridia et sicca. Ad dolorez capitis ex frigida causa fiat gargarismꝰ ex colatura coctionis eiꝰ cum saxifraga in aceto. Cōtra dolorē stomachi detur decoctio eiꝰ in succo absinthij cuz aqua calida. Ad matricem mundificandā ⁊ cōceptū iuuandū fiat fomentū cum aqua decoctionis eius. Fiat etiā suppositoriū ⁊ det' electuariū confortatiuū ex puluere eiꝰ et melle

De branca vrsina

Branca ursina calida ⁊ humida est in primo gradu virtutez habet molliendi. Contra apostemata frigida cōterant' folia eius cū anxungia porcina veteri ⁊ supponat'. Contra viciū splenis fiat vnguentuz ex ea cōtrita diu in oleo macerata. ⁊ colature eiꝰ addatur cera

De bistorta

Bistorta est radix cuiusdē herbe simili nomine appellate que frigida et sicca est ī secūdo gradu vel in tertio. Virtutē habet cōstringendi cōsolidandi ⁊ cōfortandi. Cōtra vomitum ex debilitate vel feruore puluis eiꝰ conficiat' cū albumine oui ⁊ sup tegulā coquatur ⁊ detur patiēti. Contra dissinteriaz detur cū succo plātaginis. Ad mēstrua cōstringēda fiat fomentū ex aqua decoctōis eius ⁊ puluere eius

De cucurbita

Cucurbita deliderat terrā pinguez bñ subactā stercoratā ⁊ humidā. Plantat' in fine aprilis ⁊ ꝑncipio maij tribꝰ vl' quattuor pedibus distātes ꝫ modo bina grana simul mittant' circa tres digitos in terrā vt rami deorsum et acuitas sursum maneat eleuata. sed ꝑ noctē anteq̄z plantent' mittātur in vas aqua plenū. deinde grana eijciant' natantia ⁊ plantent' alia q̄ non natant. in loco vbi ponant' misceat' cū terra letamē. nō plātent' in foueis ne pluuie aggregent' in eis ⁊ germē extinguāt. Cū bene nate fuerīt ⁊ eleuate modicū sup terrā sarculent' ⁊ circa eas terra ponat'. et cum opꝰ fuerit suauiter irrigent'. Et si plantate fuerint in modica terra mota cū augeri incipiūt vniuersa terra circa eas fodiat' ꝓfunde. vt radices possint extendi ꝑ spacia diuersa. Cū creuerint coopertura fiat desup ad moduz vinee ad staturā hoīs ⁊ rami foliati ponant' desup propter vmbrā ⁊ sup ipsas cucurbitas ꝓpt' calorem herba ponat' vt meliꝰ crescāt. vl' sinātur ire ꝑ terrā eaꝝ vites si placuerit. cui mltum ꝓderit vt multa ⁊ citius poma faciāt si ipsius capita ꝑncipaliora ⁊ grossiora modicum ī summitate rumpant' vt ramos faciant q̄ poma ꝓducāt. Itē inuentꝰ est modus plantādi maturiꝰ cucurbitas ⁊ melones ⁊ habēdi maturiꝰ fructus. Paꝝ ponatur de terra trita sup massaz fimi calidi nuper extracti de stabulis de mēse martij ⁊ super dicta terra plantēt' semina. hec cito nascent' ꝓpter fimū caliduz stercoris. Et nata defendant' in noctibꝰ a pruinis cooꝑtorio aliquo. ⁊ tꝑe quo pruina cadere destitit statim cū modico illiꝰ terre ⁊ fimi transplātēt'

in loco vbi volueris eas esse. Que vero ꝑ seminibus seruare volueris grossiora que de primo natis fuerint vsqꝫ ad hyemem in vite sua indurari dimitte. deinde ad puuꝫ fumū suspende vbi semina optime seruabunt. Et nota ꝙ grossicies appendicij futuram cucurbite magnitudinem indicat. Et cū plātare volueris aperias. ⁊ scias ꝙ q̄nto in altiori loco in cucurbita semina fuerint tāto longiores creabunt. Et q̄nto magis in ꝑte inferiori fuerint tāto latiores cucurbite creabunt. Et nota ꝙ semina predicto modo seruata ꝑ triennium seruabuntur Cucurbita frigida ⁊ humida est in secūdo gradu. flegmaticū chimū generat. vñ competit calidis natura. ⁊ ꝓprie colericis. Nā ipsoꝝ calorē mitigat ⁊ sitim extinguit ⁊ est eis optima. Et maxime si cū coctanis aut malogranati succo aut agresto aut aceto malorū granatoꝝ det. Flegmaticis aūt detur cum pipere sinapi vel menta. ⁊ si in pasta inuoluta asset ⁊ succꝰ in pasta inuentꝰ potui det. calorem febris mitigat ⁊ sitim extinguit. In acutis febribꝰ detur aqua eius vel syrupus ex ea factus. et ipsa cum carnibus cocta colericis in estate confert. Semina eius frigida ⁊ diuretica sunt ꝓpt̄ subtilitatē substātie ⁊ p̄cipue cōpetunt medicinis. Contra opilationē epatis renū et vesice. ⁊ ꝯtra apostemata pectoris semīa mūdata a corticibꝰ suis bene terant ⁊ in aqua ordei aliquantulū coquant. et aqua colata potui det patienti. Si aūt non potest bibere talē aquā fiat ex ea syrupus ⁊ det. Et nota ꝙ maiorē habēt efficaciā si non bulierint sed ablactent

De cucumeribus et citrullis

Cucumeres et citrulli desiderāt eandē terrā cum cucurbita ⁊ eisdē mensibꝰ ⁊ eodeꝫ modo plantant ⁊ circūfodiunt. sed debent habere meliora interualla ⁊ maiora. ⁊ postq̄ꝫ nati fuerint nō rigent. q̄a irrigatiōe facile destruunt. Et cū plātata fuerint eorū semina post sex vel octo dies inquirant ne sint corrupta. qd̄ scietur si dura sunt. vl' aperiantur ꝙ si mollia sūt nō sunt bona. Iōqꝫ loco ipsoꝝ alia sunt ponēda. et iteruꝫ post sex dies rimanda ⁊ alia ponēda si inueniātur corrupta. Herbis iuuant. et ideo sarculo ⁊ runcatōne nō indigēt. Si semina ouino lacte ⁊ mulsa maceres dulces nascūtur ⁊ candidi longi ⁊ teneri. Et si aquā in patēti vasculo sub eis ponas duobꝰ palmis inferiorem tales fiūt. vt Gargilius marcialis affirmat. Cucumeres ⁊ citrulli frigidi sunt ⁊ humidi in secūdo gradu. Et sunt valde īdigestibiles. ⁊ citrulli deteriores sunt cucumeribus. et in vtroqꝫ ꝑs exterior est durissima ad digerendū. sed medulla ipsoꝝ ꝑfectiorē generat chimū habētibus calidum ⁊ fortē stomachū. ⁊ exercitātibus in estate conferūt cū substātia sua. Fleumaticis vo ⁊ ociosis nocent multū ⁊ spēaliter stomacho ⁊ neruositati eius. sed aqua siue succꝰ ipsoꝝ confert febricitantibus ⁊ sitim sedat. Non comedunt cocti sed crudi tantū. sed cucurbite cocte solūmodo comedunt. Citrulli quāto minores teneriores ⁊ viridiores seu acriores sunt tāto meliores. nec boni sunt postq̄ꝫ eoꝝ substātia ad duriciez et color ad citrinitatē accedit. sed cucumeres meliores sunt cū maturi existūt. qd̄ cognoscitur cū molles sunt ⁊ fiunt leuiores

De caulibus

Caules in oī aere pueniūt ⁊ desiderāt terrā pinguē stercoratā ⁊ ꝓfunde fossā. ⁊ amāt potius terrā mediocrē q̄ꝫ sabulū aut cretā Cauliū quidā hn̄t folia plana lata ⁊ grossa. et hi cōmuniter habent in ꝑtibꝰ nostris Et quidā habent folia crispissima. et hi licꝫ sint boni sunt tamē minus mūdi ꝓpter erucas ⁊ alios vermes q̄ nimis occultant ī eis Sunt etiā quidā caules habētes folia magna ⁊ subtilia ⁊ aliq̄ntulū crispa ꝑ totum q̄ caules romani dicunt. et hi meliores sūt omnibꝰ magisqꝫ coquibiles si terrā valde pinguē habuerint. nā in macra nō sūt alijs meliores. Seminari pn̄t ⁊ trāsplātari toto

tempe anni quo terra non fuerit cōgelata aut adeo ſicca q̄ coli nō poſſit. ⁊ durāt eoꝝ ſemina p quattuor annos. Et q̄ ſerunt de menſe februarij ⁊ martij decēbris et aprilis ⁊ maij habēt tota eſtate ⁊ byeme donec pruinis ⁊ frigore deſtruant q̄ ſi ſtipites eorum nō euellant in vere pducūt ſemina. q̄ cū matura fuerint colligunt. Verūtamē ſi pluries auferant ab eis ramuſculi ſeminū cū naſcunt ita q̄ materia ſeminis conſumat vincunt. ⁊ poſtea folia pulcra pducūt. et p annos plures eoꝝ vita durabit. Quidam tū nimis facile ſemina pducūt. ⁊ hi nō p̄nt ſic facile ſeruari. Alij ſunt q̄ non ſic facile ſemina pferunt. ⁊ his ppie cōpetit hec cautela. Et q̄ ſeminant poſt mediū auguſti uſq; ad octo dies intrāte ſeptēbri. deinde trāſplantant de mēſe ſeptēbris vel octobris cū aliquantulū creuerint erūt magni ⁊ pulcri in quadrageſima ſequēti ⁊ poſt ipſam. et ſemina non pducunt ⁊ gelu ⁊ pruinā byemis non timebunt. Si vo añ dictū tps ſeranť ſemina pducent in quadrageſima. et eſui non cōuenientes erūt. Q; ſi p⁹ dictuꝝ ſerant tps nimis teneri ⁊ debiles erūt. ⁊ veniente frigore byemis non durabūt. et hoc in ꝓbus tuſcie ⁊ bononie eſt ꝓbatū Spiſſi valde ſeri poſſunt ⁊ irrigari ſi tps fuerit nimie ſiccitatis. Et nota q̄ cauliuꝝ ſemina p decē annos dicunt poſſe ſeruari. Cū vo plantant in foramine cū palo facto amputent ſummitates radicū ne cū ponunt ſurſum plicent q̄ eis magnū nocumentū afferret. Et nota q̄ ponēde ſunt plante incrementi maioris. q̄a licet ſeri⁹ cōꝓbendant: tamē fortiores fiēt. nec eſt neceſſe q̄ fango vel molli letamīe radices liniant. nec q̄ terra ſit mollis. nā ⁊ in mediocriter ſicca plantati viuūt licet areſcāt folia donec venīēte pluuia ꝓma cōfortabit vigoꝝ eoꝝ. Et nō ſolum caules mēſe martij vel aprilis plātati ſed etiā qui iunij vel iulij vel auguſti mēſe plantant erūt in byeme magni. Plātātur aūt ſoli ī loco vbi nihil aliud eſt. et optime ſimiliter p ſulcos omniū herbaꝝ ⁊ ceparū et alioꝝ ſcz vna acies p ſulcū vel due. vna ſcz a qualibet ripa ſulci p vnū brachiuꝝ vel minus ab inuicē ſepati. ſed quāto rariores plantant tāto maiores efficiunt. et quāto ſpiſſiores tanto minores. Itē caules quos dixim⁹ p quadrageſima eſſe plantandos. optime plantant inter magnos caules in duplo ſpiſſiores q̄; ipſi magni ſint. pri⁹ optime culta terra et quaſi ī puluerē redacta qui remanebūt maiorib⁹ reſecatis ⁊ poterunt rarificari vt magni fiāt. et durēt p totum annū. nā illa eſtate ſemina non pducent. Itē plantari poſſunt p agros inter milium panicū ⁊ fabas. et p ſulcos frumēti et alioꝝ granoꝝ ⁊ inter ciccera ⁊ in ſulcis melonum ⁊ cucumerū. Itē plantari poſſūt in vineis ⁊ in eis bñ puenīunt ſed eas maxie ledunt. Compertū eſt enī caulē eſſe inimicum vitis ⁊ debilitare plurimuꝝ ⁊ adurere vitem ſi fuerit circa ipſam. Itē caue cū caulē plātas ne tantū terre ſubmergas q̄ ſūmitas ſtipitis plātule nō remaneat ſupra terram. q̄a ſtatim plāta periret. Caules ſarculandi ſunt ⁊ ab herbis inutilib⁹ liberandi. Et cū poſt intēſam ſiccitatē eſtatis venīūt pluuie q̄bus renouari ſperant auferātur ab eis folia inutilia q̄ ſicca fuerunt vt̄ forata. Caulis frigid⁹ et ſiccus eſt in ꝓmo gdu. Sed Auicēna dicit q̄ eſt ſiccus in ſecūdo turbidū ⁊ melancolicū gencrat ſanguinez ⁊ eius nutrimentū eſt puū. Cum vo coq̄t cū carne pingui aut gallinis fit bon⁹ parū Jus eoꝝ venīrē humectat ⁊ vrinā ꝓuocat Eoꝝ vo corpus eſt ſiccū vnde eſt cōſtipatiuum. ſunt ergo ſimul recepti in hac actōe temperati. ſed ſolū ius datū ſoluit et ſubſtantia ſola cōſtipat. Nocumentū eoꝝ aufertur ſi eliꝛent. et aqua piecta coquantur ī alia cum pingui carne pecudū aut ſuis. et cum pipere vel cimino ⁊ allio dent. Auicēna dicit q̄ ei⁹ decoctio ⁊ ſemen tardāt ebrietatem. Et ex ꝓprietatib⁹ eius eſt exiccatio lingue. et facit ſomnū. et comeſtio eius clarificat vocē. Galienus dicit q̄ ſi caules aſſati dentur pueris ad comedendū faciunt eos citius ambulare. Plinius dicit q̄ foꝛlia cauliuꝝ mirabiliter ſanāt vulnera can⁹

Item dicit q caulis parū coctus soluit vē trem ⁊ multū coctus stringit eum. Itē dic q caulis confortat neruos. vñ valet paraliticis ⁊ tremulosis. lactis vbertatē prebet. Et ei⁹ succus valet cōtra venenū ⁊ p̄ morsum canis rabidi

¶ De cepe

Cepe desiderant terrā solutā pinguē ⁊ optime stercoratā. Eoꝝ semina tribulata durant p annū tantū sed in machis. i. in intestinis suspēsa p triennū seruant illesa. Seruant a quibusdā de mense nouembris circa principiū ⁊ maxime p vniuersam tusciam. ⁊ fit supra ipsam seminariū velut pgularium de aliquib⁹ straminib⁹ coopertus versus aquilonē p vnū brachiū ⁊ per duo versus meridiē eleuatum. Et a multis seruntur mēse decēbris ⁊ martij cū primum post byemē seri possunt. Sole seruntur in areis. ⁊ mixtim cū alijs herbis seri possunt cū aliquantulus creuerint siue sit de mēse maij aprilis vl iunij plantant in areis per vnū semissem vel spannā ab inuicē sepate. ⁊ in area quattuor acies poni debēt. Quas vero vis ante maturitatē comedere plātabis in areis. vbi sunt cucurbite cucumeres cutrulli ⁊ meloues. ⁊ cum be creuerint sepe tollunt. vbi etiā si dimittant ad maturitatem p̄uenirent licet nō sint ita grosse sic be species que in areis sole ponunt. Cū plantari debēt recidant radices vsq; ad grossitudinē vnius vel medij digiti iuxta cepam ⁊ p vnū digitū tantū sub terra mergantur Hec eni planta adeo facile compbendit q si solūmodo poneret vel caderet supra terram vel ad ptes longinquas portaret etiā discooperta vel in terra quasi arida. dū tñ optime puluerisata plantaret. summa facilitate nascetur ⁊ augebitur. Sepe circumfodi desiderāt ⁊ ab herbis quibus libet liberari. Q; si terra eodē anno stercorata non fuerit debet plantationis tempe stercorari vt optime cōualescant. Collectis autē cepis maturis, qō patet cū se sustinere non possunt ⁊ ammodo non augent meliores earuꝝ plantant de mense augusti vt anno sequenti semina faciāt. Deteriores vō plantantur in quadragesima vt viridēs habeātur. mediocres vero seruant que si minuēte luna euulse fuerint claro ⁊ sicco aere existente meli⁹ seruabunt in loco obscuro et sicco. Cepe calide sunt ⁊ humide in secūdo gradu. pinde sepius comeste cū sui acumine humores malos generāt in stomacho. sitim. inflationē. ventositatē. capitū dolorē atq; insaniā faciunt ppter fumuꝝ ex eis ad caput ascendentē ⁊ cerebrū pcutientē. Q̄ñ assuescentes eis cadunt in maniā ⁊ terribilia somnia ⁊ melancolica cernūt p̄sertim si ex egritudine exeuntes eas comederint. Crude vero comeste nichil nutrimenti corpori tribuūt. sed si elixent et aqua picta in alia coquātur dāt nutrimentū bonū ⁊ maxime plurimū si cum carne pinguissima et bono condimento odorifero condiantur. Si aūt crude ppter medicinaꝝ moderate ſm q oportet sumātur calorē inducunt et grossos ⁊ piscosos humores incidunt. ora venaꝝ aperiunt. vrinā ⁊ menstrua prouocant. et appetitū augmentāt ⁊ venerem suo calore ⁊ humiditate augmentāt. Succus earū naribus immissus vel si odor earū narib⁹ fuerit attract⁹ caput optime purgat. Crude vō comeste crementa capillorū p̄stant. Auicēna dicit q in cepe est acuitas īcisiua amaritudo ⁊ stipticitas. et quod est longi⁹ est acutius. et rubeū est acuti⁹ albo ⁊ siccū humido ⁊ crudū cocto. et in ipo est attractio sanguinis ad exteriora quare est rubificatiuū cutis. Cepe p̄terea cum comeditur ppie cōfert nocumento aquarū ⁊ semen ei⁹ delet morpheā. Et cū fricat ī circuitu loci alopicie ex eo cōfert valde. Et ipsū cū melle eradicat verrucas ⁊ plurim⁹ vsus eius facit suber. Et est ex eis q̄ nocēt intellectui ppterea q generat humorē malū

¶ De cimino

Ciminum desiderat terrā pinguē ⁊ aerē calidum.

et seritur de mēse martij. Calidū ⁊ siccū est in tertio gradu. ꝑ q̄nq3 annos pōt seruari. Uirtutē habet diureticā ⁊ fumositatē subtiliandi. vñ sumptū in cibis ⁊ potib⁹ et salsamentis digestionē ꝯfortat. Uinū decoctionis eius ⁊ ficuū siccaꝝ ⁊ seminis feniculi dolorē ⁊ tortionē intestinorū ex vētositate mitigat. Itē vinū valet ꝯtra frigidā tussim Cōtra tumorē fauciū ciminū ⁊ ficus benetrita in vino coquant̄ ⁊ emplastrū factum sup locū dolentē ponat̄. Contra frigidum reuma capitis puluis ei⁹ et baccarū lauri simul in testa calefact⁹ ⁊ in sacculo positus capiti supponat̄. Contra sanguinē oculoꝝ nō in p̄ncipio sed post puluis cimini cū vitello oui ꝯfectus sup tegulā calidā ponat̄. ⁊ diuisum ꝑ mediū sepi⁹ supponat̄. Cōtra liuorem ex cōcussione vel alio mō factum dū recens est puluis cimini subtilis bñ cōfectus ad ignē ⁊ sepius apposit⁹ certum remediū est. Et nota q̄ ex frequēti vsu cimini fit discoloratio cutis

¶ De croco

Croc⁹ est duplex scz siluestris q̄ seritur eodē modo sicut alie herbe q̄ est modice vtilitatis. sed facit altū stipitē et multas mazolas in q̄bus nascit̄ crocus q̄ cū apparet ī ortu solis colligit̄. Itē est bon⁹ crocus domesticus qui nō serit̄ qꝛ semina non ꝓducit. sed cepule ei⁹ colligunt̄ de mense aplis vel maij ⁊ dimittunt̄ octo dieb⁹ in aceruo vt maturent̄ ⁊ tūc mundant̄ ⁊ siccant̄ in loco calido nō tamē ad solē ne coquant̄. Cū sūt mature cognoscit̄ q̄a tunc folia eius sūt sicca ⁊ seruant̄ vsq3 ad mēsem augusti. et tūc aut ante aut post vna sepata ab alia ī areis pastinatis plantent̄ cū radiculis q̄s habent ꝑ vnā spannā distātes ⁊ q̄ttuor digitis submergant̄ in sulcis. ⁊ duob⁹ vl̄ trib⁹ annis dimittant̄ ⁊ quolibet anno de mēse aprilis si tūc folia sunt sicca ⁊ de mēse maij ⁊ iunij ⁊ iulij si herba nascit̄ in areis runcatur sappādo terrā ꝑ totū in supficie ꝑ duos digitos deorsum vt nō tangant̄ cepe. Et si placuerit circa finez augusti aut de mense septembris radat̄ terra vt area ⁊ ab oī viriditate mundet̄. deinde nascētibus floribus colligant̄. ⁊ croc⁹ siccet̄ ad lentū ignē et aliq̄ loco clausus seruat̄. Et elapsis duobus vl̄ tribus annis totū euellit̄ de mense aprilis ⁊ iteꝝ plantat̄ vt dixi. Terrā desiderat cretosam vel mediocrē. et potest optime plantari vbi fuerint cepe cū sint euulse. Et ē sciendum q̄ croc⁹ non multū ledit̄ vmbris. sed plurimū ledit̄ a muribus q̄ sub terra comedunt cepas eius. cōtra quos nihil tātū valet q̄ntū tendere trapulas iuxta eorū foramina. ⁊ sulcos ꝯcauos inter areas facere qui eū defendāt ab humore aqueo quē valde timēt. et p̄ter hec sunt impediētes trāsitum muriū ⁊ talpaꝝ q̄ multū appetunt cepas eius. Croc⁹ est calidus et sicc⁹ in p̄mo gradu ⁊ in suis qualitatib⁹ tp̄atus. et ideo cōfortatiu⁹. Vñ cōtra debilitatē ⁊ defectuz cordis multū valet. Ruborē oculorum ex sanguine ⁊ macula tollit si trit⁹ cū rosis ⁊ vitello oui oculo apponat̄. vt dicit Biascorides Itē qui crocū p̄us bibit ebrietatē ⁊ crapulam nō timebit. Itē corone ex eo facte ñ ꝑmittūt hominē inebriari. Itē somnū facit ⁊ stimulat venerē. vt dicit Plini⁹. Itez dic̄ q̄ curat morsus serpentū ⁊ araneaꝝ ⁊ puncturas scorpionū

¶ De cepulis malixijs

Cepule malixie plantantur vt porri. s. vna in foramine ꝑ vnū pedē distātes que magnuz caspū faciunt quo postea vtimur estate sequēti post pasca resurrōis. ⁊ sūt fere eiusdē cōplexionis cū alijs cepis

¶ De carduo

Carduus seritur mēse martij. Terrā stercorataz diligit ⁊ solutā q̄zuis in pingui possit meli⁹ ꝓuenire. et Hilli valet ꝯ talpas sed ī solidiori terra pangatur ne ab īimicis animalib⁹ facile ꝑforet̄. Sunt in area iam p̄parata cardui luna crescēte serēdi. semīa

discreta semipedis spacio Cauendū est ne semina inuersa ponant̄. nam debiles ⁊ incuruos creabūt ⁊ duros. nō alte imp̄menda sunt sed tribus digitis cōprehensa mergant̄ donec ad p̄mos articulos digitoruz terra puenerit. Herbis liberent̄ assidue donec plātaria solident̄. ⁊ si estus increuerit irrigētur. Si acumina seminū ꝯstringas spinis carere Palladi⁹ ait ⁊ affirmat Mēse octobris cardui plāte ponant̄ inter frumentū iam natū ⁊ alias segetes cum palo. qd̄ est vtilius q̄z eos in crudo solo ponere quos cū ponem⁹ radices sūmas eorū ferro resecam⁹ ac si fimo cingim⁹ ternorum spacio pedū separem⁹ incremēti causa pedali scrobe depositas binas aut trinas. Cinerem sepe sub hyeme siccis dieb⁹ fimūq̄z miscebim⁹. Colligunt̄ aūt nō simul. q̄a nō simul sed successiue maturātur. nā tunc est colligēdus cardu⁹ cū habet adhuc flores in inferiori pte vt sertū. nō aūt cū flores omnes ceciderint. q̄a deterior esset. Sane singulis annis quotidie auferēde sunt plante vt nec matres fatigent̄. ⁊ soboles p alia spacia dirigant̄ q̄ tamē cū aliq̄ sunt radicis pte vellēde. quas seruabis ad semīa colligēda. liberatis omnib⁹ pullis testa suptegere debebis aut cortice. nā solēt semina sole vl̄ imbrib⁹ interire ⁊ pire

¶ De camomilla

Camomilla calida ⁊ sicca est in p̄mo gradu. Et ē ꝓpinqua v̄tuti rose in subtiliatione sua. ⁊ ipsi⁹ caliditas est sicut caliditas olei ꝯueniens ⁊ aptiua ⁊ subtiliatiua spissitudinis mollificatiua ⁊ resolutiua absq̄z attractione. Et hec est ei⁹ ꝓprietas inter medicinas. Sedat apostemata calida mortificando ⁊ resoluēdo ea ⁊ cōfortat membra neruosa oīa. Et ē ex medicinis pl⁹ ꝯferentibus laxitudini q̄z reliq̄. Et ē ꝯfortatiua cerebri. q̄a resoluit materias capitis

¶ De cuscute

Cuscute. id est podogra lini vel grūgus. calida est in primo gradu et sicca in secūdo. Cum florib⁹ debet colligi ⁊ p duos annos pōt seruari. Virtutem habet p̄ncipaliter purgādi melancoliam. secūdo flegma. vñ cōueniēter ponitur in decoctionib⁹ purgantib⁹ melancoliam ⁊ flegma. Aqua decoctiōis eius valet contra stranguiriā ⁊ dissinteriā. ⁊ etiā herba si poteris habere ī magna quantitate decoctam in vino ⁊ oleo. renib⁹ et pectini ⁊ alijs ptib⁹ dolentib⁹ cathaplasmata. Auicēna dicit q̄ aqua cuscute est mirabilis ad ictericiam. Serapio dicit q̄ de proprietatibus eius est expellere superfluitates antiquas a venis

¶ De calamento

Calamentum aliud est aquaticū ⁊ vocat̄ mētastr̄. Aliud est montanū ⁊ vocat̄ nepita. Montanū meli⁹ est q̄a est magis siccum. Cū florescit debet colligi. ⁊ in vmbroso loco siccari. ⁊ potest p annū ꝟuari. Virtutē habet dissoluēdi ꝯfortādi et ꝯsumēdi. Contra frigidā tussim ⁊ ꝯ frigidum asma vinū decoctōnis ei⁹ ⁊ liquiricie ⁊ vue passe. vel vinū decoctiōis pulueris ei⁹ ⁊ ficuū siccar̄ valet. nā ex eo ⁊ alijs quibusdā reb⁹ fit dyacalamentū qd̄ ad idē valet. Et puluis eius in ouo sorbili vel ī farina ordei ad idem valet. Cōtra dolorē stomachi ex frigiditate vtat̄ patiens puluere ei⁹ in cibis vel in vino decocto. Cōtra frigidū reuma vngat̄ occipitiū. id est. posterior ps capitis ex melle decoctōis pulueris eius. postea fiat saccellatio ⁊ ex puluere calefacto ī olla rudi vel ex ipsa herba. multū enī ꝯfert. Cōtra relaxationē vue fiat gargarism⁹ ex aceto decoctionis pulueris eius ⁊ rosar̄ ꝯ tenasmon ex flegmate vitreo vl̄ ex alio humore frigido inungant̄ renes ex melle et aqua decoctōis pulueris ei⁹ vel herbe. ⁊ ponat̄ puluis ei⁹ ⁊ colofonie ⁊ seminū nasturcij calidus cū bombice sup ano. Et sic etiā liberatur matrix. vel fiat fomentū ex aq̄ decoctionis ei⁹ ad desiccādas supfluitates matricis

⁊ multū valebit. ⁊ sic exptū est ab aliq̄bus.

De centaurea

Centaurea calida ⁊ sicca est in tertio g̃du. Est herba amarissima. ⁊ alia est maior ⁊ alia est minor. sz maior est maioris efficacie. cōpetit medicine p̄ncipalit̄ s̄m folia ⁊ flores. vñ cū incipit flores p̄ducere debet colligi. ⁊ in vmbroso loco siccari. p̄ annū in multa efficacia pōt s̄uari. Uirtutē habet diureticam attractiuā ⁊ cōsumptiuā. Uinū eius decoctōis valet ad opilationē epatis splenis renū vesice stranguiriā ⁊ dissinteriam Uñ Galien⁹. Cētaurea est ex melioribꝰ et nobilioribꝰ medicinis ad opilationē epatis. ⁊ cōfert magnifice duriciei splenis emplastrata ⁊ bibita. Cōtra vermes auriū iniiciatur succꝰ eiꝰ cū succo porroꝝ. Ad lumbricos det̄ puluis eiꝰ cū melle. Ad visum clarificandū succus radicū centauree maioris cum aqua rosaꝝ cōficiat̄ ⁊ oculi liniantur ⁊ vngantur

De capillo veneris

Capillus ueneris frigidꝰ ⁊ siccus est tempate. v̄tutem habet diureticā ex subtili substantia. Recēs multe est efficacie. parū potest seruari qꝛ subtilis herba est. Cōtra calefactionē epatis det̄ aqua decoctōnis eius. Itē ex ip̄a aqua ⁊ zucharo fiat syrupꝰ. et si sit cū vicio splenis addat̄ aliq̄d calidū diureticū. ⁊ plagelle intincte in succo eiꝰ vl̄ ip̄sa herba trita supponat̄ Auicēna aūt dicit q̄ paꝝ declinat ad caliditatē. et sic est subtiliatiuus resolutiuꝰ ⁊ apertiuꝰ. ⁊ in ip̄so est stipticitas. ⁊ qñ p̄misceť cibo galloꝝ et coturnicū facit eos fortes ad dimicandū ⁊ ī terficiendū. Cinis eiꝰ cum aceto ⁊ oleo cōfert alopicie. ⁊ cū oleo mirtino ⁊ vino ⁊ lixiuio p̄longat capillos ⁊ p̄hibet casum ip̄oꝝ Et eiꝰ cinis cū lixiuio ꝯfert furfuribꝰ capitis ⁊ delet eas. ⁊ eradicat vlcera humida in eo. ⁊ ꝯfert pulmoni purgādo ip̄m valde ⁊ p̄uocat vrinā ⁊ frangit lapidē ⁊ prouocat menstrua ⁊ trahit secundinā ⁊ purgat mulierū fetū ⁊ abscindit fluxū sanguinis.

De cerifolio

Cerifoliū de mense augusti seritur ⁊ est bonū p̄ totam hyemem ⁊ post ipsam

De cicuta

Cicuta calida et sicca est in q̄rto g̃du. Uirtutez hz attrahēdi dissoluēdi ⁊ cōsumēdi. ea tñ nō vtimur in interioribus medicinis q̄a venenosa est ⁊ in substātia ⁊ in suis q̄litatibꝰ. dissoluit enī tantū q̄ sp̄us inaniunt̄. ex quoꝝ inanitōe mēbra mortificant̄. Uirtutē habz potissimā s̄m radices deinde s̄m folia vltimo s̄m semīa. vñ semē eiꝰ quādo qz ponit̄ in medicinis. Cōtra viciū splenis talis fit vsus. tota herba in aceto cum bolo armenico p̄ decē dies iaceat. deinde buliat quousqz bñ resolutū fuerit armoniacū et postea colet̄ p̄ pannū illa liquorositas buliat bñ ad ignē. ⁊ addita cera ⁊ oleo fiat vnguentū cicute q̄d est potissimū ꝯ splenē et cōtra dura apostemata ⁊ ꝯtra arteticam ⁊ epilentiā si inungant̄. Cōtra arteticā et podagram coquat̄ radix in pasta fissa p̄ medium ponant̄ supra arteticā tutissimū est remedium. Cōtra iliacā passionē strāguiriā ⁊ dissinteriā ex decoctōe eiꝰ in vino forti et oleo dolētia loca cathaplasment̄. Ad matricē mūdificandā ex frigidis humoribꝰ ⁊ glutinosis ⁊ ad mēstrua p̄uocanda fiat fomentū ex vino ⁊ aqua salsa decoctiōis eiꝰ. Cōtra strophulas siccas fiat vsus herbaꝝ diureticaꝝ. postea fiant cathaplasmata ex duabꝰ p̄tibꝰ cicute ⁊ tertia scabiose

De catapucia

Catapucia calida est in tertio g̃du ⁊ humida ī scdo. Sz Gerhardꝰ dicit in suo modo medēdi q̄ est calida ⁊ sicca ī tertio g̃du Est aūt semen cuiusdā herbe simili noīe appellate q̄ remoto exteriori cortice seruat̄ p̄ an-

num. Eligēda est q̄ est viridis nō pforata i terius nec liuida sz alba. Virtutē hab3 purgandi p̄ncipaliter flegma. secūdario colerā z melancoliā. Habet etiam vtutē purgandi per supiora ex ventositate et leuitate quā habet. vñ q̄nq3 dat sanis ad ꝓseruatōnem sanitatis q̄nq3 egris ad egritudinē remouendā. Cōtra quotidianā de flegmate salso z scabiē cōterat catapucia i mīta q̄ntitate z postea cauliū foliis inuoluta sb cinere ponat diuq3 dimittat vt bñ coquatur deinde extracta comprimat z oleū q̄d fluit seruet q̄d p annū seruari potest z cuz necesse fuerit det patiēti in cibis vel aliquo alio modo z ita possunt decipi multi. Vel fiat claretū ex catapucijs bñ contritis et cū melle decoctis. deinde cōmisceat vinum z fiat claretū. Et nota q̄ in .xx. libris vini debz esse catapucie vna libra. Idē in vncijs z alijs ponderib9 minorib9. Itē possunt poni catapucie bñ contrite in iure carnium vel piscīū vel alioz ciboz z comeste multū valent sanis z egris. Gerard9 tñ dicit q̄ catapucia multū est laxatiua z purgat supius z inferi9 laboriose z cū angustia. vñ cauendum est ne det nisi facile vomētu z nisi materia sit digesta nec sunt dāde habentibus debilē stomachū z intestina quoniam subuertūt ipsum. nec dent nisi distempate ne moꝛa faciant in stomacho. nec est supdormiendū nec quiescendū sicut nec in ceteris vomitiuis medicinis. Et vsus eaz est vt ex eis acuant medicine. Item dicit q̄ p se dari possunt trite z distempate cū aqua calida vel vino. Et dicit q̄ purgāt principaliter flegma z viscosos humores z maxime a stomacho z intestinis. vñ plunt colericis cardiacis iliacis arteticis febri q̄tidiane z ex vitreo vl naturali flegmate. Diascordes autem dic̄ q̄ dant a q̄nq3 ḡnis vsq3 ad nouē z q̄n stomach9 fuerit fortis dent integra. z si sit debilis dent ꝓtrita. Itē dicit q̄ si folia catapucie dent cocta cū pullis aut cū oleribus vel alijs cibis laxant flegma z colerā.

De cretano

Cretanus. id est. Crinci marini est calidus et sicc9 in ūrto gradu. Herba est q̄ in locis marinis repit. Virtutē hz valde diuretica z ex subtilitate. Cōtra strāguriā viciuz lapidis z iliacā passionē. herba ipa i multa q̄ntitate in aq̄ bulita salinaria vino et oleo z i illa aq̄ patiēs sedeat vsq3 ad vmbilicū. z si tantā quātitatē habere non possit caliba plasmet loca dolētia. Herba comesta etiaz vel vinū decoctōis ei9 vinā puocat.

De celidonia

Celidonia calida c z sicca ē in ūrto ḡou. Cui9 duplex ē maneries. scilicz indica q̄ maioris ē efficacie z citrinā hz radicē. Et est cōis q̄ in pub9 nostris repit. z est minoris efficacie. vna tñ p altera ponit Et cū in receptionib9 inuenitur radix nō herba debet poni Virtutē hz dissoluēdi attrahēdi z plumēdi Cōtra dolorē dentiū ex frigida cā radix inē dētes aliq̄ntulū ꝓtrita z alleū supponatur Ad caput purgādū z vuā repletā frigido būore radix i vino decocta patiēti suppona. z patiēs fumū p os recipiat. deinde vinū gargariset q̄d vuā desiccat z caput purgat Plini9 aūt dic̄ q̄ succo celidonie oculi irundinū eruti vel lesi ad statū pristinū reducunt

De coriandro

Coriandrū est herba satis cōis q̄ calida z sicca est i scdo ḡou. Cui9 semē i receptionib9 hz poni. q̄d p duos annos ꝑuat. Virtutem hz ꝓfortādi ex aromaticitate. Ad digestiones ꝓfortādā z dolores stomachi ex vētositate det semē ei9 i cibis z vinū decoctōis eius i potu. Itē puluis semis ei9 sup carnes asp ſus eas saporat. Itē dic̄ Isidor9 q̄ puluis ei9 semis in vino dulci dat9 reddit homies ad venerē ꝓniores. sz cauēdū est ne nimiuz det q̄ i amētiaz deducere z furorē. Cui9 herba cū semie est canib9 venenosa z eos interficit si ab eis aliquotiēs sumat

De consolida maiore

Consolida maior

c id est. simphitū frigide ⁊ sicce complexionis ē. sed ꝓprie radix eiꝰ est medicinal'. Virtutē habet ꝯstringēdi materiam grossaz. ꝑ q̄nqz annos ꝑuat'. Puluis eius datꝰ in cibis valet ꝯ fluxū sanguinis mēstruoꝝ ⁊ cōtra fluxū ventris ⁊ suppositus valet ꝯ fluxū menstruoꝝ ⁊ sil'r fomētationes ex ipa herba facte

De cucumere agresti

Cucumer agrestis

c est herba nota. Ex cuiꝰ succo fit electuariū ꝫ modo. In canicularibus diebꝰ colligit' fructꝰ ipsiꝰ herbe cū est quasi maturꝰ ⁊ cōterit'. ⁊ succꝰ ipsiꝰ soli exponit' ⁊ desiccat'. Et quidaz decoquunt ad ignē ⁊ tale minꝰ est laxatiuū. minusqz violenter ducit. ⁊ quidā decoquūt succum cū melle fere vsqz ad ꝯsumptionē succi ⁊ i modum electuarij dant qd̄ satis laxat ꝑ inferiora. Per duos annos pōt seruari. Habet aūt virtutē ꝑncipaliter purgādi flegma ⁊ viscosos humores. secūdario colerā nigrā vel melancoliā. vñ valet ꝯ paralisim appoplexiā epilentiā colicā iliacam febres quotidianas ex flegmate vitreo vl' naturali. sciaticis arteticis ⁊ podagricis subuenit. Attrahit enī maxime a remotis ꝑtibus et purgat. Itē certis passionibꝰ ex flegmate medetur. non tñ ꝑ se solū dat'. purgat aūt ꝑ os et ventrē. Et vsus quidē eiꝰ est vt admisceat' alijs rebꝰ ⁊ cōfectionibꝰ ⁊ ex dragma vna medicina acuat'. Et q̄ electuariū accipit nō sup dormiat sed moueat' sicut q̄ suscepit elleboꝝ. quoniā solet suffocationē inducere In iliaca passione ꝑcedat aliquod clistere mollitiuū. ⁊ postea fiat aliud ex aq̄ maluarum oleo ⁊ melle cū dragmis q̄nqz electuarij ⁊ misceat'. ⁊ erit optimū cōtra iliacā ⁊ ꝯ arteticā cyrogrā ⁊ podagrā. Itē herba ipa si haberi poterit ꝯterat' aliquātulū et decocta in vino ⁊ oleo dolēti supposita strāguirie iliace ⁊ podagre subuenit. Ad mēstrua ꝓuocāda puluis electuarij ꝯficiat' cuz oleo muscelino vl' rosato ⁊ bombix intinctꝰ supponat' Ad apostemata frigida maturāda electuarij dragme q̄nqz ⁊ farina ordei cōficiant' cū vitello oui ⁊ supponant'. Ad apostemata rumpendū fit optimū ruptoriuz ex electuario ⁊ terebētina. Ad v'mes auris conficiat' electuariū in q̄ntitate granorum q̄nqz cū modico aceto ⁊ modicū infundatur tepidū. Ad omnez dolorē stomachi ex frigida causa inungat' ex ꝯfectōe electuarij ⁊ aceti. Ad lentigines faciei ⁊ ad oēs superfluitates eiꝰ remouēdas accipe cerusam ⁊ camphorā ⁊ electuariū in quātitate illorū duoꝝ ⁊ cōficias cū aceto in moduz vnguēti. ⁊ pista in mortario plūbeo cum pistello plūbeo et ponat' in vase vitreo ꝑ. xl. dies. et postea in ꝑdicto mortario cū pistello eodē moueat' addito aceto si duꝝ sit ex eo vngat' facies. oēm eī pannū abstergit ⁊ lētigines.

De diptano

Diptanꝰ qui alio

d noīe d'r fraxinella q̄r frōdes habz ad modū fraxini. Calidꝰ ⁊ siccus est in q̄rto gradu. Radix ē cuiusdaz herbe simili noīe appellate q̄ in locis calidis lapidosis ⁊ siccis ꝑcipue repit'. Habet aūt ꝑcipue ipsa radix v'tutē attrahēdi ꝯsumēdi et dissoluēdi venenū. Cōtra morsum venenatoꝝ aīaliū ipsa herba vel radix trita supponatur. Succꝰ etiā eius cū vino det' puluis eius cū succo mente cōficiat' ⁊ supponat' ⁊ potui detur. Isidorꝰ insup dicit q̄ est tante v'tutis vt ferrū a corpe extrahat. Vñ eius pabulo fere ꝑcusse eijciūt sagittas corpori infixas

De endiuia

Endiuia que alio

e noīe dicit' scariola vl' lactuca agrestis frigida et sicca est in secundo gradu Semina et folia competūt vsui medicine. Et folia etiam vsui ciborum competunt sed radix nullā habet virtutem. Folia viridia maxime sunt efficacie sicca nulliꝰ

Uirtutē habet ꝯfortandi ⁊ alterādi. vñ cō-
tra opilationez splenis ⁊ epatis ex colerica
causa ꝓuenientē valet. Cōtra tertianaz du
plicē ⁊ simplicē ictericiā ⁊ calefactionē epa
tis ⁊ apostemata calida valz comesta elixa
vel cruda. Item syrup⁹ ex decoctiōe eius ⁊
zucharo valet ad idē. Itē succus ei⁹ vel sy-
rupus ei⁹ cū reubarbaro datus in quarta
vel sexta die materia existēte digesta valet
Item ꝯ calorē epatis ⁊ calida apostemata
valet herba ipa contrita ⁊ supposita. Et ad
idē valet succ⁹ epithimat⁹ ⁊ si nō habeas
folia coque semen herbe trituz ⁊ pone loco
eius. Albert⁹ dicit ꝙ aqua endiuie cū ceru
sa ⁊ aceto est epithima mirabile ad infrigi
dandū quicq̄d debet infrigidari

De enula

Enula non seritur
qꝛ semē non habet sz plantat̄ coro
na ei⁹ tota vl̄ maior ꝑs ei⁹ de mē-
se octobris in terra pingui ⁊ alte fossa ⁊ bñ
subacta. Calida est in tertio. ⁊ humida ī p̄-
mo gradu. Cui⁹ duplex est maneries .s. or-
tulana ⁊ campana q̄ maioris est efficacie
ꝑm radices. Colligit̄ in p̄ncipio estatis ra-
dix ⁊ sole siccat̄ ne humore corrumpat̄. Ra
dix in medicinis potest poni ꝑ bienniuz et
trienniū potest seruari. Habet autē v̄tutez
liniendi ⁊ mūdificandi. Uñ valet ꝯtra ner
uos ex frigiditate indignatos. Contra do-
lorem spiritualiū ex frigida causa detur vi
num decoctōis eius. ꝑm illud. Enula cam
pana reddit p̄cordia sana. Cōtra dolorem
stomachi ex frigida causa ⁊ cōtra ventosi-
tatem ⁊ cōtra tussim frigidā detur vinum
decoctionis ei⁹. Puluis eius cuz puluere
cinamomi delicatis soluit ventositatē spū
aliū. Herba tota decocta ī vino ⁊ oleo ⁊ ca
thaplasmata dolorē spūalium iliacum co
licum ⁊ stranguiriā soluit. Cōtra frigiduz
asma detur farina ordei in qua coctus sit
puluis ei⁹. Itē nota ꝙ in enula est virt⁹ ru
bificatiua ⁊ abstersio vltima

De epatica

Epatica frigida
et sicca est ī primo gradu. Her-
ba est crescēs in aquosis et p̄ci-
pue lapidosis locis habēs folia multa ter-
re ac lapidib⁹ adherētia. Uirtutē habz diu
reticā ex subtili substātia ⁊ infrigidatiuaz.
Uñ valet ꝯtra opilationē epatis ⁊ splenis
ex calida causa ⁊ ꝯ calorē epatis ⁊ ictericiā
et iō dicit̄ epatica. Syrup⁹ ex aqua deco-
ctionis ei⁹ addito reubarbaro in fine deco
ctionis optim⁹ est cōtra ictericiā.

De eruca

Eruca calida et
sicca est in q̄rto g̃du. Domestica
maioris ē efficacie q̄z siluestris. se
mina p̄cipue cōpetunt medicine. secundo
folia. Uirtutē habet cōsumēdi ⁊ coitū inci
tandi. Decocta cū carnib⁹ valet ad coituz
incitādū stranguiriā ⁊ dissinteriā ⁊ parali
sim. Itē in vino cocta ⁊ renibus cathaplas-
mata libidinē incitat. pectini supposita vri
nam ꝓuocat. Semē eruce ⁊ maxime silue-
stris facit virge erectionē

De ebulo

Ebul⁹ est calid⁹ et
sicc⁹ in tertio g̃du. Cortices radi-
cū ⁊ turiones p̄cipue cōpetūt me
dicine. Cortices radicū in vere colligunt̄ et
siccāt̄ ad solē ⁊ ꝑ ānū ꝑuant̄. Hz aūt v̄tutē
dissoluēdi ⁊ ꝯsumēdi ⁊ purgādi flegma et
viscosos hūores. Succ⁹ ei⁹ det̄ ⁊ purgat at
trahēdo supi⁹ ⁊ inferi⁹ angustiose. Uñ nō
dz dari nisi digesta materia ⁊ corpe fluxui
p̄pato vt ī alijs vomitiuis medicinis. valz
febri q̄tidiane diuturne tertiane ex colera
citrina ⁊ vitellina. Itē epatis opilationi et
ictericie colice ⁊ iliace ⁊ aquā lētofleuma-
ticoꝝ educit. Usus ei⁹ ē vt det̄ succ⁹ ei⁹ ꝑ se
vel ī ei⁹ decoctōe distēperet̄ alia medicina
vl̄ addat̄ syrupo vl̄ oximell̄ laxatiuis vl̄ co
quat̄ cū melle ad cōsumptionē succi. Con-
tra tumorē extremitatū ⁊ ꝯ arteticā ⁊ lento
fleumaticā fiat balneū ex aq̄ salsa decoctō
nis radicū ⁊ turionū vl̄ totius herbe.

De feniculo

Feniculus seritur de mēse decēbris ianuarij februarij et martij ⁊ toto tpe trāsplātat. Calidus ⁊ siccꝰ est in secūdo gradu. Uirtutem habet diureticā extenuādi grossam vētositatē. comestū post prandiū ꝯfert acidis eructuationibꝰ que fiūt ex indigestione. et hoc facit ex subtili substātia et qualitatibꝰ suis. Semen eiꝰ folia ⁊ flores ⁊ cortices radicum vsui medicine cōpetunt. Semē colligitur in p̄ncipio autūni et seruat̄ per tres annos. Cortices radicū colligunt̄ in principio veris ⁊ seruant̄ ꝑ mediū annum. Contra opilationē splenis epatis stranguiriaꝫ ⁊ dissinteriā. ⁊ viciū lapidis ex frigida causa detur ⁊ aqua decoctōis eius. Item feniculus coctus et comestꝰ valet cōtra predicta Itē eadē aqua vel vinū soluit dolorem stomachi ex frigiditate vel ventositate ⁊ digestionē cōfortat. Idē facit puluis semis eius. Cōtra pannū oculoꝝ ⁊ pruritū succꝰ radicū feniculi in vase ereo ꝑ. xx. dies ad solem ponat̄ ⁊ more collirij oculis apponat̄. Cōtra pruritū oculorū certū est experimētum. conficiat̄ aloes optimū cū succo feniculi in vase eneo ad solē ꝑ. xx. dies. Deinde ponat̄ in oculis more collirij

De flamula

Flamula est calida ⁊ sicca in quarto gradu. Et dr̄ flamula qꝛ virtutē habet incensiuam. est eni similis vidalde in folijs et floribus sed habet flores aureos. viridis mlte est efficacie. sed exiccata nullius vl̄ modice. Ad cauteriū sine igne faciendū cōterat̄ flamula ⁊ suꝑ locū ponat̄ ⁊ dimittat̄ ꝑ diē ⁊ postea inueniet̄ cutis cōbusta. Ad apostema rumpendū qñ versum est ad saniez et caput est durum conterat̄ cum oleo ⁊ superponatur. oleū ponit̄ ad relaxationē ne flamula nimis exiccet

De fumo terre

Fumus terre est herba nota sic dicta qꝛ generatur ex q̄dam grossa fumositate terre Calida est in p̄mo g̃du. sicca in scd̄o. Uiridis. ⁊ sicca magne est efficacie. Principaliter purgat melancoliā. secūdo flegma salsum ⁊ colerā adustā ⁊ est diuretica. Cōtra scabiem accipe vncias duas succi eius addito zucharo fiat syrupus ⁊ cuꝫ aqua calida detur vel addant̄ semina feniculi. Item fiat hoc vnguentū in oleo nucū ⁊ ponatur puluis fuliginis subtilis ⁊ conficiat̄ addito aceto ⁊ succo fumi terre in maiore q̄ntitate q̄ꝫ de alijs ⁊ inungat̄ patiens ī balneo optimū est Et nota ꝙ si succꝰ eiꝰ det̄ ter ī septimana vt diximꝰ optime purgat humores inducētes scabiē Itē herba fumi terre ī vino cocta ⁊ posita suꝑ locū podagricum multum valet

De fungis

Fungi quidā boni sūt q̄dā mortiferi. Boni sūt rotūdi ad modū pilei in p̄ncipio veris apparēt ⁊ in maio deficiūt. nunq̄ꝫ eni tales aliquē interfecerūt aut multū leserūt subito. sed tñ omēs malū generāt nutrimētuꝫ Mortiferi aūt sunt q̄ nascunt̄ iuxta ferrū eruginosum. Alij aūt sunt mortiferi licꝫ ñ statiꝫ interficiāt. s. illi q̄ nascunt̄ iuxta alias res putridas aut iuxta habitatōnē alicuiꝰ reptilis venenosi. aut iuxta quasdā speciales arbores que in ꝓprietate habēt fungos corrumpere sicut est oliua. Signū autem mortiferi fungi est ꝙ in suꝑficie eius est q̄dam humiditas viscosa et corrupta ⁊ ꝙ cito alteratur et corrumpit̄ inter manus colligentium fungos. In nostris autē habitationibus inuenit̄ fungꝰ qui latꝰ est ⁊ spissꝰ. aliquid ruboris habens in superficie et in illo rubore habꝫ mltas ampullas eleuatas quaꝝ q̄dā sunt fracte q̄dā nō ⁊ ille mortal̄ est ⁊ statim interficiēs. Et vocatur fungus muscarum eo ꝙ in lacte puluerisatus īterficit muscas.

¶ De fenugreco

Fenugrecum cali-
f dum est ⁊ siccū ⁊ habet substan-
tiam glutinosam. vñ virtutem ha
bet maturādi ⁊ laxandi. Et apostemata ex
terius maturāda farina fenugreci cū vitel
lo oui conficiat ⁊ supponat. maturat enī ⁊
extenuat. Ad maturandū ⁊ rumpendū cō
ficiatur cū terebentina ⁊ supponat. herba
etiā cocta in oleo superponat ad maturan
dum. Ad apostemata spiritualiū fenugre
ci farina in sacculo posita ⁊ decocta ī aqua
cum maluisco ponat desuper. Ad aposte-
mata stomachi ⁊ intestinoꝝ ex farina fenu
greci et aqua predicta fiant pultes ⁊ super
ponantur

¶ De gabusijs

Gabusij sūt de na-
g tura cauliū et habent folia formā
caulium donec clausa fuerint sed
postq̄z clausa sunt folia ipsorū fiunt qua-
si alba et grossa sicut tunice ceparū et cris-
pa. Aerem desiderant frigidū. nā in aere
calido vel temperato nō claudūtur sz ap-
ta remanent sicut caules. Terrā vo deside-
rant qualē caules ex eis fiūt cōposita sicut
ex rapis. Itē seminant vt caules

¶ De gramine

Graminis uirtus
g est stiptica ⁊ vulnerū cōglutinati
ua. ventris cōstrictiua. vulneꝝ re-
num ⁊ vesice sanatiua. ⁊ doloris splenis mi
tigatiua. Et eius succus potui datus sua
proprietate lumbricos occidit. hanc herbā
noscunt canes ⁊ eā comedunt qñ se purga
re volūt. vt dicit Plinius

¶ De gralega

Gralega dicitur ī
g pinguare terram si viridis verta-
tur in ea. Item dicitur ꝙ semē eiꝰ
mirabiliter facit ouare gallinas et h a qui
busdā est expertū

¶ De gentiana

Gentiana est radix
g cuiusdam herbe simili nomine ap
pellate. Cuius sola radix est medi-
cinalis. In fine veris colligitur et exiccata
per tres annos seruatur. Nascit autez fre-
quentius in montibus et locis vmbrosis
et humidis. Calida et sicca est in tertio gra
du. Uirtutem habet consumendi dissoluē
di et aperiendi. vnde diuretica est. Contra
antiquū asma detur puluis eius cum vi-
no addita aqua ordei. Succus radicis eiꝰ
abstergit morpheam et sanat plagas et vl
cera corrosiua. bibita etiam multū eū qui
cecidit ex alto et collisus est iuuat. Et vl-
ma medicina est contra morsum scorpio-
nis ⁊ vermiū venenatoꝝ et canis rabidi si
bibunt ex ea cū vino due vncie

¶ De gariofilata

Gariofilata simi-
g lis ē nouellis folijs rubi seu fla-
ponibus et eius radix redolet ⁊
folia. Calida et sicca in secundo gradu Re
cens maioris est efficacie q̄z exiccata et ser
uatur per annū. Uirtutem habet dissoluē
di consumendi et aperiendi. Et dicitur ga
riofilata quia odorem habet similem gari-
ofilis ꝑm saporem et effectum. Contra car
diacam passionem in aqua marina ⁊ oleo
cocta parti anteriori et posteriori superpo
natur. Ad digestionem confortandā ⁊ do
lorem stomachi et intestinorum ex frigidi
tate vel ventositate detur vinum decoctio
nis eius

¶ De humulo

Humulus. id est.
b liatigo. flos eius ꝓpter siccitatez
suā maximaz seruatur ꝑ longissi
mum tempꝰ in virtute sua ita ꝙ vulgaris
opinio est ꝙ nunq̄z putrescit et ē acuti odo
ris ⁊ fortis. Et est calidꝰ ⁊ siccꝰ dissolutiuꝰ
viscositatuz ⁊ inscissiuꝰ et cōseruat a putre
dine liquores q̄bus admiscet

¶ De iusquiamo

Iusquiamus est

frigidus in tertio gradu. Semē est cuiusdaz berbe que cassilago vocat siue dens caballin⁹. Seminū autez triplex est diuersitas. Est enī albū rubeū et nigrū. album z rubeū competūt medicine nigrū vero est mortale. Nota q si iusquiamus debet recipi p os interius ponendus est semen si exterius berba. Et semen maioris est efficacie. Virtutē habet emoiboicā id est. somniferā z cōstringendi z mortificandi. Ad somnū puocandū in acuta egritudine fiat fomentū ex aqua decoctionis berbe eius circa frontem tempora z pedes. Fiat etiā ablutio. postea fiat ℞ emplastrus pulueris seminis subtilis cū albumine ouī z lacte mulieris puellā nutrientis z modico aceto z fronti z timporib⁹ apponat. Itē ad lacrimas cōstringendas fiat idem emplastrū. Contra dissinteriā fiat emplastrus ex ipsa berba z supponat. dolorem enī tollit. Contra dolorē dentiū semina super carbones ponant z patiens fumū p os recipiat z teneat supra aquā z apparebūt quasi vermes supnatātes. Semen suppositū denti in causa calida dolorē tollit. Et nota q per decē annos seruari potest

¶ De Isopo

Isop⁹ est calidus

et siccus in tertio gradu. virtutez habet ſm flores z folia nō ſm radices diureticā dissoluendi cōsumēdi z attrahendi. Cōtra frigidā tussim valet vinū decoctionis eius z ficuū siccaz. Itē vinus decoctionis eius et seminū feniculi dolorē stomachi z intestinoz tollit. Fomentus factum ex aqua decoctionis ei⁹ matricē a superfluitatib⁹ mūdificat z abstergit. Idē facit suppositoriū ex puluere eius z oleo muscelino. puluis ei⁹ vel ipsa berba in testa calefacta z superposita capiti p se vel ī faccello valet contra frigidū catarrū et casū pue. Contra vuā fiat gargarismus ex aceto decoctionis eius. Item ipsa berba in vino decocta z catba plasmata dolorē tollit ex ventositate

¶ De Irincijs

Rincij et saluna

ca eadē est berba multū spinosa. de quoz radicib⁹ fit zinziberatū ℞ modo in duab⁹ libris mellis z vna irincio rum mundatoz vel pastinate ponat vncia vna z dimidia vel due zinziberis vt̄ me dietas piperis tantū. hoc modo lauentur irincij z abiciatur lignū qđ est interius. deinde optime coquant vel prius coquātur z postea abiciat lignū. deinde minutatim incidant z posito melle ad ignez z optime despumato ponant in eo irincij z zinziber siue piper z vsqz ad spissitudinē gruā buliant z si in fine decoctōis addat puluis seminis eruce z pineī erit optimū ad coitū z membri erectionem

¶ De iaro

Iarus q alio no

mine dicit barba aron vel pes vituli. calidus et siccus est in secundo gradu. In locis siccis et humidis montosis z planis inuenit in hyeme et estate magnā habet efficaciā. sed folia maiorem ſm radices maximā. ſm quasdā tuberositates que colligūtur scinduntur z desiccant. Virtutē habet dissoluēdi relaxandi z extenuandi. Contra tumorē auriū ipsa berba decoquatur cū tuberositatibus in vino et oleo addito cimino. et fiat emplastrū z auribus supponat. Cōtra frigida apostemata ipsa berba tota cū tuberositate z anxungia veteri terat. z postmodū in testa calefacta supponat. Cōtra scropbulas nouellas berba ipsa cū anxungia veteri z squilla vel anxungia vsina si potest haberi teratur et superponatur et liberabitur si recentes fuerint. Ad faciē depurandā et cutē subtiliandaz ex tuberositatib⁹ desiccatis fiat puluis subtilis. z cum aqua rosata conficiatur et ponatur ad solē donec tota aq̄ cōsumatur

ꝛ ita fiat ter vel quater vel amplius ex illo puluere solo vel cū aqua rosarū facies illiniatur ꝛ plus depurat q̄z ipa cerusa. Item solus puluis eius carnē supfluā corrodit

De Iri

Iris siue ireos ul' gladiol⁹ cui⁹ folia sunt silia ensi cū florib⁹ purpureis vel albis. nā iris purpureū habet florē. ireos hz album ꝛ sunt eiusdē virtutis. Radice tantuz vtimur in medicinis. In fine veris colligitur ꝛ siccat ꝛ p duos annos seruat. Calida ꝛ sicca est in secūdo gradu. Uirtutē habet diureticam vñ dissoluit ꝛ aperit ꝯ viciū spūalium ꝛ cōtra opilationē splenis epatis renum ꝛ vesice ꝛ cōtra dolorē ex ventositate vinū decoctiōis ireos iuuat. puluis ei⁹ leuiter supfluā corrodit carnē. Ad pannum oculorum fiat collirium ex puluere eius ꝛ aqua rosacea

De liquiricia

Liquiricia est radix cuiusdā herbe q̄ desiderat terram bene solutā ꝛ pcipue sabulū vt in eo facile crescat ꝛ multas pducat radices que si plantat facilime cōprehēdit. ꝛ circa se multū pullulat ꝛ forte si hasta eius adhuc tenera flectat ad terrā ꝛ operiat. cōuertetur in radicē sicut accidit in menta et ruta ꝛ gramine. Calida est ꝛ humida temperate. Eligēda est nō nimis grossa nec mltum tenuis. interi⁹ crocea non puluerisabilis. nigra vero ꝛ alba est abijciēda. Succus eius est eiusdē efficacie et etiā fortioris qui hoc modo fit. cū viridis est bene cōteratur ꝛ in aqua buliat ꝛ decoquatur vsqz ad cōsumptionez fere. postea exprimatur. Ualet contra omnia vicia pectoris decoctio eius in aqua. et cōtra peripleumoniā et pleuresim. Itē vinū decoctionis ei⁹ valet contra tussim. Adidē valet electuariuz confectū ex succo liquiricie ꝛ melle. Item liquiricia masticata ꝛ sub lingua retēta sitim ꝛ asperitatē lingue ꝛ gutturis mitigat

De lingua arietis

Lingua arietis que plantago vocat frigida et sicca est. Folia eius sicca consolidant optime vulnera ꝛ vlcera. et ad h nihil est melius ea. vt dicit Byascorides. Et mirabile videt q̄ si bibatur succ⁹ trium radicum eius trib⁹ vncijs vini aliquando curat tertianā. Et si quattuor radicū succ⁹ cū quattuor vncijs vini bibat aliquando curat quartanā. Item dicit Byascorides q̄ sanat vulnera canis rabidi. idropicos iuuat. veneno repugnat. Eius succ⁹ lumbricos necat ꝛ vehementer solutionē ventris mitigat. menstrua cōstringit. et tumores apostematū in principio repercutit et dissipat gingiuas tumidas ꝛ sanguineas reprimit ꝛ sanat

De lilio

Liliuz plantatur de mense octobris ꝛ nouembris in terra pingui ꝛ bene subacta. nā accipiūtur spici siue bulli eius virides vel sicci. ꝛ ponunt p vnā spannā vel vnum pedem qd est melius separati sicut fit de alleis. Itē dicit Aristoteles q̄ si hasta lilij qñ nondū apertuz est semen vel flos eius flectatur in terrā. ita q̄ cepa non eradicetur ꝛ cooperiatur terra infra paucos dies emittet in quolibet nodo haste cepā paruulaz. sicut sunt bulli eius. Calidū est ꝛ humiduz. Aliud est domesticū aliud siluestre. sed siluestre aliud gerit florem purpureū quod est efficacius. aliud est habens croceū Domesticū autē cum anxungia veteri tritum vel cum oleo coctū ꝛ superpositū frigiduz apostema maturat Contra splenis duriciem radix lilij in multa quantitate cū brāca vrsina et radice euisci ponat in vino ꝛ oleo per decē dies ꝛ postea colet addita cera et oleo fiat vnguentū. Ad faciem colorādaz accipe tuberositates radicis lilij agrestis et sicca et puluerē inde fac ꝛ distempera cū aqua rosarum et desiccetur quo facto ter ꝛ

quater illū puluerē solū ⁊ cū aqua rosacea confectū ducas sup faciē. Itē abluēdo mū dabit faciē ⁊ remouebit ꝯtractionē rugarū Itē dicit Dyascorides ꝙ folia eiꝰ decocta ⁊ imposita valēt ad loca cōbusta. Idē facit radix eiꝰ si trita cū oleo apponat̄ q̄a virtus eiꝰ mitigatiua est Itē educit purgationem menstrualē q̄a est aptiua ⁊ est tumoris re pressiua. ⁊ ideo valet ꝯ apostema ex vento sitate si radix eiꝰ trita cū oleo sepiꝰ apponat̄ Plinius aūt dicit ꝙ cepe cuꝫ vino sanant ictus serpentū ⁊ fungoꝝ maliciā ⁊ venenū decocte in vino ⁊ oleo admixte clauos pe dum ⁊ nodos soluūt pilosq̄ locis adustis reddūt. In vino etiā cocte addito melle ve nis prescisis subueniūt. folia ipsiꝰ cocta in vino vulnera sanāt. Ex floribꝰ eiꝰ fit oleuꝫ et aqua sicut ex rosis. ⁊ est fere eiusdē v̄tutis cū oleo ⁊ aqua rosaꝝ

De lingua canis

Lingua canis calida est ⁊ humida in primo gradu. Folia habet pua et acuta. lingue canis similia. viridis mlte est efficacie exiccata nullius. Virtutē habet incitandi libidinē ⁊ humectandi. Herba ista cuꝫ carnibus cocta vel cū oleo cocta vel sanguine libidinē incitat. valet etiam decocta addito zucharo cōsumptis. Cōtra siccitatē pectoris det̄ aqua decoctōis ipsiꝰ ⁊ addito draganto magis valet

De lapacio

Lapacium. id est. acetosa vel rumese calida et sicca est in tertō gradu vel secūdo ſm Auicennā. Est aūt lapaciū triplex. s. acutū acuta habēs folia ⁊ h efficaciꝰ est. Et est lapacium domesticū lata habēs folia et magis competit vsui. Itē est rotundū rotūda habēs folia. Virtutē habet dissoluēdi et relaxandi apiendi ⁊ extenuādi. Cōtra scabiē succꝰ lapacij acuti et oleū muscelinū et pix liquida simul buliāt. postea colet̄ ⁊ colature addatur puluis tartari et fuliginis ⁊ fiat vnguentū quod satis competēs est scabiosis. Auicen. dicit ꝙ radix cū aceto cocta cōfert scabiei vlcerose ⁊ impetigini. et eius decoctio cū aqua calida pruritui cōfert ⁊ silr ipsamet in balneo est optima. Cōtra impetiginē et serpiginez fiat decoctio succi lapacij cum puluere auripigmenti. Ad apostema maturandū lapaciū rotundū tritum ⁊ in oleo decoctū vel cuꝫ anxungia superponatur. ad rumpendū eodē modo superponatur acutū. Urinā ꝓuocat in multa q̄ntitate. Aqua vel vinū decoctōnis eiꝰ soluit opilationē splenis ⁊ epatis. Cōtra scrophulas nouellas fiat emplastrū ex lapacio acuto ⁊ anxungia simul tritis Cōtra lūbricos valet succꝰ eius datus cum melle. Contra flegma abundās in cerebro succꝰ eius cū succo rute in modica quātitate naribꝰ inijciatur in aere calido vel in balneo. Item lapacium crudū vel coctū comestuꝫ valet scabiosis

De lactuca

Lactuca seri et trās plantari potest fere toto tpe anni ī terra pingui subacta ꝑse ⁊ mixtim cum alijs herbis. Et que sata fuerit ī autūno vtiliter plantat̄ mēse decēbris circa areas aliaꝝ herbaꝝ que tunc serunt̄. ipsa eī nō timet gelu sed roborat̄ ex eo. et erit bona pꝰ hyemē cū alijs herbis quousq̄ semen ꝓducet. Sed que sunt de natura paruarū non transplātant̄. Que vero sunt ex magnis q̄ romane dicunt̄ que habēt alba semīa trās plantari debēt vt crescāt et dulcedinem habeant. multū iuuant̄ irrigatōe tēpe siccitatis. Lactuca frigida est ⁊ humida tempate Alij dicunt ꝙ est calida et humida tempate et ideo est melior alijs herbis ⁊ temperatissima respectu aliaꝝ herbaꝝ. Sanguinē bonū generat et copiaꝫ lactis ꝙ si nō lauet̄ aqua melior est. Lactuca enī cito digerit̄ et vrinā ꝓuocat. ⁊ extinguit colerā ⁊ ebulitionem sanguinis refrigerat ⁊ somnuꝫ inducit. Item valet ꝯ calidū apostema. Capitis dolorē de colera rubea seu sanguine faciū

amputat cathaplasmata. sz cocta plus q̃z cruda fit vsui ꝯueniẽs quia eius lac calore ignis minuit ꝑ qd̃ somnuz erat inducẽs. sz colericis tã cruda q̃z cocta cõpetit. In exordio suo fit vtilior stomacho ⁊ ad augmentandũ lac mulieris vel sperma viri cõuenientior. sed cũ iudurat ⁊ copiã lactis nõ habuerit ei⁹ humiditas minuit ⁊ fit amari saporis. vñ fit apertiua sanguinẽ tñ pessimũ generat. idcirco ea assuescentib⁹ fit nociua quia tenebrositatez oculis facit. spermatis materiã corrũpit. sed cuz est adhuc tenera valet multũ in febrib⁹ elixata vel cruda In aceto cocta addito croco soluit opilationẽ splenis ⁊ epatis. Ad ꝓuocãdum somnum semen ꝯficiat cũ lacte mulieris puellaz nutrientis ⁊ cũ albumine oui ⁊ fiat emplastr̃ sup̃ timpora. Itẽ puluis seminis ei⁹ cuz lacte somnũ ꝓuocat. Idẽ facit febricitãtibus datus cũ aqua calida. Cõtra caliduz apostema cõficiat cũ rosa ⁊ supponatur ⁊ destruit ipsum. Itẽ cathaplasma frondiũ ipsius habentib⁹ erisipilã subuenit. Item semen eius datũ in potu sepe pollutionẽ patienti celeriter succurrit. Itẽ est quedã species lactuce agrestis q̃ longiora ⁊ strictiora habet folia subtiliora ⁊ asperiora ⁊ minus viridia. et hec est amara ⁊ est maioris caliditatis ⁊ siccitatis q̃z domestica. Itẽ dicit Plini⁹ q̃ est spẽs quedã lactuce spõte nascẽtis quã caprinã quidã vocãt quapiecta in mari ꝑtinus necant pisces qui sunt ĩ circũitu vicini. Itẽ est quedã species lactuce que nascit in aruis cui⁹ folia trita cũ polenta cõferunt visceribꝰ. et hãc greci vocãt ylion. Itẽ est alia species que crescit in siluis quaz vocant scaucon alias scaricion. cui⁹ folia trita cũ polenta vulneribus prosunt. sanguinẽ stringũt ⁊ putrescentia vulnera sanãt. Est ⁊ alia spẽs lactuce habens rotunda folia ⁊ breuia quã multi baciam vocãt cui⁹ succũ accipitres scalpẽdo terrã herbã extrahunt ⁊ intingẽtes oculos discutiunt obscuritatẽ ⁊ caligiuẽ cum senescunt cui⁹ herbe succ⁹ sanat omnia vicia oculorum ⁊ maxime quando ei lac mulieris admiscetur. Serpentũ morsib⁹ et scorpionũ ictibus medet si succ⁹ eius cũ vino potet ⁊ folia trita sup̃ vuln⁹ emplastrent. omnem enĩ inflationẽ discutit ⁊ cõpescit

De lentisco

Lentisc⁹ calide et sicce cõplexionis est. Virtutẽ habet cõsolidandi ⁊ ꝯstringẽdi. Cõtra fluxũ menstruoꝝ ⁊ dissinteriã ⁊ vomitum ex debilitate virtutis ꝯtentiue fasciculi facti parui cũ folijs decoquãtur in aceto ⁊ pectini ⁊ renib⁹ cathaplasma factũ superponatur ꝯ vomitũ super furculã pectoris Alius vsus cõtra ꝑdicta teneritates lentisci buliant vsqz ad aceti cõsumptionẽ. deinde siccet ⁊ fiat inde puluis ⁊ det in cibis et potibus. Contra vlcerationẽ virge puluis factus ex folijs eius sup̃ testã calidã desiccatis ⁊ puluerisatis. vlcera cõsolidat ⁊ saniem cõsumit sed nõ debet poni nisi quãdo est sanies. Cõtra vlcerationẽ oris et lingue et labiorum in febre acuta fiat decoctio foliorum eius in aceto et patiens sepe gargariset

De laureola

Laureola est herba multũ laxatiua calida ⁊ sicca in quarto g̃du. Cui⁹ fructus siue semẽ est rotundũ subrufum ad q̃ntitatem piperis qd̃ dicit cocogridiũ l' cocognidiũ. qd̃ est adhuc magis laxatiuũ q̃z laureola. ⁊ tamẽ ipsa est multũ laxatiua. Et purgat flegma ⁊ viscosos humores ꝑncipaliter a remotis ꝑtib⁹ ⁊ iuncturis membroꝝ. secũdario melancoliã. vñ valet sciaticis arteticis ⁊ podagricis. Itẽ ꝯ apoplexiã ⁊ paralisim Vsus enĩ ei⁹ est cũ alijs medicinis scz ĩ oximelle iuliani ⁊ similib⁹ Dat etiã in apozimatib⁹. ꝑ se vo non dat quoniã habz naturã vlcerandi intestina ex nimio suo acumine Si tñ ꝑ se vti volum⁹ decoctionẽ ei⁹ damus addito gũmi arabico ⁊ mastice vt malicia ei⁹ repmat. Nõ est dãda nisi eis q̃ difficiles sunt ad soluendum et carnosum ventrem et intestina habentib⁹ Et eiusdez

virtutis est semen eius

De lappa

Lappa est herba que habet in summitatib⁹ capitella vestib⁹ valde adherētia. Lappe sunt multe species omnes medicinales Nā plini⁹ dicit q ictibus scorpionū medētur. nec feriunt hominē si inunctus fuerit succo ei⁹. Decoctio radicis eius cōfirmat dentes si tepida in ore teneat semen ei⁹ mlta vicia stomachi curat. reijcientibus sanguinem pdest. dissinterie subuenit. nam radix ei⁹ cum vino sistit et folia adiecto sale soluunt

De leuistico

Leuisticus est calidus et siccus in secundo gradu. Cui⁹ semen leuisticus appellatur Semē nō herba vl radix in medicinis ponitur. Virtutē habet diureticā aperiēdi ⁊ extenuādi. vñ vinū decoctiōis eius contra opilationē splenis ⁊ epatis valet Aqua decoctionis eius valet cōtra dolorem stomachi ⁊ intestinorū pueniente ex ventositate. Puluis etiā ei⁹ cū puluere cimini dat⁹ ad predicta valet

De melonibus

Melones desiderant talē terrā ⁊ aerē qualē citrulli vel cucumeres sed minus pinguem ⁊ min⁹ stercoratā vt saporosiores et solidiores fiāt et citius maturent. Et eodē modo ⁊ tpe plātari debēt ⁊ cū nati sunt irrigari nō egent. Ex his quidā sunt longi q comedunt maturi .s. cū incipiūt redolere ⁊ crocei fieri ex q̄bus grexeschi q̄ habent semina valde pua sunt ceteris melonuz generib⁹ nobiliores et meliores. Alij vo sunt subtiles virides valde longi ⁊ q̄si oēs curuati ⁊ vocant melanguli q̄ comedūt acerbi sicut citrulli ⁊ sunt eiusdē saporis. sz sunt minus frigidi magisqz digestibiles ⁊ ideo meliores citrullis esse dicūt. Melones sūt frigidi ⁊ humidi in secundo gradu ⁊ q dulces sunt tempate sunt frigidi Auicen. dicit q radix melonis eodē modo est vomitiua quo dictuz est de radice citrulli et cucumeris Oportet autē vtentē melonib⁹ vt melo non pcedat aliqd aliud ciborz ne nauseam faciat. Sed Isaac dicit q eo comesto oportet aliquātulū expectare donec sit digestū anteqz alius sumat cib⁹. Et dicit Auicēna q melo est tarde digestionis nisi qñ comeditur cū eo quod est interi⁹ eius ⁊ ipsi⁹ nutrimentū est recti⁹. et eius humor est cōuenientior q̄z citrulli ⁊ cucumeris. Sz cū melo corrumpit in stomacho cōuertit ad naturam venenosam. oportet ergo vt cū grauat extrahat velociter. Et de his q̄ iuuant post eorz comestionē in colericis sunt oxizacra maratrū mastix. Flegmatici vero accipiant oximel zinziberū conditū aut zinziberum solū aut dyaciminū ⁊ purū bibant vinū. Semē aūt melonū mundatū vrinā puocat ⁊ renes ⁊ vesicaz mūdificat ab arenis et lapidib⁹ vt expiri potest

De melliloto

Mellilotū caliduz ⁊ siccū est in pmo gradu. Herba est cui⁹ semē simili noīe appellat. ⁊ dicit etiaz corona regis qz format ad modum semicirculi. Semē cū ipis corticib⁹ i medicinis ponit. q̄a adeo paruū est ⁊ coherens q vix separi pōt. Virtutē habet cōfortandi ex aromaticitate ⁊ diureticā ex subtili substātia. Vinū decoctōnis ei⁹ digestionem cōfortat. ventositatē excludit. opilatiōz vesice ⁊ renū apit. Semē ei⁹ in brodio ⁊ cibis positū eos boni saporis ⁊ odoris facit

De mercuriali

Mercurialis. id est. linochitis frigida ⁊ humida est in pmo gradu. Viscosam habet substantiam. vnde lenificādo educit coleram ab epate ⁊ stomacho ⁊ intestinis. Dat aūt succ⁹ nō coct⁹ cū zucharo qz vim laxatiuā amittit in parte

De malua

Malua frigida et humida est i secūdo gradu. Cuius duplex est maneries. scz domestica que subtiliorē ⁊ frigidiorē habz humiditatē. Et est siluestris q̄ dicit̄ maluauiscus ⁊ bismalua crescēs altiꝰ q̄ minꝰ est frigida ⁊ humida ⁊ habet sub̄am viscosam. Cōtra calidum apostema in p̄ncipio folia malue terant̄ ⁊ supponant̄ ad maturādū ⁊ terāt̄ cū anxungia porcina recēti ⁊ sup tegulam calefacta ponant̄. Hetiā valet cōtra duriciē splenis ⁊ epatis Fomentū ex aqua decoctionis circa pedes ad ꝓuocādū somnum in acutis febribꝰ multuz valet. Malua coq̄nata ⁊ comesta ventrē soluit. valet etiā in febribꝰ ꝓpter ꝯstipatōnē ventris. ex aqua etiā ipsiꝰ cōpetens fit clistere. Maluauiscus plus mollificat ⁊ maturat ꝑm folia sola ⁊ magis radix cuz anxungia trita aliquantulū calefacta apostema maturat supposita ⁊ duriciē mollificat. Herba etiā cocta cū radice vsqz ad ꝯsumptionez aque apparebit quedā viscositas que supposita apostematibꝰ maturat ⁊ duriciē remollit ⁊ relaxat ⁊ ex aqua addita cera ⁊ oleo fit vnguentū competēs ad p̄dicta. Aqua decoctionis eiꝰ seminis ⁊ malue valet ꝯ tussim siccā. cōfert etiā ethicis semina etiā saccellata in oleo decocta duriciē soluūt ⁊ mūdificant. Isidorꝰ p̄terea ⁊ plinꝰ dicūt q̄ si aliq̄s se inunxerit succo malue admixto cū oleo a puncturis apū ledi nō poterit nec patiet̄ in mēbris inūctis puncturā neqz morsum scorpionis nec etiā aranee

De menta

Menta calida est et sicca in secūdo g̃du. Cuiꝰ tres sūt spēs. Est enī quedaz domestica q̄ ꝓprie ortulana dicit̄ ⁊ hec mediocrit̄ calefacit ⁊ ꝯfortat. Et est alia siluestris q̄ mentastrū dicit̄ ⁊ magis calefacit. Et est menta q̄ longiora ⁊ latiora habet folia ⁊ acutiora et hec menta romana vl̄ saracenica ⁊ vulgariter herba sancte marie vocat̄. ⁊ hec magis diuretica est q̄z alie. Mēta domestica est herba facile se multiplicās ⁊ cito de terra pullulās ⁊ ascendēs ⁊ cū bastula in terram reflexa ⁊ cū ab humo tecta fuerit conuertit̄ in radicē ⁊ cito ex se nouaz producit ꝓlem hec esui magis q̄z medicine cōpetit ⁊ viridis ⁊ exiccata magne est efficacie. debz aūt exiccari in loco vmbroso ⁊ ꝑ annum in multa efficacia ꝑuat̄. Virtutē habet dissoluendi ex ꝓprijs qualitatibꝰ ⁊ ꝯfortandi ex aromaticitate. Cōtra fetorē oris ⁊ putredinem gingiuaꝝ ⁊ dentiū abluat̄ os et gingiue ex aceto decoctōis mēte ortulane. deinde fricent̄ ex puluere mēte sicce vel cū mēta sicca. Ad appetitū ꝯfortanduz q̄n impedit̄ ex frigidis humoribus in ore stomachi existentibꝰ fiat salsamentuz ex aceto ⁊ mēta et modico cinamomo seu etiā pipere. Cōtra vomitū ex debilitate v̄tutis ꝯtentiue factū ex frigida causa fiat decoctō mēte in aqua salmarina et aceto ⁊ spōgia ītincta ori stomachi supponat̄ ⁊ etiā ipsam mentam coctam patiēs comedat. Contra sincopim ex debilitate in febre ⁊ sine febre siue ex materia siue ex quacūqz causa cōterat̄ mēta cuz aceto ⁊ modico vino si sit sine febre. si cum febre cū solo aceto ⁊ in eo pone panē assuz ⁊ aliquantulū dimittat̄ vt humectet̄ ⁊ applicetur naribꝰ ⁊ ex eo fricent̄ labia dētes gingiue ⁊ timpora ⁊ liget̄ sup venas pulsatiles timporꝝ ⁊ brachiorꝝ. Patiēs masticet etiaz ⁊ humorositatē trāsglutiat Cōtra coagulationē lactis fasciculi coquantur in vino et oleo ⁊ māmillis cathaplasment̄. Et nota q̄ cū aliqua medicina dat̄ ꝯtra venenū. debet dari cū succo mēte vel cū vino decoctionis eiꝰ si nō habeas succū. Cōtra venenū solꝰ succꝰ mēte romane vel vinū decoctōis vel succꝰ cū melle cōmixtꝰ valet. Itē valz ꝯ opilationē splenis ⁊ epatis ⁊ viaꝝ vrinaliū ex frigido humore ⁊ ex calido sine febre. succus etiā eius cū melle lumbricos interficit auribꝰ instillatꝰ vermes necat decocta ī vino ⁊ oleo herba ipsa et cathaplasmata scliresim soluit apostematū frigidoꝝ. Mēta-

strum ⁊ carice ⁊ saluia decoquant̄ in vino ⁊ det̄ patiēti cōtra frigidā tussim vinuz decoctionis ip̄oꝝ. Itē ei⁹ fomentū infrigidatam matricē calefacit ⁊ mūdificat. Saccellatio facta ex puluere eius frigidū reuma capitis ꝯstringit. Romana mēta ꝑ ortulana etiā poni potest

De mandragora

Mandragora frigida ⁊ sicca est sz ei⁹ excessus nō determinat̄ ab autorib⁹. Cui⁹ due sunt spēs. s. mascul⁹ ⁊ femīa sz vtraqz indifferēter vtimur. Et q̄dā vt Auicen. ⁊ alij dicunt feminā esse formatā ad modū femīe: masculū ad modū viri qd̄ falsum ē sed mascul⁹ habet folia lōgiora ⁊ femīa latiora. q̄dam tn̄ opant̄ tales incisiōes vt decipiant mulieres. Radicū aūt cortices p̄ncipaliter cōpetunt vsui medicine. secūdo poma. tertio folio. Cortex radicis collect⁹ ꝑ quattuor annos seruat̄ in multa efficacia Virtutez habet ꝯstringēdi ⁊ infrigidādi emothoicam. i. somniferā In acutis febrib⁹ ad somni ꝓuocationē puluis corticis ei⁹ cōficiat̄ cū lacte mulieris puellā nutrientis ⁊ albumine oui ⁊ imponat̄ fronti ⁊ timporibus. Contra dolorē capitis ex caliditate folia ipsius trita sup̄ timpora ponant̄. Inungant̄ etiā oleo mandragorato qd̄ sic fit. Poma mādragore trita ī oleo cōmuni diu macerent̄. postea fiat aliq̄ntula decoctio ⁊ colet̄. ⁊ illud postea erit oleū mādragoratum qd̄ valet ad somnū ꝓuocādū ⁊ dolorē capitis ex caliditate si frons ⁊ timpora inungant̄. ⁊ calorē febrilē rep̄mit. Itē ip̄m oleū repcutit materiā apostematū calidoꝝ ī p̄ncipio fruct⁹ etiā vel folia cathaplasmant̄ supra vel saltē puluis ei⁹ cū succo alicui⁹ herbe. Contra fluxū vētris ex ipetu colere ex p̄dicto oleo vēter ⁊ tota spina vngat̄ ⁊ iniciat̄ modicū cū aliq̄ leui clisteri. Auicē. dicit q̄ macule fricate cū foliis eius delēt̄ ⁊ de lacte ei⁹ delent̄ lentigines. Itē statim facit somnum ⁊ posita ī vino inebriat vehement̄ Cura aūt eoꝝ ⁊ oīm nocumētoꝝ mādragore est cuz butiro melle et vomitu. Itē nota q̄ publice p̄dicat̄ mādragorā habere v̄tutez imp̄gnādi mulieres steriles si ex ea comedant. qd̄ verꝝ nō est nisi forsan comedāt cū sterilitas esset ex sup̄flua matricis caliditate. tunc enī reduceret̄ ad tp̄amentū matrix vt semē viri nō adurat̄ in ea

De meu

Meu caliduz et siccū est ī secundo gradu. Herba est cui⁹ semē sili noīe appellat̄ que p̄cipue medicine cōpetit. Per duos ānos p̄t seruari. Virtutē habet diureticā ex subtili sub̄a sua. Vinū vl̄ aqua decoctōis ei⁹ valet ꝯ opilationē splenis ⁊ epatis ex frigida causa ⁊ strāguiriā dissoluit. Aqua v̄o cōpetenti⁹ dari pōt in estate iuuenib⁹. vinuz in hyeme senib⁹. Puluis meu cū semīe feniculi in cibo vl̄ potu dat⁹ ventositatē intestinoruz ⁊ stomachi excludit ⁊ digestionez confortat

De marubio

Marubiū calidum et siccum est ī tertio gradu. quod alio noīe d̄r prassiū. folia eius p̄cipue cōpetūt medicine. scd̄o radices et cortices. Herba suspēsa in vmbroso loco ꝑ annum s̄uat̄. Virtutē hz ꝯsumēdi ⁊ dissoluendi ex qualitatib⁹ ⁊ aperiēdi ex amaritudīe Contra viciū pectoris. s. asma ex frigido et viscoso hūore det̄ dyaprassiū. vel fiat electuariuz ex vna p̄te succi ⁊ q̄nta mellis dispumati ⁊ fiat decoctio aliq̄ntula vsqz ad spissitudinē. ⁊ postea ponat̄ puluis dragāti ⁊ gūmi arabici ⁊ liq̄ricie qd̄ erit optimū ꝯ vicium pectoris vl̄ saltē puluis ei⁹ ꝯficiat̄ cuz melle dispumato addito puluere liquiricie Cōtra tussim valet decoctio ei⁹ ⁊ ficuuz siccaꝝ. Cōtra stranguiriā ⁊ dissinteriā det̄ vinū decoctōis ei⁹ ⁊ ficuū siccaꝝ. fiat etiā emplastꝝ ex ip̄a herba cocta ī vino ⁊ oleo sup̄ renes ⁊ pectinē. Itē valet ꝯ colicā ex frigida cā. Cōtra emorroydas inflatas ⁊ influentes fiat encacisma ex aq̄ salsa ⁊ vino de-

coctionis ei⁹. ⁊ postea fiat suppositoriuz ex puluere ei⁹ ꝯfecto cū melle. vl' fiat decoctio pulueris vel succi ei⁹ cū oleo muscelino. et bombex intincta supponat'. Cōtra lumbricos det' puluis ei⁹ ꝯfect⁹ cū melle. Contra vermes auriū succ⁹ ei⁹ aurib⁹ inijciat'. Cōtra splenis viciū cortices cū ipsa herba macerent' p. xv. dies in vino ⁊ oleo postmodū fiat decoctio ⁊ colet' ⁊ colature addat' cera ⁊ oleū ⁊ fiat vnguentū

¶ De maiorana

Maiorana calida

m ⁊ sicca est in scdo gradu. Alio nomine dicit' esbrium alias esoron. Cui⁹ flos ⁊ folia competūt medicine. Colligitur in estate cū florib⁹ ⁊ in vmbroso loco siccat'. et p annū seruat'. Virtutē habet ꝯfortandi ex aromaticitate dissoluēdi ⁊ consumēdi ex qualitatib⁹ et etiā mūdificādi. puluis maiorane in cibo dat⁹ vl' vinū decoctionis ei⁹. stomachū infrigidatū calefacit et digestionē cōfortat. Flores et folia in testa calefacta ⁊ in saccello posita ⁊ loco dolenti supposita. dolorē ex vētositate ꝓueniētem soluūt. Itē capiti supposita valet ꝯ reuma capitis. Itē nota ꝙ mures libent' insidiant' radicib⁹ ei⁹ inde medicinā q̄rentes

¶ De napo

Napus omnem fe

n re aerē patit'. Terrā desiderat pinguem ⁊ in solo sicco et tenui ⁊ ꝓperiuū ⁊ deuexo ⁊ sabuloso meli⁹ nascit'. Loci ꝓprietas napū in rapā et ecōuerso trāsmutat sed vt optime ꝓficiat subactū soluz stercoratū ⁊ versatū q̄rit ⁊ in illis locis optime ꝓuenit in q̄b⁹ segetes eo anno fuerunt. Si spissi sunt nimis interuelles aliq̄s vt alij roborent' quos in locis vacuis trāsferre poteris. Serunt' circa finē iulij et toto tpe mēsis augusti si pluuie desunt irrigatōe iuuētur. Possunt etiā cōmode seri int' miliū et panicū maxīe serotinū in secūda sarculatione ipsi⁹ iuuatur napus ⁊ rapa. Ex napis nobilioris saporis sūt illi q̄ sunt lōgi et fere rugosi nō grossi nec mltas radices hn̄tes. sed vnā tantū acutā et rectā. Ex napis fiūt optima cōposita cū raphano ⁊ modico sale aceto melle et sinapi et spēbus odoriferis et sine specieb⁹ possunt fieri satis bona. Calidi sunt in secūdo gradu et multū nutriūt sed dure digerūtur. mollē et inflatā min⁹ tamen q̄z rape faciunt carnez qui si aq̄ coquantur et illa reiecta recoquantur in alia duricies sue substātie tēpatur et mediocriter inter bonū et malū generāt nutrimētū Qui bene cocti nō sunt difficile digerūtur ventositatē faciūt et in venis et poris opilationē. Idcirco vtiles sunt si bis coquant' et vtraqz aq̄ ꝓiecta in alia recoquantur cū pinguissima carne

¶ De nasturcio

Nasturciū calidū

n et siccū est in quarto g̃du. Semē eius p̄cipue competit medicine p quinqz annos seruatur. Herba etiaz viridis multe est efficacie. sicca modice. Virtutem habet ꝯsumendi et dissoluēdi ex qualitatibus suis. Cōtra paralisim lingue cum opilātur nerui ⁊ replētur ex humiditatib⁹ vt accidere solet in acutis febrib⁹. semē nasturcij masticetur et supponatur lingue. Contra paralisim aliorū membroꝝ. semen nasturcij in saccello positum et in vino decoctum mēbro dolenti suppositum valet. ipsa etiā herba decocta cū carnib⁹ ⁊ comesta valet. Cōtra humiditatē supfluaz cerebri vt in litargia ꝓuocet' sternutatio ex puluere seminis nasturcij narib⁹ apposito. Cōtra relaxationē vue fiat gargarism⁹ ex aceto decoctōis ei⁹ et ficuū siccaꝝ. Cōtra iliacam passionez et colicam ex frigida causa. Semen eius in saccello positū et ī vino decoctuz supponatur. Ad idē valet ⁊ ad strāguiriā herba ipa decocta ī vino et oleo superposita. Cōtra tenasmon ex hūore ꝯglutinoso cū an⁹ tumet vel eminet pluries superponat' ano Renes etiā inungant' melle et supspergatur puluis semīs ei⁹ et cimini et colofonie

De nenufare

Nenufar est frigidum ⁊ humidū in secūdo gradu herba est lata habēs folia que in aquosis inuenit̄ locis. Cui⁹ duplex est maneries vna purpureos habēs flores ⁊ alia croceos que nō est adeo bona. Flos cōpetit vsui medicine. In septēbri colligit̄ ⁊ per duos annos in multa efficacia cōseruatur. Ex florib⁹ fit syrupus p̄cipue ꝯ acutas febres ⁊ ꝑ distemperato in caliditate flores decoquant̄ in aq̄ addito zucharo ⁊ fiat syrupus. Contra dolorē capitis ex caliditate sarracenī ponūt in aqua ꝑ noctem vnam. et mane talem aquaz cū floribus naribus applicant.

De napello

Napellus est napomarin⁹ in littore maris crescēs. ⁊ est venenū pessimū ⁊ ꝑniciosum. qd̄ in summo caliditatis ⁊ siccitatis est. Linitū delet maculas cutis ⁊ cū in potu ponitur rectificatū studio medicine valet cōtra leprā. Est aūt venenuz hoī bibēti vltra vnciā dimidiā ⁊ min⁹ h̄ interficit hominē. Et qd̄ miraculosum est ⁊ vt q̄dā dicūt est quidā mus q̄ pascit̄ ⁊ inuenit̄ iuxta ip̄m. et ille mus est tyriaca contra venenum ipsius napelli

De nigella

Nigella calida et sicca est in tertio g̃du. Semen est cuiusdā herbe q̄ i locis paludosis ⁊ inter frumētū repit̄. Semē ꝑ decē annos seruat̄. Est aūt rotundū ⁊ planū ⁊ subrufū ⁊ subamaꝝ. vñ habet v̄tutē diureticam ex amaritudine dissoluēdi ⁊ ꝯsumēdi ex suis qualitatib⁹. Emplastꝝ factuz ex farina nigelle ⁊ succo absinthij circa vmbilicū ⁊ p̄cipue pueris lūbricos necat. Maiorib⁹ ꝯficiat̄ cū melle ⁊ det̄ farina nigelle facta cum aceto tepido ⁊ aurib⁹ insufflata vermes necat. Vnguentū tñ nigelle in multa q̄ntitate fiat decoctio i forti aceto vsqz ad cōsumptionē ⁊ aliquātulā spissitudinē. ⁊ tunc addito oleo fiat quasi vnguentum quod optimum est ad scabiem. et impetiginem de facili tollit

De origano

Origanū caliduz ⁊ siccū est in secundo gradu. Alio nomīe dicit̄ golena alias gonella Cui⁹ duplex est maneries. s. origanū agreste qd̄ latiora habet folia ⁊ forti⁹ operat̄. ⁊ est domesticuz quod in ortis reperit̄ et minora habet folia ⁊ suaui⁹ opat̄ qd̄ in medicinis ponit̄. Colligit̄ aūt in tp̄e ꝓductōnis floꝝ ⁊ in vmbra suspēdit̄ ⁊ siccat̄. ⁊ folia cū floribus debēt in medicinis poni abiectis stipitib⁹. ꝑ annū seruat̄. Virtutē habet dissoluēdi ꝯsumēdi ⁊ attrahendi. Cōtra frigidū reuma capitis folia cuz florib⁹ i testa sine liq̄re bñ calefacta in saccello ponant̄. et saccellū capiti supponat̄ ⁊ patiens bñ cooperiat̄ pānis vt caput sudet. vinū decoctōnis gargarisatū gingiuaꝝ ⁊ fauciū consumit hūiditatē. Contra frigidū asma det̄ vinū decoctiōis ei⁹ ⁊ ficuū siccaꝝ. vel puluis eius cum melle siccatus ⁊ confectus detur cum aqua calida. Vinū decoctionis eius digestionē confortat. dolorē stomachi ⁊ intestinorū excludit. Itē fasciculi facti ex herba ei⁹ decoctū in vino ⁊ renib⁹ superpositi stranguiriā ⁊ dissinteriā soluūt

De porris

Porri sustinent fere oēm aerē ⁊ terrā desiderāt mediocriter solutā vt optime ꝓficiāt ⁊ pinguē et stercoratā. Serunt̄ aūt i locis calidis ⁊ temꝑamēto ꝓximis de mēse decēbris. In tēpatis et frigidis de mense ianuarij februarij et martij cuz terra fuerit ad eq̄litatem redacta. Hec autem satio fit aut sola aut cum alijs herbis mixtum in terra optime culta et desuper letamine cooperta. Hec semīa sūt spisse spargēda. deinde euelluntur p̄mo grossiores porrine. nec aufert̄

aliquid de suis radicib⁹ cū sulcis plātātur sed qñ cum palo debēt plātari abscindunt radices quasi vsqz ad ipam porrinā ⁊ summitas folioꝝ. Et plātant de mense aprilis ⁊ maij ⁊ ꝑ totū annū mense iunij. sz ⁊ plantari possunt de mēse iulij augusti septēbris ⁊ octobris ⁊ erunt vtiles in sequēti mense martij ⁊ aprilis. nec in plātatione porrorū querēda est mollis terra sed mediocris est optima et satis bona est illa que fuerit sicca fere. Fit aūt duob⁹ modis porroꝝ plātatio. vno modo sulcis vt bononie moris est vt scz ꝑ vnā completā spannā vn⁹ sulcus ab altero distet ⁊ porri sint ab inuicē ī sulco iacentes positi q̄ternis sepati digitis. et cum fit sequēs sulcus terra trahit sup porros ⁊ pedib⁹ suauiter cōculcatur. Secundo aūt modo plantant palo scz vt optime pastinatis ⁊ dispositis areis fiāt foramina cum palo grosso fere vt lancea ⁊ ꝯcaua per vnā spannā ⁊ vltra vno semisse distantia. in q̄bus ponunt p̄parate porrecte nec foramina replent aut quicq̄z terre in eis ponit sed elapsis tribus septimanis cum herba in eis nascit sarculātur ⁊ herbis mundantur. Et fert ꝙ porri sic plantati sint meliores alijs nec possunt facile furtim euelli sz his modus laboriosus existit. Itē hoc modo plantant optime inter cepas iam quasi grossas ⁊ euulsis cepis sarculant ⁊ inueniuntur optime ꝓuenire. Cuz euellūtur aliq̄ in vno loco relinquūtur ⁊ ꝑ seminibus reseruātur. Cui⁹ quidē semina possunt ꝑ triennium illesa seruari suspensa. Calidum ⁊ siccū est in tertio gradu. ꝑm cibū illaudabile est. nocet enī stomacho faciens inflationem ac ventositatē ⁊ cū sui acumīe neruos eius mordet. Habet etiā ꝓprietatē faciēdi fumū nigrū melancolie ꝑtinentē qui ad caput saliens visui tenebrositatem facit atqz somnia terribilia ⁊ timorosa inducit. Vñ caueant ab ipo colerici maniaci ⁊ opilationem in capite habētes. Sz diligētes eosdē comedere accipiāt post eos lactucas ⁊ portulacas endiuias ⁊ similia vt eorum calor temperet ab istis. aut elixent deinde bis aut ter lauētur ⁊ esui postmodū dentur. Valent tamen ꝑm medicinā. Crudi enī comesti canales pulmonis de grossis mundificant humoribus ⁊ opilationē epatis aperiunt. Item succus porri cuz aceto oleo et thure narib⁹ īmissus sanguinē ex eis fluētem stringit eis scz qui frigide sunt nature. Item in aure distillat⁹ dolorē de frigiditate ⁊ humiditate factū placat. Itē porrum crudum cathaplasmatū sup morsum serpentū bene prodest. Itē coctū et cum oleo sisanicleo vel amigdalo conditū venerem suscitat. Plinius aūt dicit ꝙ porrū contritum cū melle emplastratuz super vulnera sanat ea. Cū vino bibitus succ⁹ lumboruz dolorē soluit. cum sale mixtū vulnera cito claudit ⁊ sanat. duricies relaxat ⁊ rupturas cito consolidat. Itē porrum cruduz comestum valet contra ebrietatē et stimulat venerem. Itez solo odore fugat serpentes et scorpiones. Itē valet contra dentiū dolorem ⁊ eoꝝ interficit vermes sed aciem oculorum ebetat. stomachū grauat. sitim creat. sanguinē incendit ⁊ inflāmat si ex eo nimium comedat. Semē porri siccius est et fortioris actōis. de q̄ tres dragme potui date cū duab⁹ semīs allei mire sanguinem de pectore screantib⁹ fluentē stringit

¶ De papauere

Papauer seritur mēse septēbris in locis calidis ⁊ siccis. Tempatis vo et frigidis mense ianuarij februarij martij ⁊ nouēbris Pōt etiā cū alijs herbis seri. ⁊ est frigiduz et siccum in primo gradu. Cui⁹ duplex est maneries album scz et nigrū. Albuz frigidum ⁊ humidū. nigrū frigidū ⁊ siccū ⁊ magis mortificat. Semen eius collectū per. x. annos seruatur. Virtutez habet inducēdi somnum leniendi et mortificādi. Ad somnum prouocandū fiat emplastrū ex semīe vtriusqz vel alterius cū lacte mulieris ⁊ albumine oui circa timpora. Mulieres salernitane dāt pueris puluerē semīs papaueris albi cuz ꝓprio lacte. Semen autem

papaueris nigri non debet dari qꝛ magis mortificat. Cōtra calida apostemata ī pn̄cipio et ꝯtra calefactionē epatis semen papaueris vel ipsa herba trita ꝯficiat cū oleo rosaceo ⁊ supponat. Cōtra siccitatē mēbrorum vt est in ethica ⁊ in alijs infirmitatib⁹ oleū violaceū calefiat aliquantuluz et puluis papaueris albi ꝯficiat cū eo ⁊ inungatur spina ꝑ totū. Ad idē cōtra siccitatē pectoris mltū valz dyapapauer qd̄ ex eo p̄ncipalit̄ fit. Dicūt āt plini⁹ dyascorides ⁊ macer q̄ ex succo foliorꝫ ⁊ capitellorꝫ ei⁹ fit opium. vñ somn⁹ febricitātib⁹ ꝓuocat qd̄ cuz cautela dari debet quia multū opilat infrigidat ⁊ mortificat et maxīe nigꝝ papauer.

De pencedano

Encedan⁹ est herba que alio noīe dicit̄ feniculus porcin⁹ q̄ calida est ⁊ sicca. Et vinum decoctionis ei⁹ valet ꝯ̄ stranguiriaz dissinteriā ⁊ opilationem splenis ⁊ epatis. Herba etiā ei⁹ decocta in vino ⁊ oleo et cathaplasmata spleni ⁊ epati duriciē eorū remollit. Contra frigidos humores in spiritualibus existētes det̄ aqua decoctōis ei⁹ ⁊ ordei. ⁊ si sint multū frigidi det̄ vinū decoctionis ei⁹ ⁊ succi liquiricie

De petrosillino

Etrosillinum seri potest de mēse decembris februarij martij ⁊ aprilis. et trāsplātari fere toto tpe anni solū ⁊ cū alijs herbis sil̄. Semina ei⁹ ꝑq̄nqz annos seruari possūt. Est aūt calidū ⁊ siccū in secūdo gradu. Diureticū est ⁊ incidēs vrinā ⁊ menstrua prouocans ventositatē ⁊ inflationē dissoluēs ⁊ p̄cipue semen ei⁹. Galien⁹ dicit q̄ cathaplasmatū sup pustulas scabiē ⁊ morpheaz mire mūdificat. vñ ꝯfert idropicis ⁊ periodicā febrē patiētib⁹. Renū dolorē ac vesice placat. qꝛ corpis poros viasqz rarificat et humores extenuādo cū sudore ꝓijcit ⁊ vrinam. Epar ⁊ vulnera mūdificat. opilatōz eorꝫ aperit. et apostemata eorꝫ curat maxīe que sunt in renib⁹. Ventositatē colice passionis dissoluit. Pistatū ⁊ in vuluaz īmissum mēstrua ꝓuocat. secundinā et mortuum fetū educit et expellit quo etiam potui dato mundificat̄ fetus ab humorib⁹ grossis et viscosis

De psillio

Psilliū frigidū et humidum est in quarto gradu. Herba est cuius semen simili nomine appellat̄ qd̄ semen in medicinis debz poni. In estate colligitur ꝑ duos annos seruatur. Habet autē virtutē infrigidandi ⁊ humectādi. Contra ariditatē lingue ī acutis febribus semen in subtilissimo pāno ligetur et in aqua infundat̄ et cum tali aqua illiniatur lingua prius tamen abrasa cum cultello ligneo. Contra siccitatē spiritualium et constrictionem ventris in acutis febribus ponatur psilliū in aqua ⁊ dimittat̄ aliquantuluz. deinde aqua illa eiecta psillium detur cū frigida. In syrupo etiā cōtra acutas febres cōpetenter psillium ponitur et multa fiat decoctio postq̄m gutta adheret cacie que cito adheret ꝓpter viscositatē ipsius psillij. Contra dissinteriā comburatur in aliqua testa ⁊ puluis inde factus cū ouo sorbili vel melius cū aqua rosata det̄ si fiat superiorum intestinorū vicio. Si vo fiat vicio intestinorꝫ inferiorum cū anathasia puluis eius superponat̄. Ad idem fiat emplastꝝ ex puluere eius albumine oui ⁊ modico aceto et aqua rosacea super pectinem et renes vel super vmbilicum si fit vicio superiorum. Contra fluxum sanguinis ex naribus valet idem emplastrū sup frontem et timpora positum vel stuellū factuz ex puluere eius et succo sanguinarie naribus immittat̄. Contra calida apostemata saccellus plen⁹ ex semine psillij et alicuius alteri⁹ herbe sepi⁹ supponat̄. Cōtra asperitatē capillorꝫ lauet̄ caput ex aq̄ decoctiōis psillij. Itē sua frigiditate ⁊ hūiditate ꝯseruāt camphorā qꝛ camphora nimis ē subtilis substantie.

¶ De plantagine

Plantago que lingua arietis vocat̃ frigida ē ⁊ sicca

Folia eius sicca cōsolidāt optime vulnera ⁊ vlcera. ⁊ ad hoc nihil est melius ea vt dicit Biascorides. Et mirabile videt̃ q̄ si bibat̃ succ⁹ triū radicū eius cū tribus vncijs vini aliquādo curat tertianā. ⁊ si q̄tuor radicū succus cū quattuor vncijs vini bibatur aliquādo curat quartanā. Itē dicit Byascorides q̄ sanat vulnera canis rabidi. idropicos iuuat. veneno repugnat. eius succus lumbricos necat. Et vehemēt̃ solutionē ventris mitigat. menstrua constringit ⁊ tumores apostematū in principio repcutit ⁊ dissipat gingiuas tumidas ⁊ sanguineas reprimit ⁊ sanat

¶ De polipodio

Polipodium calidum est in q̄rto gradu siccū in secūdo.

Herba est similis filici que crescit sup̄ querc⁹ muros ⁊ lapides sed q̄d crescit in quercub⁹ meli⁹ est. Radix ei⁹ collecta ⁊ aliquantulū mundata ⁊ ad solem p̄ vnū diē exiccata p̄ bienniū in multa efficacia seruat̃ Illa aūt que fracta interi⁹ apparz arida abijcienda est. Uirtutē habet principaliter dissoluēdi ⁊ cōsumendi ⁊ purgādi principaliter flegma ⁊ melancoliā. ⁊ maxime a stomacho ⁊ intestinis. ⁊ est modicuz laxatiua. Et nota q̄ in decoctione polipodij debet poni aliquid exclusiuū ventositatis vt anisum fenicul⁹ vel ciminū quia polipodiū solū mutat humores ī ventositatem. Itē vtimur eo in apozimatib⁹ ⁊ in iure galline vel alteri⁹ carnis. et damus etiā puluerē ipsi⁹ ad laxandū ⁊ valet q̄tidiane ⁊ tertiane ex colera vitellina vel citrina. soluit etiā opilationē epatis ex grossis ⁊ viscosis humoribus. Febri etiā quartane cōfert iliacis colericis ⁊ habētib⁹ flegma muscillaginosum in intestinis vtiliter medet̃. Cōtra quotidianā ⁊ iliacā passionē ⁊ alopiciā et dolorē articulor̄ ⁊ ad ꝯseruationē sanitatis talis fit vsus. Cōterat̃ polipodij vncia vna vel due ad pl⁹ si sit multū laxatiuū ⁊ fiat decoctio ei⁹ in aq̄ cū prunis ⁊ violis addito semīe feniculi ⁊ anisi in multa q̄ntitate ⁊ colatū mane vel sero det̃ patiēti

¶ De pastinaca

Pastinaca seritur

mēse decembris ianuarij februarij ⁊ martij in terra pingui alte fossa ⁊ soluta ⁊ optime pastinata. Est alia siluestris alia est domestica et vtraqz in radice duri est nutrimēti ⁊ minus q̄z rapa nutrit. Habz aūt aliquid acuminis vnde est extenuans ⁊ dyafromesim alias dyaforesim faciens Ideoqz vrinā ⁊ menstrua p̄uocat. habet etiā aliquantulū inflāmationis vnde coit⁹ ē iuuatiua que assuefacta illaudabilem generat sanguinē. Igit̃ vt tempet̃ bis eā aqua elixari oportz ⁊ aqua eiecta secundo coq̄. Pastinaca siluestris dicit̃ alio noīe dauc⁹ azinin⁹ ⁊ domestica dauc⁹ creticus. Earz radix s̄m Isaac est calida in medio secūdi grad⁹ ⁊ humida in medio p̄mi. sed folia ⁊ flores s̄m quosdā sunt calida et sicca in tertio gradu. ⁊ vna p̄ alia in medicinis ponitur q̄a sunt quasi eiusdē v̄tutis. sz domestica melior. Itē est quedā pastinaca rubea que cruda potest comedi et cocta facit cū napis optima composita ⁊ rubicūdo colore decorata que seritur vt alie pastinace. Pastinaca siluestris habet efficaciā p̄cipue s̄m folia ⁊ flores. modicam aut nullaz s̄m radices. Hec herba debet colligi cū flores producit abiectis radicibus ⁊ ī vmbroso loco siccari ⁊ per annū seruat̃. Uirtutem habet dissoluendi attrahendi ex qualitatibus et diureticam ex subtili substantia contra frigidum reuma saccellet̃ caput ex puluere facto ex ipsa herba bene calefacta ad dolorem stomachi ex ventositate vl̄ frigiditate. Et contra stranguiriam et dissinteriam colicam et iliacam passionez detur vinum decoctionis eius et herba in multa quātitate in vino ⁊ oleo decocta sup̄ locum dolentē ponatur. Cōtra stranguiriaz

dissinteriā ⁊ vicium lapidis detur vinū de coctionis eius seminis ⁊ saxifrage. Cōtra opilationē splenis ⁊ epatis ex frigida causa et contra idropisim fiat syrupus ex succo feniculi et decoctionis eius. Cōtra duriciem splenis et epatis ponat̄ ipa herba in multa quantitate in vino ⁊ oleo ⁊ macereturita ꝑ decē dies. In decimo die coquatur vsqꝫ ꝙ redigat̄ in oleum ⁊ exprimat̄ bñ herba ⁊ colet̄ ⁊ colatura postea ponat̄ ad ignem ⁊ imponat̄ cera et fiat cerotuꝫ. quoniam contra p̄dicta et contra talia apostemata est multū conueniens vt patꝫ ꝑ multotiens expertos

De portulaca

Portulaca quocū

Pqꝫ fere tpe seminat̄ nascit̄ adiuuāte calore et p̄cipue nascit̄ de mense aprilis maij ⁊ iunij. Potest aūt seri ꝑ se cum puluere mixta ⁊ inter caules optime prouenit ⁊ inter cepas ⁊ porros ⁊ ī vineis congrue seminat̄. Terrā tamen valde pinguem desiderat vt optime conualescat. Et vbi semel sata fuerit quolibet anno sequēti nascet̄. et maxīe si ibidē ad aliquā maturitatē ꝑuenit. Multū ledit̄ nimia siccitate veris nisi frequēti irrigatione iuuet̄ ⁊ sb̄ vmbris arboꝝ non facit cespites. Eius q̄dem due sunt species. Est enī quedā portulaca valde lata ꝓducens folia que romana seu beneuentana dicit̄ que multū est humida et insipida. Et est alia portulaca cōmunis ꝑua ꝓducens folia. ⁊ hec min⁹ est humida sed pl⁹ sapida. Si inter alias herbas spisse seminatas seratur. in cespites non poterit dilatari. Portulaca est frigida in tertio g̃du ⁊ humida in secūdo. Viridis multe est efficacie exiccata nō tante Virtutē habet leniendi humectādi ⁊ infrigidādi. Optim⁹ cibus est febricitātibus cruda vl̄ cocta. Cōtra constrictionē ventris coquet̄ cum prunis in aqua ⁊ comedat patiēs pruna ⁊ portulacas et postea bibat aquā. Nota ꝙ portulaca cōuenienter cū diureticis ponitur. Item portulaca aliquid ponticitatis hꝫ. ⁊ ideo confortat stomachū et intestina ⁊ valet cōtra vulnera in renib⁹ et vesica nascentia Valet etiā fluxui sanguinis ⁊ vñcunqꝫ manatus fuerit ipm̄ stringit. Itē si in capite vel in fronte vel timporib⁹ inunguatur dolorē ⁊ calorē aufert. Itē valet comesta ꝯ dissinteriā et confert colericas egestiones habentibus. Auicēna dicit ꝙ ipsa sua proprietate eradicat verrucas si ex ea ꝯfricent̄. Et delet stuporē dentiū ⁊ abscindit desiderium coit⁹ iñ in cōplexione calida et sicca addit in coitu

De papiro

Papirus dicitur

Pquasi pabulū pir. id est. ignis qꝛ desiccat⁹ ad nutrimentū ignis in lucernis et lampadib⁹ est valde aptus. Est enī herba exterius valde plana habēs interius medullā valde albam bibulam ⁊ porosam. Et nascit̄ in locis aquosis ⁊ dicit̄ apud nos iuncus. Siccat̄ eī et excoriatur paruꝫ remanente de cortice in vno latere. vt medulla sustentet̄. Et quāto minus habet de cortice tanto clari⁹ ardet in lampade et facilius inflāmatur. et ex eo fiunt ī aliquibus locis vasa et naues. videlicꝫ ī memphi et india vt dicit Plinius. et hoc testantur hystorie alexandri. De papiris etiaꝫ fiunt carte in quib⁹ scribit̄ Itē ex eis fiūt sportule et pulcra sextoria et varia vtensilia. Et ligantur ex eis vela nauiū. Et quidā ex eis faciunt vestimenta. Et dicit Plini⁹ ꝙ eius medulla multū valet ad aquā de auribus extrahendā quia eā naturaliter imbibit et ad se trahit. et ideo cū papiro aqua d̄ vino extrahitur

De pulegio

Pulegiū calidum

Pet siccum est in tertio gradu. Colligitur tpe florū et in vmbra siccat̄. et per annuꝫ seruat̄ folia cum florib⁹ abiectis stipitibus in medicinis ponunt̄. Virtutem habet cōsumendi et dissoluēdi Saccellatio capiti facta ex pulegio calefacto in

testa sine liquore valet cōtra frigidum reu
ma. Gargarism⁹ factus ex decoctōne pule
gij ⁊ aceto ⁊ ficuū siccaꝝ valet ꝯtra frigidā
tussim q̄ est ex glutinoso vel aquoso hūo-
re. Itē vinū decoctiōis ei⁹ valet ꝯ dolorem
stomachi ⁊ intestinoꝝ. ex vētositate vel fri-
giditate factū. Itē emplastꝝ ex eodē factuꝫ
in vino coctū ⁊ suppositū valet ad idē. Itē
fomentū factū ex aqua decoctōnis ei⁹ hu-
miditatē matricis desiccat ⁊ vuluaꝫ coar-
tat. Et ideo hac fomentatōe mulieres saler
nitane multū vtunt.

¶ De rapa

Rapa in omni ae-
re habitabili ꝓuenit et desiderat
terrā solutā ⁊ pinguē ⁊ adeo solu
tam q̄ fere ī puluerē sit redacta vt optime
cōualescat. Serit semen ei⁹ ne nimis spis-
se spargat cū puluere mixtū circa finem iu
lij ⁊ vsqꝫ ad mediū mēsem augusti vel pa-
rum post. In locis calidis ⁊ siccis ⁊ preci-
pue cū terra fuerit rorida ꝑ pluuiā p̄cedē-
tem. Si rare serat magis grādescit. et ideo
vbi spisse nimis plantule eius nate fuerint
cū aliqd robur acceperint alique euellant
⁊ in locis vacuis trāsferant vel abijciātur.
frequēti sarculatione ⁊ herbaꝝ liberatione
multū iuuant. Serit in locis nudis ⁊ ī sti-
pulis etiā egregie si optime fuerint exarate
⁊ solo erpexe semen ei⁹ operiendū est ne ni
mium mergat in terra. Possunt etiā ꝯue-
nienter seri inter miliū ⁊ panicū serotinuꝫ ī
secunda sarculatōe ipsaꝝ que cū panicū ⁊
miliū sublata sunt sarculari debebūt. Leta
tur agro patenti ⁊ valde ledit vmbris q̄ si
tanta fuerit aeris siccitas q̄ tpe ꝯgruo seri
non possit potest in aliquo irrigabili loco
et etiā vmbroso spisse seri vt caulis. Dein-
de cum ꝯualuerint plāte ei⁹ ⁊ pluuijs ter
ra fuerit madefacta trāsferri poterūt circa
finem augusti ⁊ vsqꝫ ad mediū mēsem sep
tembris in terra optime culta. Colligunt d
mense octobris ⁊ q̄ pulcriores erunt subla
tis frondib⁹ plantent vt semina seq̄nti este
te ꝓducant. Ex rapis fiūt cōposita cum aq̄
vt pro coquina tēpe hyemis ⁊ quadragesi
me habeātur hoc modo. Rape optime la
uentur. deinde crude cōponant in vase de
solo ad solū ⁊ in quolibet solo seminet sal
cum seminib⁹ feniculoꝝ ⁊ satureia vl sal tā
tum. vltimo ponderent ⁊ sic ꝑ octo dies di
mittant. Deinde ponat aqua frigida tāta
q̄ cooperiant ⁊ sic seruabūtur ꝑ totū annū
Item fiūt composita cū aceto raphano si-
napi feniculis ⁊ sale hoc modo. in q̄ntitate
duaꝝ cōmuniū situlaꝝ accipiat vna libra
sinapis ⁊ media libra feniculoruꝫ et tres li
bre mellis ⁊ vna libra salis ⁊ raphan⁹ inci
datur subtiliter ꝑ longū ⁊ pistet minutatī
⁊ secum semina ⁊ sal misceant. mel liquesi-
at ⁊ cū sinapi distempata cuꝫ optimo ace
to circa medietatē vni⁹ situle misceant De
inde rapis vel naponib⁹ et radicib⁹ rube-
is ⁊ pastinacis ⁊ piris ⁊ pomis si volueris
ꝯgruo modo coctis ⁊ optime infrigidatis
et diuisis fiat soluꝫ de p̄dictis ⁊ seminet de
super raphan⁹ cū seminib⁹ et sale pri⁹ po
sito sinapi vsqꝫ ad equalitatem. deinde fiat
aliud solū ⁊ ponātur sinapis et semina et
sic fiat vsqꝫ ad cōplementū et seruētur Ra
pa s̄m Isaac calida est in secūdo g̃du. mul
tum plus ceteris herbis nutrit dure tamē
digerit. Mollē ⁊ inflatam carnē ꝓpter sui
ventositatē ⁊ inflationē facit. ꝓinde coituꝫ
suscitat que si aqua coquat ⁊ illa reiecta in
alia recoquat. duricia sue substātie tempe
ratur ⁊ mediocriter inter bonū ⁊ malū nu
triet. Que si nō bn̄ cocta est difficile digere
tur. ventositatē generat ⁊ in poris opilatio
nem facit. Idcirco vtilis ē bis cocta ⁊ vtra
qꝫ aqua ꝓiecta recoquat cuꝫ pinguissima
carne. Preterea s̄m medicinā est cōgrua
podagricis si in ei⁹ iure pedes lauētur

¶ De raphano

Raphanus quia
semen nō habet plantat corona
recens tota vel media. vel fiūt de
radicib⁹ eius ꝑua frusta ⁊ plantant de mē
se nouembris ⁊ decēbris februarij ⁊ martij
Terraꝫ desiderat ꝓfunde fossam solutam

pinguem ⁊ optime pastinataꝫ sicut cetere herbe quarū radices grossas et longas fieri optamus Raphano p̄cipue vtimur ad faciendū composita de rapis qd̄ calidum et siccū est in secūdo gradu. Radix ei⁹ magis competit vsui medicine viridis ⁊ exiccata. sed magis viridis. Virtutē habet incidendi ⁊ dissoluēdi. Et ex eo fit oximel competens hoc modo. Cortices radicuꝫ aliq̄ntulum terant̄ et dimittant̄ biduo vl̄ triduo in aceto. postmodū addat̄ ei tertia ꝑs mellis ⁊ tale oximel valet cōtra quartanā ⁊ q̄tidianam nisi sit de flegmate salso. Si frigidi humores ⁊ indigesti sunt in stomacho cortices radicū raphani ꝑfusas melle ⁊ in aceto comedat patiens vsqꝫ ad saturitatē. postmodū bibat aquā calidā et digitis in ore missis vel penna inuncta oleo ꝓuocet̄ vomitus. Contra duriciē splenis ⁊ epatis herba ipsa decocta ī vino ⁊ oleo cathaplasmetur. Pectini etiā cathaplasmata stranguiriam dissoluit. De ꝓprietatib⁹ eius est q̄ si frustum raphani ponat̄ sup̄ scorpionē moritur. Et ideo dicit Democritus q̄ qui habꝫ manū infectā maturato semīe raphani sine sui nocumēto tractat serpētes. Hermes etiā tradit in alchimicis suis q̄ si succus raphani misceat̄ cū succo lumbricorū terre cōcussoꝝ ⁊ ꝑ pānū expressoꝝ et ī ip̄o extinguat̄ gladius ferrū sicut plumbū incidet gladi⁹ ille. Itē inuent⁹ est maniac⁹ raphano cōcusso cū succo ⁊ sup̄ caput ei⁹ rasum ligato recepisse beneficiū sanitatis Et nota q̄ raphanū dicit̄ esse vitibus inimicū et dicit̄ q̄ si ꝓpe serātur natura discordante refugiunt. vt Palladius expert⁹ agricultor affirmat.

¶ De radice

Radix est herba cui⁹ radix simili nomīe appellatur. Celi statu nebuloso letatur. licet in omni aere ꝓueniat Amat terrā pinguem solutā diu subactā ⁊ ꝓfunde fossaꝫ. tophum ⁊ glareaꝫ formidat. Serit̄ mense iunij et iulij locis tempatis ⁊ mense augusti et septēbris in calidis locis ⁊ siccis. Serende sunt spacijs grandib⁹. et alte fossis melius ꝓueniunt in arenis. Serant̄ post nouā pluuiā nisi forte possint irrigari. Qd̄ satū est statim debet operiri sarculo leuile tamen non est ingerenduꝫ sed poti⁹ palee quia inde fungose fiūt Suauiores fiunt si aqua laxa frequenter irrigent̄. Radices feminini generis esse putant̄ que min⁹ acres sunt ⁊ habent folia latiora ⁊ cuꝫ iocūditate virentia. Ex his ergo semina colligemus. Maiores fieri credunt̄ si sublatis folijs oībus et solo tenui caule dimisso sepe terris operiātur. Unde optime plantant̄ ī sulcis vt terra sepius circa eas possit facile cumulari. Si ex nimis acrib⁹ dulces fieri velles. semina die ac nocte melle macerabis. Calida ⁊ sicca est in secūdo gradu min⁹ q̄ꝫ rapa nutrit ꝓpter sui acumen qd̄ est fortius acumine rape. nutrimentū tamē eius grossum est durumqꝫ. stomacho et digestioni nociuū et inconueniēs oculis dentibus et omnib⁹ vulneribus et doloribus sumpta s̄m cibum. Sed s̄m medicinā cōuenit. Est enī lauatiua renū ⁊ vesice ex grossis humoribus ⁊ vrinā ꝓuocat et manducata lapides frangit. Et si cocta comedat̄ tussi ex frigida ⁊ humida causa subuenit. Et s̄m cibū comesta torsionē ⁊ inflationē generat ⁊ stomacho fit illaudabilis. q̄d testat̄ ruct⁹ putridus q̄ ex ea fit maxime ante cibū. Illa eī que ieiunis esui dat̄ eleuat cibum ⁊ cohibꝫ ne ad locū decoctōis descēdat. Unde fit causa indurāde digestiōis ⁊ ꝓuocādi vomitū maxime eis q̄ naturaliter ventositatē ī stomacho habēt. Sꝫ post cibū accepta minorem agit ventositatē superi⁹ ascendentem et cum sui grauitate ad inferiora descendit deponitqꝫ cibum ad locū digestionis ⁊ digerit vt oportꝫ. proinde volentes eam pro vomitu accipere accipiāt ante cibū. Et habet virtutē similē raphano ⁊ cōtra easdem causas et eodem modo dat̄ sed. nō ē adeo efficax vt raphanum

¶ De ruta

Ruta seritur mense augusti ⁊ meli⁹ ꝓpagat̄ abruptis ramusculis ī terrā positis. et si summitas alicui⁹ ramusculi ei⁹ incurvatur ī terra statiz infixa radicat̄ ⁊ difficilime arescit. Hec herba vt Plini⁹ dicit odit frigidā hyemē ⁊ imbris humorē. Siccis gaudet tp̄ibus. terra latericia vl̄ cinere vult nutriri. Adeo diligit ficū ꝙ meli⁹ sub ea vl̄ iuxta eā q̄z alibi ꝯualescit. Uerno aūt tempe trāsplantat̄. aut in mēse septēbris ⁊ assidue irriget̄ si nō habet imbrē. Si ꝑmittat̄ florere citius arescit. antiquata lignescit si rami ei⁹ bis oī anno terra vsqz ad folia opiant̄ qñ aūt indurata est ⁊ lignea facta nō bene pullulat nisi abscindat̄ iuxta radices. tūc eī renouatis ramis redit ad eā iuuent⁹. Calida ⁊ sicca est in secūdo g̃du. Ei⁹ duplex est maneries scz domestica ⁊ siluestris que pigamū dicit̄. Folia ⁊ semina ꝯpetūt vsui medicine. Semina ꝑ q̄nqz annos p̄nt seruari. folia siccata ꝑ annū. Uirtutē habet diureticā dissoluēdi ⁊ ꝯsumēdi. Cōtra cephaleā ⁊ epilentiā in balneo paꝝ succi ei⁹ calefacti inijciat̄ ꝑ nares qd̄ flegma educit ⁊ cerebꝝ mūdificat. Itē vinū decoctōis ei⁹ valet ad idē. Cōtra defectū visus ex fumositate colerica in dolio ponat̄ cuz vino ruta ⁊ patiēs tali vino vtat̄. Itē cū aqua rosacea mixta ⁊ sup̄ oculos lippos aut sanguinolētos posita mirabiliter eos sanat ⁊ mūdat. Cōtra dolorē dentiū ruta cocta ī vino cathaplasmet̄ sup̄ locū dolentē. Uel aliter. accipe fustem ei⁹ ⁊ exure aliq̄ntulū ad ignē ⁊ ꝯcauitatē ei⁹ cauteriza ⁊ satis ꝯfert. Cōtra frigiditatē stomachi ⁊ ei⁹ ꝑalisim ⁊ alioꝝ membroꝝ det̄ vinū decoctōis ei⁹ ⁊ castorei. Cōtra opilationē splenis ⁊ epatis strāguiriā ⁊ dissinteriā det̄ vinū decoctōis ei⁹ ⁊ radicis feniculi vel puluis ei⁹ cū succo. Itez ꝯ stranguiriā ⁊ dissinteriā ruta ī vino cocta ⁊ oleo pectini cathaplasmet̄. Contra tenasmon ex frigida cā decoquat̄ in vino et fiat encacisma vl̄ calefiat bonū vinū ⁊ fundat̄ sup̄ rutā ⁊ patiēs recipiat fumū. Ad menstrua ꝓuocāda ⁊ secūdinā ⁊ fetū mortuuz educendū det̄ trifera magna cū succo rute. Idez operat̄ succ⁹ eius sol⁹ ꝑ os receptus aut pessarizat⁹ aut teneritates ei⁹ ī oleo frixe ⁊ supposite. Cōtra exteriorē dolorē ex cōcussiōe vl̄ alia causa ruta calefacta sine aliquo liquore supponat̄. Cōtra lippitudinez ⁊ dolorē oculoꝝ puluis cimini cū succo ei⁹ cōficiat̄ ⁊ in eo bombex intincta sup̄ oc̄los ponat̄. Ruta etiā bibita valet ꝯ venenuz ⁊ morsuz venenatoꝝ aīaliū ⁊ etiā cathaplasmata. Et nota ꝙ si q̄s esset tot⁹ circūdatus viridi ruta secure posset accedere ad basiliscum. Dicūt Plini⁹ Dyascorides ⁊ Constantin⁹ ꝙ mustela pugnatura ꝯ serpentez comedit rutā ⁊ munita odore ⁊ v̄tute eius secure īuadit serpentē ⁊ interficit basiliscū. Ei⁹ odore de ortis fugant̄ serpētes ⁊ omīa venenosa. ⁊ ideo plātat̄ ꝯueniēter in locis vbi sunt sedes apuz. Itē succo rute inuncti a scorpionib⁹ araneis vespis ⁊ apib⁹ non pungunt̄ neqz ledunt̄

De rubba siue rubula

Rubba desiderat terrā solutā ⁊ pinguē vt optime ꝓueniat. tñ ⁊ in mediocriter pingui ꝓuenit que cū vangis alte fodienda est de mēse octobris ⁊ nouēbris. et sequēti mēse februarij martij vl̄ aprilis serit̄ spissa vt frumentū vel spelta. ⁊ fiunt areole sicut ī ortis vel quaterni vt ī seminatiōe frumenti solo rastro semen opiendū est ⁊ ab omnib⁹ herbis ⁊ radicib⁹ ⁊ maxīe gramine liberet̄ cuz vangat̄ ⁊ cū areole fiunt. Deinde runcant̄ quotiēs herbe nascunt̄ in ea manib⁹ ⁊ sarculo. deinde in augusto semīa cū nigra fuerint colligunt̄ cuz tota herba. ⁊ bñ siccata seruant̄ ad fumū. ⁊ postea de mēse decembris vel mēse nouēbris fodiunt̄ sulci ⁊ ex ipsa terra aree modicū operiunt̄. deinde seq̄nte estate runcant̄ quotiēs ei⁹ herbe nascūt̄ ⁊ mēse augusti vt dictū est semīa iteꝝ colligunt̄ ⁊ ipsi⁹ herbe radices si placet effossa terra paulatim sub radicib⁹ colligunt̄ ⁊ in sole siccant̄. Sz meli⁹ est ꝙ vsqz ad seq̄ntez

annū dimittant in terra vt grossiores fiāt
z meliores cauādo iterū sulcos z operien
do areas vt dictū est. Cuz radices siccate
fuerint tritulis verberant vt rumpant z a
terra z puluere liberēt z clare fiāt z si de ip
sis fiat puluis plꝰ valebit. Et nota q terra
vbi ponit rubba solo aratro bñ submerso
fodi potest

De spinacijs

Spinacia optime

Seruant de mense septēbris z octo
bre p hyeme z quadragesima se
quēti. Itē de mēse decēbris in locis calidis
ianuarij z februarij z martij p mēse aprilis
et maij z alijs etiā mēsibꝰ seri pñt. Serunt
aūt z sola i areis z cū alijs herbis mixta in
terra pingui z bñ pastinata. Cū colligūtur
si vna vice incidat medietas cespitis z alia
vice alia medietas diu durabit vtilitas eiꝰ
Frigida sunt z humida in fine pmi gradus.
Ventrē humectāt. z valēt gule doleti ō san
guine z colera rubea Et meliora sunt sto
macho q̄z atriplices

De strigio siue solatro

Trigū solatrum

Siz morella idez est. frigidū z siccū ē
z aliq̄ntulū diureticū. Unde pm
folia z flores multe ē efficacie. exiccatū nul
lius. Virtutē habet infrigidādi ꝯ opilati
onez splenis z epatis z maxiē ꝯ ictericiam
q̄n opilata est ps supior cistis fellis. succus
eiꝰ det in potu. vl fiat syrupꝰ ex succo eiꝰ et
zucharo. vl q̄ melius est dent due vncie suc
ci eiꝰ cū q̄nq; dragmis reubarbari. Cōtra
apostemata in stomacho z intestinis et in
epate det succꝰ eiꝰ cū aqua ordei. Ptra cale
factionē epatis pecia intincta i succo eiꝰ su
perponat. Itē fiat ꝯ calidū podagra vl ber
ba ipsa trita sepiꝰ supponat. Uñ meliꝰ erit
si cū succo eiꝰ addat acetū vl agresta vl oleū
um rosatū. Cōtra calidū apostema in pn
cipio ad repcussionē materiei. herba ipa tri
ta supponat

De semperuiua.

Semperuiua est her

ba sic dicta q; semp viridis repit. frigida ē
in secundo gradu. sicca in primo. Viridis
multe est efficacie. exiccata nullius. Virtutez
habet infrigidādi. plagelle intincte in suc
co eius z aceto vel agresta z epati epythi
mate. multū valēt ꝯ calefactionē eius et ꝯ
dolorē ex causa frigida. Itē herba ipa trita
z supposita valet ptra calida apostemata
in pncipio ad repcussionē materie. licet po
stea obsit pspissando materiā. Cōtra vstu
ras ex igne vl aq̄ fiat vnguentū ex succo eiꝰ
oleo rosaceo z cera. sz nō debet poni in pri
mis q̄tuor dieb. sz calida apponant vt fu
mi tantū fiat euaporatō. Uñ prꝰ vngimꝰ
sapone z similibꝰ deinde vnguēto pdicto
Cōtra fluxū sanguinis q̄ fit p ebullitiones
eiꝰ in epate z in renibꝰ in estate plagelle in
succo eiꝰ z aque rosate intincte frigide frō
ti z timporibꝰ supponāt z gutturi

De satirion

Satirion dz esse api

Sum siluestre. z est calidū z siccum in
tertio gradu. Virtutē habz attrahēdi a remo
tis ptibꝰ. Uñ testiculi eiꝰ cū melle pfecti co
itum puocāt. Melius tñ est si fiat pfectio ex
eis z dactilis z pistaceis z melle Itē succus
eiꝰ cū melle datꝰ pdest arteticis

De sponsa solis

Sponsa solis cico

Trea icuba z solsequium idē est. Her
ba ipa comesta valz ptra venenū
si sit ex morsu. Itē succꝰ eiꝰ suppositꝰ valet
ad opilationē epatis ex frigida causa. Itez
valet ptra calefactionē eius dē.

De silermontano

Silermontanum

Siue siseleos calidū z siccū est i se
cūdo gradu. Semē eiꝰ collectū per
tres annos pōt seruari. Semē ponit i me
dicinis. z habet vtutē diureticā dissoluēdi
plumēdi z attrahēdi. Contra asma ex frigi
da causa det vinū decoctōis eiꝰ z ficuū sic
cax. vel det puluis eiꝰ cum ficubꝰ siccis et

assatis. Cōtra opilationē epatis renum et vesice stranguriā ⁊ dissinteriā det vinum decoctionis eius

De stafisagria

Stafisagria calida ⁊ sicca est in secūdo gdu. Semen eiꝰ simili noīe appellatum magne efficacie est. ⁊ dicit etiā caputpurgium quia ipsum a flegmate purgat vuam desiccat ⁊ reuma pbibet ⁊ stomachū mundificat. Vinū decoctōis eius ⁊ rosarū contra pdicta gargarizet. Contra scabiē ⁊ pediculos vnguentū factū ex puluere eiꝰ et aceto valet. Itez valet cōtra paralisim si ex eo fiat inunctio. Puluis seminis eiꝰ cuz melle datus lumbricos necat.

De squilla

Squilla calida et sicca est in secūdo gradu. Herba est similis cepule. Vñ tuborosa radix magis competit medicine q̄z herba. Si sola reperit mortifera est. Virtutē aūt habet diureticā. vnde valet ad digestionez materiei tā in quotidiana q̄z in quartana. Valet etiā contra opilatōnē splenis ⁊ epatis ⁊ contra dolorē iliacū ⁊ articuloꝝ vt testatur Isaac. Cōtra pdictas passiones tal' fit vsus. Squilla diuidat p mediū ⁊ tot tunice ab interiori pte abijciant quot ab exteriori pte ⁊ tot in medio reseruent. exteriores debēt abijci. quia venenose sunt ⁊ multum calide. Interiores similiter abijciant quia mortifere sūt ex nimia frigiditate. medie tunice sunt tempate. vñ istaruz fiat decoctio in furno pasta inuolutaꝝ. postea fiat decoctio in aceto ⁊ in colatura addatur mel. Si vis vt oximel fortiꝰ operet. squille nō fiat decoctio in pasta sed tantū in aceto Contra omnē dolorē exterioꝝ ptiū ex frigida causa valet

De sinapi

Sinapis seritur ante hyemē ⁊ post. Et terrā pinguem desiderat si rara serat melior efficit. Q, si nimis spissa est poterūt alique plantule inde trāsferri ⁊ alibi transplātari. Hec herba ita se multiplicat q vbi semel seritur vix locus ille ab ea postea liberat. et vbi semen eius cadit ptinus viret. Calida et sicca est in medio quarti gradꝰ. Non herba sed semen qd collectū est p q̄nq3 annos seruari potest. Virtutē habet dissoluendi attrahēdi ⁊ extenuādi. Cōtra palisim lingue semen eiꝰ cōmasticatū ⁊ sub lingua retentum valet. Cōtra paralisim alioꝝ mēbroꝝ ponat in saccello. ⁊ decoquat in vino et super locū dolentē ponat ⁊ pcipue in principio egritudinis. Puluis eius naribꝰ impositus sternutationē puocat ⁊ cerebrum a supfluitatibꝰ mūdificat. Cōtra antiquuz asma ex glutinoso humore det vinū decoctionis eius ⁊ ficuū siccaꝝ. Cōtra opilatiōz splenis ⁊ epatis ⁊ lentoflegmaticā decoq̄tur in aqua cuz radice feniculi qua colata addat mel ⁊ talis cōfectio det. Contra splenis duriciē herba ipsa cū anxungia porcina bene trita superponat. Fomentū factuz ex aqua decoctōis menstrua educit. Item herba ipa decocta in vino ⁊ cathaplasmata dissinteriā ⁊ stranguiriā soluit. Vinū decoctionis seminis ⁊ dragagāti humiditatem vue cerebri ⁊ fauciū exiccat. dragagantum ponit ne vehementer exurat ⁊ excoriet Pictagoras aūt vltra omēs herbas sinapim cōmendabat. Vñ Plinius dicit de ipsa q humores viscosos ⁊ grossos extenuat et puncturas serpentū ⁊ scorpionū ictꝰ addito aceto sanat. fungorū venena superat. dentiū dolorē mitigat ad cerebꝝ penetrat. et ipsum mirabiliter purgat. frāgit lapidez ⁊ mēstruis imperat. appetitū excitat et stomachū ꝯfortat. Epilenticos iuuat ⁊ idropicos curat. Litargicos excitat ⁊ eos multum iuuat. capillos mūdat ⁊ eoꝝ casuz cōpescit. Incōgruos auriū sonos ⁊ tinnitus tollit ⁊ oculoꝝ caliginez detergit. paliticis subuenit qz poros apit ⁊ humorē infundētem neruos dissoluit ⁊ cōsumit. Et dicit q maior vtus est in semīe q̄z in herba

De scucio

Scucio et caulicu

lus agrestis idē est. Calid⁹ et siccus est in secūdo gradu. Semen succ⁹ ⁊ folia cōpetunt vsui medicine Cōtra paralisim lingue semē ei⁹ cōmasticatuz in ore diu sub lingua teneat. Et si in alia parte corpis fuerit. folia cocta in vino cathaplasment. Cōtra litargiā puluis seminis eius narib⁹ insufflet. Itē fiat decoctio semīs tritici ⁊ succi rute agrestis in fortissimo aceto ⁊ in ipso fricent posteriores capitis partes tñ prius rase. Fomētatio ex folijs coctis in vino stranguiriā ⁊ dissinteriā soluit ⁊ mēstrua ꝓuocat. Emplastrū ex folijs decoctionis in vino ⁊ oleo si pectini ⁊ virge superponatur. meatus ꝓuocat vrinales ⁊ etiam vrinam.

De scordion

Scordion. id est.

Salleū agreste est calidū ⁊ siccum ī secūdo gdu. Sol⁹ flos ei⁹ cōpetit medicine. Aqua vl' vinū decoctōis eius spūalia mūdificat a flegmate. Et valet cōtra dolorē stomachi ⁊ intestinoꝝ ex vētositate. Et contra opilationē splenis ⁊ epatis ex frigida causa. Itē stranguiriā ⁊ dissinteriam soluit

De sparago

Parag⁹ calidus

est ⁊ sicc⁹ in tertio gradu. Frutex ⁊ semē cōpetit medicine. fustes siue frutices tenerrimi coq̄nati cū carnibus siue cū aqua valēt cōtra opilationē splenis et epatis stranguiriā ⁊ dissinteriā. Itē ꝯtra dolorē stomachi ⁊ intestinoꝝ ⁊ ꝯ iliacā passionē valēt. Itē vinū decoctiōis ei⁹ semīs valet contra p̄dicta

De sinzibro

Inzibrū caliduz

⁊ siccū est in tertio gradu. Aliud est domesticuz. aliud siluestre qd calamentū dicit. Uirtutez bz diureticā ꝯsumēdi ⁊ dissoluēdi Cōtra viciū pectoris fiāt pultes ex farina ordei ⁊ aqua addito puluere ei⁹ ⁊ dent patiēti. Cōtra frigiduz reuma folia ei⁹ ī vase sine aliquo liquore torrefacta ⁊ in sacculo posita capiti supponantur Uinū decoctōis ei⁹ valet ꝯ dolorē stomachi ⁊ intestinoꝝ ex frigiditate. ⁊ ꝯ opilatiōz splenis ⁊ epatis ⁊ vias vrinales aperit. Itē herba ī vino decocta et cathaplasmata valet ꝯtra dolorē stomachi ex vētositate. mēstrua etiā educit ⁊ matricē mūdificat et fomentatio ei⁹ conceptū adiuuat

De saluia

Aluia plantatur

plātulis aut ramulis iuuenibus de mēse octobris nouēbris februarij ⁊ martij. Calida est in p̄mo gradu et sicca in secūdo gdu. Sola folia ei⁹ cōpetunt medicine viridia ⁊ sicca ⁊ ꝑ annū seruātur Alia est domestica alia siluestris q̄ dicitur eupatoriū. Domestica magis ꝯsumit ⁊ cōfortat. siluestris magis est dyaforetica. Uinum decoctōis saluie valet ꝯtra ꝑalisim et epilentiā. In vino decocta ⁊ cathaplasmata super partē paraliticā multuz valet. Fomentatio facta ex aqua decoctōis ei⁹ valet ꝯtra stranguiriā ⁊ dissinteriaz ⁊ matricem mūdificat. Itē in salsamētis conuenienter ponitur

De scabiosa

Scabiosa calida

⁊ sicca est in secūdo gradu. Sicca nullius est momēti. succ⁹ ei⁹ ⁊ acetū buliāt vsqz ad spissitudinē aliq̄ntulam. ⁊ h vnguentū valet ad scabiē Balneū ex aqua decoctōis ei⁹ ⁊ tapsibarbati valet ꝯtra alopiciaz. succ⁹ ei⁹ valet ad itē ⁊ lūbricos necat. Et aurib⁹ cuz oleo iniectus eas mūdificat. fum⁹ vini decoctōis eius valet ꝯ emorroydas

De senationib⁹

Senatiōes calide

sunt ⁊ sicce in scdo gdu. Alio no-

mine dicunt nasturciū aquaticū. Cocte in aqua vel cū carnib⁹ spūalia mūdificāt Fomentū ex aqua salsa decoctōis ei⁹ valz ad iliacā passionē stranguiriā ⁊ dissinteriam. In vino etiaz decocte ⁊ cathaplasmate ad idem valent

¶ De serpentaria

Erpentaria. colubaria. dragātea. idē est.

Dicit aūt serpētaria siue dragantea qz basta eius in modū serpentis maculis est repleta. Calida ⁊ sicca est in tertio gdu. Radix eius pfrusta minuta diuidit et siccat ⁊ puluerizat ⁊ p pannū cribellat. ⁊ tūc cōficiatur cū aqua rosaꝝ ⁊ ad solē siccet. Et ex h tali vngēto cū aqua rosaꝝ vel sine facies illiniatur. ipsam eni reddit nitentē ⁊ claram pannū etiā deponit. Itē si puluis ei⁹ ꝯficiatur cū sapone ⁊ fistule imponat intantum foramē ei⁹ dilatat vt inde os fractū vel putrefactū extrahi possit. Puluis etiā ei⁹ cuz calce viua cōfectus ⁊ aceto fortissimo optimus est ad cancrū ita vt ps tertia sit calcis Dyascorides dicit q ipa odore suo serpentes fugat nec ledit corp⁹ a serpēte si ei⁹ succo corp⁹ inunctū sit

¶ De serpillo

Erpillū calidū et siccū est in scdo gradu.

Et aliud est domesticū ⁊ alid siluestre. Domesticū ramos p terram diffundit. Siluestre crescit in longū ⁊ altū Flores ⁊ folia cōpetunt medicine q in rudi olla calefacta ⁊ in saccello posita ⁊ capiti supposita valent cōtra frigidū reuma capitis Vinū decoctionis ei⁹ ⁊ anisi valet ꝯ dolorem stomachi. Itē fomentū ex aqua decoctōis eius valet ad stranguiriā ⁊ dissinteriā ⁊ mundat matricē et calefacit ⁊ cōfortat. Vinū decoctōis eius stomachū infrigidatū ⁊ epar ⁊ splenē calefacit

¶ De satureia

Satureia calida et sicca est in secūdo gradu.

Serit d mēse decembris februarij ⁊ martij ⁊ mixti cū alijs herbis et sola seri potest. Pultes ex farina et aqua ⁊ ei⁹ puluere spūalia mūdificant. puluis etiā cōfect⁹ ad idem valet. Dyascorides dicit q vsus satureie est ꝯueniens ad conseruationē sanitatis et ponit in cibis. Albumasar dicit q eius ꝓprietas est expellere vētositates ⁊ inflationes ⁊ tortiones ⁊ digerere cibū ⁊ expellit supfluitates stomachi et prouocat vrinam et menstrua et acuit visum debilitatū ab humiditate mala

¶ De sclarea

Clarea seritur mense decembris ianuarij februarij martij et aprilis.

Talem desiderat terrā qualez alie herbe cōmunes. Optima herba est ⁊ ē perpetua quia postq̄z est in ordinib⁹ trās plantata sicut cepe plantatur cuz fecerit semen et maturum collectum fuerit si incidatur per tres vel quattuor digitos supra terrā reuiuiscit et pulcerrima efficitur ī autumno. Et si incidatur stipes arescit ⁊ nihilominus in septembri pullulat vel in estate sequenti sicut feniculus et optime viuit in vmbra

¶ De scalongue

Calongue plantantur mense februarij sicut allea per se in areis. ⁊ in areis aliarum herbarum et vnaqueqz facit multas filias et maxime si terra fuerit bene pinguis cuz plantantur.

Item dicitur q si spicula allei ponantur in cepa factis in ea foraminibus in quibus ipsa spicula possint poni. et sub terra plantentur fient scalongue. Sūt autem de natura ceparum sed sunt min⁹ humide. appetitum confortant et maliciam ciborum venenosoruz emendant. nocent visui. et dolorem capitis efficiunt. et fetorem oris inducunt. et non competunt calidas habentibus cōplexiones. sed cū carnibus pinguibus edi possunt. quia maliciā ipaꝝ emendant

De tetrait

Tetrait. id est. herba iudaica. calida ⁊ sicca est in tertio gradu. Uinū decoctiōis eius digestionē prouocat. ⁊ dolorē stomachi ⁊ intestinoꝝ ex acetositate curat. Crispelle ex eo et farina ⁊ aqua facte naturalē calorē confortant. urinā ꝓuocant. Emplastrū ex ipa herba decocta in aqua stranguiriā soluit. Item fomentū ex aqua decoctōis eiꝰ matricē calefacit ⁊ mūdificat

De tapsia

Tapsia est calida et sicca in tertio gradu. ꝑ tres annos seruat̄. Inuenit̄ in arabia india ⁊ calabria. In vomitiuis medicinis ponitur. caute teri debet. Si autē inflationez inde fieri cōtingat fricet̄ cum panno aceto infuso. vel pars tumens inungat̄ cum populeon ⁊ aceto addito. Tapsia ē herba trutanoꝝ. contrita eni facit inflare faciē et corpus ac si esset leprosus et curatur vt hic cū succo semperuiue.

De tapso barbato

Tapsus barbatus calidus ⁊ siccꝰ est. Fomentatio ex vino decoctōis cōtra emorroidas valet. ad idē valet si anus patiētis inde pꝰ assellationē tergat̄ Ualet etiā eius decoctō in aqua ad tenasmon ⁊ cōtra fluxū vētris.

De testiculo vulpis

Testiculus uulpis est bona herba ⁊ dulcis gustu. Facit aūt cū vino sumptꝰ appetitum coitus ⁊ adiuuat ad ipm ⁊ in hoc stat loco stinchi. Et est calidꝰ ⁊ humidꝰ. ⁊ est species satyrionis vel satyrie

De testiculo canis

Testiculꝰ canis est alia spēs satyrionis. ⁊ est in foliis ⁊ stipite silis testiculis vulpis. Et radix ipsiꝰ est duoꝝ nodoꝝ. habet eni vnuz globū superiꝰ ⁊ alteꝝ inferiꝰ. Et vnꝰ ē mollis ⁊ alter durꝰ ⁊ plenus. ⁊ in illo est humiditas suꝑflua. et si añ coitū masculꝰ sumat maiorē testē. id qd̄ concipit̄ ex coitu erit frequēter masculꝰ. Si aūt femina sumat minorem ⁊ cōcipiat fit magis femina. Dicit̄ aūt q̄ maior auget coitū minor v̄o abscindit ipsuz. Et sic vterqz amboꝝ destruit operationez alteriꝰ. Hoc dicit felix doctor frat̄ Albertus ordinis p̄dicatoruz in libro suo quē fecit de plātis

De thimo

Thimus est herba valde aromatica. Cuiꝰ flos d̄r epithimū ⁊ est flos medicinalis Habet eni virtutē purgādi melancoliam ⁊ flegma. ⁊ ideo valet ꝯ quartanā ⁊ alias melācolicas passiones ⁊ ex eo debemus acuere medicinas. nō ipm ꝑ se dare q̄ naturaz habet inducendi sincopim ⁊ angustiam precordiorum.

De viola

Viola est frigida et humida in secundo gradu. De viridibus fit zucharū violaceum ⁊ oleum violaceū. Syrupus aūt violaceꝰ fit de viridibꝰ ⁊ siccis. Zucharū violaceuz fit eo modo quo rosaceū Syrupus sic fit. Uiole in aqua coquantur et ex colatura ⁊ zucharo fit syrupus. Si autē ex ipsarū succo et zucharo fieret melior esset. Oleum violaceum fit hoc modo. Uiole in oleo decoquantur et colatura erit oleum viole. Ualet interius receptuz contra distrasiam laboris totius corporis. Item inunctio ipsius facta super epar valet contra calefactionem eius. Item vnctio facta super frontem et timpora remouet dolorem frontis ex calore factum. Uiole habent virtutez leniendi humectandi refrigerandi et laxandi. sed parum sunt laxatiue et purgant p̄ncipaliter coleram rubeam. Unde valent febri tertiane et contra distemperantiam epatis in calore. Et contra opilationem

epatis ⁊ ictericiā ⁊ cōtra defectū appetitus ex colera. Itē viole ꝯtrite posita sup calida apostemata in p̄ncipio cōferunt. Idē facit ipsa herba. Fomentatio ex aqua decoctionis ipsi⁹ herbe facta ſm pedes ⁊ frontez in acutis egritudinib⁹ somnū ꝓuocat. Sirupus viole est magis coquend⁹ q̄z rosace⁹ alioq̄n cito corrumperet

¶ De virga pastoris

Virga pastoris est carduus siluestris. ⁊ est frigida et sicca. Solū folia eius competunt medicine viridia ⁊ sicca. sed viridia sūt maioris efficacie. Virtutē habēt ꝯstringendi repellēdi ⁊ infrigidādi. Emplastrū ex puluere eius ⁊ aceto et albumine oui supra pectinem ⁊ renes valet cōtra fluxum vētris. Puluis etiā dat⁹ ī ouo sorbili ad idē valet Item ad idē valet fomentatio ex aqua decoctionis eius. Trita valet ad calida apostemata in p̄ncipio. vt ad erisipilā ⁊ huiusmodi. Cathaplasmata capiti abraso valet cōtra frenesim ⁊ dolorē ex calida causa. Itē hec herba multū est cōsolidatiua recentiū vulnerū. Semina ⁊ vermiculos qui sunt in carduis sup radice siccatis querūt auicule. ⁊ cantāt cuz dant̄ eis. Isidor⁹ dicit ꝙ radix eius in aqua decocta cupiditatē potatorib⁹ administrat. Item dicit ꝙ matrici vtilissimus est cardu⁹ ⁊ iuuat mulieres vt filios masculos generēt.

¶ De volubili

Volubilis est herba inuoluēs se sup plantas proximas. Est aūt parū calida sed multum sicca. quod ostendit ei⁹ tortura. Quedam autē species eius est que vocat̄ funis pauper. ⁊ hec terrestris est ⁊ aquea habēs ex terrestritate sua cōstrictionē et ex aqueitate mundificationē ⁊ lenitionē. Folia aūt huius sunt consolidatiua vulnerum magnorum. nec est eis par in illo effectu. Coquuntur autē in vino ⁊ emplastrantur super ea cum aceto. Sunt etiā medicina adustionis ignis. Est etiā alia spēs que dicit̄ volubilis maior ⁊ lac ipsi⁹ abradit pilos ⁊ interficit pediculos

¶ De vrtica

Vrtica dr̄ quia tactus eius corp⁹ adurit. Est enim ignee nature vt dic̄ Macer. Hec duplex est. nā quedā pungēs ⁊ quedā mortua que nō pungit. ⁊ eius folia sūt albiora ⁊ molliora ⁊ magis rotūda ⁊ vtraq̄z ē medicinalis. Nā succus eius cū vino bibitus valet contra ictericiā et colericā passionez. Cum melle curat antiquā tussim et mundat pulmonē ⁊ ventris inflationē et tumorem sedat. Folia eius cū sale cōtrita vulnera sordida mundāt ⁊ curant. similiter morsum canis. Sanat etiā cancros Radix ei⁹ contrita in vino ⁊ oleo valet cōtra tumorē splenis. Succ⁹ eius fluxū sanguinis d̄ naribus sistit. Semen eius cū vino bibitum p̄cipue mixtuz melle ⁊ pipere mouet venerem ⁊ ꝓuocat vrinā. Herba recens tenera cocta ventrez mollit si comedat̄ ⁊ precipue mense martij cū oleo cocta

¶ De vitriolo

Vitriolum quod alio nomine dicit̄ paritaria ē herba calida ⁊ sicca in tertio gradu et dicit̄ vitrioluz quia ex eo optime vitrea mundātur. Exiccata nulli⁹ est efficacie. viridis magne. Virtutē habet dyaphoreticā ⁊ extenuatiuā. Cōtra frigiditatē stomachi ⁊ intestinoꝝ ⁊ eorundē dolorē ⁊ ꝯtra strāguiriam ⁊ dissinteriā paritaria calefacta ī testa sine aliquo liquore superponat̄ loco dolenti. vel etiā decocta in vino albo aliq̄ntulum acido cū sulfure. Contra stranguiriam ⁊ dissinteriam decoquatur in aqua salsa. et oleo et pectini cathaplasmetur. Cocta et comesta multum valet contra dolorem stomachi ex frigiditate vel ventositate. Item contrita aliquantulum et calefacta cum vino et sulfure tumorem minuit.

¶ Incipit liber septimus De pratis et nemoribus

Postquā in libris supiorib⁹ sufficienter dixi de cultu campestriū agroꝝ vineaꝝ arboꝝ ⁊ ortoꝝ que multā requirūt industriā. Dicā nunc de pratis ⁊ nemoribus que nō tantā querunt doctrinā sed q̄si spōte idonea ꝓueniunt a natura Et p̄mo de pratis quare creata fuerunt. et qualē aerē terrā aquā et situ desiderant ad ampliorē copiā ⁊ vbertatē herbaꝝ Et qualiter fiāt. Et qualiter ꝓcurent̄ et renouent̄. Et de feno quod est eius fructus: qualiter colligatur et conseruetur ⁊ de vtilitate ipsius

¶ Quare prata creata fuerunt et qualem aerē terrā aquam et situm desiderant

Prata fuerunt a natura mādato diuino creata vt terra q̄ primo nuda fuit vestiret̄ ⁊ ornaret̄ ⁊ vt ipsoꝝ herbe tā virides q̄z sicce nutrimentū cōueniēs aīalib⁹ herbis vtentibus p̄stent. Nascunt̄ autē in ipsis diuersa herbaꝝ genera ex diuersitate humoꝝ ī superficie terre cōtentoꝝ. qd̄ quidē sagax natura que nusq̄z in necessarijs deficit opata est ꝓpter diuersitatē animaliū nutriendorum ex eis. quoꝝ appetit⁹ in omnib⁹ est diuersus. Aerē v̄o desiderāt tempatū aut frigiditati ⁊ humiditati ꝓximū. Si enī superflua fuerit in loco frigiditas erūt ibi perpetuo niues ⁊ glacies q̄ omnino impediunt generationē herbarū. Et similiter si caliditas aut siccitas sup̄flua fuerit oēm virorez cōsumet nisi ei succurrat̄ ꝑ irrigationē frequentē Terrā desiderāt pinguē ad herbaꝝ copiam. veꝝ si nō fuerit multe pinguedīs. saporosiores ⁊ magis odoriferas ⁊ subtiliores creabit herbas. Sz si fuerit nimis macra modicas aut nullas ꝓducet. Talis enī terra et similiter salsa vel amara sua imbecillitate aut malicia se vestire non potest. Aqua magis competens pratis est aqua pluuialis que calida coruscatione descendit. Et similiter aqua que mense aprilis et maij subtilis descendit. Et quecunqz ī estate de celo prouenit bona est dū tamen gelida non existat ex natura grandinis lique facta. Secundi meriti est aqua lacualis q̄ clara calida et pinguis ē. Tertio aqua fluminum. Vltimo aqua fontiū. Et quanto magis a suo elongat̄ principio tanto melior. quia min⁹ frigiditatis in se habet. Prata desiderāt situm depressuz vbi continuo sit humor inclusus. Verum si adeo sit profundus talis locus q̄ ibi quasi semp aqua operiat superficiem terre non erit apt⁹ ad aliquas bonas herbas. sed erit accedēs ad naturam paludis ꝓducetqz iuncos et pauerias quadrelluz et similes herbas paludales. grossas et insipidas aquaticas et fere omnibus animalib⁹ inutiles. Et si fuerit adeo eminens q̄ irrigari non possit. facile siccitatem ⁊ ariditatē patietur nisi fuerit in alpibus et locis frigidis. In talibus enim locis et si paucas proferant herbas. subtiles tamen sapidas ⁊ odoriferas ferūt Felix autem prati positio est que supra se riuum fluentē habeat quo possit quotiens fuerit opus irrigari

¶ Qualiter fiunt prata et qualiter procurantur et renouātur

Prata quidez naturalit̄ proueniunt vbicunqz terra solis radijs illustratur. Fiunt etiam opere manuali aut ex locis agrestibus nemorosis aut ex campestribus agris Et primo quidem modo extirpandus est locus de mense septembris vel octobris et impedimentis omnibus liberandus. non solum spinetis et virgultis sed etiam herbis latioribus ⁊ solidis. deinde cū frequenter excult⁹ fuerit ac multa aratōe solut⁹ sb motis lapidib⁹ ⁊ glebis ꝯfractis stercoret̄ lūa crescēte recēti letamīe. ab ūgul̄ iumētoꝝ

summa intentione seruet intactus p̄cipue cum humescit ne inequale solū reddāt mlt̄is locis impressa vestigia. Si vero ex campestribus locis fiant equand⁹ est omīs locus ⁊ glebis cōfractis tā huic q̄z superiori semē vicie cū feni semine spargēdus. Rigari vero anteq̄z durū solum fecerit nō debebit. ne eius etatē minus solidā vis interflui corrumpat humoris. Qui vō volunt quibusdaz annis habere pratū ⁊ alijs segetes etiā ex terris macris cū irrigatiōe optime faciūt hoc modo. Immittūt in agrū aquā turbidā vt ex terra noua sulci repleantur ⁊ ager equet ⁊ fiet optimū pratū sine satiōe herbaꝝ. ⁊ si taliter dimittat ꝑ quattuor vel quinqz annos ⁊ postea aret omī anno vsqz ad q̄nqz annos vel sex poterit cōgrue de frumento seri. ⁊ meli⁹ si post duos annos genus segetis trāsmutet. Qui aūt volunt vno anno habere frumentū et sequēti pratum cōuenienter hoc modo ꝓcurant. Immittunt enī aquaz in agro extracta blada. ibiqz dimittūt in estate ⁊ in autūno si aeris fuerit siccitas. sequenti vero estate cum fenum secauerint terrā arrumpūt ⁊ secūda et tertia vice arāt ⁊ seminā t. Sed si volunt etiā guaymē habere nō arant nisi circa finem augusti extracto guaymine et tūc arrumpunt ⁊ arāt secūdo ⁊ retrisant et seminant ⁊ tamen bonū frumentū inde ꝓuenit Et quidā omni anno seminā t ⁊ tamē herbam guayminis cum secis. i. stipulis colligunt hoc modo. s. q̄ existēte frumēto ī campis vel statim post extractionē ei⁹ mittūt aquā in agrū poti⁹ clarā q̄z turbidā ⁊ a pecore custodiūt. Deinde guaymē cū stipula secant ⁊ hyeme aīalib⁹ p̄bent q̄ herbā terunt. ⁊ de stipulis sibi lectū ⁊ fimū faciunt. Stipula aūt ⁊ herba secata arant semel et bis ⁊ tertio seminā t ⁊ ibi bonū frumentuz vel aliā bladā habēt. Procurant aūt q̄z ex pratis euellunt oīa impedimēta quotiens nascunt ī eis. ⁊ etiā herbe pratis incōgrue p̄cipue post magnas pluuias que terram adeo mollificauerint q̄ herbe nocue radicitus euellātur. Plurimū etiā confert p̄tis si tempore hyemali recenti fimētur letamine ad vbertatem herbaꝝ. Amplius si statim cum secata fuerint fortiter irrigent ter aut quater fructificabunt in anno. Sz cuz vetusta fuerint musco cooperta radantur Ad muscum autē necandum asserit Palladius sepe cinerem ingerendum. Qz si sterilis omnino factus est locus aretur pluries et denuo equatus formet pratum

¶ Qualiter fenū colligatur et conseruetur et de vtilitate ei⁹

Secanda sunt prata cum herbe ad debitū augmentum peruenerint floresqz compleuerint anteq̄z ad casum florū et folioruz et siccitatē peruenerint. Nā si maturius secētur erit fenū aquosum non prebēs soliduz nutrimentū equis ⁊ bobus laborē tolerantibus. Et si nimis fuerit maturuz calore et humiditate naturali cōsumptis erit insipidum modicū. et abominabile nutrimētuz animalibus p̄bens. Sunt autē secāda tempore sereno cū aeris caliditas ⁊ siccitas duratura speratur. Secatum vero in pratis dimittendū est per vnū aut duos dies anteq̄z voluat. Deinde voluendū et conuenienter siccandū. demū colligendū portādū et reponendū sub tectis. quib⁹ deficiētibus sub diuo ponat. taliter p̄paratum q̄ aqua in eum intrare nequeat. Qz si eo nouiter ī pratis secato pluuia superuenerit anteq̄m voluatur modicū vel nihil leditur Sed vt ait Palladius. post pluuiā debet cōuerti anteq̄z pars ipsius summa siccetur siue iā fuerit siue non fuerit reuolutum. Si vero eo reuoluto superueniat omnino destruitur nulli⁹ vtilitatis existēs Utilitas feni est vt toto anno seruet. q̄d etiā ꝑ bienniū cōmode seruari potest et bobus equis et asinis et quibusdā alijs animalibus nutrimentum congruū prebet vt possint sustinere labores q̄ eis ꝓpter necessitates boīm iniungūt. Quib⁹ vero tēpe niuiū subuenit quo de terra nutrimentū sumere neq̄unt.

Q, si fenū subtile frondosum odoriferū et laudabile fuerit erit quasi annona solū aialibus tam calido q̄z frigido tēpe sufficiens ad laborē. Si vo fuerit fenū grossum paludale aut nimis mature aut sero secatū nō erit sufficiēs animalib⁹ multū laborē tolerantibus nisi eis annone auxilio aliquando succurrat. Uel nisi tēpe magni frigoris det in quo aialia nō laborāt et oē pabulum auidius appetunt

¶ Incipit secūda pars libri septimi De nemoribus que naturaliter prouenunt

Loco ī primis q nemora vel naturaliter puenunt vel hominū industria instituūt. Et q̄ a natura pducunt fiunt ex humore et semine in matrice terre ꝓtentus que vi tute celestis erumpūt ad superficiē terre et erigunt in stipites diuersaz plantaruz ꝑm diuersitatē humoris seminis et locoz in q̄bus pueniunt. Fiūt etiaz sine boīs ministerio ex seminib⁹ que a ppinquis arboribus in terrā decidūt. aut ab auibus vel fluminibus de longe ferunt. In alpibus vo naturaliter crescūt silue piceaz maximarū et fagorum castaneaz et quercuū cedroz et similiuz. In locis vo depressis et paludosis spōte nascunt salices populi et alni. cāne silue stres vinde et similes plāte. In pluribus aūt locis nascunt naturaliter et infinita spineta diuersoz generuz et piri et mali sorbi vlmi fraxini opli et similes arbores. Et q̄nto pinguioz erit terra tanto pceriores puenūt arbores. In macra vo et salsa vel amara nascent spineta et arbores pue tortuose spinose scabrose et byspide. Hec aūt nemora pcuranda sunt diuersimode. nā ea in q̄bus sunt castanee piri et mali et similes arbores fructū ferentes extirpāda et purganda sunt ab omnib⁹ spineis et plantis extraneis. et fructifere arbores rarificande vbi nimis spisse fuerint et incidende ī altiori loco q̄z bestie attingere possint et ex plātis domesticis et nobilib⁹ inferende ꝑm doctrinā traditā in libro secūdo cū de insitionib⁹ locutus fui. Ea vo que aliis arboribus et spinetis occupata sunt si arbores nobiles et pulcras habuerint edificijs et aliis opibus aptas similiter sunt extirpāda. Et vbi nimis spissa fuerint sublatis turpioribus lignis rarificanda paulisper vt ois humor quertatur totaliter in substantiā lignoz̄ meliorum. Ea vo ī quibus sunt arbores igni solummodo cōgrue nō sunt mouenda nisi forsan spinis purgent et tribulis que quolibet quinto aut sexto vel rarioribus annis sunt incidenda et lignamina aggregāda

¶ De nemoribus que hominū industria fiunt

Qui cupit nemus q seu siluā plantare vel serere ꝓsideret ꝑmo situm et naturā terre in q̄ facere siluā instituit et vbiq̄z tales ꝓferat arbores que illi loco ꝓueniant et tandē instituentis votū adimpleāt. Mā si fuerit in altis alpib⁹ aut eaz vallibus. siquidē soluta terra est congrue recipiet plātas et semina castaneaz que ad min⁹ .xl. pedib⁹ ab inuicem distare debebunt. Si vero terra cretosa vel lapidosa in talib⁹ locis extiterit ei cōpetunt ꝑcipue querc⁹ rouer et cerrus. Q, si talis terra fuerit in montib⁹ calidis remotis ab alpibus amigdala sibi conueniēter aptant. Q, si loca sint pinguia cōgrue recipient piraria et pomaria. et in locis calidis oliuetum et ficetū et malozū granatozum siluam. In frigidis vo et tēpatis auellanas coctana et mespila. Si vo locus fuerit būbus et depressus solutus cōuenientⁱ⁹ recipiet salicetū albacetū alnū et populū. Et si cretosus talis locus extiterit ei cōueniet vimetum fraxinetū oplus et rouer. q̄ si locus marinus arenosus et quasi sterilis extiterit deliberat pinetū. et in calidis climatib⁹ palmā feminā et masculū. Instituunt aūt predicta omnia vel ex plātis aliūde trāslatis vel seminibus satis aut manu in locis

congruis plantatis. Non tamen ignores q castanee quadraginta pedibus ad minus quaq versum distare debebunt vt in ramis possint congrue dilatari z plurimū fructū ferre. Quercus vero non min9 distare conueniet. quia naturaliter plurimū per latera se diffundit. Rouer z cerrus triginta pedibus aut paucioꝝ9 distare sufficiet. Hec enim tria genera arboꝝ glandem ferunt que cibus optimus est porcorum. Piraria vero z pomaria viginti pedibus vel vsq ad .xxx. distabunt. oliuetum ficus. mala granata. auellane. citonia z mespila. xij. z vsq ad .xx. pedes distare poterūt. Salicetum vero aut propter perticas aut pimina aut propter materiā edificiorum plantatur. Primo quidē modo decem pedibus ad minicē distent. secundo vero modo per duos aut tres vel quattuor pedes distare sufficiet quia eius spissitudo i altuz procurabit rectitudinē et augmentū. Populus autē z alnus quia non multū se diffundunt in altum nec naturaliter extollun tur non sunt rare ponende. Sed albarus vtilior est si ingrossetur in stipite pper assides que multis operibus congrue ex ipso fient. et preterea ramos plurimū in latera spargit. Ideoq nō incōuenienter vsq ad viginti pedes vel amplius separata plantetur. que etiā ex quibusdā tacbis aliquid corticis habentibus summa facilitate nascetur. Possunt etiā spisse poni. vt trabes sine ramis faciant subtiles et longos. Ulmus autē oplus z fraxinus non congrue spisse lateq poni possunt. quia tam grosse q subtiles z longe tales arbores diuersis operib9 adaptant. Pinus vero et palma circa .xxx. pedes distare ab inuicē satis congrue possunt. De singulis autē generibus arboꝝ predictaꝝ plene tractatū est in libro quinto prout disponūtur in campestribꝰ agris. Nunc vero prout ex eis nemora fiunt et silue breuiē de ipsis tetigisse sufficiat

Incipit liber octauꝰ. De viridariis et rebus delectabilibus ex arboribus et herbis et fructu ipsarū artificiose agendis

In superioribus libris tractatū est ō arboꝝ9 z herbis ꝑm q vtilia corpi humano existunt. Huc vō de eisdez dicenduz est ꝑm q aīme rationali delectatiōnē afferunt z ꝓsequēter corpis salutē cōseruant quia cōplexio corpis animi semp adheret affectui

De viridariis herbaꝝ paruis

Viridaria quedaz ex herba tantū. quedā ex arboribꝰ et quedaz ex vtroq fieri pñt. Et q de herbis solūmodo fiūt deliderant terraz macrā z solidā vt herbas subtiles z capillares creare possint que maxime visum delectant. Oportet igit locū qui ad viridariū tale paraī. primo bñ liberari ab herbis et radicibus adulterinis z magnis. qō vix fieri potest nisi primū effossis radicib9 optime planet locus. z vbiq fortiter infundat aqua feruentissima vt reliquie radicum z semin̄ū in terra latentiū germinare nullaten9 valeāt. z deinde cespite macro subtilis graminis tot9 loc9 impleat. z ipsi cespites fortissime cōprimant ligneis malleis z cōculcent gramina pedib9. donec vix de eis aliquid appareat. tūc enim paulatim erumpēt capillariter z superficiē ad modū panni viridis operient. Sit aūt locus viridarij q̄dratus tante mēsure q sufficiat bis q̄ in eo stare debebunt. In circuitu vō eius herbe aromatice omniū generꝰ plātent. vt sunt ruta salua basilicon maiorana mēta et similes. z similiter oīs generis flores. sicut viola lilium rosa gladiol9 z similia. Inter q̄s herbas z cespitē planū sit cespes elevatior. q̄s p modū sedilū aptat9 florens et amenus. In cespite etiā ꝓtra viā solis plātande sūt

arbores aut vites ducēde. ex quaꝝ frōdib⁹ quasi ꝑtect⁹ cespes vmbram habeat delectabilē ⁊ refrigerantē. In arborib⁹ aūt illis plus querit̄ vmbra q̄ꝫ fruct⁹. ⁊ ideo nō curatur de eoꝝ fossura ⁊ fimatiōe que cespiti nocumentū afferrēt. Cauendū est aūt ī bis ne sint arbores nimis spisse aut plurime ſm numeꝝ. quoniā ablatio aure sanitatez corrumpit. Et ideo viridariū liberuz aerē desiderat ⁊ supflua vmbra infirmitates generat Ampli⁹ nō sint arbores male sicut nux ⁊ quedā alie. sed sint dulces aromatice ī flore ⁊ iocūde in vmbra. sicut sunt vites ⁊ piri ⁊ mali ⁊ malapunica et lauri et cypressi et bmōi. Post cespitē sit magna herbaꝝ medicinaliū ⁊ aromaticaꝝ diuersitas. cū non tantūmodo delectēt ex odore ſm olfactuz. sed et flores diuersitate reficiūt visum in q̄bus ruta pluribus locis admisceatur eo q̄ pulcre est viriditatis. et ipa sua amaritudine fugat extra viridariū aīmalia venenosa In medio aūt cespitis nihil sit arboꝝ sꝫ poti⁹ ipsa planicies libero gaudeat aere ⁊ sincero. quia ⁊ ille aer salubrior est. ⁊ etiaz araneaꝝ tele extēse de ramo arboris ad ramū impedirēt ⁊ inficerēt vultus trāseuntiuz si arbores in medio viridarij siue cespitis plātate essent. Si autē possibile sit fons purissimus deriuet̄ in mediū. q̄a ipsius puritas multā affert iocunditatē. Ad aquilonez et etiā ad orientē viridariū sit patuluz ꝓpter illoꝝ ventoꝝ sanitatē ⁊ puritatē. Ad oppositos aūt ventos. s. meridionalē ⁊ occidentalem sit clausum ꝓpter eoꝝ ventoꝝ turbulētiam impuritatē ⁊ infirmitatē. Quāuis eī aquilonaris impediat fruct⁹. miro tamen modo cōseruat spiritus. et sanitatez custodit. delectatio enī querit̄ in viridario et nō fructus.

De viridarijs mediocrib⁹ et mediocriū personaꝝ

Secundū facultates ⁊ dignitatē mediocriū ꝑsonarum mēsuret̄ spaciuz terre viridario deputande. videlicet duo vel tria vel q̄tuor aut plura iugera siue bubulce. Cingatur fossatis et sepib⁹ spinaꝝ vel rosaꝝ. et desuper fiat sepis de malispunicis ī locis calidis. ⁊ in frigidis de mizolis seu prunis vel malis citonijs. Aret̄ ⁊ erpexe vel ligonibus planet̄ vndiqz loc⁹. deīde funiculo vniuersus signet̄ locus vbi arbores sunt plātāde. plantētur in eo acies piroꝝ et maloꝝ ⁊ palmaꝝ in locis calidis ⁊ citoniorū. Itē mororum cerasoꝝ ⁊ prunoꝝ et similiū arboꝝ nobilium ⁊ ficuū mizoloꝝ cicomoꝝ ⁊ similiū Unūquodqz videlicet gen⁹ in suo ordine siue acie. Distent aūt ordines siue acies. xx pedib⁹ ad min⁹ vel. xl. aut plurib⁹ ꝑ domini volūtate. In acie distēt arbores ab īuicē magne. xx. pedib⁹. parue. x. Inter arbores ī aciebus plātari poterunt vites nobiles diuersoꝝ generꝝ que delectationē ⁊ vtilitatez afferēt. Ligonizent̄ acies vt arbores ⁊ vites melius ꝯualescāt ⁊ vniuersa spacia deputent̄ pratis atqz sepe de ipsis adulterine siue magne euellant̄ herbe. Secent̄ bis ī anno prata viridarij vt pulcriora remaneant Plantent̄ ⁊ forment̄ arbores vt supra in libro quinto dictū est ꝑ ordinē de vnoq̄z genere. Itē fiāt in eo pergularia in cōuenientiori ꝑte ad modū domus vel papilionis formata

De viridarijs regū et alioꝝ illustrium et diuitū dominoꝝ

Quoniam tales ꝑsone ꝓpter eaꝝ diuitias ⁊ potentiā possunt ī huiusmodi mūdanis reb⁹ integre sue satisfacere volūtati nec deest eis plerūqz nisi industria ordinādi. Sciāt q̄ viridariū multā delectationez habēs hoc modo facere pñt. Eligāt igit̄ locum planū nō paludosum neqz impeditū ab insufflatione bonoꝝ ventoꝝ in q̄ sit fluens fons ꝑ loca. Sit aūt loc⁹. xx. iugeꝝ aut pluriuz ꝑ domini volūtate. Cingat̄ muris cōuenienter altis. plantet̄ ī eo ex ꝑte septentrionis nemus arboꝝ diuersaꝝ in quo fugiant et lateāt aīalia siluestria in viridario posita. Ex parte vo meridiei fiat palacium

ſpecioſum in quo rex vel regina moꝛẽtur cum voluerint graues cogitatiões fugere animãq; gaudijs ⁊ ſolatijs renouare ab hac eni parte faciet eſtiuo tpe vmbrã viridario ⁊ ipſi⁹ feneſtre ad viridarium habe bunt tempatũ alſpectũ nõ feruoꝛe ſolis infectum.in eo fiat in aliqua pte viridarium vel viridaria ſupꝛadicta. Fiat etiã in eodẽ piſcaria in qua diuerſa genera piſciũ nutriant̃.lepoꝛes cerui capꝛioli cuniculi ⁊ ſimilia aialia nõ rapacia ponant̃ in eo Supꝛa quaſdã arbuſtulas ppe palacium poſitas fiat ſicut dom⁹ quedã tecũ ⁊ parietes habens de filo rameo ſpiſſe reticulato in qua ponant̃ faſiani pertices philomene meruli cardilini faynelli ⁊ omnia genera auicularum canentiũ.Sint aũt acies arboꝛũ viridarij a palacio ad nemus nõ ex tranſuerſo vt facili⁹ de palacio videantur que cũq; agunt animalia q̃ in viridario poſita ſunt Fiat etiã in dicto viridario palaciũ cuz taminatis ⁊ cameris de ſolis arboꝛib⁹ i quo poſſint rex et regina cum baronib⁹ vel dominabus eſſe tpe nõ pluuioſo.Huiuſmodi autẽ palaciuz fieri cõmode poterit tali modo menſurent̃ ⁊ ſignent̃ ſpacia vniuerſa caminate ⁊ cameraꝝ ⁊ in locis parietuz plantent̃ arboꝛes fructifere ſi placet que facile creſcant vt ſunt ceraſa ⁊ mali. Vel qõ meli⁹ eſt plantent̃ ibi ſalices vel bedelli vl̃ vlmi ⁊ tã inſitionib⁹ q̃z palis ⁊ pꝛicis ⁊ vinculis p plures annos eoꝝ pcuret̃ augmentum intantũ q parietes ⁊ tectũ formẽt̃ ex eis.Velocius vo ⁊ facili⁹ poterit palatiuz ſiue domus p̃dicta fieri de lignamĩe ſicco. ⁊ vndiq; circa ipſum plantari vites et vniuerſum edificiũ opiri.Poterũt etiã i ipſo viridario fieri tentoꝛia magna de lignamine ſicco vl̃ arboꝛibus viridib⁹ ⁊ viuib⁹ operiri.Amplius multã afferet delectationez: ſi in viridario fient inſitiones mirabiles ⁊ diuerſe in eiſdẽ arboꝛib⁹ quas diligens viridarij cultoꝛ facile ſcire poterit ex bis que infra in eodez libꝛo dicent̃.Preterea ſcire oportet q omnia genera arboꝝ ⁊ herbarũ in tali viridario ſunt ponẽda vnũquodq; ſeparatũ ab alio ⁊ diſtinctũ ne aliquẽ inueniantur habere defectuz.In tali itaq; viridario nõ ſemp delectet̃ rex ſed aliqñ cum ſerijs neceſſarijſq; ſatiſfecerit reb⁹ renouet̃ i eo gloꝛificans deũ excelſũ qui bonaꝝ omnium delectationũ auctoꝛ pncipiũ eſt ⁊ cauſa. Nam vt egregie ſcripſit Tulli⁹ non ad ludum ⁊ iocũ nati ſum⁹ ſed ad ſeueritatez poti⁹ et quedã officia grauioꝛa.Illo tamẽ vti qñq; licet cum ſerijs neceſſarijſq; ſatiſfacerimus rebus

¶De his que ad delectationẽ fieri poſſunt in munitionib⁹ curiarũ et viridariorum

Circa tumbas et curias ſiue circa viridaria ꝓgrue fieri poſſunt munitiones ex arboꝛibus viridib⁹ ſimiles munitionibus muroꝝ ſeu palanchati ſtricate vel ſtertate cũ turribus ſiue bimfredis boc modo in ſummitate ripaꝝ cingentiũ locũ liberaꝝ optime ab omnib⁹ ſpinis ⁊ arboꝛib⁹ veteſtiſ pfunde plantent̃ ſalices vel populi ſi ſoluz competat eis vel vlmi ſi diligãt talẽ terrã ſpiſſe p vnuz pedẽ vel minus et linea recta ducta.be optime ligonibus ⁊ ſtercoꝛe pcurentur.⁊ cum optime cõualuerint incidãt iuxta terrã.et ſequenti anno ſurculoꝝ p̃lees ploca linee quaternis digitis inſpiſſentur ⁊ cum palis pertices et vinculis ſurſuz ducantur directe donec augmentũ octo vl̃ decem pedum ſuſceperint. In ea altitudine cum aliqualiter ingroſſate fuerint incidantur.Infra loca vero munitionis p q̃n q; pedes vel circa ſimiles plante tempe puꝛum ponãtur decẽ pedibus eque diſtantes.que cum in p̃dicta fuerint altitudine incidantur ⁊ cũ auxilio pertiqaꝝ verſus proximas ⁊ verſus exteꝛiores plicent̃ plantas et exteꝛiores ſimiliter verſus eas.et ſic totiens quolibet anno fiat donec quaſi cratis quedã fortis effecta ſit ſupꝛa quam poſſint homines ſecure moꝛari.Deinde ps exteꝛioꝛ dimittat̃ augeri ad modũ muri ſup̃ curſoꝛiũ poſiti que in altitudine ꝓgrua q̃libet

anno incidi cum forma merlor ſuper muris poſitor poterit ⁊ tali modo teneri. Circa tales munitiones in angulis ⁊ alibi ſi placuerit poterũt quattuor arbores plantari et ſurſum directe cõduci ⁊ ſingulis decem pedibus incidi. ⁊ verſus ſeipſas plicari cũ auxilio perticarũ ⁊ velut ſolaria ex eisdem fieri. ⁊ iterꝝ in altum extolli ⁊ eodẽ modo formari. ⁊ tandẽ deſuper plicari ad modũ tecti domor vel cũ merlis formari. Supra tamen vero optime ſtabit domus ⁊ añ ipſam ſolariũ arborũ ꝓdictarum. In curtibus etiam ſiue viridariis poteſt fieri dom⁹ cuius columnis viridib⁹ ipſis iam groſſis optime tranſplãtatis. et trabibus ſupra ipſas affixis ⁊ tecto cannarꝝ vel palearũ opertus. dum aliquis tamẽ ramus ex ſingulis columnis emineat ſupra tectũ qui ipſam columnaꝝ ſemper ab ariditate tuebitur et domũ ipſaꝝ mirabiliẽ ab eſtiuo feruore defendet

De his que in campeſtribus agris fieri ad delectationẽ poſſunt

Agris plurimũ delectat pulcer ipſorꝝ ſitus. Amplius q nõ ſint plures deformes agelli ſed magna quãtitas in vnũ ſine interuallo redacta directos habens confines ⁊ ideo ꝓcurare debet diligens paterfamilias ꝑpe ſuos agros potius q̃ alibi emere. et i alijs ꝑtibus agellos vendere ⁊ cuꝝ vicinis ꝑmutare ꝑtes ſuperfluas ⁊ tortuoſas agrorꝝ ⁊ ſuũ agrum cũ vicino rectificare ⁊ omnes locum foſſatis ⁊ ſepib⁹ ſpinorꝝ viridiũ cuꝝ arboribus viridib⁹ conuenientib⁹ ꝑmixtis eque diſtantib⁹ cingere atq; foſſata parua ſcolatoria que in planis neceſſaria ſunt intrinſeca recta formare quantũ poſſibile ẽ. ſeruata ſemp vtilitate agrorꝝ. delectationes enĩ vtilitas ꝑcedere debet in agris licet i viridarijs oꝑpoſitũ ſit ſeruanduꝝ. et ideo que cunq; in eis maiorẽ frugũ pollicẽtur vbertatem ſunt meliora ⁊ magis eligẽda. Amplius ꝓcuretur ꝓ poſſe q̃ ꝑ agros aquarũ riui decurrãt. quib⁹ poſſint cũ op⁹ fuerit irrigari ⁊ ab eis cum neceſſariũ ſit auerti. Ider ſpacioſos agros formenꝫ etiam itinera congrua quib⁹ paterfamilias eques et pedes ⁊ coloni cũ plauſtris aut bobus cõmode accedere poſſint ad omẽs ꝑtes agrorum. hec enĩ omnia plurimũ cuꝝ vtilitate delectant

De his que circa vites et fructꝰ ipſarꝝ delectationẽ prebent

Plurimũ delectat habere pulcra vineta in planis ſiue paruis montibus oriẽti oꝑpoſita diuerſorꝝ generꝝ vuas ferentia. ⁊ ideo diligenter ꝓcuret domin⁹ ea in congruo ſitu plantare. ⁊ in locis pinguib⁹ in arborib⁹ et pergularijs ea formare. In exilibus vo iuxta ſolũ in directis acierbus diſponere atq; plurimũ bonorꝝ generũ vuas in his conſerere. Inſitiones q̃ mirabiles in eisdẽ experiri que ab antiquis ſapiẽtibus ⁊ precipue a Palladio poſſe fieri ꝓdicant. Quarꝝ vn⁹ modus eſt q̃ plantet vitis iuxta ceraſũ vel aliam arborẽ. ⁊ cũ optime cõprehenderit ⁊ qualuerit ꝓforet arbor acuto terebro ⁊ per foramen vitis ducat ⁊ ceraſuꝝ luto ab vtraq; parte obturet firmiter ne ſol aut pluuia vel ventus conſolidationẽ impediat. Deinde cũ lignũ vitis optime cum ligno arboris vnitũ fuerit iuxta cortice arboris icidatur vitis vt deinceps ſucco arboris nutriatur. ſic enĩ vua fertur tempe fructuuꝝ arboris maturari. Eſt quidã modus faciendi vitem ⁊ vuã tyriacã aut muſcatã vel garioſilatam vel laxatiuã vel alteri⁹ qualitatis. Qui ſic fit. Sarmentũ quod eſt pangẽdũ in vna ꝑte ſcindat et ſublata medulla loco eius tyriaca vl muſcus pulus garioſilorꝝ vel ſcamonee vel alteri⁹ rei ponat et terre mandet vinculo diligẽter aſtrictuꝝ. quo facto vua que naſcet virtutẽ eius quod in vite poſitũ eſt tenebit. Sane ſi ſarmentuꝝ de hac vite ſumatur ⁊ plantet materni medicaminis potentiã nõ tenebit. oportebit autem tyriace vel alteri⁹ rei aſſit va infuſione ſeneſcẽtis ſucci vim reiterare. Sꝫ ⁊ idem fieri breuius puto poſſibile ſi in imo ma-

turitatis vuaꝝ ſcindatur ſarmentū vuē pē dentis ⁊ medicamine immiſſo ligeī. Eſt q̄ dam pulcra ſpecies vue que granis interi oribus caret que grecis auctoꝛib⁹ recitan te ꝑalladio ſic fit. Sarmentū q̄ obruen dum eſt quantū latebit in terra tantū ſcin dere debemuſ vt omni medulla ſubtracta ac diligēter exſculpta mēbra itē diuiſe p̄ tis adunare ⁊ vinculo diuiſa ꝓſtringere et deponere. Vinculū aūt de papiro aſſerūt faciendū. ⁊ ſic in humida eſt terra ponen dum. Diligenti⁹ quidē ſarmentū reuinctū quantuꝝ inciſum aut exciſum inter ſquille bulbū demergant. cui⁹ bñficio aſſerunt ſa ta omnia cōp̄hendere poſſe facili⁹. Alij tpe quo vites putāt ſarmentū frugifeꝝ puta te vitis in ipſa vite quā poſſunt de alto ſub lata medulla excauāt non diuiſim. ⁊ cala mo affixo alligāt ne poſſit inuerti. tunc co pon tenaicon q̄ greci ſic appellant in exca uata p̄te ſuffundunt. ex aqua p̄i⁹ ad ſape pinguedinē reſolutū ⁊ hoc tranſactis octe nis diebus ſemp renouāt donec germina nouella p̄cedāt. Ut vitis botriones ferat albos ⁊ nigros ſic fieri greci tuſſerunt. Si vicine ſunt vites nigra ⁊ alba putentuꝝ ſar menta vtriuſq; ſic diuiſa inter ſe coniunge vt medios vtriuſq; oculos equādo poſſis reddere vnitati. tūc papiro ſtricto ligabis ⁊ molli atq; humida terra linire curabis. ⁊ i terlectis trimis diēb⁹ adaquare donec ger men noue frondis erūpat. hinc exemplo tē pore poteris gen⁹ efficere p̄plura ſarmēta Quidaꝝ exptus mihi aſſeruit ſe inſeruiſſe ſurculū album ⁊ nigrū in vna vite cōtinu atis ſummitatib⁹ gemmaꝝ corticula tamē gemmarū de medio ſublata ⁊ optime com p̄hendiſſe. Vel poteſt hoc fieri exceptis du obus ſurculis ⁊ diuerſis ⁊ iunctis ocul'di uiſis ſimul ⁊ optime ligatis tanq̄ ſit vnus ſurcul⁹. vel duab⁹ gēmis diuiſis ⁊ iunctis cum modica q̄ntitate ligni ⁊ in loco gēme inſertis. Plurimū etiā delectat habere vi neam diuerſoꝝ generꝝ colorꝝ et ſaporꝝ. et iō diligens paterfamilias tēpeſtiue qualdaꝝ colligat vuas vt vinū habeat acerbū. qual dam bene maturas vt potens. qualdaꝝ ni mium maturas vt dulce. Faciat etiā vina diuerſoꝝ colorꝝ cū rebus colorātibus et ſa porem non corrūpentibus. faciat etiā ea di uerſoꝝ ſaporꝝ cū rebus odoꝛiferis ⁊ ſapo rem nouū retribuētib⁹. in q̄bus delectetur odoꝛ ⁊ guſt⁹ que in aliq̄ p̄te mixtim in cal dario ad ignem mittant. ⁊ dimittāt donec optime vnū illo ſapore vel odore infectuꝝ fuerit. et tunc in vas in quo ſit ſimile vinuꝝ vel alteri⁹ generis immittat ⁊ ſeruet vſui moꝝ futurū. Bonū eſt etiā habere medici nalia vina q̄bus vtat cui⁹ coꝛp⁹ ad aliquā egritudinē facile ſit declinās. hoc quidē fi et cum medicine ſimplices vel cōpoſite cō tra illā egritudinez habētes virtutē p̄dicto modo miſcebunt vino. Procuret etiaꝝ ſp habere in domo agreſtū ⁊ ſatpā vuas paſ ſas acetū et ſimilia que facias ꝑm modos ſupra in libro q̄rto notatos. Multū enim delectat animū tā p̄o ſe q̄ꝝ p amicis q̄ apte tit facile inuenire. Si botrio poſtq̄ deflo ruit mittat in vaſculū terreū vel vitreū par uum tamē. ex toto botrione dicit fieri vnū granum.

¶ De his que circa arboꝛes delectationem augent

Ex hiſ que patrem familias delectāt eſt habere in lo cis ſuis copiā bonaꝝ arboꝝ ⁊ ge nerū diuerſoꝝ. Et ideo p̄curare debet vbi cunq; inuenit arboꝛes nobiles afferentes fructus. inde ad loca ſua trāſferre ⁊ planta re ſiue inſerere de eiſdē et nō inoꝛdinate vt fere omnes faciunt: eas diſponat. ſed in cō gruis oꝛdinib⁹ videlicet magnaꝝ arboꝝ genera rara vt in ramis dilatari poſſint. et ſupfluis vmbris nō cōſumāt fertilitatem agroꝝ. Eas vero q̄ parue ſua natura pue niunt ſpiſſioꝛes ponere poteſt ⁊ vnūq̄q; genus foꝛmare ꝑm naturā ipſi⁹. Amplius maioꝛes a p̄tib⁹ ſeptētrionis ⁊ occidentis ponere debet. Minoꝛes vo ab oꝛiēte ⁊ me ridie. hoc enī modo frumēta que patēti le tant cāpo minoꝛē ſentiēt leſionē. Preterea

insitiones faciat mirabiles ⁊ diuersas ĩ eo dem vel diuersis truncis que valde ammirabiles se oñdunt his qui experimento in talibus probant. Nã infinitoꝝ piroꝝ ⁊ malorum genera ⁊ cicomoꝝ ⁊ nespili ⁊ sorbarum ⁊ similiũ in eodẽ trunco inseri possũt Inseritur etiã malus in salice ⁊ populo. et vitis ĩ vlmo ⁊ moro. Itez si ꝑsicus inserat̃ in spinam faginã ꝓueniunt escula maiora ⁊ meliora alijs. Et si amigdalus ⁊ ꝑsicus coniunctis oculis inserant̃ in pruno erunt eorum poma carnẽ persicoꝝ habentia ⁊ ipsorum ossa imitabunt̃ amigdaloꝝ naturã Morus etiã inseri potest in vlmo sed magne parturit infelicitatis augmẽta. Asserit marcialis candida grana in malispunicis fieri si argille ⁊ crete quartã ꝑtem gypsi misceas ⁊ toto triennio hoc genus terre radicibus eius adiungas. Idẽ dicit mire magnitudinis eius poma fieri si olla fictil' obruatur circa arborẽ punici ⁊ in ea ram⁹ cũ flore claudatur ne resiliat ligatus ad palũ tunc cooperta olla cõtra aque muniat̃ incursus autumno patefacta sue magnitudinis exhibebit poma sed etiam de mense maij ⁊ iunij posse fieri cõmodius affirmatur. Varro autẽ aliter specificat modũ dicens. Si malapunica immatura cuz hereant in sua virga demerseris in ollã sine fundo. eaqz sic obieceris in terraz ⁊ operueris circa ramũ ne extrinsecus spũs afflet ea nõ modo integra eximi sed etiã maiora q̃z in arbore vnq̃z pepẽderũt. Ut varios fruct⁹ vna ficus exhibeat. ramos duos nigre ⁊ albe ita inter se vinculo stringe et torq̃ vt germina miscere cogant̃ sic obruti ⁊ stercorati ⁊ humorib⁹ vniti vbi ꝓdire ceperint germinantes oculos aliqua sibi annexione conglutina. tunc germen adunatũ ꝑturiet duos colores quos vnitate diuidat ⁊ diuisione coniungat. Rosas nondũ patefactas h̃ modo seruabis. In canna viridi stante scissa recludas ita vt patiaris coire scissuram ⁊ eo tꝑe cannã recidas quo rosas virides habere volueris. Aliqui vero olla rudi cõditas ac bene munitas sub diuo obruunt ⁊ reseruant Cerasa vt sine ossibus nascant̃ sic asserit marcialis fiendũ. Arborẽ tenuẽ ad duos pedes recides ⁊ eã sic tenerã existentẽ vsqz ad radicẽ findes. Medullã partis vtriusqz abradere ferro curabis et statĩ vtrasqz ꝑtes vinculo stringes ⁊ oblinis fimo summã ꝑtem ⁊ laterũ diuisuras. et p⁹ annũ solidat̃ dicta cicatrix. hãc arborẽ surculis q̃ adhuc fructũ nõ attulerint inseres. ⁊ ex his sine ossibus poma nascent̃. Si ramus ꝑu⁹ cerasi scindat̃ ⁊ loco medulle ponatur scamonea. fruct⁹ illi⁹ rami eo anno laxandi virtutẽ acquiret. Et si muscus ponatur ibidẽ eius acquiret odorem. et sic de alijs reb⁹ ⁊ fructib⁹. Et si azurrũ ponatur ibidẽ vel alius color illius colorẽ acquiret. Affirmantib⁹ grecis persic⁹ scripta nascet̃ si ossa eius obruas. ⁊ post septẽ dies vbi patefieri ceperint apertis his nucleos tollas et his cynabori quod libet inscribas mox ligatos simul cum suis ossib⁹ obruas diligentius adherẽtes. Sine ossibus persica fiunt si persicus ⁊ salix ꝓpe plantent̃. deinde inclinata salice ad modum arcus perforet̃ in medio ⁊ ꝑ foramen ꝑsici planta ponat̃ ⁊ cera vel luto ꝑfecte obturet̃ foramen. Et vsqz supra ipsum terra cumulet̃ et cuz anno vel biennio trãsacto persici et salicis lignũ vnitũ fuerit sub arcu salicis ꝑsic⁹ incidat̃. vt ex solo salicis humore alatur

¶ De delectationib⁹ ortorũ et herbarum

Quoniam multũ delectat ortũ bene dispositũ ⁊ idustria sufficiẽti cultũ habere. Ideo paterfamilias diligenter ꝓcuret habere ortum in solo pingui ⁊ soluto cui fons vel riuus si fieri potest ꝑ spacia discreta diffluat vt possit inde irrigari tẽpe magni est⁹. Ibi omnia genera herbaꝝ bonaꝝ tã comestibilium q̃z medicinaliũ nutriat vnũquodqz ſm q̃ requirit natura eius in areis rectis. ⁊ cum extenso fune ⁊ latitudinis modo formatis equaliter ꝓut in libro sexto plene traditum est. Fimũ in eo semꝑ habeat abun-

danter ne propter macredinē tedio conspi
cientem afficiat. Et vt plenius delectet res
inusitatas operet in eo. Possunt enī in eis
quedā naturalia fieri que quibusdā mira
culosa videnť. Nam si capuni stercoris ba
cam subtiliter subula excauaueris ⁊ ī ea se
men lactuce nasturcij eruce radicis immi
seris ⁊ tunc inuolutā fimo bacam terre op
time culte breui scrobe dimerseris. rafanus
vertitur in radicē semina cetera in summo
lactuca pariter emergente pullulant. singlo
rum sapore seruato. Si plura semina por
rorum. id est. plures porrinas in vnum li
gatas deposueris grandis ex omnib⁹ na
scetur porrus. Itē si capiti eius semen imit
tas sine ferro ⁊ pangas multus increscere
fertur. vel plura semina in vnū strictum fo
ramen posita omnū pullulatio in vnum
grande porrum cōcrescet. Si aquā in pa
tenti vasculo sub cucumere vl̄ citrullo aut
cucurbita ponas duob⁹ palmis inferiores
tales fient. Aliqui florē cucumeris cum vi
ticule sue capite abscisō. intelligit Alber⁹
canne inserunt cui prius omnes nodos p
forauerant. ibi cucumer nascet mīra lon
gitudine tensus. Oleū sic metuit vt si iuxta
posueris velut arcus plicetur. quotiēs to
nat velut timore ductus conuertit. Si el⁹
florē sicut ī vite sua est in forma fictili clau
seris ac ligaueris qualis vultus formā vel
hominis vel animalis habuerit tales cucu
meris figuram prestabit. Hec omia Gar
gilius marcialis asserit. Rem miram de
ozimo Marcialis affirmat q̄ modo pur
pureos. modo albos flores. modo roseos.
et si ex eo semine frequenter seratur modo
in serpillum et modo in zinziberū mutetur
Hermes autem dicit q̄ cucurbita in cine
ribus ossium humanorum plantata ⁊ oleo
rigata nono die habet fructū. Et quod mi
rabile est semina que in vase cucurbite sūt
in sublimi nata faciunt cucurbitas longas
⁊ exiles. que autē in medio eius nascuntur
faciunt grossas. Et que in pfundo iacent fa
ciunt latas

Incipit liber nonus De omni
bus animalibus que nutriuntur i
rure

In superio
bus libris dictū est d̄ cul
tu agroꝝ vinearū arboꝝ
ortoꝝ pratoꝝ ⁊ nemorū
et d̄ omni vtilitate eo⁹. et
etiā de bis q̄ ad delecta
tionem spectāt tā in viridariis q̄z in mira
bilibus ex herbis ⁊ arborib⁹ artificiose agē
dis. In hoc aūt nono libro dicet de aīalib⁹
que ppter vtilitatē et delectationē nutriūt
in rure. Verū ne antiq̄tas ignoret. sciendū
est vt ait Varro egregius pBus q̄ primis
tpibus fuerunt animalia ⁊ homines sem
per q̄ naturaliter viuebāt ex bis reb⁹ quas
inculta terra ferebat. Ex hac vita in secun
dam descenderunt agricolturā videlicet ⁊
pastoriciā. Et ppter vtilitatē ceperūt cole
re agros ⁊ fructꝰ pcipere. plātare arbores
vtiles ⁊ colligere fructꝰ. Item dep̄hendere
aīmalia ꝓcludere ⁊ mānsuefacere ipa. et pri
mo ceperūt oues ppter vtilitatē ⁊ facilita
tem. Hec nāq̄z maxime natura quiete sunt
⁊ ad vitā hominū aptissime Ad cibū enim
lac et caseus competūt. Ad vestitū vō pel
les et lana. Deinde autē ceperunt ⁊ dome
sticauerūt animalia cetera q̄ humano ge
neri vtilia esse ppenderūt. Et adhuc ex om
nibus generib⁹ domesticatis multa silue
stria esse affirmant in locis diuersis. Mā in
frigia multi dicunt esse ouū feras greges.
in samotrace capre. In italia multas esse
sues feras nemini est ignotū. In dardania
media et tracia multi boues feri. Asini feri
in frigia et caonia. Equi feri in hispania ci
teriore Bicā itaq̄z de animalib⁹ nutriēdis
que scire potui tā ex doctrina prudentium
antiquoꝝ q̄z experientia modernoꝝ. Et qa n̄
omnes pomia sz certi p certa peritiores vl̄
minus periti inueniunt. supplementū hui⁹
opis relinquo viris marie exptis in talib⁹
Mā vt ait philosoph⁹. Exptia facit artē
⁊ plenius ea cui naturalis ratō est annexa

Verū quia inter cetera animalia equ⁹ cen
ſetur nobilio⁹ et magis ceteris neceſſarius
tam regib⁹ q̄ alijs p̄ncipibus tpe bellorū q̄
pacis q̄z p̄latis eccl̄ie q̄ p consequens ce
teris dicā primo de ipſis pleni⁹. de ceteris
ſub compēdio q̄bus multa de genere eq̄ū
dicta poterunt adaptari ꝓpter affinitatem
nature ipſor

De etate equor et equar

Reges equorū

Q̄requarū q̄ habere voluerit p̄mū
vt ait varro ſpectare oportet eta
tem. Videat ne ſint minores triū annorū
maiores decē annor. Etas cognoſcit eq̄ū
q̄ fere omniū que vngulas indiuiſas bīt q̄
etiam cornuta ſunt vt idem ait. q̄ ſimiliter
Palladi⁹ q̄ equ⁹ in .xxx. menſibus primū
dentes medios dicit amittere duos ſupio
res q̄ totidē inferiores. Incipiētes quartū
agere annū eiciunt totidē p̄rimos. q̄ p̄mi ſ
electis totidē renaſcunt. Quinto anno in
cipiente amittūt ſili⁹ quattuor .ſ. duos ſupe
riores q̄ duos inferiores p̄dictis primos.
qui renaſcētes ſexto anno impleri incipiūt
Septimo habere oēs ſolēt renatos q̄ cō
pletos. Cū autē ſunt maiores cuius etatis
ſint intelligi negāt poſſe p̄terq̄z cū dentes
ſint facti brochi. ad ē. plicati. q̄ ſuperciliā ca
na q̄ ſub eis lacus. i. ꝓcauitas. qō cū aſp̄eru
erit dicit habere .xvj. annos. Vir autē pru
dens q̄ exptus noſtris tpib⁹ ait q̄ equ⁹ ha
bet .xij. dentes .ſ. ſex ſupiores et ſex inferiores
qui oēs ſunt anteriores cū q̄bus cognoſcū
tur etates q̄ tpa equor. Deinde habēt ſca
lones q̄ poſt illos habent molares. Et po
teſt eſſe q̄ quidā equi plures habēt et tunc
dentes ſunt dupli. Et poteſt eſſe q̄ equ⁹ eiī
ciat ex bis aliquos et ampli⁹ nō renaſcan
tur. q̄ non nocet equo niſi ad paſcendum.
quoniā ipſi p̄ dentes anteriores paſcūtur.
q̄ ideo erit minoris p̄cij. et maſticare equo
rum eſt p̄dētes molares. Dentes aūt p̄mi
quos ipi mutāt ſunt duo inferiores q̄ duo
ſuperiores qui vocātur primus moꝛſus. q̄
tunc vocatur pullus primi moꝛſus. quod
quidez fieri dicit ſecundo anno. Et poſtea
mutat alios quattuor dentes p̄rimos ſcz
duos ſuperiores et duos inferiores q̄ vo
cantur medij q̄ ſecūdus moꝛſus. q̄ tunc vo
catur pullus ſecundi moꝛſus. Deinde mu
tat alios quattuor ſcz duos ſupiores q̄ duo
os inferiores qui vocātur quadrati et ter
tius moꝛſus. et tunc vocat⁹ equus et habet
tres annos. Et quando pullus naſcit cuz
canchis naſcuntur. et poſtea naſcūtur ſcalo
nes. Et quandoq̄z illi ſcalones naſcuntur
nimis longi adeo q̄ equū impediūt anno
nam molere q̄ impinguari. ꝓpter quod
mariſcalchi ſcalones reſecant. Et quādo
pullus fact⁹ eſt equus dentes ei⁹ ſunt ra
riores. q̄ capita dentiū fiunt nigra q̄ elonga
tur q̄ p aliquos annos ſtabūt caui. Et cum
incipit ſeneſcere color dentiū reuertitur ad
albedinē q̄ tranſit ad colorez mellis et poſt
hoc fiunt albi vt color pulueris q̄ fiunt lon
giores. Sed ipſa dentiuz longitudo eſt ali
quando p̄ naturā abſq̄z ſenectute ꝓpter quā
cauſam reſecant ſenib⁹ dentes vt iuuenes
eſſe credantur

De forma bonarum equarum et admiſſuris qualiter teneri q̄ ad mitti debent

Dmā eſſe opor

Tetet vt ait Varro magnitudie me
dia q̄z nec vallas nec minutas de
cet eſſe equas clunibus ac ventrib⁹ latis.
Equos quos ꝓpter admiſſurā velis ha
bere legere oportet amplo corpe formoſos
nulla parte corporis incongruoſ. Equinū
pecus paſcendum in pratis potiſſimū ber
ba. in ſtabulis ac preſepib⁹ aridō feno. Cū
pepererint ordeo adiecto bis in die aqua
data. Horum feture initium admiſſionis
facere oportet ab equinoctio verno ad ſol
ſticium vt partus idoneo tempore fiat ſci
licet multarum herbarum vt mater habeat
abundantiam lactis. Ex hoc enī corpus et
membra pulli grandiora fiēt. Duodecimo
enim meſe die decimo naſcuntur vt noſca
tur. Que poſt ipſum tpe naſcunt inutilia

existunt. Admittere oportet cum tempus anni aduenerit bis in die scz mane ⁊ vespere sed alternis diebus equa alligata celerius admittūtur ne equi frustra cupiditate impulsi semē eijciant. Quoad satis sit admitti ipse significant ꝙ se defendant. Si fastidium saliendi est squille mediū ꝯerunt cum aqua ad mellis spissitudinē. et naturam eque cū ea re tangunt. ⁊ postea cū eadem nares equi. Sciendū etiā ꝙ equus debet gigni a scallione quē guaragnuz vocamus vulgariter diligenter custodito parū vel nihil equitato ⁊ cū minori labore q̄z poterit. quia quāto magis cōcupiuerit equā tanto plus ⁊ completi⁹ sperma emittet. et maior in ventre matris gignetur pullus. Amplius mater cū fuerit pregnans nō nimis pinguis nec nimis macra existat. sed medium teneat quia ex nimia pinguedine intrinseca locus pulli artatur vt corpus et membra eius sufficiēter dilatari non possint. Nimis macra autē non potest sufficiens nutrimentū filio ministrare. qua ꝓpter macilentus ⁊ debilis nascitur. Iterū vt ait Palladius equa pregnās non vrgeat nec famem frigusqz toleret nec inter se locis cōprimantur angustis. Itē equas generosas ⁊ q̄ masculos nutriunt alternis annis submittere debemus. vt pullis copiā puri lactis infundant. Cetere passim replēde sunt Item dicit ꝙ admissarius quinqz annorū ad minus esse debet sed femina recte bima concipiet que si decenniū excedat iners ex ea nascetur soboles. Iterū scribit Uarro ꝙ equas p̄gnantes cauere oportz ne laborēt plusculum. neqz frigidis sint locis eo ꝙ algor maxime pregnātibus obest. ideoqz in stabulis humū ab humore ꝓhiberi oportz Clausaqz habeant hostia ac fenestras. ⁊ in presepibus inter singulas ponātur longarij. id est. longa ligna. que eas discernant ne inter se pugnare possint. Item dicit. pregnantem neqz implere cibo neqz esurire oportet

De natiuitate equi et qualiter teneri et admitti debet

Cum pull⁹ nascitur vtile est ꝙ nascat̄ in loco petroso ⁊ montuoso eo ꝙ ex loco petroso ⁊ duro fiāt vngule duriores. Ex loco mōtuoso fiunt crura meliora ꝓpter exercitiuz eundi superius ⁊ deorsum. Natus pullus ꝑ bona pascua matrē sequatur duob⁹ annis non ampli⁹ eo ꝙ tunc naturaliter incipit se habere ad coitū. Et volens matrē vel aliam equā ascendere ⁊ ascendens deteriorarentur ⁊ de facili posset in aliqua ꝑte ledi. Uerum si sine matre ac ceteris equab⁹ stare vsqz ad trienniū posset in pascuis plurimū sibi conferret ad cruriū ⁊ totius persone salutē. Quinqz mensiū pullis factis cū reuertuntur ad stabulū dandā farinaz ordeaceam molliā cū furfurib⁹. et si quid aliud terra natū libēter edent. vt ait Uarro. Anniculis iā factis dandū ordeū et furfures donec erūt lactantes. nec pri⁹ biennio sunt remouendi a lacte donecqz stant cum matrib⁹ interdū tangendi sunt manib⁹ ne cū seiuncti erūt terreant̄. Eadēqz causa ibi frenos suspendendos dicit vt consuescant hominum videre facies ⁊ frenorū audire strepitus

De captione et domatione equi

Cum pull⁹ est duorū annoꝝ laqueari debet suauit̄ cū laqueo grosso ⁊ forti d̄ lana cōposito eo ꝙ lana ꝓpter suā molliciem ad h̄ abilior est lino vel canabo. Debet autē laqueari recēti vel nubilo tꝑe. nā si tꝑe calido insueta captione nimiū laboraret posset facile ledi. Ipso aūt capto et laqueato ad societatē cuiusdā equi domiti cōducat̄. cum ipso enī salubri⁹ cōducet̄ quia similia similibus gaudent. Uarro autē dicit meliorez fieri equum qui triennio completo domatur. a quo tempore dari farrago. id est. farina solet. que propter purgatōnem equino pecori maxime necessaria est quod diebus decem fieri debet. nec pati vllum alium cibuz gustare. Ab vndecimo v̄o die vsqz ad

quartũ decimũ ⁊ decẽ diebus vltra dandũ ordeũ quotidie minutatim. Deinde mediocriter extergendũ ⁊ extrahendũ ⁊ cum sudauerit oleo ꝑungenduz. Si frigus fuerit faciẽdus in stabulo ignis erit. Ad domandum binis retinis de forti corio et humili ꝑsepio alligeť ne ꝓpter suã seuiciaz fractis retinis ledať in crurib⁹ vel in alia sui parte Et donec in sua ꝑseuerauerit seuicia semꝑ sui similis domiti societatẽ obtineat ⁊ cum manu sepe tangať leniter ⁊ suaue nec vnq̃z cum eo grauiter indigneť domãs ne ob indignationẽ viciũ aliqd̃ sibi assumat sz eum cum magna ꝑseuerãtia lenitatis mãsuefaciat donec mãsuet⁹ efficiať vt decet ⁊ pedes leuari ⁊ ꝑcuti patiať ad modũ ferrãdi. Imponẽdus est etiã suꝑ eũ bis in die puer aut ter aut pluries interduz ꝓnus cum ventre postea sedens

¶ De custodia equorum

Quo talis prebeatur custodia. Capistrũ factũ de corio forti ⁊ humili primo in equi capite imponať ⁊ binis retinis alligeť ꝑsepio vt superi⁹ est expressum ⁊ eius pedes anteriores pedica de lana facta vinculenť. ⁊ vni pedũ posterioꝝ alligeť ne ante ire aliquo modo possit. qd̃ quidẽ fit pro sanitate cruriũ cõseruanda. Loc⁹ ꝑterea vbi equus morať bene mũdus existat in die. nocte v̄o fiat eidez lectus de palea vel grossiori feno vsqz ad genua ꝓ quiete summo mane ĩde tollatur ⁊ tergať eius dorsum ⁊ crura ⁊ omnia membra equi decẽti tersorio Deinde ꝓ potu ducať ad aquaz paruo passu. teneať autẽ equus tã in mane q̃z ĩ sero vsqz ad genua vel paulo supra spacio triũ horarũ in aqua dulci frigida l' marina eo ꝙ tales aq̃ naturaliter equi crura desiccant. vel ꝓpter frigiditatẽ dulcis vel siccitatẽ marine coartando humores descẽdentes ad crura qui sũt egritudinũ cause. Postea v̄o cũ equ⁹ redit ad stabulũ illud nõ intret vllo modo donec eius crura tergãť ⁊ siccenť ab aqua quia fumositas stabuli ex sua caliditate solet adducere gallas ⁊ malos humores cruribus madefactis. Est enim vtile valde ꝙ equus assidue comedať in terra iuxta pedes anteriores vt vix possit prebendã et fenum ore capere ita ꝙ collum cogať extendere pro cibo sumendo. quia ex hoc colluz efficitur gracilius ⁊ vtilius et pulcrius ad videnduz et crura maius suscipiunt incrementum. Item comedat equus iuuenis fenum herbã ordeum auenã speltam et similia Nam fenũ et herba propter humiditatem ipsorũ ventrẽ et corpus totum dilatant ⁊ augent. Cũ vero fuerit in completa etate. comedat etiã paleas ordei ex quibus non superflue impinguatur. sed in competentibus carnibus retinetur. et sic potest securius fatigari. Naz equus esse debet nec nimis pinguis nec nimis macer sed medius inter ea. Si enim fuerit nimis pinguis humores superflui facile ad crura descendunt ⁊ egritudines creant que solent in eq̃rum cruribus euenire et precipue accidũt eis facile cum subito aliquibus laboribus vexantur. Ex nimia vero macie deficiũt vires eius ⁊ redditur turpior ad videndum. Equus preterea perfecte etatis in veris tẽpore circa mensem herbas soluz comedat ad purgandum. non foris sed sub tecto ꝑmanens grosso tegimine laneo coopertus ne ex frigiditate herbarum infrigidetur vl' morbos grauiores incurrat. Aqua preterea pro potu equi aliquantulum salita sit suauiter currens vel parum turbata eo ꝙ tales aque sunt calide et grosse. Ideoqz nutribiliores ⁊ magis congrue sunt equoruz corporibus. Nam quanto aqua frigidior et velocior est in motu tanto minus equũ nutrit ⁊ reficit. Ferrari debet equus ferris sibi conuenientibus rotundis ad moduz vngule leuibus et vngulis in circũitu strictis et bene adherentibus. Nam leuitas ferri reddit equum agilem ad leuandum pedes. et ipsius strictura vngulas maiores et fortiores facit. Equus preterea sudans vel fortiter calefactus non debet aliquid comedere vel potare donec cooꝑtus

ꝛ paulisper ductꝰ a sudore ꝛ calore fuerit liberatus. Et est sciendū ꝙ insueta equitatio serotina nocet equo sꝫ matutina plurimuꝫ cōmēdat. Oportet p̄terea equū habere ꝯtinue coopturā lineā tp̄e calido ꝓpt̄ muscas ꝛ laneā tp̄e frigido ꝓpter frigꝰ. Et nota ꝙ ꝓpter sanitatē equi ꝯseruandā de vena colli cōsueta quater est fleubothomādꝰ in anno. s. vere. estate. autumno ꝛ hyeme. Notādū est etiā ꝙ equꝰ bñ ꝛ diligēter custoditꝰ ꝛ moderate vt ꝯuenit eq̄tatus. vt in plūbus circa spaciū. xx. annoꝝ validꝰ ꝑseuerat

¶ De doctrina et morigeratione equi

In equi morigeratione primum adhibeatur ei frenum lenissimū ꝛ valde debile cuius morsus sit melle vel alio dulci liquore perunctꝰ. nā tale frenū facilꝰ ꝛ acceptabilius sustinebit. ꝛ ꝓpter dulcedinē ipsum libētius iterato recipiet. ꝛ postq̄ꝫ frenū receperit sine difficultate aliquibꝰ diebꝰ mane et sero ducat̄ ad manū donec optime ductorez sequat̄. Deinde absqꝫ strepitu ꝛ sine sella q̄ꝫ suauiꝰ ꝛ leuiꝰ poterit equitet̄ paulisp ꝛ ꝑuo passu ꝛ a dextris ꝛ sinistris sepe voluat̄. ꝛ si oportuerit pedester euꝫ aliq̄s antecedat ꝛ omni die ꝑ loca plana nō saxosa de mane tēpestiue vsqꝫ ad mediā tertiā eq̄tet̄. Cuꝫ vō spacio vniꝰ mensis sine sella fuerit equitatꝰ eidē sella suauiter ꝛ sine strepitu ī ponat̄ ꝛ cū ea ducat̄ leniter donec tp̄s venerit hyemale. Cū aūt eq̄tator equū ascenderit eū nō moueat donec sibi pannos aptauerit. nā equꝰ ex hoc quietū vsum assumit ad cōmodū equitātis. Post hoc aūt frigido tp̄e accedēte modꝰ instruēdi equū talis seruat̄. videlicet ꝙ eq̄tator faciat ipsum per agros aratos summo mane moderate trotare tā a dextris q̄ꝫ sinistris sepe voluendo habena freni dextra ꝑ vnū pollicē ex transuerso curtiore alia existēte. q̄a equꝰ ē naturaliter ꝓnior ad sinistrā Et si expedierit mutet sibi frenū fortius adeo ꝙ ꝓ velle facile teneatur. Trotari dico equū ꝑ terrā aratam et non aratam. et per equalē et inequalem vt assuescat pedes ꝛ crura leuiꝰ eleuare Et idem fiat ꝑ loca arenosa eadeꝫ ratione. Et cum bene tortare sciuerit per eadem loca et eadē hora breuiori saltu quo poterit galopetur. hoc aūt nō fiat nisi semel in die. nā ex superfluitate galopandi sepe retrogradi fiunt. Obseruet etiā equitator in principio cursus ꝛ in trotando vt manibus teneat freni habenas inferius iuxta dorsuꝫ. ita ꝙ equus paulatim curuando collū caput inclinet intantū ꝙ os semper deferat iuxta pectus. ex hoc enī clarius videt gressus suos. et melius ad vtrāqꝫ partem voluitur ꝛ facilius retinetur ad libitū equitātis. Preterea considerari et cognosci debet duricies ꝛ mollicies oris equi ꝛ ꝑm eius duriciez et molliciem imponatur eidē frenum. quorum multa sunt genera. nam quedā lenia sūt et quedā asperrima et fortissima. et quedam minus. et quedā media inter p̄dicta. Sed ipsoꝝ formas scribere obmitto quia nota sunt apud frenorū artifices. nec possunt sic aperte scribi quēadmodū possunt oculata fide videri. Est etiā plurimuꝫ vtile ipsum ꝑ ciuitates equitare frequenter ꝛ p̄cipue vbi ars exercetur fabrilis. vel sit strepitus vel tumultus. ex hoc enim desinit eē pauidus et securitatē atqꝫ audaciā sumit. Q, si predicta loca transire trepidat nō cogatur acriter calcaribus aut virge verberibus sed leni verbere blandiēdo ducatur. Oportet etiā sepe ascendere equuꝫ et deinde descendere leniter vt assuescat ī ascensu et descensu stare pacifice et quiete. Et predicta omnia seruanda sunt donec dentes equi perfecte fuerint immutati. quod fit ꝑ spacium quinqꝫ completoꝝ annoꝝ. Mutatis dentibus q̄ꝫ salubrius poterit sibi de maxilla inferiori quattuor extirpētur dentes. duo videlicet ex parte vna et totideꝫ ex altera qui scalones ꝛ plane nuncupantur a pluribus. freni morsui cōtinue aduersantes ꝛ anteq̄ꝫ frenū imponat̄ eidē ꝑmittant̄ vulnera solidari paulisper. et tunc frenum lene sibi adhibeat̄. Et nota ꝙ os equi debꝫ

esse nec nimis durũ nec nimis molle sz medium inter ipsa. Itẽ nota q̃ equus ꝓpter p̃dictam dentiũ extirpationẽ fit pinguior eo q̃ ex hoc amittit seuiciem et furorez. Post extirpationẽ dentiũ equitet̃ vt dixi remonendo eũ ad saltus ꝑuulos. ⁊ sepe obuiando equis intrando ⁊ exeundo vt assuescat intrare in eos et discedere ab eisdẽ. Cuz frenum inuentũ est cõueniens equo nõ mutetur ne ipsa mutatione os deuastet̃ equi. Cum equꝰ se habuerit cõuenienter ad frenum ad currendũ assuesci debebit. ⁊ curratur summo mane qualibet hebdomada ꝑ viam bñ planã circa spaciũ quarte partis miliaris vniꝰ in p̃ncipio. ⁊ deinde vsqz ad vnũ miliare cursus poterit augmentari ⁊ amplius si placebit. Et est sciendũ q̃ quanto frequẽtius moderate currat̃ tãto fiet celerior ⁊ agilior ꝓpter vsum. Est tñ ꝯtrariũ frequẽtato vsui currẽdi q̃ equus ex hoc fit flagrantior de facili ⁊ impatiẽs si nimis festinatur ad cursum ⁊ sue assuete affrenatõnis maximã partẽ ꝑdit. Sciendũ est etiaz q̃ postq̃z equus ꝑfecte doctꝰ ⁊ cõsuetꝰ fuerit affrenãdi equitator frequẽter ipsum debet facere galopare currere ⁊ salire. moderate tamen qꝛ longa quies desidiam parit equo. ⁊ ea in q̃bus fuerit instructꝰ facile obliuiscitur. Que dicta sunt de instructione equoꝝ locũ habent in equis ad rẽ militarem ꝑtinentibꝰ tantũ. nã alij deputant̃ ad vecturã. alij ad admissurã. alij ad cursuraz vt qui ad predã parant̃. alij ad quadrigã q̃ diuersimode sunt ad sua officia instruẽdi. Itẽ quidã equos habere volũt placidos ⁊ quietos ⁊ tales castrandi sunt. qꝛ demptis testiculis q̃etiores fiũt

De cognitione pulcritudinis equorum

Equus pulcer corpus habet formosum magnuz ⁊ longũ. ⁊ sue magnitudini ꝓportionabiliter oĩa membra rñdent. Caput eius sit gracile siccũ ⁊ ꝯueniẽter longũ. Os magnum ⁊ laceratũ habeat. nares inflatas et magnas. oculos grossos vel nõ occultos. Auriculas ꝑuas ⁊ aspidas deferat. Collũ habeat longũ et gracile versus caput. Crines paucos ⁊ planos. Pectꝰ grossum ⁊ q̃si rotundũ. Dorsum curtũ et quasi planuz Lumbos rotũdos ⁊ grossos. Costas grossas vt bouinas. Ventrẽ longuz. Anchas longas ⁊ tensas. Clunẽ longũ et amplum. Caudã habeat longã cũ paucis et planis crinibus. Copras latas ⁊ bñ carnosas. Garecta satis ampla ⁊ sicca Falces habeat curuas vt ceruus. Crura bñ ampla et pilosa. Iũcturas cruriũ grossas et curtas vt bos Ungulas pedũ amplas duras ⁊ cõcauas prout decet. Sit equus altior aliquantulũ in ꝑte posteriori q̃z in anteriori vt ceruus. Collũ deferat eleuatuz ⁊ sit in eo grossicies iuxta pectus. De pilo diuersi diuersa sentiunt. sed pluribꝰ videt̃ q̃ baius scurus super omnibꝰ est laudãdus. Deinde est sciẽdum q̃ pulcritudo equi melius potest cognosci macie q̃z pinguedine equi existẽte

De signis bonitatis equoꝝ

Melior equorũ est mille q̃ habet visum amplũ ⁊ videre suũ est longinquũ. et fortẽ habz guardaturã ⁊ fortes aures ⁊ lõgas comas ⁊ forte pectus et amplũ. ⁊ curtũ schinale et longas gambas anteriores. ⁊ curtas gambas de retro. Et subtile musellum et caput nasi ⁊ suaues pilos ⁊ amplas gropas ⁊ collum grossuz et bene comedit. Equus habẽs nares magnas ⁊ inflatas. et oculos grossos nõ cõcauos. audax naturaliter reperitur. Equꝰ habẽs os magnũ maxillas graciles ⁊ macras ⁊ collũ longũ et gracile versus caput ad affrenanduz est humilis Equus habẽs costas grossas vt bouinas ⁊ ventrẽ amplũ ⁊ deorsum pendentẽ laboriosꝰ ⁊ sufferẽs iudicat̃. Equꝰ habẽs garecta ampla ⁊ extensa ⁊ falces curuas q̃ garecta interiꝰ respiciãt in ingressu celer et agil̃ esse debz. Equus habẽs garecta curua falces extensas et anchas curuas. debz naturaliter ambulare. Equꝰ habẽs iuncturas

crurium naturaliter grossas ⁊ pasturalia curta velut bouina fortis esse censet̃ Equꝰ tenens ad se truncũ caude stricte inter coxas fortis ⁊ sufferens est vt in pluribus sed nõ celer. Equus habẽs crura ⁊ iuncturas crurium satis pilosas ⁊ pilos in eisdẽ longos laboriosus existit. sed agilis non de facili reperitur. Equus habẽs clunem lõgaꝫ ⁊ amplã ⁊ anchas longas ⁊ extẽsas qui sit altior posterius q̃ꝫ anterius. velox in lõgo cursu vt in plurib⁹ inuenit̃

¶ De signis malicie et viciorũ et vilitatis precij equoꝝ

Equꝰ habens maxillas grossas ⁊ collum curtuꝫ nõ de facili affrenat̃ decẽter. Equꝰ habens albas vngulas vniuersas vix vl̃ nũq̃ꝫ duros pedes habebit. Equus habẽs auriculas pendẽtes ⁊ magnas ⁊ oculos cõcauos lentus ⁊ remissus existit. Qñ supremum nasi equi est multũ bassum non potest respirare ꝑ nares ⁊ ideo minus valet. Qñ equus videt in die ⁊ nõ in nocte dimidiatur p̃cium eius. hoc aũt cognoscit̃ si ducis eum in nocte ad rem quã timet in die ⁊ tunc non timet. ⁊ qñ non mouet pedes in die sicut in nocte. Si oculi equi sunt albi: minorat̃ valde p̃cium eius quia ductus ad niuẽ vel frigidũ locũ nõ videt. sed in loco ñ lucido ⁊ tp̃e calido bñ videt. Equꝰ iactans aures suas retrorsum in omni tp̃e mĩoris est p̃cij quia est surdus. Quãdo equus nõ hinnit neqꝫ clamat neqꝫ aliquẽ sonuꝫ facit cum ore surdus est. Equꝰ habẽs duruꝫ collum ⁊ ipsum semꝑ extẽsum ⁊ cũ ambulat non leuat caput ⁊ nõn mouet collũ ad dextram vel sinistrã est pessimi vicij. ⁊ est magnum periculũ equitãti qꝛ non potest volui ad sensum eius. ideoqꝫ ꝓ milite non est bonus. Equꝰ cui vadunt genua intra vt arcꝰ parui est p̃cij q̃a pessime vadit. Equꝰ cuius anteriora crura torquent̃ vt arcꝰ teneri non dꝫ cũ sit pauci valoris. Equꝰ cuiꝰ anteriora crura moueri vidẽt̃ semꝑ maloꝝ est moꝝ. Equus leuãs caudã superiꝰ ⁊ inferius mali est vicij. Equus cui semꝑ videtur inflatio suꝑ genu in ꝓximo tp̃e suũ iter amittet. Si equo videt̃ inflatio dura in pedibus anterioribꝰ vl̃ postremis in sua operatõne nõ nocet. Et dicũt ꝙ si in pedibꝰ anterioribus est inflatio dura securꝰ est ꝙ aliud malũ non descẽdet ad ea. Equꝰ habẽs in omnibꝰ pedibꝰ crepacias. id est. rappas. et nõ potest curari est minoris p̃cij q̃a turpioris apparitionis existit. Equus cuiꝰ pili de iuncturis reuersant̃ in sursum in sua opatione nõ leditur ⁊ vngule eiꝰ fortiores existunt. Si equꝰ mouet pedes alio modo q̃ꝫ alij equi ledit̃ in sua operatione. Ideoqꝫ minuitur p̃cium eiꝰ Si vnus pedũ de retro eundo aliũ tangat multũ in sua opatõne nocet eidẽ. Si testiculi sunt multuꝫ magni turpior est ⁊ in opatione nocent. Et si eius virga semꝑ est pendẽs turpior est. ⁊ ñ est ab honesto homĩe equitandus. Morphea. id est. albedo in collo vel ĩ musello vl̃ supra oculos turpiorẽ facit equũ sed ĩ operatione nõ ledit. Mouere de flãchis equi non est bonũ

¶ De egritudinibus equorũ et eorum curis

Viso superius de pulcritudine ⁊ bonitate equoruꝫ. videnduꝫ est de egritudinibus et morbis eisdẽ venientibꝰ taꝫ naturaliter q̃ꝫ accidẽtaliter. Et primo d̃ his qui sibi obueniunt ꝑ naturã que quandoqꝫ defectu vel occasione aliqua minuit vel augmentat. auget tamen raro. vt cũ nascit̃ habẽs maxillam inferiorẽ superiori longiorẽ et similia. Et quãdo nascitur cũ aliqua superfluitate carnis in pedibus vel aliqua corpis parte que murus vl̃ callũ vulgariter dicitur qui murus sine corio efficit̃. Et quãdoqꝫ accidit ꝙ in aliqua parte corporis fiunt suꝑfluitates carniũ velut glandule subtus coriũ. Minuit vero cum nascit̃ habens oculum vel auriculã aut nares alijs paruiores vel habens vnã ancham alia curtiorẽ. Vñ totuꝫ crus aliquid minorat̃. Minuit p̃terea

natura et fallit quando equus nascit obliquis cruribus tã in anteriori parte q̃z posteriori. Simili modo de vngulis et pedibus accidit qui quãdoq̃z naturaliter obliquantur. Et quãdoq̃z nascit cum zardis in garectis z gallis in crurib⁹ prouenientib⁹ ex patre vel matre habentib⁹ eas. Est enim zarda quedã inflatio ad modũ oui vel maioz vel minoz que tã in parte interiori q̃z exteriori nascitur in garectis. Galla est q̃daz tumefactio ad modũ parue pelice magna vt nux que circa iuncturas crurium iuxta vngulas generat. ¶Cura ¶In predictis morbis qui nascunt equo in ventre matris ex defectu nature nõ potest medicina congrua impartiri sed in aliquib⁹ possunt aliqua remedia inueniri. Nã cũ equus nascitur obliquis cruribus posterioribus ita q̃ ipsa crura obliquãtur interius pcutiendo vel nimis feriẽdo vnũ pedẽ ad aliũ in egressu. equus in pte interiori coraz iuxta testiculos. ferris ad hoc decentib⁹ decoquatur faciendo ex trãsuerso tres lineas in vtraq̃z parte corarũ. deinde quotidie more solito equitetur. tunc ei in suis gressib⁹ vna cora cum alia fricabit. et ex frequenti tactu corarum excoriabit per coctura velut plaga. ex quo equus crebros ardores sentiens pget aptius solito. Simili modo fiat in cruribus anterioribus faciẽdo cocturas pictas interius in lacertis. Obliquis vngulis vl' pedibus hoc remediũ inuenit. nam ferrãdo equũ frequẽter possunt vngule aptari decenter z ad modũ rotunditatis ferri digeri quoquo modo. Solet etiã equ⁹ aliquando interfirmari de vno pede ad aliũ pter macie debilitatẽ. Cui potest adiuncta pinguedine subueniri

¶De infirmitate muri curãda

Contra infirmitatẽ muri dico q̃ illa superfluitas carnium quã pdixi vsq̃z ad superficiez corij cautius incidat. Deinde si locus neruosus non fuerit ferris rotũdis calefactis decenter coquat. Si vero locus fuerit neruosus refalgarũ puluerisatũ pondere vnius careni superaspergat. vel plus vel minus supponat vt expedire videbitur. Naz refalgare velut ignis corrodit. Deinde corrosis muri radicib⁹ funditus intromittat in vulnere stupa in oui albumine madefacta z ex ea totũ impleat vulnus z vsq̃z ad diem tertiũ mutet semel in die. Abinde in antea p solidatione festina accipiat calx viua z tantũdem mellis z simul misceant et ponantur in aliquo panniculo z incendat lẽto igne donec ex ea fiant carbones z puluerisetur subtiliter. z in vulnere ponat cũ stupa inuoluta in dicto puluere mane z sero. donec carnes fuerint solidate semp p⁹ abluto vulnere cum vino forti aliquantulũ calefacto. In defectu tamẽ refalgari ponat cum calce viua tartarũ auripigmentũ ver deramus puluerisata simul equali ponderе ter vel quater donec radices muri fuerint cõuenienter corrose prius optime abluto vulnere cũ aceto qui puluis est min⁹ violent⁹ alio supradicto. Sz vir aut nũq̃z ibidẽ pili nascunt sz in bis nascẽdis aliq̃d infra scribetur

¶De glandulis et scrophulis

Ceteris superfluitatibus carniũ que nascunt inter corũ z carnes q̃ dicuntur vulgariter glãdule siue testudines siue scrophule. Dico q̃ scisso corio plonguz vbi ẽ aliqua glandula extrahatur manib⁹ eã prius vngulis excarnãdo. vel scisso corio superaspergatur refalgarũ tritũ vel ferris decẽtibus coquatur vel superaspergat puluis calcis viue auripigmenti et tartari quã in primo capitulo muri dixi. Deinde vtat cura in capitulo muri scripta. Si vero p dictaz incisionẽ vel excarnationez aliqua vena prumpat in sanguinẽ cõstringatur hoc modo. Accipiãtur turis due partes et tertia aloes epatici. et puluerisata subtiliter cum oui albumine agitẽtur z misceãtur et cum pilis leporũ ponãtur in vena. Ad idem valet gypsum cũ calce tritũ z cũ granul' puaz

Itē valet ad idem stercus equi recens mixtum cū creta ⁊ cum aceto fortissimo agitata. Et nota q predicta superposita venestringende non debēt vsq; ad diē secundū vel tertiū remoueri. Item sciendū est q salubrius est p̄dictas glādulas destruere supradictis puluerib⁹ corio prius scisso per longū q̄z incensione vel manuū extractōe si in neruosis locis vel venosis existit.

¶De egritudinibus equorū et curis ipsorum

Supradictum est de morbis ⁊ egritudinib⁹ naturalibus, sequit tractat⁹ accidentalium. Bicā ergo p̄mo de bis qui accidunt eis in capite ⁊ intra corpus. Secūdo de bis q accidunt eis in tergo. Tertio de bis morbis qui accidunt in membris eius a pedibus supra. Quarto de lesionib⁹ vngularum ⁊ pedum

¶De infirmitate que vulgariter vermis dr et cura eius

Accidit equo in pectore ppe cor ⁊ in coxis ppe testiculos ex malis būoribus calidis congregatis in quibusdā glādulis quas habēt in pectore ⁊ in coxis qui occurrunt ad loca illa ppter dolorē aliquē ibi accidentaliter venientē. Deinde descendunt ad crura ⁊ in eis faciunt inflationes ⁊ ea crebris vlceribus pforant. et quādoq; occasione vermis p̄dicti fiunt i equi corpore p̄cipue in capite diuersa vlcera: plerūq; tamē parua ipsum caput inflantia. Et qñq; per nares faciunt emittere humores velut aquā ⁊ tunc dicit vermis volatiu⁹. Cognoscitur aūt hec egritudo ex inflatione q̄ fit ex humoribus in locis p̄dictis et ex vlceribus que dicti humores eum exire cogunt ⁊ conantur ¶Cura ¶Cū dicte glādule tumefieri vel plus solito augeri videtur statim equus de consueta vena colli iuxta caput ⁊ in vtraq; parte corpis vl' coxarum consuetis venis vsq; quasi ad debilitatem equi minuatur vt superflui minuātur ⁊ euacuētur humores. Deinde ponāt setones in pectore vel in coxis. q̄ humores assidue attrahant per crebrā ⁊ congruam agitationē setonum. Ex tali enī agitatione fit dolor ⁊ inde propter dolorē exeūt humores nec ad crura descendunt. dicti vero setones agitari non debēt nisi duob⁹ diebus elapsis. Deinde mane ⁊ sero quotidie agitētur intantū q̄ duo iuuenes vice q̄libet fatigentur. equo prius paruo passu ñ modicū equitato. Deinde non cesset equ⁹ die qualibz fatigari ⁊ caue ne comedat herbas. ⁊ de rebus alijs adeo parum sumat q̄ vix vires retineat. Et locis frigidis i nocte quiescat. Si vero glandula illa vl' vermis per supradictas curas nō decrescat sed superabundēt humores tumefacientes superflue tibias. tunc ille glandule vel vermis extrabatur hoc modo. Scindat corium ⁊ caro per longū vsq; ad inuentionē glandularum vel vermis. ⁊ depsito ferro ille glandule vngulis excarnētur ⁊ extra manib⁹ extirpentur ita q̄ de ipsis nihil ibi remaneat Uerme aut vel glandulis radicitus extirpatis. ex stuppa munda in albumine oui infusa vulnus totaliter impleat. et vuln⁹ suatur ne stuppa possit exire. Q; si vulnus sit in pectore ligetur ante pectus pecia lineap pter ventum. Deinde vuln⁹ vsq; ad diem tertiā mutari non debet sed abinde i antea bis in die mutetur stuppa madefacta cum oleo ⁊ oui albumine agitato. vulnere tñ pus cū vino abluto. et nouē diebus talis adhibeatur cura. Postea vero bis in die abluatur vulnus cū vino aliquantuluz tepefacto. ⁊ intromittat in vulnus stuppa in tali puluere inuoluta vt in muri capitulo dicitur. qui fit de melle ⁊ calce viua et predicto vtatur puluere donec vulnus fuerit solidatum setonibus nihilominus agitatis ⁊ equo quotidie fatigato vt superius exp̄ssum est. Nota tamen q̄ equus equitari nō debz vsq; ad diem tertiū postq̄z vermis fuerit extirpatus. sed postea sic die qualibz vt predixi. Aliud medicamē fortius ad dictū

vermez omnino destruendū scisso corio p longū ⁊ carnib⁹ vsqz ad denudationē vermis vt dixi. resalgarū bene tritū ⁊ pulueri satum ponat̄ super verme p̄dicto postmodu3 bombix ⁊ os vulneris suatur ne resalgarum possit exire qd̄ vermē in nouem diebus potēter corrodit. quo corroso vel destructo curet̄ vulnus vt superi⁹ est exp̄ssu3. Si vero pro p̄dictis omnib⁹ humores restringi vl' exiccari non possint quin ad crura descendāt foramina velut vesicas p̄uas vel vlcera facientes. tūc statim ferro rotundo in capite illa' vlcera' vel vesice funditus decoquātur. prius coquēdo magistrā venam pectoris ex transuerso. que tēdit a loco vermis inferius vsqz ad pedes. Postea vero decoctis foraminib⁹ cruriū vt dixi superaspergatur in laterib⁹ calx viua solum modo bis ī die. separata prius coctura foraminū ibi facta. Q, si ex verme remanserit crus inflatū tali subueniat̄ cura. ponantur sanguisuge circūcirca cruriu3 inflationes. abraso prius loco tumefacto vel etiaz toto crure. Deinde sanguine quantu3 poterit cū sanguisugis extracto totū crus cu3 aceto ⁊ creta alba insimul agitatis emplastretur. vel teneat̄ in aqua frigida diu quotidie mane ac sero. ⁊ hoc fiat donec crura g̃cilia redigantur. Contra vermē volatiuu3 vt humores a capite subtrahātur. d̄ ambabus ꝯsuetis venis timporū sufficienter minuatur sanguis Deinde sethones sub gutture imponantur ⁊ agitent̄ et nutriat̄ ⁊ eq̄tetur ⁊ in loco teneat̄ et omnia fiant vt sup̄ in alio verme dixi. Si vero vermis volatiuus in emoygram cōuertat̄ quod sepe accidit danda sunt ei calida. panno laneo capite cooperto ⁊ in loco calido p quiete morante ne fatiget̄ aliquo modo et semper comedat calida vt fenū ⁊ auenaz qꝛ h morb⁹ frigid⁹ est sed ex eo raro euadet

De morbo qui vulgariter dicitur antiquor et cura ei⁹

Accidit aliquādo q illa glādula dicta que circa cor extat intantū augetur ꝓpter humores ad eam decurrētes more solito nō descendentes ad crura q augmētatio ⁊ inflatio eius facit apostema. qd̄ quia ꝓpinquū est cordi crudeliter aduersat̄ ei. et hec infirmitas vulgariter a pluribus antiquor vocatur.

Cura Cum dicta glandula videt̄ cu3 furore subito augmentari vel plus solito ingrossari absqz more. de pectore radicitus extirpetur vt in cura vermis est supra exp̄ssum. Et cū sit cordi propinqua cautissime ⁊ cū summa diligentia extirpet̄. Si vero in extirpatione vel excarnatione ipsi⁹ aperiatur aliqua vena ⁊ ꝓrumpat in sanguinem tunc statim capiat̄ et stricta manibus filo serico ligetur Q, si ꝓpter sanguinis abundantiā vena capi non possit. ponant̄ ī vulnere medicine stringētes sanguinē scripte supra in cura glandulaꝝ

De cognitione et cura strangui lionis

Sunt et alie aliquot glandule circa caput equi quaru3 alique sunt sub gutture que accidentaliter augent̄ ꝓpter humores equi infrigidati ad eas ex capite descēdētes ex quarū augmentatione totū guttur iflatur ⁊ cōstringunt̄ meatus flat⁹ exeuntis p guttur ꝓpter qd̄ equ⁹ vix respirare potest Et hec egritudo vulgariter dicit̄ strangui lion. Cura Cū dicte glandule vident̄ subito crescere vel plus solito augeri statiz sethones decentes sub equi gutture imponantur. et mane ac sero sufficienter ducantur. Ponatur etiā in equi capite lanea coopertura ⁊ guttur pluries vngatur butiro precipue stranguilionis locus. et ī loco calido teneatur. Si vero dicte glandule p sethonum agitatōnē non detumescant extirpentur radicitus ⁊ vulnera curentur vt in cura vermis predixi. Sed in appositōne resalgaris diligens adhibeatur cautela quia si immoderate ponatur nimiū carnes corrodit.

De morbo vuularum et cura ei⁹

Sunt et alie glandule que nascūt inter caput ⁊ collum sub vtraq; pte maxillaꝝ que similiter augent ex fluxu reumatis a capite. coartātes adeo meat⁹ gutturis q̄ equ⁹ vix potest comedere vel potare. ⁊ hec egritudo vocat vuule. Cui nisi succurrat instāter subito morietur ¶ Cura ¶ Cum dicte glandule subito vident augeri ⁊ tumefieri velut oua coartātes gutturis arterias ferro decenter calido cuspideo fundit⁹ decoquātur vel acuta lancea cauti⁹ incidātur vel qd̄ melius est modo dicto in verme tātum ex vua pte quātū ex alia si expedire videbitur. ⁊ vuln⁹ eodē modo curet ⁊ nisi medicinis p̄dictis succurrat respirare impeditur ⁊ moritur

¶ De dolorib⁹ et cura ipsorum.

Dolores accidunt equo multis modis. Primo ex superfluitate humoꝝ maloꝝ ī venis sanguinis interclusoꝝ Secūdo ex ventositate ingrediēte in corpus equi calefacta p poros vel orta in intestinis. ex humoribus viscosis in eis existentib⁹. Tertio ex superflua comestione ordei vel alteri⁹ similis tumefacti in stomacho seu vētre. Quarto ex supflua retentione vrine vesicaꝫ inflantis. Fit etiā sed raro ex nimia potatione aq̄ frigidissime cum equus fuerit calefactus.

¶ Cura ¶ Si dolor sit ex supfluitate hūorum vel sanguinis qd̄ cognoscit q̄ torquetur ⁊ mouētur ilia sine tumefactōe aliqua ⁊ frequēter deijcit se in terrā ⁊ iacet et vene plus solito tumefiūt statim a vena cingularia que est ꝓpe cingula ab vtraq; pte sanguine minuat. ⁊ ex quacūq; pte corpis sanguis haberi potest vsq; quasi ad debilitatem corpis minuat. Deinde ducat ad manuꝫ puo passu. nec comedat neq; bibat donec ex toto cessauerit dolor. Dolor ex vētositate cognoscit quia dolet intra corp⁹ ⁊ hꝫ cōtinue ilia tumefacta ⁊ fere totuꝫ corpus plus solito tumefactū. Cū hec apparēt cannolus vnus de canna q̄ꝫ grossior poterit ī ueniri longitudine vni⁹ palmi vnct⁹ oleo supponatur in anū equi pro pte maiori et optime ligetur cuꝫ aliquo sparto in capite caude ne possit extra ire. Deinde statim cū festinantia equitet diu trotando vel ambulando versus mōtuosa loca. ⁊ si ips recens fuerit cooptura lanea teneat coopertus. et cū manibus oleo vnctis fricent ilia fortit. Ex his enī calefit equus ⁊ p cannolū extra ventositatē emittit. Deinde danda sunt ei calida p comestione ⁊ potu. bibat eī aquā cum cimino ⁊ semine feniculi coctā equali mensura in bona quātitate. cum fuerit aliquātulū infrigidata ⁊ farina tritici sibi admixta. ⁊ tam diu sitiat q̄ huiusmodi aquā bibat. Similiter comedat calida et moret ī loco calido tegimine laneo coopertus. Si aūt dolor fuerit ex supflua comestione ordei vel alterius tumefacti similis in ventre equi vel stomacho. qd̄ cognoscit q̄ ventrē habet durū. ⁊ ilia tumefacta fiat decoctio malue. mercurelle. brance vrsine. violacie. paritarie. ⁊ aliaꝝ laxatiuarū in aqua et addatur de melle sale ⁊ oleo ⁊ furfure tritici. ⁊ tepefacta ponat in quodaꝫ ventriculo habente cannolū de canna cōuenienter lōgū ⁊ grossum ad moduꝫ clisteris. ⁊ p illud instrumentū mittat dicta decoctio ī ventreꝫ equi p anū. Et tunc qn̄ mittit stet equ⁹ valde altius posteri⁹ q̄ꝫ anteri⁹. et aqua īmissa opiletur congrue an⁹ ne aqua exire possit. Postea vo ligno rotundo bene polito venter ducatur ⁊ duob⁹ hominib⁹ existentibus ab vtraq; pte. qui a pte anteriori incipiant ⁊ vsq; posterius p̄mendo ventrē ducant. eo prius vncto cū oleo vel re alia liq̄da vnctuosa. Postq̄ꝫ aūt venter fuerit bene ductus deopilet anus ⁊ p loca mōtuosa equitet paruo passu ꝯtinue donec egerit omnia q̄ in ventrem sibi fuerūt missa. ⁊ de alijs magnā partez. ⁊ sic dolor cessabit. Si vero dolor fuerit ex retentione vrine vesicā inflantis. qd̄ scitur q̄ sub vētre vel circa loca virge aliquantuluꝫ tumere videt ⁊ sepe se iactat in terrā. tunc accipiātur senatiōes

curtania paritaria ⁊ radices sparagi quantitate equali ⁊ insimul decoquant̄. ⁊ de nocte cuz quadā fascia longa ⁊ ampla calide circa loca virge ponant̄. ⁊ hoc sepe fiat calefaciendo emplastrū cū fuerit infrigidatū Q; si ex hoc non ꝓuocat̄ vrina experimentum tale fiat Virga equi manibus vnctis oleo extrahat̄ oleoqz fricet̄. Deinde teratur aliquātulū piperis cū allio ⁊ intra foramē v̄ge auriculari digito imponat̄. Vel quod melius est cunices triti aliquantulū cocti in oleo īponāt̄. Q; si hoc non ꝓfuerit equ⁹ cū quadā equa ꝑ stabuluz libere ꝑmittat̄ abire. sicqz necessario ꝓuocabit̄ ad vrinaz. Et nota ꝙ hoc remediū de iumento quod dixi ad omnes dolores vtile reperit̄. qꝛ voluntas coitus valde naturaz corroborat et confortat

De morbo infundici et cura eius

Hic morbus accidit equo ex sup̄flua comestiōe vel potatione. ex q̄bus sanguis superflue augmentat̄. ⁊ ad crura descendēs per ipsa spargit̄ ⁊ impedit gressus eius. Itē accidit ex immoderato labore faciēte sanguinem ⁊ humores ad crura ⁊ pedes descēdere gressus eius impediētes. ex quo vngule cogunt̄ mutari nisi succurrat̄ eidē. Accidit etiā quādoqz ꝓpter dolores ex nimio labore ⁊ calefactiōe veniētes ⁊ humores ad crura descendere faciētes. ⁊ hec egritudo vulgariter infusio nominat̄. ¶ Cura ¶ Cum equus videt̄ vno vel duob⁹ aut pluribus pedib⁹ claudicare ⁊ in egressu crura grauiter mouere. in sua etiā reuolutione grauit̄ se habere. ea enī sunt infundici signa. si est pinguis ⁊ etatis ꝑfecte pot⁹ eidē ad sui libitum p̄beat̄. ⁊ postea de ambob⁹ timporibus ⁊ singulis cruribus de venis solitis vsqz quasi ad debilitatē corꝑis minuatur. Deinde in aqua frigida currēti vsqz ad vētrem equi ponat̄ velociter et assidue teneatur in ea. nec aliq̄d comedat donec integer fuerit liberat⁹. Si vero sit iuuenis aut macer nō detur ei potus p̄dictus. sed intantū cum freno in aere frigido teneat̄ ꝙ collum ⁊ caput cogatur extēdere quantum potest Deinde rotundi lapides viui grossitudis pugilli sufficiēter equi pedibus supponantur ac si ei fieret cubile vel etiā stratū Nam ex assidua oꝑressione lapiduz rotundoruz pedes ⁊ cruca in motu existunt ex quo nerui cruriū indignati ꝓpter humores grauitatem expellūt. sed prius panno lineo in aq̄ infuso sit cooptus. nec comedat neqz bibat nec in sole moret̄ donec fuerit ad statū primum reduct⁹. Et nota ꝙ hec egritudo parum vel nihil nocet iuuenib⁹ eq̄s. naz ex ea ipsoꝝ tibie ingrossantur.

¶ De morbo pultini seu bulsini. et cura eius

Egritudo ista fit ex calore liquefaciente pinguedinem q̄ opilat pulmōis arterias taliter ꝙ equus vix respirare potest. Et cognoscitur quia fit nariū magna sufflatō. ⁊ ilium crebra pulsatio. et hec egritudo pultinus siue bulsin⁹ vulgariter appellatur

¶ Cura ¶ Fiat potio de gariofilis. nucib⁹ muscatis. zinzibere. galanga. equali pondere cimino. semine feniculi. equali pondere puluerisatis cū bono vino et addat̄ croc⁹ ī congrua quātitate. et tot vitella ouorū q̄nta est quantitas p̄dictoꝝ. ⁊ dicta potio ponatur in quodā cornu bouino. et equo tenenti artificialiter os apertū et caput altū sine freno ꝓpinetur ita ꝙ in guttur eius descendat. equi capite spacio vnius hore suspenso vt potio in intestina descēdat. Deinde ducatur ad manū vel breui equitet̄ passu ne ipsam vomere possit. qui per vnū diem ⁊ noctē nihil comedat vt dicta potio ñ impediatur exequi suū effectū. Die vero secunda comedat recentes herbas vl̄ cannarum frōdes aut salicis vel frigidaꝝ herbarum vt potionis temperet̄ calor. Ex dicta nāqz cura liberabit̄ equus si passio recens existat. si vero fuerit antiquata incurabilis esse censetur Vtraqz ilia duab⁹ lineis vna sup̄ aliā ab vtroqz latere decoquātur vt co

artatione ignis ilium pulsatiõ minuatur. Mares etiam decenter per longũ scindantur. vt leuius aerẽ attrahat et emittat vel tẽpore vindemiaruz cibetur vuis maturis. vel dulci musto potetur. et sic curabitur a bulsino

¶ De morbo infestuci et cura eius

Accidit hec egritudo cum equ⁹ sudore madẽs vel superflue calefactus ponit in loco frigido vel ventoso. Nã per poros apertos ventus p os z membra subintrat. vnde sequitur neruorũ attractio paruz tumores habens dolores inducens z impediens gressus equi. z vocat bec egritudo vulgariter infestuc⁹. Que cognoscit qz equus videt habere corũ parũ extra extensuz itaq digitis vix potest capi l'stringi et in suo motu velut infundit⁹ impedire videtur et eius oculi lacrimãtur. ¶ Cura ¶ Tunc statim ponat in loco calido. Deinde aliqt riui lapides fiant calidissimi prout possũt et ponãtur in terra sub equi ventre. prius tamen sit coopertus panno laneo longo z lato intantũ q in qualibz parte satis superet totam equi personã. cuius medium stet super dorsum equi et extremitates ab vtraq; parte deorsum pendeant que a duobus hominib⁹ inferi⁹ teneãtur. et dicti lapides paulatim z sepe aspergantur aqua calida donec totũ corpus z membra equi redacta fuerint in sudorẽ. et tunc inuoluatur equ⁹ in dicto panno et cingatur. et sic tamdiu teneatur q sudor cesset. et tunc butiro calido vel oleo vel aliquo alio liquido vnctuoso sepe in die singula equi cruca fricẽtur. Vel fiat decoctio palee frumenti aristaruz allij cineris z maluarum. et cum ipsa decoctõe tantum calida quantũ pati possunt crura et specialiter nerui madefiant. et semper in loco calido teneatur. z pro comestione vi tur cibis calidis donec ad statuz pristinum reducatur

¶ De morbo scalamati et cura eius

Hec infirmitas interiora equi desiccat et corp⁹ macerat. z fimũ ei⁹ plus q; bominis fetere facit. Et accidit ei ex diuturna macie pueniente ex pauco cibo exhibito. et multo labore calefaciẽte ac mẽbra exiccante adeo q non potest impinguari neqz sumere carnes nec etiaz comedere ¶ Cura ¶ In hac egritudine que scalamatus vulgariter dr. instandũ est vniuersaliter vt corpus eq bumectetur. Fiat igit decoctio herbe violarie paritarie malue z furfuris ordei. quib⁹ bñ decoctis coletur. et in hac aqua ponat butirum in bona quãtitate. et pond⁹ septẽ tarenorum cassie fistule liquefacte. ac cum instrumento supradicto ad modum clisteris parum calida immittat in anũ equi et fiat per omnia vt in capitulo dolor supradicti excepto q bec aqua tenenda est quantũ potest in equi ventre. postea fiat potio de vitellis ouorũ croco et oleo violario agitatis decenter cũ bono vino albo et ponatur in cornu bouino et bis vel ter pleno sibi detur vt supra dictum est in tractatu pulmi. Aliud experimẽtum Equus in stabulo solus ponatur. et p duos aut tres dies nibil comedat neqz bibat. Postea detur sibi ad comedendũ lardũ vel carnes porcine salite ad libitũ ei⁹. nã ipsa ppter famẽ et lardi salsedinẽ libẽter comedet. z detur statiz ad bibendũ aqua calida quantũ volet. Deinde equitetur paulisper donec ventrẽ de p dictis satis euacuet. quo euacuato detur sibi frumentũ bñ mundũ z cũ pauco sale coctum z ad solẽ siccatũ. vl aliter bis i die anteqz bibat. nã tale granũ adeo nutrit z refricit q equ⁹ ex eo facile impinguatur

¶ De morbo aragaiaci et cura eius

Hec infirmitas que vulgariter aragaiac⁹ dicit fit in eq ventre adducens ei tortiones. z intestinis rugitum faciens: et equum cogens emittere indigesta stercora et liquida velut aquam. Unde vix potest equus

aliquid comedere quin emittat anteq̄z digeratur in ventre ei⁹. Que quādoq̄z accidit ex comestione ordei vel alteri⁹ simil' rei comeste neq̄z digeste. Aliqñ ex potatione aque frigide post comestionē ordei facta sine aliquo interuallo Et aliqñ ꝓpter festinū cursum seu galopū factū statim post aq̄m ꝑ velle ab equo potatā que agitat̄ in visceribus ꝓpter cursum. Fit etiā aliquando ex nimia inflatione corpis equi dolorē habētis. ex q̄bus causis equus debilitat̄ intantū q̄ vix potest actu a cruribus sustineri.

¶ Cura ¶ Cū videt̄ equus bis vel ter stercus longe emittere velut aquā ⁊ ordeū indigestum statim auferat̄ ei frenū et sella et libere ꝑ pascua dimittat̄ ab ire donec fuerit constipat⁹. nec añ moueri debet. q̄z motus ventrē agitat ⁊ facit vt cibū emittat anteq̄z digestus existat. Itē quantū potest caueatur a potu. nā aqua in' hac egritudine sibi nocet ꝓpter liquiditatē ipsius. Qñq̄z etiaz ex dicta egritudine infundit̄ equ⁹ et tūc curetur vt in dicto morbo docet̄.

¶ De cimoyra et cura eius

Est et alia egritudo que cimoyra vulgo dicit̄. que accidit cū equus diu stetit infrigidatus in capite in qua fluxus reumatis fit ꝑ nares continue velut aqua. Fit etiam aliquādo ex infirmitate q̄ vermis volatiuus dicit̄. vnde sequit̄ vt equ⁹ ꝑ nares fere totā capitis humiditatē emittat. ¶ Cura ¶ Fiat equo in capite coopertura ⁊ semꝑ ī loco calido teneat̄ ⁊ ꝑ cibo calida dentur. Et ei ꝓdesse solet assidue paruas pascere herbas qui cū pro eis extirpādis diu teneat caput depressum maxima ꝑs humoꝝ ipsoꝝ ꝑ nares discurrit. Valet etiā si fum⁹ peciarū vl' bombicis ꝑ nares ad cerebrū mittatur. nā humores antiquitus coagulatos dissoluit sed vt plurimū hec infirmitas incurabilis reperitur.

¶ De frigiditate capitis et eius cura

Capitis frigiditas dolorē sibi facit in capite et surditates. ⁊ sibi sternutatōes ⁊ tussim adducit ⁊ p̄focat guttur que leuit̄ accidit cum equ⁹ in stabulo satis calido ponitur ⁊ postea subito ad frigidū ventū perducit̄ ⁊ plerūq̄z ex alijs frigiditatib⁹ occasiōe aliqua iā receptis vñ equus tussire aliqñ cogitur ⁊ potatiōis ⁊ comestionis ꝑtez maximā perdit. ¶ Cura ¶ Cū oculi equi videbuntur paululū inflati ⁊ aliqñ lacrimātes aures frigide. ⁊ flatus nariū frigid⁹. et ilia plus solito propulsari. ⁊ min⁹ solito comedere ⁊ bibere satis min⁹. ⁊ tussire ⁊ sternutare sepius frigiditas capitis esse censetur. ꝓpter quā coquātur glādule que vuule vocantur existentes inter colluz et caput sub maxillis cū ferro cuspideo glandulas ꝑforante. ⁊ similiter decoquātur in medio frōtis vt humores frigidi calefacti extrinsecus vaporare cogant̄. Sethones etiā ei sb̄ gutture imponant̄ vt ꝑ eos humores viaz habeant exeūdi. Teneat insuꝑ laneā coopturam ī capite. ac decēter fiat inter auriculas fricatō cū butiro. Ad idē valet oleuz laurinum ī pecia linea positū et morsui freni decenter ligatū equo semꝑ cū freno bibente. Et idez oꝑatur sauina in freno ligata. Ad idem valet fum⁹ panni linei cōbusti ꝑ nares receptus. Itē valet frumentū bene coctum positū in sacculo calidū quātuz pati poterit. ⁊ in capite equi ligatū ita q̄ positis ore ⁊ narib⁹ inter sacculū ꝑ nares fumū recipiat ⁊ de grano comedat q̄ntū volet Cui ꝓderit si dictū frumētū coquat̄ cū pulegio ⁊ sauina Itē valet si pecia stricte liget̄ ad baculū ⁊ sapone sarracenico liniat̄ ⁊ q̄ntum cōmode pōt mittat̄ leniter inter nares ⁊ p⁹ pabulū extrahat̄. quia ex h̄ equus sternutabit ⁊ humores hūidos et frigidos velut aquā emittet. Itē valet butirū cū oleo laurino mixtū ⁊ positū inter nares. Itē ab omnibus caueat̄ frigidis ⁊ vtat̄ calidis et assidue bibat aquā coctā ⁊ calidā. vt ī doloris capitulo ꝯtinet̄. ⁊ sic poterit liberari

De morbo oculorū et cura eius

Accidit aliquando q ex dicta egritudine capitis humores descendunt ad oclos facientes eos lacrimari vel in eis pannum vel turbulentiā aut ruborē vel caliginez ꝓpter que non valet equus vt decet respicere vel videre. Cura. Si oculi lacrimātur fiat strictoriū d olibano et mastice puluerisatis ⁊ cum oui albumine agitatis super vna pecia quattuor digitis lata positis ⁊ longa q posita supra frontē sub timporibus possit ligari. abraso tamen prius loco vbi strictoriū poni dz ⁊ intantū dimittat ei strictoriū q ocli dsierit lacrimari ⁊ qñ leuari voluerit cū aq̄ calida ⁊ oleo vel alia re vnctuosa agitatis simul eleuet. Ad idē valz si ambe vene vtriusqz timporū incendantur cū igne. Si vero caliginati sint oculi asstellati alias astoleti sub ambob⁹ oculis imponatur. quattuor tamē digitis deorsuz ⁊ sal subtiliter pistum cū quodā cannulo ī oculos sepius suffletur. Si vero pann⁹ sit in oculis recens vel antiquat⁹ os sepie tartarum ⁊ salgemma equali mensura subtilissime trita. bis in die oculis cū cannulo insufflent. Ad idē valz salnitrū cū stercore lacertarum tritū ⁊ in oculis insufflatū. sz cauendum est ne supflue ponat in eis ne oculi destruātur. Si vero pannus vetustus fuerit cum pinguedine galline bis vel ter prius vngatur

De cornu et cura eius

Dicto de infirmitatibus que accidunt equo in capite ⁊ intra corpus Dicenduz est de his q̄ eueniunt eis iuxta tergum Fit igit quedam lesio in equi tergo rumpēs aliqñ aliquā partem corij dorsi in tergo ⁊ quandoqz fodiens dorsum vsqz ad ossa. que ex nimia oppressione selle vel alterius ponderis efficitur que lesio a pluribus corn⁹ nūcupatur. Cura. Folium caulis cum anxungia porci trita superponatur et sella vel pannellum superponatur vt p̄mat medicinam super ipsum cornu continue Ad idem valet scabiosa cum anxungia porcina simul trita. Item ad idem valet cinis superpositus cum oleo agitatus. Itē ad idez fuligo cum sale et oleo agitatus Itē ad idē stercus humanū recens superpositu mul tum valet. Et nota q cornus citius curat radicitus si equus equitetur supposito aliquo medicamine predictoruz et medicinis sepius renouatis. Deuulso cornu et radicitus extirpato locus stuppa minutissime incisa ⁊ postea inuoluta in puluere de calce et melle vt dictum est in vermis capitulo impleatur. Abluto tamen prius decenter vulnere cum aceto vel cū forti vino aliquātuluz calefacto. et hoc fiat bis in die donec fuerit solidatum. Cauendum tamē est ne aliquod pondus superponatur in tergo donec carnes vulneris corio fuerint adequate.

De morbo pulmonis et cura eius.

Fit et alia lesio ī equi dorso faciens inflationes ī eo. deinde generat ibidem carnes putrefactas que accidit ex oppressione indecentis selle vel alicuius superflui oneris frequentati. Nam talis inflatio cum veterascit putrefactionez inducit. et quandoqz putrefactione antiquata iuxta ossa efficitur quedam coagulatō carnis infecte eijciens continue putredinem velut aquam. Et hic morbus dicitur lesio pulmonis in vulgo

Cura. Hic morbus circumquaqz fūditus incidatur postea superponatur stuppa in albumine oui infusa ⁊ vsqz ad tertiā diem semel tantum in die mutetur. Deinde fiat vt de cornu dictum est supra. Salubrius vero curatur cum puluere resalgari vt in infirmitate vermiū dixi. Nam sine incisione aliqua medicatur equo dolorem minime patiente.

De morbo spallaciarum et cura eius

Fit et alia lesio in tergo tumefactionē inducens in summitate spallarū equi faciens quandā callositatē carniū circa spallas eiꝰ superficiē superantez tumefactione p̄dicta eidem antiquitus imminēte. que accidit similiter ex nimia oppressiōe vt dixi ⁊ he spallacie dicūtur nomen ex ope assumentes

Cura Curatur ꝑ omnia vt dictū est in p̄cedenti capitulo de pulmone. Si vō spallacie dure fuerint mollificent̄ cum maluauisco ⁊ caulibus tritis cum anxungia porcina veteri. additis etiam absinthio paritaria ⁊ branca vrsina ⁊ simul bñ tritis ⁊ postmodū decoctis ī olla ⁊ superpositis. Hoc aūt mollificatiuū fiat anteq̄z spallacie incidantur. vel resalgarum superaspergat̄ vt predixi

De alijs diuersis egritudinibus que tergo accidūt et earꝫ curis

Fiunt et alie multe lesiones ī dorso equi ꝓpter oppressionē predictā inepte selle vel ponderis in humeris. Et quādoq̄z fiunt ex superfluo sanguine vel humore velut vesice paruule plene sanguine putrido q̄ rumpunt carnē ⁊ coriuz equi in dorso. Deinde efficiunt̄ vulnera ꝑuula siue magna q̄ omnes dicūtur vulgariter lesiones. Sed ē sciēdum ꝙ lesiones p̄dicte quanto ꝓpinquiores sunt ossibus dorsi tanto deteriores existunt periculū aliquando inferentes.

Cura Omnes fere lesiones que tergo accidunt. habēt principium a tumore. vñ cum p̄ncipijs sit obstanduz statim cum videtur tumor fieri in aliqua parte dorsi cuz rasorio illa tumefactō abradat̄. deinde fiat emplastrū de farina tritici attaminata decenter. ⁊ cum oui albumine agitet̄ ⁊ ea sup linea pecia posita sup tumefactionē ponat̄ nec remoueat̄ inde violēter emplastruz. sz cum leuiter videbit̄ tolli posse tollatur. et si putredo erit ibi cōgregata coriū cuz ferro cuspideo aliquantulū calido in ꝑte inferiori tumefactionis ꝑforet̄ vt inde egrediatur putredo. Post hoc vero sepe vngat̄ in die cū aliquo liquido vnctuoso. Fiūt etiam q̄nq̄z rupture vel excoriationes in dorso equi ex oppressione oneris vt p̄dixi. vel occasione alicuius baroli vel carbunculi ex superfluitate sanguinis generati que illico debent radi. et superaspergi assidue puluis calcis viue cū melle combusto. vt in muri capl̄o edocet̄. ablutis prius vulneribꝰ cum vino calido vel aceto. Et caueri debet a sella vel alio simili dū liberatꝰ existit Sciendu3 est tamē ꝙ vbicūq̄z fuerint tumefactōes ī dorso vel tergo equi subueniri debet cum emplastro farine tritici agitati cū oui albumine vt superiꝰ dixi. Et in omnibꝰ planis lesionibus solidādis supponunt̄ hi pulueres videlicet mirtū siccū puluerisatū. vel gola leuis puluerisata vel pecia lini cōbusta vel coriū aptatū cōbustū vl̄ putredo ligni putrefacti q̄ carolus vocat̄. Sz sup omnibus alijs sup̄dictis dictꝰ puluis de calce ⁊ melle mirabiliter opatur. ante tñ appositionez puluerꝫ p̄dictoꝝ. lesiones semꝑ ablui debēt decenter cum vino calido vel aceto. Et vt pili post solidationē carniū renascantur testa auellane vel testudinis combusta teratur. et cū oleo agitato sepius vngatur. Ad idez valet carta bombicina vel bombix cōbustus et cū oleo agitatus. Itē nota ꝙ sal ī aqua sufficiēter infusum vel in aceto q̄d ē meliꝰ multū valet ꝯ omnē tumefactiōz incipientē in dorso

De morbis qui accidūt in cruribus et pedibꝰ equi et alijs quibusdam et primo de morbo malferuti et cura eius

Completo tractatu lesionum tergi sequitur de his que accidūt in cruribꝰ ⁊ pedibꝰ ⁊ quibusdam alijs membris. et p̄mo d̄ morbo malferuti qui veniens in lumbis equi

dolores in eis vel in renibus equi infert. at trahens neruos lumborū ⁊ renū incessanter qui subito accidit ex superfluitate malorum humorū ⁊ aliquando ex frigiditate diu ante assumpta ⁊ sepe accidit ppter superfluum ⁊ immoderatū pond⁹ in equi tergo. improuide posituꝫ. vñ equus vix potest se ex pte posteriori erigere vel crura decenter leuare ⁊ hic morbus vulgariter dicit malferut⁹. ¶ Cura ¶ In hac egritudine renes vel lumbi equi patientis optime abradant. deinde fiat ibi strictoriū tali modo. Accipiatur pix nauālis et liquefacta decenter ī q̄dam pellicula extendat ad longitudinē et latitudinē lumboꝝ vel renū. deinde accipiatur bolū armenū. armoniacuꝫ. pix greca. galbanū. olibanuꝫ. mastix. sanguis draconis. galla. equali pondere ⁊ omnia ista terāt ⁊ decēter puluerizata supaspergant sup picem predictā aliquantulū calefactam ⁊ ponatur sup renib⁹ patientis pilis abrasis ⁊ inde non moueat donec leuissime poterit remoueri. Ad idē aliud strictoriū melius. Accipiat consolida maior. bolū armenuꝫ. galbanū. armoniacū. pix greca. mastix. olibanum. sanguis draconis. sanguis eq̄nus recens vel siccat⁹. tantū vero de mastice pice greca ⁊ olibano quantū de omnib⁹ aliis ⁊ puluerizent simul vel p se vel cū albumine oui ⁊ bona quantitate farine tritici misceātur ⁊ sup vna pecia forti de lana bene extēsa ponātur. et fiat p omnia vt de p̄cedenti dixi emplastro. Itē ad idē remediū vltimū ¶ Renes vel lumbi patientis decenti ferro calidissimo coquant crebras ⁊ multas lineas p longū ⁊ ex trāsuerso faciendo ab vna parte renū vsq; ad aliā ptendentes. Nam supradicta emplastra renes cōsolidant humores exiccāt neruos mitigāt ⁊ ignis carnes deliccat attrahit ⁊ coartat

¶ De morbo sculamati et cura eius

Accidit hec egritudo que vulgo dicit sculamat⁹. que mouet ⁊ sepat caput ancbe ꝺ loco vbi stare naturaliter debet ī motu vel cursu equi cum pes labitur vltra velle. vel cum versus terrā premitur indirecte. Accidit etiam aliquando quādo pedes posteriores equi retinis vinculant ¶ Cura ¶ Donatur astalata conueniens per vnuꝫ semissem sub lesō capite ancbe. vt humores qui ad locū cōcurrerunt per astalatā viaꝫ habeant exeundi. et locus circū circa manibus sepe premat vt egrediatur putredo. et paruo passu moueat equus vt humores facilius exeant propter motū. Deinde fiat strictoriū tali modo. Accipiatur pix nauālis et greca. olibanuꝫ. et mastix. et aliquantulum sanguinis draconis. ⁊ tantū ꝺ pice nauali quantū de omnib⁹ aliis ⁊ puluerizentur. et simul cū pice nauali omnia liquefiant. et tantū calida quātū pati poterit ponantur in capite ancbe lese extensa. et super ea ponatur stupa minute incisa. Ad idem valet si ponātur in loco leso setbones qui assidue humores ibi venientes expellant. Ad idem qꝺ vltimū est remediū locus lesus ancbe tā per longū q̄ꝫ ex transuerso decentibus lineis decoquatur vt restringantur humores

¶ De lesione spallati et cura eius

Accidit ī spalla lesio vt i ancba ex eisdem causis. et etiam ex ictu calcium alicuius eq̄ que curatur eodem modo vt ancba. et de lesione eius dictum est supra prime

¶ De egritudine pectoris et cura eius

Accidit quādoq; q̄ pectus equi ex superfluo sanguie vel labore vel onere aggrauat intantū q̄ equ⁹ videt in motu anteri⁹ aliqn tulum impediri. ¶ Cura ¶ Cōsuete vene sufficienter ab vtraq; pte pectoris minuāt Deinde setbones ponant sub pectore. quibus agitent in die vt in capitulo vermium dixi. et vsq; ad quindecim dies non tollantur ab eo

¶ De morbo zarde et cura ei⁹

Licet supra dixe/
l rim morbū zarde naturaliť equo
euenire tamē ⁊ accidētaliter ei cō/
tingit cū immoderate oppressus est et cre/
bris equitatib⁹ festinat⁹ ꝓpter debilitatē ⁊
teneritatē ipsoꝝ. Citi⁹ tamē accidit in cruri
bus equi supflue impinguati cum oportz
eū equitando subito fatigari. quoniaz dis/
soluūtur ex dictis causis humores supflui
⁊ ad crura descendūt. vnde fiunt zarde i ga
recto vt supra dixi. ¶ Cura ¶ Cum videť
equus in garectis tumefieri ad modū nu
cis vel ampli⁹ exterius vel interi⁹ statim
subueniať cum decēti decoctiōe ꝑ longū et
obliquū ī tumido loco. Et zardis decoctis
sterc⁹ bouinū calidū cum oleo calido agi/
tatū superponať semel tantū nō amplius.
Deinde retinis ⁊ pedicis tā anteri⁹ q̄z po
sterius taliter alligeť ꝙ equ⁹ cocturas ore
nullo modo carpere possit nec ad aliuz pe
dem fricare. nec ī aliquo loco duro ne pos
sint excoriari cocture. Nā ꝓpter assiduum
cocturarū pruritū equ⁹ auide fricat ꝛ mor
det locū decoctū. ⁊ a die coctionis vsqz ad
dies. xj. erit hoc diligēter seruandū. Excori
ato vel sepato corio a lineis cocturaꝝ qđ ī
ix. vel. x. dieb⁹ contingit equ⁹ in aqua frigi
da velocissima teneať a summo mane vsqz
ad mediā tertiā ita ꝙ aqua tangat et supet
cocturas p̄dictas. Eo vero ab aqua remo
to sup lineis cocturarū puluis terre subti/
lissim⁹ vel cinis filicis aspergať vt dixi Idē
etiam in sero fiat vt teneať in aqua ab ho/
ra vespertina vsqz ad solis occasum. ⁊ pul
uis supaspergať vt dixi. Et ꝯtinueť hoc om
ni die mane ⁊ sero donec ignis fuerit soli/
datus decēter Nā aqua velox ⁊ frigida hu
mores desiccat ⁊ vlcera ignis ꝯsolidat ⁊ cō
stringit. Et nota ꝙ in omni coctura debet
equ⁹ diligētissime custodiri ne cocturā pos
sit mordere vel in aliquo loco fricare quia
ex nimio pruritu locū dentib⁹ vsqz ad ner/
uos ⁊ ossa morderet

¶ De morbo spauenij vel spanenij et cura eius

Hic morb⁹ fit cir/
b ca garectū intrinsec⁹ ex latere ga
recti. paulo inferi⁹ inflationē in/
ducens circa venaz nigrā que diciť fonta/
nella trahens humores ꝑ venā magistraz
assidue. vñ equ⁹ fatigat⁹ cogiť dolere. ⁊ hec
lesio accidit equo ꝑ omīa velut zarda ⁊ vo
catur spaueni⁹. ¶ Cura ¶ De p̄dicta ve/
na sanguinis trahať intantū ꝙ ꝑ se sangui
nem non emittat. Deinde tumefactio spa
uenij per longū ⁊ obliquū decentib⁹ lineis
decoquať. Et fiat ꝑ oīa vt in dicto zarde ca
pitulo cōtinetur

¶ De curua et cura eius

Fit egritudo hec
f subtus caput garecti. in magno
neruo posteriori eiusdē tumefa/
ctionē aliquā faciens ꝑ longitudinē ipsius
nerui indignās cōtinue ipsum ⁊ ledēs. Et
quia idem neru⁹ quasi totū corp⁹ equi su
stinet cogitur necessario claudicare. Acci
dit aūt hec egritudo cū equ⁹ iunior eq̄tať ī
debite. sepiusqz contingit ex onere supfluo
imposito sibi. tunc eī ꝓpter etatis tenerita
tem īcuruať neru⁹ ex quo nominať curua.
ex opere nomē assumēs. ¶ Cura ¶ Cum
dictus neru⁹ qui incipit a capite garecti et
tendit inferi⁹ iuxta pedes in posteriori ꝑte
cruris videť aliquid incuruari vel pl⁹ soli
to ingrossari. statim ingrossatio illa taz per
longū q̄z ꝑobliquuz decenter coquať. De
inde fiat ꝑ omnia vt supra de cocturis exp̄s
si. Et est notandū ꝙ vbicūqz fiunt cocture
in cruribus equi fieri debent ꝑ longū ⁊ ob
liquū sicut pilus equi descēdit inferius. q̄a
meli⁹ cooperiunť a pilis ⁊ min⁹ apparēt q̄z
si fierēt ex transuerso. et min⁹ lederēt equū
si aliquis cruriū neru⁹ tangereť ab igne

¶ De spinellis et eaꝝ cura

Hic morbus qui
b spinella diciť ⁊ vocať fit subt⁹ ga
rectum in iunctura ossis garecti

eiusdem in vtroq3 latere ⁊ aliquādo i vno tantū crescēs sup os ad magnitudinē auellane vel magis reprimens iuncturā intātum ꝙ equus multotiēs cogitur claudicare. ⁊ accidit his causis vt curua ¶ Cura Dicte spinelle sunt diligēter coquēde atq3 curande vt p̄dicte cocture curant̄ in omnibus ⁊ eodē modo

¶ De morbo suprossi et cura ei⁹

Iunt in equi cruribus multa ⁊ diuersa suprossa. vel cū mordetur vel cū calce ꝑcutitur vel cū ipse de crure ꝑcutit aliquā rem duram que nō tantū nociua quantu3 deformia sunt in equo. que etiā in alijs partibus corpis non solū in crurib⁹ sepe fiunt. ¶ Cura ¶ Cū omnia suprossa incipiūt fieri ex quadā callositate carniū ex ꝑcussione aliqua veniente. statim cu3 fieri videbitur callositas abradatur. ⁊ accipiat̄ absinthiu3 paritaria. ⁊ branca vrsina. s. folia tenera ⁊ terantur insimul cū anxungia porcina veteri ⁊ coquantur. et cocta tantū calida q̄ntu3 pati poterit sup callositatē ponātur ⁊ bn̄ligentur. Et nota ꝙ hoc mollificatiuū multum valet ad omnes inflationes crurium. ex ꝑcussione aliqua venientes. Itē ad eandem callositatē omnino dissipanda3 valet radix maluauisci ⁊ radix lilij ⁊ tapsi barbati trita cū anxungia ⁊ decocta ⁊ cum pecia supposita ad modū emplastri ⁊ pluries renouetur. Itē valet cepe assatū cū lūbricis terrestribus tritū ⁊ cū cōmuni oleo agitatum ⁊ coctū ⁊ calidum supponat̄ ⁊ sepe renouetur in die. Si vō callositas illa fuerit antiquata ⁊ dura effecta. ea prius abrasa cum lancea scarificet̄ minute vt sanguinet Deinde sal ⁊ tartarū equali pondere subtiliter trita sup callositatē ponant̄ ⁊ ligentur stricte. nec vsq3 ad diē tertiū dissoluantur ⁊ tunc cū fuerint dissoluta locus vngat̄ butiro vel aliquo vnctuoso. Itē ad idem ouu3 vsq3 ad duriciē decoctū ⁊ mundatum calidum supra callositatē abrasam ponat̄ ad modū placentule ac liget̄. nec vsq3 ad diez tertiū dissoluat̄ nec renouet̄ ⁊ plus si videbitur expedire. Item valet sterc⁹ caprinu3 cum farina ordei ⁊ creta i aceto fortissimo agitatū ⁊ postea suppositū ad modu3 emplastri. Si vero callositas illa dura nō decrescat sed in suprossum redigat̄ antiquu3. decentib⁹ cocturis qd̄ est vltimū remediū succurratur

¶ De attractione et cura ei⁹

It et alia egritudo in crure anteriori tumefaciēs ⁊ indignās neruū ⁊ faciēs claudicare que facile accidit equo in cursu vl' motu cum pes posterior ꝑcutit neruū anterioris cruris que passio attractio vocat̄ a vulgo ¶ Cura ¶ Cum neru⁹ p̄dictus tumescit statim de vena cōsueta que est supra genua parum in parte interiori minuat̄. Deinde fiat hoc mollificatiuū valens cōtra indignationē ⁊ tumorē neruoꝝ. Accipiatur fenugrecū. semen lini. squilla. terebentina ⁊ radices maluauisci equali mensura ⁊ cu3 anxungia veteri porcina decēter terantur vt simul incorporent̄. postea buliant ⁊ semper agitent̄ cū spatula. et sufficienter cocta ponātur calida sup longitudinē nerui lesi ⁊ cum fascia lata ligētur ⁊ bis renouentur in die. Ad idem etiā valet satis cepe assatū cum lumbricis terrestrib⁹ ⁊ limacib⁹ et butiro liq̄facto. et simul agitatis vsq3 ad spissitudinem decoquātur et semp agitent̄ vt fiant sicut vnguentū ⁊ de ipso abrasis pilister in die neruus lesus ꝑ longū vngat̄. Si vero cruris attractio sit vetusta fleubothometur de vena cōsueta que est posita interiuncturā ⁊ pedē ex latere interiori. ⁊ fiāt postea medicine quas supra narraui. Si dicta medicamina ꝑ aliquot dies parum vl' nihil proficiant. tūc neruo leso circūquaq3 abraso fiat strictoriu3 de puluere rubeo et oui albumine et farina vt docui in capitulo mal feruti. crus vbi lesio est cum canabo vel lino et p̄dicto strictorio inuoluēdo nec inde remoueat̄ vsq3 ad nouem dies. Postea vero cum aqua calida strictorium a

crure caute leuetur ⁊ neruus vngatur cuꝫ aliquo vnctuoso. Et si predicta non profuerint cocturis decētibus succurra t

De morbo scortilati et cura eius

Accidit quādoqꝫ q iunctura cruris iuxta pedes leditur ex percussione quā facit in aliquo loco duro vel ex p̄cipitatione et in cursu vel motu. aut quia pes quādoqꝫ indirecte premitur versus terraꝫ. que passio vulgariter dicitur scortilatus Cura Fiant pultes de furfure tritici et aceto forti ⁊ sepo arietis sufficiēter mixtus. que simul vsqꝫ ad spissitudinē bulliant agitata decenter. et calida quantū pati poterit ponātur super locū lesum. et cum pecia congrua bñ ligentur. et quolibet die sepius renouētur. Si vero iunctura tumefacta patitur indignationem neruoꝝ fiat emplastrum fenugreci seminis lini ⁊ squille et aliox vt in p̄cedēti capitulo dixi. Sed si occasione scortilature p̄dicte os a suo mouetur loco. per equi socius claudicātis eleuetur in altum. ⁊ cum equi cauda ligef. Deinde ducaf ad manum versus loca montuosa quia ex necessaria oppressione iuncture versus terrā os disiunctū aliquid ab alio vl aliquo modo motū instanter ad suuꝫ locum reuertf sicut debet. sed tamen prius debz fieri mollificatiuū quod prediri. Adest etiā aliquādo q vnū os ab alio sic disiungif q vix aut nunqꝫ ad suū locū cōmode potest reduci. ex quo iunctura tumefieri cogitur inflatōne durissima. cui cocture beneficio subuenire oportet. Et nota q omniū curaꝝ narratarum superi⁹ coctura ignis vltimū est remedium

De lesione spine vel ligni et cura eius

Contigit aliquando q spina vel lignum intrat ī iū curas peduꝫ vel genua vel in aliquam partē cruris et itra carnes remanet ppter quod vulnus vl totū crus tumescit ⁊ maxime si neruū tangat et sic cogif claudicare Cura Abradatur sup vulnus ⁊ vndiqꝫ circa ipsum pilus ⁊ tria capita lactarum aliquantulū trita ponātur super vulnus ⁊ cū pecia fasciet ur. Ad idē valent radices arundinis ⁊ radices diptani trite ⁊ superposite. Idē faciunt limaces cum butiro trite et cocte postmodū et superposite que medicine sepe renouate lignū vl spinā infixaꝫ carni mirabiliter ad exteriora deducunt. Et nota q ad omnē inflationeꝫ mollem et recenter factā que fit p̄ter naturaꝫ ex percussione aliqua in genibus vl iūcturis vel in aliqua parte crurium satis valet decoctio mixture subscripta. videlicet accipiatur paritarie. absinthij. branee vrsine ō foliꝭ quod tenerrimū est. et cuꝫ anxungia porcina veteri taꝫ diu teranf q optime misceantur . et postea in aliquo vase buliant cōtinue agitata et cocta calida quantū pati poterit sup locū lesū ponant ⁊ cuꝫ pecia fascient ⁊ sepi⁹ renouent

De gallis et ipsaꝝ cura

Iunt galle sepe naturaliter circa iuncturas ⁊ sepe accidētaliter ex fumositate fimi stabuli cruribꝰ madefactis ex q̄ humores naturaliter dissoluūtur. fiunt etiā q̄ñqꝫ in equo iuuene ex superfluo equitatu

Cura Sunt aliqui curare volentes gallas q̄ cū lancea scindunt coꝝum ⁊ inde gallas extrabūt vel resalgaruꝫ interius ponunt qō malū est quia locꝰ talis nimis neruosus est ⁊ ideo intantū dolorē augef q sup fluꝫ humores ad locuꝫ p̄currūt. ideoqꝫ melius est q gallosus vsqꝫ ad genu mane ⁊ sero in aq̄ frigidissima ⁊ velocissima teneat tonēs q galle minuanf ppter coartationē aque frigide. Deinde circa iuncturā gallarum fiāt tam plongū q̄ꝫ p obliquū coctu re decētes que postea curenf vt pluries est expressum

De garpis et cura earum

Iunt garpe ī iūctu

ris crurium circa pedes in parte posterio ri rumpētes ibi coriū. ⁊ carnes ex transuer so incidentes. ⁊ quādoq; ꝑ longū sepe ꝓij cientes ꝑ scissuras putredinē velut aquam equū ardore assidue affligētes que accidūt ex superfluitate maloꝝ humorū ad crura descendentium. ¶ Cura ¶ Pili iuncture sunt depilādi ꝑius hoc mō. Accipiātur cal cis viue tres partes ⁊ auripigmenti quar ta. que trita decēter cum aqua calidissima agitētur. et tam diu coquātur ꝙ penna im missa subito depilet. ⁊ lesa iunctura garpa rum ex ea tantū calida quantuz pati pote rit inungatur ⁊ spacio vni⁹ hore dimittat ibidem. Postea vero cū aqua calida loc⁹ garparū lauetur vt pili cadant in totum. Quib⁹ euulsis lauētur garpe cū decoctōe maluarū et furfuris. et ipsorū substātia cū pecia ligetur circū circa iuncturā. et ibi di mittatur a sero vsq; ad mane ⁊ econuerso. Postea vero fiat vnguentū de sepo arie tis cera ⁊ resina equali mensura ⁊ inuicez decenter buliant ⁊ assidue agitētur. ⁊ de ta li vnguento aliquantuluz bis in die garpe vngantur cū penna galline. ⁊ hoc vnguen to vtatur donec scissure ac rupture garpa rum fuerint solidate. sempq; caueat ab oī sorde ⁊ aqua. Cum aūt fuerint solidate ab laqueetur ⁊ incidat vena magistra sursuz in coxa interi⁹ vt in spauenij capitulo dixi. Sanguine aūt vt debet detracto. garpe co quantur ⁊ cocture curent vt dictū est sup̄. Sciendū est tn̄ ꝙ garpaꝝ infirmitas raro pfecte curatur

¶ De crepacijs et ipsarū cura

Iūt similiter egri tudines inter iuncturā cruris et vngulā. coriū rumpentes ⁊ carnē ad similitudinē scabiei. Aliquādo putredi nem emittētes. ⁊ ex ardore multotiēs equū dolere faciētes que solent euenire pluries ex fumositate stabuli crurib⁹ madefactis. ¶ Cura ¶ Curent vt dictū est in capitulo p̄cedenti excepto ꝙ vena magistra non la queetur nec crepacie aliquib⁹ cocturis sūt coquende. In p̄cedenti tamen capitulo ad ditur ꝙ euulsis prius pilis modo p̄scripto hoc vnguento vtat. Accipiat de fuligine d̄ verderamo ⁊ de auripigmento ⁊ tantum de melle liquido vt de omnib⁹ p̄dictis. que trita ⁊ insimul ligata l' agitata vsq; ad spis situdinē decoquātur ⁊ misceatur cū eis ali quantulū calcis viue. sempq; misceant cū spatula donec fiat vnguentū. de quo aliq̄n tulū calido bis in die vngant crepacie. ipis prius ablutis cum vino albo aliquantulū tepefacto. cauendo semp eas a sordib⁹ vt predixi. hoc enī vnguentū crepacias mira biliter consolidat ⁊ cōstringit. Ad idem sa tis valet fricatō fortis ⁊ frequens crepacia rum cū puerili vrina. Item valet si equus patiens diu teneat in aqua marina. Fit eti am quedā alia crepacia longa ⁊ magna ex transuerso in bulesio inter carnem viuam ⁊ vngulā q̄ deterior est alijs ⁊ magis equū affligit. que nō curat vnguentis nec alijs medicaminib⁹ nisi cocturis. et ideo ipa cre pacia in extremitatib⁹ suis cum ferro ī ca pite rotundo funditus est coquenda. nam bn̄ficio ignis ipsa crepacia nō potest auge ri sed minui

¶ De cancro et cura eius

Cancer fit circa iū cturas cruriū iuxta pedes. et q̄n doq; in alijs ꝑtibus cruris vl' cor poris veniens ex aliquo vulnere ibi facto. ⁊ postmodū ꝑ negligentiā antiquato. cuz equus habēs vulnus in iunctura predicta equitatur per turpitudines aut aquas ¶ Cura ¶ In quacūq; sit ꝑte corpis hoc modo curat. Accipiatur succus affodillo rum in bona quantitate. et agitet diu cum duabus ꝑtibus calcis viue ⁊ tertia auripi gmenti subtiliter triti. Deinde ponatur in quodā vase fictili opilato postmodū ne fu mus vel vapor inde possit exire. ⁊ tantū di mittatur bulire ⁊ coqui ꝙ in puluerē redi gatur ⁊ de tali puluere mittatur in vulnus Mortificato cancro curet vulnus cuz al bumine oui ⁊ alijs vt superi⁹ ꝯtinet. abluto

prius semper cancro cū aceto. Signuz aūt mortificationis cancri est cū vulnus circū quaqz tumescit. Ad idē valet sterc⁹ humanum puluerisatū ⁊ mixtum cū tartaro cōbusto equali mensura. Item valet ad idez tartarū combustū cū sale minuto mixtum ⁊ superpositū. Itē aliud medicamen melius mortificans cancrū. Alliū bene tritum cum pipere et piretro ⁊ aliquantulo anxūgie porcine veteris tritis ad inuicē mittat̄ ī vulnus cancri ⁊ stricte ligetur ⁊ bis in die mutetur donec cancer mortificet̄. Deinde curetur vuln⁹ vt dixi. Et nota q̄ p̄dicte medicine sunt bone in locis neruosis. et in arterijs vndiqz intricatis ⁊ venis. nā in talibus locis nō est vtendū cocturis sed in carnosis eis vti nullaten⁹ est verendū. imo cū cocturis facili⁹ curat̄ in ipsis

¶ De fistula et cura eius

Si vuln⁹ predictū cancri ⁊ ipse cancer antiquetur et nō curet̄. conuertit̄ in fistulā que est deterior ⁊ difficilior ad curandū. Sz solet curari aliquando cū affodilloꝝ puluere immiscēdo eidē de puluere auripigmenti quantū de calce viua vt violentior fiat. Itē aliud violenti⁹ ad sanandū fistulā. Accipiatur calx viua ⁊ tantūdem auripigmenti. que puluerisata decenter agitētur cuz succis allij cepe ⁊ ebuli equali mensura. ⁊ sufficienter buliant in melle liquido et aceto. et agitentur cōtinuo donec fiat vnguentum de quo mittat̄ in fistulā bis in die. vulnere cum aceto fortissimo prius abluto. Ad idē accipe auripigmentū verderamū calcē viuam equali pondere. ⁊ de atramēto ⁊ piretro ⁊ cū aceto ⁊ melle aliquantulū decoq̄ntur ⁊ semp agitent̄. et de ipso velut magda leones bis in die mittatur in fistulā donec mortificata erit. abluto semp vulnere cum aceto. Itē aliud violentius omnib⁹ supradictis. Resalgarū puluerisatū cum saliua hominis agitatū intromittat̄ intus fistulā moderate. Est autē signū mortificationis eius quando tumescit ⁊ rubet. Mortificata vero fistula curet̄ vulnus vt in alijs vulneribus cōtinet̄. Si vero in locis carnosis crearetur fistula fiat p omnia vt ī cura cancri continetur

De morbo malpiconi et cura ei⁹

Est et alia egritudo que vulgariter dicit̄ malpiconum que sit ꝓprie ī bulletis vngularum equi vbi carnes viue iungunt̄ vngulis. que velut infusio impedit equi gressus Et quādoqz fit ī vno pedū ⁊ quādoqz trāsit ad omnes si non curet̄ instanter. ⁊ q̄nqz facit vlcera euenire in lingua equi Accidit autē de leui ex malis humoribus ad ipsuz locum decurrētib⁹. et sepius ex stabuli fumositate pedib⁹ ab aqua ⁊ sordib⁹ non siccatis. ¶ Cura ¶ Primo equi patiētis vngule vsqz ad subtilitatez preparent̄. deinde cum rosuecta ferrea bullesia pedis vsqz q̄si ad viuū vngule annihiletur vt bullesia possit vndiqz euaporare. Deinde ab vtraqz p̄te bullesie fleubothomet̄. vt inde euacuent̄ humores qui ad locū concurrerūt. vel cuz ferro cuspideo ab vtraqz parte fundit⁹ decoquatur. et semper caueatur a sordibus ⁊ ab aqua. et non debeat fatigari. Postea vero fiant pultes de furfure et aceto que simul buliant. et quotidie agitent̄ que tantū calida quantū pati poterit super quadam pecia bene ampla extendat̄. et circa pedem lesum ponat̄. et bis in die mutetur ⁊ ab herbarum comestione caueat̄ omnino. ac etiā de alijs rebus paꝝ comedat donec fuerit liberat⁹. Nā herbe ceteraqz cibaria mlta humores augmentāt

¶ De furina et eius cura

Fit etiam quedā infirmitas que furina vulgarit̄ dicitur. inter iūcturā pedis ⁊ pedem supra coronā ꝓpe impasturā. que accidit ex ꝑcussione in aliquo loco duro. ⁊ etiam occasione male ⁊ indecētis pedice solz sepius euenire. que nisi adhuc cū est recēs curet̄. efficit̄ sup os durissimū cū veterascit

extendens se aliquando vniuersaliter p coronam. Cui subueniendū est siue sit recens siue fuerit antiquata vt dictū est in cura suprossi. Et nota q̄ hec infirmitas plurimuz impedit gressus equi. quia locus vbi furina oriť neruosus ē ⁊ plen⁹ venis ⁊ arteriis vndiqz intricatis

¶ De egritudinib⁹ pedum et vngularum. et primo de morbo sice et cura eius

Completo tractatu de lesionibus membrorū equi ⁊ cruriū. Restat dicere de infirmitatibus vngularū ⁊ pedū. Et primo d̄ sica que fit in equi vngula siue pede vngulam vsqz ad tuellū intrinsecū per medium scindens. ⁊ quādoqz incipit a corona pedis. ⁊ tendit p longū inferius vsqz ad extremitatem vngule seu pedis. emittens aliquando viuū sanguinē p scissurā. Accidit autez ex lesione tuelli intra vngulam existētis. cum hec infirmitas initiū ⁊ caput habeat a tuello. Et quādoqz accidit cū equus ē iuuenis ꝓpter vngule teneritatē. nam pcutiendo vl̄ acriter p̄mendo in aliquo loco duro ledit tuellus tenerrim⁹ vt predixi. ꝓpter q̄ claudicat equus cum sepius equitat ¶ Cura Inquirātur radices sice versus tuelluz iuxta coronā pedis inter viuū et mortuū vngule cum rosuecta. ⁊ desuper incidat quousqz vngula incipiat sanguinare. Deinde accipiatur serpēs ⁊ minutatim incisus abiectis cauda ⁊ capite ī quodā vase oleo cōmuni pleno decoquat intantuz q̄ carnes serpentis in oleo liquefiant ⁊ ab ossibus separent. ⁊ de his fiat vnguentuz ex quo aliquantuluz calefacto radices sice bis in die vngāt donec sica mortificet ⁊ vngula ī statum pristinū reducat. Semperqz cauēdū est ne pes patiens a sordibus vel aqua tāgatur. ⁊ q̄ equus herbas non comedat vllo modo

¶ De supposta et cura eius

Fit hec lesio que supposta vocat inter carnē viuaz ⁊ vngulā faciens rupturā carnis ibidem que si antiquat sepe cancer efficit. Et accidit cum casu pes equi ponitur sup alium pedē ¶ Cura ¶ Statim cū fit vulnus occasiōe p̄dicta incidatur cū rosuecta tantū de vngula circa vuln⁹ q̄ vngula carnem viuā nō p̄mat nec tangat eandē Naz si premeret consolidatio impediret omnino. Abscisa autē vngula circū quaqz ablutoqz vulnere cū vino calido vel aceto curetur et solidet vulnus vt in precedentib⁹ cōtinetur. sempqz caueatur a sordib⁹ ⁊ aqua. donec vulnus fuerit solidatū. Si vero per negligentiā redigatur in cancrū curet vt ī capitulo cancri continet. Si autē conuertatur in fistulaz curet vt in sistule capitulo est contentum

¶ De spontatura vngularum et cura eius

Accidit aliquando q̄ equi infusio non curata descendit ad pedes sub vngulis cui si recens est succurrat hoc modo. Extremitas vngule in parte anteriori cuz rosuecta parua cauetur fundit⁹ donec vena magistra que illuc tendit cū rosuecta rumpatur ⁊ sanguis fluat vsqz quasi ad debilitatē eq̄. et si expedierit idē in alijs pedib⁹ claudicātibus fiat. Post extractionē vero sanguis impleatur vuln⁹ sale minuto ⁊ super ipso ponat stuppa in aceto infusa. deinde liget fascia nec dissoluat vsqz ad diē tertiū. Deinde curetur vuln⁹ cuz puluere galle vl̄ mirti ⁊ lentisci bis in die abluto semp pri⁹ vulnere cū aceto ⁊ a sordibus ⁊ aqua caueatur donec fuerit liberat⁹

¶ De dissolatura vngularuz et cura eius

Si uero humores decursi ad pedes occasione infusionis iam dicte inter vngulas ex

incongrua cura fuerint antiquati. oportet pedes claudicantes penit⁹ dissolari vt humores ⁊ sanguis ibidē inclusi euacuentur in totū. Incidat ergo sola subt⁹ vngulā circa extremitatē vngule cū rosuecta. deinde violēter extirpet extrinsec⁹. ⁊ stuppa ī albumine oui sufficiēter infusa ponat in vuln⁹ ⁊ pes totus optime fasciet. ⁊ sic dimittatur vsq3 ad diē sequentē. Postea vo aceto fortissimo aliquantulū calido abluat vulnus ⁊ de sale minuto ⁊ tartaro impleat. ⁊ super ponatur stuppa in forti aceto infusa ⁊ pecia fascietur. ⁊ sic vsq3 ad diē tertiū dimittatur Deinde bis in die cū aceto abluat ⁊ super aspergat de puluere galle vel mirti aut lentisci. quia carnes ꝯsolidāt ⁊ humores constringunt. abluto semp vulnere prius cum aceto. ⁊ talis curatio fiat vsq3 ad carnium consolidationē ⁊ vngule renationē. ⁊ semp caueat pes lesus a sordib⁹ et ab aqua. Ad idē aliud vnguentū vtendū post appositionem salis ⁊ tartari cōsolidatiuū carniu3 et ꝓhibens fluxum humoꝝ. Accipiat puluis olibani masticis ⁊ picis grece ⁊ aliquantulum sanguinis draconis. ⁊ misceant cū cera noua liquefacta. ⁊ tantūdem de sepo arietis ⁊ buliant simul vt fiat vnguentū. quo aliquantulu3 calido vtat in cura predicta. Et nota ꝙ multe sunt infirmitates in q̄b⁹ oportet vngulas dissolari. in quib⁹ omnibus est p̄dicta cura vtendū. Itē ad humectandū singulas vngulas vt leuius preparentur Accipiat malua. paritaria. furfur ⁊ sepum. ⁊ oīa simul buliāt ⁊ agitent ꝯtinue ac de dicta decoctione sufficiēter calida vngule cū pecia inuoluant

¶ De mutatione vngularu3 et cura eius

Sepe accidit q' desidia mariscbalci humores ꝯcursi ad pedes equi ⁊ diu inclusi intātum intus vngulā antiquant ꝙ vngulā a tuello intrinseco separāt exeundi viā querentes. Accidit etiā aliqñ ꝙ vngula penit⁹ ⁊ subito separat a tuello ⁊ cadit ꝓpter furorem multoꝝ humorū ad vngulā discursorum ⁊ quandoq3 paulatim vngula se diuidit a tuello ⁊ nascitur noua sequens vngulam separantē. quod accidit ꝓpter paucitatem humorū cui sic subueniatur.

¶ Cura ¶ Statim cū rosuecta circūcirca vetus vngula incidatur aliquantulu3 vbi iungitur cū nouella ita ꝙ vetus vngula dura nouā non premat nec in aliquo ledat. Deinde accipiātur due ꝑtes sepi arietis ⁊ tertia cere. buliantq3 simul agitando et addendo aliquantulū olei donec fiat vnguentum de quo aliquantū calido bis in die noua vngula inungatur. Et nota ꝙ h vnguentū valet ad renationem ⁊ augmentationē omniū vngularum. sed caueatur a sordibus et ab aqua. Vngula vero que subito diuidit a tuello ⁊ cadit incurabilis creditur. Sed talis cura probetur. Accipiatur pix greca. olibanum. mastix. bolum. sanguis draconis. et galbanū equali mensura. et puluerisata subtiliter cum duabus partibus sepi arietis ⁊ tertia cere agitādo coquantur. Deinde pann⁹ lineus fortis ī fundatur in eis. et de tali panno fiat capellum seu subtellaris ad modū tuelli in quo tuellus ponatur. et bis in die capello extracto abluatur tuellus aceto fortissimo tepefacto et iterum in capello mittat. Et est valde cauendū ne tuellus ab aliquo duro tangatur. Et quandoq3 equus propter vngule amissionē recte stare nō potest. et tunc fiet eidē stratum de longis paleis super quo pro velle quiescat. Et quia graue ac tediosum esset equo semp iacere. accipiat fortis pecia panni vel fortificetur cum cingulis ⁊ in capitibus optime ligata cum funibus a medietate corpis vsq3 ad pectus sub eo ponatur. et funes ligentur ad trabes taliter ꝙ equus sustineat ab eis ⁊ intantū eleuetur. ꝙ equus cū pedibus tangat terrā. Et nota ꝙ hoc artificio potest iuuari equ⁹ quotiēs ꝓpter aliquod impedimentū rectus stare non potest

¶ De diuersis inclauaturis et earum cura

Ut quedam ſpecies inclauature ledens fundit tuellum intrinſecū. Fit ꝛ alia que trāſit int tuellū ꝛ vngulam tuellū intrinſecum min⁹ ledens. Fit etiā tertia non ledēs tuellum in aliquo. ſed viuū vngule attigit ꝛ ledit. Prima ſpecies ſatis periculoſa eſt pedi. quia tuellū ledit qui eſt quedā teneritas oſſis ad modū vngule facta. vngulam nutriēs ꝛ radices vngule in ſe tenens

Cura Si tuellus fuerit fundit⁹ nimis leſus ſubuenit ei ſalubriter cū vngule deſolatione. Si vō fuerit parum leſus diſcooperiatur cū ferreo inſtrumēto ſola vngula circa vuln⁹. et intantū circa leſionem de vngula fundit⁹ incidat q̄ leſio attingatur. ꝛ diſcooperiat decenter. qua diſcooperta ſubtilietur vngula ſola circa leſionē. intantum q̄ ſpaciū cōueniens ſit inter leſionem ꝛ vngulā ita q̄ ipſa nō p̄mat nec adbereat leſioni quo facto vulnus cū ſtuppa ꝛ oui albumine impleat. Deinde curetur vulnus cū ſale minuto ꝛ aceto forti ꝛ puluere galle vel mirri vel lentiſci vt dictū eſt in capitulo p̄cedenti. Si vero clauellus inter vngulam ꝛ tuellū trāſierit min⁹ piculoſus exiſtit quia tuell⁹ nō ledit niſi ex latere. Sic aūt curat inclauatura p̄us vſq; ad viuū fūditus detegat incidendo p longū vngulaz. et ampliādo circa vuln⁹ decēter. ꝛ circū inciatur vngula leſioni ꝓpinqua vt vulnus nō cobereat vllo modo. Inclauatura aūt diſcoopta vuln⁹ abluat cū forti aceto ꝛ impleatur de ſale minuto ꝛ coopiat cū ſtuppa in aceto poſita ꝛ cū pecia faſciet. ꝛ curet leſionibus in die vt ſupra narrau. Si autē ſit tertia ſpēs que nō ledit tuellū. ſed viuū vngule tangit ꝛ ledit. fiat idē oīno vt in ſecunda ſpecie dixi. adiungit tñ ei q̄ diſcooperta p̄us inclauatura decēter. exteri⁹ vngule incidant vſq; ad leſionē clauelli vt nihil turpitudinis vel alteri⁹ rei poſſit intra leſionē aliquo modo retineri Et nota q̄ omēs alie inclauature que nō tangūt neq; ledunt tuellum intrinſecuz poſſunt leuiter curari. attentis p̄us leſionib⁹ put debet hoc modo. Sepū vel cera vel oleuz vel aliud vnctuoſum calidū cū ſale vel tartaro tritus fortiter mittat in vulnus. Itē valet fuligo cuz oleo agitata. Itē valet ad idē albumē oui cū aceto et oleo agitatuz. Et nota q̄ ad omnes leſiones pedū ꝛ vngulaz que accidunt occaſione clauelli vel ligni vel alteri⁹ rei intrantis in viuū vngule anteq; vngula vel pes tangat vt inclauatura inquirat vt ꝙuenit fiant pultes de furfure ſepo et maluis. que omnia buliāt cū aceto vſq; ad ſpiſſitudinē et calida quantū pati poterit in quadā pecia poſita. ſuppedez leſum ligent. et ſic a ſero vſq; mane vel ecōuerſo dimittant. nam hec dolorē mitigāt ꝛ poros vngule temperant ꝛ humectāt vt faciliꝰ vngula incidat. ſempq; ab equitatu aq̄ et ſordib⁹ caueat. Accidit etiā q̄ aliq̄n imperitia medicātis inclauatura nō bene attingitur nec curat. Vñ cōtingit q̄ putredo leſionis incluſa intra vngulā facit ſibi viam inter carnē ꝛ vngulam vt exteri⁹ egrediat rumpēs carnem ſup̄ pedē. ibiq; efficit quoddaz vuln⁹ emittens putredinē. qđ vulnus curari debet vt ſupra eodē capitulo dixi. Inclauatura tñ iteruz requirat et attingat vſq; ad viuum. Deinde curetur vt in alijs inclauaturis p̄dixi.

De morbo qui dicitur ficus et cura eius

Accidit quandoq; q̄ pes ledit ſubt⁹ vngulā in medio ſole ex ferro vel alia re dura ītrāte vſq; ad tuellū ex q̄ tuell⁹ ledit. ex q̄ leſione cū vngula nō incidit circūq; vt dz naſci a tuello quedā carnis ſuperfluitas q̄ ſuperat ſole ſuperficiē ad modū fic⁹. ꝛ iō ficus vulgariter noiat Cura Primo de vngula q̄ circa vuln⁹ eſt incidat fundit⁹ intantū q̄ fiat ꝙuenies ſpaciū inter ſolā pedis ꝛ ficuz. poſtea vſq; ad ſole ſuperficiē incidat ficus ꝛ extracto ſanguine ſpongia marina ſuper ficū ligetur vt ipſa ficus ad tuellū fundit⁹ corrodatur. ꝛ ſpongia non moueatur inde

donec remanens ficus fuerit in totū corro sus. Postea vero curet lesio vt dictum est in alijs lesionib⁹ peduz. In defectu tamen spongie multū valet puluis affodillorum vel alteri⁹ rei corrosiue p̄dicto resalgari ex cepto qd̄ immoderate violentū existit. Et ē cauendū ne ibi coctura omnino fiat. nam tuellus ꝓpter teneritatē suaz posset taliter ledi q̄ vngula diuideret ab ipso

¶ De generalibus signis egritudinis equorum

Qu⁹ claudicans de pede anteriori si non p̄mit terram nisi cū puncta pedis in vngula patitur. Equus claudicās si non plicat pasturalia vel iuncturas circa iuncturas est lesio. Si equus claudicās anterius ī reuolutione a dextris vel sinistris fit claudicantior in spatulis dolor existit. Si equus posterius claudicās in sua reuolutione fit claudicātior in ancha est passio. Si equus portans dorsum depssum versus terraz faciat in egressu passus minutos et crebros pectoris lesione grauat. Si equus anterius claudicans cū quiescit ponit pedē claudicantem ante aliū nihil sustinens sup ipsum in crure vel spalla patitur. Si equus claudicās posteri⁹ non sustinet se nisi ī pūcta pedis posterioris ⁊ in motu suo iuncturam nō plicet. vere in iunctura est lesio Si equus habēs dolores intra corp⁹ habz cōtinue aures ⁊ nares frigidas ⁊ oculos concauos semiuiuus esse censet. Si equ⁹ hn̄s antiquor flatū nariū emittat frigidū et habeat oculos cōtinue lacrimātes q̄si mortuus iudicat. Equ⁹ habēs infirmitatē cymoire vel vermis volatiui in capite emittens ꝑ nares humores cōtinue velut aquā pinguem ⁊ frigidā vix euadet. Si equ⁹ habēs infirmitatē aragaiaci emittat intantuz per anū stercora liquefacta q̄ nihil fimi in eius ventre remaneat ⁊ ꝑ effusionē nō cesset infirmitas in ꝓximo morietur. Si equ⁹ habēs egritudinē vuulaꝝ subito ⁊ vniuersalit̄ redigitur in sudorem ⁊ omnia eius membra tremunt non videt euadere posse Si equ⁹ habens egritudinē frigiditatis caput inflatum habens ⁊ oculos iumidos ⁊ caput defert valde deorsum pendēs ⁊ extremitates auricularū pendentes ⁊ frigidas ⁊ nares similiter frigidas: vix aut nunq̄m euadet. Si equus patiens morbuz stranguiliōis cum difficultate ac sonitu nariū ⁊ gutturis spūm emittit ⁊ totuz guttur inflatū habet difficilime liberat

¶ De mulis

Si quem mulorū gen⁹ creare delectat. equā magni corpis. solidis ossib⁹ ⁊ forma egregia debet eligere in qua non velocitatem sz robur exquirat. Eius etas quadrima vsqz in decēnem existat. Ex equo et asina vl asino ⁊ equa creantur muli. sed generosi⁹ nullum est huiusmodi animal q̄z qd̄ ex asino et equa generatur. Admissarius ergo asinus sit huiusmodi. Corpore amplo. solido musculoso. strictis et fortibus membris. nigri vel murini coloris aut rubei. qui tamē discolores pilos in palpebris aut auribus gerit variabit sobolis plerumqz colorem. Minor triennio. maior decēnio nō debet admitti. Si asinus visam equam fastidit ostensam prius asinam donec voluptas solicitetur postea subducimus. ⁊ tūc equā incitata libido non spernet. et raptus illecebris sui generis in permixtione consentiet alieni. Etas muli cognosci dicitur vt equorum. Si nascantur et morentur in montibus. durissimis vngulis fiunt. Si vero in palustribus aut vliginosis nati sunt vngulas habent molles. Et ideo tales cum anniculi sunt debent a matre repelli ⁊ ꝑ montes asperos pasci vt eorū vngule durescāt. ⁊ ne itineris laborem in etate tenera solidati contemnant. Mensibus duodecim vt equi morantur in ventre matris. Accidūt mulis egritudines alique sicut equis. que cognosci ⁊ curari possunt vt satis plene dictum est supra in tractatu equoꝝ

¶ De asino

Binorum genus

Qui facere vult bonū. primū vidē dum vt mares femina sqz bona etate sumat. firmas omnib⁹ ptibus. corpe āplo. semie bono ex bis locis vñ optimi ex eunt. Horum genera sunt duo. vnū feruz quos vocant onagros In frigia z licaonia vbi sunt greges multi feri. Alterū māsue tum vt sunt in italia omnes. Ad seminatō nem onager idoneus qui e fero fit man z suetus facile. z e mansueto ferus nunqm. Qui similes parentū nascunt eligendi sūt z masculus z femina. Cōmode pascuntur farre z furfurib⁹ ordeaceis. Admittunt añ solsticiū estiuū vt in eodē tpe alterius anni pariant. duodecimo eni mēse cōceptum semen reddūt. Pregnātes ope alleuiāde sunt. Venter eni ex labore deteriorē reddit nationē. Mares vo labore alleuiāde non sunt eo q remissione laboris deteriores fi unt. In pastu eadē fere seruanda sunt que in equis. Post partū ante annū pulli nō sūt remouēdi a matre. primo anno noctu bus patiant esse cuz eis. z leuiter capistro alia ve qua re habeant vincti. Tertō anno domari incipiunt. et instrui ad eas res ad quas quis eos vult habere in vsu. nā aliq eos nō eligunt nisi ad hoc vt onera portēt. alij vt molas ducāt. nōnulli ad vehendum eos disponunt z plerisq ad arādum vbi le uis est terra. Accidunt eis alique egritudi nes que cognosci z curari possunt vt i eqs curantur

¶ De grege boum quales debent esse vacce et tauri

In bubulo genere

gradus boz quattuor dicunt esse Primi vitulox secūdi iuuencox. tertij boū nouellox. quarti vetulorū. Qui gregē armentox emere vult obseruare de bet primū vt sint vacce ad fructū ferendos etatis port integre qz impfecte bñ cōposi te vt omnia mēbra sint grossa et inuicem si bi respondeāt altissima forma corpis lōgi. vteri capacis z longi. lata frōte. oculis nigris z grādib⁹. pulcris cornib⁹ z pcipue nigris pilosis auribus. cōpressis malis. palearijs maximis. aptis naribus. ceruicib⁹ grossis ac lōgis a collo. latis humeris. crurib⁹ nigris z puis. Cauda pfusa ad calces inferiox pte frequētib⁹. pilis subcrispis. rectis genibus vngulis breuib⁹ z paribus. corio ad tactuz nō aspero neqz duro sed grosso potissimuz nigro. deinde rubeo. tertio geluo. qrto albo Mollissim⁹ eni hic est. pm⁹ durissimus. ce teri medij. Etatis maxime trime q vsqz ad decennū fetus ex bis pcedit vtiliox. Tauri cognoscunt bis lignis vt sint alti atqz ingē tibus mēbris. etatis medie. z magis q iuuē tute minox est qz qui declinat in senū. Torua facie. pulcris cornib⁹. Torosa vasta qz cer uice. vētreqz substricto. Et q ex bis nati sūt rōdent ad parentū spēm. Et qb⁹ regionib⁹ nati sunt refert. meliores eni in vna. deteri ores in alia vt experientia docet

¶ Qualiē vacce et tauri teneri debēt

In armentis hie

b me maritima. estate opaca z frigi da parem⁹. mōtana maxie. q me lius fruticis z internascēte herba saturant qzuis circa fluuios recte ppter amena lo ca pascant. feture tñ aqs tepidioribus adiu uant. vñ vtili⁹ habent vbi pluuialis aq te pētes formas lacunas. vt ait Palladius. Stabula vtilia sūt saxo aut glareis aut are na vl lapidib⁹ strata. deuexa aliqten⁹ vt ela bi possit humox. pti meridici aduersa. ppe flat⁹ glaciales qbus aliqs obsistere dz obie ctus. Cauere oporz ne aut angusti⁹ stent aut feriāt aut pcurrant. Et q eas estate ta bani pcitare solēt. z bestiole qdā minute sb cauda ne pcitēt includāt septis. bis sbsterni oportz frōdes. l stramē aliud ve qd in cubi lia q molli⁹ reqescāt Estate ad aqm bis ap plicāde in die sūt. i byeme sel. Cum parere ceperint. quod fieri solet de mense aprilis. iuxta stabula pabulum seruari oporteat integrum. quod regredientes degustare

possint vt sufficere possint tributo laboris et lactis. fastidiose enī ꝓpter partum fiunt. Et prouidendū quo recipiāt se ne frigidus locus sit. algor enī et fames eas marcescere cogit. ⁊ nocte lactātes cum matrib⁹ non cubent. obterunt enim. ad eas mane adigi oportet ⁊ cum redierint e pastu. Custos diligens debet vetulis ⁊ sterilib⁹ amotis nouellas subinde cōducere. et steriles aratro ⁊ laboribus deputare. Si q̄ amiserunt vitulos eis supponere oportz eos q̄bus nō satis p̄bent matres

¶ Qualiter tauri debent admitti

Propter feturam hoc seruari debere oportet. vt ait Uarro. Ante admissurā per vnū mensem cibo ⁊ potu se non impleant quia estimātur facilius macre cōcipere. Cōtra tauri duob⁹ mensib⁹ ante admissurā herba palea ⁊ feno debēt fieri pleniores ⁊ securi a feminis. Deinde in gregē redigi mēse maij circa finē. vel toto iunio ⁊ in initio iulij ꝑm palladiū. vt que tunc concipiūt temperatissimo tempe anni pariāt. Uacce enī decē mensib⁹ sunt p̄gnantes. Ante bimaz etatē eis taur⁹ nō debz admitti vt trime pariant. ⁊ melius si admittant in trima etate. vt quadrime pariāt. Asserūt greci si mares creare volueris sinistꝝ tauri in coitu ligandum testiculū. si feminas dextrū eo q̄ semē dextri generet masculū. sinistri feminam. Tauri diu ante admissurā sunt abstinēdi. vt cū tp̄s erit admittēdi acri⁹ in causas feruoris incumbant. Sexaginta vaccis duo tauri sufficiūt ꝑm Uarronē. Sed Palladius ait q̄ xv. vacce sufficiūt vni tauro. Si abundātia pabuli ē in regione q̄ pascimus potest annis oīb⁹ in feturā vacca submitti. Si deest sunt alternis annis onerande. maxime si alicui operi ꝯsueuerint seruire.

¶ Qualiter vituli debent teneri ⁊ quando castrari et domari possūt et qualiter

Cum creuerint vituli leuande sunt matres pabulo viridi obijciendo in p̄sepijs. Itē bis vt fere in omnibus stabulis lapides substernēdi sunt. vel quid aliud ne vngule putrescāt. ab equinoctio autumnali vna pascunt cū matribus. Castrari nō debent ante bienniū quia difficulter si ante feceris se recipiūt. qui autez postea castrātur duri ⁊ inutiles fiunt. Castrantur autez ꝑm Palladiū sic. Alligato enī vitulo ac deiecto testiculi eius scissa pelle claudūtur ignitis securib⁹ aut dolabris vel quod est melius formato ad hoc ferramento. vt gladij similitudinē teneat. Ita eī circa ipsam regulā ferri acies imprimitur. vnoqz ictu moraz doloris beneficio celeritatis assumit. ⁊ vstis venis ac pellib⁹ a sanguinis fluxu cicatrix q̄dammodo cuz ipso vulnere nata defenditur. vulnera vero castratoꝝ cinere sarmēti ⁊ spuma liniant argenti. A potu castrat⁹ abstineat ⁊ cibis pascatur exiguis. ⁊ sequēte triduo ei p̄beātur arboꝝ tenues ⁊ tenere sūmitates ⁊ fruteta mollia ⁊ herbe viridis coma. Pice etiā liq̄da mixto cinere sunt ⁊ oleo modico vulnera diligēter vngenda. q̄d verū puto cum sine ferro ignito castrant. sed si cuz ferro acuto ignito castrent nō est necessaria presens cura. Semestrib⁹ vitulis dentur furfures triticei ⁊ farina ordei et tenera herba. et vt bibant mane ⁊ vespere curet. Circa finem martij vel aprilis initiū domandi sunt boues trimi. nā post quinquenniuz domari non possunt etatis duricia repugnāte. Capite ergo statim domentur. Qui quidem prius cum teneri sunt frequenti manus attrectatione mansuescant. sed stabulū noui boues largiorib⁹ spacijs habere debebunt Ad stabula ducantur. quorum si nimia fuerit asperitas vno die ac nocte vinculis et ieiunijs mitigentur. Tunc appellationib⁹ blandis ⁊ illecebris oblatorum. non a latere neqz a tergo sed a fonte accedens bubulcus admulceat nares et terga ꝑtractet. sic tamen ne aliquē calce vel cornu percutiat. quod vicium si in primordijs affectauerit obtinebit. Aliqui eos inter se coniungunt

et docent eos onera leuiora portare et qd̄ vtile est si arationi parātur subacto prius solo exercendi sunt aut arena. Quos ad vecturam paras fac primum inania ducere plaustra. Et si possis p vicum aut oppiduz vbi sit strepit⁹ ducas. Et quē feceris dextr̄ fac etiā sinistrū ⁊ sic laboranti requies erit Ubi terra leuis est nō fortibus bobus sed vaccis ⁊ asinis vti potes ⁊ in leui plaustro similiter ⁊ ad molā olei facile vt nouus labor adhuc tenera colla non quasset. Expeditior autē domandi ratio est si asperū bouem mansueto ⁊ valido boui iungas. quo ostendente facile ad omnia coget̄ officia. Si post domiturā decumbet in sulco nō afficiatur igne vel verbere sed potius cum decumbit. pedes eius ita ligent̄ vincul' vt non possit pgredi aut stare vl' pascere quo facto siti ⁊ fame laxatus carebit h̄ vicio

De bobus quales debēt emi et qualiter teneri et de cognitione bonitatis ipsor̄ et etatis

In bob⁹ emendis hec signa spectent̄ vt sint nouelli quadratis ⁊ grandibus membris. solidi corpis musculis vbiq3 surgentibus magnis aurib⁹. lata fronte ⁊ crispa. labris oculisq3 nigrantibus. Cornibus robustis ac sine curuature prauitate lineatis. patul' naribus ⁊ simis. Ceruice torosa atq3 compacta. palearibus largis ⁊ circa genua fluentibus pectore grandi. armis vastis. ventre non puo. porrectis lateribus. latis lumbis. dorso recto ⁊ plano. cruribus solidis ⁊ neruosis. ⁊ breuib⁹ vngulis. magnis caudis. longis ⁊ setosis. pilo totius corpis denso ⁊ breui. rubei maxīe coloris ⁊ fusci. Melius autē boues de vicinis locis cōparabimus qui nulla soli aut aeris varietate terrentur. vel si hoc deest de locis similib⁹ ad similia transferem⁹. Illud est ante omnia curandū vt virib⁹ ad trahendū comparēt̄ equales. ne valentioris robur alteri procuret exitium. In morib⁹ autē hec cōsideranda sunt. sint arguti. mansueti. hortamenta timentes clamoris ⁊ verberū cibum appetentes. Sed si regionis ratio patitur null⁹ cibus est melior q̄3 viride pabulum. vbi vero deest. eo ordīe ministret̄ quo pabuli copia ⁊ laborum coget accessio. Tenēdi sunt boues in talibus stabulis vt de vaccis dictum est supra. videlicet stratis ⁊ bene clausis vt pedes ⁊ vngule conseruētur illese. ac ipsi defendi possint a genzalis musculis et tabanis. Etas ipsor̄ cognoscitur quia mutant dentes anteriores post annum cōpletum ante decē vel octo menses. Deinde p⁹ sex menses successiue mutāt proximos donec in tribus annis mutauerint omnes. et tunc in bono statu existunt omnes in quo perseuerant vsq3 ad decē vel duodeciz annos. ⁊ cū sunt in statu dētes habēt pulcros equales ⁊ lōgos ⁊ cū senescūt minorant̄ denigrant̄ ⁊ corrodunt̄.

De infirmitatibus bouz et cura ipsorum

Sciendum est q⁹ egritudines multe accidunt bobus quarū vna est q̄ in capitib⁹ eorū multiplicatur reuma que vulgariter dicit̄ gutta roiba ⁊ fit ex supflua comestione ⁊ potu ⁊ ppre nimis humidar̄ herbar̄. ⁊ ex nimia requie ⁊ aeris humiditate supflua. Et cognoscit̄ quia inflant̄ ipsorū vultus ⁊ oculi. ex qua bos morit̄ si non curet̄. Sed curat̄ quia statim fleubotomandus est bos infirmus de vena que ē sub lingua scilicz q̄ due quasi coctie seu glandule que sunt ibi signētur in pluribus locis cū puncta cultelli bñ incidētis ita q̄ mult⁹ egrediatur sanguis. et cū thure fiat fumigiuz ad nares eius. Item accidunt eis febres ex immoderato labore aut calore. Et morboruz cause vt ait Uarro in bobus he fere sunt q̄ laborent propter estus aut propter frigora. aut propter nimium laborem. vel econtra propter nullam exercitationem. aut si cum exercueris statim sine interuallo cibū aut potum dederis. Et cognoscūtur cuz febriunt. quia sunt calidi tactu. et maxime

in lingua ⁊ auribus ⁊ anhelitus ipsorū est spissus et calidus. Quibus subueniri debet cū regimine frigido. s. q̄ a labore omnino cessent ⁊ in loco frigido teneātur d̄ frondibus salicum ⁊ vitis cooperti. Et comedant frondes salicū ⁊ frigidas herbas ⁊ ordeum coctū infrigidatū ⁊ farinā eius. Et bibant aquā in qua bulierint frondes salicis ⁊ frigidarū herbarum ⁊ ordeuz infrigidatum. Et si videbūtur nimis repleti de ipsorum sanguine minuat̄. Item bibāt aq̄m malorū acriū ⁊ prunoꝝ ⁊ ipsa mala ⁊ pruna edant. vel s̄m Varronē curat̄ hic morbus q̄ ꝑfunditur aqua ⁊ ꝑungit̄ oleo ⁊ vino tepefacto ⁊ sustinētur cibo et inijcit̄ aliquid ne frigus cedat. Sitienti aqua frigida datur si hoc non ꝓficit demitur sanguis maxime ex capite. Item opilatur ⁊ ingrossatur splen ipsoꝝ. de quo non liberant̄ sed diu sic infirmi existunt. Et cognoscunt̄. q̄a bulsiunt siue tussiunt ⁊ maxime cū trotare cogūtur. Item inflātur boues ex ꝯstipatione vel ventositate in ipsoꝝ ventrib⁹ generata. Et cognoscūtur quia si manu vel digito sup̄ fontanellis que sunt iuxta posteriores anchas ꝑcutiunt̄ sonat vt timpanum ⁊ visu inflati apparent ⁊ dolore torquentur ⁊ quādoq̄z in terrā se prosternūt ⁊ libenter iacent. Curant̄ autē clisteri vel cannulo. de quibus dictū est supra cū tractabat̄ de doloribus equoꝝ. vel cū manu pueri oleo vncta extrahant̄ feces. vel incidat̄ vena caude cum acuto cultello ꝑ quattuor digitos lōge ab ano desubtus. Itē ledunt̄ in collo ex nimia oppressione indecentis iugi. et maxime cū pluuie ceciderint sup̄ collū. Et q̄nq̄z fit ibi ruptura ꝓpter humores ibi concursos. que curatur cuz medicinis cōsolidatiuis carniū ⁊ generatiuis cutis scriptis ī curis egritudinū equoꝝ in pluribus locis. et etiā cū alijs quib⁹ mariscalci boum vtunt̄. et p̄cipue cum vnctione grippe. Itē ledūtur a spinis vel alijs rebus acutis ⁊ duris ītrātibus in pedes ipsoruz vel alibi casualiter. ex q̄bus claudicare coguntur. Et curātur si extrahatur quod intrauit in pedē vel aliam partē cū radicibus arundinis tritis. vl̄ cum radicib⁹ diptani superpositis ⁊ pecia fasciatis. Vel cū alijs medicinis de lesione spine scriptis in tractatu equoꝝ ⁊ curātur vt dictū est ibi. Item accidūt eis multe alie egritudines occulte ⁊ alique manifeste. et laxitudines que ꝓueniunt ex nimio labore atq̄z calore. Que cognoscunt̄ ex eo q̄ nō comedunt. vel solitū modū comedēdi mutāt ⁊ libenter iacent. ⁊ ex calore linguam extrahunt ⁊ multe alie mutationes possunt ī eis videri ab his qui eos sanos et incolumes cognouerunt. Boues aūt sani et fortes et agiles cognoscūtur quia facile se mouent cum tangūtur vel pungunt̄. Et habēt mēbra grossa ⁊ auriculas eleuatas. Pulcri autem ⁊ fortes generaliter cognoscunt̄ si omnia membra grossa sunt ⁊ sibi inuicē bn̄ respondent. Possunt etiā alie infirmitates accidere bobus quas cognoscere possunt et curare nouerunt optimi mariscalci boū qui multis annis in talibus sunt experti. Ego autem ea que vere scire potui fideliter scripsi.

¶ De diuersitate seu varietate boum et vaccarum. et de omni vtilitate ipsorum

Ex genere boum aliqui sunt nigri magni fortes ⁊ quasi indomiti qui bubuli vocantur. non bene abiles ad plaustra et aratra sed in trahēdis per terraz magnis ponderibus exercent̄. ligati artificialiter quibusdam cathenis libēter morant̄ in aquis. Eorum coria nō sunt adeo bona vt aliorū boum licet sint valde grossa. Et eorum carnes nimis melancolice sunt. et ideo nō multuz bone neq̄z boni saporis. et licet crude satis sint pulcre tamen cocte turpes efficiuntur Item alij sunt boues quib⁹ cōmuniter vtimur quoꝝ quidā sunt maiores q̄ ꝓprie locis planis cōueniunt. Quidaz minores q̄ magis ꝓprie exercent̄ in montibus. Et quidam sunt ī magnitudine ac paruitate medij qui vtrisq̄z cōueniunt locis. Amplius

quidam ſunt minores quoꝝ carnes tpate ſunt cōplexionis. ⁊ ideo bonū nutrimentū humano pſtant corpi. et in eo robur ⁊ ſanitatem ꝓſeruant. Alij ſunt etatis pfecte qui ppie propter eoꝝ vires ſunt laboribus deputandi. Eoꝝ corna p ſoleis calciamentoꝝ ſunt optima. Et eoꝝ carnes ſunt mediocriter melancolice nō multū cōuenientes niſi habentib⁹ ſtomachū fortē ⁊ calidū. et bis qui grauib⁹ laboribus exercent. Sūt ⁊ alij ſenes qui ad labores ſunt pigri ⁊ min⁹ vtiles q̄ ꝓdicti. Eoꝝ carnes nimis melancolice ⁊ indigeſtibiles iudicant. ſed eoꝝ corna bona ſunt ⁊ precipue ſi ſint groſſa. Cornua boum ſunt pectinib⁹ apta. oſſa taxillis ⁊ puorum cultelloꝝ manubrijs. Et eoꝝ ſim⁹ ſtercorādis agris ⁊ arboribus ac vineis. ⁊ imbuendis granarijs. ⁊ quibuſdā alijs vaſis ⁊ caniſtris. Itē vaccaꝝ quedā ſunt magne vel medie que ab hominibus tenētur ꝓpter vtilitatē generandoꝝ ⁊ nutriendoꝝ vitulorū ⁊ boū. qui plauſtris ⁊ aratris humano generi neceſſarijs deputant. quarū carnes ⁊ corna ſunt ſimilia maſculinis. ſed earum lac licet ad eſum ⁊ caſeū ſit bonum non tamē eis tollendū ſed p nutrimēto vitulorum quoꝝ vita vires ⁊ augmentū optatur matrib⁹ dimittendū. Alie vero vacce ſunt pue que ſolū ꝓpter lac ⁊ caſeum retinētur. Et ideo poſt partū q̄ndecim dieb⁹ elapſis occidendi ſunt vituli ⁊ eſui boīum deputādi. Quoꝝ carnes tpate ac digeſtibiles valde ſunt ⁊ optime bis q̄ in quiete morantur. Lac vo ⁊ caſe⁹ ſatis humano eſui competūt. licet nō adeo pfecta vt ouina exiſtunt. Eligende autē ſunt tales vacce que non nimis parue ſunt. et vbera magna habent.

De ouibus quales emi et eligi debent et de cognitione ſanitatis et infirmitatis ipſaꝝ

Oves bone cognoſcunt ab etate. ſi neq; vetule ſunt neq; mere agne. nā altere nondū. altere iam non poſſunt dare fructū. ſed ea melioꝛ etas eſt quā ſequit ſpes q̄ꝫ ea quā ſequit moꝛs. Itē cognoſcunt a forma. nā ouem eſſe oportet corpe amplo. que lana multa copioſa ſit ⁊ molli. villis altis ⁊ dēſis toto coꝛpore. maxime circa ceruicē ⁊ collum. Ventrem quoq; vt habeat pilosum eſſe oportꝫ Cruribus humilib⁹. caudis plixis i italia ſed in ſyria breuib⁹. Itē cognoſcunt ex pgenie ſi agnos ſolent pcreare formoſos. Sanitas ⁊ infirmitas eaꝝ cognoſcatur. nam ſi aperiātur eaꝝ oculi ⁊ vene ſunt rubicūde ac ſubtiles ſunt ſane. Si vero albe vl rubicunde ⁊ groſſe ſunt infirme. Itē ſi capte in pelle colli et ante tracte vix trahi poſſunt ſane ſunt. ſi facile ſunt infirme. Itez ſi manu capiūtur in ſcbima ppe anchas ⁊ ſtringūt nec flectūtur ſunt ſane ⁊ fortes. ſi vero flectuntur ſunt infirme Itē ſi audacter vadūt p viam ſunt ſane. ſi vo moleſte capite inclinato ſunt egre

Qualiter teneri debent et paſci et in quibus locis

De paſtiōe primū

Opuidendū eſt vt p totū annum recte paſcātur intus ⁊ foris. In ſtabulo idoneo ſint non ventoſo. qđ magis ad orientē q̄ꝫ ad meridiē ſpectet. Ubi ſtent ſolum oportet eſſe virgultis aut paleis vel alijs ſtraminib⁹ ſtratū atq; pculiū vt mūdari ac purū fieri ab humiditate vine facile poſſit. Non enī ſolū ea vligo lanas corrūpit ouiuꝫ. ſed etiā vngulas ſcabras fieri cogit. Cū aliquot dies ſteterit ſubijcere oportet alia virgulta vel paleas. quo reqeſcant mollius puriores pulcrioreſq; ſint. libentius enī ita paſcunt. Faciendus quoq; infirmis ⁊ bis que agnos paruos habēt ſepta ſecreta ab alijs q̄ eas ſecludere poſſis. Hec aūt magis in villaticis gregib⁹ ſunt ſeruāda. Nā in bis que paſcuntur in ſalub⁹ cuſtodes ſecū portant crates aut retbia q̄b⁹ cortes in ſolitudine faciant ceteraq; vtenſilia. Longe enī ⁊ late ac varie in diuerſis locis paſci ſolēt. Paſcua ouili generi vtilia ſunt que vel i nouali⁹ vl pratis ſiccioꝛib⁹

excitantur. Palustria vero noxia sunt. silvestria damnosa lanatis. Salis vero crebra conspersio vel pascuis mixta vl' cannalibus frequēter oblata debet pecoris leuare fastidiū. Nam ꝑ hyemē si penuria est feni vel palee. vicia vel facilior vict⁹ vlmi aut fraxini seruatis frondib⁹ ꝓbeatur. Estiuis autē mensib⁹ pascant' sub lucis initio cuz graminis teneri suauitatez roris mixtura cōmendat. Quarta hora calescente potus puri fluminis prebeat' vel putei vl' fontis. Medios solis ardores aut vallis aut arbor vmbrosa declinet. Deinde cum ardor infringit' ⁊ solū primo vmbra vespertini roris humescit gregē reuocemus ad pascua. Prouidendūqz est in hoc genere vt pabuli vbertate saturent' ⁊ longe pascant' a sentibus. que ⁊ lanā minuūt et corpus icidūt Sed canicularib⁹ et estiuis diebus ita pascende sunt oues. vt capita gregis auertantur semꝑ a solis obiectu. Hyeme autem vl' vere nisi solutis gelicidijs ad pascua ꝓdire non debēt. Nā pruinosa herba huic generi morbos creat et tantū semel aquare sufficiet. Cū messes sunt facte teneātur i stipulis. quod est vtile duabus ex causis. Nam ⁊ caduca spica saturant'. ⁊ obtritis stramētis ⁊ stercoratione faciunt in annū sequentem segetes meliores. Per totā estatē surgente aurora festināter mulgeant' ne solitū pastum ꝑdant. Et cū dies incaluerit ducātur vt calor solis aut ventus vrens nō possit eis nocere. In vespere autē tādiu foris sint ꝙ recuperent pastū quē ꝑdiderunt in die. Et cū redierint ꝓspiciant' ne sint calide cum in ouilib⁹ includunt'. Si aūt magnus feruor fuerit in ꝓximis teneant' pascuis. ne si longius abierint nō possint recurrere ad vmbracula Nec pastores sināt eas importune aggregari tꝑe caloris. sz sꝑ moderate dispergāt. ⁊ cū adducunt' calide nō mulgeantur. Cū aurora apparuerit mox agniculi ducāt'. vbi tamdiu sint donec ꝑ seipsos ducantur. ⁊ tūc in frigidiorib⁹ ducant' vmbraculis vbi solicite custodiant'. Cum viderit mane telas araneaꝝ oneratas aqua nō ꝑmittant pascere. Si feruor fuerit ⁊ pluuia ceciderit non sinātur iacere sed ad celsiora ducant' vbi tangant' a vento semperqz moueantur. Cauēde autez sunt ab herbis sup quib⁹ venit arena. Et dicit pastor expertus ꝙ de mense aprilis maij iunij ⁊ iulij nō sūt dimittende multū pascere ne impinguent' nimiū. sed de mense septēbris octobris ⁊ nouembris post mediā tertiā sunt tota die dimittende in pascuis vt impinguent' inq̄utum possunt vt melius exire de hyeme possint. Autumno debiles precio quoqz mutentur ne imbecilliores eas hibernū temp⁹ absumat

¶ Quando debent submitti arietibus et qualiter et quanto tempore sint pregnantes et quales debēt esse arietes et quot oues sufficiunt vni.

Mense aprilis prima ē arietū admissura vt agnos iam maturos inueniat tꝑs hibernum. Fit etiā mense iunij. ⁊ etiā si fiat i mense iulij nati ante hyemē cōualescunt. Secūda fit admissura post mediū mēsem octobris vt pariāt circa ꝑncipium veris nascētibus herbis. Aristotiles asserit si masclos creare velis admissure tꝑe sic custodies. et alitū septētrionis eligendū. ⁊ cōtra eū ventum greges pascēdos. Si feminas generari velis austri captādos flat⁹ ⁊ in eum pascua dirigenda. Aliqui duob⁹ mensib⁹ arietes a coitu reuocāt. vt facē libidinis augeat dilatio voluptatis. Quidā coire sine discretione ꝑmittunt vt ei ꝑ totuz annū fetura nō desit. Quādiu admissura fit eadem aqua vti oportet. qz cōmutatio aque et lanam facit variā. ⁊ corrūpit vterū vt ait varro. Cum oēs cōceperint arietes secernēdi sunt quia cū sint molesti obsunt. nec oportet pati minores q̄z bimas salire ꝙ neqz natum ex his idoneuz est. nec nō ipse fiunt deteriores. Quis ꝑgnans est centūquinquaginta diebus. itaqz admissura fieri debz tali tempe ꝙ ꝑtus nascat' circa finē autumni

cum aer est modice temperatus. ⁊ p̄mitus oritur herba imbribus prioribus euocata. Eligendi sunt arietes candidissimi in regionibus illis in q̄bus sunt oues albe. Item mollib⁹ lanis in q̄bus nō solum corporis splendor ꝯsiderādus est sed etiā lingua. q̄ si maculis fuscabit̄ varietatē reddit i sobole. ⁊ si nigra est nigros creat De albo q̄nq̄ nascitur coloris alteri⁹. De fuscis nunq̄m potest alius creari. vt ait Columella. Eligemus aūt arietē altū. ꝓcerum. ventre ꝓmisso ⁊ lanis candidis tecto. Cauda lōgissima ⁊ lata. Tortis cornib⁹ ꝓnis ad rostrū. lana opertis aurib⁹. amplis pectore ⁊ scapulis ⁊ clunibus latis. velleris depressi. fronte lata. magnis testibus. etatis p̄me. q̄ tamē vsq̄ ad octo ānos vtiliter potest inire. Femina debet bima submitti que vsq̄ ad quinquenniū feture necessaria est. āno septimo deficit. Itē ex ꝓgenie anima duertit̄ aries. si agnos ꝓcreat formosos. Centuz ouibus vnus aries sufficere fert̄ et quotcunq̄ sint centenaria tot arietes sufficere ait Varro.

Quādo debent tonderi et qualiter et quando signari

Mense aprilis locis calidis tondeant̄ oues ⁊ serotini fetus signent̄. Tempatis vero mēse maii celebranda tonsura est ⁊ p̄cipue cū sudare incipiūt. quādocūq̄ ab equinoctō verno ad solsticiū. vt ait Varro. Sed tonsas oues hoc modo iuuabis. Succum sumes decocti lupini. feces vini veteris eisq̄ miscebis amurcā. q̄bus in vnū corpus redactis tonsas oues linire curabis. Post triduum si mare vicinū est litori mergant̄ extremo. Si vero alijs locis pascimus aq̄ celesti cum sale paululū decocta sub diuo debebit ouiū tonsor vncta membra diluere. hoc enī modo curatū pecus anno toto nec scabrum fieri dicit̄ ⁊ prolixas lanas creare fertur ⁊ molles. Sed tribus diebus per annū lotas oues oleo ⁊ vino vngere oportebit. Propter serpentes qui plerūq̄ sub p̄sepibus latent cedrum vel galbanum vel mulieris capillos aut ceruina cornua frequenter vramus. Si qua in tonsura plagam acceperit is locus pice liquida liniatur. Quidā in anno bis tondēt vt in hispania ac semestres faciūt tonsuras

De cognitione etatis ouiū

Dentes ouiuz mutantur post vnuz annum ⁊ dimidiū scz duo anteriores. Et postea post sex menses mutātur duo ꝓximi. ⁊ postea mutant ceteros ita q̄ equātur i trib⁹ annis vel quattuor ad plus. Et donec sunt inequales. sunt iuuenes. Quando equales sunt in statu. Quādo discalcātur ⁊ minuuntur ⁊ corrumpunt̄ sunt senes. ⁊ tūc musus earum fit laxus ⁊ grossus. Et stant i bono statu vsq̄ ad octo annos ⁊ quedā vsq̄ ad decē si copiose pascant̄. sed si famē sustinent necessario cito senescūt

Quādo et qualiter debēt mulgeri. et caseus fieri et seruari

Vsq̄ ad festū sancti michaelis bis in die mulgeantur oues ⁊ postea semel. Lac elici potest ne nimis pingues cū arietibus mittantur. ne inoportuno tempe fet⁹ emittāt. Sed post coniunctionē arietū vt pingues fiant custodiātur. per totā estatē festināter mulgeātur surgēte aurora vt hora ꝯgrua ducātur ad pascua. Omnes silentiuz teneant dum mulgeant oues excepto magistro qui tantū oportuna loquat̄. Caseuz coagulamus sincero lacte coagulis agni vel edi. vel pellicula que solet pullor̄ ventrib⁹ adherere. vel agrestis cardui florib⁹ vel lacte ficulneo cui serū debet omne deduci vt et ponderibus vrgeat̄. Ubi ceperit solidari: opaco loco ponat̄ aut frigido. et pressus sb̄ inde adiectis ꝓacquisita soliditate ponderibus. trito ac torrefacto sale debet aspergi ⁊ iam durior vehementius premi potest. Post aliquot dies solidate iā formule statuātur ita ꝑcrates ne inuicez se vnaqueq̄ contingat. Sit autē loco clauso ⁊ a ventis

remoto vt teneritatē ⁊ pinguedinez seruet Vicia casei sunt si aut siccus aut fistulosus est. quod eueniet. si aut parum prematur. aut nimiū sal accipiat aut calore solis vrat In recenti caseo conficiēdo aliqui virides nucleos pineos terunt. atq; sic mixto lacte congelāt. Aliqui ciminū tritū frequenter colatū congelāt. Qualemcūq; etiā saporē velis efficere potes. adiecto quod elegeris condimento seu piperis seu cuiuscunq; pigmenti.

¶ De morbis ouium et curis ipsarum

Nascitur etiam gonsum sub gula ex fluxu humorum a capite descendētiū. Et pforatur ibi pellis. ⁊ inde quasi aqua paulatiz egreditur ⁊ curāt. Itē patiunt grossiciē splenis ⁊ inflātur. et hoc sepius de mense maij ⁊ aplis. ex multitudine sanguinis grossi ⁊ viscosi ex quo sepius subito moriunt. Et cōfert eis vnū steccū duoꝝ digitorū ponere inter nares ⁊ facere ꝙ multus egrediat sanguis ex quo quedā liberant et quedā nihilominus moriūtur. Itē patiunt febres q̄ cognosci ⁊ curari possunt. vt dictū est de febribus in tractatu boum. Possunt etiā eis alie accidere egritudines quas cognoscere et curare nouerūt pastores expertissimi qui totis temporibus suis in sola custodia ouium exercentur. et in talibus solummodo student

¶ De agnis qualiter teneri debēt. et quādo castrari

Cum nascuntur agni vnaquaq; septimana per mēsem sal det eis abinde in antea omī tpe q̄ntadecima die. Quādo autē separant a matrib⁹ mox tondent ꝓpter pediculos. et quia melius crescunt ⁊ vnaquaq; hebdomada sal detur eisdē. Circa natiuitatē domini iungaut cū matribus. ⁊ hec de agnis Palladius dicit. Varro autem ait cum parere incipiūt oues pastores eas iniiciunt in ea stabula que ad eam rem habent seclusa. ibiq; agnos natos recēter ad ignem ponūt. et ꝑ biduū aut triduum retinent dū cognoscant matrē ⁊ pabulo se saturent. Deinde cū matres ad pastū cū grege prodeunt retinēt agnos. qui cuz reducte ad vesperū fuerint alunt lacte. et rursū discernūtur ne nocte a matribus ꝯculcentur. Hoc idē faciunt mane anteq̄m matres in pabulū exeant vt agni fiant saturi lacte circiter decē dies. Cum preterierint palos affigunt ⁊ ad eos alligant libro. id ē. cortice aut qua alia re leni distātes. ne de toto die cursantes inter se teneri delibent. id est. destruant aliquod membroꝝ. Si ad matris mā mam non accedent admouere oportet. et labra agni vngere butiro aut adipe ⁊ squilla et olfacere labra lacte. Diebus post paucis obijcere his viciam mollitā aut herbaz tenerā anteq̄m exeant pastū ⁊ cū reuertūt et sic nutriūtur quoad facti sunt q̄drimestres. Interea matres eorū his temporib⁹ non mulgeant. Cū depulsi sunt agni a matribus. diligentia est adhibenda ne desiderio senescant. itaq; deliniendū. id est. blandiendū. in nutritu pabuli bonitate et a frigore et estu ne quid laborent curandum. Cum obliuione iam lactis non desiderant matrem tunc deniq; compellendū in gregem ouium

¶ De vtilitate ouiū et agnorum

Vtilitas ouiū magna est. nā ex pilis ipsarū fiunt indumēta necessaria et delectabilia ad hominū salutē ⁊ vitam qui quanto sūt subtiliores tanto meliores et maioris p̄cij. Ex pellibus cuz pilis fiunt pellicie ac fodre pannoꝝ tempore frigoris oportune Et ex ipsis depilatis fiunt calciamenta et carte. Ipsarum lac est ad victū conueniens et satis salubre. quod quāto recentius est tāto melius. et quanto spissius tāto amplioris est nutrimenti. Et ipsius aquositas que est serum est solutiua ventris et colerā educit ab eo. Caseus autē qui ex eo fit nutrimētū

est corporis humani.qui quanto recentior est tanto melior.z quāto vetustior z durior tanto peior.Et qui ex eo est nimis sallitus vel nimis viscosus aut nimis frāgibilis non est bonus.vt ait Rasis.Ille bonus est qui tenet mediū inter vtrūq3.Caro autez pecudū est indelectabilis saporis z humida nimis atq3 inconueniēs.nisi forte vilioribus rusticis assuetis qui cōtinuis laboribus exercētur Agnorū vero caro satis cōueniens est cum fuerit a lacte remota sed castratoz optima.nutrimentum bonum z multū prebens si annalis fuerit. vt ait Auicenna.Sed si eam etatez excesserit. fit deterioz.et quanto vetustioz tāto peioz. et ad digerendū durioz.Pelles autē et lane agnorum sunt optime atq3 ad operimētum humani corporis aptiores q3 matrū.

¶ De caprīs hircis et hedis quales debeāt eligi qualiter teneri et quanto tempore sint pregnantes. et de ipsarum etate sanitate et vtilitate.

Qui caprinuz gregem constituere vult in eligendo animaduertere oportet primum etatez vt eā paret que iā ferre possit fructū. et de bis eam potius que diutius. nouella enim q3 vetus est vtilioz.In forma videndum vt sint firme. magne.corpus leue.cerebro pilo.sub mento duas vt māmillas pēsibiles habeant quia be fecundiores sunt. vbere grandiore sint vt lac multū z pingue habeant.Hircus cū similibus sub mento mammillis.gurgulione longo breui plena q3 ceruice.auribus flexis z grauibus.paruo capite.nitido spisso z longo capillo.ad ineundas feminas ante annū congruus. non autē durat vltra sexennium.Ex capris meliores sunt que bis pariunt.Ex bis potissimū mares sunt eligēdi ad admissuras Carbo scribit in fiscello scurati esse capras que ex saxo saliunt plus sexagenos pedes. Huic pecori fabula meliora sunt que spectant ad hibernos solis ortus z que lapide aut saxo sunt strata vt caprile minus sit vliginosum ac lutulentū.Teneri ac pasci boc pecus debet quasi ouinū.sed habet ppria quedam q3 potius siluestribus salub9 delectantur q3 pratis.studiose enim de agrestibus salubus pascūtur atq3 in locis cultis virgulta carpunt.itaq3 a carpendo capre dicūtur.Ideoq3 in lege locationis fūdi excipi solet ne colonus caprā in fundo pascat.Post autumnū exeunt in gregez birrorum.quia que concipit post quartū mēsem reddit tempore verno.Edi cum trimestres facti sunt submittūtur z in grege incipiunt esse.Satis magnuz gregem putant esse circa quinquagenas eo q3 capre lasciue sunt z se dispergunt.contra oues se congregant ac cōdensant in locum vnū.Singulis decem caprīs singuli sufficiunt birci Ultra octo annos seruande non sunt.Nā boc genus lōgior sterilescit etate.Sanas esse capras nemo ꝓmittat.Nunq̄m enim sine febre sunt vt ait Varro.Accidit etiam sepe vt in corporibus vulnerētur eo q3 iter se cornibus pugnant.ac etiā spissis z spinosis locis pascūtur. Quibus subueniendū est vt in curis vulnerū equorū dictum est in capitulis plerisq3.Utilitas caprarum est ꝑcipue in pelle et lacte ac edis.Nam ex ipsarum pellibus fiunt optima calciamenta et equorū selle operiuntur.Lac ipsarū multum est z humano corpori optimū z precipue non coagulatū parū caseatis habēs Et qui ex eo fit caseus non est adeo laudabilis vt ouium . Earum carnes nimie sunt siccitatis et ad digerendum dure existunt. ideoq3 male.Sed edorū carnes sunt optime ad salutem z delectationē z precipue lactantium.Et ex ipsarū pellibus optime fiunt carte ac delicata calciamenta bis conuenientia qui voluptuose viuere cupiūt.

¶ De serofis verribus et suibus quales debent eligi et qualiter teneri et quanto tempore sint pregnantes et de ipsarum etate sanitate et vtilitate

Verres legendi sūt vasti ⁊ ampli corpis sed rotundi potius q̄z longi. ventre ⁊ clunib⁹ magni. rostro breui. ceruice glādulis spissa vnius coloris poti⁹ q̄z varij. libidinosi. anniculi. qui vsq3 ad quadrimos inire feminas possunt. Scrofas vero longi lateris debemus eligere. et q̄bus ad sustinendum feture onus se magn⁹ venter effundat cetera verrib⁹ similia. Sed in regionib⁹ frigidis densi nigriq3 pili. in tepidis qualescūq3 ꝓuenerint Itē ex bona ꝓgenie vt porcos multos pariat. Hoc gen⁹ in omnib⁹ locis haberi potest. melius tñ agris palustrib⁹ q̄z siccis. p̄cipue vbi arboꝝ fructuosior silua suppetit. que subinde maturis fructib⁹ alterna ꝑ annū mutatione succurrat. Locis maxime graminosis ⁊ cannaꝝ vel iunci radicibus nutriunt. Sed deficiētib⁹ alimentis ꝑ hyemē p̄benda sunt pabula glandiū. castanearū ⁊ similiū vel faba aut ordeū vl frumentū. Hoc enī non modo pinguedinem efficiunt sed etiā carnis iocundum saporem. Pastū exigunt estate mane. ⁊ ante q̄z estus incipiat subigunt. id est. vadūt in locum vmbrosum maxime vbi sit aq̄. P⁹ meridiē rursus lenito feruore pascunt Hyberno tempe non p̄us exigūt pastū q̄z pruina euanuit ⁊ liquefacta est glacies. Porce gregatim more aliorū pecudū clauden de non sunt. sed aras sub porticibus faciemus quib⁹ mater vnaqueq3 claudatur. q̄ are fiunt superiori ꝑte detecte vt libere numerum pastor explorz ⁊ oppressis a matre fetibus sepe subueniat subtrahendo. Curabit autē vt fetus ꝓprios cum vnaquaq3 p̄cludat. plus vero q̄z octo vt columella dicit nutrire non debet. Palladio autem sex vident sufficere. qr licet plures valeat educare tñ enimio sueta deficiet. Varro ait ꝙ tot porcos parere potest q̄t māmas habz. si minus pariat fructuariā idoneā nō esse Si plures pariat esse portentū in quo illd antiquissimū fuisse scribitur ꝙ sus enee lauini. xxx. peperit porcos albos. Nutritari octo porci paruuli primo possunt. īcremēto facto a porcis dimidia ꝑs remoueri solet quia neq3 mater potest sufficienter lac p̄bere neq3 generati roborari. Ad feturam verres duob⁹ mensibus ante secernēdi sūt Optimū ad admissurā tempus a fauonio ad equinoctiū vernum. id est. a kalēdis februarij ad diē duodecimū martij. ita enim contingit vt in estate pariat. quattuor eniz menses est pregnans et tunc parit cum pabulo abundat terra. neq3 minores admittende q̄z annicule. melius. xx. menses expectare vt bime pariant. Cum ceperint dicūtur hoc facere vsq3 ad septimū annuz recte Admissuras cū faciunt in luto volutant libenter. quia illorum requies est vt lauatio hominis. Cuz omnes conceperint rursus segregant verres. Verres octo mensiuz incipit salire. idq3 vsq3 ad quadrienniū recte facere potest. deinde it retro quoad peruenit ad lanium. id est. impossibilitatē coeundi. Sus vsq3 adeo pinguedine crescere solet vt se ipse stans sustinere non possit neq3 progredi vsq̄z. Nam ī lusitania fertur sus eē occisus q̄ fuit inuētus viginti trib⁹ pondo. id est. quingentis sexagintaq̄nq3 libris eiusq3 suis a cute ad os pedem ⁊ tres digitos fuisse. id est. habuisse lardū cum carne. vno pede ⁊ tribus digitis grossum. vt ait Varro. Addit etiaz se in archadia vidisse suem qui pre pinguedine non modo surgere non posset. sed etiā in ea murē nidum fecisse et peperisse mures. Iocunditas scrofe perpendit quia quod in primo ꝑtu agit non multū in reliquis mutat. Subulci binis mensibus porcos sinunt cum matrib⁹ deinde cuz iā pasci possunt secernūt. Porci nati hyeme fiunt exiles propter frigora. et quia matres aspernātur eos propter exiguitatem lactis. et quia ex hoc dentibus sauciātur ab eis earū mamme. Biuisus ē earum annus bifariam. quia bis pariunt in anno. quaternis mensibus fert ventrez. binis nutritat. Araz facere oportz circiter trium pedū altam et latā ampli⁹ paulo ea altitudine abs terra nedum exire velit pre

gnans abortiat. Altitudinis modus sit vt subulcus facile circumspicere possit ne qs porcellus a matre opprimatur. et vt facile purgare possit cubile. In aris ostium esse debet z limen infertus altū palmipedale. i. vno pede z palmo ne porcelli ex ara cū mater prodit transire possint Quotiēscunqz subulcus purgat totiens arenam mittere oportet aut quid aliud quod erugat humorem. Et cū peperit largiore cibatu sustētet. quo facilius lac suppeditare possit. In q̄bus ordei circiter binas libras aqua madefactas dare solent mane z vespere si alia q̄ obijciant non habuerint Scrofe bis in die lactis causa bibant. Cum porci a mamma depulsi sunt si fundus ministrat dari solēt vinacie ac scropei ex vuis. A partu decem diebus proximis non pducunt ex aris matrem nisi propter potum. Elapsis decē diebus sinunt exire pastum in propinquus locus ville vt crebro reditu lacte possint alere porcos. Cuz creuerint sequūtur matres ad pastū. domiqz secernūt a matribus ac seorsum pascūt. Nutrices subulcus assuescere debet vt omnia faciant ad bucinam. primo cū incluserunt cum bucinatum est aperiunt vt exire possint in eū locuz vbi ordeum fusum sit in longitudine. sic enim minus disperit q̄z in aceruos positū et plures facilius accedunt. ideo ad buccinam cōuenire dicuntur ne siluestri loco dispersi pereant. Castrātur verres commode annicli nec minores q̄z semestres quo facto nomen mutant z e verribus dicunt maiales De sanitate suū vnum solū exempli causa dicam. Porcis lactēntibus si scrofa lac suppeditare nō potest. triticū frictū dari oportet crudū enim soluit aluum. Vel ordeum obijci ex aqua quo ad fiant trimestres. In centū scrofis decem verres satis esse putā tur. Utilitas porcoruz est quia eoz carnes ad cibum competūt recentes et sicce. Et eorum lardum est optimū in condiendis omnibus cibis. Et eorū adeps optima pro calciamentis pseruādis. et i pluribus vnguētis ad curādas egritudines oportuna. Itē est alia vtilitas q̄ vineis immissi nedum turgentibus. et exacta vindemia gramine persecuto fossores diligentiam imitantur.

¶ De canibus quales debent eligi et qualiter teneri z instrui et de ipsorum vtilitate

Quis est custos eius pecoris quod eo comite indiget ad se defendendum. in quo genere sunt maxime oues et capre. eas enī lupus captare solet. cui opponimus canes defensores. In suillo pecore sunt qui se defendūt vt sues verres maiales et scrofe. Canum genera sunt duo. vnum venaticū pertinens ad feras. Alterum quod custodie causa paratur pertinens ad pastores. De quo dicere intendo. Ad formam huius artis primū etate idonea parandi sunt. nam catuli et senes nec sibi nec ouibus sunt presidio et lupis nonnunq̄z prede. Facie debēt esse formosi. magnitudine ampli. oculis nigrantibus. naribus congruentibus. Labris subnigris aut rubicundis. mento suppresso. et ex eo natis duobus dentibus dextra et sinistra paulo superioribus eminentibus directis potius q̄z brochis id est. tortis. habentes acutos dentes labro tectos. Capitibus et auriculis magnis ac flactis. id est. plicatis. grossis ceruicib⁹ ac collo. internodijs articulorum longis. pedib⁹ magnis et altis. digitis discretis ac vngul' duris et curuis. Corpore suppresso spina neqz eminula. id ē. sima neqz curua. cauda grossa. latratu graui. byatu magno. colore potissimum leonino Femine vero debent esse mammose. capillis equalibus. Cauendum est ne a laneis. id est. lanificibus. ne ve a venatoribus canes emas. Nam alij ad pec⁹ sequendum inertes sunt. Alteri si viderint leporem aut ceruum eum potius q̄z oues sequuntur. quare a pastoribus emptus melior est. qui oues sequi consueuit. aut

qui sine vlla consuetudine fuerit. Canis eī facile quid assuescit. Pane bene pascendi cū grege sunt ne ꝓpter famē volens querere cibum a grege recedat. Morticine ouis carnes nō patiant̄ pasci ne ducti sapore minus se abstineant. Sed dent̄ eis ossa bñ cōtusa. nā ex his dentes fiunt firmiores ⁊ os magis patulū ꝓpterea ꝙ vehementiꝰ ducuntur. mali acrioresq; fiunt ꝓpter medullarum saporē. In die cibū capiant vbi pascuntur vespere vbi stabulātur. Catule tribus mensibꝰ solent esse p̄gnantes. In ꝑtu si plures sūt eligere oportet quos velis habere reliquos abijcere. quāto pauciores relinquūtur tāto in alendo meliores fiūt. Itē substernat̄ eis aliquid quo molliore cubili facilius educent̄. Catuli diebus .xx. videre īcipiunt. duobus mēsibus primis a ꝑtu nō disiungūtur a matribꝰ. Educunt eos plures in vnū locū ⁊ irritant ad pugnandum quo acriores fiāt. Itē consuefaciunt vt alligari possint. primū lenibus vinculis que si abrodere conātur ne id cōsuescant facere. verberibus eos terrere solent. Quidā nucibus grecis in aqua tritis vngunt aures ⁊ inter digitos eo ꝙ musce et ricini pulices ibi stare solēt qd̄ si non fiat ea exulcerantur. Ne vulnerent̄ a bestijs imponunt his collaria ferri habētia sub se lene coriū clauulis infixū ne collo noceat duricia ferri. Numerus canū pro pecoris multitudine solet parari. Sed in regionibꝰ siluestribꝰ remotis a villis vbi bestie male sunt multe req̄runt̄ plures. Nā in villatico grege duo sufficiūt vnꝰ scz masculꝰ alter femīa. eo ꝙ simul sūt assiduiores. ⁊ idē cū altero fit acrior. Et si alter eger est ne sine cane grex sit. Quos consuefacias in nocte vigilare et in die clausos dormire

De pastoribꝰ quot et quales debent esse et qualiter se habere

Ad maiores pecudes necessarij sunt etate ꝑfecti. Ad minores pueri qñq; sufficiūt. Iterum qui in collibꝰ versantur firmiores requiruntur q̄z qui in fundo quotidie ad villam redeunt. Itaq; in saltibus licet videre iuuentutē ⁊ eam fere armatā cum ī fundis nō modo pueri sed etiā puelle pascant. In die pascere debent greges simul cōmuniter oēs. Contra ꝑnoctare ad suū quēq; locum gregē oportet. Omnes esse debent sub vno magistro pecoris ⁊ is maior natu et ceteris peritior esse debz eiq; omnes alij parere debent. Ita tamen oportet eum alios etate precellere ne propter senectutē minus sustinere possit labores. neq; enim senes neq; pueri taliū difficultatez ac montium arduitatē et asperitatem facile ferunt. quod pati necesse habēt qui greges sequūtur presertim armenticos atq; caprinos q̄bus rupes ac silue ad pabulandum conueniunt. Forme hominū legende sunt vt sint firmi et veloces. mobiles. expeditis mēbris qui non solum pecus sequi possint. sed etiam a bestijs ac predonibus defendere. qui onera extollere iniuncta possint. qui excurrere. qui iaculari non omnes ad hanc rem apti sunt. Magistrum prouidere oportet vt sequantur omnia instrumenta que pecori ac pastoribus opus sint. maxime ad victū hoīz. ⁊ ad medicinā pecudū. Ad quā rē bñ tiumēta dossuaria dñi. alij eq̄s alij mulos ꝑ asinos. aut alia q̄ onꝰ dorso ferre possunt qui in fundo perpetuo manent. Facile habent conseruari in villa que pastoribus necessaria faciāt. His autem qui in saltibꝰ et siluestribus locis pascunt. mulieres adiungere oportet que greges sequantur. et cibaria pastoribus expediant eosq; assiduiores faciant. Magister pecoris sine litteris idoneus non est eo ꝙ ratōnes dominicas conficere nec aliud quicq̄m recte facere potest. Pastorum numerus esse debet ꝑm multitudinem pecudum et genus earꝝ et diuersitatem locorum pastionis. et vendentium agnos et facientium caseos. Vel non maior vl̄ minor talis et tantus q̄ oportuna huic operi omīa possit commode explicare

¶ De leporario et leporib⁹ ceteris q3 feris animalib⁹ includēdis

Leporarius est locus clausus in q̄ includunt lepores et caprioli et cerui et apri et cuniculi. ceteraq3 animalia nō rapacia fera tamē Sic antiquit⁹ appellat⁹ eo q̄ lepores preci pue includebant in eo. sed omniū horū cu stodia incrementū et pastio aperta et nota est. ideoq3 breuiter explicāda. Itaq3 sepa ex materijs circa locum magnū vel puum ꝑm optiones vel possibilitatē dñi fiat. adeo alta et cōpacta q̄ neq3 lupus neq3 alia be stia ītrare possit neq3 desup trāsilire. Ibiq3 oportet esse latebras in virgultis et herbis. vbi lepores interdum delitescant. et arbores patulis ramis q̄ aquile conatū impedīāt. In quo si lepores mares et femias paucos intromiseris breui tpe locus implebit tan ta est fecūditas hui⁹ quadrupedis. Sepe eni cū catulos habēt recētes alios in vētre reptunt habere. Itaq3 q̄ scire volet masculum a femina discernere vt Arcbadi⁹ scri bit nature foramina debet inspicere. naz si ne dubio masculus vnū. femina duo inue nitur habere si caute et subtiliter inspiciat. Sed leporū tria genera fere sunt. vnū itali cum. pedib⁹ primis humilib⁹. posterioꝛib⁹ altis. supiore pte et dorso bira. ventre albo. auribꝰ longis. q̄ lepus dicit cū ꝓgnans sit tunc cōcipere. In gallia trāsalpina et i ma cedonia fiunt ꝓmagni. In hyspania et ita lia mediocres. Itez in gallia reperiunt alij alterius generis toti cādidi. Tertij generis est qđ in hyspania et puincia et ptib⁹ lom bardie sibi coherētib⁹ nascit similis nostro lepori ex quadā pte sed humilis. quē cuni culū appellant. Lepus dr eo q̄ leui pede am bulat. Cuniculi dicto vocabulo nominat. eo q̄ sub terra cuniculos ipsi facere solent vbi lateāt in agris et nemoꝛ bꝰ pratis et vi neis. Apros habere posse in leporario et ca priolos et ceruos nō est dubiū. Recitat au tem varro q̄ cū esset in quodā loco qui vo catur ager laurētij in q̄ triclinū erat i emi nenti loco vbi cenabat. magistraliter fieri vidit. nā silua erat supra q̄nquaginta iuge rum materia septa Vocat⁹ fuit quidā qui cū stola et citbara venit. et cū cantare iussus esset bucina inflauit. et subito circū fulsit eū et ceteros tāta multitudo ceruoꝛ aprorū et aliorꝛ quadrupedū q̄ valde formosum sibi apparuit spectaculū. Leporarij vtilitas ma gna est et delectatio maxima. nā ex paucis animalib⁹ inclusis breui tpe habent mlta. quoꝛ carnes esui cōpetūt et habent facile. Pelles āt p vestimēta et corrigiis sūt opoꝛ tune.

¶ De piscinis et piscib⁹ includēdis

Si piscinam ha bere deliberat primū eligere opoꝛ tet locū conuenientē q̄ nullo tpe aq̄ careat. nō eni in alijs pñt durare locis. Sꝫ piscinaꝝ quedā sunt pue quedā magne. q̄ dā mediocres. Et iteꝝ quedā sunt fontane quedā stagnee. q̄dā marine. et quedā etiaꝫ fluuiales. Si pue sunt muniant septis ex lignis vl̄ viminib⁹ aut lapidib⁹ ꝓstructis ne lodna vl̄ aliud aial nocēs intrare possit Et funes aut vites supra eā tendant. q̄bus aues terreant rapaces. In eisq3 ponant pi sces illi aq̄ conuenientes ex bis q̄ inueniunt in ptib⁹ illis. Nā quidā libēt⁹ stāt in fontibꝰ vl̄ fluuioꝝ aq̄s. alij in stagnis et lacub⁹. nō nulli aq̄ delectant marina. Sit aūt pua pi scina ꝓfunda in q̄ntū fossoꝝb⁹ ꝓfūdari pos sit. Si aq̄ fontana vl̄ fluuiat̄ sit. in ea pote runt cōmode viuere ex bis q̄ sunt i ptibus lombardie. cauidani scardine barbi. et qui dam alij pui pisces et forsan bruche. Si vo sit lacualis vel stagnea lutū habens cōmo dius erunt in ea tinche. que more porco rum delectantur. et anguille piscose. et eti am ceteri parui pisces dūmodo non sit co ruptione infecta. Sed lucij non sunt i par ua piscina ponendi. quia multos deuorāt pisces licet ranas libenter edant piscibus inimicas. Sed in magnis piscinis cōmo de stare possunt. Q3 si marina fuerit aqua de mari educta omnia genera marinoꝝ

piscium in ea seruari possunt. Si piscinaꝫ magnam habere volueris oportet ipsam fieri ex magno lacu ⁊ stagno ĩ quo sint aq̃ plurime cõgregate niue ac pluuijs aut fontibus vel flumine in eum fluentib⁹ vel etiam aqua marina. quod in plurib⁹ euenit locis. Q⁊ si ex ipso lacu vel stagno aqua ꝑ aliquã partẽ exeat. ibi claudatur taliter q̃ impediatur piscium exitus et non aque Q⁊ si ex aqua dulci consistat poterunt in ea poni ac seruari omnia genera piscium tã magnorum q̃ꝫ paruoꝝ in talibus aquis viuẽtium. Sunt ⁊ aliqui pisces marini qui ad aquã dulcem accedẽtes letant̃ ⁊ delectant̃ in ea. et tales similiter poterunt in aq̃ dulci seruari ⁊ piscina. Si vero fuerit ex aqua marina in ea ponẽtur omnia genera piscium marinoꝝ si sit valde profunda nisi sit piscis maximus. vt balena que nullo loco nisi maris pelago claudi potest. Si vo mediocris magnitudinis sit piscina ex his q̃ predicta sunt facile potest haberi doctrina quales pisces possint in ea includi. Piscine vtilitas magna est quia ex paucis piscibus inclusis breui tempore habentur plures ex quib⁹ plures possunt vendi ⁊ plures ad esum haberi

¶ De pauonibus

Completo tractatu animalium quadrupeduꝫ nutriendorum ac pisciuꝫ. de bipedibus ⁊ ceteris volatilibus est dicendũ. Et primo de pauonibus qui suo decore nobiliores sunt ceteris. Quos nutrire vt egregie ait Palladius facile est nisi fures aut animalia inimica formides. qui per agros vagantur ⁊ plerũqꝫ sponte se pascunt pullosqꝫ educant. Altissimas vespere arbores appetunt Una bis cura debetur vt incubãtes per agruꝫ feminas que hec passim faciunt a vulpe custodias. ideoqꝫ in breuibus insulis melius nutriunt̃. Uni masculo femine quinqꝫ sufficiunt. quod seruandum est vt ait Uarro si ad fructum spectes. nã tunc pauciores debent esse mares q̃ꝫ femine. si ad delectationem. contra formosiorẽ enim masculus. Masculi oua et pullos suos persequũtur velut alienigenas. priusq̃ꝫ illis cristarum nascatur insigne. Ab idib⁹ februarij incipiunt calere. faba leniter torrefacta incitantur ad libidinem si eis quinto quoqꝫ die tepida prebeatur. Cupiditatem coeundi masculus confitetur quotiẽs circa se amictum caude gẽmantis ĩcuruat cum stridore percurrens. Si oua pauonũ gallinis supponãtur excusate matres ab incubatione tribus vicibus per annũ fetus edunt. Primus partus quinqꝫ ouorum. secundus quattuor. tertius triũ vel duorũ esse consueuit. Sed electe si hoc placuerit galline sint. que a primo incremento lune nouem diebus habeant nouẽ oua supposita. quinqꝫ pauonina et cetera sui generis. ⁊ decima die omnia gallinacia subtrahantur. et alia gallinacia recentia totidẽ supponantur. vt completis triginta diebus possint cum pauoninis aperiri ouis. Oua autem pauonina que galline subiecta sunt sepe manu conuertant̃. quia hec ipsa facere vix valebit. vnamquãqꝫ partez oui notabis vt cõuertisse cognoscas. Maiores gallinas oportet eligere. nam minoribus pauciora supponas. Cubilia debent eis fieri sb̃ tecto discreta. et a terra eleuata vt neqꝫ serpẽs neqꝫ bestia accedere ad ea possit vt ait Uarro. Preterea locum ante se puruꝫ habere debent cubilia. quo ad pastum exeant diebus aptis. Nam virũqꝫ locum puruꝫ esse volunt he volucres. Itaqꝫ pastorez earum cuꝫ vacillo. id est. vadili circuire oportet ac stercus extollere. Natos si ad vnam transferre a pluribus velis. quindeciꝫ vni nutrici sufficiũt. Primis diebus far ordei aspersum vino pullis dabitur vel vndecũqꝫ cocta pulticula et refrigerata. Postea adijcietur porrum concisum vel caseus recens sed expressus. nam serum pullis nocet. Locuste etiam pedibus ablatis prebentur. Ita pascendi sunt vsqꝫ ad vnum mensem. Deinde ordeum poteris prebere solenniter. Tricesimo tamen quĩto die

postq̃ nati sunt in agrū tutū eisci possunt comitāte nutrice pascēdi. cui⁹ singultura vocātur ad villā. Pituitas vero ⁊ crudi/tates bis remedijs submouebis quib⁹ gal lina curat. Maximū illius piculum est cuz incipit crista pduci. nā patiunt languores sicut infantes cū dentes eis nascunt. Utili tas ipsoz est quia ipsoz carnes satis bone sunt sz ad digerēdū dure. Masculoz pēne sunt pulcerrime. ideoq; puellis p sertis et alijs ornamētis apte

¶De fasianis

In fasianis nutrien dis hoc seruādū est vt nouelli ad creandos fet⁹ parent. i. q̃ anno su periori sint editi. veteres enī fecū di esse non possunt. Ineant feminas mēse martij vl ap lis duab⁹ feminis vn⁹ mascul⁹ sufficit. Se mel in anno fetus creant. viginti fere ouis pariendi ort⁹ pcludit. Gallinę bis melius incubabūt. ita vt q̃ndecim fasianina oua vna nutrix coopiat. cetera sui generis sup/ponant. In supponēdo de luna et diebus que sunt de alijs dicta seruem⁹. Tricesim⁹ dies maturos pullos in lumē mittet. sed p q̃ndecim dies discreto toto ⁊ psperso vino ⁊ refrigerato leuiter ordei farre pascentur. Bande triticū ⁊ locustas prebebis ⁊ oua formice. Sane ab aque pbibeant accessu. ne eos pituita cōcludat. Q; si pituitā pati antur allio cū pice liquida trito. rostra eo/rum debebis assidue pfricare. vel sicut gal/linis auferre. Eoz carnes sunt optime

¶De anseribus

Anser aquam her/ bam q; desiderat nec sine ipsis fa/cile sustinet. Locis consitis inimi cus est. q; sata ⁊ morsu ledit ⁊ stercore pol luit. Prestat plumas quas autūno vella/mus ⁊ vere. Uni masculo tres femie suffi/ciūt. Si desit fluui⁹ lacuna formet. Si ber ba non suppetit trifolij fenu grecū a restia incuba lactucula sq; p alimēto seram⁹. Al/bi fecū diores sunt. varij vel fusci min⁹. qa de agresti genere ad domesticū trāsierunt Incubāt kalendis martij vsq; ad solsticiū estiuū. Circa q̃ndecim oua vni anseri suffi ciunt. Incubāt. xxx. dieb⁹. Melius tamen est q; gallinis oua supponas q; plus pariet Pariture ad arā pducant cū semel ℔ fe=ceris consuetu dinē sponte tenebūt. Si gal linis anseris oua supponas ne noceat sup/positis subijciat vnica. Semie papaueris primis decē diebus pascēdi sunt intus. po stea foras eos poterim⁹ educere vbi vnica non fuerit cui⁹ formidant aculeos ⁊ preci pue in prata ⁊ piscinas aut paludes. Aras eis faciant supra terrā in qua non inducāt plus q̃z vicenos pullos. easq; aras puide/ant ne habeāt humorē. ⁊ molle habeāt sub stramen ex palea. alia ve qua re. ne ve acce/dere ad eas possint mustele. nec alie bestio/le que noceāt. vt ait Uarro. Quattuor mē sibus bene saginātur. nā melius in tenera erate pinguescūt. Polentū dabit ter in die Large vagant. ⁊ ideo pbibeat licētia. Ob/scuro loco claudant ⁊ calido. sic maiores etiā secūdo mense pinguescunt. nā pulli se pe die tricesimo saginant. Meli⁹ ad satie tatem miliū pbeamus infusum. Inter an/serum cibaria omne legumē pstari potest. excepto berebo. A lupis ⁊ vulpib⁹ rapiun tur. et ideo ab eis custodiēdi sunt. Utilitas anserū est q; carnes pullor̃ si sunt pinguef et quattuor mensiū nō excesserūt etatem a plurib⁹ appetunt. Et eaz pēne molles opti me sunt p lectis. ⁊ dure alaz scriptorib⁹ cō petunt ⁊ sagittis

¶De anatibus

Anates sunt de na/ tura anseꝛ. ⁊ eodē mō piscinā req runt. ⁊ eodez fere mō nutriunt vt anseres. Libēter comedūt herbā anatinaz q̃ in superficie aque stātis ex solis adustione ort. Oia reptilia ⁊ vermes ⁊ oia turpia li/benter accipiūt ⁊ deglutiūt. Utilitas ipsaz est p̃cipue in pēnis ⁊ etiā carnib⁹ ipsarū ⁊ pullor̃ eaz vtimur. licet satis sint indigesti biles piscose

¶ De gallinis et gallis et ipsorum pullis quales haberi et qualiter teneri debeant

¶ Vi perfectas habere vult gallinas eligere debet fecundas. plerūq; rubicūda pluma nigris pennis. imparibus digitis. magnis capitibus. crista erecta. amplas. be eniz ad partū aptiores sunt. Galli sint lacertosi rubenti crista. rostro breui. plene acuto. oculi cauis aut nigris. palea rubea. collo vario aut aureolo. femoribus pilosis. breuibus cruribus. vngulis longis. caudis magnis frequentib⁹ pēnis. vociferātes sepe. In certamine ptinaces. et qui animalia q̄ nocent gallinis nullo modo ptimescunt sed etiā p gallinis pugnāt. Si ducentas alere velis locus septus parandus est in quo due cauee. id est. mansiones. iuncte sint. que versus orientē spectent. et sint longitudinis circiter decē pedum. latitudinis paulo min⁹ In altitudine paulo humiliores. Utraq; fenestrā habeat tripedalē vno pede altiorē ex viminib⁹ factā rariis ita vt lumen prebeant multū. neq; p eas quicq̄ intrare possit qđ nocere solet gallinis. Inter eas sit ostiū quo gallinari⁹ curator eaz ire possit. In caueis crebro ptice tracte sint vt omnes sustinere possint gallinas. contra singulas ptices in pariete sint cubicula eaz. inde sit vt dixi vestibulū septum in quo diurno tempore esse possint. et in puluere volitari. dicta cubicula sint exsculpta in parietib⁹. aut affixa firmiter. motus enī cum incubant nocet. In cubilibus cū partuerint palea substerni debet. et cum pepererint tollas substramen. et recēs aliud subijce eo q̄ pulices et alia nasci solent que gallinā quiescere nō patiūtur. ob quā rem oua aut inequaliter matureſcunt aut corrumpunt. Que velis incubz. negant pl⁹. xxv. oua incubare oportere. q̄zuis ppter fecunditatē peperit plura ¶ Palladius aūt. et mulier est nostre vltra decem. et septē vel decē. et nouē oua nō supponunt. Fertur tamē q̄ in quibusdā mūdi ptibus inueniūtur homīes qui furnos adeo temperate calefaciūt q̄ eoz calor equalis est calori galline incubātis. atq; in vno furno seu clibano ponūt multitudinē pennarum paruarū. et mille gallinacia oua. post viginti dies nascunt successiue ac extra pliunt. Optimū esse partū ab eq̄noctio verno ad autumnale. Itaq; que antea vt post nata sunt nō sunt supponēda. et ea que sōit cis sōijcias poti⁹ vetul'q̄z pullastris. et q̄ rostra aut vngues non habeant acutos. Mā pullastre debent potius in concipiendo et ouando q̄z incubando occupate esse aptissime ad ptum sunt annicule aut bime. Incubantes includere oportet vt die ac nocte incubent. ꝑterq̄z mane et vespere cū cibus et potio eis datur. Oportet vt curator circueat diebus aliquot interpositis. et oua vertat vt equaliter concalefiāt. Oua si plena atq; vtilia sint an ne animaduertere potes. si dimiseris in aquā quod inane est natat. plenum desidet. Quod intelligere potes si concutias. Item ad lucē si sustuleris quod plucet mane est. Oua oblonga acuta masculos. rotunda feminas tribuūt. In supponēdo oua obseruant vt sint numero imparia. Oua que incubant vtrum habeant semen pulli. vel ne curator quadriduo postq̄z incubare ceperit intelligere potest. si contra lumen tenuerit. et purū qđ vniusmodi animaduerterit esse eijcere debet. et aliud subijcere. Excussos pullos subducere debet ex singulis nidis et subijcere ei que habeat paucos. ab eaq; si reliqua oua sūt pauciora tollere debet. et subijcere illis que nondū excuderūt. et minus habēt. xxx. Huc enim gregē maiorem non faciendum ait Varro. Diebus. xv. p̄mis pullis debet obijci puluis ne rostris noceat terra dura. est q̄z miliū optimū est et lolium. et grana minuta tritici satis cōpetunt. Sed gallinarū pabula sūt in q̄bus p̄cipue delectātur. vermiculi. triticū. et fere omnia grana. et precipue dandū est eis lolium qđ eis competit. et est humano corpi inimicū. Vinacie cibo sterilescūt. et ordeo semicocto parere cogūt

sepe. ⁊ reddūt oua maiora vt Palladi⁹ ait Pulli parui ꝓferēdi seu ꝓducēdi sunt ad solē ⁊ sterquiliniū. vt i eo volutari possint. ⁊ ita validiores fiūt. Cum iam pennas habebūt ꝯsuefaciendi sūt. vt vnā aut duas sectent̄ gallinas. vt cetere poti⁹ ad pariendū sint expedite. q̄z in nutritratu occupate. Incubare oportet incipere s̄m nouā lunam. eo q̄ pleraq̄z q̄ ante incubant nō succedūt dieb⁹ fere viginti excudūt. Circum caueas gallinaꝝ incendendū est cornu ceruinum ne serpens accedat cui⁹ odore solet īterire. Multas a vulpib⁹ ⁊ q̄busdam alijs aīalibus noxijs patiūt̄ insidias. ideoq̄z circa loca in quib⁹ v̄sant̄ extirpanda sūt omīa ⁊ remouenda in quib⁹ vulpes latere possunt. ad ponendas insidias. In nocte claudant̄ in caueis circūquaq̄z munitis ⁊ septis. nec ꝑmittant̄ foris in nocte iacere. Fertur enī q̄ vulpes subdola intuet̄ eas q̄ntūcūq̄z in alto existentes loco. vt videant oculos eius lucētes vt faculas. et cauda q̄i baculo q̄dā minatur eis. vt sic ꝑterrite cadant ⁊ eas rapiat. Patiunt̄ etiā insidias miluoꝝ ⁊ quarūdam aliaꝝ auiū rapaciū. et p̄cipue aq̄larum. ꝯtra q̄ tendunt̄ funes vel vites seu vitalbe supra loca in q̄bus de die morantur. Capiant̄ etiā vulpes taiolis vel alijs ingenijs. ⁊ milui retbib⁹ visco vel laqueis. Pituita bis nasci solet q̄ alba pellicula līguā vestit extremam. h̄ leuiter vngulis vellit̄. ⁊ locus cinere tangit̄. et allio trito plaga mūdata aspergit̄. Itez allumica alias allij spica trita cum oleo faucib⁹ infertur. Stafisagria etiā ꝓdest si cibis assidue misceatur Si amaruz lupinū comedant. sub oculis suis ip̄a grana ꝓcedunt vt ait Palladius que nisi acu leuiter apertis pelliculis auferant̄. oculos extinguūt. Portulace succo forinsec⁹ et mulieris lacte curare eas affirmat. vel armoniaco sale cui mel et ciminū equaliter misceant̄. Pediculis etiaz pluri mū molestant̄. et p̄cipue cū incubāt quos perimit stafisagria pariter ꝯcussa cū vino et amari lupini aqua. si penetrat secreta pēnarum. Utilitas gallinaꝝ est. q̄z ex ip̄is nascunt̄ oua q̄ nutriūt corp⁹ hūanū multū et subito. quib⁹ vtimur in cibarijs infinitis q̄ optime seruari possunt diu si ꝑfricent̄ sale minuto aut muria ꝑ tres horas. Deinde abluant̄ et in furfure vel paleis recōdant̄. vel si semꝑ teneant̄ in sale. vt q̄dam dicunt. Item ex eis nascunt̄ pulli q̄ cū adhuc sunt teneri sūt ad cibū optimi. Et si castrantur fiunt capones. q̄ melius ceteris pullis pinguescūt. ⁊ sūt laudabilis nutrimenti. Caro etiam ip̄aꝝ gallinaꝝ bona ē si adhuc iuuenes sūt ⁊ pingues. Penne etiā ip̄aꝝ vtiles sunt. q̄z culcitris imponunt̄.

¶ De columbarijs quales esse debent.

Colūbaria duobus p̄cipue p̄t fieri modis. Aut sup colūnis ⁊ parietibus ligneis muro circūdatis lapideo. Aut sup turre d̄ grosso muro ꝯstructa. et vtraq̄z nidos seu nidoꝝ foramina potest habere. s̄z melior ē q̄ in turre de muro q̄z de lignamine ꝯstruitur. et est meli⁹ interius q̄z exterius nidos habere. nam si exteri⁹ habet nidos fim⁹ ip̄arum ꝑditur q̄ magne vtilitatis existit. ⁊ earum pulli facile a rapacib⁹ auib⁹ rapiunt̄. Fiat ergo turris lapidea lata vel angusta s̄m dn̄i voluntatem ac possibilitatem. non multū alta cum parietib⁹ lenigatis ac dealbatis albo cemento. habens ab omnib⁹ quattuor ꝑtib⁹ eius quasdaz breuissimas fenestrellas seu foramina. vt colūbis solūmodo ad introitum exitūq̄z sufficiāt. sub quib⁹ immediate fiat circuit⁹ q̄dam lapideus eminens circūcirca. q̄ ascensum mustelaꝝ et aliarum nociuaꝝ feraꝝ impediat Super tectum fenestram habeat ꝑ quam ingrediantur columbi ⁊ exeant. q̄ libenter ad solem sup tecto morantur. Sit autem fenestra cancellata de lapidib⁹ aut lignis. ne ꝑ ipsam rapaces volucres alis apertis intrare queant. Nidi formentur interius q̄s quidam faciunt rectos et mediocriter strictos. Quidam obliquos occultantes incubantes columbas. q̄dam p̄terea pro

nidis faciũt feneſtrellas latas ac modicas concauas ac longas, plures ciſtellas paruos circa parietes et tecti infigũt, aſſerentes in his colũbas libenti⁹ incubare. Sed experimento didici quaſdam eſſe colũbas q̃ libenti⁹ in muro q̃z in ciſtellis nidificãt, quaſdam vero contrariũ appetere. Et item quaſdam eſſe que libenti⁹ in aperto et ſup quacũq̃z re cũ nido et ſine nido incubant. Et quedam ſe libentius occultant. Itaq̃z non inutile puto columbarias cuiuſcũq̃z generis nidos habere, vt diuerſis colũbarum affectib⁹ ſatisfaciat. q̃zus q̃ in muro ſũt, a fimo et ſercupedib⁹ mũdent facilius qđ crebro fieri expedit. eo q̃ ab eis cum augmentant plurimũ incubantes columbe lędantur. Eſt etiam optimus q̃ intra colũbariam ponant trabes in pluribus partibus, et p̃cipue in arcuatu et aſſides, ſuper quib⁹ tpe pluuiarũ et niuium et tpe ſuperflui eſtus columbe in magna quantitate morari ac quieſcere poſſint. Sic ei a loco ꝓprio non facile deuiabũt. Abundet etiã crebro ipa⁹ loc⁹ z vndiq̃z ſit decor⁹, nam in pulchra domo ſicut et homines morãtur auidius. Et nota q̃ vnũq̃qđq̃z par tres vel duos ad minus vult nidos habere, licz aliqñ augeant z multiplicent intantũ q̃ replent nidos omnes, et ſolariũ atq̃z trabes, et cetera omia.

¶Qualiter noua colũbaria debz primo muniri colũbis.

IN colũbarijs nouis columbi ſenes ponendi non ſunt, nam recedunt et ad propria reuertunt. Sed ponendi ſunt iuuenes, cũ pennas completas habent vel q̃ cõpleta. Et ex his q̃ ponunt meliores ſunt ſararoli et poſt ipſos tigrani ſic a vulgo ex pennaꝝ colore vocati. Tales enim in columbarijs melius durare cernũtur q̃z ceteri. Alibi vero vtentur omino, nam durare nõ poſſũt eo q̃ ab auibus rapacibus nimis a remotis videntur. Et quanto plures in primis ponentur tanto velocius implebitur loc⁹. Ponendi autem ſunt precipue de menſe Auguſti et Septembris, vel etiam Julij, quia tunc facilius inueniunt cibũ i agris ꝓpinquis, propter quod non elongãtur a columbaria nec perduntur. De menſe ãt Martij Aprilis et Maij ponendi nõ ſũt propter contrariam rationem. Circa quid decim dies ad minus teneantur clauſi, ne poſſint extra egredi. Et ſi vſq̃z ad menſem teneantur incluſi erit vtilius, quia tũc erũt pinguiores et ad reuertendum pertiores. Nam in ꝑmis q̃ndecim diebus macredine afficiuntur, quia tũc bene beccare ignorant. Et cum incluſi morantur, z poſtea quibuſdam dieb⁹ tribuatur eis in columbaria copioſe bonus cibus z aqua. Poſt dictum tempus aperiẽtur tempe nubilo vel ſereno, ſed cõmodius pluuioſo q̃a tũc exeunt z reuertũtur interius, z nõ ſubito euolant ad remota.

¶Qualiter ſunt tenendi columbi vt libentius morentur et bene fructificent.

¶VI naſcuntur in columbaria vel parui ponuntur in ea non facile recedunt ſz vadũt q̃nq̃z ad alias columbarias in quibus inueniunt eſcam q̃ non prebetur eis i ſua nec in agris inueniunt. et quaſi omẽs poſtea tempore quo non egent reuertuntur ad ſuam. et ad hoc valet plurimũ habere ſuam pulchram et bonam. Si tempor⁹ quibus non inueniunt eſcam copioſe prebetur eis in ſua, quod eſt cum nix vel fortis ẽ glacies ſuper terrã. et de menſe Aprilis et Maij aratis ſtipulis non recedunt. et plurimos fetus edunt. Cibus autem eis conueniens, eſt frumentũ, faba, vicia, milica, et cetera grana que libenter ſumũt. Cẽ tumq̃z parib⁹ columboꝝ detur granorũ pars octaua diebus ſingulis, et duplum cuz nihil omnino per ſe inueniunt. Potus etiam in colũbaria detur eis ſufficienſ, quotiens aquam nisi valde remotã ꝓpter eſtũ vel glaciem inuenire nõ poſſũt

vel ponatur in aliqua re ppe columbariū. ad quam descendere queant. itaqz p̄cipuum z fere necessarium est eis. q ipoz mansio sit prope locum vbi aqua influat. vnde z bibere z vbi lauari possint. permū de enī be volucres sunt vt ait Varro. Optimū ē q de omnib⁹ granis exhibeatur eis. vt sūt frumentum. faba minuta. pisum. cicercula. vicia. orobum. milica. ordeum. spelta. loliuz. et cetera grana. vt videatur q̄d libēti⁹ appetant. et id p̄cipue detur eis. vt auidius ibi morentur z plures pariant. Palladi⁹ ait q fetus frequentant si ordeum torrefactum vel orobum. vel fabam sepe sumāt Dicit etiam q nihil expetunt. nisi vt estate qua maxime pinguescunt. triticū vel multum mulsa semper maceratum accipiant. Est autez mulsa aqua mellita. in qua quecunqz grana mollita sint eisqz data non recedunt et alias illuc ducunt. vt a non paucis asseritur. Aliqui tamen dicunt non referre si sit mellita esca vel non. Cum eis datur esca. detur in vesperis potius q̄z i mane. vt in die procurent escam sibi querere. z qui non inuenerunt extra intus inueniāt Nam si daretur in mane non procurarēt alibi inuenire. Sed tempore nimis debet i mane tribui. ne exeant ad loca in quib⁹ capiantur cum certum est non posse alibi inuenire.

De officio pastoris colūborum

Pastor colūboruz p sepe debet mundare ipoz locum et fimum reponere. q̄ ad agricultura est optimus. z si quē inuenerit vulneratum curet. si quem mortuum eiiciat. Itē si qui sūt nimis feri z bellicosi vt alios ledant. eos inde remoueat. z in aliū locuz secretum ab illo per se ponat. Si qui pulli sunt idonei ad vendendum. eos promat cibum et potum cum eis opus erit sufficienter tribuat. Qui solent saginare columbinos pullos quo pluris vendāt secludūt eos cū iam pluma sunt tecti. cibātqz ipos pane cādidissimo mollificato. hyeme bis. estate ter quolibet die. scz mane meridie z vespe. Eos vo q̄ iam pēnas magnas habere incipiunt. relinquunt in nido. illisis. id ē fractis cruribus matribus nutriendos et impinguandos. vel extrabunt de pennis vnius ale. nam q̄ ita educantur celeri⁹ impinguantur q̄z ceteri vt ait Varro. Iterū debet eos curare et tueri ab omnibus nocumentis. Leduntur enim et capiūtur ab accipitre. miluo. falcone. ac ceteris q̄busdā animalib⁹ rapacibus. quos occide potest duabus virgulis viscatis in terrā defixis. inter se curuatis. cum inter ipas posuerit aliquod animal obligatum. sic enim ea facile decipere potest. Palladius preterea dicit. q a mustelis tute fiunt si inter eas vetus proiiciatur sportea qua animalia calciantur. Item dicit oportere rute ramulos plurimis locis suspendere. contra animalia inimica. Itez leduntur a faynis. mustelis. et cattis. z ceteris pluribus animalib⁹ que de raptu auium viuunt. contra que debet custos ostium et omnia loca vnde i trare possent. optime claudere. et scapbas circū quaqz eminentes procurare. ne quid superius p parietem repere possit. Item leduntur ab auibus rapacib⁹ tam diurnis q̄z nocturnis. cōtra quas claudat custos in nocte fenestram. Vel si ea aperta intrauerit auis rapax. z ipe audiat spauentum et strepitum colūboz. intret audacter i eā cum lumine auemqz capiat z occidat. nec curet de exitu columboz. Aues aūt diurnas cum fisco vel parua reticula capiat et occidat. Fenestram autem de subsellis cācellet z claudat. vt columbi intrare valeāt z exire. non autez auis rapax que solūmodo intrat alis apertis. Item molestantur pulli plerumqz sexcupedib⁹. quod custos inquirat. et nidum eiiciat. aliumqz mūdatum ponat. Item nascuntur etiaz varioli circa oculos. q̄ excecant eos. maxie de mense Augusti. q̄ vendendi sunt aut comedendi. cum solo capite sint infecti. Itē recedūt aliquando quia non habent quid edant. contra quod tribuatur eis. vel qz nimium

ab animalib⁹ rapacibus molestant et ter-
rent. contra que iuuet ipos custos vt dixi.
Item moriūtur ex senectute. nam vltra no
uem annos non inueniuntur in colūba-
rijs durare. vt dicunt experti. Item debet
custos ad eos sepe accedere. ⁊ quotiēs in
columbariam intrat. aliquam escam mo-
dicam tempore congruo secum portare.
eosq3 semper aliquo certo et consueto mo
do vocare. vt magis domestici fiant. Itez
debet custos in columbaria tegulā figuli
pro aqua tenere que assidem habeat se ali-
quantulum eleuatam habentem multos
et spissos pedes. vasi aque adherentes in-
ter quos possint caput ponere. et aquam
haurire ne ve vas intrare. vt aqua mūda
pmaneat.

¶ De vtilitate columbor.

NIhil colūbis se-
cundius vt ait Varro. nam die
bus quadragenis pcipit. parit. in
cubat. et educat. et hoc fere per totuz annū
faciunt. tantūmodo iteruallant a bruma.
ad equinoctium vernum. Pulli nascunt
bini. q̄ simul accreuerunt. et habent robur
cum matribus pariunt. sed experti nostri
temporis in partibus nostris dicunt q̄ p⁹
sex menses pariunt et non ante. Et donec
viuunt. quattuor vicib⁹ et q̄nq3 ⁊ sex ⁊ am
plius faciunt pullos i anno. si escam inue
niant vel habeāt abundanter. Q3 si nihil
tribuitur eis. ter ad minus pariunt. sciz in
estate. Pullorum carnes ad esum sūt val
de bone. et delectabiles. et libenter emunt.
Item fimus ipsor est optimus omnibus
plantis et seminib⁹. ⁊ potest spargi quocū
q3 tempore anni quotiēs aliquid seritur
cum ipso semine ac etiam postea q̄cūq3.
Et vnaquaq3 corbis ipius equiualet fimi
omniū quadrupediū vni plaustro. Nam
ex viginti corbibus satis cōmode. ex vigin
ti quinq3 bene. ex triginta optime impin-
guatur bubulca frumenti. si manibus per
agrum spargatur equaliter. et cū ipso gra
no tūc sato vertatur. Et nota q̄ tria paria
columbor in anno faciunt corbem fimi. si
columbaria nidos intrinsecos habeat. et
quanto magis cibant in ea tanto plus fi-
mi recipietur ab eis. q3 diutius morant in
eis colūbarijs q̄3 si semp cogant extra que
rere victum. Item est alia vtilitas. vt gene-
raliter predicat. q̄ possunt p nūcijs cū lris
sub cauda vel ala ligatis. ad loca lōgīqua
transmitti. si de loco ad quem destinātur
delati sint ad locum vnde mittant. Itez re
fert Palladius qō nescio si est verū q̄ in-
ducunt alios. si cimino pascantur assidue
vel si irci alarum balsami liquore tangan-
tur.

¶ De turturibus

Ro turturib⁹ lo-

Q cum cōstituendum prouide ma
gnum vt multitudinem alere ve
lis. Eum q3 recte vt de columbis dictū est.
vt habeat estiū ac fenestras et aquam pu
ram. ac parietes munitos tectorio. ⁊ in eis
habeat multos palos infixos. sup quibus
cōmode morari possint et locū paratū cō-
grue. in q̄ pascantur. Cibatui obijciūt trit
cū siccum. centenos vicenos turtures fere
semodium. Quotidie purgant eor stabu
la a stercore ne ledantur. qō quidem serua
tur. et est bonum ad agrum colendū. Ad
saginandum aptissimum tempus est cir
citer messem. et tūc matres eor plurimos
gignunt pullos. in quib⁹ maxime fructus
cōsistit. Aucupatores tamen lombardie
precipue Cremonetota estate turtures fe
ras retibus capiūt ⁊ in domusculā clau
sam ⁊ luminosam includūt. et sq3 dāt cōti
nue aquam puram et miliū q̄ntum sume
re volūt. ⁊ vsq3 quasi ad byemem vl̄ post
partem autumni seruant. sicq3 q̄ngentas
⁊ mille quandoq3 pgregant que ineffabi
liter impinguant. ⁊ sic impinguatas opti
me vendunt.

¶ De turdis et merulis per dicibus et coturnicibus impinguandis.

Qui uult p̄dictas aues vel alias q̄ pingues care ve neunt habere. locū faciat clausuz. et tegulis vel rethi magno coopertū magnū s̄m q̄ntitatem auiū q̄s includere volet. In h̄ tectū aquā venire oportet p̄ fistulam. et eam p̄ cānales angustos serpere. q̄ facile extergi possint. Nam si late diffusa esset aqua. inquinaretur facili⁹ ⁊ bibcretur inutili⁹. ⁊ q̄ superat ad potū auiū. p̄ fistulam exeat. ne luto aues laborent. Ostium habere debet humile ⁊ angustuz q̄ custos vix intrare queat. Fenestras raras p̄ quas nō videant̄ extrinsece arbores aut aues. eo q̄ eaꝝ aspect⁹ ac desideriū. macrescere fac̄ volucres inclusas. Tantū luminis locum habere oportet. vt aues videre possint vbi assideant. vbi cib⁹. vbi aqua sit. Circa ostia ac fenestras talis sit munitio ne mus l'mustela vel alia bestia intrare possit. Circa h⁹ edificij parietes intrinsec⁹. multi sint pali vbi aues assidere possint. ac etiā pertice inclinate ex muro ad parietes. q̄b⁹ multe pertice annectant̄ ex trāsuerso modicis interuallis ad speciez cancelloꝝ. Cibatui turdorū ponāt̄ offe glomerate ex ficis ⁊ farre mixtis. ceteris tribuant̄ grana q̄b⁹ vti cōsueuerūt. ⁊ ea p̄cipue q̄ auidi⁹ sumūt. Diebus viginti anteq̄z vult tollere turdos largius det cibū. ⁊ farre subtiliori incipiat alere. Cū opus est vt ex h̄ sumant̄ auiario. excludāt̄ idonee in minusculū auiariū. q̄d est cum maiore cōiunctū ostio lumine illustriore. ibi cū eū numerū habet exclusū quē sumere vult. omnes occidit. hoc ideo in secluso clam. ne reliq̄ si videant terreant̄. ⁊ alio tēpore venditionis moriant̄. Utilitas et delectatio in his est. q̄a viles et parui precij includūt̄. ⁊ impinguati care veneūt. et dominoꝝ esui satisfaciūt ad votum. pro se et quibuscunq̄z voluerint. quotiens fuerit oportunum.

De sedibus apum et loco ipsis congruo.

De apib⁹ tractatu

Drus dicā p̄mo de ip̄aꝝ statiōe seu sedibus. de q̄b⁹ dicit Palladi⁹ q̄ locari debent in aliqua parte orti secreta. ⁊ aprica ⁊ calida et a ventis remota. Nā ip̄i p̄hibēt pabula ferre domū vt ait Virgili⁹ Non longe a dominicalib⁹ domib⁹. vt furū ⁊ accessus hoīm pecudūq̄z submoueat̄ Ubi sit abundantia floꝝ. q̄s vel in herbis vel fructib⁹. vel etiā arborib⁹. procuret industria. Sint aūt arbores a septentrionali parte disposite. fons vel riuus sit. qui formet humiles trāseundo lacunas. Varro aūt dicit idem. scz q̄ iuxta villā dominicaz sed potissimū vbi nō resonent imagines. id est. voces eco. hic eni son⁹ fuge existimatur esse procerum. Iteꝝ esse debere dicit in aere temperato. neq̄z estate frigido. neq̄z hyeme nō aprico vt spectet potissimuz ad hybernos ortus. i. ad eam partem in qua hyeme sol oritur q̄ p̄pe se loca habeant ea vbi pabulū sit frequens ⁊ aqua pura. Virgili⁹ vero addit q̄ ante eaꝝ hospitia frōdētes arbores esse debent. Item dicit q̄ in aq̄ q̄ ibi stabit iners seu p̄fluet debent conijci transuerse salices ⁊ grandia saxa. vt pontibus crebris possint ꝯsistere ⁊ alas pandere ad estiuū solem. Item ait Palladi⁹ q̄ podia trinis alta pedib⁹ fabricent̄. ⁊ op̄e albario lenigent̄ p̄pter lacertaꝝ ceterorūq̄z animaliū noxam. q̄b⁹ est moris irrepere. et super hec podia aluearia collocent̄. ita q̄ imbre penetrari nō possint. spaciolis īter se distantib⁹ segregata. Item vt Virgilius ait a loco apum abesse debent oues ⁊ edi qui florib⁹ insultant. Item vacce ne rorē deglutiant. ⁊ surgentes atterant herbas. Itez abesse debent stelliones ⁊ lacerte ac irūdines cetereq̄z aues nocue que insidiant̄ ⁊ nocēt eis. Absit etiam grauis odor ceni. et quarūlibet aliaꝝ rerum.

De aluearijs qualia esse debeāt.

Aluearia meliora sūt vt Palladius ait. que cortex

formauit. maxime raptus ex subere. qz nō trāsmutant vim frigoris vel caloris. Possunt tñ ex ferulis fieri. si hec desunt salicinis viminib⁹ fabricent. vel ligno cauate arboris aut tabulis. fictilia deterrima sunt. que ⁊ hyeme gelantur. et estate feruescunt Angustus tamen adit⁹ admittat examīa ꝓpter frigoris iniuriam ⁊ caloris. sane ventis frigidiorib⁹ paries altus obsistat. Aditus omnes soli opponant hyberno. qui in vno cortice. duo vel tres esse debebunt ea magnitudine. q̄ apis magnitudinem non possit excedere. sic etiam noxijs aīalib⁹. ingressu resistat angusto. Vel si apes voluerint obsidere exeuntes. alio vtent ingressu nam si aditus nō sūt angusti vt ait Virgilius. frigore mella cogit. i. cōgelat hyems. eademqz calor liq̄facta remittit. vtraqz vis apib⁹ pariter metuenda est. Sed pro magna parte hoīes nostri tpis vno solo mediocri seu magno vtuntur foramine infra mediam aluei partem. Item debent aluearia esse magna. pro magno examine. parua ꝑ paruo. licet in paruo sepius examen emittant. qz duo examina in paruo simul esse nō possunt. Alta autem seu longa sint vno pede ⁊ dimidio. duob⁹ etiā aliqñ. ⁊ lata circa duos semisses. aut modicū vel pl⁹ vel minus. Vir aūt expertissim⁹ mihi asseruit ꝙ meliora sunt aluearia quadrata ex tabulis constructa q̄z rotunda Et melius ꝙ iaceāt anterius parū decliuia q̄z erecta. quoꝝ cōmode possūt acies vna sup aliam collocari. et hec aluearia fundū ab vtroqz capite habere debēt taliter dispositū. ꝙ inde facile possit remoueri cū op⁹ erit de melle tolli. Fundus anterior habere duo foramina parua. ⁊ posterior vnū ī ꝑte infima debet. ꝑ q̄ ab vtraqz parte ingrediantur. ⁊ egrediant apes. Retulit etiam se inuenire meli⁹ ipsas laborare. qñ aluearīū interius est obscurū. q̄d argumentū est. ꝙ foramīa debeant esse parua. et rimule oēs aluearij optime sigillate. Ad quod multum facit earum industria. Videmus enim ꝙ foramina magna circa hyemem cera obturāt foramine solo relicto ad formam ipsarū.

De apibus qualiter nascuntur.

Apes nascūtur partim ex apibus. partim ex bubulo corpore putrefacto vt ait Varro. sz modum silet. Virgilius autem ait. magistrum archadium p̄mum huius rei fuisse autorem. et inuenisse modum. Eligitur ergo locus angustus parietib⁹ clausus. angustiqz imbrice tecti. habens quattuor oblique fenestras. tunc vitulus bimus queritur. huic gemine nares et spiritus oris. multum reluctanti obstruitur. plagisqz ꝑempto. tonsa viscera soluuntur per integram pellem. sic positum in loco clauso relinquunt. et ramea fragmenta costis subijciunt thimum videlicet cassiasqz recētes. hoc geritur cum zephirus p̄mo spirat. anteq̄z prata virescant. et anteq̄z irundo veniat. nidumqz suspendat. tunc humor vituli tepefactus estuat. et apes creat. q̄ primo sine pedibus apparent mox stridentes pēnis miscentur. et in aera eleuantur.

Quales emi debent et quando et qualiter inueniantur et deferantur.

In apib⁹ optime sunt parue varie rotunde vt ait Varro. In emendo emptorem oportet videre an valeāt. an sint egre. Sanitatis signa. si sunt frequētes in examine. et si nitide et si opus quod faciunt ē equabile ac lene. Minus valentiū signa. si sunt pilose et horride vt puluerulente. Prouidendum etiam vt plena comparent aluearia. quam rem vel inspectio. vel murmuris magnitudo. vel frequentia cōmeantis et remeantis examinis ꝓbat. Si trāsferende sunt in alium locū. id facere diligenter oportet. ⁊ tpa q̄bus id potissimum facias animaduertendū. ⁊ loca q̄ transferas idonea ꝓuidendū tempa. vt verno potius q̄z

hyberno. Nam hyeme difficulter consue scunt translate manere. itaq3 fugiunt plerumq3. si ex bono loco transtuleris et vbi idonea pabulatio non sit fugitiue fiunt. Ex vicina potius q̃3 longinqua regione transferende sunt ne terreantur aeris nouitate. Si vero sunt longius aduehende. collo nocte portẽtur. nec collocare nec aperire aluearia debemus. nisi vespere instante. Speculemur deinde post triduum ne omne suas ianuas egrediatur examen. Hoc enim signo. fugam arripere meditãtur. non tamen creduntur fugere. si sterc⁹ p̃mogeniti vituli alliniam⁹ oribus vasculorum. vt Palladius ait. Mense Aprilis vt idem ait. locis apertis apes queremus ac p̃mo q̃3 longe aut prope sint explorem⁹ Rubricã liquidam vel quid aliud tingẽs breui vasculo geramus infusam. et obseruemus fontes. aut aquas vicinas. tunc dorsa apum bibentium tangantur illo liquore tincta festuca. et ibidem moremur. si cito reuerse fuerint quas tinxerimus. hospitia earum proxima esse cognoscimus. si tarde spacio longiore submotas pro mora temporis estimamus. ad proxima facile venies. ad longinqua hoc genere perduceris. Canne vnum internodium cum suis recides articulis et in latere aperies. ibi mel exiguum mittes et iuxta fontem pones cum ad id peruenerint apes atq3 ingresse fuerint post odorem. foramen pollice apposito claudes ⁊ vnam tantum patiaris exire. cuius fugam persequere. ea tibi partem demonstrabit hospitij. Cum eam ceperis non videre statim emittas alterã et sequaris. ita singule subinde dimisse. te faciẽt vsq3 ad locum examinis peruenire. Aliqui mellis breuissimũ circa aquas ponunt in vasculo. de quo cum apes aquam degustauerit ad commune pabulum pergens alias exhibebit. quarum frequentia subinde crescente notata volantiu3 parte vsq3 ad examina persequeris.

Qualiter tenende ac procurande sunt apes.

Custos apũ procurare debet vt circa ip̃ar loca sit abũdantia florũ q̃s vel in herbis vel fructib⁹. vel etiã arborib⁹ ꝓcuret industria. Herbas nutriat. origanu3. timũ. satureiam. serpillum. violas. amaracum. iacinctum q̃ iris vel gladiolus dicitur. narcissũ crocum. ceterasq3 herbas suauis odoris ⁊ floris. In fructib⁹ q̃3 sint. rose. lilia. rosmarinus et edere. In arborib⁹. amigdal⁹. persicus. pirus. pomifereq3 arbores. q̃b⁹ nulla amaritudo respõdet floris vel succi. Siluestria vero glandifera. robora. buxus. terebintus. lentiscus cedrus. tilia. ilex minor tinus et taxi remoueantur. supradicta enĩ dulce mel efficiunt. cetera saporem mellis rustici prebent. vt ait Palladius. Ea precipue sunt serenda. si pabulu3 naturale nõ est. vt dicit Uarro. que maxime sequũtur apes. ea sunt. rosa. serpillum. apiastru3. papauer. faba. lens. pisum. osimu3. caprũ medice maxime. citisum quod valẽtib⁹ vtilissimum est. etenĩ3 ab equinoctio verno florere incipit. et permanet ad alterum equinoctium autumnale. Sed apium aptissimum ad sanitatem est ad mellificium thimum. His aquam liquidam vnde bibãt esse oportet. eamq3 propinquam. que nõ fluat vel in aliquem locum influat. ita vt ne profunda sit vltra duos aut tres digitos. in qua iaceant teste aut lapilli. super quibus assidere et bibere possint. In qua diligens est habenda cura. vt aqua sit pura. quod ad bonum mellificium ꝓdest vehementer. Et quia non omnis tempestas grandinum vel pluuiarum aut venti vel frigoris eas ad pastum prodire longius patiẽt. preparandus est his cibus. ne melle cogãt solo viuere. aut relinquere exinanitos alueos. Igitur ficorum pinguiũ circiter. x. pondo decoquunt in aque congijs sex. quas coctas ĩ offas sepe apponũt. Alij aquam mulsam in vasculis vt sint prope curant. in qua addunt lanã purã ꝑ quaz

sugant vno tēpe. ne potu nimiū impleant̄ aut incidant. ⁊ singula vasa ponunt ad alueos. Alij vuam passam ⁊ ficū cū pistauerunt effundūt in sappam. atq; ex eo factas offas apponūt ibi. ad q̄s in hyeme ad pabulū procedere possint. Uerno aūt tēpe et estiuo fere ter in mense mellari⁹ inspicere debet fumigans leuiter eas. et a spurcicijs purgare alueū. ⁊ vermiculos eijcere. Preterea vt animaduertat ne reguli plures existant. inutiles eī sunt ꝓpter seditōes. Nā duo sunt genera ducū. vt Menecrates et Uirgili⁹ scribunt. niger ⁊ varius q̄ melior est. debet ergo mellari⁹ interficere nigruz. q̄ alteri regi seditiosus est. et corrūpit alueum eo q̄ fuget. aut cuz multitudine fuget̄. et sic sedabitur apū pugna vt Uirgilius scribit. Mense Maij vt ait Palladi⁹ incipiūt augeri examina. ⁊ in extremis fauoruz partib⁹ maiores creant̄ apicule. quas aliq̄ reges putant. sed greci oestros vocāt et necari iubent. q̄z requiem ꝯcutiūt q̄escētis examinis. Nunc papiliones abūdant q̄s necare debem⁹. Item circa initiū Nouembris a sordib⁹ liberandi sunt aluei. q̄a tota hyeme eos remouere aut aperire nō possum⁹. sed hec die aprico tepidoq; faciēda sunt. vt pennis maxime auiū maioꝝ q̄ habent rigorem. vel aliq̄ simili oīa interiora mundent̄ q̄ man⁹ nō valebit attingere. Tunc oēs rimas q̄ sunt extrinsec⁹ luto ⁊ fimo bubulo mixtis liniam⁹. et insuper genestris ⁊ alijs tegumentis ad portic⁹ similitudinē operiam⁹ vt a frigore possint et tēpestate defendi. Bonus custos mēse Septembris debz aluearia vetusta cognoscere et plena ⁊ grauia q̄ in estate nō ediderūt examina vendere aut apes occidere. et facere mel ⁊ ceram. eo modo q̄ infra ī suo loco dicetur. Item debet custos vt experti affirmant. tenere in estate aluearia cū subtilibus fragmentis tabulaꝝ paululū eleuata q̄ apes vix ingredi et egredi possint. sed nō lacertule. In hyeme vero cū fimo bubulo ꝑoptime obturata. Item cū nimis depauperant̄ melle. qd̄ cognoscitur visu si desubtus inspiciat̄. vel pondere. vel meli⁹ facto supra partem mediam paruo foramie. ac ꝑ ip̄m mūda v̄gula intromissa. exhibeant eis mel vel pullum assatū aut alias carnes Item dicunt si alue⁹ pinguis est. dimittat̄ hyeme sup sedibus suis. si macer reponat̄ in domo ī loco obscuro preparato. ne mures obsint.

De nocumentis apum et cura ipsarum.

Prouidenduz est vt dic̄ Uarro. ne infirmiores a valentiorib⁹ opprimant̄. eo eī minuitur fruct⁹. itaq; infirmiores secretas earū rege occiso. subijciūt sub alterū regē. q̄ crebrius inter se pugnabūt. aspergi eas oportet aqua mulsa. quo facto nō modo desistunt pugna. sed etiam conferciūt se lingētes. eo magis si melle sint asperse. q̄ ꝓpter odorem auidius applicant se. atq; obstupescunt potantes. Si ex alueo nimis frequētes euadunt ac subsidit aliqua pars. subfumigandum. et prope apponendum aliq̄d bene olentium herbarū. maxime apiastrū et thimū. Prouidendum vehementer. ne propter estū aut propter frigus dispereāt. Si quando subito imbri in pastu sunt oppressi aut frigore subito quod raro accidit vt decipiantur guttis offense iacent prostrate colligendum eas in vas aliquod. et reponendum in tecto tepido. et bono cinere tepido. magis tamen calido q̄z frigido eijciendum super eas. et excutiendum leuiter vas vt eas manu non tangas. et ponendum in sole quo reuiuiscant iuxta suos alueos. vt ad domicilia redeant. Si vero egre sunt quod bis cognoscitur signis vt Uirgilius ait. q̄ cōtinue est egris ali⁹ color. horrida macies multū d̄format corpa mortuaꝝ. extra efferūt̄. alie pedibus annexe ad limina pendēt. aut ītus ī edib⁹ omnes certant. ignaueq; fame sunt. et cōtracto frigore pigre. tunc son⁹ auditur grauior. et susurrant vt in siluis murmurat

auſter.⁊ vt mare ſtridet refluentib⁹ vndis et vt clauſis fornacib⁹ rapid⁹ eſtuat ignis. tunc eis galbaneos incende odores et in cannalib⁹ arundinis mella exhibeas. et p berit ſi galle contrite ſaporem admiſceas. aut arentes roſas. aut fruſta carnis aſſata p̄beas. aut vuam paſſam aut cetropium. thimum vel centauream. aut radices ber be q̄ a ruſticis vocatur amella pone ī odo rifero bacho ⁊ in caniſtris ad foces apum et ꝑ herba cognoſcitur q⁹ in prato oritur ⁊ tollit ſtipitem velut ſiluam. ⁊ e⁹ folia plu rimū circūfunduntur. ei⁹ flos eſt aureus. et aſper in ore ſapor. Fugem⁹ etiam vt ait Palladi⁹ lacertas ⁊ ranas. ⁊ cetera animalia que ſunt apibus inimica. aues etiaꝫ crepi taculis terreamus. Mense Marcij maxi me ſolet apibus morbus incurrere. Nam poſt byberna ieiunia tumalli ⁊ vlmi ama ri floribus q̄ primus naſcuntur auidius appe titus. ſolutione ventris intereūt. niſi affue ris velocitate remedij. Prebebis ergo ma ligranati cum auſtero vino grana ꝓtrita. et in vaſculis refrigerata ponantur. Q⁹ ſi horride videntur atq⁹ contracte corpore ⁊ mortuarū corpora frequenter efferre can nalibuſ ex canna factis mel cum galle pul uere vel ſicce roſe coctum debebis infūde. Illud ante oīa expediet. vt putres partes fauoꝝ. vel vacuas ceras quas aliq̄ caſu ex amen ad paucitatem redactum non vale bit implere. ſemper recidas acutiſſimis ferramentis ſubtiliter. ne pars alia mota fa uorum. cogat apes domicilia concuſſa de ſerere. Si ꝓpter abundantiam floꝝ ō mel le tantum. ſed de prole nil cogitant. ⁊ vide ris nimietatē mellis interiectis trinis die bus clauſo foramine. non eas patiaris exi re. ita ad generandū ſe cōferent. Nunc cir ca kalendas aprilis curandi ſunt aluei vt omīa purgamenta tollantur et ſordes. q̄s tpe contraxit byberno. et vermiculi ⁊ tinee et aranee quib⁹ corrumpitur vſus fauoꝝ et papiliones qui ſtercore ſuo vermes fa ciunt. Modus aūt occidendi papiliones hic eſt. vt Palladius ait. Vaſculuꝫ eneuꝫ altum ⁊ anguſtum veſpere inter aluearia collocemus. et in eius fundo lumen pona mus accenſum. illuc papiliones cōuenīēr. et circa lumen volitabunt. et anguſtia va ſculi. ab igne proximo interire cogent. tūc fimus ſtercoris bubuli ſicci adhibeat. qui aptus eſt apum ſaluti. que purgatio fre quens vſq⁹ in autumni tempora celebrat Hec omnia ceteraq⁹ efficiet cuſtos caſt⁹ et ſobri⁹. et alienus ab allijs et a cibis acer bis ⁊ odoris imundi atq⁹ oīb⁹ ſalſamētis.

¶De moribus et induſtria apum et vita ipſarū.

Apes non ſunt ſo litaria natura vt aquile. ſ⁹ vt ho mines. nā in his eſt ſocietas ope rum et edificioꝝ. In his ratio atq⁹ ars. fo ris paſcuntur. intus opus faciunt. nulla harum aſſidit in loco inquinato aut in eo qui male oleat. Et ſi quādo in aere diſper ſe ſunt cimbalis et ſonis. ſe reducunt in lo cum vnum. Regem ſuum ſequūtur quo cunq⁹ it. et feſſum ſubleuant. ⁊ ſi nequit vo lare ſuſtollunt q⁹ eum ſeruare volunt. neq⁹ ipſe ſunt inoperantes. nec non odiunt iner tes. itaq⁹ impetum facientes a ſe eiciunt fucos. q⁹ bi neq⁹ adiuuant. et mel ꝓſumūt. quos vociferantes plures perſequuntur et pauce. Preter oſtium aluei obturant oīa q̄ venit inter fauos ſpūs. oēs vt in exer citu viuūt. atq⁹ alternis bouſ dormiūt ⁊ op⁹ faciūt pariter. ⁊ vt ī colonias mittūt. Hanc q⁹ duces faciūt q̄dā ad vocē. vt imitatōne tube. tūc id facūt. cū iter ſe ſig̃ pacis ac bel li habēt. Ex malopunico ⁊ alparago. cibū carpūt ſolū. Ex olea arbore mel. ſ⁹ nō bonū Duplex miſterū prebet ex faba apiaſtro. cucurbita. ⁊ braſica. cera. ⁊ cib⁹. Idē ex ma lo ⁊ piris ſilueſtribus. Ex papauere. cera ⁊ mel. Ex nuce greca. triplex miſterū fieri ō. Et ex lapſano cib⁹ mel ⁊ cera. Ji ex aliis flo ribus ita carpunt vt alia ad ſingulas res ſumant. alia ad plures. Item ex alia refa ciunt liquidum mel. vt ex cicere flore. ex alia econtra ſpiſſum vt roremarino. Sic

ex alia re mel insuaue.vt ex fico.et ex citiso bonū.et ex thimo optimum.vt ait Varro Virgili⁹ pterea aut.q ipe aulas ⁊ cetera regna fingunt. Sepe etiam errando ī duris conb⁹ attriuere alas.vtroq; animam sub fasce.id est.pondere dedere. Tant⁹ ē amor florū et generandi gl'a mellis.licet sint breuis vite. Nam vltra septennium nō viuūt q̄uis earum genus maneat immortale.

¶Quādo quare et qualiter exeūt examina.et quomodo p̄scitur earum exitus.

Examen exire solet vt scribit Varro.cum apes nate pspere sunt nutrite.et pgeniez in coloniaz mittere volunt.vt olim crebro sabini fecerunt propter multitudinez liberorum.quod duo solēt p̄ire signa. Unuz q superiorib⁹ diebus maxime vespertinis horis multe ante foramen vt vue.alie ex alijs pendent ꝯglobate. Alteruz.q cū iam euolature sunt.aut etiam inceperunt.consonant vehementer.vt milites ⁊ populi faciunt cum castra mouent.qui p̄mo cū exierunt in conspectu volitant.reliquas q̄ nō dum exiuerunt expectantes donec omnes conueniant. Virgilius aūt scribit q aliq̄ exeunt ad pugnam.nam sepe duobus existētibus regibus.oritur magna discordia inter eos et eoz sequaces.quod cognoscit quia tunc in aere sonus magnus ad modum tubarum auditur. dum trepide īter se coeunt.pennisq; corusc ant.spiculaq; exacuunt rostris.aptantq; lacertos. ⁊ circa regem miscentur et densantur. magnisq; vocant clamoribus.in hostem tunc erumpunt ⁊ concurrunt.et mixte glomerantur et magnus fit sonitus. p̄cipiteq; cadunt densiores grandine ⁊ glande cum decutiūt Ipsi reges per medias acies ingenti animo inter se bellant.fulgētibus alis nec pugne cedunt.dum fuga illum aut illum victor terga dare coegit. Hi motus animoz atq; huiusmodi tanta certamina.iactu exigui pulueris quiescunt. Verum cum ambos ductores ⁊ acies reuocaueris.deteriorem ne amplius obsit debe neci.et meliorem repone in aula.nam duo sunt genera melior est aureus.alter horridus. Itez exeunt aliquando ob inanem delectationez. vt idem Virgili⁹ scribit.quia p aera volāt do ludūt quod facile p̄hibere potes. Eripere enim debes regibus alas ne in altuz volare possint. Palladius autem scribit q futura fuga seu exitus examinis p̄scit quoniam per biduum aut triduum ante acrius tumultuantur et murmurant. q̄d apposita frequenter aure cognoscitur.

¶Qualiter examina sunt colligēda et includenda.

Cum custos apū cernit examen exiuisse.atq; in aere permanere.statim debz puluerem in eas eijcere.⁊ alicuius rei sonuz fortiter facere vt territe lōge nō eant.si se ī aliquo loco proximo suspendant. Et cum viderit vbi se ponere volunt.herbas vel ramulos arboꝝ in quibus delectantur ī pertica bene ligatos ibi apponat.vt sup ipsos se suspendant.et cum oēs ibi conuenerint.eas in terram deponat. et alueum super eas collocet in quem intrabunt.in p̄no loco vbi stare debebunt.vespere collocandum. Vel paruum alueum odorifero vino aspersum qui aluarolus vocatur cum pertica ponat in eum locum vbi se suspendunt.in quem per se vel fumo ingredientur.et cum omnes intrauerint. deponant sub vno scamno spacioſe sorato. et nouus alueus optime purgatus.et vino odorifero aspersus.⁊ feniculis viridibus aut alijs odoriferis herbis.et pauco melle perfricatus supra eum apponatur. remoto superiori fundo alueoli. vt in nouam per se vel beneficio fumi domum intrent.cū qua vespere ī suo loco ponāt. Q; si iam in aliq̄ loco se suspenderint. incidat acuto ferro ⁊ suauiter deponat ⁊ sup eum

locetur nouꝰ alueus vt predixi. vel supra eas colloceꝫ alueolꝰ ⁊ fiat vt dixi. cū in herbis vl' ramulis annexis ad pticā se suspēdūt. Q; si examen integrū colligere nō potes in duabꝰ vel pluribus vicibꝰ ipm colligere potes. et quālibet partem sub alueo collocare. Q; si contingeret te regem cum vna parte habere. omēs alie particule ad eum venient p seipsas. et si iam in aliquaz arborem perforatam intrauerint. ad locū vnde intrant et exeunt admoueaꝫ alueolꝰ et per aliquod magnum foramen sub apibus nouiter factum immittaꝫ fumus. vt ī alueolum fugiant desuper collocatū. vel in ramusculos ibi appositos si alueolꝰ ibi nō habeaꝫ. et sic inter plures vices poterūt omnes haberi. Vel eadez arbor si subtilis est cū serra recidatur acuta desuper atqz infra. et veste munda cooperta tollatur. ⁊ in nouū alueū expellaꝫ. Vel per se in edibus collocetur. aut ex ipsa arbore expellantur in totuz. et cū se in aliquo ramo suspenderint vel suspendere volunt. fiat vt dictū est de bis q̄ sponte recedunt. Si autem se suspenderint in herba vel frutice vel alio loco supra quem nouus alueus possit poni non est aliud agendum nisi q̄ in eo recipiatur et super postis vespere colloceꝫ. Item si se suspenderint in aliquo alto vel inepto loco de quo predictis modis haberi non possit. excutiantur longissimis pertice vt in terram cadāt. vel in congruo loco se ponant. Custos autez cum talia procurat vt Palladiꝰ scribit. debet esse purus ⁊ ab omni immūdicia ⁊ odore alicuiꝰ acredinis vel alterius mali saporis liber. Item sollicitꝰ et attentus habens semper aluearia noua parata quibꝰ recipiaꝫ examinū rudis iuuētus. Nam nouelle apes vagantibꝰ animis nisi seruent effugiūt. Exeūtes in aditu suo morant. vno aut duobꝰ diebꝰ. q̄ statim notis aluearijs excipiende sunt. Obseruabit aūt custos assiduꝰ vsqz ī octauā vel nonā horam de mense precipue Junij. cū signa future fuge perpendet. qz post has horas nō facile fugere aut emigrare ꝓsueuerunt q̄zuis aliqne statim et procedere et abire non dubitent. Item cū ad pugnā exierint et se in ramo vl' alio loco suspenderint puluere vel alia re compulse. inspiciat ⁊ si pinus vberis educatione pendebunt. noscat aut vnum regem esse omnibꝰ. aut reconciliatis vniuersis manere concordiā. Si vero duo vel plura vbera suspendens se populus imitatur et discordes esse. et tot reges esse q̄t vbera confitentur. Vbi globos apum frequentiores viderit. vncta manu fuco mellis opbilli vel apij reges requirat sunt aūt paulo maiores et oblongi. magis q̄z ceteze apes rectioribꝰ cruribus. neqz grādioribus pennis. pulchriores et nitidi. lenes absqz pilo. nisi fronte pleniores quasi capillum gerunt in ventre. quo tū nō vtūtur ad vulnus. Sunt et alij fusci atqz hirsuti quos oportet extingui et pulchriores relinqui. Qui si frequenter vagantur cuz examinibus suis alis seruentur ereptis. Ꝑ enim manente nulla discedit. Si nascunt nulla examina. duoz vl' plurium pasculorum possumꝰ in vnū conferre dulci tamē liquore aspersas apes atqz inclusas tenebimus. apposito cibo mellis. Exigua tamē respiramina. relinquamꝰ in cella. Q; si velis aluearium cui per aliquam pestē multitudo subducta est populi subductōne reparare. considerabis in alijs abundantibꝰ ceras fauorum ⁊ extremitates que pullos habent. et vbi signum nasciturī regis inueneris. cum sobole sua recides. et in idem aluearium pones. Est autez hoc regis futuri signum. inter cetera foramina q̄ pullos habent. vnū maius ac longius velut vber apparet. Sed tunc transferende sunt quādo eclosis cooperculis ad nascendū maturi. capita nituntꝰ exerere. Nā si imaturas trāstuleris interibūt. Si aūt se subitum leuabit examē. strepitu eris terrēt ac testule. tūc ad aluearū rediet. vel in prima frōde pendebit. et inde in nouū vas herbis consuetis ⁊ melle ꝓspersuz manu attrahaꝫ vel trulla. Et cū in illo loco requieuerit. vespe inter alia collocetur.

Quando et qualiter potest apibus de melle accipi.

Mense Junij sm Palladiū aluearia castrabūt. q̄ matura esse ad mellis redditum signis plurib⁹ instruemur. Primuz si plena sunt apum subtile murmur audimus. nam vacue sedes fauoꝝ velut ꝯcaua edificia. voces q̄s accipiūt in mai⁹ extollūt quare cū murmuris son⁹ magn⁹ ⁊ rauc⁹ ē agnoscim⁹ non esse idoneas ad metenduz crates fauorum. Item cum fucos que sūt apes maiores grandi intentione ꝑturbāt matura mella testantur. Item sm Uarronem signum eximendoꝝ fauorū est si ītus faciūt globū. Item si fauoꝝ foramina obducta sunt quasi membranis q̄ tūc plena sunt melle. Castrabūtur aūt aluearia matutinis horis cum torpent apes. nec caloribus excitantur. Fumus admoueat ex galbano et arido fimo bubulo quē ī pulmētario siccis carbonib⁹ ꝯuenit excitare. quod vas ita figuratū sit. vt angusto ore fumuz possit emittere. atq̄z ita cedentib⁹ apib⁹ recidentur mella. Ad examinis pabulum ħ tpe pars quinta fauoꝝ dimittit. Sane putres aut viciosi faui de aluearijs auferāt. Mense etiam Octobris aluearia castrabūtur mō p̄dicto. q̄ tñ oportet inspicere. et si abundātia ē demere. si mediocritas. partē mediā ꝑ hyemis inopia relinquere. Si v̄o medietas apparet in cellis. nihil ꝓsus auferre. Sed Uarro scribit q̄ pars tertia fauoꝝ tantūmodo tollat. ⁊ reliquū ꝑ hyeme relinq̄t licet plena sint aluearia melle. Ueruz si metuas duram venturā hyemē. nil ꝓsus auferre. vt Uirgilius scribit. Uiri aūt nostri temporis valde expti in talib⁹ affirmāt. q̄ mel debet eis accipi semel tantum in anno. et ħ a fine Augusti vsq̄z ad medium mensem Septembris. sz cera corrupta. tūc et ante quandocūq̄z auferri pōt ita q̄ mel parum debet auferri vel multū habito respectu ad paucitatem vel multitudinē mellis in alueo existentis. et ad paruitatem vel magnitudinē examinis nutriendi. dūmodo vltra quartam partem alicui non tollatur. Modus aūt accipiendi de alueis stantib⁹ est vt claudatur cuz herba foramen vnuz vel plura si sint. ne apes exire possint. et de subtus cum pāno molli vel palea fiat fum⁹ vt ad partem aluei superiorem ascendant. et plicato alueo incidantur faui cum subtili cultello frequēter in aqua posito. ne cera adhereat. et ne remanentes ledantur. Si v̄o alueus iaceat. faui fieri incipiunt in parte postrema. assidi superiori annexi. et hi p̄mo melle implētur. Ultimo in parte anteriori laborāt ibiq̄z morātur omēs. ideoq̄z fund⁹ posterior securi aperiri potest. q̄ sic dispolit⁹ esse debet vt facile aperiat. et fauis mellitis furtiue subtractis. reponat fundus in loco suo Apes aūt cum hoc cognouerint omēs accedunt ad vacuatum locum replendum. et cum ip̄m reparauerint. et oīa cōpleuerint. ad partem anteriorem redeunt. ibiq̄z morantur. exq̄ aperte sciri potest q̄ locum vacuum impleuerūt

De melle et cera cōficiendis.

Mel ex fauis siue apib⁹ fit ħ modo. Ex fauis anteq̄z premantur. tollant si que sunt ibi partes corrupte ac pullos habentes. q̄z malo sapore mel corrūpunt. et conquassati immūda cista ponantur. et sic dimittant donec ꝑ se paulatim fluxerit mel vel etiam aliq̄ pondere pressi. q̄d fluxerit ē mel crudum pulcherrimū. Deinde coq̄t mel cum cera vt infra dicetur. Cū cōquassatis et occisis apibus fit hoc modo. Mēse septembris accipiātur aluearia grauia vetusta. q̄ p̄cedenti estate non ediderunt examina. et supra fumum et flāmaz palearum alueus modicum teneatur. vt apes superius fugiant. vel sibi alas comburāt Deinde reuolue coopertorium aluei sup terram. ⁊ cū vāgetta ferrea incide baculos existentes in alueo. et optime cum eadem mel cerā et apes ꝯquassa. Deinde reuolue

alueum et coopertorium remoue. ip̄mq3 alueum super stangetta mascelli mundissima pone. ac cum vangetta fac in mascellum descendere mel et ceram. que postea ī forti tascula pone. quā cum ligaueris fortiter exp̄me aliquo modo stringendi. vel cū vite magistroꝝ lignaminis. vel inter duas assidiculas positas in duabus stangettis. in parte inferiori ligatis. vel in vna cōcha posito asside ac ponderib⁹ super ip̄a stangetta. vel inter duos baculos quos duo tenent homines. et terti⁹ partem supremaꝫ stangette fortiter torqueat. ⁊ quod fluxerit est mel crudum. ⁊ si pluries dupletur stangetta forti⁹ ⁊ melius comp̄metur. Deinde vero quod in tascha remanserit. ponatur ad ignem lentum in cacabo. ⁊ sine feruore calefiat. et semper tene man⁹ in vase. cerāq3 minutatim aperias. donec mel et non cera erit integre liquefactū ⁊ cū mel ex calore ceperit paululū pungere manus. omnia in tascha repone. iterūq3 preme vt supra. nec est damnosum si non premat̄ acerrime. vt de melle aliquid remaneat cere admixtum. cū longe minus valeat mel q̄3 cera. Et h̄ quod fluxerit. mel coctum vocat̄. q̄d in vasculis d3 poni ipsisq3 apertis paucis diebus haberi. atq3 in sūmitate purgari. donec musti refrigerato calore deferueat. Mel nobili⁹ illud erit. quod ante exp̄ssionem secundam effluxerit velut spōte. Cera q̄ post fluxum mellis in tascha remanserit. siue apes admixtas habeat siue non. ponatur in cacabo mundo. in quo sit tanta aqua vel pl⁹ vt cera extat. Hec ad ignē teneatur donec sit liquefacta integre. semperq3 cū spatula vel aliq̄ baculo agitetur. et in dicta tascha grossa ponatur. ⁊ fortiter comp̄matur. vt in situlam vel cathinū habentem aliq̄d aque cadat. ibiq3 stet donec sit optime ꝯgelata. tunc eleuetur. ⁊ ab omni sordicie q̄ sit inter ceram ⁊ aquam mundetur et seruetur. Et si placuerit vt pulchrior adhuc fiat. sine aqua iteruꝫ calefiat. ⁊ in vase aque madido cuiuscūq3 forme placuerit iterum reponat̄. Quicq̄d in tascha remanserit abijciatur. et ip̄a in aqua calida lauetur et ad fumū ponatur. et sic diu valde durabit.

¶ De omni vtilitate apum.

In apib⁹ utilitas magna consistit. si locum idoneū habeant. et prudenter ac solicite ꝓcurentur. Nam ex paucis breui tempore multa examina fiunt. nisi magna pestis temporis eis obsistat. nam in anno semel bis et plerūq3 ter pariunt. ⁊ examen emittunt. et sine magnis exp̄ēsis ac labore tenētur. licet non sint totaliter negligende. ex q̄bus cum augmentum receperint. vetusta quinq3 vel sex annoruꝫ que parere desierīt etate. magno precio quia multam habent ceram vendere potes. et noua seruare. Faciunt etiam ceram que maxime necessaria est regibus ⁊ prelatis. ⁊ quibuscūq3 personis vt notum est omnibus. que satis magno venditur precio. Et quod ampli⁹ est. die noctuq3 bonorem exhibet regi eterno. Item faciunt mel in maxima q̄ntitate. q̄d valde vtile est tam ad cibuꝫ q̄3 ad medicamina infinita. Ad ipsarum vtilitatem probandam refert Varro duos fuisse milites in hispania fratres. ex agro falisco locupletatos. quib⁹ cum a patre relicta essꝫ parua domuscula. et agellus non sane maior iugere vno. circa totam domum aluearia fecisse et ortum habuisse. et reliquū locuꝫ ac spacia thimo et citiso semine operuisse. ac etiam apiastro. Hos nūq3 minus vt per eque ducerent dena milia sextaria ex melle recipere esse solitos. Unde ait Persius Nec thimo satiantur apes. nec fronde capelle.

¶ Explicit liber nonus.

Incipit liber decim⁹ De diuersis ingenijs capiēdi aīalia fera. Et primo ponitur prologus.

Antiqui philosophi q̄ꝝ intellect⁹ a deo excelso illustrat⁹ est. vt vtilia huano generi cognoscerēt intelligētes q̄cūq3 sub celo sūt ad vtilitatē hoīm eē creata. subtili cogitauerūt ingenio. qualiter aīalia aerea terrestria ⁊ aquatica. q̄ ꝓpter peccatu3 primi parētis homini nequaq̄3 obediūt cape possent. Inuenerūtq3 mltas cautelas quibus hoīes vsi sūt. ⁊ suis ingenijs successiue infinita addiderūt ingenia plurib⁹ ignota. Jōq3 cūcta q̄ scire potero. ī scp̄tis reducere ītēdo. Primo tractās q̄b⁹ modis capiuntur aues. Scd̄o bestie siluestres. Tertio pisces De auibus aūt qualiter capiūt cū auibus rapacib⁹ domesticatis. cū retibib⁹. cum laqueis. visco. balistis. arcub⁹. ⁊ alijs q̄busdam modis. Et de bestijs qualit̄ capiūtur cū bestijs domesticatis. cū laqueis. retibib⁹ foueis. taiolis. ⁊ alijs modis. De piscibus etiā q̄b⁹ modis capiunt̄ cu3 retibib⁹. cistis. hamo. et calce.

De auibus rapacib⁹ in genere.

Prudentes antiqui vidētes q̄sdā aues ꝑ aera volitātes alias cape. caute laborauerūt auiū rapaciu3 genera domesticare. vt q̄s ꝑse capere nō poterāt. eaꝝ auxilio sibi querāt. Et horū p̄m⁹ inuentor d̄r fuisse rex Baucus. q̄ diuino intellectu nouit naturā accipitrū ⁊ falconū. ⁊ eosdē domesticare ad predā instruere. ⁊ ab egritudinib⁹ liberare. Post quē alij multi fuerūt. q̄ plura ipsaꝝ auium rapacium scientie addiderunt.

De accipitre.

Accipiter est auis nota. Et ei⁹ q̄dem natura ē. vt viuat de raptu aliaꝝ auiū ⁊ ideo sp̄ solus et nūq̄3 sociat⁹ incedit. q̄ ī preda nō cupit habere sodalē. ⁊ q̄ntū p̄t ad rapiēdū ꝓpe terrā volitat. ne ab auib⁹ q̄s cape intēdit videri possit. Ab oīb⁹ q̄dem quib⁹ insidiat instinctu nature cognoscit. ⁊ cū cū videt aut sentiūt garriūt. fugiūt. ⁊ se q̄ntum possūt occultāt. Hec auis velocissimi volat⁹ est in p̄ncipio sui mot⁹. s3 postea lent⁹ ē ei volat⁹. ⁊ ideo nisi statī rapiat. ab auis ꝑsecutōe desistit. ⁊ sup aliquā arborē adeo sepe indignat⁹ se ponit q̄ vix ad dominū vult redire. Inueniūt etiā accipitres ī alpibus q̄busdā nidificare. ⁊ meliores omibus sūt vt fert. q̄ nascūt ī alpe de bruca vl̄ brusia in schlauonia. Boni etiā nasci dicūt. q̄ nascunt in alpib⁹ q̄ sūt in cōfinibus verone ⁊ tridenti. Ex ip̄is q̄da3 sūt parui. q̄ cōmuni noīe vocant accipitres. Et quidā magni q̄ vocāt astures. sūt ei de genere accipitrum sicut coruus ⁊ gracul⁹ eiusdē generis sūt. et canis paru⁹ ⁊ magn⁹. ⁊ idem ī pluribus aīalib⁹ est videre. Et accipitrū q̄dam sunt maiores. ⁊ hi sūt femine. q̄ sūt maioris vigoris. ⁊ q̄dā sūt minores. ⁊ vocāt muschiti et sunt masculi. qui pauce vtilitatis existunt.

De pulcritudine accipitrū et cognitione bonitatis ipsoꝝ

Accipitrū pulchritudo cognoscit. si sūt magni. curti. paruū habētes caput. pectus ⁊ spallas grossas ⁊ amplas. tibias grossas. pedes magnos ⁊ expāsos. ⁊ pēnaꝝ colorez nigrū. Et bonitas q̄dē cognoscit. q̄ de nido extract⁹ melior est. ⁊ a dn̄o raro fugere ꝯsueuit. ⁊ hic vocat̄ nidasi⁹. Vel q̄ de nido egressus. de ramo in ramū matrem seq̄t. q̄ ramari⁹ vocat̄ ⁊ optim⁹ eē ꝯsueuit. Secūdi meriti ē is. q̄ postq̄3 de nido volauit. capt⁹ fuit anteq̄3 pēnas ī feritate mutaret q̄ sorus vocatur. Sed q̄ post tale tempus capt⁹ fuit. raro ꝯsueuit cū hoīb⁹ viuere vel morari. si tn̄ ꝑmaneat. bon⁹ est. q̄ ī feritate fuit solit⁹ aucupari. Et q̄nto animosior videt̄ ⁊ audacior ꝑ affectū ⁊ melioꝝ morum. tanto ab expertis melior iudicat̄

¶ Qualiter accipitres nutriuntur domesticantur. et instruuntur. et quales capiant aues. et qualiter mutantur.

Nutriuntur autez nidasij ⁊ ramarij bonis auib⁹ et carnib⁹ pluries in die paulatim ĩ hora. vt magis dñm suũ diligãt. Possunt etiã eis dari oua ĩ parapsidib⁹ fracta ⁊ agitata. ⁊ ĩ aquã feruentẽ ꝓiecta. ⁊ postea cuz digitis simul ꝯstricta. Idem fit ĩ soris a ꝑncipio. sed cũ optime ꝑuati et domestici facti sũt. semel tantũ sũt in die pascẽdi p⁹ tertiã cũ digestionẽ cõpleuerint. et non ante. qđ ꝑ gorgam vacuataz cognoscitur ab expertis. et si cibus de gorga vsqz ad diem sequentẽ nõ descenderit. tantundẽ sine cibo dimittantur. Item ꝑt bis in die cibari secure si cibũ inueneris descẽdisse de gorga. et q̃tiẽs ħ videris cibare secure poteris. nisi velis eodem die vel seq̃nti aucupatuz accedere. qꝛ tũc accipitrem famelicũ esse oportet. vt auidi⁹ predã petat ⁊ facilius ad dñm reuertatur. Domesticãtur ãt si plurimuz tenentur in manu. ⁊ maxime in aurora tẽpestiue. et inter multitudinẽ hoĩm. ⁊ ĩ rumore molendinoꝝ ⁊ fabroꝝ et similiũ. Instruuntur vero nidasij ⁊ ramarij. naz ceteri sũt in feritate instructi ħ mõ. Cibetur hora nona bono cibo. ⁊ seq̃nti die teneatur in loco obscuro vsqz ad nonã. Deinde accipiat̃ ⁊ portetur ad locũ venatõis et non dimittatur ꝑmo ad aregazas vel gazas. neqz ad perdices. qꝛ nimis sũt fortes. et si eas supare nõ posset. debilitaretur ei⁹ audacia. sz dimittatur qualeis. turdis. ⁊ merulis. ⁊ similib⁹ Q, si vis vt gazas capiat. habeas vnã captã ⁊ mltas pẽnas ei đ alis auferas. ⁊ q̃dã ĩ aliq̃ fossato abscõsus. ante ꝯspectũ accipitris eam ꝓijciat. et ei accipiter dimittatur. Capiũt ãt qualeas. et perdices aregazas. ⁊ glanderas siue gazas. ⁊ mltas alias aues vt merulas. turdos. passeres ⁊ bis similes. Mutantur vo q̃libet anno. nam ponunt̃ de mense Martij vel Aprilis in gabia magna. spãliter ad ħ facta. ⁊ posita ad solẽ ĩ loco calido veluti iuxta muros. plage meridionali oꝑpositos. Et cõpletur mutatio pẽnarũ ei⁹ in ꝑncipio Augusti. et ĩ plurib⁹ ĩ medio. ⁊ q̃busdã in fine. et in q̃busdaz non cõpletur omĩno. Et ad ħ valet si bñ pascãtur bonis carnib⁹. ⁊ ꝑcipue auiũ ⁊ ouoꝝ. vt bene impinguẽtur. tũc eĩ optime mutãt et q̃dam dicũt ad ħ valere cibũ stellionũ ⁊ bissarũ. et testudinũ et lacertaꝝ. Et aliqui ꝯsideranter depilant eos. vt noue pẽne nascantur veloci⁹. sed ħ modo multi iam sũt destructi.

¶ De industrijs aucupationis. et inducendi accipitrem vt a domĩo nõ recedat.

Caueat dominus accipitris ne aliq̃ mõ ledat eũ. sed cũ viderit eũ iratũ ⁊ nolentẽ stare sup manu vel pertica. suauit̃ tangat eum ⁊ ipm eleuet. si pendeat. ⁊ q̃ntũ potest cõsideret mores ⁊ voluntatẽ ei⁹. et in oĩb⁹ voluntatez e⁹ sequatur. et semp in manu eũ cibet nec sibi in aliq̃ ꝯtradicat. q̃niam accipiter est valde indignãtis nature. Preterea cũ iuerit aucupatũ. nõ emittat ipm nisi viderit eũ bñ appetere predã. ⁊ maxĩe ad aregazas. et gazas et glanderas. nec eum nimis a remotis dimittat. qꝛ cũ nõ ꝑt attingẽ auẽ sepe indignat⁹ recedit. et aliqñ in arborem ascendit. nec ad dñm vult redire. Item nõ fatiget dñs accipitrem vltra modũ nec sit tantũ auid⁹ multitudinẽ qualeaꝝ vl̃ aliarum auiũ habere q̃ eũz destruat. vel irasci faciat. Sz cũ eas ceperit q̃s videt accipitrẽ libenter appetere. sit ꝯtent⁹. et ex ipa preda eum cibet. vt sibi suam venatõnẽ sentiat ꝓfuisse et incitetur in amore venandi.

¶ De egritudinibus accipitrum. et de ipsoꝝ curis.

Accidit accipitri vt calefiat vltra naturã et cõplexionẽ suã in tantũ quandoqz vt

febriat. ⁊ tunc erit tactu calid⁹ ⁊ videbit̄ tristis. qd̄ qñq3 euenit ex solis spiritib⁹ inflāmatis ex nimio labore vel alio accidēte. Et qñq3 ex hūorib⁹ putrefactis. in aliq̄ pte corporis ei⁹ Et tūc si macer ē. parū ⁊ sepe cibetur ex carnib⁹ pullor̄ ⁊ paruar̄ auiū. a passerib⁹ tñ tūc abstinere meli⁹ ē. q2 multū calide cōplexionis existūt. Et dicte carnes detur sibi ī reb⁹ naturalit̄ frigidis īuolute. vt in seminib⁹ cucurbitar̄ ⁊ cucumerū tritis. aut ī muscilagīe p̄silij alias psillj. ⁊ similiū Vel paulisper coquāt̄ ī syrupo violato et similib⁹. ⁊ sibi dent̄ ⁊ ponat̄ ī loco frigido ⁊ obscuro sup̄ pertica pānis lineis īuoluta. in sucis frigidis plerūq3 infusis. Et qñq3 infrigidat̄. ⁊ digerere cibūñ p̄t ⁊ tūc silr̄ est tristis. ⁊ tactu frigid⁹. ⁊ color oculorū mutatur ad palliditatē ⁊ discolorationē. ⁊ tūc teneatur ī loco calido. ⁊ suauit̄ in manu teneatur ⁊ portetur. ⁊ paulisper qñq3 ad volandū mittatur. ⁊ dētur sibi carnes auiū. ⁊ p̄cipue passerū ⁊ pullor̄ masculor̄ ⁊ pipionū cocte aliq̄ntulū ī reb⁹ calidis. velut in vino. vel aqua in q̄ sit saluia vel menta vel maiorana. vel pulegiū ⁊ similia. ⁊ inuoluātur ī melle. vel puluere seminū feniculorū et anisorū aut cimini. ita tñ q̄ nihil omīno sibi detur. nisi p̄us oīs cib⁹ de ei⁹ gorga descēderit. Et si macer ē plus ⁊ sepi⁹ cibetur. Si pinguis. min⁹ ⁊ rari⁹. In vtroq3 tñ casu tēperate ciband⁹ ē. donec fuerit liberat⁹ Q3 si nullo mō digerit cibū. s3 eū oīno retinet. dicūt experti q̄ accipias cor rane. et liga illud cū vno filo. ⁊ fige cu3 vna pēna in gulā ei⁹. ⁊ postea trahas filū. ⁊ sic pastum eijciet. Item accidūt ei sexcupedes. ⁊ tunc vnge perticā ei⁹ vel pannū circa eā inuolutū. cū suco marelle vel absinthij. ⁊ sic dimittatur ad solē de mane vsq3 ad tertiā. Item accidūt ei qñq3 lūbrici. ⁊ tūc da sibi sup̄ pastū sucū folior̄ persici. aut puluerē santonici. ⁊ liberabitur. Et qñq3 patitur guttā in articulis ale aut coxe. ⁊ tūc minue d̄ e⁹ sanguīe. aperiēdo modicū venā. q̄ sub ala aut coxa existit. cū ī ea patitur. Itē accidit eis podogra. q̄ p̄ueit ex descēsu humor̄ guttarū. in nodis pedū et digitor̄. ⁊ tūc curāt̄ cū lacte herbe q̄ lactarola vocatur. vngendo ex eo eor̄ pedes. ⁊ vngēdo ex eo pānū lineū ⁊ ip̄m ponēdo sup̄ perticā. sup̄ q̄ teneat̄ accipiter donec erit rupta podogra. ⁊ tūc auferat̄ pān⁹ ⁊ ex sepo inungat̄ podogra. donec fuerit liberat⁹.

¶ De asture.

Astures sūt de natura accipitrū. sic ī tractatu accipitris ē dictū. Et cognitio pulcritudinis ⁊ bonitatis eor̄ ē sic accipitrū. et nascunt̄ ī alpib⁹ ⁊ nemorib⁹. Et domesticāt̄ ⁊ instruunt̄ ⁊ nutriunt̄ sicut accipitres. Capiūt autē perdices. coturnices. fasionos. ⁊ agbirones. ⁊ multas silr̄es aues. sc3 anates anseres. corniculas. et q̄si oēs aues q̄bus mittunt̄. et cuniculos. ⁊ lepores paruos ⁊ magnos. licet eos sine auxilio canū. retinere non possint. Feriunt etiā capriolos paruos. et eos impediūt adeo q̄ canes eos capere possunt. Mutantur vt accipitres. et eedem egritudines eis accidere possunt. ⁊ eodem mō curātur. Verūtamen fortioris sūt nature. ⁊ ideo nō de facili infirmātur ⁊ moriūt̄. et nō requirit̄ in eis tanta diligentia. et sic nō facile recedunt a dominis.

¶ De falconibus.

Falco est auis que de raptu viuit. ⁊ solus incedit ad p̄dam. sic omne volatile rapax. p̄pter causā ī accipitre assignatā. Hec auis mirabilis ē volat⁹ in p̄ncipio. medio. et in fine. q̄ sursū rotādo ascēdit. inferi⁹ intuitū figens. et vbi videt anatē anserē aut gruē sicut sagitta clausis alis ad auē cū vngue posteriori lacerandā descēdit. Q3 si eā nō tetigerit. p̄seq̄t̄ fugientē. et sepe cū auē in fugā ꝯuersā capere nō p̄t adeo irascit̄ ꝯ̄eam q̄ post ip̄am q̄dam furore volitās. a dño nimiū elongatur. adeo q̄ nō redit ad ip̄m. Hec auis valde animosa ē. et nobilissimi generis. Falcones p̄mo dicūtur venisse d̄ mōte gelboe q̄ in partib⁹ babilonie est. ⁊ inde venerūt in sclauoniā ad palum nudū.

deinde ſparſi ſũt p q̃ſdaz alios montes ar
duos.in quib⁹ inueniuntur.

De diuerſitate falconum.

Falconũ quidam
ſũt magni.q̃ falcones communi
noĩe dicuntur.z q̃dam parui qui
vocãtur byſmerli.Ex magnis q̃dam ſunt
nigri.q̃dam reſpectiue ſũt albi.et quidam
rubei ex coitu p̃dictoz inuicẽ generati.vi
delicet cum trizolus vni⁹ ꝑdita ſocia ſua.
cũ altera ꝓmiſcetur Et hm̃oi oẽs falcones
ſũt femine.et eoz̃ mares trizoli ſiue trizel
li vocantur.ſic dicti.q; ſimul tres in nido
naſcuntur.ſez due femine.et terti⁹ maſcul⁹
et ꝓptera trizol⁹ vocatur.q̃ nõ ſũt tãte v̄
tutis vt femine,z ſũt valde minores q̃z ip̃e

De pulcritudine et nobilitate falconum.

Pulcritudo et no
bilitas falconũ cognoſcit.ſi baby
caput rotundũ.z ſũmitatem capi
tis planam.z roſtrum curuuz et groſſum
et curtum.et ſpallas amplas.p̃nas alarũ
ſubtiles.Coxas longas z tibias curtas et
groſſas.pedes liuidos ſparſos et magnoſ
et q̃ talis eſt vt plurimum bonus eſt. licet
aliqui ſatiſ deformes ſepe optimi ſint iuen
ti.Ideoq; falconũ bonitas z audacia,ſolo
experimento ꝑfecte cognoſci p̃t. Uetuntũ
eoz̃ bonitatem z deſideriũ capiendi aues
multũ auget magiſtroz̃ ſuoz̃ ĩduſtria.
Et eoſdez a bono ꝓpoſito ſepe reuocat im
peritia eoz̃dem.

Qualiter nutriuntur,domeſticantur,et inſtruuntur,et mittũtur falcones.

Non ſunt tenendi
in ſup ligno.ſed ſolũ ſup petra rotũ
da z aliq̃ntulũ lõga.ſup ea ei ma
gis delectant inſtinctu nature.z ꝓſuetudi
nis eoz̃dez. Qui ex eis parui ſũt.byrcina
vel pullina carne nutriuntur p̃cipue. Cuz
aues capere inceperit.da ſibi de ꝓma quã
capiet q̃ntum voluerit. Idem facias de ſe
cunda et tertia.vt ex ꝫ ad raptum auium.
z ad obediendum dño animetur.Abinde
vero in antea ſtringe eum.cuz vis q; alias
aues capiat.hoc modo.ſcorzica gallinaz et
factria purgatoria.et da ei ma defacta i aq̃
et pone eum in loco obſcuro et dimitte vſ
q; ad auroram diei.poſtea calefac ad ignẽ
et aucupatuz vade.et non fatiges eũ vltra
q̃z velit.ſed ſolũ q̃ntum ip̃e vult z auide de
ſiderat mittatur ad aues.ſic enĩ libenter te
cum manebit.et quocũq; ierit.ad te cura
bit redire.Cum inueneris falconem tuum
audacem.et cũ intenſo deſiderio aues ca
pere.diligenter cõſidera ſtatum e⁹ĩ macie
ac pinguedine.et in q̃ ſtatu eum inueneriſ
in eodem retinere curabis.nam q̃dam fal
cones melius ſe gerunt cum ſũt pingues.
Plures autem et fere omẽs in ſtatu me
dio exiſtentes. Aliqui licet pauci cũ fuerit
maciores.et b⁹ generis.rubei vt plurimũ
eſſe dicuntur. Et cum ꝓmo mittuntur ad
aues.ad minores ꝓmo mittantur.deinde
ad mediocres.vltimo ad maiores. Si enĩ
ꝓmo mitterentur ad magnas z ſuperarẽt
ab eis.deficiente adhuc potentia et indu
ſtria quas vlu acquirunt.incipient abin
de in antea magnas z mediocres formida
re.ſicq; difficulter reſumerent audaciam
ſibi innatam.quam imperitia ſui doctoriſ
amiſerunt. Plurimum etiam ꝑfert falco
ni ad audaciam acquirendã ſi eum teneas
multum in manu.et des ei carnis pulline
hora tertia coram vnam.deinde pone añ
ip̃m aquaz in qua balneetur.poſtea pona
tur ad ſolem vt ſiccetuz.deinde ponatur in
loco obſcuro.ubiq; vſq; ad veſperas dimit
tatur.deinde teneatur i manu vſq; fere ad
ꝓmum ſomnum.poſtea lumen lucerne vl̃
candele coram eo p totam teneatur noctẽ
et cum matutina venerit hora.ſuburſetur
cum vino.et teneatur ad ignem.in auroza
vero diei.aucupatum portetur.et ſi capiat
q̃ntum vult de ꝓeda ſua cibetur.Si vero
nõ capiat.detur ſibi ala vna et media coza

galline. et in loco ponat obscuro. Circa me diū februarij falconem in muta pones. ⁊ d canis carnib⁹ alias oib⁹ carnib⁹ eum ciba bis. vsq3 ad mēsem vnū. Postea pones añ ipm conchaz aque. pus tñ da sibi comede. et si vides q nō mutat. vnge carnez quam sibi tribuis de re cocta et melle. q si adhuc nō mutat. accipe ranā ⁊ fac puluerē et sup carnē pone ⁊ mutabit. ⁊ caue ne ipm d mu ta tollas. anteq3 cōplete fuerint pēne ei⁹. ⁊ cū de muta acceperis eū ad calorē non te neas. s3 plurimū eū in manu tene. nec po stea vsq3 ad q̄ndecim dies cū eo aucupa tū accedas. Capiūt āt anates. anseres agbi rones. grues. ⁊ starnas. ⁊ mltas alias aues Sz fert q si comedūt sanguinē agbironis omne desideriū capiēdi grues amittunt. Si vero carnes soluz sine sanguine come dant hoc viciū incurrere nō creduntur

De egritudinib⁹ que falconibus accidunt.

Accidunt falconi bus oēs egritudines q̄s superius accidere accipitri dixi. ⁊ eadē sunt signa ⁊ cure. q2 omniū volatiliū rapaciuz fere eadē est natura. ⁊ ideo de his h tracta re non expedit. Unū tñ cognoscas. q falco nes sūt fortioris nature q̄z accipitres. ⁊ nō sic facile infirmātur ⁊ moriunt. si comedāt anteq3 cib⁹ de gorga descenderit. Quidaz insup falconarij. multos modos regendi falcones narrant. et alias egritudines eis accidere. aliasq3 curas necessarias esse. ex q̄ bus forsan aliqua vera sunt. q̄ p mltas ex perientias approbant. s3 mlta ex his q̄ dicūt ratione carent. et sūt poti⁹ apparētia q̄z exi stentia. Ideoq3 si q̄ hic desunt de cura fal conū ⁊ auiū rapaciū. p viros expertos. nō semel sed pluries longo tpe suppleant.

De hysmerlis.

Hysmerli sūt de ge nere ⁊ natura falconū. ⁊ sūt quasi falconelli paruuli. qd apparet per formā corporis et colorē pennaꝝ. q̄ꝝ aucu patio poti⁹ voluptatis q̄z vtilitatis existit. Capiūt āt p̄cipue laudulas. ⁊ tāti desiderij et animositatis sūt ad eas capiendas. q ple rūq3 psecuti sūt eas in villis vsq3 in cliba nū ardentez. aut puteū. aut sub mantellis hominū. De ipoꝝ autem doctrina et cura plura nō dico. q2 p supiora satis sciri pt.

De girfalcis

Girfalcus est auis grapax maior q̄z falco. ⁊ est magne virtutis ⁊ potentie. mirabilisq3 au dacie. adeo vt inuēti sint aliqui audaci spi ritu aquilas insultasse. Capiunt aūt omēs aues q̄ntūcūq3 magnas. Et sunt fere d na tura falconum. et ideo falconuz doctrina satis sufficit ad nutriendos et instruēdos girfalcos.

De aquilis.

Aquila est similiter auis de raptu viuens. q̄ ppter for titudinē et audaciam suā. vocata est rex auiū. nam oēs aues eam timent. sed ipsa nullam. Diuerse sunt species aquila ruz. quedam enim sunt valde magne. que daz mediocres. quedam parue. Et iterum q̄dam sunt nobiliores. non appetentes nisi volatilia et animalia terrestria viuētia. Et q̄dam q̄dammodo ignobiles ⁊ degeneres q̄ appetunt nō solū carnes viuas. sed etiaz mortuas. ⁊ pisces mortuos. ⁊ descendūt su per cadauera asinoꝝ. ⁊ similiū. ⁊ tales de clināt ad naturā et ignobilitatē miluoruz Aquile domesticant ab hoib⁹. videlicet q̄ parue de nido extracte fuerint. s3 eas q̄ diu in feritate steterūt nō esset tutū domestica re velle. q̄niam facile ppter suā audaciā et potentiā grauiter lederent ī facie vel alibi instruentē. Et domesticant vt hoib⁹ q̄rāt quaslibet aues magnas. s3 p̄cipue vt capi ant lepores. ⁊ cuniculos. et capriolos cum auxilio canū. Et q̄ aq̄laz venatū portat. dz esse fortis. alioq̄n ipi⁹ pond⁹ sustinere non posset. Et statim dum videt canes inuenis

se pasturā. aquilā ꝯsuetā ⁊ īstructā dimittere debet. q̄ semper supra canes volabit. ⁊ cū leporem viderit. subito descēdet ⁊ capiet eū. Nutrit aūt ex oīb⁹ carnib⁹. ⁊ nō de facili infirmat. Sz cū leporez ceperit. pascatur ex eo pluribus vicib⁹ vt eos postmodum libenti⁹ ꝑsequat. Qui iuxta nidū aq̄le habitant. vnū ex pullis ei⁹ accipiāt. ⁊ cū accipiūt. timore aquile sint armati. ⁊ p̄cipue in eoꝝ capitib⁹. Et cuz pullum habueris. ad vnū paruū palū euz in aliq̄ loco ligabis. Hꝰ vociferabit. venientqz pater et mater. deferentes eidē cuniculos. et lepores. si erūt in partib⁹ illis. ⁊ gallinas ⁊ anseres q̄ accipere poteris ⁊ habere. Ferunt tñ ⁊ qñqz cattas et qñqz bissas. ⁊ in districtu mutine iā detulerunt filio gallinā cū q̄busdā pullis existētib⁹ inter pēnas matris. q̄ habiti sine vlla lesione ⁊ nutriti fuerūt.

¶ De guuo et guuecta.

Guuus et guuecta sūt eiusdem nature ⁊ sūt aīalia nocturna poti⁹ q̄z diurna. qꝛ eorum oculi de nocte vidēt meli⁹ q̄z de die. Cum igitur deformia sint. ⁊ raro ab alijs aīalib⁹ videant. mirant aues in visione ip̄aꝝ ⁊ eas videre appetūt. q̄niā aīa tam brutalis q̄z rationalis ī reb⁹ nouis ⁊ insolitis. p̄cipue delectatur. Hoīes ergo cernētes alias volucres circūuolare guuo et guuecte. ⁊ eas cū auiditate plurima intueri. excogitauerūt ingenia q̄b⁹ eas capiant aues. q̄ ad guuū ⁊ guuectā libenti⁹ appropinquāt. nō ergo nutriant eas vt ip̄e aues capiāt. sz vt mediantib⁹ ip̄is. cū visco aut retib⁹ sibi querāt Viuūt āt de q̄buslibet carnibus ⁊ p̄cipue de muribus ⁊ noctuis. et cū cibate fuerint cōpetenter. ieiunāt duob⁹ trib⁹ vel q̄ttuor diebus. ⁊ guu⁹ vsqz ad octo nō ledit. Et femine meliores sūt masculis sicut omne volatile rapax. Et guuecta q̄dē meli⁹ tenet in aliqua colūbaria vel aliq̄ loco ei simili q̄z alibi. Et si bene domesticata fuerit. optime capiet mures in domib⁹ existentes. Comedunt etiā lacertas ⁊ ranas et omīa carnez habentia.

¶ Qualiter aues cuz rethibus capiuntur.

Aues cuz rethib⁹ plib⁹ capiunt modis. Et vno q̄dē modo capiuntur ad pantheram qua capiuntur anates. Et modus q̄dem est. vt iuxta aliquaz paludem. facias foueam circa .xx. vel .xxv. brachia longam. ⁊ circa decem vel duodecim brachia latam. vl totam maiorem si voles. et tantum concauam. q̄ circa vnam spannam aque hereat et sit a duobus capitibus longis acuta. In vno angulo sit quidam fossatus. et in alio aliquantulum longe sit casella. Circa foueam sint vndiqz spacia plana. quanta est rethium latitudo. Deinde fiat sepis circūquaqz ne lupi aut vulpes vel alia animalia nocua intrare possint. et aues in eo loco existentes fugare. In predicta fouea circa duodecim vel sedecim anates domestice die noctuqz morentur in hyeme. ⁊ milica in bona quantitate proijciat in aquā propter domesticas ⁊ siluestres. sintqz domestice siluestribus similes in colore pennarum. Circa foueam iuxta ripas figātur pali quattuor perticarum. qui rethia eleuant. et pali rethium figantur circa spacia prenarrata. et super ipsam cordam palorum paruorum totum colligitur rethe. et tam ipsum q̄z stangie siue baculi qui rethe eleuant optime cooperiantur. Sintqz rethia duo magna in vtroqz capite coniūcta. sicut rethia aroli. que quidez coopertorium vocant. que cum eleuantur. simul in altum coniunguntur. ad modum culminis domus paleate. Et modus quidem eleuandi eas est. q̄ iuxta casellam est furca in pertica. in cuius capite subtili est rethiū funis annexus. In grosso vero est cista fortis et mag̃ ex terra repleta. q̄ suo pōdere cū voles ad modū machine rethia eleuabit. Huc ꝯfluet mlitudo anatū ī nocte ꝑ aera

volātiū.cū domestice vociferabūt.Cūqz ī
mlta q̄ntitate descēderīt retbia eleuabis.et
cū pertica ꝑcutiēdo leuiter retbia.oēs sil-
uestres ī cucullū retbis qd̄ ē ī p̄dicto fossa
to extensū expelles.⁊ domestice q̄ nō timēt
remanebūt in pantera.Deīde aperies ca
put cuculli.⁊ facile cū dentib⁹ ī capite ana
tes occides.sicqz vna hora q̄nqz mille ca-
piuntur.

Modus capiendi grues.

Est et aliud inge-
niū q̄ capiūt grues.cigni starue.
⁊ anseres.q̄d est tale.In ripis flu-
minū ab vtraqz ꝑte infigit arbor altissima
vel due sil' iūcte vt lōgior sit arbor.habetqz
ꝑ totū cauiculas ꝓ ascensu.⁊ ī sūmitate ty-
rellā.in q̄ ponit funis retbis.c⁹ lōgitudo ē
ſm fluminis latitudinē ⁊ arboris distātiā
et ei⁹ latitudo ē.vt superi⁹ eleuata.vsqz ad
medias dependeat arbores.Deīde hoīes
vsqz a remotis veniāt ꝑ glareā fluminis.
oēs volucres q̄s inueniūt expellētes.q̄ vo-
lātes a splēdore aque nō discedēt donec in
rethe inciderint.⁊ tūc declinet rethe cu fu-
nib⁹ suis.⁊ volucres capiāt. Et mod⁹ iste
locū nō habet.nisi cū tp̄s fuerit nubilosuz
⁊ aer obscur⁹.alioq̄n aues eleuate.facile a
flumine deuiarēt.

Aliud

Est aliud ingeniuz
q̄ capiūt anseres ⁊ starue.q̄d est
tale.Tempe hyemis cū ex gelu et
sole puluis est in cāpis segetū.tendit in se-
gete vno sulco rete vnū.lōgū ꝑ.xl.brachia l'
idcirca.et latū circa q̄ttuor brachia..p⁹ ter-
tiā cū ī vespere capere cupis.vel in sero cū
vis in mane habere.Est aūt h̄ rethe simile
vni parieti.habetqz stagias eleuātes lon-
gas.ſm dimidiā latitudinē retbis.⁊ tendit
cū duab⁹ bragettis.vt pari.s.sz disponitur
vt ꝑ se eleuet violent.qz hō ip̄m rethe ꝑ se
eleuare nō posset.Cūqz totū rethe ī t̄ra fir
matū fuerit.totū sup cordā colligit.et tam
ip̄um q̄z stagie ⁊ bragette ⁊ funis trahens
optime ex puluere cooperit vl' herba. Sic
qz in vno fossato vel alibi aliq̄ntulū remo
to loc⁹ coopert⁹ vbi latitet hō.q̄ rethe leua
re debebit.In retbis loco.sint duo vel plu
res anseres domestici.siluestrib⁹ sil'es duo
bus paliculis alligati.et duo scorticati sil'r
si velis.vt illic siluestres cōfidēti⁹ veniant.
Cū siluestres descēderint ī aliq̄ ꝑte agri ex
opposito.vadat soci⁹ cū capello in capite.⁊
ligone vel alia re in manu.loq̄t aliq̄d.et la
borare videat.alioq̄n fugerēt.sicqz ꝯsiderā
ter et caute ꝑducat eas ad locuz retbis.q̄d
facile fiet ꝑ vniuersū agrum q̄ntūcūqz ma
gnū si h̄ caute facere scies.Cūqz in retbi vi
deris eas ꝯfidenter loquere.socioqz dicas
vt rethe trahat.Uerū qz h̄ auis cautissima
est.oportet te oīno cauere ne in mane ad lo
cū retbis accedas.qz statim ꝑpenderēt de
rore vl' pruina.pedib⁹ tuis mota ⁊ fugerēt
Et ido cū tetēderis in sero.nō ē necessaria
hec cautela. Plures āt nō obseruant hāc
cautelā.ideoqz rarius capiūt.⁊ solas iuue
nes simplices.nō vetustas sagaces. Et iō
cū tendis ī sero.statim ibi stelliones pone.
⁊ ꝑ totā noctē dimitte.Sed cū cape vis in
sero nō ē necessaria h̄ cautela.

Aliud.

Item est aliud in-
geniū capiēdi anates.iuxta aquā
vbi sabulū est.et ē rethe simile p̄dic
to sz ē paruū ⁊ satis spissum.⁊ eodem mō
tendit ⁊ sabulo cooperit.⁊ loc⁹ custodis ē
ex aliqua re.Deinde sabulo coopertus.vt
paruū habeat foramen vnde videre possit
Et caueat ne ꝑ foramen flatū emittat.cū ī
loco sūt aues. Hic nō sūt stelliones necessa
rij.sz ꝑ totā hyemem ponit ibi milica et vi
nacia.vt assuescāt aues locū frequentare.
Cuz āt ibi stare assueuerī.tēdas rethe.pote
risqz oportune locū custodire.atz viā ītroi
t⁹ lōgā cauare.⁊ melegarijs ⁊ sabulo d̄sup
cooperire.Item rethe vl' simile spissius ta
men tendi potest optime in areis vel alijs
locis ad capiendum columbos.perdices.
coruos.glāderas.aragazas.lodulas.⁊ oēs

aues paruas. q̄ escā granoꝝ accipiāt. ⁊ po
teris cū esca facere ꝙ ibi venire ac stare as
suescāt. ⁊ postea rethe tendere. ⁊ luto vl' pa
leis operire. Et h ingeniū p̄t habere locuz
tp̄e niuiū ⁊ q̄libet alio tp̄e. Et erit esca cōue
niēs spelta. faba. milica. loliū. ⁊ semīa vina
cie. ⁊ similia. vt frumētū motū. ⁊ cicercula
vel faseoli. et cū eodē rethi siue esca poteri
capi aues i estate. cū tēp̄e magne siccitatis
tetenderis iuxta aquas.

¶ Aliud.

Item est aliud in
geniū q̄ capiunt cū rethib⁹ auiū
diuersa genera. ⁊ p̄cipue colūbi ⁊
turtures. ⁊ q̄dā alie mediocris magnitudīs
aues. ⁊ fere oēs auicule parue. falcones et
⁊ accipitres. ⁊ oēs fere aues rapaces. Mo
dus āt ē. ꝙ duo rethia satis lōga ⁊ lata. oī
bus fere gentib⁹ nota. q̄ vulgarit vocāt pa
rietes. tēdūt i pratis vijs ⁊ agris. ⁊ iuxta aq̄s
remote fere ab inuicē vt ē latitudo āborū.
q̄ꝝ quilibet duos hz baculos eas eleuātes
cū trahit funis cōmunis. q̄ꝝ lōgitudo s̄m
latitudinē rethiū existit. ⁊ vnū caput cuius
libet cū paruo palo i terra firmat. ⁊ in vno
capite habent vnū funē cōmunē. q̄ ad quē
dā palū etiā cōmunē i terra defixū ānectit.
ab alio capite aliū habēt funē. q̄ ad vnū lō
gius ꝯiungunt. q̄ vsqz ad locū aucupato
ris q̄busdā ramis circūdatum ꝓtenditur
Hec āt rethia ꝑ colūbis et magnis auib⁹
sūt rara ⁊ fortia. ꝑ paruis. subtilia atz spis
sa. p̄dicta rethia cum sūt terre affixa iacent
in terra elōgata ab inuicē. ⁊ cū funis trahi
tur eleuāt ⁊ ꝯiūctim flectūt. ac operiūt oēz
auē veniētez ad locū q̄ erat vacu⁹ iter vtrū
qz. In h spacio vacuo tenēt colūbi ⁊ turtu
res aliq̄ excecati. vel habētes palpebras su
per oculos ne aliq̄d videāt cū filo ligatas.
Vel stent ibi aues excorticate. aliq̄ strami
ne replete. habētes caput integrū. ⁊ v̄gulā
paruā loco cruriū. q̄ stant recte vt videant
viuere. Pro paruis auiculis ponitur ibi
guuecta. ad quā videndā libenter veniūt.
vel tenent ibi auicule paruo filo ligate. ad
quas alie parue accedūt. accipitres etiā et
falcones. causa rapiēdi descendunt. Aucu
pator āt nusq̄z expectare dz ꝙ aliq̄ auis ac
cedēs se in terrā deponat. sed cū ꝓpe fuerit
trahere funē dz ⁊ auē volaniē ad terrā pro
sternere. ip̄amqz capere.

¶ Aliud

Est et aliud gen⁹
rethis q̄ auiū multa genera capi
untur. maxime cum terra ē niue
cooperta. q̄d vulgo vocat arol⁹. q̄ ex duo
bus retib⁹ nō multū magnis sz spissis ⁊ for
tib⁹ ꝯstat. q̄ in q̄libet capite ꝯiūgūt. ⁊ in ter
rā affigūt. distātes in partib⁹ medijs habē
tes q̄ttuor breues baculos. q̄b⁹ eleuāt i al
tū. nec flectūt in terrā cum funis trahit. sed
ꝑmanēt eleuati ⁊ simul ꝯiuncti cū retibus
desup ad modum tugurij. Hoc rethe cuz
omnib⁹ baculis ⁊ funib⁹ optime operitur
stramine aristarū vel paleis. et in spacio i
termedio tenēt ꝯtinue grana. ⁊ cetera ciba
ria. q̄ auib⁹ q̄ venire sperant. sint p̄cipue
grata. Cū aūt aucupator ꝑpenderit ibi eē
auiū multitudinē. latēter intret domuscu
lam valde clausam. q̄ ibi dz esse ꝓpinqua ⁊
subito trahat funem. ⁊ fortiter ad vnuz pa
luz i domuscula positū annectat ⁊ aues ca
piat. Hoc igenio capiūt facile milui ⁊ aq̄le
cetereqz aues sup cadauera descēdētes. si
cadauer totū vel pars ponat i medio retis
Itē eo capiūt vulpes. si gallina nocte po
nat i medio sz rethe hmōi ꝑ ip̄is et aquilis
forti⁹ esse debet.

¶ Aliud

Sunt et alia retia
q̄ vocant aranee valde subtilia ne
i aere facile videāt. q̄b⁹ capiūt mlte
auicule. cū ponūt erecta i aere. duab⁹ ꝑti
cellis ānexa i locis ꝑ q̄ auicule ꝯsueuert ve
nire. Itē accipitres his facile capiūt. silr et
falcones. cū circa colūbū erecta tēdūt. ⁊ eo
dē mō cetere aues rapaces. Sz haꝝ duo sūt
genera. Nā q̄dā aranea ē simplex. ⁊ v̄gulis
ad̄o leuit aptat ꝙ cū tāgitur cadit. auemqz

inuoluit. Itez est alia aranea triplicata. ex trib⁹ cōposita. quarum media est spissa. ⁊ plurimū lata. exteriora duo sūt valde rara ac adeo stricta. q̄ cū sunt ad capiendū eleuate. ac perticis stātib⁹ fortiter annexe. stant extense. mediaq; mollis ⁊ laxa. q̄ sup funiculū supiorem eleuatur. et cū auis incidit. trāsuolat ambo retbia rara. ⁊ ī medio spisso īuoluitur. et cū eo velut in sacculo q̄dā pendet.

¶ Aliud

Sunt et alia retia a quibus capiūtur perdices que sūt lōga ⁊ stricta. in medio q̄ndaz caudā ad modū sacculi longā habentia h̄ modo. Aucupator q̄ die venatur. pannū rubeū cū v̄gulis ad clipei modū formatū. ante se portat. et p agrū pergēs foramibus duob⁹ inspicit. ⁊ perdices inquirit. cuz eas viderit. circa ip̄as retbia tendit. q̄busdā palis affixis ad funē retbiū annexis. et caudā circulis apertaz extendit. semp ante se retinens clipeū versus perdices. q̄bus extēsis se perdicib⁹ appropinquat. et ī caudam retbiū paulatim impellit. nō solū timore sed etiā pedibus si opus erit. Qui āt nocte venatur. in fero locū inquirit vbi nocte moratur. ⁊ cū aeris integra obscuritas supuenerit. ad eundē locū cū igne reuertitur. Est aūt ignis in vase sic formato. q̄ nec ipse videtur. ⁊ aperte videt spacia vniuersa ppe se et p vnū agri sulcū accedit. ⁊ p aliū reuertit circa locū in q̄ perdices reliq̄t. ac cū eas viderit ip̄as operit cū retbi q̄d hz apertū in capite pertice formatū ad modū huic negocio oportunū. Vl' si hz retbe supradictū potest ip̄m tendere circa ip̄as. ⁊ impellere ⁊ capere vniuersas.

¶ Aliud

Est et aliud rete quod expegatorium a vulgo vocat. satis magnū q̄ capiūt pdices ⁊ qualee. ac fasiani. ⁊ q̄dam alie aues cum auxilio catuli ad h̄ instructi. q̄ aues inq̄rit q̄s cū viderit. stat nec ad eas pgredit vt expellat. sz aucupatorē dn̄m suū retro respicit. et caudā mouet. talit̄ q̄ ipse aucupator cognoscit aues esse paululū ante canem. ⁊ tūc ip̄e et soci⁹ retbe trahūt. et aues ⁊ catulū operiūt. ⁊ sic eas accipiūt. ¶ Est ⁊ aliud retbe paruū in capite pertice p̄paratuz. vt apertū existat. q̄ vn⁹ solus vtit. ⁊ cum ipso aues operit a cane p̄dicto modo inuentas Item h̄ eodez retbiculo vtit aucupator ad qualeas solas. cū qualatorio. cui⁹ sonus ē p oīa similis voci qualee generis feminini ad quem ardenter accedunt masculi prope ipsum. quos tunc operit atq; capit.

¶ Qualiter aues laqueis capiuntur.

Fit laqueus quo facile capiunt aues q̄ raptu viuūt h̄ mō. In loco vbi ppe morantur aues rapaces. vel q̄ trāseūt. infigitur fortis ab vtroq; capite arcul⁹ valde plicat⁹. ppe quē ab vna pte firmat v̄gula. ī cui⁹ scissura muris cauda īfigit. vel ad quā frustū mortue carnis annectit. seu rana. et ab alia pte. pertica fortit ī terrā dimittit. hn̄s ī capite laqueū ⁊ q̄ndā paruā cordulā. cū vno stecheto q̄ pertica firmat ad arculū. ⁊ ad paruaz īcisurā q̄ fit ī capite v̄gule murē tenētis. et laque⁹ circa murē extendit. ⁊ cū auis murē vel aliā rem vt exportet tāgit. pertica dissoluit ab arculo. ac supi⁹ eleuat cū aue rapaci q̄ pedib⁹ vinculat. Itē fiūt laquei mlti d̄ pilis caude caballine. ī vno funiculo eiusdez materie texti. q̄ tēdūt ī sulcis frumēti. funiculo a t̄ra eleuato vltra altitudinē auis. parū decliuis laqueis ⁊ apertis. vt auis transiēs capite īmisso. capiat collo. ⁊ h̄ mō capiūt pdices ī agris. ⁊ q̄lee. ac fasiani. ī semitis nemorū p q̄s trāseunt. Aues et aq̄tiles eodē capiūt mō. cū iuxta aq̄s vn̄ trāseunt. laquei tales tēdūt. Colūbe et ⁊ alie aues mlte capiūt ex eis cū īcubāt. l' pullos habēt. sicca nidū ip̄arū tēdāt. Itī fabis ac faseolis seminatis. capiūt colūbi ac turtures. paruis laqueis. q̄ vulgarit dicūtur scalelle. H⁹ āt laquei mod⁹ est q̄ in capitib⁹ parui baculi vel melegarij longitudine vnius semissis.

infigũt due subtilissime v̓gule altitudinis spanne vni⁹. ⁊ ĩ medio figit̃ q̃dã spina duorũ vel triũ digitoꝝ in lõgitudine lõga. hec scalella appodiat̃ ad ripã sulci vbi aliqua sit in ripa cõcauitas. taliter ꝙ spina iaceat in terra in fouea. ⁊ v̓gule sint superi⁹ eleuate. Juxta eã ponat̃ laque⁹. cũ paruulo palo terre affixus. q̃ leuiter apert⁹. amoueat̃ v̓gulis. et teneat̃ ab eis ⁊ in spina infigatur faseol⁹ vel faba mollis. solummõ vnũ granũ. q̃d auis rostro capiet. ac caput eleuãs sup collũ laqueũ trahet. plicata scalella cũ v̓gulis. quez sentiẽs territa caput eleuabit et collũ et laqueo capiet̃.

¶ Qualiter aues capiuntur visco.

Aues capiũtur visco multis modis. Uno mõ ꝙ inuiscant̃ v̓gule subtilissime iũcorũ vel vlmoꝝ vbi iũci desũt. Uirgule q̃dẽ fiãt breues vel lõge. respectu habito ad paruitatem vel magnitudinẽ auiũ capiendarũ ab ip̃is. sz p̃mo dz viscus tẽperari. vt sit bñ tenax. h̃ mõ. lauet̃ bñ cũ aqua tẽperate calida. aperiẽdo ip̃m maĩb⁹ balneatis. ⁊ a pustulis cũctis mũdãdo. Deinde admisceat̃ ei modicũ olei oliuaꝝ vt ñ sit adeo dur⁹ ꝙ pẽnis auiũ inuiscari nõ possit. q̃ facto. virgulis inuoluat̃. taliter ꝙ vnaqueqz v̓gula sit vndiqz inuoluta in duab⁹ vel trib⁹ partib⁹ ei⁹. tertia sine visco remaneat. q̃ tractari manib⁹ possit. Qz si tp̃s sit adeo frigidũ. ꝙ cõgelet̃ viscus. tẽperet̃ cũ oleo nucũ. He v̓gule parue inuiscate. infigũt̃ leniť ĩ v̓gis palmonũ. q̃ sũt pertice magne ramis viridib⁹ arborũ ⁊ p̃cipue quercuũ fasciate. habentes in capite supiori q̃ttuor aut quiqz v̓gas. paulisper eleuatas. ĩ q̃b⁹ affigũt̃ paruissime v̓gule inuiscate. ac ip̃e palmon⁹ cũ fuerit v̓gulis ĩuiscatis coopt⁹. infigit̃ ĩ t̃rã ĩ fouea facta ĩ ip̃a. vt stet ad formã arboris rect⁹ Itẽ circa ip̃m infigũtur rami arborũ ad q̃s appendũtur cauee. ĩ q̃b⁹ sint multe ⁊ diuerse auicule segregatim q̃ cantãt. ⁊ volitãtes paera vocant. q̃ vocate se ponũt sup dicto palmone ĩuiscato. et capte in terraz corruũt. Item cũ magnis v̓gulis ĩuiscatis capiũtur multe magne aues. ⁊ p̃cipue corui atqz cornices cũ auxilio guui h̃ modo. In locis vbi stare aut vnde trãsire ꝯsueuerũt. inciditur ĩ ramulis arbor aliq̃. que ab alijs arborib⁹ multũ distet. sz aliq̃ rami frõdib⁹ nudati relinquũt̃ in ea. vel aliq̃ ponũtur pertice sup eã. In his ergo infiguntur leuiter v̓gule magne viscose. ac guu⁹ in terra ponitur. ĩ loco paulisper eminẽti vt melius ab auib⁹ volantib⁹ videatur. quez cũ aues viderint. volitãt circa ip̃m. ⁊ volatu fesse. sup arborẽ inuiscatã descendũt. atz in terrã ruunt. q̃s aucupator pertica ꝑseq̃tur vt eas occidat. nam si manib⁹ capere vellz lederetur ab ip̃is. Item visco capiũtur accipitres. falcones. cetereqz aues rapaces. nam in terrã due vel tres infigũtur v̓gule ĩuiscate modicũ distãtes. ac versus seip̃as plicate. ĩ medio quaꝝ ligatur auis aliqua vt colũbus. vel pullus. vel caro. aut mus. pro miluis et quibusdã alijs auibus rapacibus que talia petant. ad que cum aues venerint capiũtur. Item capiuntur visco. passeres et cetere aues parue vel magne. si virgule inuiscate ponãtur in locis in q̃bus cibantur. vel vbi stare ꝯsueuerũt. Item capiuntur cordulis seu funiculis inuiscatis. regarbali. cum ad ficus veniũt vl̃ ad vuas et cetere aues que arboꝝ fructus furãtur. si predicti funiculi suspendantur ante fic⁹ vel alios maturos fructus ad quos venire asuescant. Item funiculis longis ĩuiscatis. capiuntur sturli. q̃ valde gregatim volant. cum habetur aliquis sturlus ad cui⁹ pedem ligatur funiculus inuiscat⁹. ⁊ ĩ manu tenetur. ⁊ dimittitur cum congregatio sturlorum prope videtur. tunc enim cum funiculo dimissus. ad gregem accedit. ⁊ cũ ip̃o grege stricte volitat. multiqz tãgentes funiculũ inuiscantur. et ad terraz simul cũ eo ruunt. Item visco capiuntur anates. ⁊ cetere aues aquatice. cuz ex eo inuoluitur funis longus. ex pauerijs quib⁹ scoria fiũt compositus. et ponitur precipue sero in lacu vel alio loco. vbi dicte aues morari

consueuerūt. nam aues ꝑ aquam natātes in nocte incidūt in funē sup aquā extensū. et capiunt. ⁊ seq̄nti mane capte inueniunt Sed oportet ꝙ hic viscus sit taliter temperatus ꝙ se ab aqua defendat.

¶ Qualiter aues capiūtur balistis.

Qualiter aues capiant cū balistis ⁊ arcub⁹. notuz est oīb⁹ hoīb⁹ ꝙ sagittant vbicunqz sint in terra vel arborib⁹ Sed in his obseruande sūt quedaz cautele. nō oīb⁹ note. quarū vna est. ꝙ balistator q̄ vult anseres vel alias magnas sagittare aues. debz habere bifurcatas sagittas ī parte anteriori vbiqz acutas. q̄ alam quā tangēt aut collū incidāt. nā sola ꝑforatio cōmunis sagitte vl' obtusio. nō lederet auē intantū ꝙ remaneret ibidē. sed vulnerata recederet. licet ex vulnere finalit alibi moreret. Itez dz intuitum cū sagittat dirigere. nō ad extra vagātes. sz ad vnā q̄ sit ī medio duaꝝ vel pluriū vt si ꝯtingat sagittā vltra vel infra ꝓgredi q̄d plerūqz ꝯtingit ꝑmaz vel vltimā feriat ne inuanū sagittet. Item q̄ vult in arborez sagittare columbos aut alias aues. pulzones q̄ sūt sagitte ī capite grossedz brē paris ponderis. ⁊ cū vult ad auē sagittā emittere debet cū pede signare locuz vbi ē. ⁊ notare locū in q̄ est colūb⁹ aut alia auis. ⁊ tunc sagittam emittat. si ꝑcutit hz qd̄ habere intēdit. alias sepe sagittā inuenire non potest sed eā facile potest inuenire. si ad eūdē locū vadat vbi erat cū sagittā emisit. ⁊ ꝑ eundē locū aliā eiusdē ponderis sagittā emittat. ⁊ ꝑ se vel ꝑ aliuz videat vbi cadit. ibiqz valde ꝓxime īueniet ꝑmā quā nō poterat inuenire. Item q̄ cū balista vel arcu sagittat dz manū sinistraz tenere firmissimaz. si vult rectissime sagittare. si eī h̄ agit ⁊ intuitū recte ad auem dirigit. nō errabit. ⁊ ē necesse ꝙ habeat balistā vl' arcū optimū. ⁊ sagittas rectissimas. si recte voluerit sagittare. Qui aūt arcū balottaꝝ exercet dz balottas habere equalis ponderis ⁊ bñ rotundas. Item capiunt alijs q̄busdaz modis.

Uno mō ad breuexellū cū guuecta. q̄ parue capiūt auicule. q̄ oīb⁹ fere notus est. sz ē sciendū. ꝙ h̄ mō capi possūt nō solum cū guuecta. sed et cū vno capite catte. nā ⁊ ad ip̄m auicule veniūt. Item nō solū cuz breuexello q̄ ex duab⁹ v̄gulis ꝯstat. verū etiaz cū vna mūda v̄gula inuiscata. Itē nō solū ad virides sepes vt cōmuniter fit. veꝝ etiā in quacūqz parte vie vl' agri. si aucupator supra se deferat leue instrumentū ex vīculis frondibusqz ꝯstructū q̄ valeat occultari. Nec est necesse auiculas excitari solo sono folij arboris seu eris vt communiter fit nam ⁊ cū sono seminū papaueris inclusorū in cellulis vel alteri⁹ similis excitari atz vocari possūt. nā ⁊ q̄buslibet extraneis ⁊ in auditis vocibus incitant. qꝛ mirant ex eis Item capiunt ad breuexellū q̄ rustici vtūt noctib⁹ valde obscuris. Habent eī faculā ardentē ex perticis siccis factā. quaz vnus defert decliuē prope virides sepes in q̄bus dormiūt. q̄ cū excitantur veniūt ad ignis splendorem. duoqz alij cū baculis cū volitant eas mactant. Sunt aūt baculi velut pale ī capitib⁹ breuiū perticarū ex paruis ꝯtexti viminib⁹. Item capiūt passeres precipue iuuenes minus sagaces cū naxa seu brithoello. q̄ ē q̄dā cauea ex iūcis ꝯstructa. de qua exire ignorāt. cū ad paruos passerum pullos in ea positos ingrediunt. nec exire sciunt. Item capiuntur aues in foraminibus et columbarijs cum mustela domestica in foramine immissa. Item capiūtur cum cista siue plastella precipue tempore niuium sic preparata. vt auibus intrantibus. cadat in qua grana congrua pro esca ponuntur. Cui proderit. si multa grana sub eis ponātur. ⁊ pauca velut fila longi⁹ extra. quib⁹ perducantur ad cistaz. Item cum scarpello capiūtur porcane. in cannosis vallibus vbi morantur. Est aūt scarpellus instrumentum quoddam ex duobus arcubus valde plicatis constructum. ab inuicem parum distantibus. inter quos modicum posterius ponitur fructus herbe coche. in forma similis ꝑ omīa

cerasis. quē accipere volūt ⁊ collo stringū-
tur. Sed ei⁹ forma ⁊ similiter pluriū inge-
niorum nō potest sic aperte scribi vt plene
intelligat̄ sicut oculata fide cognoscit̄. Itez
capiunt̄ cū cubaculo tpe niuiuz qd̄ est q̄d-
dam instrumentū ex paucis virgul' factuz
interi⁹ cōcauū. ⁊ in pte postrema acutū ha
bens ostiolū. qd̄ in terra iacet coopertū pa
lea. qd̄ cum vno vimine in terrā affixo ele
uatur. ⁊ posteri⁹ pcutit auē ad escam intrā
tem que int⁹ est. quā aliūde accipe nequit.
vndiqz terra tectū. Itē quodā delectabili i
genio capit̄ cornix cū ex ipsis habetur vna
nā ipsa duob⁹ valde breuib⁹ palazolis ad
principiū alaꝝ iuxta pectus annexis supi-
na in terra firmat̄ que fortiter clamat ac fu
gere nitit̄. alieqz ꝓpinque currūt eā iuuare
volētes. ex q̄bus ipsa vnā rostro ⁊ vngulis
capit ⁊ retinet vt cape possis. ⁊ eodē modo
aregazas capi posse asserit̄. Itē fert̄ aues q̄
gustant granū vel miliuz in fece boni vini
⁊ succo cicute maceratū ⁊ siccatum volare
nō posse ⁊ manu capi

¶ De capiēdis bestijs feris et primo qualiter capiūtur canib⁹

Lepores precipue
capiunt̄ canib⁹ ad quos inueniē
dos necessarij sunt canes q̄ segbu
si vel brachi vocant̄. qui quāto subtilioris
olfactus sunt tāto meliores existūt. Itez ne
cessarij sunt canes valde ad cursuz agiles.
qui eos psequant̄ vt capiāt qui omnes ad
hoc instruunt̄ ⁊ ad eos capiēdos inducūt̄
cū ex captis aliquid dat̄ eis in cibuz. A q̄b⁹
etiā caprioli capiunt̄ et aliqn̄ cerui p̄cipue
auxilio rethiū magnoꝝ positoꝝ i locis vn̄
fugant̄. Itē ab eis capiunt̄ vulpes licet i fu
ga sint valde sagaces. Itē capiunt̄ cuniculi
cū inueniunt̄ remoti a caueis. Itē canibus
capiunt̄ apri ac lupi sed cū auxilio venato
rum. Nā raro soli ad eos p̄sumunt accede
re nisi sint fortissimi mastini ⁊ audaces. Sz
ad apros capiēdos necessarij sunt pili for-
tes in ferro cruciferati. quos venatores vi
dentes aprū ad se irato animo venientē in
terram firmāt ⁊ ad aprū dirigūt qui eo pi-
lo vulnerat⁹ vsqz ad venatorē nō potest ac
cedere. sicqz a canib⁹ occidit̄. et similiter ab
alijs qui venant̄ eundē. Itē capiunt̄ cerui
cū ab homine vulnerati sagitta vel pilo fu
giunt ⁊ puus catul⁹ ad hoc instructus per
viā sanguinis exeūtis ipsum sequit̄ donec
ceruus semiuiu⁹ vel mortu⁹ inuenit̄. Itez
canibus inueniunt̄ ⁊ capiunt̄ ericij ⁊ q̄daz
alia animalia sil'r capiunt̄ ab eis

¶ Qualiter capiūtur cū rethibus.

Cum rethibus ca
piunt̄ cerui vt dictū est et vulpes
vt superi⁹ dixi cū de rethi locutus
fui qd̄ arolus vocat̄ a vulgo. Lepores etiā
facile caperent̄ rethib⁹ si in ea inciderent.
sicut ⁊ multe alie bestie fere

¶ Qualiter capiūtur cū laqueis.

Laqueis capiūtur
leones. Itē vulpes ⁊ lepores cuz p
aliqua foramina introire solent i
loca clausa. Sed h̄ duob⁹ fit modis. Uno
modo q̄ laque⁹ sit annexus ad aliquā per
ticā plicatā adeo fortē q̄ ferā collo captam
in altū eleuet ac suspēdat. Altero modo vt
ꝓpe laqueū sit fortis cannol⁹ stringēs laq̄-
um fere capte. impediēs etiā ne ipsa laque-
um rodere possit

¶ Qualiter capiūtur taiolis

Vulpes et lupi p̄-
cipue capiūt̄ quadā taiola ferrea
que circa se multos habet rampo
nes acutos. et ipsi habent circa se anuluz ꝓ
pe locū vbi annexi voluunt̄ ad quē anne-
ctit̄ frustū carnis. omniaqz occultata pre-
ter carnem in terra firmata iacēt. Cū autē
lupus carnē dentib⁹ captā eleuat. anulus
eleuat rampones circa caput ⁊ collū lupi.
qui cū forti⁹ trahit ⁊ recedere nitit̄: fortius
stringit̄ ⁊ tenetur. Itē fiunt alie tayole q̄b⁹
in pedib⁹ siue cruribus omnes generaliter
bestie fere capi possunt. q̄ occultant̄ in itine
ribus quib⁹ vtunt̄ que sūt talis figure aut

forme q nō nisi oculata fide intelligi possz. Ideoqz qui eas habere vult videat ab his qui eis vtunt sicut z ego videre volui

Qualiter capiūtur foueis

Dueis hoc mo/

do capiunt pcipue lupi. Fit qdaz fouea lata vt magn⁹ puteus et in tantū pfunda q inde exire non possit. Hec operitur vno rotundo graticio qđ non to tam sed quasi operiat foueā Sub graticio in medio alligat stanga lōgior graticio ac rotūda. in medio cui⁹ ponitur ligatus an ser vel agnus . et paleis operit vniuersus locus. lup⁹ veniens z volens accipe anserē aut agnū in foueā cadit. asse cum graticio subito revoluta. Itez fouea capit multitu/ do aprorz boc modo. In locis in quib⁹ mlti versantur agellus serit de milica quā ali qui saginā vocant. Circa agellū construit fortis z alta sepis ex viminibus arborum In vna pte relinquit aptus introit⁹ z io posito sepis depressa iuxta quā extra fit fo uea satis pfunda. Cū ipsa sagina matura erit ad ipsam venient multi apri p locū ex peditū intrātes. tunc ad locū accedat q cū/ qz vult etiaz sine armis z in loco introitus morez clamet z quocūqz modo potest ru morem ac strepitū faciat. Apri pterriti nō inuenientes vnde exire valeāt nisi p locū se/ pis deprelle inde psiliunt omnes extra i fo ueam quā videre nō poterāt intrinsec⁹ exi stentes. Itē p lupis vulpibus leporib⁹ z ce teris feris ac canib⁹ z porcis intrantibus z dissipantib⁹ vineas fouea fit boc modo. fo diatur ampla duab⁹ spānis et longa q̄tuo/ or pedibus aut trib⁹. et circa ser septez aut octo pedes pfunda cū spondis politis z re ctis in terra solida z ruinosa murata in lo co vnde sepe fieri ab eis trāsitus consueuit hec operiat primo ex transuerso de grossis berbis siccatis. z postmodum subtilissima terra. si berba nō sustineat terrā ponantur sub ea duo subtiles z frangibiles baculi ex trāsuerso z berba p longū que in medio se cōtingat. Q⁹ si nō potes vel nō vis facere sic pfundā. pone circū circa eā stangas vl assidiculas strictas babētes m̄tos clavicu los seu pirolos acutos infixos et declives in foueā. ac versus ptem mediā paulisper plicatos in quos inclusa bestia cū extra sa lire voluerit capite vl oculis in eos pcutiet et ledet adeo q quiescet. Et si eā mori volu eris in fundo m̄tos acutos palos infigas Vel si aqua multa i ea erit sufficiet ad mor tem ipsi⁹. quia nō poterit extra psilire nec viuere diu Itē dicta fouea fieri poterit in q̄ libet tramite pfunda solūmodo quattuor vel q̄nqz pedibus cū auxilio vni⁹ rebalche ex viminib⁹ facte sup vna rotūda stanget ta facile volubili firmata in quolibz capite cū vno vncino fortiter infixo terre in quo voluat. Hec rebalcha sit ab vno capite fir mata distās a fouea vno semisse. In alia p te in angulis z i medio habeat lapides pō derantes annexos. Hec stet eleuata quasi omnino erecta cuz vna furcula cui⁹ inferi or ps sit sup vno baculo breui qui sit i me dio foueę ex trāsuerso sup vno puo palazo lo ab vtroqz capite q̄ sit affixus in ripa fo/ uee in pte suprema Sup boc breui baculo ponat quedā virgula p longuz foueę que sustineat berbā z terrā tantūmodo. atqz a bestia pressa descēdat z baculū breuē cum furcula z rebalcā cadere faciat. Hec rebal ca de die sup foueā maneat ne homo tran siens in eā ruat si canis vl sus in eā incidat cū vna scalella que grad⁹ assiduz habeat extrahi poterit

De quibusdā aliis ingenijs qui bus capiuntur bestie fere

Elephantes capi

unt hoc modo. Ipsi cū nō habent genua iacere non possunt. ideoqz cū dormire volūt se arborib⁹ appodiāt et q̄ escunt. Venatores bas arbores resecant sz nō pficiunt vt p se ruere possint sed appodi atis elephātibus cadūt et ipsi ruūt. z ve natorib⁹ occidūt. Ursi capiunt hoc modo armat homo ferreis armis capite vndiqz coopert⁹. cum solo cultello acuto ad latus

accedit in siluam vel aliū locum ad vsum
vsus erigitur ad hominē armatū accedit
z amplectit ipsum. armatus qz tunc euagi-
nato gladio locū cordis vsi perforat et sic
eum occidit. Vulpes in caueis suis capiū
tur hoc modo. habet venator alueū apuz
quadratū. sed longū plus et minus latum
hic ab vno capite paucis filis ferreis clau
sus est a alio capite habet ostiolū interi⁹
ex pte superiori guerzatum z preparatū vt
possit intus eleuari. superius z nō extra ex
ire. Descendēs hoc ostiolū superius eleua-
tuz pmanet cū virgula parua Hoc instru
mentū ponit in fouea vulpis cū prescituz
est ipsam in ea esse ps ostioli ponit in pte
intrinseca fouee. ceteriqz introitus fouee q
plures esse conuenerūt claudunt optime
vulpes autē exire volens in alueum ītrat.
non putans filis subtilibus impediri. licqz
virgulā secū trahit z ostiolū cadens eā cō
cludit. que retrocedens fortiꝰ claudit z fir-
mat. Venator aūt quādocūqz veniēs vul
pem si vult ferro cuspideo mactat. Vel si
vult ipsaz cū alueo supra puteū vl magnā
tinam portat. et aperiens ostiolū ipsaz rue
re facit in tinam. Cuniculi capiunt sic. Ve
nator sonans z strepitꝰ agens eos fugat i
cuniculos suos cōcauos. nā ipsi qz pauidi
nimiuz facile fugiunt ad eoz foueas vt ibi
tute morent. Venator tunc ponit reticulū
apertū z in terra bene firmatū ante quem-
libet introitū deinde p vnū introitū immit
tit furectū quē domesticum habet. rostro
clauso quodā frenello ne aperire possit. ac
cuniculos capit z comedere. nec extra redi
re velit. hic furectus paruz maior mustela
boz ppius inimicꝰ oēs cuniculos extra
pellit. licqz intrāt in reticula z capiunt

De muribus capiendis et oc-cidendis.

Mures multis mo
dis capiunt z occidunt. Uno mo
do a muscipulis domesticis q te
nentur i domib⁹. Alio modo nō cū musci
pulis sed trapulis que fiunt ex quo ligno
cauato in quo cadit aliud lignū paruum.
graue tamē opprimens z occidens mures
intrantes ad cutē porci posita z annexā in
ea ad quandā particulā ligni que cuz tan
gitur facit qđ supra est cadere supra murē
sed hic modus est adeo notus omnib⁹ q
non expedit pleni⁹ explicari. Itē capiūtur
quodā assidē elevato cadente. qui ex q̄daz
columnella facta sustentat eleuat z tenetur
quadā spatula cutē habente sic preparata
q columnella diuisa nō aperit nisi cū mus
cutem tangit in spatula alligatā et tunc ca
dit z murem occidit. Itē est alius modus
cū in vno nodo canne grosse fit in capite ar
culus cū cordula in qua acus magna cō-
sistit in medio. canna foramen habet in me
dio et cutē interius cuidā virgule alligatā
et sic preparatā q cū mus p foramen cutē
mordet ac mouet arculus descendit z acus
magna pforat caput ei⁹ eū qz retinet ne fu
gere possit. Est etiā alius mod⁹. cū vas ali
quod quo exire nō possint ad medietatem
aqua implet cui⁹ superficies operit spel-
ta que natat. quā mus videns et non aquā
descendit in eā et aqua necat. Itē est alius
modus q vas aliqđ operit membrana hec
in cruces scindit z in medio annectit cutis
porci. mures accedētes ad eam cartaz seu
membranā flectūt z intra ruunt. et necant
si aqua in eo fuerit. alioqn breui tempe mo
riūtur fame. statim qz carta sui natura sur
sum regredit vt eodē modo infinitos deci-
piat mures. Fertur etiā ab expertis q si mu
res in vas sine aqua cadētes diu viuere p-
mittātur. fame nimia coacti se comedunt.
fortioz vilioz. q si tantū relinquātur vt re-
maneat fortioz vn⁹ solus et hic permittat
abire. quoscunqz i aliqua pte inuenerit oc
cidit z comedit assuetus z facile cū ab eo ñ
fugiant. Item occidūtur resalgari trito et
caseo aut farina mixto que libenter come-
dunt z moriūtur cum sit ipsoū venenum.
Sed a loco remouenda est aqua qua sepe
iuuantur si eam bibāt. Capiūtur etiam si
supra vas vnde exire nequeant ponit qui-
dam baculus p medium scissus scilicet vna

medietas i medio scissa et sic preparata vt se sustineat sed non murez. In eius medio ponatur nucleus nucis ad quē cū accedit cum baculo fracto cadit. et si aqua sit in eo statim morit. aut si non est statim occidat. Itē mus viuus facile capit si sub circūferentia parapsidis nux ab vna parte rupta ponitur ruptura respiciēte interi⁹. Quod⁹ ceteris melior ad capiendū mures tā magnos q̄z paruos. hic est. Accipe duas assiculas lenigatas vno brachio longas et latas vno semisse ipsas cōiunge distantes quattuor in altitudine digitis vel parū minus in parte infima cū duab⁹ paruulis assiculis incastratis i quolibet capite. vna vt eis desubtus sit equalis. sub ipsis affige cartā de pecore grossam incisam in medio extransuerso sed ꝓpe mediū non affixam. z intantū restrictā q̄ possit inē assidel eleuari. vt si descendēs deformaret possit ad suā formā reduci. Itē dicte due assidel desuper in capitibus cōiungant. ac super eas tenetur assicula in medio habens clauū rectorium ad quē suspendat fructulum cutis porci Vel non suspendat dicta cutis sed in medio dictaz assidū prope cartā sit sic vna mescola interius pforata et cute cooperta in qua sit sala polita affixa. circa quaz mescola cū cute facile revoluat. Hoc edificiuz ponatur super quecūq̄z vasa fictilia seu lignea vnde mures exire nequeant. Et optimum est q̄ sepeliat in massa frumenti vel alterius grani vbi mures intrant. et cū appropinquauerint cuti ruent et carta cū eis descendēs releuabit z de q̄buslibet accedentibus idē fieret neq̄z muscipule ipsaz arturam intrare valebūt

¶ De piscibus capiēdis. et primo qualiter rethib⁹ capiūtur

IN mari iuxta planum littus capiunt ꝑcipue multi pisces cū rethi q̄ multi scorticariā vocant. Hoc rethe est valde longū et satis amplū z spissum. habēs cordā vni⁹ lateris plumbatā z alterā leuiatā. vt in aq̄ extensum rectū permaneat. Hoc rethe cū naucula infra mare defertur vno capite in terram relicto vt aliqua particula eius continuo descendat in aquā. Cū naute fuerint infra mare quantū rethe extendit arcualiter cum illo capite reuertunt ad littus. z q̄busdam ex eis cū illo capite in terrā descēdentibus vnus in naucula reuertit extra rethe ad mediū eius ad hoc vt pisces infra rethe comꝑhensi videtes se ad terrā trahi nō ꝓsiliant extra rethe. Duo autē piscatores ab vtroq̄z capite in terra existētes trahunt cū piscibus totū rethe ad littus. q̄ sepe mltos trahunt magnos z puos. plerūq̄z paucos aut etiā nullos quia in eo loco non erant Item capiunt in mari cū quodā rethi subtili non multū magno duabus perticis alligato. quod quidā in naucula existentes apertū in aquā demergāt. z post paululuz cum piscib⁹ eleuant. Itē capiunt in fluminibus et ceteris spaciosis locis cum rethi. quod transuersariū multi vocāt. qđ est extribus compositū. s. vno medio spisso z duobus extrinsecis raris habens in vno latere plumbū in alio lebias. Et si valde lōguz sit quasdā cucurbitas siccas appone vt extensum in aqua ꝑmaneat. hoc rethe sit longum vel breue ꝑm q̄ loci aque latitudo requirit. hoc in aqua per magnā horā dimittitur. vt in illud natātes incidant pisces. q̄ rara rethia transeunt z inuoluunt i spisso. vt auicule in aranea supradicta cum ō capiendis auibus dicebat. Item capiunt riualibus in paruis aquis. Est autez riuale rethe paruū et spissum duob⁹ annexuz baculis quos piscator tenet manibus z apertum p aquā ducit atq̄z prope ripā cuz piscibus claudit. Itē capiūtur zaclo. Est autez rethe subtile spissuz habens tentorii formā in circuitu plumbatū et reuolutū. habens in cacumine longū funem. hoc rethe piscator supra brachium sinistrū tenet clausum atq̄z in aquā apertū eiicit. hoc apertū subito ad fundū descendit z omnes pisces inferius se inuentos concludit. eosq̄z cū trahit secū trahit. Item capiuntur cum negossa.

que est retbe ad modū riualis formatum. ⁊ ad vnā perticā cum duob⁹ baculis amminiculātib⁹ apte annexū. Hoc rete piscator extra aquā existens in eā p̄cipue vbi q̄ escit immittit ⁊ cū piscibus eleuat. plerumq; etiā sine ipsis. Et quādoq; circa herbas ⁊ frutices ꝓpe terraz immittit. ⁊ cū pertica percutiēs in herbā pisces occultatos ī herba in retbe expellit. Item capiunt̄ plurimi in locis angustis valliū cū retbi quod cogolariam vocant. quod est retbe magnuz forte ac spissum ⁊ longū. habens introituz rotundū ⁊ latum ⁊ paulatim angustat̄ vsq; ad caudā. que longa est habens multa receptacula. in que facile intrant pisces et nusq̄z redire queunt. Hoc retbe ponit̄ cuz duabus grossis perticis ī dicto loco angusto. circa quod est vndiq; lignaminū vsq; ad ripā fortis clausura cui dicte pertice annectunt̄. Hoc retbe die noctuq; tenetur ibidem. introitu ad ꝑtem superiorem verso. ꝑ hunc locū nullus omnino piscis de sursuz veniens transire potest cū nullus sit ibi locus apert⁹. descendūt igitur omnes in apto retbis ore. deinde in caudā strictaz. Piscator vero aliquādo dieb⁹ interpositis ad locū accedens caudā retbis in nauiculam trahit ⁊ aperit inuenitq; aliquādo tot pisces precipue anguillas. que cōglobate sūt cum amore feruescūt vel stardinas q̄ gregatim incedunt ꝙ nauicula tenere non potest. Cetera etiā genera piscium in talibus aquis morantiū in eo capiūtur. sed non simul in simili quātitate. Item capiūtur in vallibus multi pisces in locis apertis et ꝓfundis in quib⁹ precipue magni morātur pisces cū retbi quod degagnā vocāt quod magnū et latū in fundū eijcitur et per eum trahitur ⁊ cū piscib⁹ eleuatur. Item capiūtur in vallib⁹ non profundis sed latitudinē magnā habentibus multi pisces generuz diuersoꝝ quicūq; in talibus aquis morentur. hoc modo. Habent piscatores gradellas fere infinitas de paludosis cannis constructas quibus claudūt maxima valliuz non profundarū spacia paloꝝ auxilio relictis paruulis aperturis in pluribus locis ad quas ponūt retbia ꝑua rotunda ī capite ampla. ⁊ cauda cū receptaculis suis angusta in qua possunt intrare sed non exire hec retbia semꝑ die noctuq; ibi relinquūt. ⁊ quasi omni die in mane eleuāt cum piscibus qui ꝑ loca spaciosa natantes transire posse ꝑ dicta vacua loca sperabāt. Fiūt etiam ex his graticulis alique taliter inuolute ꝙ pisces intrātes exire nesciunt sed inde extrahūtur cū quodā ꝑuulo retbi posito ī capite vni⁹ pertice bifurcate

¶ Qualiter capiuntur cistis et caueis ex viminibus factis

Pisces capiuntur p cistis ex viminib⁹ factis que in capite sunt ample mediocriter. et in cauda stricte. que a piscatorib⁹ in aq̄ stantibus ꝑ fundū ducūtur ad modū ripaliuz retbium. Et quādoq; tales ciste sed leuiores ponūtur in capitib⁹ perticarū ⁊ ꝑ aq̄m turbidā ducūtur a piscatore in terra stante vt supra de negossis narratū est. Itē ex iuncis fiunt nasse rotunde ac late cuz introitu interius constricto et extra amplo que die ⁊ nocte cū pondere vni⁹ lapidis dimittuntur in fundo aque. habentq; vicē aliquaz ī cauda ligatā qua extrahunt̄. Sed duarū formarū fiunt. vna forma est ꝙ sit interius multū ampla rotunda. ī cui⁹ fundo ponit̄ creta mollis. ⁊ grana ei annexa ad que intrant quedā genera pisciū causa cibi ⁊ ind̄ exire nesciūt. Alia forma est tota stricta et longa. sed in introitu mediocriter aperta ⁊ in medio valde stricta. deinde lata ⁊ in cauda strictissima in quā intrāt nō causa cibi. sed vt ibi occulte morent̄. nec de ipa sic̄ nec de p̄ma exire sciunt

¶ Qualiter pisces capiūtur hamo spadernis et calce viua et fossinis

Hamo capiuntur b pisces trib⁹ modis. Uno mō cum in eo ponitur pisciculus aliq̄s viuus cū q̄ pisces capiūt̄ rapaces deglutiētes

bamū cum piſciculo viuo. Hic bam⁹ req̄
ritur ex ere magnus ⁊ fortis. cum forti cor
dula filo inuoluta ppe ipſum ne rodi poſ
ſit. eius cordula cuidaz paruo paueriaruz
ſiccaz faſciculo annectitur. ⁊ in aquā ſtan
tem cuz bamo ⁊ piſciculo viuo eijcit. ibiqz
tota nocte relinquit. piſcis captus lōge fu
gere vt ſe occultare faſciculo impedit. ſicqz
mane a piſcatorib⁹ inuenit. Secundo mo
do bam⁹ cuidā funiculo ex pilis albis eq̄
ne caude annectit. ⁊ circa ipſum cibus qui
a piſcibus magis appetit inuoluitur vt nō
videatur bam⁹. ⁊ ipſe cuidā virge in ſūmi
tate ſubtili annectitur. Deinde in aquā eijci
tur vt notū eſt omnibus. Sed in hoc exbi
benda eſt quedā cautela videlicet q̄ piſca
tor ſciat qualē eſcā quodlibet genus piſcis
auidius appetit quolibet tpe anni. Nā idē
genus piſciū ꝑm variationē tempoz anni
diuerſa cibaria querit. Sed hoc ſcire pōt
qui captorū viſcera ſcindit et inſpicit qua
lem eſcā cōmuniter aſſequūtur. Vel ſi di
uerſas eſcas modo vnā modo alterā in ba
mo ponit. Item valet cōtra piſces cautos
qui eſcā appēſam funiculo accipere nolūt.
ſi habet virgā ⁊ funiculū abſqz bamo cum
qua plerūqz eſcam in aquā emittit ad quā
aliqui minus cauti accedēt. eāqz ſine perī
culo exportabunt. qō cū pluries fecerit ba
mum eijciet ad quē omnes etiā cauti acce
dent. Secūdus modus ſeruat in aquis p
fundis. Nam in eis manu eijcit bamus al
ligatus longo funiculo habente modicuz
plumbi per vnū bracbiuz prope bamuz vt
deſcendat ad fundū. ibiqz teneat precipue
in currentibus aquis. Talis funicul⁹ ma
nu teneatur. digito indici appodiat⁹ ab eo
qui ſit in naui vel ponte. cum ſentiet piſcez
capere bamum. fortiter trabat primo. vt i
eius infigatur ore Deinde paulatiz trabat
donec ipſum piſcē manu capiat qui rariſ
ſime paruus erit. cū ſoli magni morent in
fundo. licet aliquādo diſcurrant per ptem
mediā vel ſupremā. Cum ſpadernis capi
untur tinche. Sunt aūt ſpaderne tres ac⁹
ex ere retorte ac ſimul ligate que quibuſdā
breuibus funiculis annectunt ac ipſi om
nes non multū diſtantes cuidaz funiculo
longo ⁊ forti ligantur. His apponitur cau
da cancrorū vel lumbricorum groſſorum.
eſca et in aquā cum quodā lapide in capi
te funis in ſero extenſe iactātur et mane ca
pte tinche tollūtur. Calce viua capiuntur
piſces ſi ipſa ponatur in ſacco. et in aq̄ ma
xime ſtante in paruo loco incluſa. Hic ſac
cus a duobus per totā aquam fortiter agi
tetur. ex hoc omnes piſces quaſi ceci veni
ent in ſuperficiem aque ac manibus facile
capiētur. Item capiūtur groſſi piſces foſſi
nis in aquis diaphanis. Eſt autez foſſina
ferreum inſtrumentū habens multas acu
tates quarū quelibet habet barbulaz ad
tenendū. et ſunt aliquantulū diſtantes ab
inuicē. Quod piſcator habet in capite ba
ſte vel lancee. vaditqz cū eo quiete in naui
per aquas ⁊ cū piſcem videt euz fortiter fe
rit et infixum tenet. Idem faceret exiſtens
in terra et in aqua turbida cum in ſuperfi
cie piſcem videret

Incipit liber vndecimus De re gulis operationū ruris

In ſuperiori
bus diffuſe dictum eſt de
omni operatione ruris.
Sed quia memoria bo
minum breuis eſt ⁊ rerum
ſingularium turbe non ſuf
ficit ideoqz vtile viſum eſt materias tracta
tuum que poſſunt generaliter exprimi. cō
pendioſis ꝑm ordinē libri concludere regu
lis vt ſola noticia ipſarū pluriū generaliter
habeatur memoria.

Et primo de cognitione loci habi
tabilis in cōmuni

Vris exercitia for
titudinē habitatorū operantiuz in
duſtriam et aptitudinem querunt
Ideoqz loci ſalubritas precipue querēda
eſt. aer ⁊ venti. terre ſitus et aque bonitas

locum habitabilē fertilē et salubrē demonstrāt. Vir prudens predia empturus, ante omnia loci salutem consideret ne in eorum emptionē et domorum fabricā pecunia collata velox postmodū cum personarum detrimento aut rei familiaris dāno penitētia ñ sperata sequatur

De cognitione aeris

AEr calidus est et humidus si nulla causa extrinseca conuertat. Aer bonus est qui putrefactus non est, neq; caliditatis aut alterius qualitatis excellentiā habet sed in his omnibus equalis aut equalitati proximus inuenitur. Aer temperatus et clarus sanitatem efficit habitantiū et conseruat et plāte ab eo proportionabiliter conualescunt et fructificant. Inequalis vero et vaporum lacuum et stagnorum immixtione turbatus contrarium operat et tristificat animā. humores cōmiscet. et plantas corrumpit. Omis aer qui cito infrigidatur cum sol occidit et cito calefit cum ipse oritur est subtilis. contrarius vero existit econtrario. Aer omnibus deterior est qui coarctat et aeris attractionē angustat. Aeris salubritatem declarant loca ab infimis vallibus libera. nebularū nocibus absoluta et habitatorū sana corpora

De cognitione ventorum

VEnti meridionales absolute considerati calidi sūt et humidi Septentrionales frigidi et sicci. Orientales aūt et occidentales q̄si temperati. Sed in quibusdā locis meridionales sunt frigidi cuius a parte meridiei eisdem fuerint montes niuosi. et septentrionales calidi cum in ea parte transeunt per adusta deserta

De cognitione aquarum

AQua frigida est et humida si nulla causa extrinseca fuerit immutata. Aque fontium terre libere in quibus nulla extrinseca malarum dispositionū et qualitatuū causa superat sunt aliis meliores. Aque petrose sunt bone nec facile terrestri corruptiōe putrescunt. Aque fluminum currentes sunt aliis meliores si super terram liberam nō fetidam neq; lacunosam incedant. et que ad orientem tendunt et multum a suo elongantur principio sunt omnibus meliores et que ad septentrionē vadit bona. que vero ad meridiem vel occidentē fluunt sunt male maxime cum meridionales sufflauerint venti. Aqua laudabilis est in qua res cito coquitur. et nullus odor in ea superat neq; sapor. Aquarum eiusdē dispositiōis que leuior est melior iudicatur. Sublimatio et distillatio similiter et decoctio aquas rectificant malas. Ex aquis laudabilibus sunt aque pluuie. precipue que cum tonitruo in estate proueniunt licet propter earum subtilitatē cito putrefiant. Aque puteorum et aqueductuū comparatione aq̄rum fontium nō sunt bone precipue que de plumbo fistulas habent. Aque male sūt lacuales. paludales. sanguisugales et omnes quibus admiscetur aliqua substantia metallina. Grosse autē sunt glaciales et niuose. Aqua temperate frigida sanis melior est omnibus aquis. appetitum enim excitat et stomachū fortem facit. Calida vero contrariū operatur. Aque salse macrescere faciunt et exiccant. Turbide vero lapidē et opilationes creāt. Si aque bonitas vel malicia ratione discerni nō potest incolarum salubritate noscatur

De cognitiōe situs loci habitabilis.

LOci caliditas et frigiditas būiditatis et siccitatis dispositio. altitudo et profunditas aquarum multitudo paucitas et earum malicia et bonitas. montiū. lacuū. paludū. et maris vicinitas. item terre dispositio q̄ lutosa vel būida. cenosa. minerosa seu petrosa existit. situs indicant qualitates. In locis calidis

habitantiū denigrantur facies et capilli ⁊ eorum corda sunt timida citoqꝫ senescunt In locis frigidis existentes audacie sūt maioris ⁊ melius digerētes. que si humida fuerint crassi. carnosi. teneri. et albi erunt. In locis morātes humidis pulcrarū sunt facieruꝫ. ⁊ eis diuturne accidunt febres. ⁊ cū exercitant cito aduenit lassitudo. In siccis vero exiccant complexiones et corpora obfuscantur. In locis habitabilibꝰ altis morantes sunt sani ⁊ fortes laboris multū patientes ⁊ viuunt diu. ꝓfunda vero loca cōtrarium operātur. Habitantes in locis petrosis habent aerē in hyeme valde frigidū ⁊ calidum in estate. corpora eorū dura fortia ⁊ multoꝝ capillorum existunt. multuꝫ vigilantes. inobedientes et malorum sunt morum. Et est eis belloꝝ fortitudo et ī actibus solertia et acuitas. Ciuitas ab oriente aperta et ex opposita ꝑte cooperta est sana et boni aeris. Ea vero est infirma que situ contrarium habet Incolarū habitudo ꝑm sanitatū vel egritudinū genera sitꝰ indicat qualitatem

De tumbis et domibus

Domus et tumbe seu aree et curie magnitudo ꝑm domini facultatē et quantitatem animaliū nutriendorū et fructuū portandorum ad eas fieri debent in rure Tute autem sint et fortes. foueis et muro vel spinis ꝑm potentiam in locis illis furū ⁊ latronū In tumbarū munitionibus fructifere arbores non plantentur ne fructuū auiditate desiderata munitio dissipetur. In eis etiam arborū aliquarū non procuretur augmentum. sed omnes ad munitionis fortitudinem cōuertantur. Securitas ⁊ delectatio dominoꝝ requirit in villis fortitudinem ⁊ decorem. Domorū fundamēta latiora q̄ꝫ partes esse debent. et vsqꝫ ad terram profundentur solidā. que si desit quartam fabrice mersisse sufficiat Arena que manu comprehensa edit stridores vel que respersa nihil sordis reliquit in panno lineo candido egregia est et vtilis fabricanti. In duabus arene partibus calcis vna miscēda est q̄ si equali mensura misceātur erit fortissimum cementū inde cōmixtum. In fluuiali quoqꝫ arena si tertiaꝫ partem teste crete addideris operū soliditas mira prestabit. Ligna pro edificijs optima sunt que mēse nouembris vel decembris cedūtur ⁊ maxime si vltra medullā incisa sup radice q̄busdam relinquātur diebus. et ea sunt precipue durabilia q̄ a parte meridionali montium sunt incisa

De puteis et cisternis

Puteus si fons desit mense augusti vel septembris. et loco idoneo fiat. ab omni letaminis seu putredinis palude remotus. Cū aqua ducitur aliunde. diligentis erit aquarum receptacula fabricari. vt sufficientē copiam inops vena procuret. Ubi cisternis vtimur anguillas piscesqꝫ fluuiales ponamus in eis qui suo natatu aquā continue moueant et a corruptione reseruent. Ubi aquis fluminū vtimur tutū ē cisternulas habere cū sabulo que eas a terrestritate liberent ac claritate decorēt

De presentia dominorum

Presentia domini profectus est agri et qui deserit vineam deseretur ab ea. Rusticorum importuna voracitas nihil timet nisi dominoꝝ p̄sentiam ⁊ cautelam

Incipiunt regule libri secundi. et primo de qualitate terraꝝ et diuersitate agrorum

Terra naturaliter frigida est ⁊ sicca. sꝫ accidētaliter sepe rebꝰ extrinsecis īmutat In terris fecūditas ē q̄rēda ne alba ⁊ nuda gleba sit. ne macer sabulo sine āmixtōe t̄reni ne creta sola ne arenosi pulueris lapidosa macies ne salsa l'amara l'vligiosa ne vall' nimis opaca

Sed sit gleba putris ⁊ fere nigra ⁊ ad tegē dum se graminis sui crate sufficiens Que protulerit neq; scabra sint nec retorta nec succi naturalis egentia. Frumentis dādis vtilis terra est que naturaliter profert ebulum. iuncū. gramen. trifolium. calamū. rubos pingues. pruna siluestria. lappas. farfana. cicutam. maluā. vrticaz. et ceteras similes herbas que latitudine ⁊ pinguedine foliorum letū solum ⁊ fecundū demonstrāt. Vineis vtilis terra est que corporis aliq̄tenus rari atq; resoluti est. Virgulta que pfert nitida procera fecunda sunt neq; intorta neq; dbilia neq; macra exilitate languētia. Situs terrarū non sit adeo planus vt stagnet neq; ruptus vt defluat neq; arduus vt tempestates nimiū sentiat ⁊ calores. Sed in his omnibus vtilis semp et equata mediocritas requirat̄ In frigidis puintijs orienti vel meridionali lateri. in calidis vero septentrioni ager esse debet oppositus Inferior pars terraꝝ pinguis grossa ⁊ frigida est. superficies vero macra subtilis et calida. Quattuor sunt agroꝝ genera videlicet satiuum. consitū. compascuū et nouale. Satiuus ager est qui pinguissimus est et seritur omni anno. Omnis ager qui calidus est ⁊ humidus mollē habens supficiem ⁊ porosam cultui facilis est et ferax. Eligendus est ager pinguis ⁊ rarus quia minimuz laborē appetit ⁊ fructū maximū reddit. Secundi meriti est pinguis densus. Heni ⁊ si multo labore colatur tamē ad vota respondet. Illud autē genus terraꝝ est pessimum qd̄ siccū ⁊ spissum macrū ⁊ frigidū est terra sicca ⁊ adustione sterilis effecta. et salsa vel amara nunq̄m recipit medicinaz. que vero humore superfluo infecunda est fossatis conuenientib⁹ emendatur. Colles montium siccitatē et macredinē patiūtur. Valles autē eorum pingues existunt ⁊ humide propter pinguedinē que ad ima decurrit. Ideoq; tales agri per latera sulcandi sunt vt in sulcis stet retenta pinguedo. nec oportet cōminui glebas ne pluuijs impetuose superueniētib⁹ mota terra cū omni semine feratur ad vallem. Nouali ager est qui primo ad cultū reducitur. vel q̄ ad virtutem pristinā redit. per quietez vnius anni vel plurium innouatus Non cōuenit plantis ager puluerulentus et siccus. quia planta querit locum solide continuitatis in quo radicetur ⁊ floreat et fructum ferat.

¶ De aratione. fossione. et cultu

Arationis et fossionis quattuor sunt vtilitates in genere. videlicet terre apertio. eiusdem adequatio. agri cōmixtio et eiusdem cōminutio. Obseruandum est ne lutosus ager aretur. ne si fuerit nimis siccus. Nam terra que lutosa tractatur toto fertur āno tractari non posse. Nimis vero sicca plurimum laboriosa est et non potest cōminui vt oportet Si ager qui post longas siccitates fuerit imbre leui perfusus aretur. per triennium fieri quasi sterilis affirmat̄. Ager fortis glutinosus ⁊ adulterinis herbis repletus quattuor arationes requirit. Poroso autē et mundā et subtilē terrā habenti. sufficit forte vna vel duabus aut tribus ad plus arationib⁹ est contētus. Quelibet trium vel quattuor arationū fructibus addit proportionabiliter sui numeri quātitatem Quotiens fructus laboris excedit meritum insistendū est cultui. Si vero labor vtilitatē fructus excellit relinquendus est locus talis. In locis siccis agri maturius. in humidis vero serius proscindunt̄. Qui arando crudū soluz inter sulcos relinquit suis fructib⁹ derogat. terre vbertatem infamat. Fecūdior eī est culta exiguitas q̄z magnitudo neglecta. Seruandū est autez ne inter sulcos terra nō mota relinquat̄ ⁊ glebe sunt malleis dissipande. In agro piclitantur interiora nisi colant̄ extrema. Si lapidosus est ager p multas ptes saxorū turba collecta purgari poterit ⁊ arari. Iūcus gramen ⁊ filices et cetere herbe nocue frequenti aratiōe de mēse iulij vel lupinoꝝ seminatione vincunt̄

De seminatione

In terris frigidis autumnalē tempestiue oporꝫ fieri sationē vt segetes aliq̄d roboris ante hyemis aduentū accipiant. In calido vero ⁊ pingui agro differat̄ satio q̄ntum potest ne ipsius tempestiua satio herbarum inutiliū luxuria suffocet̄. Sꝫ humidus nimis ager nō autumno sed vere seratur. Cui p̄cipue cōpetit faba vel linum. que radicib⁹ euulsis superfluā ꝯsumūt humiditatem. Quecūq̄ serunt̄ in vere locis calidis maturius. frigidis vero seri⁹ serant̄. Autumnalis autē satio contrariū actum querit. Exiles campi vel aquosi maturius pingues vero serius seminent̄. Itē aquosi autūnali tp̄e mature serātur. Si ager plurimum pinguis et ferax nō serat̄ semel vel pluries omni anno luxuriabit in spuria diuersarū herbarū. q̄d postea sine magno labore nō poterit emendari. Omne triticuꝫ solo vliginoso post tertiā sationē in genus siliginis cōmutat̄ In quolibet semine duo sunt. virtus videlicꝫ seminatiua quā habꝫ e celo. et substātia formalis que figuratiōꝫ recipit in plantā ⁊ plante organa. Omnis seminatio fieri debet cū semen auxiliū maius habet e celo. Hoc est in prima etate lune quia iuuat̄ tunc calido humido et viuifico lumine solis ⁊ lune simul. Omnis satio que fit cū sol in cancrū ꝓgreditur est ꝑfecta. Et autumnales tunc radicate mouebunt̄ in debitā sue substātie quantitatem. Vernales etiā in matrice terre iacētes tūc pullulabunt. et sole tempato coadiute germinabūt ⁊ florebūt ante tp̄s siccitatis estiue. Cauendū est ne vltra mensuraꝫ semina iaciant̄ in agro. q̄d si fiat macilēta ⁊ nō ꝓficientia erunt. Attendendū est ne q̄ iactant̄ semina sint corrupta sed ea optima sunt q̄ anni nō excesserūt etatē. Omniū surculoꝝ vel frugū genera p̄clara sed terris tuis exp̄ta cōmitte. In nouo enī genere seminuꝫ ante experimentū non est spes tota ponēda. Semina locis humidis citius q̄ꝫ siccis degenerant. Omnia legumina seri iubentur i terris siccis. faba tantūmodo in humida terra iubetur spargi. licet tempatis agris serendū sit tamē si siccitas longa fuerit semīa iacta non minus in agris q̄ꝫ in horreis seruabuntur

De aqua plantarum

Aqua melior omnibus ad irrigandos agros ⁊ maturandum letamen est paludalis seu fouearuꝫ ex pluuijs et roribus congregata. Confert etiā plantis aqua puteoruꝫ ⁊ fontium postq̄m eam calefecerit splēdor solis.

De letamine et stercoratione et immutatione plantaꝝ

Nimis humido et pingui letamine plāte substantia nascētijs ⁊ putredīe inficit̄. Sapor fructuū immutat̄ in peius. ⁊ replet̄ tal̄ plāta supfluis folijs ⁊ mollib⁹ ramusculis infecundis. Optimū letamē est fere omniuꝫ auiū ⁊ quadrupediū q̄d in via corruptōis est ⁊ nondū calore naturali destitutū ⁊ incineratū existit. Letamen plāte naturā immutat magis q̄ꝫ cibus animal q̄d nutritur Natura plantaꝝ melius ꝑ letamen q̄ꝫ per modū aliquē immutat̄ Frigida ⁊ humida terra optime ꝑ incensionē cespitū ⁊ cineris aspersionē emendat̄. Stercoruꝫ congestio suū locū tenere debebit q̄ abūdet humore ⁊ ꝓpter oloris horrēda a p̄torij ꝯuertatur aspectu. Cineres optime loco letamīs spargunt̄ in agris. Sterc⁹ q̄d anno req̄euit satis ē vtile. nec herbas creat. Si vero vetusti⁹ est min⁹ ꝓderit. Recētia stercora ꝓsūt p̄tis ad vbertatē herbaꝝ Maris purgamēta si aq̄s dulcib⁹ eluant̄ reliq̄s mixta vicez stercoris obtinebūt. Stercorādi sunt agri spissius in colle. in campo rari⁹ cū luna minuitur. Hoc enī herbis si seruet̄ officiet. Non debēt estiuo tp̄e ples cumuli letamīs spargi q̄ꝫ ea die poterunt exarari. Non ꝓdest vno tēpore nimiū stercorare sed frequēter

et modice. Ager aquosus pl⁹ stercoris q̄rit. siccus v̄o minus. Si letaminis copia desit optime ꝑ stercore cedit vt sabulosis locis cretam. frigidis v̄o argillā. cretosis ⁊ nimium spissis sabulū spargas. hoc enī segetibus ꝓficit ⁊ vineas pulcerrimas reddit. Vel seminent̄ lupini q̄ cum ad debitū q̄si augmentū ꝑuenerint euertant̄. Lutum de fundo lacuū ⁊ paludū acceptū pinguem ⁊ fertilē facit agrū. Omnino aūt cōueniētissimū plantaꝝ nutrimentū est letamen ī palude tempata ⁊ humiditate putrefacta nutritū ⁊ conuenienti stercore cōmixtū. Agricolliū in ꝑtibus supiorib⁹ plurimū ⁊ sepe. in medijs parū ⁊ caro fimandi sunt. In infimis v̄o fimatione nō egent

¶ De quibusdā principijs plātarū et operationib⁹ eaꝝ

Septem sūt sine q̄bus nulla oīno nascit̄ plāta. videlicet triplex calor circuli celestis loci ⁊ seminis. Et triplex humor. scz materie seminalis. terre. ⁊ pluuiaꝝ desup̄ venientium. ⁊ aer cōtinens. Plāte opa sunt vti alimento augeri ⁊ generare. Venter arboruz est terra in qua omnem impuritatē relinquunt. Arbores infigunt radices deorsuz in terrā vt ex ea sicut ex stomacho nutrimētum sugāt. ꝙ si eas in sup̄ficie tantum spargant cito arescūt. Certū est arbores nō semper augeri q̄z diu terre radicitus adherent sed omnium natura constantium esse q̄ntitatem determinatam inter duos terminos maximi ⁊ minimi in suo genere. Plāte sugendo ꝑ poros habent nutrimentū. et de eo qd̄ extrinsec⁹ a spiritu eleuat̄ in gemmas formāt omne qd̄ gignunt. Plāte raras porosas ⁊ calidas habētes radices nutrimentū attrahūt plusq̄z digerere possint ⁊ ideo fruct⁹ generāt putrescētes nisi superfluū humidū educat̄. Oēs plāte magnam habētes medullā ꝑ poros trāsuersales nutriunt̄ ex ea. sz ꝑuas habētes medullas nutriunt̄ ꝑ poros directe superi⁹ ascēdentes. Multitudo ramoꝝ ex abundantia nutrimenti ⁊ calore solis arborē vndiqz tāgente qui succū euocat ad exteriora ꝓcedit. Caro seu pulpa in fructib⁹ a natura creat̄ vt semen in terrā decidens ab ea fimet̄ ⁊ facili⁹ cōualescat. Arbores quādoqz fructū alternis proferunt annis propter nutrimēti defectum et virtutē exhaustam. que sufficienter nutrire non possunt ramos et fructum nisi per cōuenientē requiē fuerint renouate. Omnis plāta que ex semine oritur est siluestris. quia semen a siluestri radice procedit et per stipitē ⁊ ramos transit vt totius arboris virtutē acquirat vt possit sibi simile generare Cū aliqua radix inciditur ex ea plerumqz nascunt̄ alie que plantam nutriunt loco eius. Si arbor vetusta vel nimium cōsumpta inciditur. debiliter pullulabit. aut sola gramina vel fungos producet Siluestriū arborum fructus sunt plures sed minores ⁊ acriores propter nutrimenti siccitatē. Domesticaruz vero sunt pauciores sed maiores ⁊ magis dulces propter oppositā rationem. Omnis planta mascula priusq̄z femina pullulat propter calidū fortius mouens ⁊ eius folia strictiora sūt propter masculi siccitatē. Quedā plāte alias impediunt in generatione et fructu sic̄ corilus et caulis vitem et loliuz segetem. et nux fere omnes alias propter pernecabilē amaritudinem eius. ideoqz diuersoꝝ plātationem seu sationē simul plerumqz caueri oportet. Omnis planta quattuor indiget. videlicet seminali humido terminato. loco conuenienti aqua siue humore tēperato nutriente et aere sibi consimili et ꝓporcionali. vt optime nascatur et crescat. Plante calido tempore vegetantur ī vmbra noctis. et in solis feruore liquescunt. Plante hyemali tempore humorez in radicibus congregant quem in estate dispergunt in ramos et augent illos. Omīa que in superficie terre nascuntur ex vaporibus de subtus ad superficiem pertingentibus oriuntur Fructus montiū saporosiores existunt q̄z vallium. quia digestio melius cōpletur in eis

De partibus plantarum

Vcus est humor

i ꝑ poros radicis attract⁹ ad simi
litudinē plante. ⁊ digestiuo calore
terminat⁹ ad eā nutriendā. Radices quā
tum ad nutrimēti tractū sunt ori similes. sz
quia infundunt calorē viuificū toti plāte
similitudinē cordis habēt. Medulle ī plā
tis sunt sicut nucha in animalibus. Nodi
creati sunt in omnib⁹ plantis multum me
dullosis ⁊ cōcauis vt retineāt nutrimentū
et spūm ex q̄bus eas augeri ⁊ viuere opor
tet donec fuerit digestū ꝯuenienter. Corti
ces in plātis sunt sicut coriū in animalib⁹.
nō ex cōtextione venaꝝ sed ex humore ter
restri expulso ad superficiē generati. Folio
rum materia est humor aquosus nō bene
digestus aliquantulū tamē fece terreitatis
cōmixtus q̄bus sagax natura fruct⁹ super
fluo solis feruore defensat. Fructus mate
ria est vapor sicc⁹. vētosus. ad ꝑpetuādas
plantaꝝ species ab aīa vegetabili generat⁹
Floꝝ substātia ex subtiliori generat̄ hūido
ꝑfecte digesto q̄ primo ebulliens calore or
tum fructuū antecedit

De plantatione et generatione plantarum

Arborū et cetera

a rum plantaꝝ quedā generāt̄ plā
tate quedā ex semine quedā per se
cōmixtōne elemētoꝝ ⁊ v̄tute celesti. Rami
qui sine radicib⁹ plantant̄ si solide sint sub
stantie scindant̄ inferius cū pangunt̄ vt fa
cilius attrahāt nutrimentū. Arbor cuius
semen debile fuerit meli⁹ ex ramis seu radi
cibus q̄z ex semine cōualescit. Plante hu
mide. aquatice. molles. quocūqz modo ter
re infigant̄ de facili radices emittūt ⁊ cōua
lescunt. Quecūqz plāte calide sunt licet du
re ramis in terrā infixis cōualescunt. quia
eaꝝ caliditas fortiter attrahit nutrimentū
Rami arboꝝ solide substātie cū plantant̄
lacerati cōualescūt meli⁹ q̄z incisi. quia po
ros apertiores habēt q̄bus attrahit nutri
mentū. Omnes plante q̄ aromaticos cali
dos ⁊ siccos habēt fructus ꝯueniēti⁹ plan
tantur in montibus Eas vera q̄ solidos et
humidos fruct⁹ ferunt magis congruit in
vallib⁹ plātari ꝗ seri. Arbores paruū et de
bile semen ferētes ex semine ⁊ ramis plāta
ri ⁊ ꝯualescere possunt. Ex semine tn̄ plan
tatio ꝑiculosior est ⁊ in longaz nimis spat̄
etatē. ⁊ siluestris ex eo nascitur plāta. Ex ra
mis v̄o citius cōualescunt ⁊ inde domesti
ca nascit̄ nō siluestris. si ex domestica plan
ta fuerit ram⁹ accept⁹. Arbores que semē
magnū ⁊ forte ꝑducunt ex ipso meli⁹ q̄z ex
ramis ꝑueniunt. Arbores nullum ferētes
fructū ex ramis vel radicatis plātulis solū
conualescunt. Si cōserend⁹ loc⁹ ab aīaliū
rodentiū accessibus nō est tutus ī aliquo
loco clauso ꝑ bienniuz ramos vel semina
nutriri oportz in terra soluta dulci ⁊ aliq̄n
tulum stercorata. Deinde ad loca disposi
ta transferant̄. Omnis nouella planta fre
quenti fossione ⁊ tꝑe magni caumatis irri
gatione iuuet̄. Spacia inter arbores vl̄ vi
tes seruāda sunt ꝑm magnitudinē arboꝝ.
loci pinguedinē ⁊ ꝯsuetudinē aꝑprobataz.
Oīs planta in solo arido vel decliui ꝑfun
dius. ⁊ in humido ⁊ depsso min⁹ profunde
plantet̄. Si plātatio fit in terra cretosa sa
bulum misceat̄ ⁊ in sabulo creta In macra
v̄o plus letaminis aꝑponi oportet. Cū plā
ta transfert̄ nisi ꝑua fuerit. eisdē celi quibus
añ steterat cardinib⁹ aꝑponat̄. Cū plātam
in scrobe deponis q̄d de radicib⁹ lesum in
ueneris amputabis. Cū plantat̄ ne terra ni
mis mollis aut sicca sit cauere oportet. po
tius tn̄ sicca q̄z mollis existat In aridis seu
mōtuosis locis añ hyemē. In humidis v̄o
seu valliculosis in vere transplātatiōes fi
ant. sed in tempatis vtroqz tꝑe cōueniēter
plantat̄. Si ponēda sunt arboꝝ semina ꝑ
cipua eligant̄. ⁊ mēse ianuarij nō amplius
quaternis digitis sub terra mergātur. Q
si locus calid⁹ ⁊ sicc⁹ fuerit octobris vl̄ no
uembris mēse ponunt̄. Rami qui sine ra
dicibus plantant̄ meli⁹ conualescunt si po
nantur mēse martij. cū iā cortici se viridis

ſucc⁹ infuderit.aut etiã mẽſe octobris cuz nõdũ viuific⁹ plãte ſpũs fugaz habuit ad radices.Ramul⁹ q̃ plãtaẽ torq̃nd⁹ nõ eſt. nec alio more verãd⁹. vez ſi dure ſolideqz ſubẽ fuerit ꝓderit ſi ꝑs ſcindaẽ inferior ⁊ in ſciſſura mittaẽ lapill⁹.Rami plãtandi ſint leti.ſuccoſi.nitidi.gẽmis ſpiſſis ⁊ plib⁹ oculati ⁊ ad vnã materiã ſint redacti.Ramis plãtãdis q̃ nimis lõgi fuerint cũ ponũtur amputaẽ ꝓgrue ſũmitas ⁊ ĩ cõueniẽti lõgitudine relinquũ vt ĩ ſalice.vite.oliua ⁊ ceteris bis ſilibus

¶De inſitionib⁹.

Oniũ inſitionuz melioꝛ ẽ ſimiliũ in ſilia ꝑm genus vt piri in pirũ.⁊ vitis in vitẽ.In nimis duro ſtipite incõgrua ẽ inſitio q̃ ĩ euz venas radicales imittere neq̃t.Sz in eo in quo pua eſt duricies ⁊ mꝛta ſuccoſitas optima.Surculi inſerẽdi ſint ſteriles.ſuccoſi de nouo nati.gẽmis groſſis ſpiſſis ⁊ plib⁹ oculati ⁊ ab oꝛiẽtali arboꝛis poꝛi⁹ q̃z ab altera ꝑte decliui.Biuerſitas i malis ⁊ piris ⁊ ceteris fructib⁹ ab inſitõe arboꝛ⁹ eiuſdẽ ſpeciei tota ꝓceſſit.Inſitio ĩ magnis arboꝛib⁹ q̃bus coꝛtex groſſus ẽ ⁊ pinguis inter lignũ ⁊ coꝛticẽ fiat.In ſubtilib⁹ vo fit ꝓueniẽtius ſi ſſo ligno Licz inſitio mꝛis tpib⁹ fieri poſſit.ea tñ ꝑcipua eſt q̃ fit in eo tpe quo gẽme incipiũt eẽ ſuſpecte.Vez arboꝛes gũmã ꝑ ducẽtes añq̃z ipſa fluere ĩcipiat ꝓueniẽt⁹ inſeruñt.Inſitio ad buccellũ fieri nõ ꝓt niſi cũ iã coꝛtex ſepaꝛat a ligno. Eſt aũt optimuz ſciſſuz ab vna ꝑte buccellũ apponi. ⁊ vgule ſũmitaẽ relinq̃ donec buccellũ cõꝑbẽdiſſe videaẽ.Inſita plãta nutrimẽtũ a ſtipite trahit intãtũ q̃ poſtq̃z ꝓualuerit raro ꝑmittit truncũ ſub nouo aliq̃d pullulare.Dis inſitio q̃nto inferior tãto melioꝛ.nã fruct⁹ magis domeſticat ⁊ meli⁹ ꝓualeſcit

¶De medicamine arboꝛ et terre

Inetuſtaruz arboꝛ ſcindaẽ radices ⁊ ſciſſuris lapides imittaniẽ meli⁹ attrabũt nutrimentũ.⁊ ſic aliq̃n fiunt fertiles q̃s ſteriles inuadebat.Inueteratis plãtis ꝑ abſciſſionẽ ramoꝛ redit iuuẽ⁹ niſi iã ꝓuenerint ad vltimã ſenectutẽ.Dis plãta domeſtica ſubtracto cultu ſilueſcit.ꝑcipue ſi ad ſabuloſitatẽ ⁊ arenoſitatẽ ꝓuertaẽ.Et dis ſilueſtris domeſticaẽ adhibito cultu.Culti⁹ ĩ domeſticãdis arboꝛib⁹.ĩ ꝓuertẽdo.ſimando vl adeq̃ndo nature arboꝛis terrã ⁊ ĩ abſciſione ſpinoſoꝛ ⁊ ſupfluoꝛ ⁊ inſitõne cõſiſtit Quotiẽs ageꝛ ĩ aliq̃ mala diſpoſitõe ꝓſiſtit ſapiẽs agricola eũ ad laudabilẽ diſpoſitõz imutet.In agro nouali ad cultũ redacto faciẽda ẽ extirpatio ſilueſtriũ ſtirpiũ ⁊ radicum q̃ oẽm ſugũt agri humoꝛẽ.Noualis ager plurib⁹ annis fertil⁹ eſt.deinde oportz adhiberi letamẽ ſi ferax debeat ꝑmanere.ſi niſi ſit pinguiſſim⁹ interponi q̃tẽ.ꝑſertim q̃ cũ ſubſtãtia berbali ⁊ paleari.plãte ĩ eo ſate.aut metunt aut radicit⁹ euellunt.Cuz humoꝛ ⁊ viuific⁹ ſpũs agri ꝑ ſemia ⁊ plantas attrabit.eiſdẽ terra deſtituit ⁊ determinato q̃ſcens tpe.ad agꝛ ueꝛ reuocat. vnde citi⁹ alteri tardi⁹ ꝑm q̃ ageꝛ agro fecũdioꝛ inuenit.Quecũq̃z cũ laboꝛe ⁊ expẽſa vtute ꝓficiũtur niſi q̃ete interpoſita reſtauꝛ acciꝑãt.diſſoluunt ⁊ coꝛrũpunt.Si neceſſitaſ cogit de ſalſa terra ſperari aliq̃d p⁹ autumnũ plãtãda ⁊ ſerẽda ẽ vt malicia ei⁹ hibernis imbꝛib⁹ eluaẽ.Aliq̃d etiã terre dulcis l fimi vl arene ſubijciendũ eſt ſi illi virgulta cõmittimus

¶De munitione locoꝛum

In cretoſis terriſ q̃ facile ruũt ripe foſſaꝛ parũ pẽdentes.In rubꝛica vo vl glareoſa terra ⁊ ſimilib⁹ q̃ nõ facile ruũt pl⁹ fieri poſſunt.Ubi multũ eſt neceſſaria munitio vineaꝛ ⁊ aliꝛ locoꝛ ex ſpinis ſolũ mõ plãtationes fiãt.Ubi aũt nõ eſt tãta neceſſitas ⁊ lignoꝛ habeaẽ penuria ꝓpt ignez ⁊ edificia ex arboꝛib⁹ tantũ fiãt.Cũ fit aliq̃ plantatio ſpinoꝛ vel arboꝛ ꝓpter ſepes iuxta ſtrã p⁹ biẽnũ recidaẽ vt pullulẽt ⁊ ſepes ĩſpiſſent.

¶Incipiũt regule materie tertii libꝛi

Area frigida.

Brea frigida. ventosa. & ficca. & lõge ab bũore fetore & stabulis esse debẽt. eisq; auster debet esse aduersus Nibil vtili⁹ diu custodiẽdis frumẽtis q; si optime exiccata inferant borreis & aliqñ in vicinũ locũ trãsfusa refrigerent. Loc⁹ in q̃ frumẽta ponũt. nõ sit nimiũ excellẽs in frigore vt̃ calore. q; vtrũq; segetes corrũpit. Cũ legumina tarde serunt debẽt in aqua letamis madida seminari vt citi⁹ germinare cogãtur. Omne granũ qđ in pingui solo ort̃ est pinguius nutribili⁹ & in põdere graui⁹. qđ aũt macro nascit̃ est cõtrariuz. Frumentũ & cetera grana patẽti campo letãtur. & eisdẽ vmbre inferũt lesionẽ. Locis humidis & aq̃sis frumenta sepe degenerãt & in loliũ & auenam aliqñ cõuertũtur. Frumentũ collis grano robusti⁹ est. sz mẽsure min⁹ respõdet. Omne granũ pter miliũ in suis stipulis diuti⁹ q; excussum seruat̃ Dia q̃ tpe serunt̃ estiuo solutã terrã req̃runt cretãq; refugiũt. quã sola milica si pinguis fuerit nõ formidat.

Incipiũt regule quarti libri et primo de quibusdã cõmunibus

Cum multe inue

Cniãtur vineaz varietates vnusq̃sq; moz̃ sue terre & patrie obtinet. alioquin laboratorũ eas pcurantiũ patiet defectũ. Celuz mediocris qualitatis vitis desiderat. tepidũ magis q̃ frigidũ. & siccũ potius q̃ vmbrosum. pcellas nimiũ ventosq; formidat. Aquilo vites sibi obiectas fecundat. auster nobilitat. In arbitrio itaq; nostro est de vino pl⁹ habeam⁹ an melius. Campi largi⁹ vinũ ferũt. Colles vero nobili⁹ Locis frigidis a meridie vineta ponant̃. Calidis a septẽtrione. Tpatis ab oriẽte vel occidẽte. Loca naturã sepe vtrũq; mutant. & ideo eaz genera cõueniẽter aptẽtur. Pplano loco vitẽ statuas q̃ nebulaz sustinet & pruinas. Collib⁹ que siccitatẽ & vẽtos Pingui agro graciles & fecũdas. Macro feraces & solidas. Frigido & nebuloso eas que byemẽ celeri maturitate pueniũt. aut que duris acinis inter caligines securius florẽt. Vẽtoso tenaces Calido grani teneriozis & humidi. Sicco eas q̃ pluuias ferre nõ possunt. Eligẽda sunt grana que professione vicioz suoz cõtraria loca diligunt bis in q̃bus durare nõ poterãt. Placida sane regio et serena tute genus omne suscipiet. Industri⁹ vir pbata diligat et in locis talibus mãdet q̃ imitari possint illa vñ sumũtur. Solũ ad vineas ponẽdas nec spissum nimis nec resolutũ. nec exile. nec letissimum esse debet nec campestre. nec pceps. nec siccũ. nec vliginosuz. nec salsũ. nec amarum. sed qđ inter omẽs nimietates temperamentũ tenebit & primius raro q̃z dẽso fuerit. Ad vineas rudes agros & maxime siluestres eligam⁹. Deterioz omnib⁹ est in q̃ fuerint vineta vetusta. quo si necessitas coegerit prius multis arationib⁹ radices pozis vinee dissipent̃. Omnis loc⁹ pastinandus prius impedimẽtis omnibus liberet̃. ne fossa terra post calcatu assiduo solidet̃.

De electione plantaz vitis

Plante uitis que

Plante uitis que mense octobris vel martij abscinduntur a vite meliores sunt q̃z q̃ alijs tẽporibus colligũtur. De vinea nimis pingui cum in loco exili plantare desideras non sunt colligenda sarmenta. Eligenda sunt pangẽda sarmenta de vite media. quinq; vel sex gemmarũ spacio a veteri procedentia. Summa flagella reputemus. precipue cũ in arbores vineam plantare volumus. sed et pampinus qui ỏ duro nascitur pro frugifero non ponatur Fertilitatis vitis certum est signum si de duro aliquo loco fructum citabit et fetu impleuerit ramulos ex omni parte surgentes. Vno solo anno vitis fertilitas exploratur ñ potest. sed in quattuoz cognoscit̃ vera generositas surculoz. Nouellus palmes nibil habens veteris in quo frequens nod⁹ eruberat. debet eligi ad pangendũ

De regulis plantationū vitis

Si pinguis est terra maiora int̄ vites spacia relinquam⁹. si exilis angusta. Non est vno genere vitiū oē pastinū ꝯserenduz ne ann⁹ iniquus generi vindemie spem oēm excludat. In aq̄sis locis p⁹ hyemē. ī siccis añ hyemē vtili⁹ vinea plantabitur ⁊ ꝓpago ducetur

De insitione vitis

Trunc⁹ uitis inserend⁹ eligat̄ solid⁹ q̄ humoris exuberet alimēto. nec vlla vetustate aut iniuria lacerat⁹ arescat. Iuxta terrā vl̄ sub ea vitis inserit̄. nā supra eā difficili⁹ cōpbendit. Inserēdi surculi sint rotūdi. solidi. gēmis spissis ⁊ plurib⁹ oculati. ex q̄bus duo vl̄ tres in insitiōe sufficiūt. Insita vitis optime liget̄ ⁊ a sole ⁊ vētis tegumēto aliq̄ defendat̄ ne hi quatiāt. hic adurat. Cuz calor tp̄is insitā vitē inuadit. ipsi piniculo tenuis hūor circa vespas debet frequēter effundi. Cū germen insite vitis accipit nutrimētū adiutorio alicui⁹ pali dz annecti ne mot⁹ aliq̄s fragilē sarmēti quasset etatē

De putatione vinearum

Vinearū putatio locis frigidis p⁹ hyemē. calidis vō ⁊ tp̄atis añ ⁊ post cōmode celebratur. Auferēda sūt leta. intorta. debilia. supflua. ⁊ malis locis nata sarmēta. In locis letis ⁊ clemētiorib⁹ alti⁹ licebit vites expādere. In exilib⁹ aut estuosis vl̄ decliuis humilior est hñda Mltitudo vl̄ paucitas sarmentoꝝ ſm virtutē vitis relinquat̄ et soli. Vetera sarmēta q̄bus p̄mi fruct⁹ anni pepēdit. oīa recidant̄ ⁊ noua circūcisis capriolis et ramulis inutilib⁹ dimittant̄. Vites multū fertiles in q̄b⁹ frequens nod⁹ exuberat stricte. Que vō gēmas p lōga internodia distulerūt largi⁹ sunt putāde In vitib⁹ putādis tria cōsiderāda sunt. fructuū spes successura materies. ⁊ loc⁹ q̄ ſuet ⁊ reuocz Vitis q̄ mature putat̄ citi⁹ pullulat. et pla maioraqz sarmēta ꝓducit. Que aūt tarde putat̄ seri⁹ pullulat ⁊ fruct⁹ plurimos ꝓducit. Post bonā vindemiā stricti⁹ puta. p⁹ exiguā largi⁹. Plurimū ꝯfert vitib⁹ ⁊ precipue nouell̄ si eis oblaqueatis supuacue recidant̄ radices q̄s in sūmo ꝓducunt

De fossione vinearum

Celebranda est fossio vinearū añq̄z nimis gēme turgescāt. q̄a si fossorez apertus vitis ocul⁹ viderit cecabit̄ spes magna videmie Que florēt ꝯstat nō esse tāgenda. Fossio vineaꝝ fiat cū terra non nimis mollis nec nimis sicca est sz cū pulucrisabilis medie dispositiōis existit. Sit aūt studiū vt vniuersa terra moueat̄ eq̄liter. ⁊ maxime iuxta vites vt in ea nihil crudi soli remaneat. quaz rem virga diligēs custos exploret

De vuis et vino

Si uue pingues q̄si mature frondib⁹ p latera denudent̄ ⁊ colligant̄ rore ꝯsumpto ⁊ aere sereno vinū fiet potenti⁹ ⁊ meli⁹ duraturū Uue lucide nō pingues neqz ꝯsumpte potenti⁹. nimis mature dulci⁹. acerbe acerbi⁹. aquose aquosi⁹ vinū ꝓducūt Uue in augmēto lune collecte min⁹ seruabile faciunt vinū. Uinū plurib⁹ ex causis ledit̄ et turbat̄. videlicet calore ⁊ frigore. fetore. fortibus tonitruis. terremotu. ac motu vasis ⁊ australib⁹ vētis. Qñqz paꝝ ⁊ tūc modica ꝯtraria medicina curat̄. Qñqz mltū et tūc req̄rit̄ fortior medicina. Qñqz intātū q̄ ei⁹ calor naturalis ī totū extinguit̄. ⁊ tunc nullo modo curari p̄t q̄ mortuo nulla potest medicina ꝯferri

Incipiunt regule libri quīti De arboribus

Licet quedaz arbores desiderēt aerē calidū. q̄daz frigidū ⁊ plurime tp̄atū. ⁊ q̄dam terrā pinguē ⁊ quedā macrā. In h̄ tñ ꝯueniunt q̄ oēs terrā in supficie siccā ⁊ in visce

ribus humectā requirūt. Autūnali tpe arboꝝ oportet denudari radices ⁊ aliq̄d poni letaminis qd̄ ꝑ pluuie fluxū cooptis radicib⁹ apportet̄. Q, si nimiū sabulosa fuerit terra congrue recipiet cretā pinguē. ⁊ si nimis cretosa sabulū apponat̄. In pingui loco pl⁹. in exili min⁹ arboꝝ stipites eleuent̄ a terra. Plāte arboꝝ a tpe quo posite fuerint vsq3 ad trienniū nō putent̄. Ab adolescentia plātaꝝ vsq3 ad debitū cōplementū eaꝝ solicite curandū vt stipes in ramos et rami ī virgas ⁊ v̄ge in fragra fructifera diuidant̄. succedēte aūt senectute recidat̄ ab ea oīs siccitas ⁊ ramoꝝ supfluitas quā cū fructib⁹ nequit cōmode sustētare. Oīs arboꝝ plātatio vl̄ putatio qn̄cunq3 a tpe casus folioꝝ fieri potest p̄ter gelidū acumen vsq3 ꝙ incipiūt pullulare. Attēdere oportz ne spuria in arbore nata aut iuxta stipitez ex radicib⁹ erumpētia dimittant̄ sz ea vsq3 ab initio amputari. Herbas q̄ suarū radicum magnitudine arborib⁹ obsunt plīmū circa eas auelli oportet Si arbores vermiculosos ꝓferant fruct⁹ supra radices terebretur trunc⁹. ⁊ in foramē quercin⁹ cunc⁹ infigat̄. Cū languescūt arbores eis oblaq̄atis alterius dispositiōis circa eas terra ponatur

¶ Incipiunt regule libri sexti De ortis et primo de aere. terra. et situ. que ortis conueniunt

Ortus desiderat aerē liberꝝ ⁊ tpatū aut tpato proximū. nā loca nimie caliditatis vel siccitatis formidat nisi multis pluuijs vel irrigationib⁹ adiuuet̄. Loca etiā ⁊ tpa mortificātis frigiditatis tolerare nō potest. et ī locis vmbrosis nulli⁹ vel modice vtilitatis existit. Ort⁹ desiderat terrā mediocriter solutam ⁊ humidā poti⁹ q̄3 siccā. Creta enī ē ortis ⁊ cultorib⁹ inimica. Herbe in nimis soluta terra nate in p̄ncipio veris optime cōualescūt. sed ī estate siccant̄. Felix orti positio est vt supra se riuū habeat quo possit ꝑ ꝯueniētes sulcos cū opus fuerit irrigari. Nā ortus q̄ celo clemēti subiacet ⁊ humore fontano ꝑcurrit̄ ꝓpe est vt liber sit ⁊ nullam serēdi disciplinā req̄rat. Terrā desiderat ortus pinguissimā ideoq3 in altiori ꝑte sui fimū semꝑ habeat cui⁹ succ⁹ eū sponte fecūdet. Et ex eo semel quolibet āno singula ortoꝝ spacia impinguent̄ cū seri vl̄ plantari debebit. Sit aūt ortus domui ꝓximus longe tn̄ ab area sit⁹. nā puluerē palearuz quia herbaꝝ folia ꝑforat et exiccat patit̄ inimicum. Felix orti positio est cui leniter inclinata planicies cursus aque fluētis ꝑ latera discreta deriuat

¶ De pastino ortorum

Artes orti sic diuident̄ vt he in quibus autūno seminabit̄ verno tēpe pastinent̄. Et quas seminib⁹ vere cōplebim⁹ autūni tpe debem⁹ effodere vt vtraq3 pastinatio decoquat̄ bn̄ficio algoris et solis. Si v̄o penuria terreni habetur quocūq3 anni tēpe terra inter humiditatē ⁊ siccitatē inuenitur eq̄lis pastinari potest ⁊ seri statim si fimo fuerit impinguata. Faciendū est orti pastinuz p̄mo ꝓfundū et grossum ⁊ sup ipsum sparso letamine iteꝝ minutatim pastinet̄ ⁊ terra cū letamine misceatur ⁊ q̄ntū pōt in puluerem deducatur

¶ De seminatiōe ortoꝝ ī cōmuni.

Locis frigidis autumnalis satio maturi⁹ fiat. v̄na tardi⁹. In calidis v̄o autūnalis serius ⁊ verna maturi⁹ fieri potest. Herbe possunt cōmode seri sepatim ⁊ mixtim vt ī mixtim satis euellant̄ que fuerint trāsplantande. cetere v̄o ibidē suscipiāt incremētū. Herbe q̄ transplātari nō debēt rare. q̄ vero transferunt̄ spissi⁹ seri debēt. Cauendū est ne q̄ spargunt̄ semīa sint corrupta. ideoq3 eligēda sunt q̄ farinā interi⁹ habēt albaz. et que magis fuerint pōderosa ⁊ grossa et in plurib⁹ coꝝ sint talia que nō excesserūt anni etatē. Sepe ꝓuenit ꝙ semina q̄ntūcūq3 sint bona si iacta fuerint nō nascant̄ ex aliq̄

malicia corporꝝ celestiū impedita. Plerūq; inuenit vtile diuersa semīa simul seri ne tps alicui semini qñq; ꝯtrariū ex toto tram denudet. Omniū herbaꝝ optima satio est cū luna fuerit ī augmēto. sepeq; ēueīt vt ñ sit vtilis satio q̄ fit cū luna ꝓcesserit in defectu. Oēs fere herbe cōmode trāsplantātur cū aliquantulū creuerint ⁊ terra nō fuerit nimis sicca

De iuuamentis ortoꝝ

Plurimū confert

Portis si tā manib⁹ q̄z sarculo herbe nocue dissipent quotiēs op⁹ fuerit ne melioribus nutrimēta subducāt. Ex his q̄ plurimū nocet ortis est deambulare ꝑ eos vl terrā mouere cū fuerit nimis mollis. Si tra orti nimis cretosa est misceat eidem sabulū. vel letamīs multitudo ⁊ terra sepissime moueat Et si adeo sabulosa est ꝙ humor ꝯcept⁹ nimis facile resoluat eidem misceatur letamē ⁊ creta

De collectione herbaꝝ floruz seminum et radicum

Erbe propter ci/

Hbuz colligēde sunt cū eaꝝ folia ad debitū vel q̄si ꝑuenerūt augmētū Sz ꝓpter medicinā colligere oportet post q̄z magnitudinis integritatem bñt añq̄z ipsaꝝ alteret color ⁊ cadāt. Semina colligunt postq̄z eoꝝ figit termin⁹. ⁊ exiccantur ab eis cruditas ⁊ aq̄sitas. Radices sumende sunt cū adest foliorꝝ casus. Flores colligere oportet post aptionē integrā añ exterminationē ⁊ casum. Fruct⁹ q̄dē sunt colligēdi postq̄z finit cōplementū eoꝝ añq̄z sint ad cadendū ꝑati. Quecūq; colligūt decrescente luna meliora sūt ⁊ magis seruabilia bis q̄ colligunt in ei⁹ augmēto. Et q̄cunq; colligunt in claro aere sunt meliora bis q̄ colligunt in dispositōne bñiditatis aeris ⁊ vicinitate tpis pluuiarum.

De virtutib⁹ herbaꝝ

Erbe siluestres do

mesticis sunt fortiores ⁊ minoris q̄ntitatis ſm plurimū ⁊ ex siluestrib⁹ montane sunt fortiores. Et ille quaꝝ loca sunt vētosa ⁊ sublimia sunt iteꝝ fortiores. Et ille quaꝝ color fuerit magis tinct⁹ ⁊ sapor magis apparēs ⁊ odor fortior erūt potētiores ī genere suo Virt⁹ herbarū debilitat p⁹ duos aut tres annos ſm plurimū

De conseruatione herbaꝝ florū radicum et seminū

Erbe flores et se

Hmina seruāda sunt in locis siccis ⁊ obscuris ⁊ in sacculis vel vasis cōstricta meli⁹ seruant ⁊ p̄cipue flores ne odor ⁊ virt⁹ exalet. Radices ī subtili arena meli⁹ seruant nisi sint radices q̄ siccate ſuētur. q̄ similiter ī loco sicco ⁊ obscuro melius seruabunt. Semina porroꝝ ⁊ cepaꝝ ⁊ quarundā aliaꝝ herbaꝝ meli⁹ q̄z aliter in suis siliquis seruabuntur

Incipiunt regule libri septimi. De pratis et nemorib⁹. Et primo qualem aerē terrā aquā et situ prata desiderant

Prata desiderant

Paerē tpatū aut frigiditati aut bñiditati ꝓximuz. nā supflua frigiditas ipedit generationē herbaꝝ. ⁊ nimia caliditas aut siccitas oēm virorē ꝯsumit. Terrā desiderat pinguē ad herbaꝝ copiā sz ad saporositatē req̄runt mediocrē ⁊ nimis macrā oīno refutāt. Aquaz desiderāt p̄cipue pluuialē ⁊ calidā aut lacualē pinguē sed a gelida valde ledunt. Situ optāt depssum. nisi ꝯtinuo sit humor īclusus. nimis aūt ꝓfund⁹ non est apt⁹ ad aliquas bonas herbas sed ad paludales insipidas

Qualiter fiunt prata procurātur et renouantur

Prata licet natu/

Praliter ꝑ se ꝓueniāt. fiūt etiā opere manuali extirpatis nemorosis et agrestib⁹ locis vel cōplanatis agris aratis

et vicia cū feni semine satis Prata optime ꝓcurant̄ si oīa impedimēta q̄ in eis nascūt̄ tollant̄. ⁊ herbe grosse inutiles p⁹ magnas pluuias radicit⁹ euellant̄ Prata q̄ pluries irrigant̄ estate pluries fructificabūt ⁊ secabunt̄ in anno. Prata vetusta musco radātur ⁊ sterilia facta pluries arent̄ ac d̄ nouo serantur

Qualiter fenū colligatur ac seruetur et de vtilitate ipsi⁹

Fenū secandū est tp̄e calido ac sereno cū aeris siccitas duratura speratur. ⁊ herbe ad debitū ꝑuenerūt augmentū floresq; cōpleuerint nec arescere incboarūt. Fenū cōmode sub tecto seruat̄ vl̄ sub diuo p̄paratum ne aq̄ in eū intrare possit. Fenū magne vtilitatis existit cū ex eo bestie laborantes ac oues toto tp̄e anni viuere possint

De nemoribus

Nemora uel naturalit̄ ꝑueniūt diuersar̄ arbor̄ s̄m varietatē terrar̄ sit⁹ ⁊ aeris aut instituunt̄ ab hoīe. Qui nem⁹ plātare intendit ꝯsideret p̄mo situ ⁊ naturā terre ac aeris in q̄ facere nem⁹ cupit. easq; solū ꝯserat arbores q̄ illi loco ꝯueniāt. ⁊ tandē votum instituētis adimpleāt. Propinq̄s ac distātes arbores plātet s̄m q̄ ampli⁹ vl̄ minus radices ⁊ ramos extendūt

Incipiunt regule libri octaui de viridarijs et reb⁹ delectabilib⁹

Viridaria quedā vfiūt ex herbis q̄dā ex arboribus q̄dā ex vtrisq;. Viridaria herbaruz desiderāt terrā macrā ⁊ solidaz vt herbas subtiles ⁊ capillares ꝓducāt q̄ p̄cipue visum delectāt. Viridaria circa se habere debēt odoriferas herbas diuersor̄ generū. q̄ ad delectatiōz ꝯferāt ac salutē. Nā omnis odor est aīe suauissim⁹ cib⁹. Viridaria req̄runt a meridie ac occidēte arbores bonas ⁊ raras. ab oppositis loca patula. vt auram delectabilē nō inhibeāt. nā vmbra malarū arbor̄ est nociua. Supflua vmbra egritudines generat ⁊ aure salubris sanitatē corrumpit. Viridaria debēt fieri magna vl̄ ꝑua respectu habito ad nobilitatē potētiaz ⁊ diuitias dn̄or̄ In viridarijs vnūq̄dq; genus arbor̄ ī sua acie sine admixtiōe alteri⁹ poni debet vt delectatōnē augeat ⁊ decorē Magne arbores ī viridarijs distare ab inuicē. xx. pedib⁹ debēt. ꝑue. x. s; acies vna ab altera poterit q̄ntū placuerit plus distare. Arbor̄ acies in viridarijs fossorē req̄rūt exceptis malis vt possint diu durare sed inter vnā ⁊ alterā aciē prata ꝯueniunt. In viridarijs nō debet q̄s supflue delectari. sed tūc p̄cipue cū serijs necessarijsq; satisfecerit rebus. Viridis ⁊ decora munitio circa ruris habitacula multā delectatōnem affert. Plurimū delectat agros habere magnos et fertiles q̄ rectos habeāt fines ac foueis idoneis cingant̄ ⁊ sepib⁹. bonasq; arbores circum habeāt. ⁊ intrinsec⁹ vijs oportunis arborib⁹ fonte ac fluētib⁹ riuulis sint ornati.

De his que circa ipsas vites et earum fruct⁹ delectationē prebent

Vltū delectat habere vineta decora diuersor̄ bonorum gener̄ vuas ferētia. Nā oīa q̄ de mirabilib⁹ vuar̄ ab antiq̄s scripta sunt ꝑ expientiā inueniunt̄ v̄a. nō tn̄ ab ociosis peritis cīno spernēda ne forte varietas tēpor̄ ⁊ locor̄ aut īperitia raro ꝓbātis experientē decipiat. Plurimū delectat habere vina diuersor̄ color̄ atq; sapor̄ q̄d nō pōt difficile fieri ac vina medicinalia indigētibus satis inueniunt̄ vtilia

De his que circa arbores et fructus delectationē augent

Magne delectationis est habere ī ꝓprijs locis bonarū arbor̄ copiā ⁊ gener̄ diuersorum. Ideoq; diligēs pater familias vndecūq; deferre debet vl̄ curare q̄ ab alio deferant̄. ⁊ ea in ꝯgruis ordinibus inserere vel

plātare. Plurimū delectat insitōes habere mirabiles. ⁊ ī vno arbore generū diuersoꝝ. ⁊ iō p̄t paterfamilias diligēs ꝯpcurare. Multū delectat arbores bñ formatas ⁊ recte stātes habere. idoq3 curandū est. ne tortuose sint. aut ramos nimis deformes habeāt vel depressos. Multe mirabiles ī sitōes se ostendūt his q̄ tēptāt oīa experiri. Si arboris fructifere scindat̄ ramusculꝰ. et res laxatiua puluerizata vel cuiuslibet coloris loco medulle includat̄ in eo. fructꝰ acq̄ret v̄tutē vel colorē inclusi.

De delectatōibꝰ ortoꝝ ⁊ herbaꝝ

Plurimū delectat ortū brē bñ dispositū. ac sufficiēti industria cultū. idoq3 paterfamilias diligēs ꝓcuret eū brē ī solo pingui ac soluto. cui fōs vel riuꝰ ꝑ discreta spacia d̄fluat. vt irrigari totus possit tp̄e magni estus Oīa genera bonaꝝ herbaꝝ ī orto brē. delectabile atq3 vtilissimū est.

Incipiūt regule libri noni d̄ aīalibus nutriendis in rure.

Antiquissimis tp̄ibꝰ viuebāt boīes ex his solū. q̄ naturaliter īculta t̄ra ferebat. Deinde ꝯseq̄nter cepert̄ viuere agricultura ⁊ pastoricia. Nūc v̄o ⁊ ex eisdē viuūt. ⁊ ex scientijs scp̄turaꝝ ⁊ artibꝰ īfinitis. Singloꝝ generꝝ aīaliuꝫ domesticatoꝝ. aliq̄ in diuersis regionibus adhuc fera cernunt̄.

De equis et equabus.

Qui equos aut equas volet emere. expedit vt etatē genꝰ. formā laudabilē. sanitatē. et egritudinē. bonitatē ⁊ maliciā. recte cognoscat. Equoꝝ ⁊ ceteroꝝ aīaliū indiuisas vngulas habētiū. ac cornutoꝝ etas dētibꝰ plene cognoscit̄. Scaliones ita custodiēdi sūt vt parū eq̄tent̄ vel nihil. aut aliter fatigēt̄. ac bis ī die tantū admitti debēt si generosos pullos creare volueris. Eque pregnantes teneri debēt. nō mltū macre. nec pingues. nec vrgeant̄. nec famē frigusq3 tolerēt. nec īter se locis cōp̄mant̄ angustis. Eque generose q̄ masculos nutriūt. alternis tantū modo submittant̄ ānis vt pullis copiam puri lactis infūdāt. Admissariꝰ q̄nq3 ānorū esse dz. sz femina bima ꝯcipiet. Pullꝰ teneri debet p̄cipue ī loco mōtuoso. petroso. et sicco. et duobꝰ ānis tantū matrē seq̄t̄ ad pascua. Cū pulli domādi sūt. suauit̄ tāgāt̄ in stabulo. ⁊ frena teneāt̄ ibi suspēsa. vt assuescāt tāgi ⁊ frena videre. Loca eq̄ꝝ debēt in die mūda teneri. ⁊ nocte lectꝰ vsq3 ad genua fieri ꝑ quiete. maneq3 tolli. ⁊ dorsū tergi ac oīa mēbra eiꝰ. Deinde paruo passu ad aquā duci. et ī ea vsq3 ad genua spacio lōgo teneri. et cū redierit anteq̄3 stabulū ītret crura tergi. ac optime desiccari. Completꝰ equus in cōpetētibꝰ carnibꝰ ē tenēdꝰ vt possit securius eq̄tari. Nā pinguedo nimia egritudies. ⁊ nimia macies debilitatē ⁊ deformitatē īducit. Equꝰ sudās vel fortit̄ calefactꝰ nō dz aliq̄d comedere vel potare donec cooperꝰ ⁊ paulisper ductꝰ a sudore atq3 calore fuerit liberatꝰ Equo vtilis ē tp̄e calido coopertura linea ꝓpt̄ muscas. ⁊ tp̄e frigido lanea ꝓpter frigꝰ

De doctrina et morigeratione equorum.

Equo qui domari ac morigerari dz. p̄muꝫ adhibeat̄ frenum lenissimū. Cui morsus sit melle vel alio dulci liquore ꝑunctꝰ et lenit̄ ducat̄ ad manū Deinde sine sella suauiter equitet̄. ⁊ postea cū sella ꝑ loca plana. donec frenū ⁊ sellaꝫ quiete recipere assuescat Equꝰ cū freno leni ⁊ sella leniter ꝑg̃e assuetꝰ dz cū fortiori freno si oporteat ꝑduci ad agros aratos hora frigida. ⁊ īstrui ad trotādū p̄mo. deīde ad galopādū breui saltu. duci et ī ciuitate ꝑ loca fabrilia dz. ac et ꝑ ea vbi fit strepitꝰ ⁊ tumultꝰ. ⁊ ibi blāde ñ aspere retineri donec talia timere desistat. Cuꝫ equꝰ se habuerit ꝯueniēt̄ ad frenū. ad cursū assuefieri dz. sūmo mane semel q̄libꝫ septimana vsq3 ad quartā partem miliaris

vni⁹ p̄mo ac postea spacio longiore.

¶ De generali cognitione pulchritudis. bonitatis. et malicie equoꝝ.

Equus pulcher corpus hꝫ magnuꝫ et longum. et sue magnitudini ac longitudini proportionabiliter omia membra respōdent. Pilus baius scurus a plurib⁹ habet̄ precipuus. Equ⁹ habens nares magnas ⁊ inflatas. ⁊ grossos oculos. audax naturalit̄ reperit̄. Equ⁹ habens costas grossas et vētrem amplum. ⁊ deorsū pendentē. laboriosus ac sufferens iudicat̄. Equ⁹ habēs ampla ⁊ extensa garecta. ⁊ falces curuas. ī motu celer ⁊ agilis esse dꝫ. Equ⁹ habēs crura ⁊ cruriū iūcturas bene pilosas. ⁊ pilos earū lōgos laboriosus existit. Equ⁹ habens maxillas grossas ⁊ collū curtū nō de facili affrenat̄ decent̄. Equ⁹ habens vniuersas vngulas albas. nunq̄ꝫ duros pedes habebit. Equ⁹ habens auriculas pēdētes ⁊ magnas. ⁊ oculos cōcauos. lentus ac remissus existit. Equ⁹ cuius anteriora crura sp̄ moueri videntur. maloꝝ est moꝝ. Equus mouens caudam superius et inferi⁹ mali est vicij.

¶ De infirmitatibus equorum et curis ipsoꝝ.

Egritudines accidūt equis in capite. in vētre. in tergo. in crurib⁹. pedib⁹. ac vngulis. aliq̄n̄ ex humorib⁹. et sepe negligentia vel mala custodia. Dolores accidunt equis aut ex sup̄fluitate maloꝝ hūoꝝ ī venis sāguinis ꝯtentoꝝ. aut ex ventositate ingrediente ī corp⁹ equi calefacti p̄ poros apertos vel in intestinis ex viscosis humorib⁹ orta aut ex sup̄flua comestione ordei vl̄ alteri⁹ similis. tumefacti in stomacho seu ventre aut ex sup̄flua retentōe vrine vesicā inflantis. his oīb⁹ generale remediū est ꝙ equus p̄ stabulū cū equa libere p̄mittatur abire. Sal in aceto sufficiēter infusum. plurimū valꝫ ꝯ oēꝫ tumefactionē incipientē ī dorso. In multis equoꝝ egritudinibus coctura vltimū est remediū. sꝫ debet diligentissime custodiri. ne cocturā possit mordere. vl̄ ad aliquā rem fricare. qꝛ ex nimio pruritu. locū dentib⁹ vsqꝫ ad neruos vel ossa morderet. Multa sūt signa q̄b⁹ cognoscitur in q̄ parte corporis patiat̄ equ⁹. ⁊ q̄b⁹ p̄nosticari potest liberatio et mors equi. que per regulas scripta sunt omnia in fine tractatus equoꝝ. et ideo hic obmitto.

¶ De bobus.

Grad⁹ etatis boum sūt q̄ttuor. p̄mus vitulorum Scd̄us inuencoꝝ. Terti⁹ boū nouelloruꝫ. Quart⁹ vetuloꝝ. Qui armētorū gregeꝫ emere vult. obseruare dꝫ p̄mum vt sint vacce ad fructus ferendos etatis potius integre q̄ꝫ imp̄fecte. bene composite. vt oīa membra sint grossa. ⁊ inuicē sibi respōdeant. Armētis boum et vacaꝝ paranda sūt loca. hyeme maritima. estate frigida ⁊ opaca montana. Stabula boum esse debent arena vel aliq̄ genere lapidum strata aliq̄ten⁹ deuexa. vt elabi possit humor. ⁊ ꝯ partē glacialē aliq̄s obsistere dꝫ obiectus. Cauēdū est et ne angusti⁹ stent. aut feriāt̄ aut ꝯcurrāt. ac estate optime septi claudāt̄ ne a tabanis ⁊ ceteris bestiolis ꝯcitentur. Bibꝫ et bis sp̄ stratū mlt̄ū teneri q̄ meli⁹ ꝯquiescāt. Estate bis. hyeme semel. ducāt̄ ad aquā. Boues sani. fortes. et agiles cognoscūt̄. qꝛ facile se mouēt cū tāgūt̄ vel pūgūt̄. ⁊ habēt mēbra grossa. ⁊ auriculas eleuatas. Pulcri āt ⁊ fortes generaliter cognoscūt̄. si omnia membra sunt grossa et sibijnuicem bene respondent

¶ De ouibus.

Oues bene cognoscūt̄ ab etate. si neqꝫ sūt vetule. neqꝫ mere agne. Itez a forma. si sint corpe amplo. lanā habēt multā et mollem villos altos. ⁊ tensos corpe toto. Sanitas ouiū cognoscit̄ si aperiāt̄ eaꝝ oculi. ⁊ vene sūt rubicūde ac subtiles sūt sane. Si vo al-

be vel rubicūde ac grosse sūt. infirme sunt. Item si capte ī pelle colli et ante tracte. vix trahi possūt. sūt sane. si facile. sūt infirme Item si audacter vadūt ꝑ viā sūt sane. si moleste capite inclinato sūt egre. Oues ꝑ totū annū intus ⁊ foris sūt recte pascende. Stabula idonea ouib⁹ ea sūt. q̄ nō sint in loco ventoso. in q̄b⁹ sit solū stramentis idoneis stratū. atz ꝓcliuū vt mūdari possit ab humiditate vrine. q̄ lanas corrūpit. ⁊ vngulas scabras fieri cogit. Pascua ouib⁹ vtilia sunt q̄ in noualib⁹ vel pratis siccioribꝰ excitāt. palustria v̄o noxia. siluestria vero damnosa lanatis. Salis vero crebra aspersio. debet pecoris leuare fastidium.

¶ De apibus.

Apes nascuntur partim ex apib⁹. partim ex bubulo corpore putrefacto Apes optime sūt parue. rotūde ac varie. Sanitatis signa. si sūt freq̄ntes ī examīe. ⁊ si nitide et si opus quod faciūt equabile est ac lene Minus valentium signa. si sunt pilose ac horride. vt puluerulente.

¶ Incipiunt regule libri decimi. De ingeniis capiendi animalia fera.

Omniū auiū rapaciū natura est. vt sp̄ sole ⁊ nūq̄z vel raro societate incedāt. eo q̄ in preda nō cupiūt habere sodalē. Et ab omib⁹ q̄b⁹ insidiant̄ cognoscūt̄ instinctu naturē. atz cū inimicū sentiūt. garriūt. ⁊ fugiūt. vel se q̄ntū possunt occultant. Aues rapaces si bonis cibent̄ carnib⁹. ⁊ boris congruis. et iniuria nō fit eis. nec cōtra eaꝝ voluntatē mittunt̄ ad aues a dominis raro discedūt. Si dn̄s non seq̄t̄ voluntatē accipitris vel alteri⁹ auis rapacis. sz in aliq̄ ꝯrariuz agit facile ip̄m ꝑdit cū sit indignātis naturē. ac leuiter irascat̄. Falcones tenēdi sūt in eo statu pinguedinis in q̄ inueniūt̄ magis audaces ⁊ meli⁹ capere aues. Omniū rapaciū auiū eadez fere ē natura. Aues ferē capiūt̄ cū auib⁹ rapacib⁹ ac feris domesticatis. videlicz accipitre. asture. falcone. hysmerlo. girfalco. aquila. guuo et guuecta. Aues capiunt̄ retbib⁹ diuersoꝝ modorū. videlicz ad pāterā anates. retbi supra flumen extēso capiunt̄ grues. cigni. starne. ac anseres. Item alio retbi. anseres et anates in agris et ꝓpe aquas. Item parietib⁹. colūbi et turtures et fere oēs auicule parue. Itē arolo parue aues et multe mediocres et q̄dam magne. Itez araneis. parue aues et magne rapaces. Itē q̄daz retbi stricto et lōgo ꝑdices. Aues varijs capiūt̄ laqueis in terra ꝯstrictis. ac ī arborib⁹ circa nidos Aues fere oēs capiūt̄ visco. videlicet v̄gulis vel viminib⁹ ⁊ funiculis ac funib⁹ inuiscatis. Aues oēs capi ⁊ occidi p̄nt balistis ⁊ arcub⁹. ⁊ alijs q̄busdā modis. Bestie fere capiunt̄ canib⁹. retbib⁹. laqueis. taiolis ac foueis. ⁊ alijs q̄busdā modis. Pisces capiunt̄ retbib⁹ diuersoꝝ generꝝ. vicz scorticaria ī mari. Trāsuersario ī locis fluminū et lacuū spaciosis. Riualib⁹ in paruis aquis ⁊ ī magnis cū naui. Itē zaclo ⁊ negossa. Item ī vallib⁹ cū cogolaria ⁊ degagna. ⁊ cū gradellis ⁊ paruis retbiculis. Item cū cistis et caueis. hamo. spadernis et calce.

¶ Liber duodecim⁹ breuiloquus incipit de his que singulis mensibus possunt in rure agi.

In superioribus libris plene tractatū est. sed necessario diffuse de omnibus que sunt in rure agenda. Sed vtile videtur memoriale compendiosum facere. quo paterfamilias ad rura pergens facile scire queat. q̄d vtilitatis ⁊ delectationis q̄libet tp̄e facere possit. Et cū modū agendi singula videre volet. in latioribꝰ ⁊ specialibus tractatib⁹ ordine congruo supra scriptis. facile inuenire valebit.

De agēdis in mense Januarij.

Hoc mense preci-

ppue ī locis calidis loci habitabil'. aeris ⁊ vētoꝝ. aq̄ꝝ tre. ⁊ sit⁹ boitas l' malicia p̄t cognosci lz locis tēperatis alijs q̄busdā mēsib⁹ meli⁹ discernat. Jt ī locis calidis. curie ac dom⁹ satis cōmode poterūt fabricari. ⁊ optime p̄nt arbores ꝑ materia domoꝝ abscīdi. Jtē p̄nt noua stercora ꝑcurari. ⁊ vetusta ad agros et vineas trahi. et faba cicercula ac vicia seri. Jt si agri ñ sint molles. p̄mo ꝑscīdi. Jt ī locis calidis. vinee fimari atz putari p̄nt. Jt sorba. ꝑsica. nuces amigdala. ⁊ pruna. optime ī seminario poni p̄nt. Et arbores gūmose īseri. Et ortus si tra ñ sit madida fieri. Jtē ī nouis pratis. vicia ⁊ herbaꝝ semīa spargi p̄nt. Et salicū ꝑtice. ac iūci. ⁊ canne ꝑ vineis īcidi. ac nemora ⁊ oīs materia tā siluestriū q̄z domesticarū arboꝝ ignis rescīdi p̄t. Jt oīa vasa vtēsilia ⁊ plaustra ⁊ q̄cūq̄z ī domib⁹ fiūt. q̄lecūq̄z sit tp̄s h̄ mēse cōmode fiūt. Jt aīalia cūcta domestica emi. ⁊ siluestria capi p̄nt. et apes cōmode d̄ loco ad locū exportari p̄nt

De agēdis in mense Februarij

Hoc mense ac cete

hris oīb⁹ bonitas ⁊ malicia loci habitabilis p̄t cognosci ⁊ emi. ac domus ⁊ q̄cūq̄z ī ip̄a ⁊ circa ip̄aꝫ agēda sunt possunt fieri. Jtem possunt letamina ad agros. vineas. ortos. ⁊ prata deferri. et cūcta fimari. Jtem possunt commode agri ꝑscīdi. ⁊ ī eis faba. cicercula. vicia. et quedā alia legumīa seri. ac frumenta. siligo. far. et spelta runcari. ⁊ de ip̄is aq̄ deriuari. et stramēta ī eis cōburi. Jtē ī locis calidis auena ⁊ cicer seri. Et ī tēperatis ⁊ frigidis. faba. cicercula. vicia seri. atz robilia siue pisū. Hoc mēse locis humidis fieri dz pastinum siue cultura vbi vinea ē plātāda. Et ī locis calidis ⁊ siccis circa finē vtilit̄ fit plātatio et insitio ei⁹ cū incipiūt gēme esse suspecte. ac nondū aq̄so. sz spisso lacrimāt̄ hūore. Jtez fit optime putatio vineaꝝ ī locis tēperatis ⁊ calidis. nisi nix mlta vel frigiditas nimis ītēsa ꝓhibeat. Que q̄lit̄ faciēda sit plene docet ī libro q̄rto d̄ vineis. Jt h̄ mēse cōmode formāt̄ vites atz vitifere arbores. Jt h̄ mēse amputāde sūt vitib⁹ radices inutiles ac fimāde. Jt palāde ac releuāde sūt vites. et in locis maritimis ⁊ calidis fodiēde. Jtem p̄nt h̄ mēse circa finē flātib⁹ borealib⁹ ventis nō australib⁹ aere sereno. trāsuasari vina debilia. ⁊ coqui vt a corruptōe seruent̄. Possūt et h̄ mēse cū tra nō multū sicca l' mollis existit. oīm arboꝝ plātule ac semīa seri. trāsplātari. ac inseri. ⁊ maxime si iam cortici se viridis succ⁹ infuderit. Jtem p̄nt arbores putari. formari. ⁊ ab oīb⁹ sup̄fluis ramis siccis. scabrosis. ⁊ inutilib⁹ liberari. Jtē rosaria ⁊ cāneta noua institui ac plantari. Jt debēt h̄ mēse si tra nō ē sicca l' mollis fieri orti. scz ligonizari vel aliter fodi. fimari. ⁊ ex oī genere herbaꝝ. q̄ ve tre mandant̄ seri. vt sūt allia. atriplex anisum. anetum. apiuz. absinthium. arthemesia. abrotanum. blita. basilicon. caulis. cepe. fenicu-lus. gabusia. liquiricia. lactuca. menta. porrum. papauer. petrosillū. pastinaca. spinacia. sinapis. satureya. scalōgue. Ac et medicinales herbe siluestres p̄nt seri h̄ mēse in ortis ⁊ alibi. Jt h̄ mēse plātari ac ꝑcurari plātate p̄nt. Et sicce de viminib⁹ vel spinis vel alia materia sepes fieri curiaꝝ. agrorū vineaꝝ. atz ortoꝝ. Jtē h̄ mēse plātari ac seri possūt nemora. ac salicta. tam domesticarum q̄z siluestriū arboꝝ. Jt viridaria tam herbaꝝ q̄z arboꝝ. ac cetera delectabilia q̄ ī octauo libro clare scripta sunt. hoc mense commode fiunt. Jtem hoc mense armenta equorum et asinorum ac boum. Jtem greges ouium. caprarum. ac porcoꝝ emi ac procurari commode possunt. Et leporaria fieri ac piscine. vt plene in libro nono tractatū est. Jtez pauones. anseres. galline ac colūbe. q̄z h̄ mense calere incipiūt et cubare procurari debent. vt superius scripsi. Jtē p̄nt h̄ mense apes emi. ⁊ debēt pluries fumigari. ⁊ ab oī putredine liberari ⁊ mali reges occidi. ⁊ cetera fieri q̄ plenissime scp̄ta

sunt in tractatu ipsarum. Item debent hoc mense accipitres et falcones optime procurari et circa finem ipsius in muta poni. Possunt etiam hoc mense capi fere bestie aues et pisces varijs et diuersis ingenijs suprascriptis

¶ De agendis in mense martij

Hoc mense locis

b tpatis optime proscindunt agri. si in eis superflua humiditas est consumpta et terra iam ad equalitatem inter humiditatem et siccitatem peruenit. Item serit auena et cicer et canabum circa finem. et faba in locis frigidis et intemperatis in initio loco pingui et quod ianuario sata fuit nunc runcat cum quattuor foliorum existit Item runcat et herbis mundat frumentum spelta et ordeum. Item hoc mense serit milica et miliuz. panicum et faseoli seri possunt. Item putant et inserunt vites circa initium et eleuant. Deinde ligonisant cum terra fuerit tpata. Item colligunt et plantant vites hoc mense atque propagant et renouant. Item transuasant vina in sereno aere et borea flate. Coquunt etiam debilia vt seruentur melius ne voluant. et optime implent vasa posita in penu frigido et claudunt vt parum spirent ne acetosa fiant. Item hoc mense plantari transplantari et circumfodi possunt omnes arbores ac inseri quod gumma carent. Item hoc mense pastinant orti fimant et in eis serunt omnia semina specificata in februarij mense. Ac etiam cucurbite. melones. cucumeres et citrulli circa finem. ac etiam saluia plantat hoc tpe ramulis in terram infixis Item locis frigidis prata purgari debent et tpatis ac calidis custodiri. Hoc mense precipue comparandi sunt equi et eque boues et vacce verres et scrofe. ac faciendi armenta et greges. et masculi feminis admittendi Et domandi sunt equi et boues. Item fumigande sunt leniter apes et purgandi sunt aluei a vermiculis et omni spurcicie. Item hoc mense accipitres in muta et astures in magnis gabijs sunt ponendi et bonis carnibus nutriendi. Item hoc mense possunt capi bestiole aues et pisces nisi tales sint quod solum tpibus frigidis vel niuium capiuntur

¶ De agendis in mense aprilis

Hoc mense proscindunt

b pingues agri et humidi quod diu tenent aquam et sicci secunda vice arantur. Item serit commode cicer in locis frigidis et canabum et milica in locis tpatis circa principium Item fit fossio vinearum in locis frigidis ac etiam tempatis et vina non debilia commode transuasari possunt. Item hoc mense malapunica possunt seri. Item etiam inseri et persicus inoculari. vt Palladius ait. Item debent omnes arborum plantule hoc mense ab animalium aggressu diligenter tueri. Item hoc mense commode serunt cucurbite citrulli cucumeres et melones et apium et ozimum capparis et serpillum et lactuca blita cepule ac atriplices si irrigari possunt. vt Palladius ait. Item hoc mense locis calidis tondent oues et serotini fetus signant et arietes admittunt ad oues. et equi et asini ad equas et asinas. Item columbis locis iam aratis danda est esca. quia parum in agris inueniunt vnde viuant. Item secundum Palladium querende sunt apes et aluei purgandi et papiliones necandi quod nunc abundant florentibus maluis. Item hoc mense sicut alijs estiuis mensibus possunt capi bestie aues et pisces

¶ De agendis in mense maij

Hoc mense pingues

b agri et qui diu aquam tenent proscinduntur cum omnes herbas protulerint et earum semina nondum sunt maturitate firmata. Et sicci possunt secunda vice arari. Nunc omnia que sata sunt prope florent. neque tangi a cultore debebunt. Item in locis frigidis et humectis nunc serunt faseoli milium et panicum. Item hoc mense dicit Palladius materiam cedendam esse cum silua est omni fronde vestita. Nunc seminaria fodiunt assidue et vinee secunda vice. ac etiam pampinant. Item in locis pregelidis et pluuiosis plantantur olee et eis muscus abraditur. At si quis lupinum stercorandi agri causa seminauerit nunc debebit euertere. Hoc etiam mense vt idem scribit locis calidis emplastrari persicus potest

⁊ citri arbor inseri ⁊ silr fic⁹. ⁊ disponit plā ta palme. Nūc etiā ortoꝝ spacia que sūt ꝑ autumnū seminib⁹ implēda destinantur. aut plātis ꝯuenit pastinari Itē hoc mēse seritur coriandrū ⁊ apiuz ⁊ melones citrulli cucurbite ⁊ cucumeres ⁊ cardu⁹ ⁊ radices ⁊ ruta pangeť. Porri q̄z plāta transferť vt irrigationib⁹ animeť. ⁊ optime caules ⁊ cepe trāsferunť hoc mēse. Itē seriť portulaca ⁊ quocūq̄z tpe serať calido tpe tātū nasciť. Hoc mense locis maritimis ⁊ calidis recidanť fena ꝑus tñ q̄z arescāt. Q̄z si pluuijs infusa fuerint añ cōuerti debēt q̄z ꝑs ipsoꝝ summa siccet. Itē h mēse castrari debēt vituli. ⁊ ouiū celebrari tonsura. Itē coaguleť lac ⁊ fiat case⁹ modo ꝑdicto. Itē vt ait palladius debēt nūc occidi reges apū q̄s greci oestros vocāt. q̄ hoc tpe nascunť in extremis fauoꝝ ꝑtib⁹. Itez papiliones necandi sunt modo ꝑdicto

De agendis in mense iunij

Mense iunij paranda est area ⁊ ab oī stramine fimo ⁊ puluere optime liberāda. Nūc seri potest miliū ⁊ panicū. nūc ordei messis ꝑmo recipiť. postea circa finē tritici messis expleť in locis calidis ⁊ in tꝑatis incipitur. Nūc in frigidis locis q̄ maio pretermissa sunt faciem⁹. agros eque ꝓscindem⁹. herbosis locis ac frigidis vineta occabimus. Colligem⁹ vicias. fenugrecū resecabimus ad pabulū. Itē h mense ꝑagenda est leguminū messis Nūc ⁊ faba luna minuēte velletur ⁊ excussa ⁊ refrigerata reponeť. Lupinus etiā h mēse colligiť. Nūc pira vel mala vbi ramos multa poma densabūt interlegēda sunt oīa viciosa. Hoc mēse ramus punici potest intra fictile vasculuz claudi. vt ad ei⁹ magnitudinē poma reddat. Itē h mense sicut ⁊ iulio fit insitio que dr̄ emplastratio ī piris ⁊ malis ⁊ ficub⁹ ⁊ oleis et ceteris q̄bus in cortice pinguis succ⁹ extiterit Itē hoc mēse optime seriť borago et portulaca et multe alie herbe si possunt irrigatōnibus adiuuari. Hoc etiā mense secantur optime prata. flore completo ⁊ non exiccato. Hoc etiam mense vituli recte castranť. et caseum cōficimus. et oues in frigida regione tondentur. Itez hoc mense aluearia castrabūtur si multū mellis habuerint. et mel cōficietur et cera. Hoc etiam mēse noua egrediūť examina. ideoq̄z custos debet esse semper attētus ne fugiant ꝑcipue vsq̄z in octauā vel nonā horā ⁊ semꝑ debet habere aluearia ꝑparata. et ea colligere debet ac in suo loco collocare vt ī suo tractatu dictum est plene

De agēdis in mense iulij

Mense Julij agri ꝓscissi secunda vice arandi sunt Nunc locis temperatis tritici messis ⁊ leguminū nondū expleta completur. Itē siluestres agri vtilime extirpantur radicibus atq̄z virgultis. Itē gramen ⁊ filicez ante caniculares dies optime dissipamus. Itē circa finē optime serūtur rape ac napi. Itē nouelle vites mane ac vespere calore deposito debent effodi. Et aduerso gramine puluerisari Itē hoc mense arbores q̄ in messe steterāt sectis messib⁹ obruantur. ⁊ circa ipsas ꝓpter calorez fiat aggregatio terre. Hoc mense locis humidis inoculari ficus potest et inseri citrū. Nūc etiā potest emplastratio celebrari. ⁊ pirus et malus locis frigidis inseri. Itē poma viciosa que nimis ramos onerāt debēt legi Itē pōt plantari talea citri si irrigationibus adiuuetur Nunc locis tempatis amigdala sunt colligenda. hoc tempe vacce submittende sunt ibauris. et arietes admittēdi. Itē hoc mense circa principiū omnia prata secāda sunt in quibus herba non prius ad maturitatē peruenit

De agendis in mense augusti

Mense augusti sūt agri tertia vice arādi. Item ī sui principio possunt seri post primam pluuiam rape. radices. et napi. et lupini vt vineas ⁊ terras impinguent. Itē

in p̄ncipio ⁊ ante linū euellit̄ ⁊ canaba cuz maturato calore flauescunt. ⁊ ex his possūt excuti semina ⁊ macerari si placet. et alit̄ vt opus fuerit ꝓcurari. Itē circa finē eius colligitur milica q̄ tunc inuenit̄ matura. Et ficus colligunt̄ ⁊ siccant̄. ⁊ nuces ⁊ ceteri fructus arborū q̄ maturi sunt. ⁊ ꝯsummant̄ et recondunt̄ seruādi. Itē locis frigidis pampinant̄ vites ⁊ in calidis poti⁹ obumbrant̄ vue ne vi solis arescāt. Nūc etiā agrestū fieri potest. Itē in locis calidis circa finez incipit fieri apparat⁹ vindemie. hoc etiā mense possum⁹ dissipare frequēti aratiōe gramen ⁊ filices. Itē hoc mēse possunt emplastrari arbusta ⁊ pir⁹ inseri vt Palladius ait. Itē hoc mēse possunt inuestigari aque vbi desunt ⁊ ꝓbari ⁊ putei fieri. Et similiter aqueduct⁹ cōmode fabricari. vt Palladius scribit. Itē post mediū hui⁹ mēsis optime serunt̄ caules vt cū modicū ꝯualuerit̄ transferantur

De agendis in mense septēbris

Mense septembris

m cisterne aqueduct⁹ ⁊ putei cōmode fiunt. Itē pinguis ager ⁊ q̄ diu ꝯsueuit tenere hūorē tertia vice arabit̄ ⁊ seret̄. Cliui graciles nūc p̄mū arādi sūt ⁊ serēdi circa equinoctiū. Nūc agri stercorandi sunt ī colle spissi⁹ ⁊ in campo rari⁹. p̄cipue cū luna minuit̄. Hoc mēse vliginosis locis atqz exilibus aut frigidis aut opacis circa equinoctiū triticū serit̄ ⁊ spelta. duz serenitas ꝯstat. Itē in locis calidis nūc seritur linū qd̄ vernū vulgarit̄ dr̄. Itē colligit̄ et reponit̄ hoc mēse milica quā aliqui saginaz vocāt. et circa p̄ncipiū in alpib⁹ serit̄ siligo. ⁊ circa finē eiusdē mēsis anno sequenti fit messio ei⁹. Itē serit̄ hoc mēse circa initiū lupinus īpinguādi causa ⁊ vbi creuerit euertatur. Serit̄ etiā circa finē farago in stercorato loco pabuli causa. Itē in locis tēpatis circa p̄ncipiū cōmode pampinant̄ vites et frondib⁹ denudant̄ ⁊ postmoduz vīdemie fiunt. ⁊ quecūqz ad vindemias spectant. ⁊ vue seruāde siccari possunt. et sappa. defrictum ⁊ caroenū fieri. Itē colliguūt̄ fructus arborū qui tūc maturitatē fatentur. Nūc papauer serit̄ calidis locis ⁊ siccis Itē ortorum spacia q̄ vere seminib⁹ implēda sunt nūc alte fodiēda sūt et stercorāda decrescēte luna. Itē in p̄ncipio serūtur optime caules. et circa finē allia. anetuz lactuca et blita ⁊ radices seri possunt in locis siccis. Itez hoc mense possunt prata noua parari extirpatis p̄us radicit⁹ spinis ⁊ frutectis atqz arborib⁹ ⁊ herbis latis ⁊ solidis. Itē vetera musco purgari. ⁊ vetustissima corrupta arari. ⁊ denuo prata noua parari. Itez hoc mēse ꝯquassant̄ apes vetuste ⁊ fit mel et cera. Itē hoc mēse cū accipitrib⁹ p̄cipue capiuntur qualee ac perdices

De agēdis in mense octobris.

Mense octobris pos

m sūt fieri putei ac fossata cauari Itē h mēse letamia portaut̄ ad agros Et seritur optime in tpatis locis frumētuz siligo. ordeū. far ⁊ spelta. lupinū ⁊ linū. Itē fit cōmode vindemia vbi nō est facta mēse septēbris. et p̄cipue ab his qui maturuz vinū habere desiderāt. Et condiūt̄ ⁊ diuersificantur in sapore et colore vina. Hoc extremo mense vbi calidi et sicci aeris qualitas est vbi exilis et aridus campus vbi collis preruptus aut macer ponuntur cōmode vites. Nunc locis siccis calidis exilibus macris arenosis apricis quecunqz de pastinis de vitibus ponendis putandis. propagandis reparandis vel arbusto faciendo ante dicta sunt. nunc rectius fieri possunt vt contra exilitatē glebe ac aeris siccitatem hibernis imbribus adiuuent̄. Hoc mense precipue circa finem oblaqueanda est omnis nouella vitis vt apputentur radices superuacue. et si placida ibi ē hyems vites relinquamus apertas. Si violenta operimus anteq̄m veniat gelu. Si frigida aliquantulū columbini stercoris circa viticulas apponatur. Hoc mense locis calidis et apricis instituunt̄ oliueta ⁊ seminaria fiunt et omnia que ad oleas ꝑtinebūt.

Item riui ac fosse purgant. Itē plantant cerasi ac piri ⁊ mali. ⁊ cetere arbores q̄ frigus nō timent cōmode plātari ⁊ de loco ad locum trāsferri possunt. maxime ī locis siccis ⁊ calidis. Et sorba ⁊ amigdala in seminario ponunt ⁊ semina piri spargunt Item h̄ mense fit pastinū ortoꝝ serēdoꝝ in vere. ac etiā nūc serunt in ortis allia. anetuz. spinacia. plāte cardui. sinapis malua. cepule. mēta. pastinaca. thimū. ciminū. origanū ⁊ cappar⁹ Itē blita ī locis siccis. Itez dic̄ Palladius q̄ poꝝ vere satū nūc transfert. vt crescat in capite ⁊ assidue circūfodiat. Itē hoc mense tollit apib⁹ mel supfluū cum fauis ⁊ omnis cera corrupta

¶ De agēdis in mense nouēbris

Ense nouembris

m locis calidis serit optime triticuz circa p̄ncipiū ⁊ ordeum et siligo ⁊ circa finē faba in stipulis nō aratis ⁊ linuz atq; lenticula h̄ mense serunt. Itē hoc toto mēse calidis locis ⁊ siccis vitiū est positio celebrāda ⁊ ꝓpago recte ducet. Et locis frigidis nouellas vites ⁊ arboꝝ plātas circū fodere atq; operire ꝯueniet ⁊ macras stercorare. Nūc ac deinceps vsq; q̄ terra cōgeletur vinea vetus q̄ est in solo robusto q̄ in integro trunco sit oblaqueata fimo satiet. ⁊ angusti⁹ putata intra tertiū vel quartuz pedē a terra viridissima corticis ꝑte mucrone feriat. ac fossa frequēti⁹ incitet vt ibi materiā fundat q̄ reparet. Nūc autūnalis putatio celebret in vitib⁹ ⁊ arborib⁹ maxime vbi tēperie incitamur. Hoc etiā mense cuz oliua ceperit esse varia colligitur. ⁊ oliueta putant. ⁊ sūmitates nimis alte recidūt. qd̄ etiā in nespulis. ficis ⁊ persicis ac coctanis est seruandū. Itē hoc mēse ponunt cōmode oliueta ⁊ serūt persici ossa et pini calidis ⁊ siccis regionib⁹. ⁊ omnib⁹ fere locis prunoꝝ ossa Itē hoc mēse serit castanea plātis ac semine Itē calidis locis ⁊ siccis ponim⁹ plātas siluestres inserēdas piroꝝ ⁊ maloꝝ ⁊ malipunici ⁊ citonij ⁊ citri ⁊ mespili. fici. sorbi. cerasi. ⁊ mori taleas ⁊ amigdali semina. Itē hoc mēse magne arbores trāsferūt locis calidis ⁊ siccis ⁊ apricis. truncatis ramis. illesis radicib⁹. ⁊ multo stercore ac irrigationib⁹ adiuuent. Itē hoc mense materies ad fabricā cedēda est cū luna decrescit Itē hoc mēse arietes admittunt ad oues vt fetū primi veris fouere possit exort⁹. Et silr hirci ad capras admitti debēt. Itē h̄ mense diuersimode capiūtur siluestres bestie Itē aues et pisces

De agendis in mense decembris

Ense decembris

m potest seri faba. quoniā post hyemē tantū nascet. Itē cedit optime materia ꝑ domib⁹ ⁊ ceteris ligneis opib⁹ faciendis. Itē cedunt silue ac rami supflui arboꝝ. ⁊ sepes virides ꝑ igne. Itē cedūtur pertice ⁊ cāne ꝑ vineis ⁊ parant ⁊ fiunt pali. ⁊ iunci similiter ꝑ vineis cedi possunt. Et ex viminib⁹ fieri possunt corbes et ciste et cauee. multaq; alia vtensilia oportuna. et sepes sicce. Item hoc mense diuersis ingenijs capiunt bestie fere ⁊ precipue canibus tempore niuiū. Itē aues auib⁹ domesticatis et retibus diuersis ac visco

¶ Finis libri ruralium cōmodorū Laus sit altissimo qui viuit per seculoꝝ secula sine fine benedictus Amen

¶ Presens opus ruraliū cōmodoꝝ Petri de crescentijs hoc industrioso caracterisandi stilo ad cunctoꝝ vtilitatē omnipotētis dei suffragio impressum est argentine. Anno domini. Mcccclxxxvj. Finitum q̄nta feria ante festum sancti Gregorij